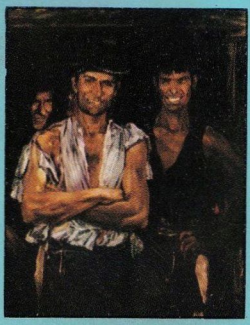
OCAK

robert crichton

roman

eyayınları

Robert Crichton, bir İngiliz maden kasabasında yaşayan kişileri sergiliyor **Ocak** adlı romanında. İnsanların hayatını kömür ocaklarının belirlediği Pitmungo'da, açlıkla tokluk, yaşamayla ölüm arasında sürüklenir maden işçileri. Çalışıp çabalayıp daha iyi bir yaşama biçimine ulaşmak, giderek düş kurmak bile yasaktır bu insanlara.

Ocak'ta anlatılan Cameronların öyküsü, madenden çıkarılan kömürün insan hayatından daha çok önemsendiği Pitmungo'da çalışanlarla çalıştıranların kaçınılmaz çatışmasını dile getiriyor böylece. Toplumsal bir gerçeğin, insan hayatına yansıyan görünümü bu. Ama Robert Crichton'un ustalığı, kuruluğa düşmemesinde; sergilediği kişileri insan yanlarıyla, özlemleri, insanca davranışları ve duygularıyla yansıtmasında.

Bu nitelikleriyle olağanüstü bir büyük roman **Ocak.**

e yayınları : 74 010 02
büyük romanlar dizisi : 2

THE CAMERONS

robert crichton
albert a. knopf
new york
1972
●
yayın hakları:
robert crichton, 1972
e yayınları, kesim ajans 1974
●
kapak:
sungu çapan
●
film:
ebru grafik
●
kapak baskısı:
arofis basımevi
●
dizgi, baskı:
üçler matbaası,
dizgi düzeni:
8/10 sorbon no. 1659
linotype
●
cilt:
alibaba ciltevi
●
birinci baskı:
kasım 1974
●
e yayınları
ankara caddesi 13
telefon: 26 81 42
●
narlıbahçe sokak 19
kat: 3, 4
telefon: 27 87 20
●
kısa yazışma adresi:
e yayınları
p.k. 12 istanbul

robert crichton

Robert Crichton adı ilk kez, 1960 yılında yayımlanan **«The Great İmpostor/Büyük Sahtekâr»** adlı eseriyle üne erişti. Ancak bu bir roman değil, bir inceleme kitabıydı. 1966'da yayımlanan **«The Secret of Santa Vittoria/Kasabanın Sırrı»** (e yayınları genel dizi: 93) adlı ilk romanı bir yıl boyunca Birleşik Amerika'nın en çok satan kitabı oldu.

Crichton'un son romanı **«The Camerons/Ocak»** ise 1972 yılı sonunda yayımlandı. Dört yıllık bir çalışmanın ürünü olan bu roman da, aylar boyu ülkenin en çok satan kitapları arasında yer aldı.

İkinci Dünya Savaşına katılan, halen karısı ve dört çocuğuyla New York'ta yaşayan Robert Crichton, yaşının, elli beşle altmış arasında olduğunu söylüyor.

türkçesi : fikret arıt

OCAK

robert crichton

roman

eyaymkan

Adam karnını doyurmalı, öyle değil mi?
Ve adamın çocukları da karınlarını doyurmalı değil miydiler?

bu romanı esinleyen
KYLE CRİCHTON
ile
romanın biçimlenişinde yardımı dokunan
ROBERT GOTTLİEB
için

BIR

maggie drum

1

KIZ UYANIKTI.

Bir an içi geçiyor, sonra gözleri iri iri açılarak bakışları simsiyah tavana dalıyordu. Geceyi sevmiyordu, ama uykusunun en tatlı yerinde kendisini uyandırması için kafasını zorlamıştı. Önemli olan, kafasının kontrolunu elinde tutmaktı. Hoşlanıyordu bundan.

Örtüler altındaki yuvasında sırtüstü yatarak, odanın öbür yanındaki ocakta hâlâ yanar kömürler olduğu kanısını verecek ışık titreşimleri görmek umuduyla tavanı inceledi. Yüksek sesle:

«Benlikçi aptal,» dedi.

Sesinin duyulmasını niyetlemişti. Ateş geçmişti. Oda soğuktan buz gibiydi. Anası evin kuralını bozmuş ve yatmadan önce ısıdan yeterince faydalanabilmek için ateşi karıştırmıştı.

«Hiç aklına getirme sabah olacağını.»

Babası öbür odadan seslendi:

«Ne oldu? Ne var?»

«Bir şey olduğu yok. Uyumana bak sen Buba. Gece daha.»

Bu **Buba** lafını da bırakmalıydı artık döndüğü zaman.

Soğuk, siyah odada küçük, sıcacık bir yumağı andıran yatağında kalarak kelimeyi idman etti. Baba Baba. Söylenmesi kolay bir kelime değildi bu, ama doğru olan kelimeydi ve ne kadar hoşlanmasa da bundan böyle Baba diyecekti. Bir hafta önce babası ona:

«Bana bak,» demişti. «Ben İskoçyalıyım, Allah'ın belası İngiliz değil. Buba diyeceksin bana. İskoçya'da Buba denir adama.»

Ama ona uymamıştı kızı.

Evin ne içinde ses vardı, ne de dışında. Ne bir horoz ötüyor, ne kaldırım taşı döşeli sokakta tahta kundura sesleri duyuluyor, ne de aşağılardaki kasabadan ya da kasabanın altındaki taş kömürü ocaklarından çıt çıkıyordu. Bütün dünya —kendi dünyası, Pitmungo dünyası— soğuk havada sarınmış sarmalanmış ve uyku içinde sesi sedası kesilmişti. Kız dehşet içinde yatağında doğrulup oturdu. Bütün bunlar kar demekti. Çünkü karla kaplanmadığı sürece Pitmungo böylesine sessiz olamazdı.

Bunun hiç de güzel, hiç de doğru olmadığını düşündü. Nisan ayında yağmaya hakkı yoktu karın, özellikle böyle bir günde. Tahta kunduralarını arandı, ama bulamadı. Döşeme taşlarının üstünde ayakları donacaktı. O sırada, rüzgardan kaçınmak için bahçede dolanan kömür ocağı midillilerinin **tamp tamp** diye çıkardıkları ayak seslerini duydu. Taban çukurlarından gelen bu kof sesler yerin buz tutmuş olduğunu belirtiyordu.

Rüzgar da çıkmıştı. Arka taraftaki pencereleri sarstığına göre kuzeyden, Kuzey İskoçya'dan esiyordu rüzgar. Hiç de güzel bir şey olmadığını düşündü bunun. Bütün West Fife kar içindeydi muhakkak ve Cairngorm dağları karla kaplıydı. Geçitler kardan kapanmış olmalıydı. Kim bilir kaç bahar kuzusu can verecekti bugün. Kuzeye gitmek üzere trene binebilmek için, imkanı yok Cowdenbeath'e kadar yürüyemezdi artık. Bay Japp'in at arabasını kiralamak zorunda kalacaktı ki, bu da boşuna harcanmış bir şilin, mırın kırın ederse iki şilin demekti. Gözlerine yaşlar doldu. Oysa ona göre bir şey değildi ağlamak. Ne yararı olacaktı kalkmanın şimdi?

Yeniden uyandığı zaman rüzgar dinmiş ve odayı kol kol ayışığı aydınlatmıştı. Yatağında doğrulup oturduğunda yan pencereden ay'ı gördü: Donmuş, soluk, yamyassı ama yüzünde kar taneleri uçuşmayan bir ay. Midilliler evin önüne gelmişlerdi. Taban çukurlarının kaldırım taşlarında çıkardığı sesten, yerde fazla kar olamayacağını anladı ve kalktı. Döşeme taşları öyle soğuktu ki tabanları yandı.

Kar yağdığını sanarak vaktini yatağında ağlamakla geçirmiş olduğu için kendi kendini yedi. Odadaki kaba uzandı,

ama buz gibi kaba dokunmasıyla elini çekmesi bir oldu. Ateş, el değer değmez dağılacak bir kül konisiyle taçlanmıştı.

«Bencil orospu,» dedi.

«Gene ne var?» diye seslendi babası.

Lafın, ağzından yüksek sesle çıktığının farkına varmamıştı kız.

«Yok bir şey,» dedi. «Uyu sen.»

«Duydum ne dediğini. Konuşma böyle madenci ağzıyla. Bu evde böyle laflar istemem.»

«Peki Baba.»

«Buba.»

Külleri kürekle bir yana attı ve soğuk havanın değdiği büyükçe üç parça kömürün birdenbire canlanıp alevlendiğini görünce şaşırdı. Ateş yakmak güç olmayacaktı. Anasını suçladığı için utandı. Pitmungo'nun iyi bir yanıydı bu: Pitmungo kömürünün karbonu çoktu ve iyi kullanılırsa insanı utandırmazdı. Yanmaya başlamış olan ateşe arka arkaya kömür attı. Babası seslendi:

«Ağır ol hele küçük bayan: Çevale (*) doldurur gibi kömür atılmaz ocağa.»

«Tamam Buba.»

Bugün üstüne varmamalıydı adamın. Geri kalan kömürü sanki pasta süsler gibi özenle yerleştirdi ocağa. Isı iyice ocaktan dışarı yayılmaya başladığında, babasının ocak giysilerini atarak ateşe yakın astı. Ceket soğuktan kaskatı kesilmişti. Buzları çözülmeye başlayınca yılan ıslığı gibi sesler çıkardı, ter ve maden kokmaya başladı. Geri döndüğü zaman bu durum da değişecekti. Kimi evlerde her gün yıkanıyordu iş giysileri. Drumların evindeyse ancak haftada bir.

Çıplak ayaklarla çamaşırlığa gitti ve orada saklamış olduğu tavşanla balığı alarak ince karın üstünden geri döndüğünde döşeme taşları hiç de soğuk gelmedi. Bütün gece buz kesmiş olan tavşanla balık, kızın bırakmasıyla taş gibi düştüler masanın üstüne.

«O ne?»

«Kömür. Uyu sen.»

«Ağır ol kömürle dedim sana.»

«Heya, Buba.»

Üstüne varmamalıydı.

(*) Kömür ocaklarında kullanılan bir çeşit kûfe.

Tavşanın buzlarının çözülmesi zaman alacaktı. Hiç de doğru olmamıştı bu. Çünkü kahvaltıyı hazırladıktan sonra giyinmeye vakit kalmayacağı için, yabanlık giysilerini giyip üstünü kirletmeyi göze almak zorunda kalacaktı. Çırılçıplak soyunarak, yemek pişirme kabındaki kaynar suyla yıkandı ve bedeninden buram buram tüten buhar içinde büyük bir rahatlık ve temizlenmiş olma hissi duydu. İç çamaşırlarıyla bir hafta önce keten bezinden diktiği kısa iç gömleğini giydi ve Yahudi Bay Lansburgh'un onun için Dunfermline'da yaptırtmış olduğu yumuşak yünlü kumaştan yolculuk elbisesini giydi. Babası ona şöyle demişti:

«Gumüşleri verdin mi Yahudiye? Paracıkları avucuna sayıp gönderdin mi onu?»

«Gönderdim.»

«Paracıkları ya da adamı bir daha göreceğini umuyor musun gerçekten?»

«Umuyorum.»

«Sen benim sandığımdan da delisin öyleyse.»

Giysisinin; üstünde iyi durup durmadığına, kendisine yakışıp yakışmadığına bakmak gereğini duymadı. Giyinmesini tamamladıktan sonra giysisinin ceketini sırtından çıkardı ve keten iç gömleğiyle işe koyuldu. Yaşının küçüklüğüne göre göğüsleri büyüktü ve iç gömleği bedenine sıkı sıkıya oturduğu için de memeleri dik dik duruyordu Babası odaya girdiğinde onu böyle görüp sıkılmaması için ceketi hemen uzanıp alabileceği bir yere bırakmıştı. Bedeninin bu gelişmesi daha pek yeniydi ve o da, babası da bu yeni durum karşısında nasıl bir tavır takınmaları gerektiği konusunda kararsızdılar.

Tavşanın derisini çabucak yüzdü ve hayvanın donmuş olmasına sevindi, çünkü eti sıkıydı ve derisi kolay yüzülmüştü. Hayvanı on parçaya böldü ve pırasayla patates katarak yemek pişirme kabına attı. Bunlar pişerken de et, suyunun büyük tad katacağı yulaf ezmesini ısıttı.

Tavşan hazır olunca, tatlı bir düğün çiçeği sarılığında kanatları olan altın renkli mezit balığını hazırlamaya başladı. Balık kokusunu gidermek için önce bir kaynattı meziti. Sonra kremayla adamakıllı üstünü örttü ve bu kremalı, tereyağlı döşeğinde plof plof etmeye başlayıncaya kadar ateşin yanında bıraktı. Sonra yulaf ezmesi çöreklerini, sofraya konmadan önce ağzı yakacak kadar ısıtılması gereken

yulaf pidesini, daha çok 'Soy beni' diye anılan Pitmungo Madenciler Kooperatifi Satış Mağazasındaki hırsızların bir şiline sokuşturdukları Dunlop peynir dilimlerini hazırladı, çayı ateşin üstüne koydu ve babasını uyandırmaya gitti.

«Yulaf ezmesi çöreği de ha? Bubanın ahlakını bozacaksın sen.»

Gürültüyle bir kahkaha attı gene.

«Ocakta kime desem inanmaz. Kahvaltıda pezevenk çorbası.»

«Pezevenk çorbası deme güzelim tavşan çorbasına.»

«Derim ben. Bunun adı pezevenk çorbasıdır.»

Babasının hoşlandığı bir yanıydı bu. Masraf edilmesini sevmezdi. Ama bir kez edildi mi, keyfini çıkarmasını bilirdi. Ocaktaki madencilerin çoğu çar-çur ederlerdi paralarını, ya harcayacak metelikleri kalmaz ya da para harcama gücünü ve harcanan paranın keyfini çıkarmayı büsbütün yitirmiş olurlardı.

Baba, çorba tasına kızının, rengi koyulaşmış yulaf ezmesi katmasını ve sulanmış çorbanın pekleşmesini, katılaşmasını seyretti. Oda, kavrulmuş kestane kokusuyla dolmuştu.

«Eee, de bakalım Maggie. bütün bunlar neden?»

Ama Maggie toprak kaplara eğildi —Pitmungo'da bunlara domuz derlerdi— ve çorba doldurdu. Çorbaya olan saygılarından ötürü sessizce içtiler. Babası üçüncü tasa başlamıştı ki Maggie onun sorusuna cevap verdi:

«Bugün doğum günüm de ondan.»

«Bak hele... Bunu bize daha önce söylemen gerekti ama. Sana bir armağan alırdık belki.»

«Bu güne dek hiç almadınız ki.»

«Heya... ama bu kez alırdık belki. Koy azıcık daha şu pezevenk çorbasından.»

Baba dördüncü kez dolan çorba kabını da temizledikten sonra, kaç yaşına girdiğini sordu Maggie'ye.

«On altı.»

«Bak hele. Kızlar için iyi yaştır on altı.»

«İyidir... Bir kız on altı yaşına girince izin istemez artık.»

«Ne yapmak için?»

«Kocaya varmak için.»

Adam hiç şaşkınlık belirtisi göstermedi. Sırtındaki ocak ceketine tereyağı damlatarak ağzına bir parça yulaf pidesi attı ve yemesini sürdürdü. Pitmungo'da kimse şaşkınlık göstermezdi, şaşkınlık güçsüzlük belirtisi diye kabullenilirdi.

«Vallahi kimse inanmayacak. Kahvaltıda pezevenk çorbasıyla sıcak yulaf pidesi. Amma da kurnazmış bu kaltak kız diyecekler, biliyor musun? Kendini beğenmiş diyecekler. Başka türlü anlatmaya çalışırım onlara ben.»

«Neden başka türlü anlatacakmışsın. Diyecekleri gerçek.»

Gerçek olduğunu baba da biliyordu, bildiği için de güldü. Lady Jane No: 2'nin düdüğünü duydular. İçgüdüsel bir alışkanlıkla Baba çabucak sofradan kalktı. Maggie:

«Uyandırma düdüğü bu,» dedi. «İşbaşı düdüğü değil. Otur. Anamı uyandırmayacak mıyız?»

«Eğer hâlâ uyanmadıysa, uyanmaz artık. Bir pide daha ver bana.»

Maggie ocağın küllerinden toprak güveç kabını çekip kapağını açtı. Krema hâlâ fokurduyordu ve mezit balığının kokusu ikisinin de burun deliklerini sızlattı.

«Mezit?»

Maggie onayladı:

«Biliyordum... Kokusunu alır almaz meziti tanıyacağımı biliyordum. Ömrüm boyunca mezit yiyeceğim günü bekledim durdum. Ölsem de gam yemem artık. Nerden aldın bunu?»

Maggie nereden aldığını söyledi.

«Bana mezit almak için taa Cowdenbeath'e mi gittin?»

«**Kendime** Bubacığım, **kendime.** Benim düğün kahvaltım bu, şimdi anladın mı?»

Baba, sırtından ocak ceketini çıkarmaya kadar varan bir saygı içinde ve balığın tadını çıkara çıkara yemesini sürdürdü. Sonunda:

«Pekâlâ,» dedi. «Kim bu? Kim bu oğlan?»

«Daha kimse yok ortada, ama olacak. On altı yaşıma girdim ben.»

«On altı yaşına giren kız, genç kızdır daha. Çocuktur.»

«Değildir. On altı yaş kadınlık yaşıdır. Kararlarını kendisi verir bir kız on altı yaşında.»

Baba başını eğmiş, balığı ve kremayı kaşıklıyordu. Kızına baktı. Odanın sokak tarafı ışımıştı. Maggie yumuşak yünlü kumaştan ceketini giymeyi unutmuştu. İkisi de aynı anda farkında oldular onun çıplaklığının ve adamın kara yüzünde bir kızartı belirdi.

«Oğlan biliyor mu?»

Maggie olumsuz anlamda başını salladı.

«Evi nerde bu oğlanın?»

«Bilmiyorum. Tek bildiğim, buralı biri olmayacağı.»

Altları çivili çizmelerin ve tahta kunduraların kaldırım taşlarında çıkardığı seslerle dar sokaktaki gürültü gitgide artıyordu.

«Nesi var buranın? Ben de buralıyım.»

«Pencereye gel hele,» dedi kız.

Buğulanmış camı açarak Rotten Row ve Wet Row'un damları üstünden aşağı Pitmungo'yu, ocakları ve bunların ötesindeki kömür siyahı ırmağı gösterdi.

«Elini vicdanına koy da öyle cevap ver Buba,» dedi. «Eğer başka türlü yaşamanın yolunu bulsaydın, kalır mıydın burada?»

Gün daha yeni yeni ışıdığı halde karın beyazlığı kaybolmaya yüz tutmuştu bile ve çok geçmeden iki yanında evlerin sıralandığı dar sokakta eriyen bir siyahlık akmaya başlayacaktı.

«Benim geçimim bu. Evimin tuzunu böyle getiriyorum ben.»

«Böyle diye, ömrün boyunca bu biçimde mi yaşayacaksın?»

«Adam karnını doyurmalı. Karın doyurmak için iyi bir yoldur bu. Madenciler iyi para kazanır.»

İyi bir madenci olmakla gururlanırdı.

«Ben de bunu diyorum işte Bubacığım. Madenciler iyi para kazanır. Sonra da ömürlerini geçirdikleri o yere bağlanıp kalırlar madenci oldukları için. Ben, para kazandıktan sonra buradan çıkıp gidecek bir adama varacam.»

Baba işe gitmek üzere hazırlanmaya başladı. İçine ekmeğini, madenci tereyağını ve soğuk çay kabını koyduğu kovayı eline aldı. Önünden donyağı lambası sarkan başlığını kafasına geçirdi.

«Pekâlâ» dedi. «Bari güçlü kuvvetli biri olsun. Biz Drumlar çetin kimselerizdir.»

«Biliyorum.»

«Drumlar dayanıklıdır. Drumlar tuttuğunu koparır.»

«Biliyorum biliyorum.»

Böyle olduğunu bilmesi için babasına bir göz atması yeterdi. Kısa boylu, esmer ve güçlü saçlarına kır düşmemiş, sağlam yapılı, parça bir kömür gibi işlenmemiş. kabaca yontulmuş bir yüz güzelliği ve kömür ocağının meydana getirdiği bir biçimsizlik. Daha kırk yaşında bile olmadığı halde kömür ocağında geçirdiği yirmi dokuz yıl sırtını kamburlaştırmış, omuzlarını çökertmiş, bacaklarını paytaklaştırmış, kömür tozunun pıhtılaştığı kesikler mavi yara izleriyle yüzünde dövmeler oluşturmuştu. Geçmişteki herhangi bir köle ya da madenkeş gibi kaderin kömür ocağında ölmeye mahkum ettiği bir kömür madeni işçisi, bir kömür ocağı kalebendi.

«Güçlü kuvvetli kimselerdir.»

«Biliyorum. Ben de bunun için gidip bizden daha...»

«İyi birisini bulacaksın, öyle mi? Bizi beğenmiyorsun, öyle mi? Neyimizi beğenmiyorsun bizim?»

Kız hızla odayı geçip babasını yeniden pencerenin önüne getirdi. İki sıralı evler arasından son maden işçileri iniyordu. Maggie hırsla babasına:

«Şunlara bak,» dedi.

«Ne var bakacak?»

«Kömür kazmak için dünyaya getirilmiş simsiyah, ağaç kütükleri gibi kısacık adamlar. Hiç birini istemem bunların. Sıracalar gibi toprağın içinde sürünmek için doğmuş, yerden bitme kara insanlar. Köstebekler gibi.»

«Senin insanların onlar.»

«Kömür madeni işçisi diye yazılı yüzlerinde. Dilleri kömür madeni işçisi diye dağlanmış. Kraliçelerinin dilini bile konuşamıyorlar. Hiç birini istemem bunların.»

Baba:

«Onlar kendi topraklarının dilini konuşuyorlar,» diye bağırdı. «Bildiğim bazıları gibi yabanlara benzemeye çalışmıyorlar hiç değilse.»

«Kendi toprakları!»

Alaycı alaycı güldü Maggie.

«Edinburg sokaklarında bile kimse anlamıyor onların

dediklerini. Hayır, hiç birini istemem bunların. Ne dediği Londra'da bile anlaşılan bir adama varacam ben.»

«Bak hele, burnu büyüğe bak.»

Baba böyle diyerek pencereyi kapattı. Ocağa inecek son kafese (asansör) yetişebilmek için koşmak zorundaydı şimdi. Geri kalan ocak gereçlerini toplamaya başladı. Kızından böyle ayrılmak da istemiyordu.

«Ne var sanki diklenecek?» dedi.

Yatışmıştı. Hoşlandığı başka bir yanıydı babasının bu. Kızgınlığını sürdüremez, kaçınmak yolu varsa kin tutamazdı. Maggie iç gömleğinin üstüne bir şey giymiş olsaydı, ona sarılabilirdi de.

«Bana çektiğin bu ziyafetten sonra ne bağrışıp duruyoruz?» dedi. «Demek gidiyorsun, ha?»

«Evet.»

«Heya bile demeyecek misin artık bundan böyle?»

«Boş bulunup da ağzımdan kaçırmazsam demeyecem.»

Geç kalanları cezalandırdıkları —her on dakikalık geç kalışa bir saat fazla mesai— için Baba gitmek istiyor, bir yandan da daha bir şeyler öğrenmeye çabalıyordu.

«Meg? Maggie?»

«Buyur.»

«Neden böyle Meg? Nedir seni bu yola iten?»

«Bilmiyorum. Bundan daha iyi bir şey istiyorum. Kötü mü bunu istemek?»

Gene üzmüştü babasını. Baba gurur duyuyordu kendi güç hayatından. Bir maden kasabasında büyümüş olmaktan gurur duyuyordu ve şimdi tek evladı onun hayat deneyine yukardan bakıyordu.

«Bak Bubacığım, beni dinle.»

Babasının sert, kara elini ellerinin arasına aldı. Daha önce hiç yapmamış olduğu bir şeydi bu.

«Dünyaya geldikleri yere dönen o balıklardan bana söz ettiğin zamanı hatırlıyor musun? Onların yavrulamak için tek uygun yer olan yere gitmelerini hiç bir şeyin önleyemeyeceğini?»

«Yılan balıklarını mı?»

«Yok. Yılan balığı değil, ötekiler.»

«Somon mu?»

«Heya som. Som Bubacığım.»

«Bana göre somon. Hep de somon olacak bana göre.»

«Öyle olsun.»

Babasının elinin üstündeki kılları okşadı. Bir fırçadaki kalın, sert kıllar gibiydi bunlar.

«Ben işte o balığım Bubacığım. Onlar gibiyim ben. Benim içimde bu Bubacığım. Gitmem gerek. Anlıyor musun?»

Baba masanın başından kalktı. Bir gece önce hazırladığı barut tıkaçlarını da barut kutusuna yerleştirdikten sonra işe gitmek üzere yapacak bir şeyi kalmıyordu artık.

«Ya gitmene razı olmazsam?»

Maggie babasının yanına gidip dudaklarından öptü. İkisi de şaşırdılar bu davranışa.

«Razı olmazsan da gidecem, biliyorsun.»

Şaşıran Baba kızının yanından uzaklaştı. Bu, bir duygu gösterisi olduğu gibi, Pitmungo'da alışılagelmiş bir hoşgörü belirtisiydi de aynı zamanda.

«Bahtın açık olsun öyleyse, ama şimdi diyeceğimi unutma hiç. Pitmungo dışından birisine varsan da özünü inkar etme. Sonunda bir o kalır elinde. Hiç unutma bunu Maggie. Hiç bir zaman inkar etme özünü.»

Ardına bakmadan kapıdan çıktı ve koşmaya başladı. İki sıralı evler arasındaki dar sokak boyunca aşağı inip Colliers Walk'a ulaşarak tepeden aşağıya, ocağa yönelinceye kadar babasının ardından baktı Maggie. O sırada kasaba da boz bir aydınlığa bürünmüştü.

Maggie ceketini giyerek pencere yanındaki aynanın karşısına geçti: Ceketinin biçkisi çok güzeldi. Aynada kendisine bakan yüzden de hoşnut kaldı. İstemeyeceği kadar esmerce ve ufak tefekti, ama sağlam bir çenesi, Pitmungo'da pek rastlanmayan cinsten ince dudakları vardı. Yüzüne dengeli bir biçimde yerleşmiş gözleri çok koyu renk ama ışıl ışıl, saçları gür ve parlaktı. Gerçekten güzel bir kızdı. Kimse ona güzel olduğunu söylememişti, ama kendisi biliyordu güzel olduğunu. Kapı arasından kendisine bakan annesini gördü aynada. Kadın:

«Bir türlü aklım almıyor,» dedi. «Ne sanıyorsun sen kendini?»

Kız bu soruya cevap vermedi. Kendisini ne sandığını o da bilmiyordu. Gözleri yarı yarıya körleşmiş birkaç ocak midillisi sokağın ortasında durmuş, bir çocuğun gelip ken-

dilerini kıra götürmesini bekliyorlardı. Maggie annesine:

«Biliyor musun ana?» dedi. «Dünyada ocak midillileriyle yarış atları var. Ben yarış atı olmayı kuruyorum.»

Hope çocuklarından biri sokakta oynuyor, kar kararmadan önce kardan adam yapmaya çabalıyordu. Maggie çocuğu çağırarak beş peni verdi ve koşa koşa giderek Bay Japp'le arabasını alıp gelmesini söyledi. Annesi:

«Ne olduğunu bilmiyorsun sen,» dedi. «Sen yarı Drum, yarı da Hope'sun. Bir türlü aklımın almayacağı bir şey de şu: Bir yarış atı neden seninkiyle bulaştırıp bozsun kanını?»

Akıllı kadındı annesi. Şişman, kaygısız ama akıllı. Maggie:

«Yolunu yordamını bildikten sonra her kadın dilediği adama varır,» dedi. «Senin gibi sözgelimi.»

«Senin büyükbabanın bir tasması eksikti boğazında, unutma bunu. Bubandan başka hiç kimse razı olmazdı senin böyle başını alıp gitmene.»

Annesi gülümsüyordu. Maggie de gülümsedi:

«Benim kanım sana çekmiş ana,» dedi. «Ama kocamın kanı böyle olmayacak. Çocuklarımın kanı da böyle olmayacak.»

İki yana açılır körüklü bavuluna son şeyleri koymaya gitti. Tiksiniyordu bu bavuldan, eline almaktan, görünüşünden, kokusundan. Kömür tozu ve kömür ocağı kokuyordu bavul. Görünüşünün tek kusurlu yanı buydu Maggie'nin. Bir bu bavuldan kurtulabilseydi, başka şeylerden de kurtulabilecekti: Kendisini kasabaya bağlayan bütün bağlardan. Ama bu masrafı göze alamamıştı; bu yüzden de Pitmungo'ya ait bir parça, nereye giderse gitsin onu izleyecekti. Aşağı Pitmungo'dan, kaygan sırtı çıkmaya zorlamak için atına bağıran Bay Japp'in sesini duydu. Ayrılma vakti geliyordu. Annesi:

«Okul ne olacak peki?» diye sordu. «Çocukları kim okutacak?»

«Bilmiyorum.»

«Çocukları öğretmensiz, öyle yüzüstü bırakı mı verdin? Hiç bir şey demeden? Hey gidi kendini çocuklara adamış koca öğretmen hey.»

«Ben onlara, daha önce beş yılda öğrendiklerinden çok daha fazlasını iki yılda öğrettim ana. Bu bilgi onlara yeter.»

«Önüne katıp sürdün onları. Başka her şeyde yaptığın gibi.»

«Benden istenen de bu değil miydi? Ne öğrendilerse benden öğrendiler onlar.»

«Seni sevmiş olacaklarını hiç sanmam çocukların.»

«Sevmesinler. Ben de onları sevmedim zaten. Ben onlara benim istediğim şeyleri bellemelerini öğrettim. Bellediler de.»

Körüklü bavul tıkabasa doluydu. Maggie bavulu kapıya taşıdı. Annesine:

«Kahvaltıdan sana da ayırdım,» dedi. «Dişlerinden ötürü yumuşak Crowdie peynirinden ayırdım.»

«Ohhh, sağol.»

«Birbirimizden kırgın ayrılıyoruz. Hayırlı yolculuklar dileyecek misin bana?»

Anne:

«Heya,» dedi. «Elbette.»

Ama ikisi de birbirlerine doğru bir adım atamadılar.

«Bu üstün adamı nerede bulacaksın peki?»

«Kuzeyde bir yerde, Kuzey İskoçya'da, insanların hiç yenik düşmedikleri bir yerde.»

«Saçma saçma konuşma Maggie. İskoçya'da bütün erkekler tatmıştır yenilgiyi. Babana sor. Memleketin kaderi bu.»

Maggie direniyordu:

«Hayır, gerçek değil bu. İskoçya yenik düşebilir, ama İskoçyalı tüm erkekler değil.»

Tekerleklere bastıran bir fren gıcırtısı ve kayan bir demir sesi duyuldu. Bay Japp kapıdaydı.

«Allahaısmarladık Ana.»

Hâlâ yerlerinden kımıldayamıyorlardı.

«Beni öbür görüşünüzde, Bayan Şu ya da Bu olacağım. Kuzey İskoçyalı Bayan Şu ya da Bu.»

«Bizlerle konuşmazlık etmezsin değil mi?»

«Konuşmazlık etmek mi? Sizlerle birlikte oturmayı tasarlıyorum ben.»

Bay Japp kapıyı vurmak zahmetine katlanmadı; kömür kasabasındaki alışkanlıkla itip açtı:

«Kim gidiyor bakalım Cowdenbeath'e? Büyükbayan mı, Küçükbayan mı?»

Maggie:

«Hele bir bak da sen söyle kimin gideceğini,» dedi.

Adam tepeden tırnağa inceledi kızı.

«Heya, heya elbette,» dedi.

O güne kadar hiç böyle kadınsı görmemişti onu. Körüklü bavula elini uzattı:

«Bavul bu mu?»

Bavulu arabaya götürüp bıraktıktan sonra geri geldi:

«Arabaya balık yüklemiştim,» dedi. «Ama bir zararı olmaz bavula. Haydi gidelim öyleyse. Ver bana elini Maggie.»

Maggie ona elini vermedi:

«Küçükbayan Drum diyeceksin bana artık,» dedi.

«Yaaa?»

«Bugün on altı yaşıma bastım ben. İnsanın kendi başına buyruk olduğu yaştır bu.»

«Yaaa?»

«Okulda çocukları okutarak hayatımı kazanıyorum ben. Bundan böyle Küçükbayan Drum diyeceksin bana.»

«Heya. Madem öyle istiyorsun, öyle olsun.»

«Öyle istiyorum.»

Genel yoldan yukarı vurdular. Aşağımahalle'nin üst yanındaki Spor Alanı'ndan geçerek Yukarımahalle'ye saptılar, çünkü Aşağı Yol'u sular basmıştı ve Yukarımahalle'den de Yüksek Alan'a çıktılar .Tepeyi aşmadan önce Maggie başını çevirerek arkaya baktı. Oldukları yerden kasaba pek küçük ve kapkara görünüyordu. Kara evet, karla örtülü kırlarda bir leke, ama para kazanılacak bir yer. Maggie buradan uzaklaşmakta olduğuna sevindi.

Konuşmuyorlardı. Maggie gücendirmişti arabacıyı. Yüksek Alan'dan inerlerken Maggie, kuşluk ayazında derin derin soluyan treni gördü Cowdenbeath istasyonunda.

«Sayende treni kaçıracağım Bay Japp.»

«Tren Cowdenbeath istasyonundan ayrılırken, kıçınız vagondaki yerini almış olacak Küçükbayan Drum. Kar ve kar yüzünden yolu uzatmak zorunda kaldığım için de bir şilin fazla ödeyeceksin hesaba göre.»

Maggie ona, dersini hazırlamadan gelen ve aptalca cevaplar veren öğrencilerine baktığı gibi baktı:

«Eğer Tanrı kar yağdırdıysa bunun ceremesini ben mi çekeceğim?»

Arabacı kamçısını hırsla hayvanın sağrısına indirdi ve hayvan, yolun Cowdenbeath'e kadar geri kalan bölümünde tırısa kalktı. İstasyonda merakı hırsına üstün gelen arabacı, Maggie'ye Aberden treninde ne işi olduğunu sordu. Maggie:

«Koca bulmaya gidiyorum,» dedi.

Arabacı bunun on altı yaşındaki Pitmungolu bir kız için çok haklı bir davranış olduğunu kabul eder biçimde başını salladı.

«Heya, elbette,» dedi. «Sana bir şey söyleyeyim mi? Sen bulursun da. Lâmı cimi yok, bulursun.»

«Seni bu kadar kesin konuşturan nedir?»

«Aklına koyduğunu yaparsın da hep, değil mi?»

«Hepimiz öyle yapmak istemez miyiz?»

Adam uzun uzun düşündükten sonra cevap verdi:

«Hayır. Çoğumuz olanla yetinmeyi öğreniriz.»

«İşte ben bu yüzden hepiniz gibi değilim Bay Japp.»

Maggie körüklü bavulunu adama taşıtıp bir kenara koydurdu. Öyle ki, kuzeye doğru uzun yolculukta bavulla bir ilgisi olmayacaktı. Bavul, onun Pitmungo'yla ilişkisinin son tanığıydı.

2

MAGGİE, KENDİSİNE GEREKLİ OLAN kentin nasıl bir şey olacağı konusunda bir fikir sahibi değildi. Ancak kenti gördükten sonra fikir sahibi olacaktı.

Tren Strathnairn'e vardığında pencerenin buğusunu silerek tren memuruna körüklü bavulunun indirilmesini söyledi. Memur:

«Sizin biletiniz İnverness'e kadar ama Küçükbayan,» dedi.

«Evet ama ben bavulumun indirilmesini istiyorum, lütfen.»

«Heya Küçükbayan, tatiliniz şenlikli olsun. Strathnairn çok güzel bir yerdir tatil geçirmek için.»

İşler yolundaydı. Yumuşak yünlü kumaştan giysisi ve Dunfermline'deki terzinin; Kuzey İskoçya'nın bazı kabilelerle bölgelerindeki klasik geleneğe uygun olduğuna, bir sosyal sınıf ve zaman belirtmediğine kendisini temin ettiği, ama Maggie'nin pek bir anlam çıkaramadığı, kumral saç yığınının bir yanına hafif eğik olarak giydiği tepesi geniş, püsküllü küçük, kadife Dağlık Bölge Kasketi iyi iş görüyordu. Ayakkabıları yeni ve temizdi. Strathnairn'de kar yoktu.

Denizden uzak ve yüksekte olan istasyondan, İskoçyalıların İskoçya'daki en uzun kıyı kasabası ya da kenti olduğunu söylemekten usanmadıkları Strathnairn kıyıları görünüyordu. Kentin ardındaki tepelerin birdenbire yükselmesi yüzünden tüm kasaba tepelerle Moray Firth'in suları arasındaki dar şeritin üstüne yığılmıştı. Bu yüzden de bütün kasaba boyunca yalnız bir cadde vardı ve cadde üstündeki her şey ya yüzünü ya da sırtını bu caddeye çevirmişti.

«Hangisine gideceksiniz Küçükbayan?»

Bir hamal Maggie'nin bavulunu almış, ona sormadan tatil otellerine servis yapan arabanın üstüne koymuştu.

«Highland Lodge, Fiddich House, Ashton Burn, Royal Golf, Royal Marine, Glenriddle Inn, The Links?»

Üstünde kömür lekeleri olan körüklü bavuluna rağmen adam onu tatile çıkan orta halli bir İngiliz sanmıştı. Maggie:

«Ben teyzemin yanında kalmaya geldim,» dedi. «...neydi sizin o ana caddenizin adı?»

«Lovatt.»

«Evet, Lovatt caddesinde.»

«Başka caddemiz yok zaten bizim. Adı ne teyzenizin?»

«Evlendiği için şimdi soyadının ne olduğunu bilmiyorum, ama evi görürsem tanırım.»

Maggie adama bir şilin verdi. Arabacı yalnız tatil otellerine servis yaptığı halde sesini çıkarmadan Maggie'nin ara-

baya binmesine yardım etti. Genç kız ilk kez üstü kapalı bir arabaya biniyordu. İstasyondan kasabaya giden yılankavi yolda ilerlemeye başladılar.

Arabacının boğazdan gelen dolu dolu telaffuzu Maggie'nin canını sıkmıştı. Böyle olmamalıydı burada. Telaffuzdan çok, bir lehçeydi bu.

«Burada herkes sizin gibi mi konuşur?» diye sordu.

Arabacı hırstan al al olmuş bir yüzle başını arkaya çevirip ona baktı:

«Ne var benim konuşmamda?»

«Bir şey yok. Çok hoş da. Ne tür bir konuşma diyorsunuz buna siz?»

Adam gücenmişti.

«İngilizce,» diye bağırarak cevap verdi. «Kralın İngilizcesini konuşuyorum ben.»

Canını acıtırcasına bir kırbaç salladı ata.

Maggie sanki dinsel bir tören yapıyormuş gibi, tatil evlerinin camla çevrili sundurmalarında birbiri peşine lambaların yakıldığını gördü. O zamana kadar hiç gitmemiş olduğu halde bir tatil kasabasının kendi ihtiyaçlarını karşılayacak iyi bir yer olduğunu düşündü. Buraya gelenlerin halleri, sosyal durumları, tutumları kim bilir ne kadar farklıydı işçilerden. Bir lokantada nasıl davranılacağını kim bilirdi Pitmungo'da? Lord Fyffe, Lady Jane ve kömür ocağının idare amiri Bay Brothcock ile yukarıda, Brumbie Hill'de oturanlardan birkaçı. Başka hiç kimse. Belki başka hiç kimse bir lokantaya bile gitmemiş, üstüne örtü serilmiş bir masanın başında bile oturmamıştı. Oysa içlerinde tarla fareleri kadar yoksul olanlar da dahil yüzlerce Strathnairnli bunları bilirdi herhalde. Varlıklıların kaprislerine hizmet edenleri, ağır iş ve güç çalışma koşulları içindeki kasabalılardan üstün görmek bir mantık kuralıydı.

«Hiç değilse İskoçya İngilizcesi,» dedi arabacı. «Nesi var vunun?»

Hırsı biraz geçmişti:

«Daha doğrusu İskoççа.»

Biraz düşündü:

«Heya, İskoççа. Ne olur insan kendi dilini konuşursa, sorabilir miyim?»

«Hiç bir şey olmaz,» dedi Maggie. «Çok güzel bir şey.

Ben sadece burada herkesin mi böyle konuştuğunu sordum.»

Arabacı tiksintiyle:

«Yooo,» dedi. «Yalnız Herringtoon'dakiler. Geri kalanlar maymunlar gibi Güneylileri, İngilizleri taklit etmeye uğraşırlar, biliyor musun? Eğer İskoçça konuşursan tatil otellerinde iş vermezler, düşünebiliyor musun? Biz mutluyuz kendimiz olmaktan, biliyor musun? Namuslu İskoçlar.»

Dinlediklerinden hoşlanıyordu Maggie. Arabacı konuşmasını sürdürdü:

«Sonra dağlılar var. Açlıktan ölecekleri, soğuktan donacakları ya da birbirlerine girdikleri zaman düze inerler. Ne işleri var düzde? Tembel dürzüler. Kusura bakmayın Küçükbayan?»

«Onların konuşmaları nasıldır?»

«Bazıları İskoçya Keltlerinin diliyle konuşur. Ama pek azı. İskoçça konuşmazlar, biliyorum. Bak işte görünüyor dağlık bölge.»

Moray Firth'in yeşil suları üstünden batıya doğru elini uzattı. Maggie onun gösterdiği yerde denizden yükselen dağların kara yüzlü duvarlarını gördü. Bu dağlar üstündeki tepelerin başları üstüste yığılmış kara bulut kümeleriyle maskelenmişti. Arabacı:

«Kar yağıyordur şimdi oralarda,» dedi. «İki ayrı dünya. Biliyor musun? Orada kış, burada bahar. Ben sevmem dağlıları. Kendilerinin başka insanlardan üstün olduğunu sanırlar.»

Sırtı inmişler ve Lovatt Sokağına girmişlerdi. Maggie, rüzgarın bir kumsalı aşarak denizden getirdiği serinliği teninde duydu. Sert bir rüzgardı bu, ama Yüksek Alan'daki rüzgardan ayrı bir yanı yoktu. Burada işlerin yolunda gideceği ve Strathnairn'de kendini iyi idare edebileceği gibi âni bir duyguya kapıldı.

«Gelince haber ver Küçükbayan.»

«Daha bilmiyorum; bakınıyorum ben de.»

Ne yapacağını biliyordu. Dunfermline'de görmüştü: İşleri kesat giden bir otelci sanki müşteri çekmeyi umursamıyormuş gibi pencereye, konuk çağıran akıllıca ilanlar koymuştu. Küçük bir oda ve havada hâlâ kış kokusu olduğu için kendisine ölü mevsim tarifesi uygulanmasını isteyecekti. Kahvaltılarda bir, iki tane ufak sarma ekmek, öğle yemekle-

rinde bir, iki tane yulaf pidesi ve kaldığı yerden verilecek çayla uzun süre idare edebilirdi. Maggie emindi ki, maden kasabasından bir kızın ne kadar az bir şeyle yetinebileceğinden haberleri yoktu bunların. Talihi yardım ederse, bir bayana yakışır hafif bir iş karşılığında oda kirasının bir bölümünü de karşılayabilirdi. Arabacı:

«İşte kasaba burası,» dedi. «Ötesi Herringtoon'dur. Balıkçılar orada yaşar. Bizimkiler yani. Oradaki her dürzünün adı —kusura bakmayın Küçükbayan— MacAdams'dır. Batıdaki şurası da tatil evleriyle golf alanlarının olduğu Poshtoon' dur.»

İş çevresine yaklaşıldıkça, kiralık oda levhaları sergileyen büyük, eski evlerin sayıları da artıyordu. Bu levhaların bazıları evlerin pencelerinde ,bazıları da özür diler gibi dar, küçük çim tarhlarındaki tuzlu zerrinlerin arasına gizlenmişti. Maggie:

«Burası olsa gerek,» dedi.

«Teyzenizin adı Bel Geddes öyleyse.»

«Bel Geddes ya, elbette.»

«Bayan Alexander Bel Geddes.»

«Tamam.»

«Sekiz ya da dokuz yıl oluyor teyzeniz öleli.»

Rüzgarın kamçıladığı yüz ve dudaklarının kırmızılığı arasından diş köklerini göstererek kıza gülümsedi. Yanar kömür gözlü dürzü diye aklından geçirdi Maggie. Körüklü bavul yüzünden arabacı arabayı Lovatt caddesinin dar araba yoluna soktu ve Bel Geddes evinin önünde durdurdu. Çevresinde korkuluk duvarı olan yarı taş yarı tahta, kasvetli ama güven ve saygı veren ev o yandaki evlerin en büyüğüydü.

Arabacı körüklü bavulu arabanın ev yanından değil de, öbür yanından indirmiş, duruyordu.

«**Poor boire** (*) kelimelerini biliyor musun Küçükbayan?» diye sordu.

«Elbette.»

«Biliyorsan, diyelim ki bir şiline Küçükbayan, bu bavulu Bay Bel Geddes görmeden, arka merdivenden çıkarabilirim. Ne oldu bu bavula?»

«Trenden düştü.»

(*) Fransızca, metinde yanlış, doğrusu bahşiş anlamına «pour boire»

«Bak hele... Aberdeen'den bu yana sürükledin durdun bunu ha?»

Maggie oyunu sürdürdü:

«Heya, bütün yol boyu.»

Böyle diyerek adama bir şilin verdi.

«Bay Bel Geddes'e de ki, bavullarımı istasyondan gönderecekler de. Odana çıkınca pencereyi aç. Bavulu nereye getireceğimi bileyim. Bir de Küçükbayan...»

«Evet Bay MacAdams?»

«Eğer bir şey gerekirse, ne olursa olsun, Bay Cherry MacAdams'ın seve seve yardımcı olacağına inanabilirsin.»

«Jerry mi?»

«Cherry. Nedenini demeğe de utanırım.»

«Heya, eminim utanacağından. »

Daha baştan beri anlamışlardı birbirlerinin kimliklerini.

Aklına geldikçe, aklına getirmek için aradan yeterince zaman geçtikten sonra, otelin yönetimine bakan genç Rodney Bel Geddes'e oynamayı becerdiği iki küçük oyunu tatlı tatlı hatırlardı.

«Küçükbayan Drum mı? Küçükbayan **Drum**, değil mi? Davuldaki (*) gibi yani?»

«Hayır trampetteki gibi.»

Maggie, genç züppe diye geçirdi aklından. Düz, siyah saçları briyantinle öyle yapıştırılmıştı ki kafasına, cilalı deri gibi pırıl pırıl parlıyordu. İngilizceyi öyle İngiliz gibi konuşuyordu ki, kelimeler güçlükle yol bulup çıkıyordu burun deliklerinden.

«Ve acaba, eğer sormamda bir sakınca yoksa...»

«Yok.»

«Sizi buraya getiren neden ne oldu acaba? Balık avı mı, sular mı, golf mü?»

«Av.»

Genç adam hiç bir zaman anlayamadı işletildiğini.

«Ev adresiniz?»

(*) İngilizce drum'ın karşılığı davuldur. Bu soru, drum özel ad olarak büyük harfle yazıldığı için, anlamını öğrenip doğru yazabilmek amacıyle sorulmuştur.

«Carnegie Terrace. Dunfermline. Fife.»

«Oooo.»

Hafif bir ilgi parıltısı belirdi delikanlının gözlerinde:

«Büyük adamı tanıyor musunuz?»

«Ben tanımak isterdim, ama ailem kendilerine denk bulmuyor onları. Dokumacılıktan gelmedir onlar.»

«Bilmiyordum.»

«Evlerinde dokuma tezgahı vardı. Yemeklerini onun üstünde yerlerdi.»

Bay Bel Geddes şaşırmıştı. Maggie üsteledi:

«Tezgahın üstünde.»

«Ooo...»

«Konu açılmışken sorayım. Saat kaçta karın doyurulur burada?»

«Burada karın doyurulmaz. Yemek yenir.»

«Ooo...»

Maggie işletildiğini anladı.

O ilk gece Maggie bekleyemedi karnını doyurmayı ya da yemek yemeyi ve arabayla gelirken gözüne ilişen Lovatt caddesindeki bir dükkana giderek tanesi iki peniye sıcak sıcak, kıymalı iki börek alıp odasına döndü. Caddede rasladığı insanların bakışlarından hoşlanmıştı. Aradığı buradaydı.

Kendisine ölü mevsim tarifesi uygulanmasını ve odayı sağlamıştı. Evin gri renkli taş kasvetine karşın oda havadar ve aydınlıktı; karyolada, ilk kez yattığı ördek tüyünden yatak seriliydi. Oda evin en üst katında, evden ayrı bir durumda, özel bir döner merdivenle çıkılan bir tavanarasıydı. Maggie burada kendisini dünyayla ilişkisini kesmiş gibi hissetti. Pitmungo'dan sonra hoşuna gitti bu.

Yatağına uzanıp alacağı adamı düşündü. Uzun boylu olması şarttı, üstelik yakışıklı. İyi İngilizce konuşacaktı muhakkak ve adı, eğer olabilirse, tarihsel güzel İskoç adlarından biri olacaktı. O sırada oda aydınlandı. Yurdun kuzeyindeki o geç akşam saatlerinin olağanüstü aydınlığıydı bu. Odaya akan bu altın sarısı ışığa Pitmungo'da akşam vaktinin gel-giti derlerdi. Biliyordu, artık aklı yattı ki, istediği İskoçyalı Kelt'i bulacaktı. Kapı vuruldu:

«Küçükbayan Drum?»

«Heya. Evet.»

«Yemek yenecek.»

«Sağolun. »

Masadaki erkeklerin hepsinin otuzla otuzun üstünde ve zayıf olmaları hiç işine yaramadı.

Gönlü, uygun bir İskoçyalı Kelt'teydi ama anladığına göre bütün mesele onu bulmaktaydı. Dağlı delikanlılar ya çok uzun süreler için denize açılıyorlar ya da büyük tatil yerlerinde çalışıyorlar ve artık oralara takılıp kalmış görünüyorlardı. Eğer savaştaki yürekliliklerıyle ünlü Keltler bunlarsa, tüm yürekliliklerini savaş alanlarında bırakmış olacaklardı. Maggie'nin o güne kadar rasladığı en çekingen kimselerdi bunlar. Genç kızın bakışlarıyla karşılaştıkları an, otlakta ürken geyikler gibi oradan uzaklaşıyorlardı.

Havalardan da hayır yoktu. Rüzgar körfezden doğru şamar atar gibi esti günlerce, taşları toza buladı. Rüzgar esmediği zaman da uzun, yarım ay biçimindeki limanı nemle doldurarak sis indirdi. O zaman temizleyici adamlar gelerek duvarlardaki küflèri kazıdılar, limanın ötesindeki şamandıraların çan sesleri yüreğinin atışından daha gerçek geldi Maggie'ye.

Böyle günlerde odasında uzanarak sisin kalkmasını ve göğün açılmasını beklemek çok sıkıcı oluyordu. Ama maden kasabası kızlarının yabancı oldukları bir durum değildi, işten başka yapacak hiç bir şeyleri olmadığı zamanlar nasıl vakit geçireceklerdi.

Rüzgar sert olmadığı zamanlar yürüye yürüye Lovatt caddesinden geçiyor. Poshtoon'dan çıkarak daha ötelere kadar uzanıyordu. Rüzgar ve zaman zaman beliren güneş, Pitmungo'da aklına bile getirmemiş olduğu bir parlaklık vermişti derisine. Sıkı perhiz yüzünden iyice incelmişti ve bir çaresine bakmadığı takdirde bir daha toparlanmak için çok geç kalmış olacaktı. Pitmungo'daki madenci kızları ancak işler durduğu zaman bu hale gelirlerdi. Bu süre çok uzadığı zaman

da, perhizden incelmiş güzel yüzler ölü başlarına dönüşmeye başlardı.

Derken rüzgarlar değişiyor, sis geri geliyor, yağmur indiriyor ve Maggie gene odasına kapanıp kalıyordu. Boşu boşuna geçen günler bir problem oluyordu o zaman. Can sıkıntısından değil, başka açıdan. Vaktin nakit olması açısından. Parası durmadan eriyip gidiyordu.

Herringtoon limanındaki gel-gitlerin düzenliliği içinde gümüşlerin eridiğinin, her gün bir, iki şilinin para çantasından akıp gittiğinin farkındaydı.

«Gümüş» kelimesini çok seviyordu. Değiştirmekte en çok güçlük çekeceği İskoç kelimesi buydu. Çünkü gumüş gumüştü ve başka hiç bir kelime gerçek anlamda onun yerini tutamazdı. Yağmurların, rüzgarların ve sislerin onu odasına kapattığı bazı öğle sonları paralarını sayarak yatağına uzanıyor ve yarı uyur, yarı uyanık halde paraların evdeki maden kutuya şıngır şıngır düşüşlerini; her hafta biraz daha artan gumüşün **çink, çink, çink** diye hem sert, hem de yumuşak; ipek gibi, rahatlatıcı seslerle kutunun dibine inişlerini duyuyordu: Onun evlenme parasıydı bu. Gümüş her zaman sıcacık gelmişti ona.

Ona dayanma gücünü veren, aradığı erkeğe benzer kimselere her gün rastlamasıydı: Uzun boylu ve Pitmungo'daki erkeklerden hep daha zayıf, sarı saçlı ve uzun, beyaz yüzlü; ya da bazan karga kanatları gibi simsiyah saçlı ve çıkık kemikli, sakin ifadeli, kömür ocaklarında çalışan erkeklere bilinmeyen zarif davranışlı; kendilerinin işe koşulmamasını bütün dünyaya haykırır **halli.** Maggie onların alçak sesle, dikkatli ve güven verici; kullandıkları kelimeler kadar düzgün ve temiz, yalnız Kelt'lere özgü olduğunu sandığı —dağlı geleneğine göre— hafifçe hareketli bir telaffuzla konuşmalarını seviyordu. İstediği bunlardan biriydi.

Hava iyi olduğu zamanlar, sanki bu tatil bölgesinde bulunmasının bir nedeni varmış gibi ve bu tür yaşayışa alışkın bir kimsenin rahatlığı içinde olmaya çalışarak her öğleden sonra Posthtoon'dan geçiyordu. Hele bu çok daha üzücüydü. Golf oynanan alanda golfçuların değneklerini taşıyanlardan başka bakan olmuyordu kendisine. Küçük, beyaz bir topun peşinden giden bir adamın değnek torbasını taşıyan birisiyle hiç bir şekilde bir ilişki kurmamaya karar verdi.

Böyle günlerin ardından gelen gecelerde sırtüstü yatağına uzanarak ringa balıkçı kayıklarının fener ışıklarının, odasının siyah tavanında yansıyan çılgınca izlerini seyrederken, ne diye Herringtoon'a gitmediğini ve genç bir kadının bir erkekle yapması gereken şeyi yaparak, bunu yaptığı için kendisine ödenecek küçük bir yığın gümüşten yoksun kaldığını düşünüyordu.

Aynı iki kişinin aynı dağınık yatakta yaptıkları şeyin perşembe günü günah sayılacağını, ama cuma günü Allahın rızasını kazanacağını kim söylemişti?

«Çiftleşmek.»

Yalnız odasının karanlığında yüksek sesle söyledi bunu.

«Şehvete gelmek. »

«Düzüşmek.»

Ne vardı bunda böylesine korkunç olan?

Evliliğin genç erkekleri günah işlemekten korumak için kurulmuş bir düzen olduğunu söyleyen bu adam Pitmungo'daki İskoçya kilisesinin papaz yardımcısı Bay MacCurry'ydi. Bu nedenle kabul etmek gerekirdi ki düzen günahkârdı Maggie'ye göre ya da yapılan şey günah değildi. Çünkü bir şey hem öyle, hem böyle olamazdı. Babasının ona öğrettiği şeylerden biri de buydu.

Günah, ya günahtı; ya da hiç bir şey.

O bakımdan, yatağında böyle uzanmış yatarken aklı aşağıya, Bay Pomeroy'a; koridorlarda ellerini bir türlü yanında, yemekte de Maggie'nin dizlerinden uzakta tutamayan, denizcilik halat ve sicimleri satıcıları Plymouth Cordage'in gezici satış memuru nazik Bay Pomeroy'a gitti. Sık sık Strashnairn'e gelip giden, birçok kez —daha kesin bir sayı vermek gerekirse en az sekiz ya da dokuz kez— Bay Bel Geddes piyano çalarak yemekten sonra konuklarını ağırlarken, eğer Maggie, Bel Ceddes evindeki odanın kirasını ödemekte güçlük çekiyorsa, kira bedelini karşılamak için uygun bir yol bulmak konusunda kendisine yardımcı olabileceğini, yardımcıdan çok bu bedeli karşılamaya istekli olduğunu belirten Bay Pomeroy.

Gümüş şıngırtısı iyice artabilir diye düşündü Maggie, eğer insan bu sesleri dinlemeye yönelirse.

3

PARA KONUSUNDA ÇOK TİTİZ, GÜlünç denecek kadar titiz davranan ve geri kalan parasını bir ananın ilk çocuğuna gösterdiği özenle harcayan Maggie, aradığı erkeği bulduğu zaman burada ancak iki hafta daha kalabilecek kadar parası olduğuna hükmetti.

Keyifsiz bir günüydü o gün. Tatil otellerinin en sonundaki Fiddich House'a kadar yürümüş, ortalıkta kimseleri göremeyince kroke oyun alanını geçmiş ve rüzgara karşı şapkasını tuta tuta daha önce hiç gitmemiş olduğu Rothesay golf alanının kenarına uzanarak oradan da nehir ağzı olan uzun ve dar körfez boyundaki kumsala inmişti. Kıyı, korkarak umduğu gibi bomboştu.

Yürümüyordu, yürümüyordu işler. Her geçen gün biraz daha fazla kabullenmek durumunda kalıyordu bu gerçeği. Açlıktan ileri geldiğini sandığı bir yorgunluk içindeydi ve bu yorgunluk umudunu yitirmesine yol açıyordu. Yürek gücünün sarsıldığının çok, pek çok farkındaydı. Bel Geddes'e kadar bütün o yolu yürüyeceği düşüncesi umutsuzlukla dolduruyordu genç kızı. Hiç bir şey yolunda gitmiyordu.

Bir de, denizden doğru hiç durmayacakmış gibi esen, kendisine çarpan; kemiklerini, umutlarını ve yüreğini donduran bu rüzgar da yok muydu ya. Golf oyunu alanında, bir kanadı rüzgarı önlercesine bir çıkıntı yapmış olan yüksek bir kum tepeciği buldu. Çıkıntının iç yanında küçük bir kumluk vardı ve buradan, denizle küçük körfeze saldıran rüzgara karşı birbirlerine yüksek sesle yardımcı olarak yelkenlerle uğraşan genç yachtcılar görünüyordu. Maggie onları daha önce de bir çok kez bir arada görmüş olduğu halde her seferinde sanki ilk kez beraber olmuşlar gibi bir duyguya kapılırdı, birbirlerine böyle bağıra çağıra seslenişlerinden ötürü:

«Heyyy!..»

«Heyyyyy!..»

Büyük şaşkınlık ve canlılık vardı bu seslerde. Ne aptalca şey diye aklından geçirdi Maggie, bir şeyler yapmak için paraları olduğu halde bu küçük teknelerde boşuboşuna vakit geçirmek. Birbirlerine heyyy diye seslenip duran bu

İngilizlerin nasıl olup da İskoçların üstesinden geldiklerini düşünmek hep şaşırtırdı Maggie'yi.

Rüzgar hafifleyince —Strathnairn'e geldiğinden beri ilk kez olmak üzere yatağının dışında da— ısınır gibi oldu. Yumuşak yünlü kumaştan ceketinin önünü açtı ve kendini güneşe vererek gözlerini yumdu. Kıyıya vuran suların hışırtısını ve bu sular geri çekilirken çakıl taşlarına sürtünüşünü, soluk koyuverişini dinledi. Gözlerini açtığı zaman onu gördü. Kıyıdan birkaç metre açıktaki büyük bir kayanın yanlarında bir şeyler yapıyordu. Maggie önce hiç kıpırdamadan, ne yaptığını anlamaya çalışarak onu seyretti. Büyük bir vidayı çevirir gibi kesin bir davranışta bulunuyor, sonra bu davranışıyla hiç dağdaşayan bir biçimde bir balık sepetine bir şey koyuyordu. Maggie onu seyrederken, bulmak için buraya geldiği adamın o olduğuna kesinlikle karar verdi.

Adamın üstünde İskoç erkeklerinin giydiği kısa eteklik vardı. Maggie gülümsedi. Çünkü daha önce doğal işlerle uğraştıkları sırada İskoç eteklikli bir erkek görmemişti hiç. Bir kez bazı askerler bir yere giderken yollarını şaşırmışlar ve Coaledge meyhanesinde içki içmişlerdi, ama tam bir kıyafetti onların üstündeki. Bir de zaman zaman bir, iki orman horozu ve keklik avlamak için Colliers Walk'ten geçip Yüksek Alan'a çıkarken Lord Fyffe'i; sanki birisi İskoç etekliğine ateş edecekmiş ya da daha kötüsü, gülecekmiş gibi çok düşünceli bir halde. Ama bu adam sadece eteklik giymişti, tüm kıyafeti değil.

Maggie iyi bir av köpeğinin kırda davranışı gibi, adamı ürkütmemek için ağır ağır doğruldu ve kendine çekidüzen verip hazır olduğunu anlayınca, kayanın hizasında kıyıya doğru kumların üstünde yürümeye başladı. Adam hiç farkına varmadı onun. Uzun boyluydu. Pitmungo ölçülerine göre çok uzun, bir metre seksen beş santim filan diye düşündü Maggie. Kendi boyunda birisi için güçtü boy tahmininde bulunmak ve zayıftı adam. Dağlı ölçülerine göre bile zayıf sayılırdı, ama iri kemikli bir yapısı, rüzgar yanığı bir sertliği vardı ki zayıftan daha başka biçimde gösteriyordu onu. Sinirliydi belki; ama çalışabilirdi Maggie'ye göre.

Maggie'nin kanısına göre bütün dağlılar gibi sarışındı. Kırmızımsı altın sarılığındaki saçları güneşte saf altın gibi ışıldıyordu. Dağlılar usulünce saçları uzun bırakılmıştı. Maggie bunun berber parasından kurtulmak için olduğunu

düşündü. Derisi beyaz, ama yanaklarının çevresi tokat yemiş gibi kırmızıydı. Güneşten yanmayan ya da içki içtikten sonra benek benek olmayan türden güzel bir deriydi bu. Maggie daha pek küçükken soyluların derilerinin böyle pırıl pırıl olacağını aklından geçirmişti. Pitmungo'dakilerin derileri ya havaların etkisiyle bozulmuş tuğlayı ya da kötü yıkanmış çamaşırı; kan oturmuş ve erken bir ölüme aday yüzleri de tombul erikleri andırırdı.

Adam sonunda başını kaldırıp da kızı görünce şaşkına döndü. Bir düzlükte yakalanmış geyik gibi başını geriye attı, gözleri büyüdü, sonra davranışları görünmeyen bir çabuklukla kayanın öbür ucuna kaydı. Acelesinden balık sepetini almayı unutmuştu. Maggie, kendisine yararlı gerecin bu olacağını hemen anladı.

Adamın, kayanın öbür ucundan gelmesini beklemeye başladı. Sabırlı bir insan değildi; ama şimdi sanki bir ömür boyu beklemek için vakti varmış ve kendisi de bu bekleyişe hazırlıklıymış gibi sonsuz bir sabır duyuyordu. Adamın durduğu yerde su derindi, etekliğinin kenarına değiyordu ve rüzgar yeniden güçlenmiş, dalgalar tokatlar gibi kayaya vuruyor, adamı ıslatıyordu. Bir zaman ve gel-git meselesiydi bu. Zaman geçiyor ve sular yükselmeye başlıyordu. Maggie:

«Bu korkunç şeyler nedir?» diye seslendi, ama adam cevap vermedi. «Sepetteki bu hayvanlar nedir diyorum.»

Cevap yok. Bir onur meselesi değildi bu, onurun yeri yoktu şimdi. Adam sorusunu duymamış gibi yapmalı ve gene denemeliydi:

«Heyyy, kayanın oradaki, topladığın bu deniz şeyleri nedir, diye sordum.»

Yüreği boğazında atar gibiydi Maggie'nin. Çok şaşırdı. Adam cevap verdi:

«Ne olduğunu bilirsin sen onların.»

Kızmış gibiydi sesi. Maggie buna da şaşırdı, çünkü adamın ürkeklik göstereceğini sanmıştı.

«Bilmiyorum,» dedi. «İlk kez görüyorum bunları,»

Kıza şöyle bir göz atmak için adam biraz yakına geldi:

«Midye,» dedi. «Öğrendin mi şimdi?»

«Amma da çirkin. Ne yapıyorsun bunları?»

«Ne mi yapıyorum?»

Alay eder gibiydi sesi. İyice ortaya çıkarak kızı incelemeye başladı. Kızgın bir hali vardı. Maggie böyle olduğunu anlıyor, ama bir anlam veremiyordu.

«Yiyorum. Anladın mı şimdi?»

Adam yeniden kayanın öbür ucuna gitti. Geri gelmediği takdirde boğulmaktan başka çaresi yoktu ve Maggie sıkılganlığın işi bu kerteye götüreceğini ummuyordu. Rüzgar ağır ağır hızını azaltınca Maggie ona kıyılık bir yerden gelmediğini söyledi. Sanki adamın kızdığını bilmiyormuş ya da farketmemiş gibi çok ilgisiz bir sesle konuşuyordu. Adam sonunda:

«Neredensin sen öyleyse?» diye sordu.

«Buranın güneyinden.»

«Bir Sassenach öyleyse? İngiliz?»

Maggie onuruna dokunulmuş gibi bir hal aldı.

«İyi bir İskoç kızıyım ben,» dedi. «Edinburg yöresinden.»

Adam gene kuşkulandı:

«Orası denize yakındır.»

«West Fife daha doğrusu. Daha önce hiç gitmedim deniz kenarına.»

Adam iyice dolandı kayayı, ama sudan çıkmadı. Çıplak bacaklarından utanıyor gibiydi, ama Maggie onun sudan çıkacağından emindi. Buz gibiydi su.

«Peki nasıl buldun denizi? Sevdin mi?»

«Çok sevdim ama hiç girmedim.»

«Ben âşığım denize.»

Heyecanından yüzü kızarmıştı. Maggie bir erkeğin böylesine bir heyecanla «âşığım» dediğini duymamıştı o güne dek.

Birbirlerine söyleyecekleri şeyler tükenmiş gibi sustular. Bir yabancıya kendini olduğu gibi göstermiş olan adam suda duruyor, Maggie de söyleyecek uygun bir şey bulamıyordu. Sular, zaman zaman etekliğini ıslatarak adamın dizleri boyunda gelip gidiyordu. Maggie adamın güzel, ince hatlı yüzünü; bu yüzdeki yırtıcılığı ve bir lord burnunun olması gerektiği biçimdeki yatık ve dümdüz inen burnunu ilgiyle seyretti. Birdenbire:

«Neden durup duruyorsun orada?» dedi. «Donmuşsundur soğuktan.»

İyi olmuştu bu. Uygun bir biçimde boşmuştu sessizliği Gerçekten donuyordu adam soğuktan.

«Heya,» dedi. «Çıkacağım. Başka midye de yok zaten.»

Adam yanına gelip durunca boyunun uzunluğu Maggie'yi iyice şaşırttı. Bir kez daha sustular. Adam çoraplarını giymek istiyor, ama bunu Maggie'nin önünde yapmaya utanıyordu. Midye sepetinin yanında dikilmiş duruyorlardı. Adam ayağıyla sepete dokundu:

«Kaz midyeleri derler bunlara,» dedi

«Yaaa...»

«Eski zamanlarda kazların bunlardan çıktığına inanırlarmış.»

«Ne gülünç şeylere inanmışlar insanlar.»

Sepette daha fazla bakacak bir şey kalmadı ve Maggie de midyeler hakkında soracak uygun hiç bir şey bulamadı. Elini Moray Firth'in ötelerine doğru uzatarak:

«Şu görünenler nedir?» diye sordu.

Şaka yapıp yapmadığını anlamak için adam gene Maggie'ye baktı:

«Neresi olacak, dağlık bölge,» dedi.

O sıralarda tepeler çok güzeldi. Alçak yamaçların yün ve süpürge otu renklerini yumuşak bir koyu kadife rengine dönüştürerek üstlerinden aşağı doğru büyük bulut kümeleri uçuşuyordu. Adam yürekten bir sesle:

«Tam adı Cromarty Tepeleri'dir,» dedi.

Maggie'nin gözlerine baktı:

«Bir koyun sürüsünün otlaktan sürülüşü gibi sürüldü ailem oradan. Dağlık Bölge'nin Boşaltılması.»

Nasılsa buralarda kalabilmiş küçük bir çiftlik sahibinin elinde tutabildiği ve ekin ektiği bir yamaçtan parlak bir bahar yeşili ortaya çıktı.

«Buraya geldiler ve öldüler. Dondular.»

Bir yabancıya bu ölçüde açıldığı için yüzü yeniden kızardı.

«Giyinsen nasıl olur acaba?»

«Oh kusura bakma.»

Maggie kum tepesinin ardına gidip bekledi. Pitmungo'da erkekler, içinde yıkandıkları yarım fıçıları oturma odasındaki ocağın önüne getirirlerdi. Buradaysa bir adam çoraplarını giymek için yalnız bırakılmasını istiyordu. Mag-

gie bekledi. Sonra kum tepesinin ardından çıktığı zaman adamın kıyı boyunca Strathnairn'den uzaklaşmakta olduğunu gördü. Atlatmıştı onu.

Kum tepeleri denize paralel olarak dört yüz metre kadar uzanıyordu. Adam kum tepelerinin deniz yanındaydı. Eğer Maggie kum tepelerinin kara yanında koşarsa, kıyının dirsek yaptığı ve kum tepelerinin sona erdiği yerde onu beklemiş olabilirdi. Koştu. Sendeledi, düşecek gibi oldu, ama koştu. Kum tepelerinin öbür yanındaki adamın duymaması için solumamaya çabalıyor, adam dirseği dönüp kum tepelerinin bittiği yerde onunla karşı karşıya geldiği zaman soluk soluğa kaldığının belli olmaması için ondan epey önce oraya varması gerektiğini düşünüyordu:

Adam onu ikinci kez karşısında görünce öncekinden daha çok şaşırdı. Ona baktı, ama bir anlam veremedi. Bir şey söylemek için birkaç kez ağzını açtı, sonra gene kapattı. Adamın bu duruma bir anlam verebilmesi için yüreğinin nasıl çarptığını duyması gerekti Maggie'nin, Adam sonunda:

«Yanlış geldin,» dedi.

«Yanlış mı geldim?»

«Strathnairn öbür yanda Küçükbayan.»

«Ama yemin ederim ki...»

«Etme.»

Balık sepetini önce bir omuzuna, sonra ötekine, başının üstüne, daha sonra bir dizine, sonra öteki dizine koydu. Bu davranışlarıyla gülünç olduğu kanısına vararak kızdı.

«Eteklik giymiş bir erkek görmedim hiç bundan önce.»

Adamı bu da kızdırdı. Sanki kız kendisiyle tartışıyormuş gibi:

«Her erkek giyer eteklik,» dedi. «Orada.»

Başıyla Cromarty ve ötelerini işaret etti:

«Ordu.»

Maggie bir şey anlamadı. Sanki Lovatt caddesinde, kaldığı otele doğru yürüyormuş gibi Strathnairn'in ters yönünde kıyı boyunca yürümeye başladı. Adam da onunla birlikte yürüdü.

«Ordu mu?»

«Ben ordudaydım. Cameron Dağlıları'nda.»

Bu konu kendisine çok koyuyormuş gibi bir hali vardı:

«Bu kıyafetle saldılar beni.»

«Gene şükret ki ödetmediler parasını.»

«Başka kıyafetim yok, anlıyor musun?»

Utandığı için kızardı, ama kızdı da. Sonra nedenini açıkladı:

«Hiç bir zaman yeterince para kazanıp kendime bir kıyafet düzemedim; anlıyor musun şimdi?»

«Benim geldiğim yerde erkeklerin bir kat giysileri vardır ve ömürleri boyunca onu giyerler. Tabuta da onunla konurlar.»

Adam inanmamış gözlerle ona baktı. Eski bir taş duvar önlerini kesmişti. Adam duvarın üstüne çıkarak öbür yana geçti. Tam allahaısmarladık diyecekti ki Maggie kendisini tutup çekmesi için ona elini uzattı. Adam bu ele, Maggie'ye baktı, sonra eli tutarak Maggie'nin duvara çıkmasına yardım etti. Böyle yaparken midyelerden bir kısmı kuma gömüldü. Maggie bunların toplanmasına yardımcı olmak üzere hemen kumun üstüne diz çöktü. Adam:

«Dur,» diye bağırdı. «Bayanların işi değil bu.»

Yüzleri birbirine değecek kadar yakındılar. Maggie adamın kumdaki ellerine dikkat etti. Uzun ve beyaz, ince ama güçlü, Pitmungo'nunkiler gibi kısa, kahverengi kütükler olmayan ellerdi bunlar. Kendi ellerinin bile onunkilerden sert olduğundan emindi. Şimdi sıra onundu. Olduğu gibi konuya girdi:

«Ben bayan değilim.»

Adam birdenbire ona baktı. Kendine özgü o açık, kuşkulu, hem inanmayan hem de inanan biçimde. Maggie onun duygularını gizlemeyi bilmediğini, bu konuda eğitilmediğini anladı. Oysa maden kasabalarındaki hayatta çok çabuk öğrenilirdi bu.

«Ekmeğimi kendim kazanıyorum. Çalışan bir kızım ben.»

Adam onun üstündekilere, yumuşak yünlü kumaştan giysisine; dağlık bölge kasketine; kısa, deri botlarına, keten gömleğinin kırmalı dantellerine baktı ve dudağını ısırdı. Maggie doğrulup kalktı:

«Nasıl hazırlarsın bunları?»

«Bilmene gerek yok, tiksinir insan.»

«Ben kolay kolay tiksinmem.»

«Pekâlâ.»

Kızı tiksindirmeye karar vermişti. Etekliğinin üst yanından bir çakı çıkardı, midyenin kabukları arasına soktu. kabuğa yapışık zarı sıyırarak eti ayırdı.

«Biz bunları deniz suyunda kaynatır ve yeriz, çünkü açız.»

«Anlıyorum.»

«Çünkü ölüm halinde açız.»

Maggie hiç bir şey söyleyemeyecek kadar iyi anlıyordu durumu şimdi.

«Dilenci ıstakozu derler bunlara.»

Çakısını kapattı ve kıyı çizgisi boyunca yürümeye başladı. Maggie de peşinden. Adam çakıl taşları üstünde onun ayak seslerini duyunca döndü:

«Açlık beni de dilenci yaptı.»

Adamı bu halinden ötürü utandırmamalıydı, yoksa her şey biterdi.

«Açlık iyi bir öğretmendir,» dedi.

Adam ona başka türlü baktı. Maggie anladı bu bakışın anlamını. Konuşmasını sürdürdü:

«Yoksulluk suç değil. Yoksulluk utanılacak bir şey değil.»

Adam Maggie'nin parlak kara gözlerine baktı. Kendisine yabancı olan bu saçlardaki siyahlıktan ve tendeki esmerlikten hoşlandı.

«Yoksulluk özür değil ama,» dedi.

Balık sepetini alarak kıyı çizgisi boyunca yola düştü. Maggie de peşinden yürümeye başladığında onu durdurmadı bu kez. İleride, çam ağaçlı bir çıkıntının altına sığınmış taş bir yapı vardı. Adam:

«İşte,» dedi. «İşte yoksulluğun insanı soktuğu yer.»

Maggie hayal kırıklığına uğramıştı. Bir yerlerde küçük bir ev düşünmüştü; oysa bu bir in, bir kurgan, ustaca üstüste konmuş bir taş yığını, ama gene de bir taş yığınıydı. Okul kitaplarında gördüğü, binlerce yıl önce Kuzey Britanya'da yaşamış kabilelere ait evlerin resimlerini andırıyordu.

«Bunu sen kendin mi yaptın?»

«Babamla birlikte yaptık. Yapmak zorundaydık. Burada öldüler.»

Bundan sonra yapılacak şeyi ikisi de biliyorlardı. Ya kurgana girmek ya da girmemek. Adam yerinden kımılda-

madı. Maggie kımıldayamazdı. Adam apansız baş parmağının ucunu ağzına sokarak iyice ısırdı —Maggie çok şaşırdı bu davranışa— ve:

«İyi ya, gel öyleyse,» dedi.

Kurgan temizdi. Döşeme topraktı ama sertleşmiş ve bir kuşak boyunca çıplak ayaklarla ezilmekten düzgünleşmiş, adam da taze kum serpmişti. İçerisi balık, çam ve yosun kokuyordu. Adam:

«Islak kumu ayağınla itele dışarı,» dedi. «Dur sana yardım edeyim.»

Maggie bacağının üst yanlarına kadar kaytanla bağlanmış küçük botlu ayağını kaldırdı. Yaptığı şeyin meydana getirdiği yakınlık, kendi evinin yarı karanlık gizliliği içinde bir kadının ayağını tutmak adamı ansızın bunaltır gibi oldu. Maggie'nin ayağını bırakıp başını öteye çevirdi:

«Kusura bakma,» dedi.

«Ne oldu ki?»

Adam ne baktı, ne de karşılık verdi.

Giyecekleri ağaç çivilere asılmıştı ve denizin sürükleyip getirdiği tahta parçalarından yapılma sözümona bir rafın üstünde, kel başa şimşir tarak örneği bir şapka duruyordu.

«Aaaa, şapka mı giyiyorsun sen?»

«Neden giymeyeyim?»

«Bizim oralarda yalnız lordla oğulları giyer şapka. Madencilerin şapkaları yoktur.»

Adam yüzünü ona dönmeden:

«Benim var,» dedi.

Yumuşak ama biçimini yitirmemiş, geniş kenarlı, çevresinde keklik tüyünden bir kordela, bir yanında da kırmızı bir geyik kuyruğunun ucunun göründüğü gümüş bir madalyon olan kahverengi, çok güzel bir şapkaydı bu.

Adam bir türlü o küçük, sıkı ve şaşılacak kadar ağır ayağa elini değdirmiş olmanın heyecanından kurtaramıyordu kendini.

«Lord Monboddo'nun bir konuğunun yaban kazı avlarken kayıktan düştüğünü duydum bir gün. Ertesi gün de kabaran sular bunu getirdi.»

«Boğulmuş mu adam? Ölü birisinin şapkasını giyebilir misin?»

«Yoksulların bir seçim yapma hakkı yoktur.»

Birbirlerine bakıp güldüler. Ondan sonra daha kolaylaştı işler.

Adam, boyunun uzunluğundan beklenmeyecek inanılmaz bir çabuklukla hareket ediyordu. Yıllarca yaptığı şeyleri gene yaparken, bakıldığının farkında değildi. Köpekbalığı yağı lambalarını yaktı. Kabuğu soyulmuş bembeyaz bir dalla ateşin üstünde ağır ağır kaynayan bir kabı karıştırdı. Kap, deniz, sular az kabardığı zaman su altındaki düz sığlık ve iyot kokuyordu.

«Deniz otu çorbası.»

Kaptaki deniz otundan birçok bileşik yapraklar çıkardı. Bunlar yarı şeffaf, kaynamış kauçuk sırımları andırıyordu.

«İrlanda yosunuyla karışık. İşin püf tarafı bu.»

Maggie çorbanın çok kötü koktuğunu düşündü. Başka bir şey değil, Adam:

«Hoşuna gidecek,» dedi.

«Öyle sanıyorum.»

Adam dışarı çıktı. Birkaç dakika sonra bir avuç yeşillik ve defne yaprağıyla döndü. Bunları da kaba attı.

«Deniz ıspanağı ve kıyı salatası,» dedi. «Hoşuna gidecek.»

«Heya.»

Adam çorbaya tuz ve biber niyetine, kurutulmuş deniz otu marulu serpti ve yoksulların Pitmungo'da sukabağı kabuğundan yapılma kaplar kullanmaları gibi çorba tabağı yerine geçmek üzere Maggie'ye büyük bir deniz salyangozu kabuğu verdi.

«Kaşık yok,» dedi. «Yudum yudum bu kabuktan içeceksin.»

Kabuğa hafifçe vurarak ekledi:

«Asıl bunların içindekileri yemeliydin. Gerçek bir ziyafet.»

Koku çok güçlüydü. Her şey deniz kokuyordu, denize ait bir şeyin içindeymiş gibiydi insan. Adam Maggie'ye baktı. Maggie de içti. Bir şeyler söylemek istedi, ama ağzı burnuna karışmıştı. İçerideki karanlığın, gözlerine dolan yaşları adamın görmesini engellediği için seviçliydi. Sonunda:

«Çok lezzetli,» diyebildi.

«Eski bir tertip. Kuşaktan kuşağa geçiyor, biliyor musun?»

Açlığın gerçekten iyi bir öğretmen olduğunu aklından geçirdi Maggie ve alnının terden sırılsıklam olduğunu farkederek şaşırdı. Adam:

«Çorban soğumasın,» dedi. «Soğuk iyi olmaz. Bütün yağı yüzeye çıkar. Çok balık yağı var içinde biliyor musun?»

Maggie yudum yudum çorbasını bitirdi. Adam:

«Oh, afiyet olsun,» dedi.

Maggie'nin kabuğunu bir daha doldurdu.

«Biliyor musun,» dedi. «Bir yudum içemeyenler var bu çorbadan kıyıda. Hele deniz otunu da bir denesen.»

Maggie'nin alnındaki ter şimdi adamakıllı artmış, küçük su yolları halinde yüzünden aşağı akıyor ve keten gömleğinin yakasını ıslatıyordu. Bir dışarı çıkabilse ne iyi olacaktı. Rüzgara karşı yürümek istiyordu. Kolları, göğüslerinin arası terden sırılsıklam olmuştu. Farkında olmadan kalktı ve kapıya doğru yürüdü. Adam:

«Açma kapıyı,» dedi.

«Neden açmayayım?»

Bayağı bağırır gibi sormuştu.

«Duymuyor musun?»

Kurganın duvarlarını yağmur kamçılıyor, kıyıyı dalgalar dövüyordu. Maggie hiç farkında olmamıştı bunların. Geri gelerek eski yerine oturdu ve yumuşak yünlü kumaştan ceketini çıkardı. Keten gömleğini geren göğüsleri iyice belirmişti terden, ama aldırmadı. Dikkatini ayaklarında toplayarak botlarındaki delik halkalarını saydı. O sırada adam burnuna doğru gene tabağımsı bir şey tuttu.

«Ne yazık ki yılan balığı yok,» dedi. «Sıcak deniz otu çorbasında yılan balığı tam bir ziyafet olurdu böyle bir gün için.»

Gözleri kızın göğüslerine takıldı, bir an bakışlarını oradan ayıramadı, sonra bakıştılar, adam kızararak başını çevirdi:

«Korkmaya gerek yok,» dedi.

Bir kadına söylenecek laf mı bu diye aklından geçirdi Maggie. Öğrenecek çok şeyi vardı daha adamın.

«Fırtınadan mı?» diye sordu.

«Heya, fırtınadan.»

Başladığı gibi ansızın diniverdi yağmur ve ortaya çıkan sessizlik adamı tedirgin etti. Evinde bir kızın bulunuşunun sorumluluğu, gözlerini ve düşüncelerini ait oldukları yerde tutmak kolay katlanılır bir şey değildi onun için.

«Artık gidebilirsin,» dedi kıza.

Kabalıktı bu yaptığı, ama başka türlü olmasına da imkan yoktu. Maggie ceketini giydi. Adamın belli etmemeğe çalışarak kendisine baktığını gördü. Adam kapıyı açtı. Maggie taze havayı hoşnutlukla ciğerlerine çekti. Adam ne diyeceğini, ne yapacağını bilmiyordu. Bir bayan birisinin evinden çıkarken ne denirdi acaba? Hiç bir fikri yoktu. Elini uzattı. Maggie bu eli sıktı. Adamın gözlerinde, elinin sertliğinden doğan şaşkınlığı farketti.

«Çay için teşekkür ederim,» dedi.

Adam alnına vurdu:

«Ah, çay. Su da kaynadı oysa.»

«Bir dahaki sefere öyleyse.»

İkinci bir görüşme için aradığı dayanağı bulmuştu:

«Söz, değil mi?»

Adamın şaşkın bir hali vardı. Maggie konuşmasını sürdürdü:

«Çay da gelecek sefere.»

«Heya,» dedi adam sonunda.

«Çay pastasını ben getireceğim.»

Adam başıyla onayladı.

«Hoşça kal öyleyse. Bir dahaki görüşmemize kadar.»

«Bir dahaki görüşmemize,» dedi adam.

Adam bir süre onun ardından baktıktan sonra seslendi:

«Dur.»

Hızla eve girdi. Geri döndüğünde denize ait bir şey uzattı kıza:

«Yol boyunca oyalanırsın,» dedi «Üstlük.»

Bir su birikintisinin dibi gibi yeşilli siyahlı ve tuzdan kabuk bağlamış, kurutulmuş kırmızı bir deniz otu yaprağıydı bu.

«Tad almak için durmadan çiğnemek gerek,» dedi.

Kız olumlu anlamda başını salladı ve gülümsediler.

«Sana bir şey söyleyeyim mi?» dedi kız. «Senin adını bilmiyorum. Evinde yemek yediğim ev sahibimin adını bilmiyorum.»

«Cameron.»

Maggie bir süre ona baktıktan sonra sordu:

«Hepsi bu kadar mı? Yalnız Cameron mu?»

«Gillon Cameron. Gillon Forbes Cameron, eğer hepsini istersen.»

Maggie yüreğinin zevkle bir hopladığını duydu. Ufacık bir duraklama, sonra hoplamış olan yüreğin gene zevkle yerine oturuşu. Evet, hepsini istiyorum diye geçirdi aklından.

«Çok ünlü bir ad,» dedi. «Çok güzel bir ad.»

«Heya, çok iyi bir aile, bana söylendiğine göre. Cenkçiler, soylular, bilginler ve benzerleri gibi.»

«Bir kabile galiba.»

«Evet, bir kabile elbette. Şu ya da Bu Körfezin Cameronları.»

«Forbes ne peki?»

«O da öyle. Anamın adı. O bir Rob Roy ve Güneylidir de üstelik. Bizi topraklarımızdan sürenler de Güneylidir, yanılmıyorsam. Onlar çok önem verirler...»

Dağlık bölgeyi işaret etti:

«Adlara.»

Maggie neden önem vermesinler diye düşündü. Bu adların bir tarihi ve onlar için bir anlamı vardı. Herkesin bir Japp, Cook, Hogg, Hopp, Begg, Minto, Mengies ya da Pick olduğu Pitmungo'yla bir değildi ki. Bir kömür madencisi için iyi addı Pick. Hele Pict daha iyi. Kömür kadar anlamsız, bir soyu belirtmeyen, kölelikten gelme, küçük toprak parçalarını andıran çirkin adlar. Adamın şimdiki durumunun önemi yoktu. Önemli olan, bir zamanlar büyük kimseler oldukları ve bu büyüklüğün ortaya çıkmak için damarının bir köşesinde beklediğiydi. Maggie farkında olmadan ona gülümsüyor, hattâ onu görmüyordu bile. Adam ise onun düzgün, beyaz dişlerine; tilkilerinki gibi küçük, sivri dişlerine ve gözlerine, tilki gözleri gibi ışıldayan küçük, koyu kahverengi yumurta biçimlere dalıp gitmişti. Maggie:

«Sana bir şey soracağım,» dedi.

Adam olumlu anlamda başını salladı.

«Sen İskoçyalı Keltlerden misin?»

Adam düşündü. Şimdi bulutların içinde kaybolup gitmiş olan dağlara baktı.

«Onların hepsi öyledir,» dedi. «Değil mi? O zaman benim de öyle olmam gerekir.»

Böyle dedikten sonra kızın neden öyle gülümsediğini merak etti. Bu koyu tenli yabancı yüzdeki tilki dişlerini andıran dişleri, ışıl ışıl gülümsemeyi düşündü.

Onun körfeze doğru inişini ve Strathnairn'e gitmek üzere doğru yöne dönüşünü izledi. Sonra o gün ikinci kez olmak üzere başına vurdu. Adını sormamıştı kızın.

Koşmaya başladı. Körfezin ağzına gelince kumsala döndü, kızı gördü ve durdu. İçinden bir şey ona daha fazla gitmemesini söylüyordu. Kızın sırtı ona ve rüzgara dönüktü. Kumdan bir kum otu koparmış, sırtını en uygun biçimde rüzgara vermiş ve usulünce otu boğazına sokarak, adamın sıcak deniz otu çorbasını, deniz yosununu ve kırmızı deniz otunu çıkarıyordu.

4

MAGGİE ADAMDAN ÜÇ GÜN UZAK durdu, ama onun geleceğini umduğu Toon rıhtımlarında kendini gösterdi, ayakları artık kendisini taşıyamayacak hale gelinceye kadar Lovatt caddesinin kaldırımlarında taban tepti. Saatlerce vitrinlerin önünde durup sergilenen öteberiyi seyretti ve içeri girip bir şey satın almadığı için esnaf ona hiç de iyi bir gözle bakmadı.

Dertleri hep aynıydı: Zaman ve para. Her geçen gün ikisi de daha kötü bir hal alıyordu. Botlarının derisi tehlikeli biçimde incelmeye başlamıştı. Derken mayısta tatil otelleri; ağaçlıklar arasında güneye uzanan denize bağlantılı kirayla tutulmuş som nehirlerinde büyük bir som balığı yakalamayı uman İngiltere'den gelmiş balık avcılarıyla dolmaya başladı. Bay Bel Geddes, balık tutma mevsimi geldiği için çok geçmeden oda kirasını arttırmak zorunda kalacağını söyledi Maggie'ye. Maggie:

«Ama ben burada kalan bir balıkçıya rastlamadım,» dedi. «Sizin kiraladığınız bir akarsu yok.»

«Onlar burada sırf, ilkbahar som balığı akını sırasında Strathnairn'de olduklarını söylemek için kalırlar.»

«Bu sözlere inanacağımı mı sanıyorsunuz? Siz İtalyanlar hep birbirinize benzersiniz. Hiç güven olmaz.»

«Bel Geddes soylu bir İskoç adıdır Küçükbayan Drum. Soylu Gordon kabilesinin bayraktarıdırlar. Sizin buraya avlanmaya geldiğinize benim inandığım kadar sizin de benim bu sözlerime inanacağınızı umarım.»

«Ama ben gerçekten avlanmaya geldim. Gözüme kestirdiğim soylu bir erkek geyiğin peşindeyim.»

Adam ona müthiş içerliyordu Kendisinin olduğu bir yerde Maggie'nin onu hiç umursamadan, sanki onu görmemiş gibi serbestçe davranışlarına çok bozuluyordu. Bir keresinde masasının üç metre ötesinde memelerini tutmuş ve gömleğini düzeltmişti. Kızın duyabileceği bir sesle, «Çok ayıp,» diye söylendi. Yarı ücretle bir hafta daha kalmasına razı oldu.

Maggie dördüncü günü sabahı Posthtoon'dan geçti, rüzgarın kırmızıya boyadığı kumların üstünden kıyıya indi ve kum tepeciklerinin yanından taş eve vardı. Körfezden esen rüzgar soğuktu. Strathnairn'de her şey soğuktu. Camekanlı sundurmalarda oturan adamların ağızlarından buhar çıkıyordu konuşurlarken. Sombalığı avlamanın pahalı bir iş olduğunu düşündü. Sonra kendi avına oltayı yuttırmasının hiç ucuza gelmediğini hatırladı. Babası, hiç bir zafer elde edememiş olduğu halde, kazanmaya değer bir zaferin insana pahalıya oturduğunu söylerdi. Pitmungo'daki kömür dolu ocakları özlediğini gördü.

Taş ev boştu. Ve soğuktu, bir mezar kadar soğuk. Çürümüş otlardan yakılan ateş hâlâ için için yanıyordu ocakta. Bir saatten daha az bir zaman önce çıkmıştı adam. Maggie çok kızdı ona. Adam onu karşılamalı, ona doğru koşmalı, onu burada beklemeliydi. İçin için yanan ateşe saman attı ve alevler çıkmaya başlayınca, suların kıyıya atmış olduğu tahta parçalarından geride ne kalmışsa hepsini yaktı. Ateş geçince ağlamak istedi, ama gözlerinden yaş gelmedi. Pitmungo halkı kolay kolay ağlayamazdı.

Kum tepeciklerinin gölgeleri uzun ve koyu maviydi. Maggie'nin, bir kum tepeciğinin deniz yanında durmuş, vahşi bakışlarla denizi seyreden adamı görmesi, tahmininden de epey sonra oldu. Adamın yüzündeki hırslı ifade Maggie'yi heyecanlandırdı, çünkü istediği erkek hırslanabilmeliydi.

Kum tepeciğini aşarak adamın yanında durdu. Adam öylesine hırslıydı ki, kendisinin farkına varıp varmadığını anlayamadı, ama sonunda adam ona baktı. Maggie:

«Çayımı içmeye geldim,» dedi.

Adam şaşkınlığını belli etmemeğe çalıştı, ama elinde olmayan bir şeydi bu. Yeniden denize bakmaya başladı.

«Ne var? Nereye bakıyorsun?»

Gillon'la deniz arasındaki âyini bozduğunun farkındaydı. Adam:

«Som balığı,» dedi. «Baktığım yerde som balığı var.»

Dediklerine inanıp inanmadığını anlamak için Maggie'nin yüzüne baktı.

«Kokularını duyuyorum. Delirdiğimi sanıyorsun, değil mi?»

Maggie öyle sanmadığını ve ona inandığını belirtir bir biçimde başını salladı. Adam konuşmasını sürdürdü:

«Yumurtalarını dökmek üzere gelen som balıklarının sudaki kokularını duyuyorum. Biliyorum onları, nasıl olduklarını, ne yaptıklarını. Geceleri nerede uyuduklarını biliyorum.»

Kum tepeciğinden inmeye başladılar. Düzlüğe yakın yerde bir kayayı aşmasına yardım etmek için adam ona elini uzattı ve Maggie'nin çekmediğini görünce, yaptığı işe şaşarak ve bu davranıştan hoşlanmadığını herhangi biçimde belirten bir ifade arayarak göz ucuyla ona bakıp genç kızın elini bırakmadı. Maggie:

«Öyleyse çok som yakalıyorsundur sen,» dedi.

«Bir tane bile yakalayamadım bugüne kadar. Som balığı akarsuları lordlarındır. Denizdeki balıklar lordlarındır.»

«Kimsenin malı değildir balıklar.»

«Somlar lordların malıdır —somon demek daha hoşuma gidiyor ya, neyse— ve İngilizler tutar onları. Uşakların sıcak kıymalı böreklerle viski şişelerini koşuşturdukları, kutsal balıklarını çalmaya çalıştığınızdan emin oldukları için burunlarının ucundan sizi gözleyen, elleri sopalı, takma dişli balıkçılar.»

«Doğru değil ama bu. Balıkları Tanrı salar denize.»

«Heya, ama hele bir git söyle bunu su kahyalarına.»

Hiç de Maggie'ye göre olmayan bir biçimde çok kolay, çok çabuk indiriyordu yelkenleri suya. Direnmeden boyun eğiyordu.

«Sen bir som yakalasan, onlar da seni yakalasalar ne yaparlar sana?»

Adam ona bakıp gülümsedi:

«Sen buralı değilsin ki, nerden bileceksin. Üç ay hapis, bazan da kahyanın okşaması ve en kötüsü beş İngiliz lirası ceza.»

Rüzgar kötü kötü esmeye başlamıştı gene. Körfezden doğru esen rüzgarın önünde köpükler uçuşuyor ve kıyı şeridi köpük bağlıyordu. Maggie'nin anladığına göre Pitmungo'da fırtına diye bilinen şey Strathnairn'de rüzgar demekti. Tiksiniyordu bundan.

«Ben yapardım,» dedi.

Adam iyi duymadı:

«Ne yapardın?»

«Bir tane tutardım,» diye bağırdı Maggie. «Ne pahasına olursa olsun.»

Yolun geri kalan bölümünde konuşmadılar, ama Maggie adamın aklının nerede olduğunu biliyordu. Taş eve varınca adam kıyıda bir taşa bağlı olan küçük kayığının ipini sağlamlaştırdı ve kapıya geldi.

«Adın ne senin?»

«Meg Drum.»

«MacDrum mı?»

«Maggie Drum.»

«Maggie Drum ha?»

«Heya. Meg Drum.»

Adam kısa bir süre düşündü:

«Çok güzel bir ad,» dedi. «Benim alayımda Drum adında birisi vardı Willie Drum. Atlara bakardı.»

«Başka ne işe yarayacak?»

Gillon şaşırdı. Böyle bir anlam güderek söylememişti bunu.

«Nedir bilmem, bir şeyden ötürü asıldı.»

«Asılmıştır.»

«Yani demem şu ki, ondan söz etmem şundandı yani, çok gözüpek bir adamdı.»

Maggie bir şey demedi.

«Biraz kısa boylu, esmer bir adamdı.»

«Elbette.»

Adam çenesini tutmaya karar verdi. Kurgana girdiler. Adam:

«Buraya birisi girmiş,» dedi. «Çam kokusu geldi burnuma. Çam atmamıştım ocağa ben.»

Maggie söyleyip söylememeyi düşündü ve söylememeye karar verdi. Susmak bazan dürüst olmaktan daha iyidir. Çıkarken burada bir şey bırakmamış olmayı diledi. Adamın, kıyıda dikkatini çeken balık avcısı kuşlar gibi gözleri vardı. Hiç bir şey kaçmıyordu bu kuşların gözlerinden. Adam:

«Ne var, ne yoksa yakmışlar,» dedi. «Bencilliğin böylesini düşünebiliyor musun? Her parçayı.»

Kurganın kıyısını köşesini arandı. Maggie:

«Çok eski bir Kuzey Britanya sıraca soyundan geliyoruz biz» dedi.

Adam bu kelimeyi bilmiyordu ama öğrenecekti nasıl olsa. Kızı duymamıştı bile.

«Yiyeceğimi almamışlar,» dedi.

Köpekbalığı yağı lambalarını yakıyordu:

«Neden gülümsedin?» diye sordu.

«Masaldaki, inine dönen baba ayı gibi konuşuyorsun da...»

«Ama saatlerce kalmışlar burada.»

«Kalmışlar dediğin yalnız bendim, ahmak.»

Bu sözlerde adamın anlaması gereken bir gerçek vardı ki, o da Maggie'nin burada saatlerce karanlıkta oturup onun dönüşünü beklediğiydi. Adamınsa bütün dikkatini çeken kızın dişleri, tek bildiği bu dişleri özlemiş olduğuydu. Bu dişleri ve onu, bu evde. Kız onu sinirlendiriyordu, ama burada olduğu için de mutluydu. Hayalinde onu hep böyle, kendisiyle başbaşa olarak yaşatmış; bu hayaller onu heyecanlandırmış, korkutmuştu. Sabah, gün doğunca bu hayalleri kafasından atmayı başarıyor, ama gece hayaller gene geliyordu. Dışarıda hava hemen hemen kararmış ve gitme vakti gelinişti, ama Maggie gene geleceğini biliyordu.

Çay ve Maggie'nin her gün kentten gelirken getirdiği somuna katık etmek üzere aramaya çıktıkları yeşillik, onlar için bir öğle sonu âyini haline gelmişti. Bu yeşillik avı Maggie'nin hoşuna gidiyordu: Karşılığında bir şey vermeden almak olan Pitmungo ruhuydu bu. Golf alanlarından birin-

de bulduğu su teresiyle sepetini doldurduğu zaman derede para bulmuş gibi oluyordu.

Ve adam, balığı, oltaya tutulmuştu. Öyle ürkekti ki adam, zıpkının kendisini beklediğini, Rodney Bel Geddes'in Maggie'yi kapı dışarı etmeden kendisini sudan çıkaramamak çaresizliği içinde olduğunu anlayamadan havuzun dibinde dönüp dolanıyordu. Maggie'nin baş vurabileceği çareler vardı, ama hepsi de tehlikeliydi. Oda kirası karşılığında dış merdivenden Rodney'i odasına çağırabilirdi. Geleceğinden emindi. Kızın her yanından geçişinde, Rodney farkında olmadan dudaklarını yalıyordu.

Ya da Herringtoon'a gidebilir ve Pitmungo içgüdüsüyle tahmin ettiği gibi; akıllı, güzel bir kızın ruhunu yitirmeden ekmek parasını nasıl kazanabileceği konusunda kendisine yardımcı olabilecek Bay Cherry MacAdams'ı ziyaret edebilirdi.

Ya da Bay Gillon Forbes Cameron'a düpedüz kendisiyle evlenmesini söyleyebilirdi ama bundan bir sonuç alamayacağından emindi. Adam, ağzında olta olduğu halde olta ipini koparıp kaçabilirdi.

Çay için dilenci kuşkonmazları ve âdi ılgın başları topluyorlardı. Adam:

«Âdi ılgınların tümünü toplama,» dedi. «Gelecek yıl için de bırak.»

«Heya,» dedi Maggie, ama oralı olmadı, çünkü başka bir yıl söz konusu olmayacaktı Strathnairn'de.

«Gillon?»

«Buyur?»

Hem şaşırmış, hem de biraz hoşlanmış bir ifadeyle adam yüzünü ona kaldırdı. Maggie ilk kezdir ki ona adıyla sesleniyordu.

«Eğer bir, iki tane çok büyük som balığı tutabilirsen, satabilir misin?»

«Ben som balığını tutmak derdindeyim, satmak değil. Ömrüm boyunca hep kendim için bir somon tutmak istedim.»

«Eğer tutarsan, satabilir misin?»

Maggie filiz süren küçük eğrelti otlarının başlarını kopardı. Bu kesin sonuçlu işlemden hoşlanıyordu. Adam konuştu:

«Herringtoon'da böyle işler çevirenler var sanıyorum.

Su kahyasına rüşvet veriyorlar sanıyorum. Ama çok tehlikeli iş bu.»

«Parası iyi mi bari?»

Adam doğruldu ve genç kızı inceledi:

«Eğer balıklar iriyse, evet. Çok iyi.»

«Ne kadar sözgelimi?»

«Ne kadar olduğunu bilmem, ama çok iyi. Orası için alırlar bu balıkları.»

İngiltere'yi amaçlayarak başıyla güneyi işaret etti:

«Ama kötü bir iş bu.»

«Heya, kötü elbet ama hiç değilse onlara gitmez somon.»

Fiddich House'u, Royal Golf'u ve kum tepeciklerinin ötesindeki daha başkalarını gösterdi. Adamın aklının konuya yatması için bir süre sustu.

«Gillon?»

«Buyur.»

«Eğer som balığını —somonunu— tutman ve de satman için ben bir yol bulursam, var mısın?»

Adam uzun bir süre cevap vermedi.

«Sen mi bir yol bulursan?»

«Evet, ben.»

İşlerini sürdürdüler. Balık sepeti hemen hemen dolmuştu.

«Bütün İskoçya'daki en iri somonun nerede gizlendiğini bilirsin sen değil mi?»

«Heya.»

Adam doğrulup denize baktı. Yüzünde hiç bir ifade yoktu.

«Var mısın Gillon?»

Rüzgar altındaki kum tepeciklerinin öte yanında lambalar yanmıştı. Bu, Maggie'nin, günün en hoşlandığı vaktiydi. Rüzgar yeniden esmeye başlamadan önce akşamın erken saatlerinde diniyor, gök alabildiğine açılıyor ve yakılan lambalardan bir dünya doğuyordu. Adam:

«Evet,» dedi. «Varım.»

Kurgana dönme vaktiydi. Adam, sepeti omuzuna kaldırması için kıza yardım etti.

«Ne yapmışsın sen?» dedi.

Hırslanmıştı kıza. Maggie:

«Ne yapmışım?» diye sordu.

«Mahvetmişsin bütün otları.»

Maggie; ne zararı var, ne olursa olsun artık bundan sonra, demek istedi ama bir şey demedi. Başını eğerek:

«Kusura bakma Gillon,» dedi. «Gerçekten kusura bakma.»

Gillon kusura bakmadı.

5

MAGGİE ONU GÜN DOĞARKEN UYANdırdı. Kurgana girip yatmakta olan adama baktı. Adam hiç kımıldamadı, yorgun bir hali vardı. Döşemeye olta ipleri serilmişti. Maggie, kendisi gibi Gillon'un da gecenin büyük bir bölümünü ayakta geçirmiş olduğunu düşündü. Onu uyandırmış olduğuna üzüldü. Elini adamın saçlarında gezdirdi. Tahmininden de ince ve ipek gibiydi bu saçlar. Adam önce kızdan uzağa çekildi, ama sonra elinin başında durmasına sesini çıkarmadı.

«Bay Drysdale ne dedi?» diye sordu.

Gözlerini açmadı.

«Senin yetenekli bir kimse olduğunu, zaman zaman birkaç tane kabuklu deniz hayvanı çalmaya yatkın, ama iyi bir denizci ve güvenebileceğim birisi olduğunu söyledi.»

Gillon gülümsedi:

«Yatkın ha?»

«Dağlı bir kıyı dilencisi dedi.»

«Bak hele dürzüye.»

Doğrulup oturdu.

«Kendisi hangi cehennemden gelmiş?»

«Oxford mu? Andrews mü?»

«Güçlü ve yüce su kahyası Bay Angus Drysdale. Onun geldiği yeri bilirim ben. Sığırla bir çatı altında yatıp kalkardı ailesi.»

Kalktı:

«Arkanı dön lütfen.»

Üstünü, başını düzeltirken ve yüzünü yıkarken Maggie'nin kendisini görmesinden hoşlanmıyordu. Çok kişisel şeylerdi bunlar.

«Oxford,» diye mırıldandı. «Oxford ya.»

Maggie onu kızdırmanın ne kadar kolay olduğunu düşündü.

Adam yerden bir olta ipi makarası alarak kurganın kapısına doğru yürüdü.

«Çay suyunu koyuver ateşin üstüne,» dedi. «Çay içecek kadar vaktimiz var.»

Sonra ekledi:

«Olta ipleri yağlandı ve düzene kondu.»

Bunları oldukça üzgün bir sesle söyledi gibi geldi Maggie'ye. Kapıya varınca, ona döndü adam:

«Hoşuma gitmiyor bu iş benim Meg.»

Maggie nefes gibi yumuşak bir sesle karşılık verdi:

«Öyle mi büyük ahlak öncüsü Bay Cameron? Yüzünüze o melek ifadesini verin de anlasın herkes sizin ne iyi bir insan olduğunuzu.»

Yüzünün nasıl bir ifade almış olduğunu tahmin etti adam. Annesinin, para biriktirme kabına para koyuyormuş gibi yapıp sadece paraları tıkırdattığı zamanlardaki yüz ifadesinin eşiydi bu. Maggie ona bu anısını hatırlatmıştı. Gülümsedi.

«Balık avcısı bayların canı balık tutmak istediği zaman, gece vakti meşalelerle bile denize çıkıp balık tutmuyorlar mı? Öyle demedin mi sen?»

Gillon başıyla onayladı.

«Bugün de biz balık tutacağız işte.»

Maggie, karar verdikleri bir şeyi sonuca ulaştırmak için her zaman kendisnin mi gereken gayreti göstereceğini düşündü. Böyle olsa bile, değeceğine karar verdi.

Adam tekneyi kumsala çekmişti Maggie kayığa çıkar çıkmaz yağlı olta ipini bacaklarına sarmaya başladı. Adamı şaşırtan, Maggie'nin ona sırtını dönmesini söylemeden hemen işe girişmiş olmasıydı. Adam gözlerini onun bacaklarından ayıramıyordu. Bir kez daha görmüştü bu bacakları, bir taş duvarı aşması için Maggie'ye yardım ederken ve unutamamıştı onları. Gillon kendini ayıpladı. Kız ona büyük bir güven duyarken, onun aklından neler geçiyordu.

«Başka ne dedi Bay Drysdale?»

«Ne dedimse inandı. Beni kendisi götürmek istedi.»

«Götürürdü. Dile düşmüş bir zamparadır herif, biliyor musun?»

«Heya, biliyorum,» dedi Maggie.

Bu cevapla onun ne demek istediğini merak etti adam, ama bir şey söylemedi.

O gün yapacakları şeyi başkalarının gözlerinden gizlemek için akla yakın bir yalandı uydurdukları. Maggie, Kelt asıllı bir öğrenciydi. Strathnairn'in baş su kahyası Bay Drysdale'e giderek Holydeen Adası hakkında bilgi edinmek istemişti. Çünkü kendisine bu adanın, bir çoğu daha fişlenmemiş bile olan Kelt vesikaları ve eserleriyle dolu bir hazine olduğu söylenmişti. Bay Drysdale, yarım düzine biradan sonra ona istediği bilgiyi vermişti. Stornish'deki taş sütunlu Putperestler alanını mutlaka görmeliydi. Sonra Dugg'daki ünlü şiş vardı. Eskiden Kuzey Britanya'da yaşamış bir kabileye ait olan oda oda bölünmüş kurgan ve elbette, İskoçya'daki son büyücülerin üstünde canlı canlı yakıldıkları Büyücüler Kayası.

Maggie:

«Beni adaya götürecek olan Bay Gillon Cameron güvenilir bir kayıkçı mıdır?» diye sormuş, kahya çok şaşırarak:

«Neden o?» demişti. «Neden o Dağlı kıyı dilencisi?»

«Param çok kıt da ondan Bay Drysdale.»

«Sizi ben götüreyim. Para da istemem.»

«Ama ben Bay Cameron'a söz verdim. Benim için söz namustur.»

Bay Drysdale verilen söze saygı göstermişti. Şimdi som balığı sularında bir arada görüldükleri zaman, sadece bunun nedenini anlatabilecekleri bir özürleri değil, kahyanın onayı da vardı. Akla yatkın bir durumdu bu. Maggie:

«Bana yardım etmen gerek,» dedi.

Ağın, bedeninin üst kısmına sarılması ve buluzla ceketin altında gizlenmesi gerekiyordu. Gillon düğümlü ipi hafifçe onun bedenine sardı ve bütün gayretine rağmen kızın göğüslerine değmesini önleyemeyerek ellerinin titrediğini farketti. Dudakları neredeyse kızın boynuna değecekti. İkinci dolaşımı mümkün olduğu kadar tehlikesiz bir hızla yaptı ve elleri ikinci kez kıza değdi. Bundan duyduğu haz öylesine sersemletti ki adamı, ağzı sarma işini güçlükle tamamlayabildi. Onu şaşırtan, kızın göğüslerinin yumuşaklığı, yaptığı etki

ve bu göğüslerin tam aklından geçirdikleri gibi oluşuydu.

«Mesele...» dedi.

Söyleyecek hiç bir şey bulamadı.

«Mesele...»

«Yol ne kadar sürer?»

Gillon ardını getiremediği bu kekelemeden kurtulmuştu. Cevap verdi:

«Dört saat gidiş ve dört saat dönüş, eğer rüzgar uygun eserse, gel-git uygun olursa ve eğer... eğer...»

«Boğulmazsak.»

Yarım saat içinde körfezden açık denize çıkmışlardı. Haftalarca sürmüş olan rüzgar yüzünden ölü dalgalar arasındaki boşluk derin ve uzundu. Kayığın bu boşluklara girip çıkması Maggie'nin hoşuna gidiyordu. Açtıkları küçük yelken ve Gillon'un güçle küreklere asılışı sayesinde çok iyi yol alıyorlardı. Her dalganın üstüne çıkışlarında Maggie sağ ötelerindeki Holydeen'i görüyor, sonra altlarından kayan dalgaların hışırtısını, fısıltısını duyuyordu. Dağlık bölgenin denizden görünüşü çok heybetliydi. Gillon'un, zayıflığına rağmen, küreklere her asılışında Maggie kayığın öne doğru yaptığı güçlü hamleyi farkediyor ve adamın adale gücünün etkisi altında kalıyordu.

«Kendini çok yormuyor musun Gillon?»

«Hiç ara vermeden sabahtan akşama kadar kürek çekebilirim,» dedi Gillon.

Maggie yeniden etkilendi. Dediğini yapabilirdi; hem çok iyi yapabilirdi. Bir saat sonra, esen rüzgara rağmen Gillon ter içinde kaldı ama kürekleri bırakmadı. Birden:

«Aman Tanrım,» dedi.

Maggie telaşlandı:

«Ne oldu?»

«Drysdale. Denize çıkmış. Üstümüze doğru geliyor kotrası.»

Maggie boş verdi. Onu düşündüren denizdi.

«Gelirse gelsin,» dedi.

«Sen bilmezsin. Bay Drysdale Tanrıdır suda.»

Birkaç dakika sonra Bay Drysdale'in kotrası tepelerinde belirdi. Gillon'un kayığında neler olduğunu incelemek üzere tayfalar kotranın yanından sarktı. Ucu çengelli bir sırıktan başka bir şey yoktu kayıkta. O da iskeleye yanaşmak için gerekli bir donatımdı. Bay Drysdale:

«Delikanlı iyi kolluyor mu sizi?» diye sordu.

«Delikanlı işini biliyor,» dedi Magge.

«Cameron?»

«Efendim?»

Hiç de isteyerek çıkmamıştı ağzından bu efendim sözcüğü.

«Anneni nasıl kollarsan, öyle kollayacaksın Küçükbayan Drum'ı Cameron.»

Gillon olumlu anlamda başını salladı. Ama Bay Drysdale'in ondan istediği «Evet efendim,» idi.

«Dediklerimi duydun mu?» diye sordu.

Gillon yeniden başını salladı ve aynı anda da Maggie'nin bacaklarından birine sarılı olan olta ipinin çözüldüğünü, ipin bir ucunun etekliğin altından çıkarak kayığın dibine doğru uzanmış olduğunu gördü.

«Evet efendim,» diye bağırdı.

«Küçükbayan Drum?»

Maggie ona bakıp gülümsedi.

«Dün gece unuttuğum bir şeyi söylemeye geldim size. Cameron?»

«Efendim?» diye bağırdı Gillon gene.

«Küçük Bobbie Bartle'ın o çok güzel heykelini mutlaka görsün Küçükbayan. Çocuk ormanda kaybolmuştu, biliyor musunuz; minimini, beyaz bir kuş onun önüne düşerek ormandan sağ salim çıkmasını sağladı. Çok dokunaklı bir olaydır. Biliyorsun, değil mi heykeli Cameron?»

«Heya efendim.»

«Elbette bilirsin.»

Bay Drysdale pek cilveli bir tavırla söylemişti bunu. Yasak olduğu halde adada gizlice keklik avlama suçlamasıydı bu ve bütün tayfalar sırıtıyorlardı.

«Küçükbayan Drum eğer arkanıza bakarsanız, denizden doğru yükselen Hardmuir'i görürsünüz. Macbeth ve Banquo'nun büyücülerle karşılaştıkları yerdir burası.»

«Evet.»

«Ayağa kalkma,» diye fısıldadı Gillon.

Bay Drysdale:

«Delikanlının bunu bileceğini sanmam,» dedi.

«Bileceğini ben de sanmam.»

Olta ipi daha da çözülmüştü. Tuhaf kaçacaktı ama, kürekelere yapışıp, onlar konuşurlarken kotradan uzaklaşmaktan başka çare göremedi Gillon.

«Unutmayın, birlikte bir şeyler içeceğiz Küçükbayan Drum. Küçükbayana iyi davran Cameron, iyi.»

Kotradan yüz metre kadar açıldıkları sırada Maggie:

«Çok çocukça davrandın Gillon,» dedi. «Yaşlı bir adam bir, iki kez göz kırptı, işaret etti diye insan somurtur ve kürek çekmeye başlar mı?»

Gillon ona ayaklarını işaret ediyordu. Maggie sonunda ayaklarına baktı:

«Aman Tanrım.»

«Heya, aman Tanrım.»

Gillon hırsını küreklerden ve denizden çıkarırcasına bir süre suratını asarak öyle kürek çekti. Sonra mırıldanmaya başladı:

«Delikanlı. Delikanlı bilmez.»

Genç kıza baktı:

«Benim bilmememem gereken bu Macbeth ve Banquo da nedir?»

«Ben de bilmiyorum.»

Gillon hırslandı:

«Bilmiyorsun da, sanki sen bilirmişsin ve ben bilmezmişim gibi ne haller takınıyorsun öyle adama?»

«Takınırım ben.»

Sonunda Gillon gülmeye başladı. Alaya alınan Bay Drysdale'di çünkü.

«Birlikte içki içmek de ne oluyor?»

«Highland Lodge'da kendisiyle bir şeyler içmemi ve Holydeen adasında gördüklerimi kendisine anlatmamı istiyor.»

«Adama bak. Sağlam kırk yaşında vardır oysa.»

«Heya.»

Kayığın bir kez daha altından çekilir gibi olduğunu fark etti Maggie. Adam:

«Gidecek misin oraya?» diye sordu.

«Heya. Senin bakımından bir sakıncası var mı ki bunun?»

Lafları bir olta iğnesi gibi suya düştü. Bir olta iğnesi kadar hafif ve tehlikeli.

Gillon bu yeme gelmedi. Adaya bir mil filan kala dört yanı açık olan deniz sertleşmeye başladı. Alnındaki damarlar

parmak parmak kabarıncaya kadar Gillon kürek çekti. İş gördüğü için mutluydu. Rüzgar değişti ve yelken yerinden oynayarak bir an Maggie'yi ondan gizledi. Gillon yalnız kaldığı için sevindi. Yalnız başına kalmaya ihtiyacı vardı, ama yelken aradan çekilince Maggie'nin yüzünün yeşilimsi sarı bir renk almış olduğunu görerek şaşırdı.

«Tanrım,» dedi.

Yüreği güm güm vurmaya başladı:

«Deniz salatası renginde yüzün.»

«Bakma öyleyse.»

İçi dışına çıkarcasına kusma çabası içinde olan genç kızın dar omuzlarının kalkıp kalkıp inişine eli kolu bağlı bakıyordu. Çok mert bir kız diye geçirdi içinden, kendi başına mükemmel görüyordu işini. Maggie kayığın yanından sarkarak soğuk deniz suyuyla ağzını yıkadı. Hepsi o kadar. Gillon:

«Başka bir kadın olsaydı...» diye başladı, ama Maggie onu susturmak için elini kaldırdı. Kolay olmuştu bu iş Aklından birkaç kez «sıcak deniz otu çorbası,» kelimelerini geçirmiş ve işini görmüştü.

Gillon ayağa kalktı:

«Şimdi çevremiz onlarla dolu,» diye bağırdı. «Burası onların akarsulara gitmeden önceki yuvalarıdır.»

Balıkların, kayığın altını dürttüklerini duyar gibi oldu Maggie. Sudan korkuyordu, ama kayığın kenarından baktı ve bakar bakmaz da onları gördü. Denizin daha da büyük gösterdiği, kayan koca koca gölgeler, kayık büyüklüğünde kanısını veren âni siyah gölgeler, Maggie'nin o güne kadar görmüş olduğu balıkların en irisi, bir kasabaya yetecek kadar iri. Bu gölgelerden biri önlerinde suyun üstüne çıktığı an, korku ve heyecandan bağırdı; şaşkına döndüğü çok kısa bir süre içinde yay gibi gerilmiş gümüş bir basınç gördü suda. Gillon:

«Çabuk ,olta ipini ver bana,» diye bağırdı.

Ucu çengelli sırık elinde olduğu halde ayağa kalktı:

«Olta ipini ver.»

Ama Maggie kımıldamadı. Balık avlamak için daha çok erkendi. Maggie'nin kımıldamadığını gören adam yerine otururak onun parlak esmer tenli yüzüne baktı ve bu yaşta nasıl bu kadar akıllı olabileceğini düşündü.

Maggie haklıydı Bay Drysdale akıllıca bir ön inceleme yapmıştı. Kayığı Holydeen limanının berisinde kıyıya çektiler. Maggie bacaklarındaki olta iplerini çözdü, Gillon da bunları kıyıda, topladığı öteberinin altına gizledi. Kıyı boyunca kasabaya yürüdüler. Aralarından filizlerin sürdüğü saz damlı üç, dört tane yerden bitme taş ev topluluğunun önündeki iki tekerlekli ve tek atlı hafif arabanın içinde kendilerini bekleyen bir adam gördüler.

«Siz Küçükbayan Drum, bu da adamınız Cameron herhalde,» dedi adam. «Ben de rehberiniz Bay Comyn. Bay Drysdale'in selamları var.»

«Ben kimsenin adamı değilim,» dedi Gillon.

Adamın gri granitten yontulmuş gibi gözleri vardı.

«Bu genç bayan seni tutmadı mı kendisini Strathnairn' den buraya kayığınla getirmen için?»

«Heya.»

«Öyleyse onun para karşılığı tutulmuş adamısın.»

Gillon o tilki dişi gibi dişlerin hızlı bir gülümseme içinde parıldadığını görünce müthiş kızdı. Böyle yapmaya hakkı yoktu Maggie'nin. Bay Comyn: Maggie'nin arabaya binmesine yardım ederken:

«Arabada benden başka sadece bir kişilik yer var, ama ağır gideriz, bu oğlan da hızlı yürüyerek peşimizden gelir,» diyerek kamçısını midillinin başı üstünde şaklattı. Maggie dönüp Gillon'a bakmaya cesaret edemedi.

Görecekleri her şeyi gördüler o sabah. Çok ünlü olan camlı kale; ustaca işlenmiş, ama Maggie'nin bir madenci ırkına daha çok yakıştırdığı ve bir ocaktaki taş tavan desteğinden başka bir şeye benzetemediği Kuzey Britanya'nın eski bir kabilesine ait taş delgi; sonra Gillon'un içindeki havuzlarda alabalıkların tembel tembel dolaştıklarını gördüğü bir alabalık deresi kıyısından ve çam ağaçlarının beneklediği bir vadiden geçerek gittikleri, küçük bir alandak Kelt türbesi Bothwell Haçı. Maggie, bütün buraları dolaşırken, peşlerinden gelen Gillon'un hızlı hızlı soluyuşunu, kaba yoldaki taşlara çarpan ayağının seslerini duyuyordu. Bay Comyn:

«Tabandaki eski Cermen harfleriyle yazılmış olan kitabe özellikle ilgilendirecektir sizi,» dedi.

«Herhalde.»

Gillon, arabadan inmesine yardım ederken Maggie'nin

kulağına bir şey fısıldadı. Bereket versin Bay Comyn'in duymadığı bu fısıltı «Yalancı»ydı. Maggie:

«Başarılı olmuyor muyum?» diye sordu.

«Ne dediniz?»

«Oğlana söylüyordum,» dedi Maggie, tilki dişlerini göstererek.

Ustalıkla oyulmuş, insanı etkisi altında bırakan bir taş olan haç, bunu yapan insanların yeteneklerinin şaşırtıcı bir bileşimini yansıtıyordu. Bay Comyn, Gillon'a:

«Kabul etmek gerekir ki bu eser Kelt ırkının büyük başarılarından biri, sizlere büyük bir armağanıdır.»

«Ben Kelt değil. İskoçya Keltli'yim,» dedi Gillon. Bu konuda çok titizdi.

Bay Comyn, Maggie'ye:

«Ne hale geldiklerini görüyor musunuz?» dedi. «Yozlaşmayı görüyor musunuz? Asıllarının ne olduğunu bile bilmiyorlar artık.»

Buz gibi bir horgörüyle Gillon'a döndü ve kafa dengesi bozuk birisine söyler gibi:

«Bir İskoçya Kelti'nin Kelt olmasına gerek yok,» dedi. «Ama İskoçya Kelti olmak için muhakkak Kelt olmak gereklidir.»

Gillon kızardı ve Bay Comyn döndüğü zaman Maggie bir şey fısıldadı Gillon'un kulağına. Gene bereket versin Bay Comyn'in duymadığı bu fısıltı «Salak»tı.

Derin ve loş bir vadi boyunca hızla inip, köpüre köpüre akan bir çavlanı geçtikten sonra, deniz kenarına yakın eski bir İskoçya ormanının son kalıntıları olan, göğe baş dayamış. İskoç çamları arasındaki yüksekçe bir düzlükte Bay Comyn hayvanı sulamak için mola verdi. Gillon yerdeki çam iğnelerinin üstüne uzanarak uyudu. Ancak beş, altı dakika uyuduktan sonra da iyice dinlenmiş olarak uyandı. Ocakta da böyle yapabildiği takdirde onun mükemmel bir madenci olabileceğini düşündü Maggie. Gillon kalkıp etekliğindeki iğneleri silkeledi.

«Böyle bir yerde yaşamak isterdim,» dedi.

«Ne yapardın burada?»

«Yaşardım.»

Genç kızın bakışlarını üstünde hisseden Gillon ona baktı. Maggie sordu:

«Yaşamak mı yalnız? Bir erkek için yeterli mi bu?»

«Eğer mutluysa, yeterli.»

Genç kızın bakışlarındaki kızgınlığa bir anlam veremedi.

«Burada mutlu olabilirdim,» dedi.

«Neden kimse yok burada, hiç düşünebiliyor musun?»

«Ben kimse değilim. Tek bildiğim, burada mutlu olacağımdır.»

Maggie kalktı ve bir çam ağacının kalın, kırmızı, ıslak bir yumuşaklıktaki kabuğunu inceliyormuş gibi Gillon'u yalnız bıraktı. Çok hafif ve soğuk bir sesle:

«Benim de tek bildiğim, denizden öteberi toplayarak küçük, taş bir kulübede ömrümü geçiremeyeceğimdir,» dedi.

Bay Comyn arabayı bayır yukarı getiriyordu. Maggie ona doğru yürümeye başladı:

«Sırtımda kısacık bir asker etekliğiyle,» diye de sözünü tamamladı ve Gillon'un bu sözleri nasıl karşıladığını görmek için dönüp bakmadı.

Bay Comyn onları öğle yemeğine davet etti. Oğlanın çorba ve ekmeğini dışarı verdi. Yemekten sonra aşağı inerek kıyıya paralel eski bir toprak yolu izlediler ve bir bataklığa geldiler. Bu bataklık karanın iç tarafına uzanıyordu. Bataklığın serin loşluğunda taşı buldular. Siyah renkte olan taş yüzyıllarca kullanılmaktan ötürü pürüzsüzdü. Gillon hiç böyle bir taş görmemişti. Bay Comyn:

«Bu taşın üstünde, bütün Büyük Britanya'da yakılandan daha çok büyücü yakılmıştır,» dedi.

Maggie elini soğuk, pürüzsüz taşta gezdirdi. Adam:

«Taşa el sürmeyin,» dedi. «Uğursuzluktur. En büyük uğursuzluktur bu İskoçya'da. Büyücüleri taşın üstüne yatırır; şuradan, şuradan ve şuradan kazıklara bağlarlarmış. Demir kazıkların çakıldığı küçük delikleri görüyorsunuz değil mi? Büyücüleri çırılçıplak soyarlarmış. Özür dilerim Küçükbayan Drum ama tarihe sadık kalmak gereklidir. Büyücünün bedenindeki kıllar, özellikle bazı yerlerindeki kıllar, gene özür dilerim, çok güçlü ve değerli sayıldığı için traş edilirmiş.»

Adamın gözleri ışıl ışıl parlıyordu. Rodney Bel Geddes'in, yanından geçerken yaptığı gibi dudaklarını yalayış biçiminden hiç hoşlanmadı Maggie. Adam konuşmasını sürsürdü:

«Büyücüler demir kazıklara bağlandıktan sonra karınla-

rına ateş konurmuş, az bir şey, bir iki tane ince dal; ve eğer bağırırlarsa, her bağırışlarında —bu bağırış büyücünün içindeki şeytanın gizlendiği yerde yandığına kanıtmış— ateşe küçük bir dal daha atarlarmış ve büyücünün artık sesi çıkmaz hale gelip de bedeni alevler arasında kayboluncaya kadar, her bağırışında bu dallar çoğaldıkça çoğalırmış.»

Gillon yanlarından uzaklaşmıştı. Büyücü hikâyeleri ilgilendirmemişti onu. Hayatın mantıklı açıklamalarına inanırdı. Ama Comyn'in bağırmasını duyunca döndü.

«Oh Küçükbayan, lütfen yapmayın bunu,» diye bağırıyordu adam. «Hiç kimse yapmadı böyle bir şey.»

Durumu görünce Gillon da Bay Comyn gibi donup kaldı. Maggie taşın soğuk siyahlığı üstüne sırtüstü uzanmış, kollarını ve bacaklarını taştaki deliklere değecek biçimde açmıştı. Gillon bu durumu hem yakışıksız buldu, hem de onu siyah taşın üstünde yatar görmekten nedense korktu.

«Kalk oradan,» diye bağırdı. «Kalk o taşın üstünden.»

Maggie doğruldu ve tuhaf tuhaf Gillon'a baktı, sonra taştan indi. Adamın, müşterisine bağırması Bay Comyn'e bile şaşırtıcı gelmedi.

«Hiç,» diyordu. «Hiç kimse. Daha önce hiç kimse yapmadı bunu bana.»

Yolun geri kalan bölümünü hiç konuşmadan tamamladılar. Sessizliği sadece Bay Comyn'in, zaman zaman başını sallayarak cık-cıkları bozdu. Adam onları karşıladığı yerde bıraktı. Maggie ve Gillon kıyının yolunu tuttular. Rüzgar çıkmıştı. Dalgaların tepelerinden köpükler uçuşuyordu. Denizin sabahki yumuşak, sütlü yeşil rengi koyu bir maviye dönüşmüştü. Gillon:

«Neden yaptın öyle?» diye sordu.

«Bilmiyorum. Tek bildiğim, eğer o zamanlar yaşasaydım, beni de orada yakacaklarıdır.»

Gillon ne diyeceğini bilemedi. Aklının bir köşesi onun haklı olabileceğinden kuşkulanıyordu. Maggie:

«Ama ben hiç bağırmazdım karnıma dalları koydukları zaman,» dedi. «Bu hoşnutluğu vermezdim onlara. Bir fısıltı bile duyamazlardı benden.»

Gillon hiç unutmadı bu sözleri.

6 ZOKALARI, AĞI VE OLTA İPLERİNİ kıyıdan kayığa taşımadan önce, eski püskü giysileri içinde deniz yosunu hasadından dönen bir ailenin kumsaldan geçmesini beklediler. Adam:

«Denize mi çıkıyorsunuz yoksa?» diye sordu.

«Heya, denize çıkıyoruz,» dedi Gillon.

Adam başını salladı. Gillon'un böyle deyişindeki kararlılık Maggie'nin hoşuna gitti.

Onlar iyice açılıncaya kadar yosuncular arkalarından baktı. Rüzgar adamakıllı dövüyordu kayıktakileri.

«Bunlara da ne oluyor? Denize açılan hiç kayık görmemişler mi ne?»

Gillon gülümsedi:

«Sular kabarınca yumuşak yünlüden güzel bir kadın giysisinin, hiç değilse eski bir etekliğin kıyıya vuracağını ummuşlardır.»

Maggie ürperdiğini duydu. Gillon:

«Zokaları olta iplerine bağlamaya başlasan,» dedi.

«Evet evet, şimdi.»

Sular teknenin altında yılan ıslığı gibi sesler çıkarırken bir şeyle uğraşmak iyi olacaktı.

Gillon'un açıkladığına göre yolculuk güç olacaktı, ama bir tehlike yoktu insan ne yapacağını bildiği sürece.

«Ne gerekiyorsa onu yapacaksın,» dedi. «Denizle boy ölçüşmeğe kalkmak yok. Saygılı olacaksın denize.»

Babası da ocaklar için böyle demişti. İyi bir işaret daha diye geçti Maggie'nin aklından.

Hedefleri, akşamın alacakaranlığına kadar Buckhorn nehrinin denize dökülen ağzının bir mil kadar açığında olmaktı. Öyle ki, kabaran suların karardığı bu saatte, batmak üzere olan güneşin tedirgin edici altın ışıkları onları yutacak; bu göz kamaştıran ışıkla denizin kabaran suları arasında gizlenmiş olacaklar ve avlanmak için gene de yeterince aydınlık bulunacaktı.

Gillon'un inancına göre som balığı, akarsuların ağızlarının açığında bir yerlerde, denizin olanca tuzuyla akarsuların olanca tazeliği arasında bir yerlerdeydi. Denizde bir uz-

laşma noktası; açık denizlerdeki uzun yolculuklarının sonunda som balıklarının kendilerini tatlı suya hazırladıkları bir bölge vardı. Eriyen kar sularıyla beslenen nehir suları deniz suyundan daha soğuk olduğu ve soğuk su dibe çöktüğü için, gözle görünmeyen büyük som balığı sürüleri nehirlerin dışındaki karanlık, hemen hemen tuzsuz denebilecek ve genellikle avlandıkları yerlerin çok daha derinlerinde yatıyorlardı.

Holydeen'in korumasından çıktıkları zaman dalga birden yandan vurdu ve kayık sallanmaya başladı. Gillon, Maggie'nin başını kaldırdığını gördü.

«Korktun mu?» diye sordu.

«Sen korktun mu?»

«Hayır.»

«Ben neden korkayım öyleyse?»

Tıpkı dalganın ansızın onlara çarpışı gibi Gillon da bu cevabından ötürü onu sevdiğini anladı. Maggie:

«Kusura bakma,» dedi ve yelkenin bir kenarını kendine siper edip her zamanki gibi rüzgarı dikkate alarak yediği öğle yemeğini çıkardı, deniz suyuyla ağzını yıkadı.

«Bu iş de bitti,» dedi.

Gillon onu bu bakımdan da sevdi. Ara vermeden de meydan okudu:

«Şunları takar mısın zokalara?»

Çok şey isteniyordu kendisinden. Gillon kürek çekmeyi sürdürürken, içi kıvıl kıvıl eden karideslerle dolu küçük bir maden tütün kutusunu ayağıyla ona doğru itti. Karideslerden bazıları ölüydü, bazıları kokuyordu, bazıları da yaşamalarını sürdürebilmek için kıvranıp duruyordu. Maggie küçük bir karidesi inceledi ve Gillon'a hiç bir şey sormadan bunları birbiri ardınca oltaların ucuna takmaya başladı. Gillon onun saçmalığa yer vermeyen kestane rengi, gür saçlı başını işine eğmiş, kayık iyice bir yana yattığı zamanlar bile başını kaldırıp bakmadan karidesleri ardı ardına zıpkınlayışını seyretti. Bunun için de sevdi onu.

«Eğer sen yanımda olmasaydın bu kadar açılmazdım,» dedi.

Rüzgar öylesine güçlüydü. Maggie cevap verdi:

«Daha da çok yolumuz var.»

Bu yolun ne olduğunu düşünmeye bıraktı Gillon'u.

Genç adam rüzgarları ve denizi iyi bellemişti. Nehrin

gelgitli ağzı dışındaki sularda demir atıp kayığın burnundan arkadaki Maggie'ye baktığı zaman onu ancak bir gölge gibi görebildi. Güneşin yatık parıltısı onları maskelemiş ve Gillon'un gözlerini kamaştırmıştı. Güneş sularda kaybolduktan sonra da, inen alacakaranlık onları gizleyecekti. Buraya kadar işler umduğundan da iyi gitmişti Gillon'un. Eğer bulutlar güneşi gizlemiş olsaydı, yapmayı planladığı şeyi uygulamalarına imkan kalmayacaktı. Çok heyecanlıydı. Maggie'ye:

«Buradalar, biliyorum,» dedi.

Maggie ona inandı. Gillon kendine göre birtakım davranışlarda bulundu: Kayığın iki yanından baktı, denizi kokladı, elini sokarak ısıyı inceledi, ağzına deniz suyu alarak tuzluluk derecesini tattı. Bütün bunlar Maggie'ye balığı, somu düşündürdü.

Gillon ona bundan; balıklara, özellikle som balığına duyduğu ilgiden söz etmişti: İri som balıklarının Doigh çavlanını aşmaya çabalayarak sudan sıçrayışlarını görebilmek için nasıl her ilkbahar Strathnairn'den kilometrelerce yukarılara çıktığını ve nasıl daha ilk bakışta bunlardan hangilerinin —baharla güçlenmiş ve yürekli olanlarının— bu işi başaracaklarını, hangilerinin de her seferinde düşerek kimbilir hangi gücün onları binlerce mil aşmaya zorladığı bu görevi yerine getiremeyeceklerini daima bildiğini. Başkalarının asla üstesinden gelemeyecekleri bir şeyi o yapar, balıkları birbirinden ayırt edebilirdi. Bütün gün çavlanı aşmaya savaşırken gördüğü bir balık onu gece düşündürür ve bu balığın çavlanı aşıp aşamadığını görmek için ertesi sabah erkenden yola düşerek kilometrelerce yolu geri teperdi.

«Şimdi sıra bende,» dedi. «Bir olta ipi ver bana. Yer burası.»

Oltayı suya bırakalı birkaç dakika geçmemişti ki balık vurdu. Kayığın tahtalarını döven sular onlara balığın hareketlenişini duyurdu ve olta ipi kayıktan boşalmaya başladı. Gillon:

«Aldı başını gidiyor,» diye bağırdı. «Zokayı yuttu. Sıkı tutun.»

Heyecandan yüzü alev alev yanıyordu. Bakışları vahşileşmişti. Balık sonuna kadar olta ipini sürüdükten sonra kayık yeniden sarsıldı. Zoka oturmuş, balık durmuş ve kayığın burnu denize doğru sarkmıştı. Gillon:

«Koca bir balık var oltanın ucunda,» diye bağırdı.

Akarsulardan birinin kıyısında balık tutan birisinin oltasına böyle bir balık yakalanmış olsa, adam ancak bütün bir öğle sonu uğraşarak çekebilirdi balığı kıyıya. Ama Gillon için bütün mesele, somun direnişine karşı bir güç meselesi ve zokanın iyice takılmış olmasıydı. Olta ipini çekecek, tutacak, boşlukları alacak ve yeniden çekecekti. Güç işti bu. Oltanın ucunda, nehrin tatlı sularındaki doğal yuvasına erişmeden önce ölmemeye kararlı bir balık vardı.

Avını böyle yakalamak istemezdi Gillon, ama başka çaresi yoktu. Yüksek sesle:

«Kusura bakma,» dedi.

«Nedir kusuruna bakılmayacak olan?»

«Efendice bir şey değil bu, güzel değil.»

«Nedir peki?»

Kayığın yanına çekilen ve tahtayı kanatlarında duyan som sıçradı. Gümüş rengi, sert, güzel gövdesi kayıktakileri ışık kıvılcımları ve deniz suyunun serpintileri içinde bıraktı. Balık bütün gücünü harcamış, tükenmişti. Kayığın yanısıra suda upuzun yatıyor, canlı kalmış eski bir anının etkisiyle dengesini sağlamak için yüzgeçlerini kımıldatıyordu. Gillon:

«Kusura bakma,» dedi balığa. «Bağışla beni.»

Maggie'ye döndü:

«Hiç sanmıyorum kayığa alabileceğimi balığı.»

Balık Gillon'un boyunda, bir metre seksen santimin üstünde büyük bir ağırlıktı kancalı değneğin ucunda. Gillon kayığı yan yatırıp, somları da dahil olmak üzere hepsini denize dökebilecek âni ve müthiş bir çabayla balığın başını ve bedeninin üst kısmını kayığın yan tahtası üstüne çekmiş, soluk almak için durmuştu ki, balık son bir adale gerilmesi ve son bir can çırpınışıyla bir kez daha kuvvetle kayığın yanını muştaladı. Gillon:

«Daha fazla tutamayacağım,» diye bağırdı. «Tanrım, yitireceğim balığımı.»

O sırada kulağının dibinde ıslık gibi bir ses —somun kuyruğu sandı— bir şaplak, balıkla tahtanın çatışması gibi sert, ıslak bir gürültü duydu; balığın direnişi, başladığı gibi birdenbire kesildi. Ayaklarını kayığın yan iç tahtalarına dayayarak balığı içeri çekti ve aynı zamanda da Maggie'nin küreği yerine koyduğunu gördü:

«Küreği savurdun ha?»

Kız olumlu anlamda başını salladı. Gillon gülümsedi:

«Az daha bana vuracaktın.»

«Başka çare yoktu.»

«Senin som balığın ben olacaktım.»

«Başka çare yoktu.»

«Heya, başka çare yoktu.»

Kayığın dibinde yatan balığa baktılar. Gillon'un o güne kadar gördüğü en büyük somdu bu. Bir erkek, yaşlı bir balık. Gillon diz çöktü ve balığın kaypak, gümüş rengi böğründe elini gezdirdi.

«Çok üzgünüm baba som,» dedi. «Bütün bu yolları gel de, tam kapıdan geçeceğin sırada öl.»

Maggie'ye baktı:

«Ama başka çare yoktu.»

Öyle tatlı bir biçimde gülümsedi ki, Maggie de ona gülümsedi ve aklından 'Tatlı budalam benim, hayalci tatlı adam' diye geçirdi.

«Onların yakalamasındansa bizim yakalamamız daha iyi oldu,» dedi.

Kanlı bir iş olan, zokayı balığın ağzından çıkarma çabasını Maggie'nin görmemesi için ona sırtını döndü Gillon.

«Neden bu kadar kızıyorsun onlara?» diye sordu.

Kendi kızgınlığı, hemen parlayıp sönen bir saman alevi gibiydi. Ama Maggie'ninki soğukkanlı, sürekli, için için yanan bir ateşti.

«Bana o biçim bakmalarından hoşlanmıyorum.»

«Ne biçim bakıyorlar?»

«Baktıkları zaman beni görmüyorlar.»

«Anladım.»

«Ama bir gün göstereceğim onlara kendimi.»

«Püf, kim aldırır? Hangisi aldırır?»

«Ben aldırıyorum ya.»

Gillon zokayı çıkarmıştı. Bir yandan oltayı toplarken, öte yandan da konuştu:

«Bir gün Kyle of Tongue'daki midye yataklarına girmeyi yasakladılar. Oysa bizim bütün besinimiz midyeydi o zamanlar. Kimse de bunun nedenini açıklamadı. Bir gece açlık canımıza tak etti. Ortalık da çok karanlıktı. Sulu sepken kar yağıyordu. Sular çekilince annem midye yatak-

larına giderek balık sepetini midyeyle doldurdu. Eve dönerken, su kahyasının adamlarından biri arkadan usul usul anneme yaklaşarak sepetle ipini kesti. Annem çok boş bulunmuştu. Dengesini yitirerek sırt üstü suya düştü.»

Maggie'ye baktı. Olta hazırdı. Yüzünde hiç kızgınlık yoktu Gillon'un. Genç kız hayal kırıcı buldu bu tutumu. Gillon konuşmasını sürdürdü:

«Eve geldiğinde yarı donmuş bir haldeydi. Bir hafta sonra da öldü.»

«Sen ne yaptın peki?»

Gillon başını eğdi:

«Hiç.»

«Ama artık biliyorsun ne yapacağını, değil mi? Bir somlarını daha öldürelim onların.»

Gillon gene gülümsedi:

«Somon.»

«Somon,» dedi Maggie.

Gillon'un görüşü doğru çıktı. Ertesi gün nehre girmeye kararlı birkaç balığın dışında balık yoktu nehir ağzında; ama açıkta, tuzlu suyla tatlı suyun karıştığı yerde koyu renk gölgeler kayığın çevresinde dolanıyor, sonra alttaki karanlığa inerek gözden kayboluyordu. Bir çeyrek, ya da yarım saat içinde —heyecandan vaktin farkında olamıyordu insan— hepsi de iri iri, en küçüğü Maggie'den daha büyük olan dişili, erkekli üç som daha yakaladılar.

Balık yakalama hırsı içinde çok heyecanlanmışlar, sonra bu heyecan geçip gitmişti. Gillon ömrü boyunca kendisi için büyük bir som balığı yakalama rüyası içinde yaşamış, şimdi bu rüyayı dört kez gerçekleştirmiş, sonra birden büyük bir boşluk, şaşırtıcı bir durgunluk ve üzüntü duymuştu içinde. Maggie'ye:

«Artık gidebiliriz,» dedi. «Hazır mısın?»

«Evet, hazırım,» dedi Maggie.

«İşimiz güç şimdi, biliyor musun? Bu güçlüğe hazır mısın?»

«Evet.»

Gillon yelkeni açıp küreklere yapıştı:

«Yüzme bilir misin?»

«Hayır.»

«Ben de bilmem.»

Sustular. Gillon ona denizi denediğini söylemedi, ama Maggie biliyordu. Kayık iyice suya batmıştı. Ne var ki, Gillon'un bel bağladığı gibi rüzgar dinmişti. Güneş de denizde batıyordu. En tehlikeli zaman, güneş battıktan sonra, karanlık iyice bastırıncaya kadar olan süreydi. Kıyıdan kendilerini görebilirlerdi bu süre içinde. Çok ağır yol alıyorlardı.

Bütün mesele aydınlıktı. Gillon şimdi karanlık istiyordu. Güneş batmıştı, ama karanlık yeterince hızlı inmiyordu. Kıyı hâlâ görünüyordu. Küreklere her asılışı, güvenliğe atılmış bir adımdı, ama gerçek güvenlik sakin denizlerde ve karanlıktaydı. Maggie:

«Nasılsın?» diye sordu.

Genç adamın yüzündeki ifadeden kuşkulanmıştı. Gillon:

«Bilmiyorum,» dedi. «Hiç bilmem ben nasıl olduğumu. Üzgünüm galiba. Neden bilmem.»

«Ben biliyorum nasıl olduğumu. Çok mutluyum. Senin neden üzgün olduğunu da biliyorum.»

«Neden?»

Gillon kürek çekmekten, ellerinin küreklere değmesinden, bir şey yapıyor olmaktan sevinçliydi. Maggie açıkladı:

«Bir isteğin vardı, büyük bir balık yakalamak isteği. Bu isteğin oldu. Artık yapmak istediğin bir şey yok, öyle mi?»

Gillon öyle olup olmadığını bilmediğini söyledi. Öylesine az olmuştu ki istekleri. Maggie konuşmasını sürdürdü:

«Öyle öyle. Bunun öyle olduğunu ne kadar tez kafana sokarsan, o kadar iyi olur senin için.»

«Kımıldama,» dedi Gillon. «Öne doğru eğil ve hiç kımıldama.»

Önlerinde yuvarlak, soğuk bir beyazlık belirdi ve dalgaların üstünde batıp çıkarak kendilerine doğru gelmeye başladı. Gillon:

«Gördü bizi,» dedi.

Başını öne eğdi. Beyazlık kayığın içinde patlar gibi oldu. İnsanı iliklerine kadar donduran bir ışığın beyaz soğukluğuydu bu. Çepeçevre içine almıştı ışık onları. Sonra kayboldu. Gillon:

«Gördü bizi,» diye tekrarladı.

«Hiç bir halt edemediler,» dedi Maggie.

Taa ötelerden, kıyıdan bağrışmalar geliyordu kulağına. Gillon yeniden kürek çekmeye başladı, ama kolu kanadı kesilmiş gibiydi. Maggie:

«Çek,» dedi.

«**Biliyor,**» dedi Gillon. Umutsuzluğa kapılmıştı. «Drysdale biliyor. Hep biliyordu zaten.»

«Kimse bilmiyor,» dedi Maggie. Sesi sert ve soğuktu. «Eğer bizi görselerdi, ışık üstümüzde olurdu şimdi. Yelkeni indir de kürek çekmene bak sen.»

Gillon yelkeni indirmek için yerinden fırladı. Ne aptallık etmişti daha önce indirmemekle. Maggie haklıydı. Taze bir güçle küreklere asıldı. Her şey aleyhlerine dönmüştü. Rüzgar, akıntılar, kayığın ağırlığı, yelkenin olmayışı, ama ışık alanından çıkmaya uğraşarak körfeze doğru yol almaya başladılar. Gillon:

«Aman Tanrım,» diyerek kürekleri bıraktı.

«Gene ne var?» diye sordu Maggie hırsla.

«Duymuyor musun?»

Maggie duymuyordu. Denizin dilinden anlamıyordu Gillon gibi.

«Drysdale'in kotrası denizde.»

«Bizi bulamaz burada.»

«Işığı varsa bulur. İşi alaya alarak, seni kurtarmaya geldiğini söyler.»

«Beni bulamazsa kurtaramaz. Durma Gillon, **kürek çek.**»

Ama Gillon kürek çekmedi.

«Balıkları atmamız gerek,» dedi. «Kanıtları ortadan kaldırmamız gerek.»

Kalktı ve en üstteki balığın kuyruğundan tutmak üzere Maggie'nin oturduğu yana gitti. Balığı çekmeye başladı. Onu şaşırtan bir güçle Maggie kollarını tuttu:

«Bu balıkları atamazsın kayıktan,» dedi. «Senin kadar benim de malım bu balıklar.»

Gillon balığı çekemiyordu. Maggie konuşmasını sürdürdü. Ağır ağır ve sakin bir sesle Gillon'un kulağına:

«Eğer bu balıklar denize giderse, ben de onlarla beraber giderim,» dedi.

Gillon balığın kuyruğunu bıraktı ve yerine döndü.

«Hapse girecek benim ama,» dedi.

«Hapisten çıkmanı bekleyecek de benim.»

Gillon bu sözlerle onun ne demek istemiş olabileceğini düşündü, ama kürek de çekti. Çok geçmeden de, eğer bir terslik olmazsa, uygun rüzgarları ve akıntıları kollayarak Herringtoon'un yolunu tutabileceklerini anladı. Bir terslik olmayacağını düşünmek istedi, ama tahmin ettiği gibi istemek bile hataydı; çünkü düşünmeyi istediği anda, kotrayı dalgalara doğru süren Drysdale'in motorunun piston gürültülerini duydu. Puruvadaki büyük fenerin ışığından başka ışık, bir ışıldak yoktu ve tekne elli metre kadar yaklaşınca Gillon uzanarak Maggie'yi balıkların üstüne çekti.

«Of Gillon,» dedi Maggie.

«Sus. Kımıldama.»

En üstteki balığın kanadı üzerine yüzükoyun uzanmış, ölümün ve denizin bunaltıcı kokusunu burnunda ve ağzında duyan Maggie karanlıkta sallanırlarken için için homurdanıyordu. Kotra tayfalarının konuşmalarını ve birbirlerine seslenişlerini, sonra seslerin uzaklaştığını duydu, ama fenerin ışığı hemen hemen gözden kayboluncaya kadar Gillon onun doğrulup oturmasına izin vermedi.

«Gene gelecek,» dedi. «Buradan uzaklaşmamız gerek.»

Kürekleri kavrayarak bütün gücüyle asıldı.

«Bir arama provası yapıyorlar. Gene geldikleri zaman buradan uzaklaşmış olacağız Tanrı isterse.»

Maggie önce sormak istemedi. Burnundan soluyordu adam. Ama sonunda sordu:

«Neden öyle yaptın bana?»

«Fenerin balık pullarındaki yansımasını önlemek için. Ateş böcekleri gibi ışıldar bu pullar.»

«Öyle ama berbat ettin canım giysimi.»

«Başka çare yoktu.»

«Heya, başka çare yoktu,» dedi Maggie.

Gillon aklından geçenleri ona söylemesinin gerekip gerekmediğini düşündü, sonra kızın bunu hakettiğine karar verdi. Rüzgar artıyordu ve şimdi bu tehlikeyi göze almanın vaktiydi.

«Yelken açmak istiyorum,» dedi. «Ama başımız belaya girebilir. Yelken bizi belli edebilir. Öte yandan da çok hızlı yol alabiliriz.»

Bekledi. Maggie bunun bir soru olduğunu anlamadı önce.

«Ne dersin?» diye sordu Gillon.

«Aç yelkeni,» dedi Maggie.

Kızın çok gözüpek olduğunu düşündü Gillon ve bir kez daha farketti onu sevdiğini. Hızla ve ustalıkla yelkeni açtı. Rüzgar bezi şişirdi ve kayık denizi sürmeye başladı. Bir an geldi ki kayık iyice yana yattı ve içine su dolmaya başladı. Gillon yanıldığını anladı. Denizi denemiş, ama kaybetmişti. Maggie'yi boğulmaya hazırlamalıydı. Kayığın doğrulmasına imkan yoktu çünkü ona göre; ama puruva can çekişircesine ağır ağır sudan çıktı, doğruldu ve köpüklerle beneklenen denizin çırpıntılı sularında kayar gibi yol almaya başladı. Gillan coşkunlukla:

«Tanrıya inanır mısın?» diye sordu.

«Bazan,» dedi Maggie.

«İnanmalısın. Bir dua okuman gerek.»

«Öylesine mi yaklaşmıştık ölüme?»

«Heya, öylesine yaklaşmıştık.»

Maggie'nin ağladığım gördü. Onu suçlamadı. Denizciler bile ağlardı. Eğer kafasını ve çabasını bütünüyle ne yapacağı düşüncesine vermemiş olsaydı o da ağlardı.

«Ağlama,» dedi. «Ağlama artık. Bu en kötüsüydü. Geçti.»

«Ona ağlamıyorum ben,» dedi Maggie.

Gözyaşları dinmiyordu. Gillon onun yanına gidip, bir çocuğu bağrına basar gibi kollarına almak istedi.

«Neye ağlıyorsun peki?»

«Giysilerim. Berbat oldu.»

Gillon kıç açıklarında Bay Drysdale'in çırpıntılı sularda yol alan teknesini gördü. Daha ötede de, Herringtoon limanı dışında demirlemiş ringa filolarının göz kırpan küçük ışıklarından ilkini.

«Kurtulduk,» dedi.

Başı göğsüne düştü. O durumda bir süre uyudu. Uyandığı zaman yeniden güçlenmişti. Maggie'nin, büyüklüğünü hiç bir zaman anlayamayacağı muazzam bir zafer kazanmışlardı. Maggie'ye:

«Senle ben ne yapmalıyız biliyor musun?» diye sordu.

Çok cesur ve rahat bir hali vardı.

«Ne yapmalıyız?»

«Şey yapmalıyız... şey. O kadar da gereksiz.»

Ve sustu. Onun gibi eteklikli bir oğlanla, Maggie gibi bir kız, olacak şey miydi bu? Haftada bir İngiliz lirası bile kazanamamış birisi... en çok bunun yarısı...»

«Evet?»

«Laf olsun diye konuştum işte.»

Ayaklarını somun üstüne koydu ve kayığı suların keyfine bıraktı.

Kayığın arka tarafına, Maggie'ye, sonra balığa baktı ve birden gülmeye başladı. Ne akıl almaz bir şeydi bu. Kendisiyle birlikte balık hırsızlığı yapan bu kadının ne işi vardı kayığında?

«Neden gülüyorsun?»

«Halimize.»

Sormak istedi Maggie'ye bütün bu işler için ne düşündüğünü. Nasıl bir zafer kazandıklarını anlatmak istedi ona. Ama ancak bir denizci anlardı bunu. Nasıl unutulmaz bir iş başardıklarını, nasıl bir fırtınanın üstesinden geldiklerini ve sağ salim limana girdiklerini anlatacak bir kimsesi olmamasının üzüntüsünü duydu. İlk balıkçı teknelerine yaklaşıyorlardı. Gillon yelkeni indirmek ve balıkları yelken beziyle örtmek için ayağa kalktı. Avın cakasını satmaya gerek yoktu. Bay Drysdale ile adamlarından nefret edilen Herringtoon' da bile. Maggie hafif bir sesle:

«Bir erkeğin haftada kırk sekiz şilin kazanabileceği bir yer biliyorum,» dedi.

Büyük paraydı bu. Gillon'un başını salladığını gördü. İnanılacak şey değil diye düşündü adam. Kafasından geçenleri nasıl biliyordu bu kız? Maggie sordu.

«Ne dersin?»

«Allah derim.»

Yeniden kürekleri kavradı. Düşünmek için kendisine zaman kazandırdığı için sevinçliydi kürek çekmekten.

«İki yıl sonra altmış şiline çıkabilir haftalığı.»

İlk balıkçı teknelerinin arasından geçmeye başlamışlardı. Kimsenin kendileriyle ilgilenmemesi sevindirdi Gillon'u.

«Neresi bu?» diye sordu.

«Benim olduğum yer.»

Gillon heyecanlandı ve şaşırdı. Neydi amacı bu kızın?

«Ne çeşit bir hırsızlık olacak bu?»

«Babamın olduğu çeşitten.»

Oynadıkları oyun gittikçe sona yaklaşıyor ve Gillon çıkmak istemediği bir kutunun içinde olduğundan başka hiç bir şey bilmiyordu oyunun kuralları hakkında.

«Yani?»

«Madenci.»

«Anlamadım.»

«Madenci.»

Gillon kürekleri bıraktı:

«Toprağın içine girip kömür çıkaranlardan mı? Onlardan mı?»

Maggie olumlu anlamda başını eğdi.

«Kömür madencisi mi?»

Maggie gene başını eğdi. Gillon küreklerden birini suya çarptı. Bağırırcasına:

«Olamaz,» dedi.

Balıkçı teknelerinden birindeki adamlar onlara baktılar, sonra gene ağlarına eğildiler. Gillon, ringa tekneleri direklerindeki fersiz ışıkların aydınlığında Maggie'nin bembeyaz, kır tilkisi dişlerini gördü.

«Ben onlar gibi hiç bir zaman... oh, yok, hiç bir zaman bütün gün toprak altında, karanlıkta kalamam. Ölürüm orada. Yok yok, lafı bile edilmez bunun. Edilse bile, nasıl giderim oraya?»

«Benimle.»

Maggie bunu öyle bir kesinlikle söylemişti ki, Gillon ilk ağızda kulaklarına inanamadı.

«Duydum bu insanları,» dedi. «Onlar hakkında yazılmış şeyler okudum. Toprak böcekleri, toprağın curufu. Bu ülkenin köleleriydi onlar biliyor musun?»

«Biliyorum.»

«Zencilerden farksız.»

«Biliyorum.»

«Neden onlardan biri olayım ben?»

«İyi para kazanır madenciler.»

Ringa filosu arasından ağır ağır geçiyorlardı. Somların ağırlığı yüzünden kayığın manevrası imkansız hale gelmişti. Gillon sırık yardımıyla kayığı kalabalık limandan geçirerek iskelelerin açığına kadar götürdü. Balıkçı filosu denize açılmadan iskeleye yanaşmamaları gerektiği için, Gillon gecenin karanlığında gizlenerek sığlıkta demirledi ve bekledi.

«Aşağısı soğuk mudur, yoksa sıcak mı? Ben sıcak olduğunu sanıyorum. çünkü cehenneme daha yakın.»

«Yazın serin, kışın da ılıktır.»

Gillon inansın mı, inanmasın mı bilemiyordu.

«Ya o siyah?» dedi. «İnsandan çıkar mı o siyah?»

«Ben senin siyahını temizler, çıkarırım.»

Sanki sıkıştırılıyormuş gibi yüreğinin büzüldüğünü sandı Gillon. Maggie'nin küçük, esmer ellerinin terli sırtını ovduğu, aynı ellerin başından aşağı sıcak su döktüğü, bol köpüklü sabunla bedenini yıkadığı sırada göğsünden ve sırtından suların aktığı düşüncesi ellerini titretti. Sesinin titreyeceğinden emin olduğu için konuşmaya korkuyordu. Maggie'nin gülümseyerek kendisine baktığını gördü. Maggie:

«Tekneler denize açılmaya başladı,» dedi.

«Evet, öyle.»

Bir harekette bulunmak onu kendine getirecekti, ama kımıldamadı.

«Seninle gidebileceğimi söyledin oraya,» dedi.

«Heya.»

Gillon yelken bezinin bir ucunu kaldırdı ve sanki balıklara bakıyormuş gibi yaparak:

«Ne demek bu?» diye sordu bir süre sonra.

«Ah Gillon.»

Maggie gülüyordu, ama sesinde bir hırçınlık vardı. Gillon sıcak suyu, esmer elleri, yıkanma fıçısını ve sabunu bir türlü kafasından çıkarıp atamıyordu. Maggie lafını tamamladı:

«Benimle evlenmeni istiyorum.»

Gillon yelken bezini elinden bıraktı ve ötelere baktı:

«Ben de öyle **sandım.» dedi.**

Kımıldamadan oturuyordu. Balıkçı tekneleri limandan çıkıyordu. Küreklerin gürültüsü, halatların gıcırtısı ve yelkene vuran rüzgar, Gillon'un içine gömüldüğü sessizliği yok etmişti. Maggie:

«Son iskele hangisi?» diye sordu.

«Bu işte.»

«Bize dördüncü **iskele gerek.»**

Gillon demiri kayığa aldı ve sırıkla iterek kayığı iskelelerin önünden geçirmeye başladı. Dördüncü iskeleye gelince başını eğdi ve bir yığın tahta karanlığının arasından yol

aldı. İskelenin basamaklarında duran birisi kayığı tuttu ve tam bir Herringtoon söyleyişiyle:

«Siz misiniz Küçükbayan Drum?» dedi. «Öldünüz diye umudu kesmiştik sizden? Nasıl oldu?»

«Beş. En büyüklerinden beş tane.»

«Dört,» dedi Gillon.

«Hayır, galiba beş,» diye direndi Maggie.

Gillon anlamadı bu direnişin nedenini. Çatı arasında hafif bir ışık vardı ve ağır ağır çevrelerini seçmeye başladılar. Bir ip sallandırarak somlardan birinin kuyruğunu bağladılar ve limana getirilen ilk balıklardan ilkini yukarı çektiler. Maggie'nin kulağına:

«Vay canına, ne kocaman şeyler bunlar,» diyen bir ses geldi.

Başka biri de:

«Bak hele,» dedi ve Maggie balıklar için kararlaştırılandan fazla para istemeye karar verdi. Bu balıklar —şimdi anladığına göre— çok iyiydi. El yordamıyla iskele basamaklarını bularak yukarı çıktı. Birisi:

«Kadınlar girmez buraya,» dedi.

«Ama ben girdim bile,» diye cevap verdi Maggie.

Tartışma, seslerin tonu Gillon'un kulağına geliyordu, ama konuşulanları duyamıyordu. Daha sonraları bir kez bile olsun sormadı neler konuştuklarını. Son balık da yukarı çekilince Gillon buz sesleri, sonra da para, bir kutudan torbaya aktarılan maden para sesleri duydu. Birisi:

«Pekâlâ, iş iştir,» dedi. «Sonunda bir şey çıkacağını anlamıştım daha o ilk günden. Artık bana Cherry diyebilirsin. Suç ortakları olduk. Ne zaman bir şey planlarsan beni nerede bulacağını biliyorsun.»

Sonra Gillon tahta basamaklarda Maggie'nin ayak seslerini duydu ve genç kız kayığa döndü. Maggie ona üç kağıt para, bir torba da gümüş ve bakır para verdi. Gillon ellerinde kağıt paraların yumuşaklığını, sıcaklığını ve kullanılmış olmaktan ötürü gevşekliğini duydu.

«Bugüne kadar bu kağıt paralardan biri bile benim olmamıştı,» dedi. «Oysa şimdi üç tane var.»

Kayığı sırıkla iteleyerek iskele sundurmasının altından çıkardı ve öbür iskeleler boyunca Herringtoon kıyısını izleyerek Toon'daki rıhtıma yöneldi. Balıkların ağırlığından kurtulmuş olan kayık, sakin sularda hızla ilerliyordu. Gillon ak-

lından kelimeleri geçiriyor, bunlara nasıl bir düzen vermeye çalışırsa çalışsın bir türlü dilediği biçime sokamıyordu. Birkaç dakika sonra rıhtımdaki ışığı gördü. Bay Drysdale'in kotrası rıhtıma bağlanmıştı. Gillon:

«Kayığı burada kıyıya çekeceğiz,» dedi.

Kenardan kolaylıkla suya atlayarak çıkarken, Maggie'nin ayaklarının ıslanmaması için kayığı karaya çekmeye başladı.

«Bay Drysdale'e görünmemek için Lovatt Street'e kadar yürümen gerekecek,» dedi.

«Evet?»

«Hem Maggie.»

«Evet.»

«Yapacağım ben o işi.»

«Hangi işi?»

«Söylediğin o işi.»

«Hangisini ama? Çok şey söyledim ben.»

«Hani şey dedin ya.»

«Benimle evlenmen mi?»

«Heya.»

Bunu dedikten sonra ne yapması gerektiğine karar veremedi Gillon. Onunla evleneceğini söylemek, onu kucaklamasını gerektirmezdi ki. Maggie'nin kayıktan inmesine yardım etmiş, kıyıda duruyorlardı. İlk kez birbirlerini gördükleri gibi Gillon az bir şey suyun içindeydi. Maggie:

«Evet, peki, bence bir sakınca yok,» dedi.

Gillon ona doğru yürümeye başladı. Bir davranışta bulunması gerektiği kanısındaydı, ama bu davranışın ne biçim bir şey olması gerektiğini bilmediği için de durdu. Maggie:

«Çok iyi bir şey olacak bu,» dedi.

«Evet, ben de öyle sanıyorum,» diye cevap verdi Gillon. Maggie'nin de dönüp Lovatt Street'e çıkan dar sokaklara doğru kıyı boyunca yürümeye başladığını görünce şaşırdı.

«Nereye gidiyorsun?» diye bağırdı.

«Nereye gideceğim. Bay Drysdale'le içki içmeye.»

Maggie dar sokağa girip gözden kayboluncaya kadar Gillon onun ardından baktı. Maggie'nin de kendisi gibi, böyle durumlarda ne yapılması gerektiğine pek aklı yatmadığını düşündü, ama küçük bir öpücük filan gibi bir şeyin iyi olabileceğini de kafasından geçirdi. Pek önemi de yoktu ya.

Birden ne kadar yorulmuş olduğunu farketti ve kayığına binerek taş evine doğru uzun yolu aşmak üzere kürek çekmeye başladı.

7

EVLENME LAFINI BİR DAHA AĞIZLARına almamışlardı. Gillon için bir hayal kırıklığı olmuştu bu. Bu konuda Maggie'nin ne düşündüğünü öğrenememişti.

Kabile günlerini düşlediği duygulu bir anında, bir aile kilisesinde evlenmelerini düşünmüştü, ama nikah kağıtları bir ay askıda kalmadan ve işleyecekleri günahın kefaretini ödemeleri için evlenme töreninden önceki pazar günü tahta sırada oturmayı kabullenmeden, Strathnairn'deki kilise görevlisinin böyle bir evlenme işlemine yanaşmasına imkan yoktu.

Buğulanmış camlı gözlükler ardından bakan taş gibi gözlerle:

«Hem bir şey var,» demişti Gillon. «Bir çocukla evlenemem ben. Sen kaç yaşındasın çocuk?»

«Yirmi üç,» demişti Maggie.

Gillon daha sonraları:

«Gerçekten yirmi üç yaşında mısın?» diye sordu.

Maggie de:

«Eğer yalan söyleyeceksen, değmeli söylediğine,» dedi.

Gillon bir şey daha öğrenmişti, ama Maggie'nin gerçek yaşını hiç bir zaman öğrenemedi. Maggie çocukluk nedir tatmadığı için, kendine göre yaşsızdı. Yaş bir mesele değildi. Başkaları için olduğu gibi bir mesele olmamıştı Maggie için.

Bu işleri bilen Cherry MacAdams'in düzenlediği ve dağlılar için kurulmuş Yeni İskoçya Reform Kilisesi'nin, atanışı henüz onaylanmamış papazı Sayın Archibald Bothwell tarafından yönetilen törenle Herringtoon'daki bir balıkhanede nikahları kıyılmıştı. Kilisenin cemaati sadece bir kişiden, o da dağlı olmayan Bayan Bothwell'den meydana geliyordu.

Bay Botwell elinden geleni ardına komadı. Ayinin bazı bölümleri Kelt dilinde, bazı bölümleri İngilizce, bazı bölümleri de İskoçça yapıldı. Bothweller tarafından şarkılar söylendi ve Sayın Bothwell can sıkıcı bir dans yaptı. Boğanın, ineklerle çiftleşmek üzere inek ahırına gönderilmesinden önce yapılan bu dansı Gillon hatırlar gibi oldu. Çoğu Bothwell, birkaçı da Burns tarafından yazılmış olan şiirler okundu. Âyinden önce Bayan Bothwell aşağı inerek içilecek şeyleri hazırladı. Bunlar bira ve birer yudum viskiydi. Çok reformcu bir kiliseydi bu. Sayın Bothwell yeteri kadar dinlendikten sonra âyin sürdürülmüştü.

«Sizleri karı-koca ilan etmeden önce törenin kapanış konuşmasını yapacağım,» dedi Bothwell. «Gillon Cameron, şu andan itibaren senin, şimdi bir araya getirmekte olduğum birliğin efendisi olmanı istiyorum. Bir babanın yönetiminden yoksun kalan çocuklar nasıl mutsuz olurlarsa, efendisiz evlerdeki kadınlar da öyledir. Horozların gıdakladığı, tavukların öttüğü evler çok tatsız evlerdir. Hayatın düzeni, doğanın gereği, Tanrının buyruğudur bu. Dediğimi yapacak mısın Gillon Cameron?»

«Yapacağım.»

«Ve sen Margaret Drum. Eğer efendin uygun görmediğin bir davranışta bulunursa, tepinip surat asmadan anlayış gösterecek ve evin düzenindeki yerini bilecek misin? Çünkü iyi bir adamdır bu. Zaman zaman yanlış bir şey yapabilir— hepimiz insanız, yanlış bir şey yapabiliriz— ama doğru tutumları yanında çok az olacaktır yanlışları. Sana söylüyorum, yuvanın mutluluğu için ağzını kapalı tutmayı ve yüreğini açmayı öğren. Ve unutma ki, bir kadın olarak güzelliğinin sırrı sessizliğindedir Margaret Drum.»

Bayan Bothwell:

«Amin,» dedi.

Kadının ağladığını gören Gillon şaşırdı. Ilık gözyaşlarıyla süt mavisi bir renk almıştı kadının gözleri. Margaret'in gözleriyse kumdaki koyu renk küçük çakıl taşları gibi kupkuruydu.

«Bu sessizlikte senin gücün, bu sessizlikte seni özgürlüğe ve sana —erkeğin değil Tanrı'nın anladığı şan— götüren anahtar, bu sessizlikte bütün hayatın anlamı olan görevin gizlidir. Dediklerimi yapacak mısın Margaret Drum?»

Maggie, Bay Bothwell'in teslimiyet okuduğu gözlerini

yere dikti. Döşeme öyle balık yağına bulanmıştı ki tahtalardan kabarcıklar fışkırıyordu. Bayan Bothwell:

«Yapacak yapacak,» diye bağırarak Maggie'ye sarıldı ve gelinin Lovatt Street'teki elden düşme şeyler satan bir dükkandan satın alınış olduğu şişe yeşili pamuk kadife giysisini lekeledi.

«Öyleyse, Tanrının yeryüzündeki vekili yetkimi kullanarak sizi karı-koca ilan ediyorum. Yüzük.»

Gillon donup kaldı. Maggie'ye:

«Yüzük almamı söylememiştin sen bana,» dedi.

«Sen efendisin, bilmen gerekirdi.»

Bay Bothwell cebinden çok ucuz, teneke gibi bir yüzük çıkardı. Balık yağıyla hafifçe yağlayarak Maggie'nin parmağına geçirdi.

«Bay Cameron, şimdi Bayan Cameron'u öpebilirsin,» dedi.

Cameron ancak o zaman uyandı. Nasıl başlamıştı bu iş, nasıl böyle bir sonuca ulaşmıştı ve ne hızla? Öpmesi ve ömrünün geri kalan bölümünü birlikte geçirmesi istenen bu ufak tefek esmer kızın yanında ne işi vardı? Titrediğini farketti. Sonunda:

«Kilisede mi?» dedi.

«Haydi uzatma, öpüver,» dedi Bayan Bothwell ve Maggienin küçük, esmer yüzünü Gillon'a çevirdi. Gillon da onu yanağından öptü:

Nikah masrafı on şilindi. Gillon'un ödemeyi tasarladığı paradan çoktu bu, ama dinsel öğüt, şarkılar, dans, şiirler ve yüzük işe karışınca pek o kadar çok sayılmazdı. Tanrı yardımcılarının da herkes gibi karınlarını doyurmaları gerektiğini düşünen Gillon daha bir iyimserlikle kabullendi on şilini. Balıkhanenin merdivenlerini indikten sonra Bay Bothwell onlara gaydayla: «The Lilting»i çalarak Lovatt Street'e uğurladı. Bu çok hüzün verici parçanın Flodden'de ölenler için yazılmış olduğunu çok sonra öğrendi Gillon.

Sisin dağılmış olduğu ve güneşin parladığı bir sabah vakti yapacak bir şeyi olmadan sokaklarda sürtmek garip geliyordu insana. Gillon bir yandan dikkatle limandaki tekneleri incelerken, öte yandan karısının elini tutmanın nasıl olacağını düşünerek ve yeni evlenmiş olsalar bile sabahın bu vaktinde bunun uygun düşmeyeceğine karar vererek liman boyunca yürüdüler. Nikahtan önceki hafta sıkıntı çekmemişti onunla

konuşurken. Ama şimdi söyleyecek hiç bir şey bulamıyordu.

«Eee söyle bakayım, nasıl bir şey Bayan Gillon Cameron olmak?» dedi.

Dedi ama kendisi de beğenmedi dediğini.

«Bilmiyorum. Denemedim daha.»

Gillon kıpkırmızı oldu.

«Öylesine demek istemedim.»

«Ben öylesine demek istedim,» dedi Maggie.

«Aaa, şuna bak.»

Gillon'un bir hafta önce sattığı kayığıydı bu. Yeni sahibi kayığı karaya çekmiş, altını kalafat ediyordu. Seyretmeye başladılar. Maggie elini tuttu Gillon'un.

«Bizim kayığımız,» dedi.

Bu «bizim» lafı da sersemletti Gillon'u, «Bayan Cameron»un olduğu gibi. Kendisine ait olan şeyler bundan sonra onundu da.

«Arayacağım onu,» dedi ve elini çekti.

Bir Strathnairn sabahı için bu kadar heyecan fazlaydı. Körfezden esen rüzgar şapkanın bir kenarını kaldırmış ve Gillon'a şık, hattâ azametli bir görünüş vermişti.

«Onları andırıyorsun Gillon.»

«Bak hele.»

«Bu yüzden evlendim seninle.»

«Onlardan birine sahip olmak için eteklikli bir oğlanla evlendinse, yanlış bir iş yaptın.»

Maggie hafifçe gülümsedi. Somların parasıyla Maggie ona Strathnairn'e gelen ressamların giydiği koyu kırmızı, pas rengi ve yumuşak, yünlü Shetland kumaşından, dibi yosun tutmuş su renginde bir elbise; uzun, yumuşak yakalı beyaz bir keten gömlek ve yumuşak, kalın yünden dokunmuş, süpürge otu renginde enli bir kıravat satın almıştı. Gillon, kayığın yeni sahibine:

«Kayık nasıl?» diye sordu.

Adam kalafat kabından başını kaldırıp onlara baktı. Başında şapkası ve yeni giysisiyle Gillon'u tanımadı.

«Açlıktan ölmek üzere olan birisi için iyidir,» dedi.

Yürüyüşlerini sürdürdüler.

Lovatt boyunca sıralanmış gri renkte taş evlerin üstünden Gillon, Bel Geddes evinin üst katlarını, Maggie'nin kaldığı odanın penceresini, kaldığı odayı görebiliyor ve bun-

ların gizliliği onu korkutuyordu. Oraya gitmeye hazır değildi.

«Sana bir şey söyleyeyim mi?» dedi. «Ben **onlardan** biri olduğuma göre Fiddich House'a gidelim ve kendimize şöyle doğru dürüst bir ziyafet çekelim.»

Maggie teklifi kabul edince de şaşırdı. Para konusunda onun direneceğini ummuştu.

«Şampanya içeceğiz,» dedi.

Maggie onayladı.

«Parmaklarımı şaklatarak 'Şampanya' diye bağıracağım.»

Maggie onayladı.

Söylediklerinden heyecanlanmıştı Gillon. Ömründe bir kez yapmalıydı bunu insan. Ailesi, Cromatry'deki çiftliklerinden sürüldüğünden beri, hiç olmazsa bir kez cemekanlı bir balkonda oturmak ve şakacı bir İskoç kızının, özellikle tanıdığı bir kızın elinden çay içmek istemişti. Maggie sakin bir sesle:

«Nasıl yemek ısmarlanacağını biliyorsun elbette?» dedi.

«Bağıra bağıra söylüyorsun. Duydum onları.»

«Ya balık? Sadece 'Balık' diye bağırıyor ve başka bir şey söylemiyor musun?»

«Söyleniyor herhalde.»

«Ne balığı istediğini ve nasıl yapılmasını istediğini soruyorlar adama.»

Gillon biraz tedirginlik duymaya başladı.

«Şampanyayı şişe boyu söyleyerek ısmarlıyorlar. Hangi yılın şampanyası olacağını söylüyorlar. Bir de rengini.»

«Anlıyorum.»

İyice tedirgin olmuştu Gillon. Öyle çocuksu bir düştü ki bu. Kendisinden utandı, böyle bir teklifte bulunduğu için.

«Fransızca yemek listesi okumasını biliyor musun sen?»

«Hayır, Tanrım, hayır. İskoçya burası.»

«Yemek listeleri hep Fransızcadır.»

Gillon'un anladığına göre, o sabah birçok şeyleri anladığı gibi, bunun en kötü yanı hiç bir zaman bu camekanlı balkonlarda oturamayacağı, ömrü boyunca kimsenin orada kendisine çay getirmeyeceği idi. Hep başkaları için olacaktı bu.

«Dönelim,» dedi.

Maggie, Poshtoon'a gitmeyi kabullendiği aynı sesle bu isteği de kabullendi. Bir zamanlar büyük bir evin bulunduğu bir arsadan geçerek, çimlerin biçilmesi gerektiği, köklü çalı çitlerin gereğinden fazla büyümüş olduğu, her yanı dökülen bir eski evler bölgesine girdiler. Üzüntü verici bir yerdi burası ve güneş vurmayan kısımları soğuktu. Lovatt Street'in arka yolu boyunca yürüyerek Bel Geddes evinin dış kapısına geldiler. Gillon:

«Neden içeri giriyoruz?» diye sordu.

«Bizim yerimiz burası.»

«Benim değil.»

«Eğer benim yerimse, senin de yerin demektir.»

«Ne yapacağız orada?»

«Yeni evlenenler ne yaparsa.»

Gillon kapıda duraksadı.

«Ev sahibi de evdeyken mi?» diye sordu.

«Evet.»

Maggie evin yan kapısına doğru yürüdü, ama Gillon peşinden gitmedi.

«Yapmayacağım,» dedi. «Sen de gitme, emrediyorum.»

Maggie öyle bir baktı ki Gillon'a, adam başını eğmek zorunda kaldı.

«Şimdi beni dinle,» dedi Maggie. «Ben Bayan Gillon Cameron'um, sen de Bay Gillon Cameron'sun. İskoçya yasalarına göre ve Tanrının indinde karı kocayız. Aynı odayı ve aynı yatağı paylaşmak hakkımızdır. Benim niyetim de bu.»

Gillon'un elini tuttu:

«Gel, burası bizim.»

Gillon elini çekti, ama onun peşinden yürüdü. Birkaç basamak çıkmışlardı ki Gillon beyaz çakıl taşlarında bir çıngırdama duydu. Ne olduğunu anlamak için baktığında teneke yüzüğün çakıl taşı döşeli dar yoldan, kenardaki yaban otlarının arasına yuvarlandığını gördü. Kendisi ölünceye kadar yüzüğün orada kalacağını düşündü ve düşünmenin ne kadar tuhaf bir şey olduğunu gördü. Rodney Bel Geddes masasının başında oturmuş hesap tutuyordu.

«Kutlarım,» dedi.

Ayağa kalktı. Daha önce yapmak külfetine katlanmadığı bir şeydi bu.

«Kutlarım Cameron.»

Gillon'un, onun kendi adını bildiğinden haberi yoktu.

Rodney, erkeklerin, kendi cinslerinden birinin başına olağanüstü bir şey gelince yaptıkları gibi, özel biçimde Gillon'un elini tuttu. Maggie:

«Nereden biliyorsunuz?» diye sordu.

«Nereden mi biliyorum? Burası Strathnairn Küçükbayan Drum. Bayan Cameron. Belki farkına varmışsınızdır Bayan Cameron, bir caddemiz var. Bu caddenin bir başında olan, öbür başına ulaşır ve öbür başında olan, bu başına ulaşır. Hiç bir şey gizli kalmaz. Bana: 'Sizin küçük Küçükbayan Drum'ın yaptığını duydunuz mu?' dediler. 'Cameron adında eteklikli bir oğlanla evlendi.'»

«Anahtarı Bay Bel Geddes,» dedi Maggie.

«Ah, evet, anahtar.»

Büyük, hafifçe ışıldayan pirinç anahtarı Maggie'nin avucuna bıraktı. Gillon o sabah son kez olmak üzere, hayat kendisi için hangi yolları çizmiş olursa olsun, yürüyeceği en önemli yolun bu olduğu gerçeğiyle karşı karşıya kalmıştı. Bir anda deniz aklına geldi; suların sınırsızlığı; rüzgarlar, dalgalar, güneş ve yağmurla haşir neşir olarak kayıkta geçen ömrü. Şimdi ise bir anahtar, daha ötede loştuktaki basamaklar, yanında da elinde anahtarla Maggie vardı ve artık biliyordu ki kendisi için seçilecek başka bir yol kalmamıştı.

8

ODANIN PENCERESİNDEN DENİZİN görünmemesini dilemişti, ama denizin ve göğün maviliğiyle doluydu cam. Strathnairn'de çok az rastlanan, güneşin yaktığı bir mavilik. Bütün bu parlaklıktan ayrılıp geri döndüğünde, yatağın ayakucuna oturmuş olan Maggie'yi hemen seçemedi.

«Burada kalmasak iyi olacak,» dedi. «Herkes biliyordur. Yemek salonundaki herkes biliyordur.»

«Yani evlendiğim gün yalnız kalmanın daha iyi mi olacağını söylemek istiyorsun?»

Gillon odadaki tek sandalyeyi yataktan mümkün olduğu kadar uzağa çekerek oturdu ve sanki çok önemli bir şey yapıyormuş gibi şapkasını elinde çevirmeye başladı. Bu haliyle çok gülünç olduğunun farkındaydı. Başını kaldırdığında Maggie'nin soyunmakta olduğunu gördü ve çabucak cama, oradaki maviliğe döndü. Dışarısının karanlık olmasını diledi. Daha doğal olacaktı öyle. Oda öyle aydınlıktı ki, Maggie:

«İstersen bakabilirsin artık,» dedi. «Yatırımının karşılığında ne elde ettiğini görebilirsin.»

«Ne demek bu Maggie?»

Bakmayacaktı. 'Yatırım' lafından tedirgin olmuştu. Ne tuhaf şeydi bu: Maggie elle tutulur bir gerçeklikte ve sakinlik içinde yatağın kenarına oturmuş duruyor, ama kendisi onunla aynı odada değilmiş gibi bir ruh hali içinde bulunuyordu. Ayaktaydı, ama kendisini sandalyede oturmuş, Maggie'den başka bir yana bakar gibi görüyordu. Odadan çıkıp gitmek istiyor; kalmak ve Maggie'nin olduğu gibi odanın bir parçası haline gelmek istiyor; bütün bu bocalamalar arasında da zalimce ve sonunun ne olacağı bilinmeyen bir davranışta bulunmanın tehlikeli hissini duyuyordu.

«Pekâlâ,» dedi. «Söyle bakalım, ne yapmam gerek?»

Bunları söyleyebilmek için bütün cesaretini toplamıştı. Söyler söylemez de çok sevindi.

«Aşk yap benimle,» dedi Maggie.

Gillon'un kol ve bacaklarında bir uyuşma oldu. Bir kez böyle çıkmıştı denizden, boğulmak üzereyken, bütün bedeni uyuşmuş olarak, kol ve bacakları kımıldamaz hale gelecek kadar müthiş bir ağırlaşma içinde.

«Nasıl yapılıyor bu aşk?»

«Nasıl yapıldığını anlatamam ki sana Gillon,» dedi Maggie. «Çok doğal bir şey bu.»

Gillon bir türlü başını şapkasından kaldıramıyordu.

«Eğer bu kadar doğalsa, ben neden bilmiyorum bunu?»

«Biliyorsun.»

«Bilmiyorum.»

«Sana inanmıyorum Gillon. Buraya, yanıma gel.»

«Gerçekten bilmiyorum.»

«Askerlik yaptın sen.»

«Yaptım, ama hiç kulak vermedim böyle şeylere. Onlar konuşurlarken başımı çevirdim. Hoşlanmadım bu tür

konuşmalardan. Öyle açık saçık konuşuyorlardı ki. Aziz Gillon derlerdi bana.»

Bunları söylemek de, daha öncekiler gibi bütün cesaretini toplamasını gerektirmişti. Eğer Herringtoon limanından çıkan tüm tekneleri izleyebilir, yelken açışlarını ve ağlarını indirmelerini gözleyebilirse kendisini yeterince hayata uydurabileceğini ve odadaki işleri düzene sokabileceğini hissediyordu. Birden Maggie yanına geldi. Sırtında sabahlığı vardı, ama Gillon başını oynatmadan onun esmer bacağıyla kalçasının bir kısmını görebiliyordu. Kurganda onunla yalnız kalmıştı, ama bu biçimde değil: Uygar bir odada, gerçek bir dünyada, gerçek bir yatak ve sabahlığı içinde gerçek bir kadınla değil.

«Gillon.»

Buyurur gibi ekledi:

«Şapkanı bırak elinden.»

Gillon şapkayı yere bıraktı.

«'Çiftleşmek' kelimesini bilir misin sen?»

«Evet. Duyardım.»

«Sen de söyle.»

Dudakları pencere camına değercesine Gillon da söyledi.

«Gördün mü? Ne var bunda bu kadar korkacak? Ben söyledim, bir şey olmadı. Sen söyledin, sana da bir şey olmadı. Çok mu açık saçık, çok mu korkunç?»

Gillon kendini biraz iyi hissetti.

«Ve sevişmek. Biliyor musun bunu?»

Gillon bilmiyordu.

«Sevişmek başkadır. Sevişmek bizim gibidir, sevişmek bir karı koca aşk yaptığı zamandır. Halleşmek deriz biz buna Pitmungo'da. Daha yatkındır dile bu.»

«Evet.»

Hoşlanmıştı bundan.

«Sevişmek hoştur, güzeldir, onda her şey vardır,» dedi Maggie.

«Sen nerden biliyorsun?»

«Kömür kasabalarındaki kızlar her şeyi öğrenirler ergeç.»

Gillon onun sabahlığın altından çıkmış; döşemede hareketlenen küçük, ince, esmer ayak parmaklarını görüyordu. Nedenini bilmeden, belki de çok kişisel ve çok zararsız olduğu için, bu durum onu heyecanlandırdı.

«Kelimeleri biliyorum,» dedi. «Ama kelimelerin belirttiği şeyi nasıl yapacağımı bilmiyorum.»

Maggie bir şey demedi.

«Hem yatak gıcırdar.»

Maggie gülmeye başladı. Gillon'a değil, böyle olmadığını biliyordu Gillon. Kendilerinin içinde bulundukları duruma, Gillon'un açıklamasına hafif sesle gülüyordu.

«Ama sen her şeyi biliyorsun,» dedi.

«Bilmiyorum.»

«Gel benimle yatağa otur.»

Bu bir buyruktu ve Maggie direnmesine fırsat vermeden onu odanın öbür yanındaki yatağa götürdü. Yatağa oturup elele tutuştukları, Maggie onun buz gibi ve nemli elini kendi sert, küçük, kuru ve sıcak eline aldığı zaman, Gillon, birden onun sabahlığının ne kadar hafifçe tutturulmuş, ne kadar ona açılmış, sabahlığın altında sadece bir iki iç çamaşırı bırakılmış olduğunu, bu kadının kendi karısı olmasına rağmen durumun pek de kepazece göründüğünü tam anlamıyla farketti. Gözleri kadının üstünde dolaşırken yakalanan Gillon kızardı.

«Yüzün boyuna neden kızarıyor biliyor musun?»

Gillon onun yanından çekildi. Kendisinden konuşulmasından hoşlanmıyordu. Hoşlanmadığını da söyledi Maggie'ye. Onu tedirgin ediyordu bu.

«Bilmiyor musun?»

«Bilmiyorum.»

«Çünkü kafan bu işle öyle dolu ki, herkes aklından geçenleri biliyor sanıyorsun.»

«Bak hele.»

«Gerçeği bu. Sen aşağıdaki Rodney'den de, Bay Drysdale'den de daha kötüsün.»

«Bak hele.»

Gülünç bir şeydi bu.

«Bütün kızların peşine düşer Bay Drysdale.»

«Sen de öylesin.»

«Bak hele.»

Maggie yeniden onun elini tuttu. Gillon senini çıkarmadı.

«Sen çok hayalcisin, biliyor musun Gillon. Kelimeyi biliyor musun?»

«Heya, biliyorum.»

«Bu günü öyle çok düşündün, öyle çok düşledin ki, şimdi o gün senin olduğu halde ne yapacağını bilemiyorsun.»

«Bak hele. Bunlar senin... senin kuruntuların.»

Ama Maggie'nin söylediklerinin gerçek olduğunu biliyordu. Söylendiği için de daha az acı verir olmuştu.

«Ama üstesinden geleceksin bu işin Gillon, inan bana. Nelerini gördüm ben; ürkek kiliseye giren, melekler gibi sıralarda oturan ama bir kez sevgililerini kollarına taktılar mı arslan kesilen nelerini. Ne kış şaplakçılarını.»

«Kış şaplakçıları mı?»

«Kışa tokat atanlar, kışa çimdik atanlar.»

«Bak hele.»

«Üstesinden geleceksin.»

Gillon maskaralık diye düşündü, ömründe bir kez olsun bir kadının kolunu tutmamış bir adamın bir çapkın, dünyadaki âşıklardan biri olması bir maskaralıktı. Ama bu düşünce biraz yüzünü güldürdü.

«Hiç bir şey gözlerindeki o aşk parıltısını yok edemez Gillon. Kim olsa fark eder bunu. Bak ne yapacağız şimdi. Ben soyunup yatağımıza gireceğim.»

Pruva rüzgarına karşı kürek çekiyormuş gibi kalbi küt küt vurmaya başladı Gillon'un.

«Ben yatağa girdikten sonra sen soyunacaksın ve yatağa geleceksin.»

Gene buyruk, ama daha iyiydi böylesi.

«Ondan sonra doğa yol gösterir bize.»

«Anlıyorum.»

«Tanrı bize yardımcı olur.»

«Anlıyorum.»

«Madem ki usul budur, doğal olması gerekir. İlk kadınla erkeğin kimi vardı kendilerine yol gösterecek, kitap mı vardı ne yapacaklarını okuyup öğrenecekleri?»

«Yoktu, anlıyorum.»

«Ama... **biliyorlardı** işte.»

Gillon sırtüstü yatmış tavana bakıyor, Maggie'nin bedeninden gelen sıcaklığın farkında olarak hafifçe titriyordu, ama korktuğu gibi çok değildi bu titreme. Bir başlangıç olarak sadece yatakta yatıp uzaktaki denizden tavana yansı-

yan güneş ışınlarını seyretmenin yeterli olacağını düşündü. Şu ana kadar hiç bir yol, iz belirmemişti. Böyle daha iyiydi, ağır ağır. Sonunda dönüp kıza bakınaya cesaret ettiğinde onun uyumuş olduğunu görerek şaşırdı. Bir an yataktan çıkmayı düşündü. Bir erkek, dünyanın bir kış şaplakçısı olarak kızın bu tutumunu onuruna yediremedi, ama kımıldamadı da ve som avladıkları günün gecesi gibi, bir som balığı kokusunu içine çekercesine onu koklayarak, onu soluk gibi içine çekerek, onun her yanını belleyerek, onunla ilgili her şeyi tanıyarak onu seyretti.

İçinden gelen ve kendisinden güçlü bir itilimin etkisiyle ne yapması gerektiği her an biraz daha açıklığa kavuşuyordu. Kendisi bir som balığı, kız da balığın ulaşmak istediği hedefti. Bütün ömrü bu hedefe ulaşmak için geçmişti ve artık biliyordu ki bu hedefe sahip olmalıydı, çünkü gerçeği buydu, doğa bunu istiyordu. Ve oldu...

Maggie sadece:

«Söylemiştim sana,» dedi kulağına. «Söylememiş miydim?»

Gillon yapılması gereken her şeyi biliyordu ve bunu her zaman bilmiş olduğunun farkındaydı. Sadece zirveye çıkışın gücü ve böyle ufak tefek bir insanın hiç bir zarar görmeden kendisine verileni olduğu gibi kabul etmesi şaşırttı onu. Yaptığı şeyi kızın daha önce deneyip denemediğini bilmiyordu ve soramadı da. Denemiş olmasını diledi.

Birbirlerinden ayrıldılar ve tavana bakıp az önce denedikleri şeyin anlamını çıkarmaya uğraştılar. Gillon sonunda:

«Başkalarının bu işi başka türlü yapmış olduklarını sanmam,» dedi. «Öyle olsaydı kulağımıza çalınırdı.»

Maggie hoşlanmıştı. Hiç de şaşırmadı hoşlandığı için. Bütün madenci kızları hoşlanmıştı bundan. Kendi sırası geldiği zaman da hoşlanmamak için hiç bir neden görmemişti. Aslında önemli değildi hoşlanıp hoşlanmaması. Nasıl olsa olacaktı bu iş. Önemli olan, mümkün olduğu kadar çabuk aileyi kurmaktı. Bu işde garip bir hayvanca zevk bulunduğu gerçeği, yulaf unundan yapılan hamur işine biraz daha yağ katmak gibiydi.

Az önce yaptıkları şeyi şöyle bir gözden geçirince ve Gillon'un kulağına fısıldamak istediği o garip şeyleri, bedenin o açlığını hatırlayınca biraz da gülünç buluyordu

insan bunu. Eğer dünyaya kendi cinsinden yaratık getirmek için erkeğin bulduğu tek çare buysa, Maggie'ye göre Tanrının hayal gücü bir çocuğunkinden ancak biraz daha fazlaydı.

Gillon yan döndü ve Tanrının gerçekten akıllı olduğunu düşünerek uykuya daldı.

O gün öğleden sonra Maggie onu bir kez uyandırdı:

«Gillon?»

Gillon gözlerini açtı, ama kımıldamadı.

«Bana bir şey için söz vermeni istiyorum.»

«Evet?»

«Buradan ayrıldığımız zaman ve oraya vardığımızda şapkanı giyeceğine söz vermeni istiyorum.»

«Hepsi bu kadar mı?»

«Hepsi bu kadar.»

O kadar aptalca bir istekti ki bu, Gillon yüksek sesle güldü. Yatakta böylesine rahat oluşu ne kadar şaşırtıcıydı.

«Söz veririm, ama sen de bana bir şey vereceksin.»

«Yok, hayır.»

«Heya, karşılıksız söz verilmez.»

Uzanıp, yatağın öbür yanından inmeye çalışan Maggie'yi yakaladı.

«Sağlığa zararlı bu. Biliyorum. Fazla.»

«Doğal ama. Doğa yapmamı söyledi. Hiç yanlış bir şey yapar mı doğa? Neyin doğru, neyin yanlış olduğunu bilir Tanrı. Tanrı her zaman haklıdır.»

«Tanrı bazan ne yaptığını bilmez,» dedi Maggie, ama, eğer bu iş yapılacaksa ve kendisi de nasıl yapılacağını biliyorsa, yapmaya karar verdi.

Gillon yeniden uyandığı zaman, penceredeki ışıktan anladığına göre akşam inmek üzereydi. Maggie giyinikti ve yatağın yanındaki bir sandalyenin üstünde dumanı tüten dört tane kıymalı börek duruyordu. Maggie:

«Haydi davran bakayım,» dedi. «İki buçuğu senin, bir buçuğu da benim. Bir yandan ye, bir yandan da giyin. Gidiyoruz.»

«Gidiyor muyuz?»

«Burada boşuna bir gün geçirmemek için akşam trenine bilet aldım.»

Gillon nerede olduğunu unutarak yataktan indi. Çırılçıplak bir halde böreklerden birine saldırdı. Açlıktan ölüyordu.

«İyiymiş bunlar,» dedi.

Giysilerinin olduğu yana doğru yürüdü ve pencere camında kendini gördü.

«Aman Tanrım, delirmişim ben,» diyerek elindeki börekle örtünmeye çalıştı.

«Ne farkı var? Ha yatakta, ha yatak dışında.»

«Bir fark var, bir fark var,» dedi Gillon.

Maggie'ye sırtını döndü. Böreği yere bıraktı ve mümkün olduğu kadar hızla giyindi. Bütün öteberisi, satın aldıkları elbisenin kutusunda; Maggie'ninkiler de körüklü bavuldaydı. Gillon:

«Bavuluna ne oldu senin?» diye sordu.

«Bir şey olmadı,» dedi Maggie. «Pitmungo bu hale getirdi bavulumu.»

Gülümsedi, ama Gillon inanmadı ona:

«Başka bir çıkışı yok mu burasının?» diye sordu. «Oradadır adam.»

«Adam orada olduğu için ön kapıdan çıkmak istiyorum ya ben de.»

Rodney Bel Geddes masasının başındaydı. Gillon'a, Maggie'nin görmesini istediği erkek erkeğe anlamlı bir göz kırptı. Maggie de ona göz kırptı. Bel Geddes:

«Av iyi oldu ha?» dedi.

«Ödül olarak verilen geyiği çantaya attım.»

Gillon bu konuşmadan bir şey anlamadı. Maggie:

«Bir şey daha,» dedi. «Kömürünüz hakkında.»

«Kömürüm hakkında mı?»

Maggie, Pitmungo ağzıyla cevap verdi:

«Heya, sana sokuşturdukları kömür değil, siyah taş oğlum, siyah taş; ve taşkömürü parası alıyorlar. Bir yığın kül, bir ısınımlık da ateş.»

Başıyla Gillon'a işaret etti. Gillon kutuyu ve körüklü bavulu kavradı. Avluyu ve kapıyı geçip Lovatt Street'e çıktılar.

İstasyon'a varınca Maggie, Gillon'u yükleme platformunda bırakarak bilet odasına gitti ve babasına bir telgraf yazdı. Pitmungo'daki bir madenciye çekilen ilk telgraftı bu

ve oraya ulaşınca Tom Drum'ı ocaktan çağıracaklardı: «İSKOÇYALI KELTİMİ BULDUM EVE GETİRİYORUM.» Hepsi beş kelime, tamamı tamamına.

9

TREN STRATHNAIRN'DEN DAHA YENİ çıkmıştı ki, maviliğinden ötürü çok derin görünen, çamlık sırtların dimdik indiği, ortasındaki adanın üstünde zamanın yıkımına uğramış bir yapının dağınık yıkıntıları olan bir gölü geçtiler. Strathnairn'e gelirken gölü görmemiş olmasına şaşıran Maggie:

«Bu ne?» diye sordu.

Treni incelemesine son vermek zorunda kalan Gillon ona döndü. Daha önce hiç binmemişti trene.

«Buradan görebileceğini unutmuştum,» dedi. «Şato.»

Maggie onu taklit etti:

«Şato! Ne şatosu?»

«Cameron Şatosu.»

«Yaaa...»

Maggie şaşırıp kalmıştı. Yaptığı yatırımın çok üstündeydi bu. Ailede bir şato. Şato kelimesini; gümüş, gümbürtü gibi ses veren kelimeleri sevdiği kadar çok sevdi.

Benim şatom. Bizim şatomuz. Cameron Şatosu.

«Bizim bir hakkımız var mı bunda?»

Gillon «bizim» kelimesinin farkına varmadı.

«Tüm Cameronların hakkı var onda,» dedi. «Kuledeki bir, iki tuğla da benim ailemin hakkı.»

Şato gözden kaybolunca ya ve tren bir tünelin karanlığına girinceye kadar Maggie sustu. Vagonda kendilerinden başka bir yolcu daha olduğu halde Gillon karısını öpmek cesaretini gösterdi. Maggie:

«Açık saçık bir hile bu yaptığın,» diye fısıldadı.

«O amaçla yaptım.»

Gecenin bir bölümünde ona sarıldı da,

Ertesi sabah, mayıs sonları olduğu halde karlar altındaki Cairngorms'dadılar. Gece mavisi tepeler güneş çıkınca kırmızı bir renk aldı, gün ilerleyince de yeniden beyaza dönüştü. Gillon'un gece bir istasyonda satın aldığı yulaf unundan yapılmış kurabiyeyi yiyip soğuk çay içtiler. Öbür yolcu uyuyordu. Gillon:

«Sıraca ne demek?» diye sordu.

«Köstebek.»

«Sen çok eski bir sıraca soyundan geldiğini söylemiştin.»

«Şaka etmiştim. Sıracalar. Köstebekler. Madenciler. Madenciler toprak altında uğraşırlar da.»

Günlerce tedirgin etmişti Gillon'u bu. Şaka edilecek bir yan görmedi bunda. Görmediğini de yüzünden anladı Maggie. Kendisini bekleyen iş düşündürüyordu Gillon'u.

«Madencilik herkesin sandığı kadar kötü bir şey değildir,» dedi Maggie.

Gillon bu konudan söz edilmesini istemiyordu. Hiç görmediği bu memleketi seyrediyordu. Aşağılarda, eriyen karlarla beslenen ve bir vadiden akan yumuşak, yeşil bir nehir görünüyordu. Bir yamaçta, çocukluğunun geçtiği çiftlik gibi rengini yitirmiş saman yığınları ve parlak br yeşille beneklenmiş bir çiftlik vardı. İnek avlusunda hâlâ kar birikintileri görünüyordu. İçinde bir gariplik duyan Gillon babasını, anasını ve kız kardeşlerini düşündü.

«Madencilik bir düşünme biçimidir. Dinliyor musun beni?»

Gillon dinlediğini belirtti.

«İnsan kömür kazar, ama kömür madencisi olmayabilir.»

Gillon başını salladı.

«İnsan bir madenci gibi davranırsa madenci olur, ama Cameronlar madenci olmayacaklar.»

Gillon ona kaba tüylü dağlık bölge koyun sürüsüyle dolu bir otlağı göstermek istedi, ama başını Maggie'ye çevirdiğinde onun hiç bir şeyle ilgilenmediğini; kendisinden ya da trenden çok ötelerde, kendi dünyasında olduğunu gördü.

«Kömür madenine gidiyoruz, evet, ama bir kenara koyabilecek yeteri kadar gümüşümüz olduğu zaman, başka bir şey olacağız.»

«Heya.»

«Daha iyi bir şey.»

Vagondaki adam uyanmıştı şimdi ve Maggie'ye bakıyordu ağzı haffiçe açık olarak. Maggie bir zafer kazanmışçasına:

«Madencileri ocağa bağlayan şey, bizi özgürlüğe kavuşturacak,» dedi.

«Evet.»

«Çünkü biz hareket halinde insanlarız.»

Gillon onu dinlemiyordu artık. Kış buğdayı yeşermiş ve boy atmış, kiraz ve elma ağaçları çiçek açmış, Gillon'un o güne kadar gördüğü en bakımlı çiftlik toprakları arasından geçiyorlardı. Toprak semirmiş ve bereketli, beyaz badanalı evlerin bitişiğindeki ambarlar büyük ve temizdi. Tanrının bu ambarlardan birinde uykuya yatabileceğini düşündü Gillon.

«Buralarını andırıyor mu Pitmungo? Böyle bir yer mi?»

Dikkatini trene çevirmesi ve dışarıdaki çiftlik topraklarına bakması büyük bir çaba harcamasını gerektirdi Maggie'nin.

«Yok,» dedi. «Böyle bir yer değil.»

Böyle derken öbür yolcunun gülümsediğini gördü.

«Pitmungo'yu bilir misiniz?» diye sordu adama.

Adam:

«Bilirim nasıl bir yer olduğunu,» diyerek kalktı ve koridora çıktı.

Tren, döşemelik mantarlı muşamba yapılan küçük, kara görünüşlü bir fabrika kasabasına girdi. Hint keneviri ve keten tohumu yağı kokusu Gillon'u öksürttü. Ağızlarını bezlerle örtmüş olarak fabrikada çalışan kadın, erkek ve çocuklar gördü. Hepsi de yağ içinde ve simsiyahtılar. Gillon:

«Nasıl dayanıyorlar bu hayata?» dedi.

«Alışıyorlar.»

«Ben alışamam.»

«Alışırsın.»

Koridora çıkmış olan yolcu eşyasını almak için geri döndü:

«Sizinki güzel bir düş Küçükbayan,» dedi. «Dilerim gerçekleşsin.»

«Olacak. Olması için çalışacağım.»

«Çalışın, çünkü bugüne kadar kimse için gerçekleşmedi.»

«Biz kimse değiliz.»

«Zaman gösterecektir. Haydi hoşça kalın.»

Maggie başıyla soğuk bir selam verdi adama. Gillon:

«Nedir bu laflar?» diye sordu.

«Küçük, kötü kafalı; küçük, kötü bir adam.»

Gillon başını gene İskoçya'ya çevirdi.

Bütün sabah ve öğle sonunun erken saatlerine kadar yol aldılar. Kırsal bölge gittikçe daha küçük, karanlık yüzlü fabrika kasabalarıyla düzensiz bir biçimde doluşmaya başladı. O sırada garip bir soru sordu Maggie, Gillon'a:

«İyi bir döğüşçü müsün sen?»

Gillon şaşkın şaşkın karısına baktı.

«Yani birisi kemiklerini kırmak isterse, canla başla döğüşür müsün?»

Gillon düşündü ve bilmediğini söyledi.

«Adamakıllı bir dayak yesen de, sonuna kadar dayanır mısın?»

«Bir denemek gerek. Neden sordun?»

Maggie onun ince yüz kemiklerine; parlak, kolay zedelenir yanaklarına; ince, güzel burnuna baktı ve kendinden utandı. Gillon:

«Ben çok tetik ve dayanıklıyımdır,» dedi. «Askerdeyken taktiğim adamdan uzak durmak, onu kendime yaklaştırmamaktı, —kollarım uzundur, biliyor musun— ve adam yorgun düşünce de tepelemek.»

Maggie'ye pek güven verici görünmedi bu taktik. Upper Kinglassie'den geçtiler. Maggie bundan sonraki istasyonun Cowdenbeath olduğunu ve hazırlanmaya başlamaları gerektiğini söyledi.

Kendilerini karşılamaya gelen olmamıştı. Gillon:

«Ne yapacağız şimdi?» diye sordu. «Bir araba filan tutamaz mıyız?»

«Yürüyeceğiz.»

Nehre inen, oradan da Pitmungo yoluna ulaşan Kinglassie yoluna vurdular.

«Neden bütün evler birer dizi halinde, hep birbirine bakıyor?»

«Yapılışları öyle. Daha ucuza çıkıyor.»

«Hoşlanmadım.»

«Alışırsın.»

Cowdenbeath'in dışında kırlık oldukça sevimliydi ve nehrin görüntüsü dışında Gillon'un korkuları azaldı.

«Nehrin suyu neden böyle simsiyah?» diye sordu.

«Madenlerden.»

«Madenler nerde?»

«Göreceksin.»

Gillon onu izledi. Rengi koyu bir sudaki dalgacıklar gibi Maggie'nin bacaklarındaki adalelerin kabarıp sönmesinden gözlerini ayıramıyordu. Adalenin bacakta gerilmesi, bir adale yumağı haline gelişi, sonra da etin akışı gibi bir dalgalanma. Gillon'a göre onu en iyi belirtecek kelime bu gerginlikti. Her şeyin yerli yerinde olduğu bedeninde, bu gerginliğe rağmen öyle bir yumuşaklık vardı ki, istekten ağzını kurutuyordu Gillon'un.

Yolun sağında, düzlüğün üstünde dalları sarkmış bir akgürgen ağaçlığı vardı. Gillon burasının karanlık ve sessiz olacağını düşündü.

«Yukarı çıkıp şu ağaçları görmek istiyorum,» dedi.

Sesi çok tiz çıkmıştı.

«Hiç böyle ağaç görmedim bugüne dek.»

Maggie onun maksadını anlamıştı, ama gene de gitti. Bir yerlerde okumuştu. Savaştan önceki gece, Kızılderililer ya da Afrikalılar gibi bazı kimseler cinsel taşkınlık gösteriyorlar, bu da onları korkularından kurtarıyordu. Küçük korulukta yapraklar nemliydi, ama her yer sakin ve karanlıktı. Maggie:

«Sen buraya ağaçları görmeye gelmedin,» dedi.

«Yemin ederim ki onun için geldim,» dedi Gillon, ama ne yaptığının farkında olmadan onu yakaladı. Maggie de razı oldu.

İşleri bittikten sonra Maggie bakır rengi yaprakların karanlığı arasındaki küçük boşluklardan göğün parlaklığına baktı.

«Sen elden çıktın,» dedi. «Seni yönetmek gerek.»

Kızgın değildi. Bir demeci andırıyordu söyledikleri. Yandan düğmelenen etekliği açık kalmıştı ve ağaçların yanına gelmiş olan bir, iki koyun onlara bakıyordu. Gillon:

«Gördüler mi bizi acaba?» diyerek etekliği örtmek için davrandı.

Maggie:

«O da ne demek Tanrı aşkına Gillon?» dediyse de, hayvanların onu görmüş olmaları düşüncesinden hoşlanmayan Gillon yeniden örtmeye çalıştı etekliği. Maggie:

«İş tutarken hiç bir şeyin farkında olmuyorsun değil mi?» dedi.

Koyunları gösterdi:

«Bak bakalım bunlarda ne eksik?»

Gillon koyunların uzun, duygulu, aptal yüzlerini inceledi ve neyin noksan olduğunu anlayamadığını söyledi. Maggie:

«Koç yok,» dedi.. «Neden yok biliyor musun?»

Gillon bilmiyordu.

«Bağlıdır da ondan. Uzun bir iple bir yerlere bağlamışlardır. Çünkü bağlamazlarsa ne yapacağını bilirsin.»

Gillon bilmediğini söyledi.

«Ölünceye kadar uğraşır koyunlarla.»

Maggie böyle diyerek etekliğinin düğmelerini iliklediği. Gillon kıpkırmızı oldu.

«Bütün koçlar böyledir.»

Şapkasından aldığı bir kordelayı Gillon'un boynuna dolayıp hafifçe çekti ve gülerek ayağa kalktı.

Yüksek Alan'a doğru çıkmaya başladılar. Gillon göğe tırmandıklarını sandı. Alana yaklaştıkları sırada birdenbire altlarında Firth of Forth meydana çıktı.

«Sizin burada da deniz var. Neden söylemedin bana?»

Gillon bir rahatlık duydu içinde.

«Kimse inmez oraya. Sen de inmeyeceksin.»

Ama ben ineceğim diye aklından geçirdi Gillon, ben ineceğim. Sonra alana çıktılar. Aşağıda kasaba göründü.

Olduğu yere çökmüş gibiydi kasaba. Kara nehrin kıyısındaki kara vadinin dibine çökmüş bir siyahlık. Gillon bu siyahlığın ne olduğunu biliyordu, ama inanmak istemedi.

«Burası ne peki?»

«Orası işte. Geldik artık. Pitmungo.»

Gillon kaba otların içine oturdu ve aşağıdaki vadiye baktı.

«Ben böyle bir yerde yaşamak istemiyorum.»

«Burası bizim yaşadığımız yer ama.»

Maggie, Pitmungo'yu olduğundan da kara gösteren kırlıktaki havanın bu kadar güzel oluşuna üzüldü. Gillon kömür boşaltma yerlerine ve küçük, kara ev dizilerine baktı.

«Aşağı inmeyeceğim,» dedi. «Geçinmek için başka bir yol buluruz.»

«Hatırım için,» dedi Maggie. «Biliyorsun, söz verdin bana.»

Gillon uzun süre kasabaya baktı. Sonra tepeye çıkıp Firth of Forth'u seyretti. Kırda yalnız başına duran Maggie'yi gördü. Kadının dediği gerçekti: Ona söz vermişti ve daha önemlisi, onunla beraber olsun, ondan bir çocuğu olsun istiyordu. Bu istek onu şaşırttı, ama bu kadın, bu kız onun olmuştu ve belki de karnında çocuğunun ilk izlerini taşıyordu şimdi. Hızla aşağı indi.

«Ne kadar zaman yaşayacağız burada?»

«Yeni bir hayat kuracak parayı biriktirinceye kadar.»

«Pekâlâ. İnelim aşağıya.»

Maggie'nin bavulunu omuzuna aldı, Maggie'nin elini tuttu —çok pürüzlüydü iniş— ve inmeye başladılar.

Gillon kendi kendine söz verdi; madenci olacak, elinden geldiğince en iyi kömür madencisi olacak ve Maggie'ye olan borcu ödendikten sonra buradan gidecekler, bütün bu siyahlığı arkalarında bırakacaklardı. Sırf biraz gümüş para kazanmak için bütün hayatını pisliğe ve karanlığa adamayacağına dair de söz verdi kendisine.

10

WHITE COO FİDANLIĞINDAN GEÇİP meyva bahçesindeki tomurcuklanmış ağaçların altından çıktıktan sonra Gaffer's Gate'in önünde, kapının üstünde ve duvarın dibinde oturmuş bir kalabalık gördüler. Gillon:

«Bu kalabalık ne?» diye sordu.

«Durma Gillon, yürümene bak.»

Kulaklarına bağırmalar geldi. Kalabalık onları görmüştü. Maggie:

«Ne kadar bağırırlarsa bağırsınlar, hiç kulak asma,» dedi.

Kırlarda esen rüzgar Gillon'un şapkasının kenarını kaldırmıştı, geyik kuyruğu titriyordu. Maggie'ye göre çok kibar bir görünüşü vardı. Bu görünüşe saygı duyacaklardı belki. Kesin olan bir şey varsa, o da bu güne dek böylesini

görmediğiydi Pitmungo'nun, diye düşündü Maggie. Bayan Gillon Forbes Cameron kibar kocasıyla eve dönüyordu. Bu görünüşe saygı duyacaklardı belki. Gillon:

«Ne oluyor?» diye sordu. Yavaşlamaya başladı.

«Adımlarını yavaşlatma. Duraksama. Lord Fyffe'in yeğeniymişsin gibi yürü geç aralarından.»

Boğazında atıyordu yüreği. Küçük ocak çocuklarının ilkleri, en gözü pek olanları kapıdan ayrılmış, patika boyunca kendilerine doğru geliyorlardı. Maggie vakti kötü ayarlamıştı. Vardiya değişmiş ve madenciler ocaktan çıkmıştı. Ama önemi yoktu. Eğer kapıda saldırmazlarsa Gillon'a, bir yıl önce Glenrothes'den gelen sekiz kişiyi yakalayıp döve döve pestillerini çıkardıkları kuyu ağzında saldırırlardı. Sabah aydınlığında kasaba halkının hırsı yatışır umuduyla Kömür ve Demir Şirketi gece getirmişti adamları, ama yanılmıştı. Bağırmalar —gözleri kandan başka bir şey görmeyen korkusuz bir insan kalabalığının müthiş gürültüsü— artmıştı. Maggie'nin sözlerine rağmen Gillon durdu.

«Ne oluyor Maggie Tanrı aşkına?»

Maggie onu hiç böyle kızgın görmemişti. Kızması iyi de olmuştu belki.

«Yabancıların buraya gelip kendi kömürlerini çıkarmasını istemiyorlar.»

«Benim geleceğimi nereden biliyorlar peki?»

«Bilirler, her zaman bilirler.»

Telgraf çektiğine pişman olmuştu.

«Ama sen burada iş olduğunu, çok iş olduğunu söylemiştin.»

«İş var. Şirket daha adam almak istiyor, ama buradakiler geri gönderiyor gelenleri.»

«Geri mi gönderiyor?»

«Kaçırtıyor. Duramaz hale getiriyorlar adamları.»

Gillon'un elini tuttu:

«Birbirimize destek olalım Gillon.»

Gillon onun kendisine destek olacağından emindi.

«Ne yapıyorlar adamlara? Söyle bana.»

Maggie'nin kollarını kavradı.

«Onların önünde tutma kollarımı. Döve döve çalışamaz hale getiriyorlar.»

Bu nasıl iş diye düşündü Gillon. Bu kasabayla, bu kasabadaki işle barış yapmıştı. Oysa şimdi görüyordu ki, çalış-

maması için kemiklerini kırmaları gerekiyorsa, onu da yaparak kasaba onu çalıştırmamaya kararlıydı.

«Bana söylemeliydin Meg. Haberim olmalıydı.»

Maggie'yi perişan eden bir bakışla baktı. Susmakla yalan söylemişti ona Maggie.

«Pekâlâ» dedi Gillon. «İnelim bakalım.»

Ocak çocukları, onlara yetişemeyecekleri bir uzaklıkta kıvıl kıvıl ederek, ağıza alınmaz laflar söyleyerek etraflarında fır dönmeye başladılar. Maggie:

«Bakma onlara,» dedi. «Fırsat verme. Görmüyormuşsun gibi yap. Maskara bunlar.»

Ocağın kirine bulanmış ocak çocukları. Gillon'a göre bunlar kemikli, küçük, aç yüzleri; karanlıkta ışıl ışıl parlayan küçük, vahşi, sansar gözleri ve diş köklerinin arasındaki boşluklarla yüzlerine siyah maskeler geçirmiş korkunç görünüşlü, çirkin, küçük yeraltı cüceleriydi. Biri:

«Senin Dağlını ters yüz edecez,» diye bağırdı.

«Ters yüz etmek de ne demek Maggie?»

«İçini dışına çıkarmak.»

Başka biri:

«Şuna bakın, şuna,» diye bağırdı. «Bizim kömürümüzü kazmaya gelen siktiğimin züppesine bakın.»

Bununla da yetinmeyerek Gillon'un üstüne doğru koştu ve ıslak siyah elini onun yumuşak yünlü kumaştan ceketinin arkasına sürdü. Başka birinin eli Gillon'un yüzüne uzandı, ama ancak dudaklarına değebildi. Gillon kömür tozunu ilk böyle tattı. Vurmak için elini kaldırdı, ama Maggie önledi:

«Bunlara dayanacaksın,» dedi.

Kalabalığı en çok tedirgin eden Gillon'un şapkasıydı.

«Şapkası,» diye bağırdılar. «Şapkayı alın.»

Kapıdaki herkes bağırıyordu.

«Düşürün Allahın belası şapkayı, adamın kopasıca kafasından.»

Ocak çocukları denediler, ama Gillon çok uzun boyluydu onlar için.

Karı-koca yirmi beş metre kadar kapıya yaklaştıkları sırada kalabalık sustu ve onların elele, dümdüz önlerine bakarak, kendilerini bekleyen şeyi umursamadan yürüyüşlerini seyretti. Kapıya iyice yaklaştıkları zaman kalabalık gerilemeye başladı. Kendilerine yabancı gelen, beklemedik-

leri biçimde bir adamdı bu. Başka bir madenden başka bir madenci, kendilerine göre birisi değildi. Bambaşka sınıftan bir adamdı. Gillon ve Maggie yollarını sürdürüyor, vartayı atlatıyorlardı ki bir madenci önlerine çıkarak yolu kesti:

«Uzadı bu iş,» dedi.

«Aman Tanrım.»

Bu kelimeler istemeyerek çıkmıştı Maggie'nin ağzından, ama adamı tanıyordu: Pitmungo'nun kendi kendini bu göreve atamış yardımcı gücü. Maggie geri çekti Gillon'un elini ama, adamla birbirlerine değecek kadar yaklaşıncaya dek Gillon yürümesini sürdürdü. Adam:

«Uzadı bu iş dedim,» dedi. «Kapıdan geçmek yok.»

«Verilmiş bir iş sözüm var burada,» dedi Gillon.

Adam olumsuz anlamda başını salladı:

«Pitmungo kömürü Pitmungolular içindir. Göçmenler kapıdan geçemez.»

«Kim önleyecek geçmemi peki?»

Laf olsun diye söylenmişti bu. Gillon kalbinin hızlı hızlı atmaya başladığını farketti. Adam genç bir boğayı andırıyor, bulandığı ocak kiri ona çok daha saldırgan bir hal veriyordu.

«Andro Begg.»

«Belindeki kazmayla mı?»

«Bunlarla.»

Gillon'a ellerini gösterdi. Bunlar iri birer siyah kaya parçalarıydı.

Begg kemerinden kazmayı çıkarıp kaldırım taşlarının üstüne attı. Kazma atmanın, kömür kasabasında meydan okuma anlamına geldiğini bilmiyordu Gillon. Kazmanın demiri yere değer değmez madenci öyle bir yumruk indirdi ki karşısındaki adamın göğsüne, Gillon'un nefesi kesildi. Elini kaldırarak vurmamasını işaret ettikten sonra, zaman kazanmak için ağır ağır ceketini, kıravatını çıkardı. Andro Begg:

«Kendi yumruğum değil bu benim,» dedi. «Kasaba adınaydı vurduğum.»

Gillon bunun üzerine keten gömleğini de çıkarmaya karar verdi. Kalabalık onun ince beyazlığıyla alay etti. Birisi:

«Öküzle piliç dövüşüyor,» diye bağırdı.

Madenci:

«Senin yerinde olsaydım, ben düşürmeden önce kafamdaki o gülünç şapkayı çıkarırdım,» dedi.

Gillon, sırtından çıkardıklarının üstüne, dikkatle şapkayı da koydu.

Yumruk Gillon'un canını acıtmış, ama içindeki korkunun bir parçasını da alıp götürmüştü. Madenciyi ölçüp biçiyordu. Adamın boynu Gillon'un dar göğsü kalınlığındaydı, kolları da meşe odunu gibi, ama bacakları kısaydı. Yeraltında on saat süren bir vardiyadan yeni çıkmıştı ve kalın ocak giysileriyle yün iç çamaşırları terden, ocağın neminden ağırlaşmıştı. Altlarına iri başlı çiviler çakılmış ayakkabıları kabaydı ve çiviler kaldırım taşlarında kayıyordu. Eğer Gillon kısa bir süre içinde adamakıllı bir yumruk yemezse, eğer bir kemiği kırılmazsa, eğer uzun kollarıyla onu kendinden uzakta tutabilirse, haklamak değil de, döğüş bir çeşit uzaktan meydan okuma haline gelinceye kadar onu yorarak canını kurtarabilirdi. Begg onu ikinci kez yere yıkıp, kalkması için yardım etti. Gillon'un pes etmemesi üzerine ona acır gibi bir hal takındı. Yetmemişti demek.

Bundan sonra Gillon ondan uzak durarak, zaman kazanarak, çekinerek, ama yerinden kımıldayamayacak kadar çekinerek değil, kısa boylu adamın üstüne gelmesine ve boyuna yumruk sallayarak kendisini tüketmesine imkan vererek, Begg'in gittikçe soluk soluğa kalmasına dikkat ederek, yanağına indirdiği ve madencinin yüzündeki ocak kirinin bir kısmını temizleyip bir gözünün altını şişiren sert ve hızlı bir yumruk atıncaya kadar madenciyle uzaktan bir döğüş tutturdu. Adamın göz altını şişirmesi Gillon'u korkuttu —boğayı daha fazla kudurtmak istememişti— ama Begg bunun hesabını sormak için üstüne geldiğinde, Gillon gerileyebileceğini —uzun sol kolunu ileri doğru uzatarak gerileyebileceğini, onun çevresinde dolanabileceğini— ve adamın savurduğu her yumruktan kaçınabileceğini gördü.

İdman yapmayan pek az kişi birkaç dakikadan çok döğüşebilir. Madenci döğüşüyor. Gillon da onu kendinden uzakta tutuyordu. Madencinin gördüğü iş, Gillon'un denizde gördüğü iş gibi kollarını döğüşe yetenekli bir biçimde hazırlamış olmayabilirdi. Gillon önündeki adamın güçlü kollarını daha uzun süre böyle kaldıramayacağını anladı. Savurduğu her yumrukla kolları biraz daha düşüyor, bunları kaldırmak ve savurmak için harcadığı çaba dayanılmaz bir hal alıyordu.

Akılsızca çırpınan bir balık gibi Begg de kendini harcamış, ağzı açık, soluk soluğa, bir köpeğin avını kovaladıktan sonraki hali gibi dili sarkmış, düşmeye hazır bir duruma gelmişti. Gillon elini, kendisinden uzak tuttuğu adamın başından çekti ve etrafında dans etmeğe başladı. Kolları iki yanına sarkmış olan madenci, yaralı boğaların matadorlara dönüşü gibi Gillon'la karşı karşıya gelmek için dönüp duruyordu ki, Gillon, geri çekilmeden önce acısını bütün kolunda duyduğu müthiş bir yumruk salladı adamın yüzünün ortasına.

Begg, ağzı bir karış açık karşısında duruyor ve Gillon'a bakıyordu. Gillon onun çenesini kırmış olduğunu anladı. Boğa hırsla bağırarak saldırdı ve yumruğunu savurdu. Aynı anda da Gillon'un yumruğu böbreklerinin üstüne indi. Elinde olmayarak bağırdı madenci. Gillon, Maggie'nin sesini duydu:

«İşkembesine vur Gillon. Elini kırarsın başına vururbut. Bırakma canavarı. Yendin onu. Yendin onu Gillon. İşkembesine vur ki düşsün kafası.»

Toplum psikolojisine uygun olarak kalabalığın da tutumu değişmişti. Onlar da Begg'in yenik düşmesini istiyorlardı şimdi. Buraya kan görmek için gelmişlerdi. Şimdi kokuyu aldıklarına göre, akacak kan kimin olursa olsun ayırt etmeden, görmek istiyorlardı. Görmeden de gitmeyeceklerdi evlerine. Gillon, Maggie'ye baktı. O:

«Vur,» dedi.

Gillon madencinin karnına vurdu. Adam öyle duruyordu. Gözlerinin altlarında keklik yumurtası büyüklüğünde şişlikler vardı. Gillon savurduğu yeni bir yumrukla bunlardan birini patlattı. Patlayan şiş, neşterle yarılmış gibi kanadı ve iki gözünü de kan içinde bıraktı. Gillon yeniden ellerini indirdi, Birisi:

«Böyle bırakamazsın adamı,» dedi. «Yere sermen gerek.»

Ölmeden önce yere yıkmaya karar verdi adamı Gillon. Madenci dizlerinin üstüne çökünceye kadar Gillon onun midesini yumrukladı. Adam, öldürücü darbeyi yemiş bir öküz gibi kapının önündeki kaldırım taşlarının üstüne kıvrıldı. Gillon:

«Uzan yere Bay Beg. Alah rızası için uzan,» dedi.

Adam harabeye dönmüş ablak yüzünü kaldırıp, yaşlar akan görmeyen gözlerle ona bakarak bir şey demeyince ve başını sallayınca Gillon ayağıyla onu omuzundan itti ve adam

batan bir gem igibi alabora olarak yüzükoyun taşların üstüne kapandı. Bir adam Gillon'un elini tuttu:

«Döğüş dediğin böyle olur işte evlat,» dedi. «Böyle olur. Böylesi hiç olmadı bugüne kadar Pitmungo'da.»

«Çek elini elimden,» dedi Gillon.

«Ama ben senin bubanım evlat. Tom Drum.»

Gillon onun yüzüne bakamayacak kadar yorgun ve bezgindi. Bay Drum alınmadı. Kalabalığa doğru:

«Hep bir oğlan çocuğum olsun isterdim,» diye bağırdı. «Şimdi delikanlı bir oğlum var.»

Gillon gömleğini giyip kıravatını bağladı, ceketini sırtına geçirdi, sonra yerdeki adama giderek yanında diz çöktü:

«Bay Begg?»

Adamın kendi kanıyla boğulup ölmüş olacağından korktu, ama Begg'in başı taşların üstünde yan üstü duruyor, kendisi de ağır, ama düzenli bir biçimde soluk alıyordu. Gillon güçlü omuzlarının kalkıp inişini seyretti ve aynı zamanda hem gurur, hem utanç, hem de üzüntü duydu. Bay Drum:

«Bırak yatsın orada,» dedi. «Kendisi kalkar. Usul böyledir burada.»

Ne kötü bir usul diye düşündü Gillon.

Kendisine çok kötü davranmış olan çocuklardan biri, elinde onun şapkasıyla koşarak yanına geldi:

«Şapkanız Bayım,» dedi. «Vermeyecektik size onu.»

Gillon uzun saçlarını arkaya itti —buradakilerin saçları çok kısaydı— ve şapkasını giydi. Kalabalık bağırdı. Gillon:

«Ne bağırıyorlar bunlar şapkaya?» diye sordu.

«Biz burada şapka giymeyiz,» dedi Bay Drum. «Ocak sahipleri giyer şapka. Biz kasket giyeriz. Yüksek tabaka giyer şapka.»

«Ben şapka giyerim,» dedi Gillon.

Taşların üstündeki bedenden, gürültüden, bu ufak yapılı, siyah, sert bakışlı insanlardan uzaklaşmak istiyordu. Maggie:

«Aşağı inmeye hazır mısın Gillon?» diye sorarak kocasının elini tuttu. Acıyordu eli Gillon'un. Hâlâ kapıyı korumakta olan Andy Begg'in bedeninin çevresinden dolandılar. Tom Drum:

«Hele şuna bakın,» dedi. «Yerde yatan kan içindeki şu koca Andy Begg'e bakın.»

Sonra, Pitmungo'nun tarihinde ilk kez olarak burada

madencilik yapmaya hak kazanmış göçmen de aralarında olmak üzere Gaffer's Gate'den geçtiler. Maggie:

«Çok yiğittin Gillon,» dedi.

«Bir adama böyle yaptığım için kendimi bağışlamayacağım.»

«Yani beni bağışlamayacaksın.»

Colliers Walk boyunca Madenciler Sıraevlerindeki Drum evine doğru inerlerken Gillon kafasını daha fazla dik tutamayacağını anladı ve yolun geri kalanını yarı yürüdü, yarı onlar taşıdı kendisini. Daha sonra yatağa uzandığında, tekrar tekrar gözlerinin önünde canlanan bir izlenimin dışında hemen hemen hiç bir şey hatırlayamadı indikleri yoldan. O güne kadar gördüğü en pis yerdi burası.

11

KAÇ GÜN YATAKTA KALDIĞINI BİLmiyordu; en az bir hafta diye düşündü. (Oda kapısından kendisine bakan, hiç konuşmayan ve sadece bakan çok esmer kadının kim olabileceğini merak etti. Maggie'nin annesiydi belki). Ayağa kalktığında evdeki duvarlara ve eşyalara tutunmak zorunda kaldı. Dengesini yitirmesine yol açan bir vınlama vardı başında; birçok kez düştü.

«Bazan düşünüyorum da döğüşü kim kazandı anlamıyorum,» dedi kayınpederine.

«Öyle şey olur mu evlat, Andy Begg'i gör sen bir de. Bir daha eski haline gelemez o surat. Bugün işbaşı yapmaya geldi zorla, ama Bay Brothcock evine gönderdi onu. Ölü adamın ne işi vardı ocakta. Yüzüne bakanın midesi bulanıyor, evlat. İyi iş yaptın.»

Gillon'a, içine yulaf unundan yapılma ekmek doğranmış çorba içirdiler, bahçedeki ilk yeşilliklerden türlü yapıp yedirdiler. Gillon gücünün yerine gelmeye başladığını fark etti. Onu düşündüren; hâlâ, yara, bere, çürük içinde olan

ve çok ağır iyileşen kemikleriyle evin kendisiydi. Madenci evlerinin ne biçim şeyler olduğunu öğrenmişti; nohut oda, bakla sofa; topu topu iki göz. Nohut oda ana babanın yattığı, eğer gelen olursa konuğun ağırlandığı göz; bakla sofa da öndeki, mutfak yerine geçen ocaklı, yemeğin pişirilip yendiği, yıkanma fıçısında yıkanılan, ocak giysilerinin yıkanıp asıldığı gözdü. Gillon'la Maggie bakla sofada yatıyorlardı. Gillon aradığı gizliliği hiç bulamıyordu burada. Zaten aradığı hiç bir şeyi bulamamıştı Pitmungo'da. Hayat, bir kafesteki tavşanlarınki gibi geçiyordu içeri girip dışarı çıktıkları odalarında.

Bir öğleden sonra daha fazla dayanamayarak, Tom Drum'ın ocaktan geldiği sıra, içine girmek için döğüşmek zorunda kaldığı kasabayı görmek üzere kalktı. Epey acı çekerek giyindi. Maggie ayakkabılarını giydirdi. Gillon şapkasını da başına geçirdikten sonra üçü birlikte Madenciler Sıraevlerinden aşağı inip Collers Walk'ı çıktılar, bir çayırlığı geçip kırların epey üstündeki uzun, iki sıralı evlere doğru vurdular. Bay Drum:

«Burası Yukarımahalle,» dedi.

En tepede Tosh-Mungo Terrace, onun az altında da Moncrieff Lane vardı. Maggie:

«Bu sıraevler, hırslı kimselerin gitmek istediği yerdir,» dedi. «Biz de geleceğiz buraya.»

«Biz de mi?» diye sordu Gillon. «Benim öyle hırslarım yoktur.»

«Görürüz.»

İyi görüntüsü olan bir yerdeki sıraya oturdular. Bay Drum eliyle Easter Mungo'yu ve Wester Mungo'yu gösteriyordu ki kemikli yüzlü, sert bakışlı bir grup yaşlı adam üstlerine geldi. İçlerinden biri:

«Kalkın oradan,» dedi. «Yukarımahallenin orası.»

Tom Drum onlara Gillon'un Andy Begg'in ağzını burnunu dağıtan adam olduğunu söyleyince yumuşadılar. Yaşlılar, yer altında geçirdikleri bir ömrün kendilerine sağladığı ayrıcalıklar konusunda çok kıskançtılar. Yukarımahallede evler daha büyük, hava daha saf, su daha temizdi. Yaşlı adamlardan biri Drumların da orada olduğunu umursamadan Gillon'a bilgi vermeğe başladı:

«Şurada, aşağıda Aşağımahalledekiler oturur. İyi insanlar değildir onlar. Wet Row nehrin kıyısındadır. Daha

aşağıda Rotten Row vardır. İçlerinde en iyisi Madenciler Sıraevleridir.»

«İçiciler, kışkırtıcılar, bir türlü yola gelmeyenler.»

Gillon, Yukarımahallelilerle Aşağımahallelilerin Pitmungo kilisesinde bile ayrı ayrı yerlerde oturduklarını öğrendi. Eski bir madenci:

«Biz onlara selam vermeyiz, onlar da bizimle konuşmazlar,» dedi.

Yukarımahallenin altında ve Aşağımahallenin üstünde, ikisinin arasında resmen Lady Jane Tosh-Mungo Madenciler Eğlence Parkı diye bilinen özel olarak da bir yüzyıldan beri Spor Alanı diye anılan kocaman, yemyeşil bir kırlık vardı. Kırlığın bir bölümünde Çingeneler, Pitmungo Çingeneleri yaşıyordu, sandığı andıran arabaları içinde, Gillon, arabaların pencere görevi yapan açıklıklarından dokuma dokuyan Çingeneleri görebiliyordu. Tom Drum:

«Panayır burada olur, pazar ve sirk burada kurulur, yarışlar burada yapılır,» dedi. «Görüyor musun futbol, rugby ve kriket için de yer var.»

«Ve halka oyunu için. Ocakta geçirilen bir günden sonra halka oyunu en iyisidir.»

Halka oyununun en iyisi olduğunda hepsi birleştiler.

Gillon'un anladığına göre Pitmungo'da doğru-dürüst vakit geçirilebilecek, çocukların sağlıklı bir biçimde büyüyebilecekleri ve ocakta dolan bir vardiyadan sonra hâlâ kalmışsa genç erkeklerin fazla enerjilerini tüketebilecekleri tek yer bu Spor alanıydı. Ama Gillon'un gözleri Spor alanının ve Aşağımahallenin altında, vadide, dolana dolana aktığını gördüğü Pitmungo nehri ile dolu kovaları boşaltma aygıtının üstünde dönen koca koca çarkların altına doğru açılmış kuyu ağızlarından ilkine bakıyordu. Ağzın ardında ocaktan çıkarılmış bir artık dağı, bir moloz yığını yanıyor; çıkan duman gazlı nefesiyle iş alanlarına siniyordu. Gillon:

«O kara yapılar üstünde dönen koca çarklar nedir?» diye sordu.

Bunların ne olduğunu Gillon'un bilmemesine inanamadılar adamlar. Bay Drum:

«Ne olacak, kafes. (*) tamburları,» dedi. «Kömür kovalarını yukarı çıkarır, adamları da dibe indirir.»

(*) Madenci dilinde asansör.

«Ben dibe inebileceğimi pek sanmıyorum. Denizciyim ben. Denizciler de ancak ölmek için inerler dibe.»

Adamlar ona güldüler. Buna da inanmamışlardı. Eski bir madenci:

«Herkes iner kuyunun dibine,» dedi. «Budur bir erkeğin işi.»

Gillon ellerinin bazı yerlerinde bir uyuşukluk olduğunu farketti. Tek duyduğu laf:

«Alışacaksın,» idi.

Boyuna bunu söylüyorlardı. O kadar çok ki, acaba yanlış mı duyuyorum, diye kuşkulanmaya başladı. Kendilerini inandıracakları umuduyla birbirlerine söyledikleri bir yakarıştı bu Tanrıya. Kimse alışamazdı toprağın dokuz yüz metre altında olmaya. Doğal bir şey değildi bu. Tanrı, eğer varsa —ki bu konuda en kısa zamanda bir karara varmayı tasarladı Gillon— doğanın yasalarına karşı gelerek toprağı o biçimde elden geçiren insanın oraya inmesini istememişti muhakkak.

«İnsanların su altında çalıştıkları gerçek mi?» diye sordu.

«Heya, bazı madenler millerce uzanır su altında. Büyük fırtınalarda yerinden oynar gibi olur ocak.»

«Denizin dalgalarını kömür damarlarında duyar adam,» dedi Tom Drum.

«Ya sıkışan gazın fısıltısı?»

«Tavan direklerinin iniltisi? Yaralı hayvanlar gibi inleyen bu direkler canımı sıkardı benim en çok.»

Orada öleceği apaçık belirdi önünde Gillon'un. Her zaman aklından geçtiği gibi boğulacağını, ama bu ölümün yeryuvarlağının yüreğinde, siyah bir delikte olacağını düşündü.

Bu konuşmadan sonra geri döndüler; kırlığın ortasına geldikleri zaman Maggie durarak arkaya, yukarıdaki Tosh-Mungo Terrace'a baktı:

«Bir gün çocuklarımız orada yaşayacaklar,» dedi.

Babası onu uyardı:

«Aklını başına topla Maggie. Aşağımahalleliler, Yukarımahalleli olamaz.»

«Bazıları olacak,» dedi Maggie.

Rugby ve futbol oynayanlar oyunlarını durdurarak onların geçmesini seyrettiler. Gillon'un kulağına konuşmaları geldi:

«O işte, şapkalı.»

«Hiç de böyle bir şey yapacağa benzemiyor be.»

«Yaptı yahu.»

Tom Drum pek gururlandı. Genç madenciler birbirlerine girerek oyunlarını sürdürdüler. Bazılarının başları, burunları kanamıştı. Gillon bu insanları anlamıyordu. Bütün gün ocakta çalışıyorlar, akşam kuyulardan çıktıktan sonra da birbirlerine giriyorlardı. Onların başka soydan kimseler olduğunu düşündü.

Aşağımahalleye indiklerinde bütün kadınların kapı aralıklarında olduğunu gördüler. Haber ulaşmıştı kendilerine. Ocak çıkışı içkilerini içmiş olan bazı madenciler evlerine dönüyorlardı. Onların son derece yorgun ve pis görünüşleri Gillon'u üzdü. Daha kötüsü, evlerin açık kapılarından, odaların ortalarındaki teneke yıkanma fıçılarında, yaptıkları iş için çok küçük yaşta olan üzgün ve kızgın suratlı çocuklar gördü. Birden:

«Çocukların yüzleri böyle olmamalı,» dedi.

«Hele bir yıkansınlar, bir şeyleri kalmaz, görürsün,» diye cevap verdi Bay Drum.

Sert, ama Pitmungo'da dedikleri gibi, duygusuz bir adam değildi. Gilon'un kafasından geçenleri anlıyordu.

«Gerçek bu, Gillon. Bu gerçeği ne kadar çabuk kabul edersen, dayanmak o kadar kolaylaşır. Alışacaksın.»

Aşağımahalledeki sıraevlerin, Pitmungo çarşısı diye kabul edilen orta yerinde, Coaledge Meyhanesi yazılı iki katlı, gri taştan bir yapıya geldiler. Bay Drum:

«İşte Kolej oğul,» dedi. «Çok yerinde bir addır bu. Ocak ve buradaki hayat hakkında daha ne öğrenmek istiyorsan, burada öğrenirsin.»

Göz kırptı:

«Okuyacağın her kitaptan daha çok.»

İçeride öyle bir ter, nem ve ocak pisliği kokusu vardı ki, Gillon girmek istemedi. Adamlar o gün yer altında yitirdikleri litrelerce sıvıyı yeniden bedenlerine doldurmak için çılgınca bir istekle, siyah ellerini bira dolu kaplara dolamışlar, tezgah ve duvarlar boyunca sıralanmışlardı. Gillon'un içeri girmek istememesi hayal kırıklığına uğrattı Bay Drum'ı.

Yere çömelmiş olarak biralarını dışarıda içen adamların arasından geçtiler. Çoğu, Andy Begg'i yere yıkan adamın şerefine hafifçe biralarını kaldırdılar, bir madenci alaycı bir sesle:

«Ne güzel bir şapka,» dedi «Tam bir beyzadeye göre.»

Biraz daha yürüyerek; kuyu ağızlarının ve madenlerin ötesinde sıra sıra meşe ağaçlarıyla yüksek kurtbağrı bir çitin gerisinde, Lord Fyffe'le karısı Lady Jane Tosh-Mungo'nun, bir tilki göründüğünde çobanın ardına tıkışan koyunlar gibi, evleri Brumbie Hall'ın ardına tıkışmış ocak yöneticileriyle birlikte yaşadıkları Brumbie Hill'in göründüğü bir yere geldiler.

«Pek sanmam, ama belki Tosh-Mungo Terrace'da oturursunuz,» dedi Bay Drum. Yine de hiç bir zaman —bak bundan eminim— Brumbie Hill'e gidemezsiniz.»

Bu sırada Maggie'nin, dışarıda içki içen adamların yanına doğru gitmiş olduğunu farkettiler. Gillon onun:

«Şapka için bir şeyler çalındı kulağıma,» dediğini duydu. «İçinizde kimse yok mu sokağa inip şapkayı erkeğimin başından almak zahmetine katlanacak?»

Kimse kıpırdamadı.

«Haydi, haydi davranın bir de, Andy Begg gibi açın teslim bayrağını.»

Andy Begg'in meyhanede olduğunu ve onu gören herkesin aklını başına topladığını biliyordu.

«Biliyordum böyle olacağını,» diyerek koşa koşa babasının ve kocasının yanına gitti. Bu davranışa canı sıkılmış olan Gillon:

«Neden yaptın bunu?» diye sordu.

«Anlamazsın sen.»

Kadınların son vardiyadan çıkan kömürleri ayırdıkları kömür kırma yerinden geçtiler. Maggie sesini duyurabilmek için bağırarak:

«Bu insanların burunlarını sürtmek gerek,» dedi. «Hepsine meydan okudun sen onların şimdi. Anladın mı?»

Gillon anlamamıştı. Ne onu, ne ötekileri. Maggie bağırıyordu:

«Beni dinle. Kazanmak yetmez. Kaybedenlere, yenilgilerini kabul ettirmen gerek.»

Gillon hiç bir zaman anlayamayacağını düşündü. Aynı zamanda, karısını da kendisine doğru koşarken gördüğü zamanki kadar mutlu ve güzel görmemiş olduğunu düşündü.

12

SONRADAN İNSANLIĞA VE SAĞDUYUya karşı işlenmiş bir cinayet olarak kabul edeceği bu şeye alıştı. İnsan birçok şeyi çok kolay kabul eder ve kabul edilmezi kabul etmeyi öğrenir.

Gillon ocağa indi ve kendisinin bir erkek olduğunu tanıtlamak için hayvan gibi çalışmaya koyuldu. Kendisi yeni bir madenci ve bir yabancı olduğu için, Pitmungo'daki madencilerin en uzun boylusu olduğu halde Lady Jane No: 2 deki en alçak damar verildi ona kazması için. Bütün gün bir yanına yatmış olarak on iki, on beş santim su içinde kazma sallıyor, ısı, soğuk su ve bedenini sokmak zorunda kaldığı durum yüzünden geceleri bitkin bir halde eve dönüyor; bir süre uyumadan yıkanamıyor, yorgunluktan çayını güç içiyordu.

Sonra gecenin herhangi bir saatından farksız sabah karanlığında çalan işbaşı düdüğü; kurutmak için Maggie'nin elinden geleni yaptığı halde gene de ıslak ıslak giyilen iş giysisi; bakla odanın kapısından kendisine bakan, hiç bir şey söylemeden sadece bakan, bir madenci kadar siyah tenli ve bu bakıştan zerre kadar utanmayan bir kadın. Maggie'nin annesi. Durmadan:

«Alışırsın oğul, alışırsın,» diyen kayınpederi.

İçinde domuz sucuğu dilimleri, margarin olduğunu öğrendiği domuz yağı gibi kalın ve beyaz madenci tereyağı sürülmüş ekmek dilimleri ve içme sırası geldiğinde soğuyacak olan bir şişe sıcak çayın bulunduğu yiyecek kovası. Sıraevler ve Colliers Walk boyunca bir nehire dökülen dereler gibi ikişer üçer bir araya gelerek bir insan seli halinde köprüye ve kuyuağzına yollanan ve bu karanlıkta yalnız olmadıklarına kendilerini inandırmak isterlermiş gibi birbirlerine sokulan erkekler. Bu adamlardan biri bazan genellikle anlamsız bir biçimde bağırır ve karanlıktaki bu çığlık Gillon'u buz gibi dondururdu. Ama çoğunlukla hiç duyulmazdı sesleri. Gece vardiyasından çıkanlar, sanki aşağıda yaptıklarından utanıyorlarmış gibi ocağa inenlerin yüzlerine bakmazlardı. En çok duyulan ses, kazma başlarına çarpan su ve çay şişeleriyle madenci lambalarının, tah-

ta kunduraların ve altlarına demir çakılmış lastik çizmelerin sesiydi. Madencilerden bazıları, yaşlılar, ocaktaki suyun asitinden çabucak çürüyen ayakkabılarını gözden çıkaramadıkları için ocağa yalınayak giriyorlardı. Bunların ayaklarına bakamıyordu Gillon.

Madenciler onunla konuşmuyorlardı. İşe yeni başladığı günlerden birinde bir madenci:

«Korkuyor musun evlat» diye sormuştu ona:

«Hayır.»

«Korkman gerek. Ben ömrüm boyunca her zaman korkmuşumdur.»

Yabancıyla konuşmamasını söylemiş olacaklardı ki adama, bu kadarla kalmıştı konuşma. Gillon kendisiyle konuşulmamasına inandırmıştı kendini: Mesleğini öğrenerek, gereçlerini kullanmayı, su içinde yatmayı, kömürü kesmeyi, kazmayı kolaylaştırmak için damarın tabanını açmayı, ya da kömüre girmek için damarı örten tabakayı dinamitlemeyi, yan yatarken kazmasını düzgün ve güçlü vurmayı, son olarak da boyunun ve kollarının uzunluğu yüzünden ötekilerden daha çok kömüre girme yeteneğine sahip olduğu için, en alçak yatay ve dar damarda çalışırken bile ötekilerden daha çok kömür çıkarmayı öğrenerek işini sürdürdü.

Çıkardığı kömürde çok taş olduğu için başmadenci Archie Japp'den, kömürden çıkan grizunun ıslık gibi sesini duyduğu halde bacadaki çalışmasını sürdürdüğü için de maden çavuşu Walter Bone'dan azar işitti.

«Senin cesur olduğunu biliyorum Cameron —herkes biliyor bunu— ama böyle budala olduğunu bilmiyordum. Cesur olabilirsin, ama cesaretin yüzünden ölmeni istemiyorum ben senin. Yalnız anlayamadığım bir şey var. Herkesten önce neden sen bayılmadın?»

Çünkü ben yüzükoyun o Allahın belâsı tabanda yatıyordum, gaz ise tavandaydı diye bağırmak istedi Gillon, ama çenesini tuttu ve baca havaya uçmadan, Firth of Forth da ocağı basıp onları boğmadan önce madeni havalandırdılar.

Tom Drum sular içinde hemen hemen bir mil kadar yürüyerek kendi çalıştığı bacadan bazan Gillon'un yanına geliyordu. Bir, iki laf etmek güzel bir şey olduğu halde birbirlerine söyleyecek fazla bir şey bulamıyorlardı.

«Nasıl gidiyor evlat?»

«İyidir iyidir, Baba,»

Bu cevap hoşuna gidiyordu Bay Drum'ın.

«Tavan bağını sen mi yaptın?»

«Heya, ben yaptım.»

«Ama taban çok dar, biliyor musun? Daha bir destek gerek.»

Sonra ona, taşları yığarak taş tavan payandalarının nasıl vurulacağını, madencilerin en büyük korkusu olan göçük ya da tavandan askıda kalmış bir kaya parçasının düşme tehlikesini ortadan kaldırmak için ağaç maden direkleriyle, tavanı nasıl tutturacağını gösteriyordu.

İşin hoş yanı, Gillon denize ve balığa karşı beslemiş olduğu duyarlığın birazını kömüre de göstermeye başlamıştı. Tavan ve basınçlar, kömür damarlarının yönü konularında içgüdüsü onu yanıltmıyor; ısı yükseldiği, hava basıncı arttığı ve maden direkleri çatırdamaya başladığı, bazan üstlerindeki dünyaya yeni bir ağırlık bindiği zaman bu direkler parça parça olduğu halde Gillon'un çattığı bağların hiç biri kırılmıyordu.

Sonunda artık öyle bir zaman geldi ki Archie Japp de Walter Bone da Gillon'dan bekledikleri kömürü almaya başladılar ve büyük bir damardaki verimli bir madenci yaralandığı zaman Gillon'u oraya vermek, onun en alta raslayan yatay ve dar damarını da, böyle bir alçaklıkta rahatlıkla çalışabilecek bir çocuğa devretmekten başka çare bulamadılar. Çocuk en çok bir buçuk metre boyundaydı. Gillon ona:

«Kaç yaşındasın sen?» diye sordu.

Andy Begg'in suyunu çıkarmış birisi tarafından konuşmaya değer görülmek çok gururlandırmıştı çocuğu.

«On dört» dedi. «Ama on altı dedim onlara.»

«On altı da olsan gene çok küçüksün böyle bir iş için.»

«Heya ama babam sakatlandı. Ayağı tavan taşı altında kaldı. Eve benim bakmam gerek artık.»

Böyle olmamasını, bunun iyi bir düzen olmadığını düşündü Gillon, ama büyük damara da geçti. Lochgelly Sprint damarı denilen, parlak maddenin zaman zaman büyük parçalar halinde sel gibi duvarlardan döküldüğü sert, iyi bir kömürdü bu. Damar bir buçuk metre yüksekliğindeydi ve Gillon ilk hafta hemen hemen üç misline çıkardı verimini. Bir ay geçmeden de, Lady Jane No: 2'deki herhangi bir madenci kadar kömür çıkarmaya başladı.

Gillon'un en hoşlandığı şey yeraltından çıkıştı. Dünyaya yeniden gelmiş gibi oluyordu o zamanlar. Sabahları o günün nasıl olacağını hesaplıyor ve vardiyası boyunca ocağın derinliklerinde yeryüzündeki günü gözlerinin önüne getirmeye çalışıyordu. Küçük kafeslerin içinde dokuz yüz metre derinlikten yukarı çıktıkları zaman güneşi parlar ya da yerin karla örtülü ya da havanın yağmurlu ve soğuk olduğunu görmek her seferinde heyecanlandırıyordu onu. Bunun etkisi, bir gün daha geçirmiş ve yaşamak için bir fırsat daha elde etmiş olmaktı. Bu da ocağı dayanılır hale getiriyordu.

Bir de yıkanma fıçısı konusu vardı. Bu öğle sonu yıkanmalarını seviyordu. Maggie verdiği söze daha ilk günden sadık kalmıştı. Kimse işe istekli çıkmadığı ve Pitmungo'da yaşamayı göze almadığı için Maggie, Kömür ve Demir Şirketi Okulu'ndaki işine geri dönmüş olmasma rağmen bir fırsatını bulup eve gelmiş, suyu kaynatmış ve Gillon'un yıkanma fıçısını hazırlamıştı. Madencilerden çoğu Kolej'de biralarını, evde de çaylarını, ocak pisliği içindeki giysilerini sırtlarından çıkarmadan içiyorlar —Bay Drum da bunlardan biriydi —ama Gillon öyle değildi. Ancak ocaktan ve ocak pisliğinden kurtulduktan sonra keyfi yerine geliyordu. İlk işgünü dönüşü Maggie'ye:

«Ocak giysilerimi nerede çıkarayım?» diye sormuştu.

«Nerede olacak aptal, burada, olduğun yerde.»

«Ama annen evde.»

«Ne çıkar annem evdeyse?»

«Kapıyı kapat bari.»

«Zararı **yok.**»

Zararı yoktu bunun, hiç değilse Pitmungo'da; ama görmeden bakmaya alıştırılmamış olan Gillon için zararı vardı. Sırtdönme Saatı konusunda bir bilgisi yoktu o sıralarda. Saat 17'yle 17.30 arasında Pitmungo'daki hiç bir kadın evinin penceresinden sokağa ya da başkasının evinin içine bakamaz, sokağa çıkamazdı. Kalabalık evlerdeki erkekler bu suretle sıraevlerin sokak üstündeki açık kapı aralarında ve pencere önlerinde ya da eğer hava iyiyse sebze bahçelerinde yıkanmak olanağını bulurlardı. Daha beşikte öğrenilen başka bir dürüstlük örneği de, ocak pisliğinin söz konusu olduğu çıplak bedene karşı körlüktü. Başka zamanlar kollarını bile çıplak göstermekten utanan erkekler, ocak pisliği

içindeki çıplak bedenleriyle evde sereserpe dolaşırlar ve kimse onları görmezdi. Ocak pisliğinin söz konusu olduğu yerde seksin yeri yoktu. Seks sonra, giyinikken akla geliyordu. Kızlar erkek kardeşlerini, eşler kocalarını ve delikanlı oğullarını yıkıyorlardı. Meg haklıydı. Pitmungo'da zararı yoktu. Gillon gene de onun anasının kapı aralığında durup, bedeninin alışılmamış beyazlığını incelemesinden hoşlanmamıştı.

«Onun ne kadar beyaz olduğunu söylemiştim ben sana,» dedi Maggie annesine gururla.

Annesi de:

«Kral aileleri gibi,» diye cevap verdi.

«Hiç benzer bir yanı var mı buradaki kara derili maymunlara?»

«Babana da benzer bir yanı yok.»

Maggie ellerini Gillon'un sırtında ve boynunda gezdirdi; yıkanma fıçısı kurallarına göre yetişmemiş olan Gillon onun sabunlu ellerinin kaygan, ipek gibi ve sıcak temasını bedeninde duyunca kendinden utanır gibi oldu. Maggie:

«Ayağa kalk,» dedi.

«Kalkamam,» diye fısıldadı Gillon.

«Haydi kalk, kaba etlerini yıkamam gerek.»

«Kal-kamam.»

«Kalk diyorum sana Gillon.»

«Çekilsin annen kapı aralığından öyleyse.»

«Çekil oradan anne.»

Kadın hemen boyun eğerek odaya girdi. Gillon onun:

«Belki göstermek istemediği bir şey var,» diye söylendiğini duydu. Az sonra da:

«Belki de göstereceği hiç bir şey yok,» dediğini.

Sonra kadının önleyemediği kahkahaları kulağına geldi.

Gillon istemeyerek onun şapşal bir şey olduğuna karar verdi. Ama hatırlayabildiği kadarıyla, bir daha seyretmedi onu kadın.

Yıkanma faslı müthiş uyarıyordu Gillon'u. Maggie öyle değildi. Her seferinde çok gülünç bir icat olduğunu söyleyip duruyordu bu uyanmanın giderilme işinin. Buna rağmen bir de işe giriştikleri zaman şaşırıp kalıyordu Gillon ulaştıkları heyecanın yüksekliğine. Yıkandıktan sonra ve çaydan önce,

Tom Drum meyhaneden dönmeden sevişmeleri, sıraevlerde herkesin dilindeydi; duyulmuş şey değildi bu, ama Gillon tutamıyordu kendini. Ocakta çok kötü bir gün geçirmiş olsa bile yeryüzüne çıktığında her şeyi unutuyor, yıkanma suyunun sıcak güvenliği içinde Maggie'nin elleri yorgun bedeninde dolaşırken akşamın ve gecenin hayaline dalıp gidiyordu. Sonunda bir gece geldi ki Maggie hiç bir açıklama yapmadan:

«Hayır, artık yok,» dedi.

Gillon önce bunun nedenini soramayacak kadar üzüldü. Ama gece:

«Hayır, artık yok ne demek?» diye sordu.

«Bitti artık bu iş.»

«Bitmedi artık bu iş.»

«Gebeyim ben.»

Gillon ona şaşkınlık, sevinç ve hayal kırıklığıyla dolu öyle bir bakış baktı ki, Maggie gülmemek için kendini güç tuttu.

«Karnımın farkına varmadın mı hiç? Şişmanladığımı mı sanıyordun?»

Gillon'un şaşkınlığı hâlâ geçmemişti. Mutlu olması gerektiğinin farkındaydı, ama o andaki tek duygusu hayal kırıklığıydı.

«Yani artık...» diye kekeledi.

Maggie olumsuz anlamda başını salladı. Gillon'un hiç bir bilgisi yoktu bu konuda. Nasıl soracağını, kime soracağını ya da ne soracağını bilmiyordu. O bakımdan Maggie'ye inanmaktan başka çare bulamadı.

Sonraları da hep böyle oldu. Maggie gebe olduğunu anlar anlamaz cinsel ilişkileri sona erdi. Maggie'nin bu tutumu, birleşmenin onu tiksindirmesinden değil; bütün o birleşme durumlarının, kol ve bacakların birbirine dolanmasının, iç çekmelerin, iniltilerin ve fısıltıların —Madenciler Sıraevleri'ndeki herkesin tanıklık edebileceği gibi pek sesli inlerdi Maggie— biraz gülünç gelmesindendi kendisine ve daha çok da, artık gebe kaldıktan sonra bunların gereksizliğine inanmasındandı. Bir ihtiyaç yoktu artık birleşmeye, ihtiyaç olmadığına göre de boşunaydı bütün o çabalar.

Gebe kalmakla o işi yapmamayı bir türlü bağdaştırama-

mış olmasına rağmen, Gillon, o günden sonra kendini kömür eğitimine verdi. **Kömür El kitabı ve Kömürün West Fife Kömür Havzasındaki Topoğrafyası** adlı bir kitap buldu ve kömürü güzel hattâ esrarlı bir şey gibi görmeye başlayıncaya kadar birçok kez okudu. Önündeki damardan kazıp çıkardığı her siyah taşta beş milyon yılın güneşi saklıydı. Sert kömürlü bir damarda çalışırken eve bu kömürden bir parça getiriyor, kömürü ateşin üstüne koyuyor ve güneşin mavi, sarı alev dilimleriyle kömürü yalayarak zindanından kurtulup çıkışını seyrediyordu. Bir kez Maggie'ye ve Tom Drum'a:

«Sanmam ki bunun ne garip bir şey olduğunu bilesiniz,» dedi. «Sanmam ki bunun ne anlama geldiğini anlayasınız.»

«Kömürü ziyan etmek,» demişti Maggie. «Üstüne bir şey koy ateşin Tanrı aşkına.»

Gillon'a göre iki çeşit kömür vardı, ama kimseye söylemedi bunu. İnatçı, ama sonunda boyun eğen yumuşak kömür ona göre dişiydi. Gillon bu kömürün ipek gibi yumuşak parlaklığı üzerinde ellerini kaydırmaya bayılıyordu. Katı, soğuk ve kuru olan, kazmasının altında ışıldayan sert kömürse erkekti. Güç boyun eğiyor ama kırıldığı zaman parça parça oluyordu.

Çocuk doğuncaya kadar Gillon kendini yalnız çalıştığı el değmemiş damara kazmasını indirmekle doyurdu. Taşımak için yeteri kadar midilli ve kova olmadığından ötürü ipek gibi kömür parçacıkları tabanda birikinceye kadar gittikçe gerileyen yumuşak duvara inen kazmasının vuruşlarını avuçlarında duymaktan çok zevk alıyordu. Bir vardiyada Tom Drum ona:

«Ağır ol Gillon,» diye bağırdı. «Ne oluyor sana böyle?»

Gillon cevap vermedi. El değmemiş kömüre daha bir güçle indirdi kazmasını sadece.

Bir de gumüş meselesi vardı. Sonunda kendisi de öyle demeye başlamıştı. Dile de, cebe de yumuşak gelen bir kelimeydi bu. Her on beş günde bir para ödeme sundurmasına giderek Bay Brothcock'un yerine ödemeleri yapmaktan çok hoşlanan Archie Japp'den parasını almayı da sevmeye başlamıştı.

«Gillon Cameron.»

«Heya.»

Sundurmanın dışında biralarını içen insan kalabalığının arasından ite kaka geçmek.

«Altmış iki şilin ve dört peni.»

Her seferinde bir gürültü kopardı Gillon'un alacağı paranın böyle yüksek sesle söylenişinden sonra. Japp ortaya söyler gibi şöyle derdi:

«Siktiğimin kuyudaki en yüksek para. Yabancının,» ve inanmıyormuş gibi başını sallardı. Pitmungo madencileri, Pitmungo'da doğmamış birisinin kömür kazmasını öğrenebileceğine bir türlü inanamıyorlardı.

Gillon, para zarfı elinde olduğu halde yeniden adamların arasından geçmekten; cebindeki kağıt liralar, kağıt on şilinler ve gümüşler... birbirine çarpan çeşitli değerdeki gümüşler sıcacık ve güven içinde cebinde olduğu halde Colliers Walk boyunca çıkmaktan çok hoşlanıyordu. Kanlarından gizli kendilerine bir miktar içki parası ayırmak isteyenlerin maden paralarını kağıt parayla değiştirirdi her zaman.

Bir cumartesi gecesi kolej'den eve döndüğü zaman, bakla sofanın döşemesinde, masanın yanında çok sağlam çelik kilitli büyük, yekpare, çelik bir kutu görmüş:

«Bu da ne Tanrı aşkına?» diye sormuştu.

Kendileri güç sığıyorlardı sofaya.

«Kasa.»

Daha önce bu kelimeyi hiç duymamıştı Gillon.

«Bizim güvenlik kutumuz,» diye açıklamıştı Maggie. «Bizi buradan kurtaracak olan kutu.»

Para zarfını almak üzere elini uzatmış ve maden paraları kutunun üstündeki bir delikten içeri atmaya başlamıştı. Gumüşler tatlı tatlı çınlayarak, öbür paralar madensel **çink** sesleriyle kutuya düştü.

«Seni kuyudan kurtaracak olan kutu.» **Çink, çink.** «Bizi Tosh-Mungo'ya çıkaracak olan kutu.» **Çink, çink.**

Bir keresinde babası:

«Bak hele,» demişti. «Nedir senin zorun? Neden istiyorsun oraya çıkmayı bu kadar?»

Bunu unutmamıştı Maggie. Cevabı da hep aynıydı. Perdeleri açmak ve Rotten Row'a, kutulara yeniden bakmak. Bu sorunun cevabı kendisi için orada yatıyordu. Çink çinkler devam etti.

Her on beş günde bir yenilenen bir âyin olmuştu bu gümüşleri kasaya atmak.

Kapı ve perdeler kapatılıyor, yemek masası kenara çekiliyor, bir çocuk tabutu gibi gömülü olduğu yerden kutu çıkarılıyor ve gümüşler içine atılıyordu.

Donyağı lambasının yol yol ışığı içindeki karanlık odada yapılan bu işi dinsel bir törene benzetiyordu Gillon. Bir süre küçük bir deftere yazmışlardı paranın miktarını kasaya atmadan önce, ama sonra bundan caymışlar. Maggie'nin Kömür ve Demir Şirketi'ndeki öğretmenlikten aldığı paranın dörtte biriyle Gillon'un ocaktan aldığı paranın dörtte birinden meydana gelen toplamın ne olduğunu kendileri de bilmeyerek birikmeye bırakmışlardı. Kasaya Cameronların Kabı demeye başlamışlar, hiç bir şeyin Kap törenini bozmasına göz yummamışlardı. Evlerinin parolası «Her şeyden önce kasa,» idi.

13

MAGGİE'NİN PLANLADIĞI GİBİ İLK çocukları oğlan oldu. Maggie oğlan çocuğunu çok istemiş olduğu için, bunun kız olabileceğini bir an bile aklından geçirmemişti Gillon. Çocuk ince, uzun ve güzeldi —herkesin aynı kanıda uyuştuğu gibi tam bir Cameron— ona Gillon'un amcalarından birinin adı olan Rob Roy adını verdiler.

Çocuk tatlı ve uslu bir bebekti. Maggie, sıraevlerdeki kadınları şaşırtan bir ilgi gösterdi çocuğa. Ama bir süre sonra sadece gerekli ilgiyi göstermekle yetindi, çünkü ötekilerin bilmediği bir şeyi biliyordu o, ailenin önüne düşüp, onları gitmek istedikleri yere götürebilecek bir çocuk değildi bu bebek. Maggie'nin bulmak için peşine düşmüş olduğu karışım yoktu onda: Yani Gillon stiliyle Drum dayanıklılığı. Bundan sonra kendisine gerekli olan oğlan çocuğunun derdine düştü. Öyle ki, madende çalışabilecek yaşa geldiği zaman ocaktaki yerini alsın.

Doğumdan sonra gene eskisi gibi oldu: Gillon'u çekti canı. Hem de utanmamacasına. İkinci çocuk, gene planladığı gibi, erkek kardeşleri ocaktan döndükleri zaman onlara yardımcı olmak üzere bir kızdı. Doğacak kız çocuklarından biri çamaşır ve temizlikle ilgilenecek; öteki yemek, ev işleri ve alışverişe bakacaktı. İkinci olarak doğan çocuk da bir Cameron'du gene, sarışın, cana yakın. Rob Roy gibi tatlı, güzel ve güler yüzlü. Ona Sarah adını verdiler. Sıraevlerdeki kadınlar çocuğu müthiş kıskandılar. Bitişik nohut oda, bakla sofadaki Bayan Hodge yakındı:

«Doğaya uygun değil bu. Acıdan tatlı nasıl olur?»

Gillon kendisinin alet edildiğinin farkındaydı, ama yapacak hiç bir şey de yoktu. Kendi iradesizliğindendi bu. Gururuyla oynanıyordu boyuna, ama umursamıyordu. Kendi deyimiyle, Maggie kızışma devresindeyken imkanı yoktu ona direnmesine. Gururunu kurtarmak ve cinsel ilişki konusunda erkekçe bir davranışta bulunabilmek için bir kez bir haftadan fazla direndi, ama ocak dönüşü çaresiz kendini Maggie'nin ellerinde buluyordu yıkanma fıçısında, ev sakin ve loştu, Maggie'nin annesi hâlâ kuyuağzındaki işinden dönmemiş oluyordu, babası da daha en az bir saattan önce Kolej'den çıkıp eve gelemezdi, böylece, Maggie'nin elleri bedenine değer değmez iş çığrından çıkıyordu.

Maggie onu bir dölleme makinesi gibi kullanıyor olsa bile, Gillon'u her zaman şaşırtan ve kendisine üstün gelen şey, Maggie'nin gerçekten heyecanlı olan yapısı ve sevişme sanatıyla eylemindeki yeni buluşlarıydı. Bazı sabahlar çalıştığı bacanın karanlığında anılarıyla başbaşa kaldığı zamanlar, bir gece önce yaptıkları şeyleri düşünmek onu hâlâ şaşırtıyor ve heyecanlandırıyordu. En kızdığı şey de —öyle derindi ki bu kızgınlığı Maggie hiç bir zaman bu derinliği gözlerinin önüne getiremedi— karısının gebe olduğunu ve istediği şeyi bir kez daha ondan aldığını anlar anlamaz, heyacanının gerçekliğini unutabilmesiydi.

Üçüncü çocuk, İskoçya'nın koruyucu azizi Saint Andrew yortusu günü, otuz kasımda, yılın ilk kar fırtınasında doğdu. Bitişikteki nohut oda, bakla sofadan duyulan öyle bir yaygarayla dünyaya geldi ki, ne mal olduğunu daha ana rahminden düşer düşmez belli etti.

Meme emmesi bile ötekilerden başka türlüydü. Sanki çok acelesi varmış gibi soluk soluğa emiyordu memeyi. Gillon ona orta ad olarak pek tuttuğu ve onun doğduğu fırtınanın şerefine Snow (*) adını vermek istedi. Maggie:

«Ona Andrew Drum Cameron adını vereceğiz,» dedi.

Bunu öyle bir kesinlikle söyledi ki kimse tartışmaya yanaşmadı. Ötekilerin bilmediği şeyi o biliyordu. Karışımların ilkiydi bu.

Çocuğun doğumu hırslandırmıştı Gillon'u biraz.

«Az daha bekleyemez miydi sanki?» diye sormuş, Maggie de:

«Ne var bekleyecek?» diye cevap vermişti.

Çocuk acıkınca hemen uyanıyor, uyanır uyanmaz da ağlamaya başlıyordu istediği şeyi elde etmek için. Gillon bir gece:

«Karnı hiç doymaz mı bunun?» diye sordu.

«Ne istediğini biliyor o.»

Gillon homurdandı.

«Gillon!»

«Heya?»

«Bana kalırsa bu çocuğu kıskanıyorsun sen.»

«Haydi, saçmalama,» diye bağırmıştı Gillon, ama gece daha sonra çocuğu seyrederken kıskandığını anladı. Çok değil, ama kıskanıyordu. Çünkü çocuk daha doğar doğmaz onun bir türlü yapmayı beceremediği bir şeyin üstesinden gelmişti. İstediği şeyi Maggie'den elde etmesini biliyordu.

(*) Türkçesi «Kar».

gillon cameron

1 KÖMÜR HAVZALARINDA GEÇEN VAKti belirtecek gerçek mevsimler olmadığı için, yıllar başka yerlerdekinden çok daha çabuk geçer kömür kasabalarında. Kasabanın nabzı madende atar ve madende de her zaman aynı mevsim hüküm sürer. Yazın madenciler ocağa indiklerinde her sabah birkaç dakika bir serinlik duyarlar. Kışın daha sıcak gibidir, ama çok geçmeden gene eski halini alır. Yaz olsun, kış olsun madenciler gene aynı ölçüde terlerler, meyhanede gene aynı miktar birayı içerler ve gene aynı derecede kan dökerler.

Madenciler aşağıda hangi mevsimde olduklarını unuttukları için kuyudan çıktıkları zaman yerde kar gördükleri ya da yaz sıcağıyla karşılaştıkları zaman şaşırırlar. Tek gerçek mevsim ocaktadır ve günler birbirini izler.

Doğmakta ve büyümekte devam eden çocuklar, evlerinin sıkıntı veren kapanıklığında geçen zaman belirtilerinin inkar edilemez delilleri olmasa, Gillon buraya sırf kısa süreli bir çıraklık devresi geçirmek için gelmiş olmasına rağmen hayatının büyük bir hızla akıp gitmiş, ömrünün yarısını Pitmungo'da gömmüş olduğuna inanamayacaktı.

Andrew'den sonra Sam doğmuştu; başka bir karışım ama daha çok Drum tarafına yatkın. Cameron güzelliğinde ve Drum esmerliğinde, fizik bakımından gelişmiş, ama kafa yönünden gevşekçe.

Sonra James... kısa, esmer ve kuvvetli, düşük omuzlu

bir çocuk olan Jemmie daha beşikteyken bile tam ocağa göre olduğunu belli etmişti. Konuşmaya başlayınca, Pitmungo diliyle konuştu; evde duyduğu dille değil de, sıraevlerde ve sokaklarda duyduğu biçimde. Ne ettilerse düzelmedi dili. Sokaklardaki kaldırım taşlarının üstlerinde yer eden kömür tozu ve büyükbabası Tom kadar Pitmungo kokuyordu.

Jemmie'den sonra bir karışım değil, çok daha başka şeyler olan İan ve Emily ikizleri doğdu. Gökgürültülü, şimşekli, tipi halinde karın yağdığı karmakarışık bir günde dünyaya geldiler. Herkes bunların çingene olduğunu, Maggie'nin annesinin o çok esmer tenli soyuna çektiklerini söyledi. Bilmiş bilmiş başlarını sallayarak:

«Maggie de öyle değil mi?» dediler.

Pitmungo madencilerinin çoğunun olduğu gibi olmadı Gillon'un yaşlanması. Yeraltı çalışmalarının insan bedeni üstündeki etkisi iki türlüdür. Biri «boğalaşmak»tır: Ense ve omuzlar kalınlaşır, işin güçlüğünden ve adalenin ağırlığından bütün beden öne doğru eğilir ki çok kere böyle olur. Öteki «telleşmek»tir. Gillon'da olduğu gibi. Deri kemiğe yapışır, kopacakmış gibi inceldikçe incelir insan. Tel cinsinden olanların çoğu ufak tefek, vaktinden önce çökmüş ve yaşlanmış görünen insanlardı. Gillon, yüzünün kemikli olması bakımından bu vaktinden önce çökmüş görüntüyü yüzünde önlemişti. İnce kemikli yüzü sertleşmişti, ama gene zarif, hattâ şahin gibiydi. Eğer daha rahat edebilmiş olsa, ağır bir işten kurtulmuş olmanın özgürlüğü bu yüze biraz rahatlık sağlayabilseydi, güzel bile denebilirdi. Ama şimdi bunu fark edebilmek için göz isterdi. Gene de, madenlerin bir insana yapabileceği bütün kötülüklere rağmen, işi pek de pahalıya oturmuş sayılmazdı Gillon'a, çünkü hiç bir kaza geçirmemişti.

Onu en çok üzen, ötekilerin suskunluğu, zora gelmedikçe bu yabancıyla konuşmamak hususundaki inatçı direnişleriydi. Şimdi yanında oğulları da olduğu için ocak daha dayanılır bir hal almıştı, ama yalnızlığının bu biçimde giderilmiş olmasından mutsuzdu. Oğullarının Kömür ve Demir Şirketi Okulu'nda ancak altı yıl eğitim görmeleriyle

yetinilerek ocağa indirilmiş olmalarından üzgündü. Maden işçiliğinin bu yaşta çocuklar için çok ağır ve çok zamansız olduğu kanısındaydı. Ama onlar ocağa inmek, erkek olmak istemişlerdi. Kasabanın düzeni de bu olduğu için inmişlerdi. Rob, alından kömür kırmakta Gillon'a yardım ediyordu. Acemi kazmacıydı daha. Ama çok geçmeden ona da, Andrew'e de ayrı ayrı bacalar verilecek, onlar da eve erkek parası getireceklerdi. Sam yüklemeciydi. Kovalara ve küfelere kömür yüklüyordu. Jemmie ayak işçisiydi. Kovaların kuyu ağzına çıkarılıp çıkarılmadığına göz kulak oluyordu.

Kızlar yerüstünde çalışıyorlardı. Maggie onun evde daha faydalı olacağına karar verinceye kadar Saralı bir erkek gibi kuyuağzında maden direklerini ve maden donanımını taşıma işinde çalıştı. Hepsinin en tez canlısı olan Emily yakında kömür kırma yerinde kömürün taştan arındığı ve boy boy ayrıldığı yerde çalışacaktı. Kömür kırma yerinin bütün güçlüğü kömürün ayrıldığı koca koca eleklerin sağır edici gürültüsü ve elin bu ayırma sırasında ezilmesi sonucu birkaç parmağı kaybetmek olasılığıydı.

Cameronlar hem yeraltında, hem de yerüstünde çalışmalarına rağmen Gillon hâlâ kabul ettirememişti kendini madenci arkadaşlarına. Artık kendisi istiyordu onlardan biri olmayı. Madencilikte değer vermeyi öğrendiği şeylerden biri de, madencilerin yeraltında birbirlerine olan ihtiyacı, durumlarının çaresizliği yüzünden başka hiç bir çalışma alanında olmadığı kadar güçlü ve yakın bir dayanışmanın gerekliliğiydi. Bir mil yerin altında ve yeraltında millerce uzanan bir alandaki derinlik, karanlık, madencilerin her gün içinde bulundukları tehlike, kendi hayatını kurtarabilmek için de olsa her madencinin yandaki bacada çalışan madenciye yardım etmek zorunluğu.

Tavan «ses» verdiği, üstteki bir basıncın maden direklerini acıyla inlettiği, bazan da taş, tahta ve kömür parçalarını yan yollara fırlatarak, bir topun ateş ettikten sonra geri tepmesi gibi bir şaklamayla bu direkler parçalandığı zaman galerideki adamların gözlerinde okunan ifadeyi çok takdir ediyordu Gillon.

Adamlar yere çakılmış gibi, ellerinde kazmaları, kulakları seste, tavandaki gürültü bitinceye kadar işlerini sürdürecek gücü bulamadan oldukları yerde dikilip kalmış ol-

malarına rağmen, bu gözler, —böyle zamanlarda Gillon'a bile— geçecek arkadaş, meraklanma diyordu.

Ama Gillon'la konuşmuyorlar, onu içlerine almıyorlardı. Yandaki bacada çalışan bir madenci bazan Gillon'a sen anlarsın gibilerden bir şey diyecek kadar —ne de olsa bir yabancıydı o— yakınlık gösteriyor, Gillon da her seferinde başını sallayarak anladığını belirtiyordu. Pitmungo'daki on sekizinci Noel'den bir gün önce bu durum sona erdi.

2

VARDİYA BİTMİŞ, MADENCİLER İKİ saat fazla kalıp ertesi gün ocaktan çıkarılmasına imkan olmayan kömürün bir kısmım da yüklemiş oldukları halde keyifli bir gürültüyle yan yollardan kuyu dibinde toplanmaya başlamışlar, ertesi sabah diledikleri kadar uyuyabilecekleri ve geleneksel Noel yemeğinde yiyecekleri sıcak böbrek böreği, kara çörek, erimiş yağda kalın kalın Selkirk pidesi hayaline dalmışlardı ki Tosh-Mungo Terrace'dan genç bir madencinin sırtına Lady Jane No: 2'nin tavanından, bir baca büyüklüğünde taş düştü. Madenciye sadece kayanın kenarı çarptı, ama bu çarpış genci yüzükoyun suya ve kuyu pisliğinin içine fırlatmaya yetti. Ne var ki bedeninin üst kısmı kurtulmuş, ama iki bacağı tonlarca ağırlığın altında kalmıştı.

«Sandy Bone tavan taşının altında kaldı,» sözü baca baca bütün ocağı dolaştı. Madenciler yeni bir göçüğe meydan verme korkusu içinde, gürültü etmeden, ama ona yardım edebilmek amacıyla hızlı hızlı ocak içi yollardan geçerek olay yerine geldiler. Kazaya uğrayan madenci arkadaşlarının az ötesinde durdular. Genç madenci büyük bir acı içindeydi, ama aklı da başındaydı. Yukarıda, tam başının üstünde tavanın başka bir parçası askıda kalmıştı. Büyük tavan taşının askıda kalmış üç köşe bir parçasıydı bu ve

öyle iğreti bir hali vardı ki, galeride bir hava kapısı açılıp kapandığı zaman meydana gelen hafif hava akımında bir bayrak gibi yerinden oynuyordu. Sandy Bone:

«Bırakın düşsün,» diye bağırdı.

Madenciler başlarını yere eğdiler.

«Bırakın düşsün ne olur, düşürün üstüme.»

Üstüne düşmesini sağlamak için yerinden oynatabilmek amacıyla başını kaldırıp dokunmaya çalıştı taşa.

«Bunu yapacak yürek yok mu, hiç birinizde? Ne olur, yalvarırım.»

Bir kez daha denedi, ama harcadığı çaba yüzünden acıyla bağırdı. Dayanılacak gibi değildi hali ve maden örfüne aykırı olarak madencilerin çoğu uzaklaştı. Yapabilecekleri hiç bir şey yoktu.

«Yanıma gelmenize gerek yok. Bir kazma fırlatın taşa yeter.»

Hiç böyle bir şey duymamışlardı o güne kadar. Ölmek için böyle bir yalvarış, Şimdi de kafasına bir kazma indirmeleri için yalvarıyordu. Genç adamın korkaklığından değildi bu. Karanlık ve acıdan kurtulmak için bayılmış olmak lütfunu bile esirgememişti ondan doğa.

«Ayaklarımı kesin öyleyse, Bay Japp sen. Eğer bir parça cesaretin varsa kes bacaklarımı Archie Japp.»

İşin dehşeti, madenci lambalarının yol yol ışığında hâlâ yüzleri seçebilmesiydi.

«Ocak bıçağı var yanında. Olduğunu sen de biliyorsun,» diye bağırdı madenci.

Sanki suda boğulmamak için çabalıyormuş gibi soluk soluğaydı ve oradakileri perişan eden bir telaşla dökülüyordu kelimeler ağzından. Daha çocuk sayılırdı. En çok on sekiz yaşındaydı. Daha sonra ağlamaya başladı. Acıdan bedeninin, genç hayatının kırılmış olmasından ve öleceğinin bilincinden ileri gelen bir ağlama. Madenciler artık bakamıyorlardı ona.

Archie Japp:

«İstediğini yapacağız,» diye bağırdı. Ama ötekiler onu önlediler. O da kendisini tutan ellerden kurtulup çocuğun yanına gitmek için hiç bir çaba göstermedi. Madenciler, tavanın askıda kalmış parçasının açığında, ama varlıklarıyla genç madenciye yürek gücü vermek için mümkün olduğu kadar ona yakın duruyorlar, çocuğun üstüne düşmesi dile-

ğiyle, ama bu düşüşün korkusu içinde tavana bakıyorlar, sanki onların yapamayacağı bir şeyi yapabilirmiş gibi doktoru bekliyorlardı.

Gillon daha fazla duramayacağını anladı çocuğun yanında. Buna rağmen onu böyle acı çekerken bırakıp gidemiyordu da —acının hepsi tarafından paylaşılması gerekirdi çünkü— ve çocuğun hıçkırıklarını duymamak için galeri boyunca biraz uzaklaştı. Bir kuyu suyu birikintisi içine çömelmişti ki Andrew yanına geldi.

«Bocurgat bir iş görmez mi Baba?»

Gillon bunun çok iyi bir fikir olduğunu hemen anladı. Ama cesaret isteyen tehlikeli bir fikir. Son derece tehlikeli. Bir babanın duymamış olmayı tercih edeceği cinsten.

«Sen getirebilir misin?» diye sordu. «Yardım edeyim mi sana?»

«Rob Roy yardım eder.»

Gillon:

«Getir öyleyse,» diyerek kalktı ve kuyu giysisini sırtından çıkarmaya başladı. Bocurgat yeni bir şeydi ocak için. Madencilerin çoğu onun nasıl kullanılacağını anlamıyorlar, yeni bir gereç olduğu, yeni de tehlikeli olabileceği için ondan hoşlanmıyorlardı. Ocağın parolası şuydu: «Bildiğinden şaşma.» Gillon'a göre madenciler krallardan daha tutucu, köylülerden daha boş inan sahibiydiler. Ama daha on beşine bile basmamış olan Andrew öyle değildi. Bocurgatı ocak atelyesinde görmüş, meraklı bir çocuk olduğu için de ne işe yaradığını, nasıl çalıştığını öğrenmişti.

Gillon, madencilerin sandığı gibi tehlikeli olmayacağı kanısındaydı bocurgatın. İş görebilirdi. Bocurgat, bir motoru çalıştırır gibi çevrilen çok uzun saplı, alçak bir mekanik aletti. Devrilmiş ya da kırık kömür vagonlarının altına sürülerek onları kaldırmak için kullanılıyordu. Tavandan düşen büyük taşın bir kenarı altında bir çukur açılabilirse bocurgat taşın altına sürülebilir ve sapı uzun olduğu için de askıdaki taştan yeterince uzakta durulup taş birkaç santim kaldırılarak çocuk altından çekilebilirdi. Gillon'a göre işin tehlikesi, bocurgatın yerleştirilmesindeydi.

Andrew ve Rob Roy bocurgatı getirerek kuyu tabanına bıraktılar, sapı yerine taktılar, çevirdiler. Her çevirişte bir santimin dörtte biri kadar yükseldi bocurgatın kalkan yüzü. Bocurgatı yerleştirmek için yirmi, yirmi beş san-

timlik bir çukura ihtiyaç vardı taşın altında. Gillon derin bir soluk aldı —başarı kadar ölümün de mümkün olması, duyduğu heyecan ve korkuyu arttırdı— ve madencilerin arasından kendisine yol açtı. Adamlar:

«Doktor geldi, doktor...» dediler ve peşinde Andrew olduğu halde Gillon'u görünce hayal kırıklığına uğradılar.

Gillon iki türlü çalışabileceğini farketti. Ya askıdaki taşın altında ya da onun altından geçerek düşebileceği yerin ardında. Bir an için, çok daha tehlikeli olmasına rağmen, askıdaki taşın altına girmenin daha güven verici olduğunu tasarladı. Archie Japp:

«Nereye gidiyorsun?» diye sordu.

Ocakta başmadenci olduğu için, bir gemide birinci kaptan yokken ikinci kaptan ne kadar söz sahibiyse o da öyleydi. Gillon:

«Bocurgatı kayanın altına yerleştireceğim,» dedi.

«Belanı mı aranıyorsun sen? Daha şimdiden yitik bir canı kurtarmaya çalışmak için iki can daha yitiremem ben. Sakın girme askıdaki taşın altına. Bu buyruktur Cameron.»

Gillon'un önüne geçerek yolu tıkadı. Sağlam yapılı, güçlü bir adamdı... kömür kadar sağlam ama ufak. Birisi birdenbire ona arkadan sarılarak, polis usulü kolunu arkaya çekti. Öyle ki, kolunu ya da bedenini fazlaca oynatacak olursa, kırabilirdi. Adamı tutmuş olan madenci.

«Sakın kımıldayayım deme,» dedi.

Galerinin duvarıyla Gillon'un göğsü arasında çok az bir mesafe vardı. Eğer bu bir kapı aralığı olsaydı, daha rahat girilirdi, ama tehlike de daha çok artardı. Bone'un nefes aldığı güç duyuluyordu. Gillon santim santim ilerleyerek askıdaki taşı geçti. Andrew de ardından.

Çukur açma işi Gillon'un korktuğu kadar güç olmadı. Taban bir kuşak süresince kömür tozuyla örtülmüştü. Bocurgatın sokulacağı çukur kazılıp oyuldu ve bocurgat taşın altındaki bu çukura sürüldü. Gillon ondan sonra geri geri sürünerek, askıdaki taşın atından çıktı ve bocurgatın sapını çevirmeye başladı. Sandy Bone'un bacakları üstündeki basıncın kalkması onu gene acıyla inletti. Birisi:

«Oh Cameron yeter, bağırtma çocuğu daha fazla,» diye bağırdı.

Gillon bocurgatın sapını çevirmekte, taş da kalkmakta

devam etti. O sırada birisi sürünerek çocuğa yaklaştı ve canı pahasına çocuğun sırtından ve kollarının altından bir çekme ipi geçirdi. Taş yeteri kadar yükseldikten sonra da Sandy Bone'u ağır ağır çekmeye başladılar. Gillon:

«Çekin,» diye bağırdı. «Bocurgat çok dayanmaz.»

Büyük tavan taşının altından hızla çekip çıkardılar Sandy Bone'u Bocurgat birden kurtuldu ve büyük tavan taşı, askıda kalmış olan parça taşı da peşinden düşüren bir gürültüyle eski yerine oturdu. Çocuğu, kendisini yeryüzüne çıkaracak kafesin beklemekte olduğu kuyu dibine götürmek üzere ocak içi yoluna çıkarmaya hazırlanan madenciler kıl payı kurtuldular askıdan düşen taşın altında kalmaktan.

Gillon ocaktan çıktığında dışarıda hiç de bir Noel akşamı havasıyla karşılaşmadı. Birkaç günden beri güney rüzgarları esmiş ve yağan yağmur karı eritmişti. Spor Alanı yeşermişti. Sandy Bone'u, yoldaki her çukurun yan tahtalarında bir varyos etkisi yaptığı demir tekerlekli, yaysız, döşeme tahtaları kömürün siyahlaştırdığı keresteden olan bir kömür arabasına yatırmışlardı. Gillon:

«Bu çocuk böyle gidemez,» dedi. «Götürülmez böyle taa Cowdenbeath'e.»

«Hep böyle götürürler,» dedi birisi.

Gillon bir daha baktı daha önce hiç görmemiş olduğu Pitmungo madencilerinin cankurtaranına, bu ölüm arabasına. Kim bilir kaç kişi ölmüştü bununla götürülürken, oysa kaç kişi hayatta kalabilirdi. Ocaktan çıkarılan bir saatlık kömür parasıyla, yaylı, kapalı, lastik tekerlekli ne güzel bir araba satın alınabilirdi, ama bu bir saatlik kömür hiç bir zaman çıkmayacaktı anlaşılan.

Rob Roy:

«Aman Tanrım, hayır, bununla gidemez,» diyerek koşmaya başladı. Bir süre sonra Bay Japp ve onun yaylı arabasıyla döndü. Arabacı Bay Japp:

«Parayı kim verecek?» diye sordu. «Bu yolu daha önce de gittim. Ölürlerse ailesi para ödemiyor.»

«Ben vereceğim, kendi gündeliğimden ödeyeceğim,» dedi Rob Roy. «İki misli vereceğim hem, ama götür onu.»

Bone'u cankurtarandan Japp'ın arabasına taşıdılar, ama araba bir türlü yola çıkmak bilmiyordu. Derken Bone'un kardeş çocuklarından biri arabadan atlayarak koşa koşa Gillon'un yanına geldi:

«Seni istiyor,» dedi. «Senin de kendisiyle birlikte gitmeni istiyor.»

Gillon bir an kendi ailesini düşündükten sonra arabaya çıktı. Çocuğun yolda öleceğinden emindi ve ölürken yanında bulunmak istemiyordu, ama şu sırada onunla birlikte olmaktan başka çare yoktu. Kurtaranlar, kurtardıkları şeyden sorumludurlar.

Bone oğlan:

«Anneme, babama bir şey söyleme,» dedi. «Noel'leri zehir olmasın.»

«Olur, peki.»

«Fazla mesai yaptığımı söyle onlara. Ya da kolumu filan kırdığımı söyle.»

«Olur söylerim.»

«Şimdi bana bir şeyler anlat. Ne istersen. Buradan çok ötelerde olan dağlık bölgeleri anlat bana.»

Gillon, oğlanın yanına diz çöktü ve elini tutarak aklına ne gelirse anlatmaya başladı ona alçak sesle. Kendi oğullarına bile yapmamıştı bunu. Ona Cromatry çiftliğinde geçen çocukluğunu, kırları, kırmızı geyik ve av kuşları için yapılan hazırlıkları; sonra denizi ve sombalıklarını anlattı. Çocuk zaman zaman ağlıyor, ama Gillon bu gözyaşlarının çektiği acıdan mı, yoksa anlattığı şeylerin üzücülüğünden mi olduğunu bilemiyordu. Som avı dışındakilerin hep üzücü şeyler olduğunun farkındaydı. Oğlan birden:

«Ben öleceğim, değil mi?» diye sordu.

«Hayır,» dedi Gillon. «Kesinlikle hayır. Ölümü yendin bu kez.»

«Ama kesecekler bacaklarımı, değil mi?»

«Bunu doktorlar bilir. Çok başarılı işler görüyorlar doktorlar şimdi.»

«Heya,» dedi Sandy Bone. «Testereyle.»

Her iş bitinceye kadar Cowdenbeath'de onun yanında kaldı Gillon. Oğlanın bacaklarını kestiler ve hastanenin dışındaki organ mezarlığına gömdüler. Gillon eve dönmek üzere yola çıktığında organ mezarlığının büyüklüğünü farketti.

Akşam inmiş, ılık gün serinlemeye başlamıştı. Sanki kendisi Noel dolayısıyla verilen maskeli bir eğlencede yer alıyormuş gibi Cowdenbeath'deki herkesin dönüp dönüp baktığı ocak giysileri hâlâ ıslaktı. Nehir boyundaki Aşağı Yol'da

yürümeye başladı. Çok üşüyünce de, bütün yorgunluğuna rağmen, yeniden terleyinceye kadar yüz adım koştu, yüz adım yürüdü. Kasabanın aşağı bölümündeki tuğla harmanıyla dökümhaneye ulaştığında ortalık kararmıştı. Yukarıda, Brumbie Hill'deki evler ışıl ışıldı. Sıcak ve keyifli bir görüntüleri vardı. Kömürü esirgemeyen birisi akşam serinliğine rağmen herhalde bir pencere açmıştı ki Gillon ailece söylenen bir İskoç Noel şarkısı duydu. Uzun süre önce çıkmış olduğu kuyuyu geçti ve Colliers Walk'a vurdu. Coaledge'e girip, yokuşu çıkmasına yardımcı olmak üzere bir kadeh bir şey içmek istedi, ama sonra caydı. Buraya kadar gelmesine içki mi yardımcı olmuştu? Colliers Walk'tan çıkıp Madenciler Sıraevlerine vardığı zaman, ev halkıyla karşılaşmadan önce şöyle bir derlenip toparlandı. Maggie'nin kendisine kızacağını biliyordu. Tahmin ettiği gibi onu beklememişler, Noel akşamı yemeğini yemişler —görünüşe göre sığır eti ve böbrek böreğiydi bu— ve evin dört bir yanına dağılmışlar okuyorlar, kağıt oynuyorlar, kızlar da sofrayı topluyorlardı.

Gillon haklıydı. Müthiş içerlemişti ona Maggie.

«Bir şey anlatma,» dedi. «Her şeyi duydum. Ne sorumsuzca bir davranış bu. Sorumsuz da değil, aptalca.»

«Oğlan taş altında kalmıştı. Ölüyordu.»

«Heya, ölmek istemiş, duydum.»

Gillon başıyla onayladı.

«Ama Gillon Forbes Cameron ortaya çıkıyor. Sana mı kaldı gösteriş için ortaya çıkmak, sırtında yedi çocuğun sorumluluğu varken?»

«Taşın altındaydı,» diye mırıldandı Gillon.

«Karısı var mı? Çocuğu var mı? Hayır, ama kardeşleri çocukları, amcaları hep kuyuda. Neredeydiler onlar Tanrı aşkına?»

Gillon bilmiyordu. Hiç de düşünmemişti.

«Artık yürümeyeceğini söylüyorlar.»

«Evet, yürüyemeyecek.»

«Öyleyse cevap ver bana. Faydalı olmayacak bir şey için canını neden tehlikeye attın?»

Maggie sorusuna cevap beklemiyordu aslında.

«Hem oğlan ölmek istemiş...»

Başını kaldırıp Maggie'nin ağladığını gören Gillon şaşırdı. Eğer kendisini düşündüğü için ağlıyorsa, çok garip

biçimde belirtiyordu üzüntüsünü, ama bu gözyaşları içini biraz rahatlattı.

«... sana mı kaldı Hazret-i İsa olmak?»

Sığır etiyle böbrek böreğinden az kalmıştı, ama yıkanma fıçısı için su vardı. Yemek kokuları içindeki bir yerde yıkanmak gülünç bir şeydi, ama sıcak su hoşuna gitti Gillon'un, her zamanki gibi ve her şeye rağmen bir rahatlık duydu içinde. İnsanı eski haline getiren sıcak suyun özelliğinden ötürü Tanrıya şükretti. Sıcak su her zaman faydalı olmuştu ona. Ev sığır eti, sabun ve börek kokuyordu mis gibi; alıştıktan sonra ocak giysilerinin kokusu bile mis gibi geliyordu insana. Maggie kazandan Gillon'un iş giysilerini çıkararak, ocağın yanına asmadan önce durulamak için buharları tüte tüte, suları damlaya damlaya nohut oda, bakla sofanın arka tarafındaki çamaşırlığa götürmek üzere dışarı çıktı. O çıkınca da tam bir sessizlik oldu. Sonunda Jemmie:

«Annem ne derse desin, senin yaptığın tam bir kahramanlıktı ocakta Baba,» dedi.

«O kadar değildi canım, herkes yapardı bunu,» dedi Gillon.

«Yok Baba,» dedi Sam. «Sen göze aldın bunu ve sen başardın.»

«Ben babamla övünüyorum,» dedi Jem.

Tam o sırada kapı ardına kadar açıldı ve ellerinde buharları hâlâ tüten giysiler olduğu halde Maggie göründü:

«Heya, övün,» dedi. «Kahramanlık olabilir bu, ama unutma şimdi diyeceğimi. Kahramanlıktan önce akıl gelir. Akıl, anlıyor musun Jemmie? Baban şimdi ocakta, siz de ellerinizde kazmalar onu çıkarmak için uğraşıyor olabilirdiniz. Ne kahramanlık, ne kahramanlık. Aptallık bu, aptallık.»

Kapıyı çarpar gibi kapattı. İçerdekiler gene sustular. Evdeki kelime buydu. Aptal. Ne istersen yap, ama aptalca bir şey olmasın. Gillon yıkanma fıçısından çıktı, kurulandı ve giyindi. Düşündükçe Maggie'ye hak verir gibi oluyordu. Gösterişti bu, arkadaşlarına yaranmak isteyen orta yaşlı bir adamın gösteriş yapmasıydı. Kahramanlık gençlerin, kaybedecek bir şeyleri olmayanların işiydi. Aptalca bir davranış olmuştu bu. Yeniden ısıtılmış böbrek böreğini canı çekmedi.

Coaledge meyhanesi tam gidilecek yerdi bu gece. Karar veremeden kapı aralığında durdu. Sarah:

«Nereye gidiyorsun Baba?» diye sordu.

Gillon omuzlarını silkti, şapkasını almaya gitti. Artık sık sık giymediği, ama giydiği zaman hâlâ dikkati çeken kahverengi, yumuşak, güzel, kibar erkek şapkasını.

«Coaledge'e,» dedi. Ötekiler gibi Kolej demeyi sevmiyordu oraya. «Bir, iki kadeh bir şey içsem iyi olacak.»

«Heya, elbette,» dedi kızı. «Git.»

Gillon kızının sesindeki mutsuzluğu farketti.

«Ne oldu?»

«Sanmıştım ki... belki biraz şarkı söyleriz, bir şeyler çalarız sanmıştım bu gece.»

Babasıyla çekinerek konuşuyordu. Herkese karşı çekingendi. Ama bu çekingenliğin altında, kendisini zaman zaman çelişmelere düşüren bir inatçılık yatıyordu. İyi flüt çalıyor, çalarken Gillon da «Gönlüm Dağlık Bölgeler'de,» «Madencinin Şen Kızı» şarkılarını söylüyordu. Bundan Maggie de çok hoşlandığından flüt için harcamış oldukları paraya üzülmüyordu.

Gillon, kendisini bile şaşırtan bir öfkeyle:

«Aşağıya iniyorum ben,» dedi.

Kızı onda bir suçluluk duygusu yaratmıştı. Şimdi daha çok istiyordu Coaledge'e gitmeyi.

«Peki Baba.»

Gillon kapıyı hızla çekip kapattı. Sıraevler arasındaki sokak soğuktu. Evlerden birinde tertemiz delikanlı ve genç kız sesleriyle bir aile şarkı söylüyordu. Gillon içinde bir eziklik duydu. Bacakları kesilmiş, Cowdenbeath'de yatan delikanlı Bone'u düşündü. Bir Noel armağanı olmuştu bu. Eğer bir Tanrı varsa, çok adaletsizdi Tanrı. Gillon böyle düşündüğü için utandı. Coaledge'e doğru Coliers Walk boyunca yürümesini sürdürdü, ama sonra dönüp Spor Alanı'na çıktı. Alan çok soğuktu. Cowdenbeath'den döndüğünden beri rüzgar kuzeyden esmeye başlamıştı. Otlar sertleşmiş, kış geri gelmişti. Alanın ötelerindeki kapalı, büyük çingene arabalarının portakal rengi küçük ışıkları gözlerine çarptı. Çok uzaklarda gibi görünen bu yeryüzü yıldızları, gökyüzündeki soğuk yıldızlara oranla daha yakın ve sıcaktı. İlk ağızda aklına gelmemiş olan bir şeyi hatırlattı bu ışıklar Gillon'a. Geri döndüğü zaman hatırladı bu ışıkların neyi andırdığını:

Ringa balıkçılarının kayıklarındaki ışıkları. Bu da bir eziklik doğurdu içinde. Coaledge'e inip viskisini içmeye karar verdi.

İçerideki insanların nefeslerinden meyhanenin camları buğulanmıştı. Sesler Gillon'a kadar geliyordu. Yüksek perdeden ve gürültülü. Bazıları, bunun gibi geceleri yansıtan çok eski şarkıları söylüyorlar, bazıları Fife madencilerinin ağzıyla birbirlerine edepsizce takılıp gülüşüyorlardı. Bazıları daha şimdiden olmuşlardı. Gillon da onlar gibi olmak istedi, duyarlığın bir parmak ötesinde.

Meyhane kapısının mandalını kavradı —dışarıdaki soğuğa rağmen mandal soğuk değildi— sonra çekti elini. Bunların hepsinin şimdi evlerinde, ailelerivle birlikte olmaları gerektiğini düşündü ve bir kez daha ezildi içi. Sarah elinde flütüyle bir kenarda oturmuş, her zaman babalarının gelmesini bekledikleri için, şarkı söyleyerek ona eşlik edecek kimse yok. Günlerden beri hazırlanıyordu yavrucak bu gece için. Artık bellediğini söylemişti.

Meyhanedekiler alay edeceklerdi onunla kahramanlığından ötürü. 'Yaşasın Dağlı Kahraman' diye bağırıp, alayına içki kadehlerini kaldıracaklardı. Gillon istemiyordu böyle şeyler. Pitmungo Kömür ve Demir şirketi Okulu'nun yanındaki yeni yapılan odanın dışında hâlâ elektrik yanıyordu. Gillon ışığı söndürmeyi unutmuş olabileceklerini düşündü, ama bir bakmak ve canı hâlâ viski çektiği için de meyhaneye gidip gitmemek konusunda bir karara varmak için oraya doğru yürüdü. Kapının üstünde şu yazı vardı:

SANAYİ İŞÇİLERİ OKUMA ODASI
ANDREW CARNEGİE İŞÇİ EĞİTİM VAKFININ
BAĞIŞIYLA KURULMUŞTUR
DUNFERMLİNE. FİFE, İSKÒÇYA

Patrona daha az masrafla daha çok kömür çıkarmanın son usullerini madencilerin öğrenmesi için madencilik ve maden donanımı kitapları diye düşündü Gillon. Kapı açıktı. Birkaç basamakla çıkılan aydınlık bir merdiven vardı. Gillon duraksadı, sonra içeri girdi. Tavandan sarkan ışık gözlerini kamaştırmış olduğu için adamı iyi seçemiyor, ama sesi iki madenin birbirine sürtünmesini andırdığı için konuşmasını duyabiliyordu.

«Eee, söyle bakayım ne istiyorsun?»

Gillon ne istediğini bilmiyordu.

«Okunacak bir şey değil herhalde.»

Gillon susmayı tercih etti.

«Yüzlerce kitap var burada, ama bir tane bile isteyen çıkmadı.»

Gillon adamı seçti o sırada. Kısa boylu, şişman. çıplak kafalı ve kuyudaki çıkış lambası gibi kıpkırmızı suratlı birisiydi. Mavi, buz gibi ve sulu gözleri vardı. Viski kokuyordu. Gillon:

«Bu gece Noel,» dedi. «Açık olduğunuzu bilmiyorlar.»

«Hiç bir zaman öğrenmediler.»

Koluyla odayı taradı:

«Bunlar benim bakirelerim. Hiç el **değmedi** daha.»

«İnsanlar çekingendir efendim. Hele karşılarındaki okumuş biriyse büsbütün çekingen olurlar.»

«Çünkü aptaldırlar ve aptallıkları da bir şey bilmedikleri içindir. Bir kazmayla vuramayacakları her şeyden korkarlar.»

Adamın sesindeki nefret, bu nefretin derecesi öylesine güçlü ve zehir gibiydi ki, Gillon ondan hem korktu, hem de kızdı.

«Hangisi daha akla yakın ha? Ama senin gibileri yardım ederse, belki...»

Adam, Gillon'un cevap vermesini önlemek için elini kaldırdı.

«Söyleyeceklerini biliyorum,» dedi tatsız tatsız. «İyi niyetli bir yığın saçma. Bir şeyler öğrenmeye niyeti olmayana hiç bir şey öğretemezsin. Öğretsen bile faydası olmaz. Şimdi söyle bakalım, ne istiyorsun?»

Gillon, ailesinin arasında, evde olmayı ve Noel'inden ne kalmışsa ondan faydalanmak istediğini söylemeyi aklından geçirdi, ama bir şey onu önledi. Daha önce hiç bir yerde görmediği kadar çok, yüzlerce kitap vardı raflarda.

«Eee haydi, söyle bakalım.»

Denizde Bay Drysdale'yle karşılaştıkları günden beri kafasını kurcalayan bir şey vardı.

«Macbeth,» dedi ve kıpkırmızı oldu. Duymamış gibi bir hali vardı adamın. «Macbeth adındaki adam hakkında bir şeyler öğrenmek istiyorum.»

«Macbeth.»

Adam öyle bir bakış baktı ki, Gillon ona sırtını dönmek ya da koşa koşa merdivenden inmek istedi.

«Binlerce Macbeth vardır. Dağlık bölgeler onlarla dolu. Hangi taşı kaldırsan, altından bir Macbeth çıkar orada.»

Saçmalıyor diye düşündü Gillon. Kendisi bir tanesine bile rastlamamıştı. Sonra, kendi büyüdüğü yerde bulunmayabileceği aklına geldi.

«Bu Macbeth'in, sizin öbür Macbethlerden daha ünlü birisi olduğunu sanıyorum,» dedi.

«Yaa, sanıyorsun demek! **Sanıyorsun**.»

Gillon kızardı. Kütüphaneci bir süre alaycı alaycı ona baktı.

«Bir **kral** filan olmasın bu Macbeth?»

«Bilmiyorum.»

«Bilmiyorsun. Buraya gelip bir adamı soruyorsun ve onun İskoçya kralı olup olmadığını bile bilmiyorsun.»

Gillon başını eğip bilmediğini mırıldandı.

«Kral olup olmadığını bile bilmiyorsun, değil mi?»

Gillon başını kaldıramıyordu.

«Adın ne senin?»

Gillon bir an yalan söylemeyi düşündü. Sonra:

«Cameron,» dedi. «G. Cameron.»

«Peki Cameron. Işığa dön de göreyim seni.»

Gillon petrol lambasının ışığına döndü.

«Sen konuşurken, işte kendisiyle ahbaplık edebileceğim birisi, diye aklımdan geçirdim; ocaktaki hayvanlardan olmayan birisi. Sen de bana, kral olup olmadığını bile bilmediğin bir adam hakkında kitap istediğini söylüyorsun. Çok üzüldüm doğrusu.»

«Sizi üzdüğüm için özür dilerim.»

Buradan çıkıp gitmekten başka yapacak bir şey yoktu artık. Merdiveni inip kendisini Colliers Walk'ın güven verici soğuk karanlığına attı. Tepsi suratlı, sulu göz orospu çocuğu diye geçirdi kafasından ve aynı anda da şapkasını okuma odasında unutmuş olduğunu hatırladı.

Canı cehenneme şapkanın, varsın geçirsin kendi kafasına diye söylendi, ama geri döneceğini, sulu gözle yeniden karşılaşacağını ve şapkasını alacağını biliyordu. Kütüphaneciyle karşı karşıya gelmektense Coaledge'e gitmeyi tercih ederdi. Gillon okuma odasına girdiği zaman; adam masanın başında

oturmuş; küçük, kahverengi bir şişeyi yudumlayarak kapı aralığına bakıyordu.

«Şapkam.»

«Sözünü ettiğin adam. Shakespeare adında birisinin büyük bir oyununun kahramanı olan Lord Macbeth'dir **Macbeth Tragedyası.** Ne yapacaksın bu kitabı?»

«Okuyacağım.»

Kütüphaneci dikkatle Gillon'a baktı.

«Kim soktu bunu kafana senin?»

«Bir şey. Uzun zaman önce. Madencilik yapmadığım, balık tuttuğum günlerde.»

Küçük adam kalktı ve odanın öbür yanındaki kitap sıralarına gitti. Gillon, masanın üstündeki kimlik kartonunda onun adını okudu. «Bay Henry Selkirk: Kütüphane Memuru.»

Kütüphane memuru, elinde büyük boyutlu, tozlu bir kitapla geri geldi. Kitap çok küçük harfliydi. Bay Selkirk:

«Okuyamayacaksın bunu,» dedi.

Gillon'un imzalaması için bir kart çıkardı.

«Uykunun canına okur.»

Gillon'u kızdıracak biçimde kıkırdamaya başladı.

«Okuyacağım.»

«Ooo, heya. Bakla oda, nohut sofada ve dört bir yanda çocuklar yemek diye sızlanırken, okuyacaksın.»

Karttaki numara **Bir**'di. Okuma odasından kitap alan ilk kişiydi o Pitmungo'da. Bu da bir şeydi. Şapkasını giydi ve merdiven başına doğru yürüdü.

«Cameron?»

«Buyur.»

«Sana biraz ters davrandım. Cesaretini kırmadan zorla kendini, belki başarırsın.»

Gillon'un anlayamadığı nedenlerle gene güldü.

O çıkarken kütüphane memuru kahverengi şişenin kapağını açıyor ve dalmış, bir yere bakıyordu. Gillon onun büyük zekasına ve müthiş bilgisine rağmen çok yalnız, kendisinden bile yalnız olduğunu düşündü.

3

EVİNİN KAPISINDAN GİRDİĞİ ZAMAN gene aynı şey oldu: Işıktan gözleri kamaştı ve dakikalarca hiç bir şeyi göremedi. Gözleri madenci gözüne dönüşüyordu. Canı sıkıldı. Herkes evdeydi. Çevresini almışlar, kulağına bir şeyler söylüyorlardı. Sonunda onu gördü. Ocağın yanında alçak bir tahta sandalyeye oturmuş sırtına parlak renkli, ince bir şal atmıştı. Gillon'un onda uzun zamandır görmediği bir güzelliği vardı.

«Neredeydin?» dedi. «Bütün Pitmungo'da seni aradık.« Pek keyifsiz gibi görünmüyordu.

«Kırdaydım. yürüdüm.»

Arkasında tuttuğu kitabı odanın karanlık bir köşesindeki masanın üstüne bıraktı. Sam:

«Seni Kolej'de aradım baba,» dedi. «Şerefine kadeh kaldırmak istiyorlardı.»

«Kim istiyordu?»

«Kolej'deki erkekler. Hepsi.»

«Bone'lar. Bone ailesi Gillon,» dedi Tom Drum. «Oh görecektin onları Gillon.»

Sesi kıvanç doluydu. Gillon'sa hâlâ seçememişti onun yüzünü.

«Hepsi, erkek kardeşleri, kız kardeşleri, annesi, babası, hepsi soğuğa filan bakmadan gece vakti inmişlerdi aşağı. Hiç böyle şey görmedim bugüne kadar.»

Odanın dört bir yanını iyice seçmeye başlamıştı Gillon. Sıraevlerdeki bazı komşuları da ilk kez onlardaydı. Bitişik komşuları Hodgelar, Begglerden bazıları, meyhanenin yolunu tutmadan önce uğramış olan Willie Hope, küçük akordeonuyla Tom Mengies ve genç karısı. Sıraevlerin daha altlardaki evinden de Tom Drum. Drumlar uzun süre önce taşınmışlardı. O kadar uzun süre önce ki, bir zamanlar burada oturduklarını bile unutmuşlardı. Şimdi Cameron'un eviydi burası.

«Düşünebiliyor musun?» dedi Tom Drum. «Yukarımahalleliler aşağıya iniyorlar —aşağıya düşünebiliyor musun— Aşağımahalle'den birisine saygılarını sunmak için.»

Başını sallıyordu iki yana:

«Hayır, hiç böyle şey görmedim bugüne kadar.»

Ocağın kenarında, dolgun bacakları tavanı gösteren, dumanı üstünde bir hindi kızartması duruyordu. Bone ailesinin armağanlarından biriydi bu. Hindi eti hiç yememişti Gillon.

«Ne dediler peki?» diye sordu.

«Ne mi dediler? Burada olacaktın ki duyacaktın ne dediklerini. İyi niyeti ve cesareti için Gillon Cameron'dan tanrı razı olsun dediler... böyle bir şey.»

Masanın ortasında kahverengi, toprak bir viski testisi duruyordu. Oğlanlar içki taslarını getirirlerken, Tom Drum da testinin tapasını çıkarmaya koyuldu.

«O karmakarışık boklardan değil —madenci ağzıyla konuştuğum için kusura bakma Meg, bazan gerekli oluyor ama madenci ağzı— o karmakarışık boklardan değil evet,» dedi. «Saf malt, sekiz yıllık Glendoon, senin memleketinden Gillon.»

Bir bereket duası, büyük bir ruhu çağırmadan önceki bir anlık bir saygı duruşuydu bu ve tapa çıktı. Noel içkisini içebilecekti Gillon sonunda. Sam:

«Babamıza,» dedi ve içtiler.

«Oğluma,» dedi Tom Drum ve içtiler.

Daha birçok kez şerefe kalktı içki tasları ve viskiler küçük, ılık alevler halinde Gillon'un boş midesine indi. Sonra kol kola girdiler. Mengies oğlan bir parça çaldı ve eski İskoçya usulü içtiler. Meg'in yanına gitti Gillon:

«Gel beraber içelim,» dedi.

Maggie elindeki dikişi bıraktı. Kol kola girdiler ve taslardan içtiler. Gillon:

«Çok güzel bir şal bu,» dedi.

«Paisley,» dedi Maggie. «Gerçek bir Paisley. Hep almak istemiştim. Buna sahip olmak olanağını sen sağladın bana.»

Gillon'u öpmek ya da onun kendisini öpmesini ister gibi bir hali vardı. Ama herkesin önünde nasıl olurdu bu. Hem bu istek geçmişti de. Andrew de, Pitmungo'daki her madencinin rüyalarına giren topuklu, ağır, kauçuk çizmelerini gösteriyordu.

«Bak bana ne kazandırdın Baba,» dedi.

«Onları sen kendin kazandın,» diye cevap verdi Gillon. Kolunu, Maggie'nin kolundan çekti. O bir anlık heye-

can geçmişti. Viskinin çoğu içilmiş ve herkes sessiz adımlarla dolaşmaya başlamıştı ki hindiyi parçaladılar. Gillon'un kulağına çalındığı gibi nefis bir şeydi hindi, tertemiz ve lezzetli beyaz eti Glendoon'un domuz yemiyle beslenmişti. Maggie:

«Sıcak deniz otları çorbası geldi aklıma,» dedi.

«Şimdi sırası mı onu hatırlamanın,» dedi Gillon. «Hayır, insan dediğin böyle yaşamalı. Noel dediğin böyle olmalı.»

Meydan okurcasına oradakilere baktı.

«Olacak.»

Herkes onayladı:

«Heya, Heya, heya.»

Viskiyi bitirdiler. Gecenin geç saatlarına daha uygun düştüğü için çoğu hüzünlü olan İskoç şarkıları söylediler. Gillon şarkı söyledi, Sarah flüt çaldı, sonra herkes evine gitti. Çocuklar duvarlar boyunca sıralanmış ranzalarına, Gillon'la Maggie de yataklarına girdiler. Horozlar ötüyor, Easter Mungo'nun üstünde şafak söküyordu. Gillon, ömrünün en uzun günü olduğunu düşündü bunun.

Uyuduğu kanısındaydı, ama uyumamıştı. Noel'in böyle kutlanması gerektiğini düşündü, anıa pahalıya mal olan bir Noel'di bu: Sandy Bone'u ve madencilerin ağzıyla «kömürün bedeli»ni düşündü. Erkeklerin, hattâ kadınların bu bedeli kabullenişlerini: Omuz silkmek ve değiştirilmesine imkan olmayanı olduğu gibi kabul etmeyi öğreten ömür boyu edinilmiş tecrübe.

Kemiklerle, bedenlerle ve kanla; organların kesilmesi, hastalık ve yangın, su baskını, göçükler, patlamalar gibi şaşılacak kadar çok değişik biçimlerde gelen ölümle ödenen bedel; ocaktan çıkarılan ya da el değdirilmeyecek kadar harap olmuş bir bacanın soğuk, karanlık köşesinde kalmış cesetlerle ödenen kömürün bedeli. Dünyayı ışığa boğan ve karartan, hattâ topaç gibi döndüren madenci gözü. Gençlerden, yaşlı birer adam meydana getiren madenci dizi; insanı önce kömür tozuyla tıkayan, ciğerler iyice bu tozla örtüldükten sonra insanı kendi yatağında kendi ciğerinin sıvısıyla boğan madenci nefes darlığı. İnsan madenle ilişkisini sağken kesse bile gözlerin öbür dünyaya, madencilere sınıfsız sosyal cüzzamlılar gözüyle bakan «kibarlar dünyası»na, ocak maskarası, ocak palavracısı, kömür madencisi dedir-

ten kirpik diplerine gömülmüş kömür tozlarından meydana gelme madenci sürmesi. Ve madencilerin bedenlerinde, yüzlerinde kömür tozuyla kapanmış yaralarındaki mavi izler olan madenci dövmeleri, madenci damgaları.

Bedel her zaman ödenmiş ve bu bedeli ödemek her zaman kabullenilmiştir. Gillon bu bedelin ödenmesi gerektiğinin neden kabullenildiğini merak etti. Ve neden ödenmesi gerektiğini.

«Gillon!»

«Buyur.»

«Sen haklıydın. Eğer bizden birisi kayanın altında kalsaydı, Gillon Cameron gibi birisinin ortaya çıkıp senin yaptığını yapmasını isterdim.»

Gillon içinde bir huzur ve sıcaklık duydu bu sözlerle; midesinde viski, dışarda soğuk rüzgarın sesi, sıcacık yatak, şimdi de bu sözler, çok az ve çok seyrek, ama söylendiği zaman da —Gillon kabul ediyordu— gerçekten değen çünkü kolay kolay söylenmeyen, hakkı verilen sözlerdi. Üstelik, zayif da olsa bir güç, bir istek duydu ona karşı. Bunu ortaya koymak için uygun bir zaman gerekli idiyse, tam zamanıydı şimdi bir denemeye girişmek için. Maggie doğrulup oturdu yatakta:

«Para. Parayı unuttum.»

Soğuğa rağmen yataktan indi.

«Meydanda bırakmıştım. Kim olsa alabilir. Kimseyi de suçlayamam. Aman Tanrım.»

Gillon onun elleriyle rafları arandığını, sonra feralamış olarak bir soluk koyuverdiğini duydu.

«Tanrıya şükürler olsun,» dedi Maggie ve yeniden yatağa girdi. Ayaklarının soğukluğunu olduğu yerden duyuyordu Gillon.

«Dört İngiliz lirası.»

«Dört İngiliz lirası mı? Kim verdi?»

«Bonelar.»

«Almamalıydın.»

Huzuru kaçtı.

«Hindi iyi. Viski iyi. Ama para?»

«Sana değil. Bocurgat'a.»

Gillon bir şey anlamadı.

«Bocurgatı kırmışsın. Sen Cowdenbeath'e gittikten sonra Bay Brothcock buraya bir çocuk gönderdi elinde zararın faturasıyla.»

Her şeyin üstüne tuz biber ekmişti bu. Bir hafta önce ocak içi havuzunun suyunu boşaltıp dibini taradıkları zaman ortaya çıkan iskeletin boyun kemiği çevresindeki demir tasma üzerine yazılmış şu yazının anlamını şimdi anlıyordu:

Alex Hope 5 aralık günü et çalmaktan ötürü Perth'de ölüme mahkum edilmiş ve Pitmungo'daki Thomas Tosh'un yanına madenkeş verilmek suretiyle cezası bağışlanmıştır. Bunun taşıyıcısı başka bir yerde görüldüğü takdirde haber veren büyük ölçüde sevindirilecektir.

Gillon:

«Tek noksanımız tasmalar,» dedi ve Maggie:

«Ne dedin?» diye sorduğu zaman gene yüksek sesle konuşmuş olduğunu anladı.

«Bugün Noel,» dedi. «İsa Çocuk doğdu.»

«Heya, öyle, uyusan artık, ha?»

Gillon için daha belirli bir hal almaya başladığına göre —ki taze bir örneği de vardı şimdi bunun— eğer Tanrı adaletli ve acımalı olsaydı, patlayan kömür tozunun alevleri içinde yanarak ölmesi gerekirdi Thomas Tosh'un. Oysa herkesin bildiği gibi Thomas Tosh, Mungo ailesine damat girmiş ve Brumbie Hill'de ölmüş; bir zamanlar Perthli olan Alex Hope da ocak içi havuzuna atılmış ya da daha akla yakın olarak kendini oraya atmıştı.

4

AKŞAMLARI OCAK DÖNÜŞÜ VE İŞLERin ağır gidip vardiyaların kısa tutulduğu bazı öğle sonları kitapla cebelleşip duruyordu. Pitmungo'ya geldiğinden beri ilk kez işler azalmıştı. Bir önceki ay ve kışın iyice bastırdığı şu günlerde bile işbaşı düdüğü sabah karanlığında birçok kez üç uzun ötüşüyle hüzün verici haberini acı acı duyurmuştu: **Bugünnnn İşşşşş Yooooook.** Yeniden yatak-

larına girmişlerdi, ama onun da tadı yoktu. Maggie onları evin dört bir yanında yatar görünce öyle bozuluyordu ki, çok geçmeden hepsi gidecek birer yer buldular. Gillon genellikle Okuma Odasına gidiyordu.

Kitap öyle güç ve öyle can sıkıcıydı ki, kendini harap etmesine şaşıyordu. Önce, Pitmungoluların çoğunun tersine büyücülere inanmıyordu ve bütün kitap —anlayabildiği kadarıyla— üç büyücü kadının kâhinliklerine dayanıyordu. Ama Maggie'nin bilmediği bir şeyi öğrenmeye ve kitabı bitirmeden Selkirk'e geri götürmemeye kararlı olarak okumasını sürdürdü. Büyük sıkıntılarla sayfa sayfa oyunu okudu ve bitirdiği zaman yeniden birinci sayfaya dönerek bir daha okumaya kendini zorladı. İkinci okuyuşunda bir şeyler anlamaya başladığını görünce de sevindi. Üçüncü okuyuşunda, sanki daha önce hiç okumamış gibi geldi ona. Kelimelerin anlamları çok başka ve daha önce olmadıkları kadar açıktı. Duyulmaktan korkarak ama kendisi duymak isteğiyle bazı satırları yüksek sesle kendi kendine ocakta tekrarladığının farkına vardı. Özellikle bir satır çok hoşuna gidiyordu. İskoçya Krah Duncan'ın söylediği şu satır:

Nereden geliyorsun değerli soylu?

Buna Ross adındaki soylu şöyle karşılık veriyordu:

Fife'dan yüce Kral:

Norveç bayraklarının göğü kirlettiği

Ve dalgalanışlarıyla halkımızı dondurduğu o yerden.

Yüzlerce metre ocağın dibinde, okyanusun altında, mezardan farksız bir karanlık içinde çok güzel göründü ona bu satırlar.

Daha sonra, oyunun çeşitli bölümlerindeki kelimeler ve satırlar, anlayamadığı bir nedenle, suyun yüzüne çıkan balıklar gibi kafasına ve dudaklarına hücum etti. Bölmede yalnız olduğu zamanlar bağıra bağıra söylüyordu bu satırları. O günlerden sonra bütün boş vakitlerinde, doldurulacak kömür kovası olmadığı zamanlar kuyudaki lambasının ışığında ve iş çıkışı, çaydan sonra boyuna okudu.

Çaylar da çay olmaktan çıkmıştı artık. İşler azaldığı için para zarfları da inceldikçe incelmişti. Para azalınca birçok aileler Cowdenbeath'deki futbol maçları için ayırdıkları parayı olduğu gibi yiyeceğe aktararak sofralarını eskisi gibi sürdürdüler, ama Cameron evinde daha ilk kesintide zor günler azığı uygulanmaya başlandı. Çünkü, para zarfların-

daki azalmaya rağmen kasaya konan parada azalma olmasına imkan yoktu. Kasadaki paradan alınıp yiyeceğe de harcanamazdı. Kasa hakkını alacaktı; her şeyden önce kasa gelirdi.

Bu gibi hallerde Pitmungo'da âdet olduğu gibi bütün aile, üstünde haşlanmış patates kâseleri, bir tadımlık tereyağı ve her ısırıştan sonra patatesin banılacağı bir kâse tuzun olduğu masanın çevresinde sıralanıyordu. Sam bir gece çatalını yere atarak:

«Bir madenciye yetmez bu anne,» dedi. «Yaşlı bir adam için, kıravatlı bir katip için neyse ne, ama madencilerin kemiğinde et olmalı.»

«Laf» dedi Maggie. «Yeter de artar bile bu.»

«Yetmez bize.»

«İyidir böylesi.» ...

Hepsi biliyorlardı böylesinin iyi olduğuna Maggie'nin gerçekten inandığını. Umutsuz bir savaştı bu.

«İrlandalılar yalnız patates yerler, hepsi de turp gibidir.»

«Oh, heya, öyle, elbette Anne,» dedi Rob Roy. «Onları Cowdenbeath'de su yolu kazarken gör bir de. Anlarsın ne mal olduğunu patates yiyenlerin. İnsan soyunu geliştirmek için alçakgönüllü patatesin ne mucizeler yarattığını.»

Şuna bakın,» dedi Maggie. «Duydunuz mu dediklerini? Duydunuz mu?»

Gillon'un koluna vurdu. Başını kitaptan kaldırdı Gillon.

«Anlıyor musun ne demek istediğimi? Öyle... öyle sapıttı ki, gerçeği göremiyor.»

Rob Roy İngiliz telaffuzunu taklit ederek:

«Ne sapıtması Tanrı aşkına Anne?» dedi.

«Sapıttın günahkâr çocuk. Laf söylenmiyor artık sana. Hep o Selkirk'in marifetleri bunlar.»

Gillon hak verdi Maggie'ye. Hep birbirlerine düşüyorlardı. Okumasını sürdürdü. Şimdi **Kral Lear**'i okuyor ve Macbeth'den daha iyi buluyordu bunu. Belki daha hazırlıklı olduğu için böyleydi, bilmiyordu. Karısının:

«Kendine hâkim olmanın yolu nefsini körletmektir: Nefsini körletince özgür olursun,» dediğini duydu.

Ona hak verdi, hiç değilse Maggie bakımından gerçekti bu. Pazar kahvaltılarında bazan ikinci bir tuzlu balık ye-

memek için kendine hâkim olarak nefsini körlettiği zamanlar onun yüzünde bir hoşnutluk görmüştü Gillon.

«Hayır demeyi öğrenirsen, sırası geldiği zaman evet diyebilirsin.»

Maggie'nin bu atasözlerini, bu deyimleri nereden benimsediğini bir türlü öğrenememişti Gillon. Öğretmenlik yaptığı halde okumuyor, komşularıyla ayda bir kez ancak konuşuyordu. Vardığı sonuç, bunları Maggie'nin kendisinin düzenlediğiydi.

«Şükretmesini bilmeyen bir evlat sahibi olmak, yılan dişinden daha keskindir.»

Gillon gene başını kaldırıp gözlerini odada dolaştırdı. Şükretmesini bilmeyen çocuklar değildi bunlar. İsyancıydılar evet, kendisine karşı isyan ettikleri insan tarafından sanki planlanmış gibi, öyle olmak için hazırlanıyor ve zorlanıyorlar, ama vefalı çocuklardı; vefalı bir çocuğa da şükretmesini bilmiyor denemezdi.

Ama insanı düşündürüyordu Rob Roy'un tutumu. Sözgelimi, daha o sabah bir kömür kovasını doldururken, bir kömür kasabasında bile kendisinin, ne kadar küçük olursa olsun kendi dünyasında bir iz bırakmak için yanıp tutuşan bir Macbeth olamayacağını düşünmüştü. Ama karısının bir Lady Macbeth olabilmesi çok mümkündü. Bilmeye, anlamaya değer bir yargıydı bu.

Gene tartışıyorlardı; ne kadar hırslı olursa olsun, konuşma diyorlardı onlar buna. Cameron ailesinin pazar öğle sonları ve akşamları böyleydi bu. Ne Gillon kendi evinde böyle bir şey görmüştü, ne de bildiği kadarıyla Maggie. Ama gene de ikisi arasındaki bir şey beslemişti, bu, her şeyi ve gürültülü evlerine giren her fikri huzursuzca ve acımasızca incelemek eğilimini.

Gillon bazan, hiç birini tanımadan, kız ve erkek olarak birbirlerinden ayırt bile edemeden onlara bakıyor ve kim olduklarını, nereden geldiklerini merak ediyordu. Rob Roy:

«Muhakkak olan bir şey varsa, o da insanların çoğunun kötü olduğudur,» diyordu.

Andrew onu kıstırmıştı:

«Hah,» dedi. «Nasıl çelişkiye düşüyorsun, gördün mü? İnsanların çoğunun kötü olduğunu kabul ediyorsun, sonra da bütün üretimin yönetimini onlara bırakmaya kalkıyorsun. Burada yatan kaçınılmaz felaketi görebiliyor musun? Yola geldin mi şimdi?»

«Tam üstüne bastın,» diye cevap verdi Rob. «İnsanlar doğuştan kötü değildir. Kendi başlarına bırakılırlarsa iyidirler. Toplum zorlar onları kötü olmaya.»

Bakla sofadan Sarah'ın sesi geldi:

«İnsanların çoğunun kötü olduğunu sanmıyorum ben.. Zahmet edip kiliseye gitseniz, bir yığın iyi insan görürsünüz orada.»

«Bırak Tanrı aşkına Sarah, kiliseye gitmek bir insanın iyi olması için yeter mi sanıyorsun?» dedi Sam. «Bay Brothcock da gidiyor kiliseye.»

«İnsanın komşusu onun babasının oğlu değildir,» dedi Rob. «Bu toplumda rakibidir onun.»

«Yarın kimlerin maçı var?» diye sordu Jemmie.

«Hearts of Cowdenbeath ile Kirkcaldy Celtics oynuyor.»

«Söylediklerin saçma,» dedi Andrew. «Sen de biliyorsun saçma olduğunu. İnsanlar doğuştan iyiyse, ne gerek vardı onu yönetmek için bunca yasaya?»

«Aman Tanrım, mantığa bak.»

«Onların evde böyle konuşmalarına izin vermemen gerek Anne.»

«Çünkü kokuşmuş bir toplum, insanların başlarını eğik tutmak için kokuşmuş yasalar meydana getirir, sen de kötü yola itilmiş adamın, kötü olması gerektiği sonucunu çıkarırsın. Anlamıyor musun bunu Tanrı aşkına? Sakatlığı görmüyor musun?»

«Rob haklı,» dedi Sarah. «İnsan iyidir, çünkü onu Tanrı yaratmıştır. İyi olması gereklidir.»

Bir sessizlik oldu. Kimse Sarah'ın duygularını incitmek istemedi. Buna rağmen, isteklerinin dışında olarak, futbolcular bile homurdandılar. Tahmin ettikleri gibi bu hal Sarah'ı kızdırdı. Sarah yalnız, Kurtarıcısı diye düşündüğü Tanrı saldırıya uğradığı zaman kızardı.

«Dediklerim gerçek. Siz de biliyorsunuz gerçek olduğunu.»

Tahmin ettikleri gibi ağlayarak bakla sofadan çıktı. Andrew:

«Bak Sarah...» diye başladı ama Sarah onun sözünü kesti:

«İnsan iyidir. Onu bozan hayatın kötülükleridir,»

Ötekiler susuyorlardı.

«Eğer inanmazsanız, cesaretiniz varsa gidip Bay Mac-Curry'ye sorun.»

«Tam adamını buldun,» dedi Rob Roy üzgün üzgün.

«Hırsıza, hırsızlık yapıp yapmadığını sormak gibi bir şey bu,» dedi Sam.

«Hırsız mı?»

Saralı, ocağın yanındaki çengellerden sarkan dumanı üstünde kuyu giysileriyle dolu odanın, bu terli, ıslak maden paçavraları ormanı, lâbirenti arasından geçerek babasının karşısına dikildi:

«Onların böyle konuşmalarına nasıl göz yumarsın Baba? Senden güç buluyorlar bunlar.»

Gillon ne diyeceğini bilemedi. Bu güçsüzlüğü de, oğlanların inancında olduğu için doğru dürüst Hıristiyan bir aile babası gibi davranamamasından ileri geliyordu. Saralı ondan uzaklaştı:

«Bu ailedeki Tanrı nereye gitti?»

Maggie, Gillon'u şaşırtan bir yumuşak başlılıkla kızına cevap verdi.

«Merak etme,» dedi.

Koluyla kızını sardı:

«Şimdi burada olmayabilir, ama ben sana söyleyeceğim O'nu nerede bulabileceğini.»

Oğullarına ve kocasına baktı:

«Tavan gümbürdemeye ve direkler çatırdamaya başladığı zaman ocakta bulursun O'nu. Hem nasıl bilsen. 'Ne olur Tanrım şimdi göçmesin, şimdi değil, **benim** başıma değil.' Kuyudan yükselen duaları bir dinlemek gerek. Ben buradan, evden bile duyarım.»

Olayın basit gerçekliği onları susturdu. Gillon bile, her seferinde bilinçli isteksizliğine rağmen, ocakta bir tehlike kokusu sezdiğinde kalbi yerinden fırlayacakmış gibi çarpa çarpa durup dinleyerek «Tanrım, sana söz veriyorum,» diye farkında olmadan Tanrıya yönelmiş; ölüm kokusu, geldiği gibi esrarlı bir şekilde kaybolduktan sonra yeniden işe koyulmuştu. Rob buna yangın sigortası diyordu. Ocakta tehlike baş gösterdiği zaman Tanrıya yönelmiş olabileceğini kabul etmeyen tek o vardı. Jemmie:

«Eee, maça gidiyor musunuz?» diye sordu.

«Delirdin mi sen?» dedi Sam. «Metelik koklatmaz sana.»

İşler açılıncaya kadar futbol maçına gitmek yoktu. Maggie:

«Tanrın için üzülme sen,» dedi Sarah'a. «Konuşuyorlar işte. Selkirk'in aptal aptal lafları bunlar.»

Selkirk. Okunma Odası açıldığından beri işler değişmişti Cameronlar için. Gillon dumanları tüten giysilerden, bütün bu yüz ve konuşmalardan uzak olmak için, gece olmadan önce çok seyrek olarak yaptığı bir şeyi yaparak bakla sofaya geçti ve yatağa uzanarak, Macbeth'i Bay Selkirk'e geri götürmek üzere kendini hazırlıklı bulduğu geceyi hatırlamaya çalıştı. Oda; Selkirk'in insandan meydana gelen moloz yığını, kapitalist madenci topluluğunun kaçınılmaz insan artığı dediği, buraya okumak değil de ısınmak için gelmiş, oturdukları sıra ve sandalyelerde ikide bir başları göğüslerine düşen yaşlı adamlarla doluydu. Gillon kitabı elinde bir kimlik kartı gibi tutup kütüphane memurunun karşısında durdu ve adamın başını kaldırıp ona bakmasını, kendisini farketmesini bekledi.

«Ben geri geldim efendim,» dedi.

«Bak hele. Neden gitmiştin öyleyse?»

Gillon adamın içtiğini ve az biraz sarhoş olduğunu anladı. Madenciler hiç bir zaman az sarhoş olmazlardı.

«Bana bunu vermiştiniz okumam için.»

Bay Selkirk kitabı Gillon'dan aldı, belleğini toparlayıncaya kadar kitabın önüne ardına baktı. Dilinde, içtiği viski kadar ağır bir alayla:

«Karşımda durup okuduğunu söyleyeceksin bana, değil mi?» dedi.

Gillon başını eğdi:

«Heya, okudum,» dedi.

Lekeli yüzü karmakarışık olan Selkirk eline bakarak fırlayıp ayağa kalktı:

«'Önümde gördüğüm bu şey hançer mi?'» diye bağırdı.

Yaşlıların çoğu ocakta bir tehlike feryadı duymuş gibi korkuyla uyandı.

«'sapı elime dönük? Gel, avucuma alayım.'»

Gillon elinde olmadan:

«'Seni'» dedi.

Kütüphane memuru oyunu keserek Gillon'a baktı:

«Ne demek istiyorsun 'seni' demekle?»

«'Alayım seni'dir doğrusu.»

«Sana ne söylediğimi biliyor musun ocak maskarası, kör olası ocak maskarası, ne söylediğimi biliyor musun?»

Yüzü kıpkırmızı bir hal aldığı için lekeler kaybolmuştu.

«Sığır diyorum. Bu nasıl? Bok çuvalı. Ya bu nasıl? Ver bana kitabı.»

Şimdi kendi yüzü kızarmış olan Gillon öyle duruyordu.

«Kitabı.»

«Elinizde efendim.»

Ağzını açtığına da, açacağına da pişman olmuştu. Gillon. Kütüphane memuru sarhoşluğuna rağmen kitabın gerekli sayfasını açtı. Gillon onun dudaklarını oynatarak rolünü yeniden oynadığını gördü. Kütüphane memuru sonra sustu, Gillon'a baktı, yeniden kitaba baktı ve pat diye kapattı.

«Allah benim belamı versin,» dedi. «Allahtan özellikle isteyeceğim belamı vermesini.»

Kitabı yeniden açtı:

«Siktiğimin kömür madencisi,» diye mırıldandı, ama Gillon onu duydu. Kütüphane memuru gene yüksek sesle:

«Haydi bakalım,» dedi. «'Kim aynı zamanda akıllı, şaşkın, ılımlı ve öfkeli, sadık ve tarafsız olabilir?'»

Gillon adamın, kendisinden ne istediğini anlamadı.

«Evet?»

«Hiç kimse,» dedi Gillon.

Bay Selkirk yürek dolusu güldü.

«Bu da fasarya. Henry Selkirk olabilir.»

Çok hoşlanmıştı. Kıkır kıkır güldü. Çok daha ünlü birçok satırlarda Gillon'u denedi. Gillon hepsine cevap verdi.

Selkirk sonunda:

«Pekâlâ pekâlâ,» dedi.

Sonra Gillon'u şaşırtan bir davranışla onun elini yumuşak, küçük, beyaz eline alarak ağlar gibi bir sesle:

«'Ben eğlenceye çok meraklı yaşlı bir adamım, seksen ve daha fazla, ne bir saat fazla, ne noksan ve açıkça söylemek gerekirse...'»

Gillon'un üst yanını getirmesini bekledi ama **Kral Lear**'i okumamış olan Gillon bilmiyordu. Bu buluşuna sığınmış olan kütüphane memuru hafifçe hayal kırıklığına uğramış göründü.

«Kıstırdım seni,» dedi.

Kendisine sert bir ifade veren çelik çerçeveli gözlüklerini taktı. Bir iş yaparmış gibi.

«Evet, şimdi ne yapacağız seninle?» dedi.

«Aynı adamın bir kitabını daha istemeyi düşünmüştüm.»

«Oh yok, şimdi değil. Seni etle besledim, şimdi sıra pastada.»

Bir ahır avlusundaki kazlar gibi yolunun üstündeki yaşlı adamları iteleyerek telaşla odanın öbür yanındaki kitap raflarına seğirtti.

«İşte,» dedi. «Bunu okuyacaksın şimdi. Senin kütüphanecinin düzeni bu. Düzenli olmamız gerek, yoksa aydın düzensizliği olur, anlıyor musun?»

Gillon anladığını belirten bir baş işareti yaptı. Maggie'nin laflarını andırmıştı bu.

«Bunun hakkında bir rapor hazırlayacaksın bana. Eee, ne zaman buluşalım. 'Gök gürültüsü, şimşek ya da yağmurda mı?'»

«'Karışıklık sona erdiği zaman, savaş yitirildiği ve kazanıldığı zaman'» dedi Gillon. Bay Selkirk sevinçle mırıldandı. Bu kara, geri kalmış, kitapsız çölde bir arkadaş edinmek yolunu bulmuştu, sonunda. Parmağını kıvırıp oynatarak yaklaşmasını işaret etti Gillon'a:

«Şunu hiç aklından çıkarma,» dedi: «Her şey oglunlaşmaya bağlıdır.»

Gillon şaşırmıştı.

«Öyle mi?» dedi. «Hepsi o kadar mı? Anlamadım.»

«Şimdi anlamana gerek yok. Ama anlayacaksın, göreceksin, anlayacaksın.»

Bu da bu konunun sonu, ya da başlangıcı olmuştu.

Kitap, Charles Dickens'in **Çetin Zamanlar**'ıydı. Gillon'u hayal kırıklığına uğrattı bu, çünkü içindeki kişiler Brumbie Hill ve çevresinde yaşayanlar gibiydi. Gillon bunu yazmanın çok sürmemiş olacağını düşündü. Malzemesine rağmen kitabı sevdi ve o günden sonra Rob Roy'u da yanına alarak Okuma Odasına gitmeye başladı. Oğluyla Bay Selkirk daha başından anlaşmışlardı. **Komünist Manifesto**'nun, çocuğun eline verilip eve gönderilecek iyi bir kitap olmadığını düşünmekle birlikte evde ikinci bir okuyucunun bulunması sevindirmişti Gillon'u.

Yatağına uzanan Gillon, Rob'un kitaptan okuduklarını

hemen tekrar ettiğini duyuyordu. Gillon, Marx ve Engels'in ailenin kaldırılması tekliflerinin ötesine pek geçememiş olmasına rağmen Rob evde kaldığı ilk ay içinde kitabı on, on bir kez okumuştu. Gillon, sadece okuduğu için bile bu fikir konusunda kendisini suçlu ve vefasız hissediyor, Rob Roy'un bu konuda annesinin yanında çenesini tutmayı öğrenmesini diliyordu. Çünkü Maggie'nin manifestosunda aile, olgunlaşmak gibi, her şeydi.

5

İŞBAŞI DÜDÜĞÜNÜN ÜÇ KEZ UZUN uzun öttüğünü duydu —o gün de iş yoktu— ve mutlulukla öbür yanına döndü. Sonunda uyanıp da gözlerini açtığında hatırlayabildiği kadarıyla ilk kez yalnız kaldığını gördü kendi evinde. Güneşin iyice yükselmiş olduğu bir sırada ve tam bir sessizlik içinde yatağında uzanıp yatmış olmanın lüksü, onda hayattan bir şey çaldığı duygusunu uyandırdı. Bedava sirkenin baldan tatlı olduğunu düşündü —Marx'ın hiç anlamamış olduğu bir şeydi bu— ve Bay Selkirk'in kendisini okumakla görevlendirdiği son kitabı okumaya başlamanın iyi bir şey olacağına karar verdi.

Bu, Winwood Reade'in **İnsanın Kurban Edilmesi** kitabıydı. Selkirk bu kitabı Gillon'a vermekle onların, sahip olan sınıfın, Tümüyle Rahat olanların «karşı koyuş» düşüncelerini anlamasını istemişti.

Gillon çok zorlanıyordu. Mesele şuydu: Dünyayı şimdi içinde bulunduğumuz refah düzeyine ulaştırabilmek için bütün insanlık acı çekmişti. O bakımdan, kendilerinden sonra gelenlerin payını geliştirmek için, başkalarının bizim için acı çektikleri gibi, insanların acı çekmekte devam etmeleri çok olumluydu. Bay Selkirk sayfa kenarlarına, Gillon'un ocakta duyduğu, ama daha önce kağıt üstünde hiç görmediği birer kelimelik düşünceler yazmıştı.

Yarına sahip olmak istiyorsan bugünü inkar et, konu-

nun belkemiği buydu. Gillon, Maggie'nin bu sözleri yazıp yatağının başucuna asması gerektiğini ve bir gece önceki «tartışma»yı düşündü. Rob Roy:

«Oh, heya, güzel ama ben bir daha gelmeyeceğim dünyaya,» diye bağırmıştı.

Herkes bağırıyordu. İş çığırından çıkmıştı.

«Hayatımı yeni baştan yaşamak için yarın ben dünyada olmayacağım. Bugün ne yaşarsam yanıma o kâr kalır.»

«Evet, yaşa. Yaşa. Senin bütün düşündüğün bu,» demişti Maggie de. «Siz sosyalistlerin bütün derdi bu. Her şeye şimdi sahip olmak istiyorsunuz. Bir kadeh daha içebilmekten başka bir şey düşünemiyorsunuz.»

Rob'un çok içki içtiğini düşündü Gillon. Maggie haklıydı bunda. Babası: «Az bir şey çok içen, çok çok daha fazla içer,» derdi. Gillon yeniden kitabına döndü ve evde ya da sokak kapısının dışında birisinin varlığını ağır ağır fark eder gibi oldu ve dinlemek için elinden kitabı bıraktı. Maggie:

«Bütün gün top peşinde koşarak neden vaktini harcıyorsun?» diyordu.

Andrew'in sesi cevap veriyordu:

«Delikanlı kısmı ara sıra eğlenmeli.»

«Saçma. Çocukların eğlenmeye ihtiyacı yoktur.»

Oynadıklarını, Gillon'un daha önce de duyduğu bir oyundu bu. Dikkatine çarpan, ana oğulun bunu rahatlıkla oynayışlarıydı. Çocukların içinde tek Andrew'di anasıyla bu biçimde konuşan, çünkü eskiden beri birbirlerine anlayış gösterirlerdi. Kapı önündeki tartışma devam ediyordu.

«Ana babanın görevi çocuğun içindeki eğlence düşkünlüğünün yerine sorumluluğu koymaktır.»

«Saçma. Hiç eğlenmeyip sadece çalışmak aptal eder çocuğu.»

«Heya, varlıklı aptal bir çocuk.»

Gillon, Andrew'in güldüğünü duydu. Oysa çok seyrek gülerdi o. İkisi arasındaki bu yakınlıktan hafifçe tedirgin olduğunu görerek canı sıkıldı. Kendisi bu kadar yakın değildi oğluna. Eğer iyi bir baba olsaydı o da sağlardı bu yakınlığı. Andrew çok iyi öğrendiği bir futbol numarasını gösteriyor olmalıydı annesine.

«Bunu öğrenmek için kim bilir ne kadar vakit harcadın?»

«Öyle.»

«**Maden Başçavuşunun Kılavuz Kitabı**'nı bitirdin mi?»

Maggie böylesine çabuk ciddileşiveriyordu. Çok güç olduğu için bitirmediğini söyledi Andrew.

«Sersem,» dedi annesi. «Archie Japp maden başçavuşu olduğuna göre sen de olursun.»

«Atandı o, tasdiknamesini hak etmedi.»

«İyi ya, sen hak et. Büyükbaban Tom'un sözünü bilirsin. 'Ya oyna, ya karşılığını ver, hangisini istersen? İkisi birden olmaz.'»

«Bilmiyorum ben bu sözü. Ben insanları kendim için çalıştırarak karşılığını vermek istiyorum ki, oynayabileyim.»

Maggie'nin duymak istediği de buydu. Biliyordu Gillon. Maggie börek kızartıyordu. Andrew'e de içeri girip bir tane almasını söyledi.

«Alsam mı bilmem ki,» dedi Andrew. «Acıkmadım daha.»

Saldırıp gereğinden fazla yiyecekleri için, özel durumlar dışında kimsenin sıcak börek yemesine izin verilmezdi evde. Maggie:

«Eve gir,» diye emretti.

Ötekiler de onunla birlikte yemedikleri için suçluluk duyan Andrew çabuk çabuk yedi böreği. Evdeki varlığını unutturacak kadar uzun bir süreyi sessiz geçirmiş olduğunu bildiği için, Gillon büsbütün sessiz kaldı. Maggie böreğe tereyağı sürdü, çetin zamanlarda duyulmuş şey değildi bu, ve eriyen tereyağının üstüne bir parça bal koydu. Sonra da bir bardak süt verdi çocuğa. Andrew sütü de içip kapıya koştu. Maggie onun peşinden:

«Ötekiler duymasın,» diye bağırdı.

«Heya.»

«**Peki.**»

«Peki.»

Kapı hızla kapandı. Karı koca evde yalnız kalmışlardı. Gillon ona ne diyeceğini, karşı karşıya geldikleri zaman ne yapacağını bilmiyordu. Kendi başına orada saklanmış gibi Maggie'nin onu bulmasını istemiyordu, bakla sofanın arka taraflarında. Saçlarını fırçalayıp kendisine çekidüzen verdikten sonra, Maggie'nin dikkatine çarpmak için kapıya gidip bekledi. Maggie onu gördüğü zaman yüzünde

bir şaşkınlık belirdi, dudakları yuvarlak bir hal aldı, sonra eski haline döndü.

«Seni görmeseydim, uzun zaman önce gitmiş olduğunu sanacaktım,» dedi.

«Nereye?»

«Bilmem. Nereye gidiyorsan. Sevgili Okuma Odasındaki sevgili Bay Selkirk'ine.»

Maggie durumu ele almayı öyle kolay beceriyordu ki Gillon ona kızmış olmasına rağmen kendisini tutamayıp gülümsedi. Maggie:

«Evde olduğuna göre, hiç olmazsa biraz su taşı,» dedi.

«Heya, biraz su taşıyayım.»

Bakraçları ve omuz sırığını alarak sıraevler arasındaki sokak boyunca çeşmeye doğru inmeye başladı. Maggie'nin yalnız kalıp yanlış tutumunun üzüntüsünü kendi başına çekmesinin daha iyi olacağını düşündü. Kendisi de bu arada ona hatalı tutumunu nasıl ödeteceğini kararlaştırmak için zaman kazanmış olacaktı. Pitmungo'daki bütün suyu çeken çeşme başındaki kadın ve çocuk kuyruğuna girip beklerken, önünde duran Gillespielerin kızının sırtına baktı. Kızın dimdik olan sırtı hoşuna gitti ve saçları dikkatini çekti. Çok güzel olan bu saçlar onu heyecanlandırdı. Onun bu kadar güzel ve istek uyandırabilecek bir kadın olabileceğini hiç düşünmemişti o güne kadar, ama Pitmungo'daki bütün güzelliklerin gizlendiği gibi, onun da, daha önce sırtına vurmuş olduğu su testisinin gizlediği güzelliğini şimdi görebiliyordu. Burada harcanan güzellik ve gençlik diye aklından geçirdi. Omuz sırığının dengesine oranla çok uzun boylu olduğu için bütün yol boyunca suyu sıçratarak geri döndü.

«Ben bir börek yiyeceğim,» dedi.

Maggie ona sıcak bir börek getirdi.

«Tereyağla bal da sürdüm,» dedi.

Duyduğunu biliyordu demek.

«Süt de,» dedi Gillon.

Maggie süt kalmadığını söylemeden önce bir süre sustu.

«Kalmadı mı?»

«Evet.»

«Hiç mi? Bu kötü işte.»

Börek Gillon'un ağzında talaş tadı bıraktı, ama yedi.

Maggie'yle evde yapayalnız kalmış olmalarını garipsemişti.

«Saçlarını neden böyle topluyorsun?»

Pitmungo'da herkes böyle toplar saçlarını.»

«Çöz. Serbest bırak.»

«Fileyi çıkarmam gerek.»

«Çıkar. File de ne demek? Güzelim saçlar filede hapsedilir mi?»

Maggie saç iğnelerini çekip örgü fileyi çıkardı, saçları beline kadar indi. Gillon onun bu kadar değişebileceğini aklından geçirmemişti. Maggie ona dönüp yüzüne baktı:

«Daha ne yapmamı istiyorsun?»

«Benimle Yüksek Alan'a gelmeni.»

İsteklerini Maggie'nin asık suratla karşılaması, ama yapması Gillon'u heyecanlandırdı.

«Gelecek misin?»

Yanlıştı bu. Kesinlikle sormamalıydı.

«Evet, geleceğim.»

Gelecekti, çünkü Gillon'un da çok iyi bildiği gibi suçluydu ve şimdi suçunun bedelini ödemek zorundaydı. Cameron ailesinde, kasayı ihmal etmekle eşit olan çok kötü ikinci cürümü işlemekten suçluydu: Ailede birisini ötekilere üstün tutmak.

«Böyle gidemem,» dedi Maggie. «Önce bir başlığın içinde toplayayım.»

«Yüksek Alan'da çıkaracaksın ama başlığı.»

«Çıkarırım.»

Gillon'un bilmediği bir şeyi o çok iyi biliyordu: Bazı fedakârlıklar yapmadan Gillon'un kesinlikle onu bağışlayamayacağını. Bu yüzden de gitmek istiyordu onunla.

Sokak boyunca indiler ve herkes onlara baktı. Bir karı kocanın sadece gezmek için —gezmek için— sıraevler arasındaki sokaktan salına salına inmeleri pek sık görülen bir şey değildi. Maggie:

«Şapkanı giymeliydin,» dedi.

Çocukların çoğu Spor Alanı'nda, kadınlar evlerdeydi. Erkekler ikili, üçlü gruplar halinde evlerin eşiklerinde oturmuş, güneşleniyorlardı. Mart sonlarında seyrek raslanan açık, ılık bir gündü. Çok hafif bir rüzgar vardı. Sırtlarında yalnız örme iç fanilaları olan erkekler bir şeyler içiyorlardı. Yer yer mavi çizik ve yaralar, eski bir kazanın izleri görü-

nen güçlü kolları, morina balığı beyazlıklarından ötürü bu izlere rağmen hiç bir etki yapmıyordu insan üzerinde. Bazıları başlarıyla selam verdiler Gillon'a, bazıları da uzun boyu ve zayıflığından ötürü karga, çaylak, leylek gibi sözlerle takıldılar, şapkasına laf attılar; dağlık bölgelerle oradan gelenler hakkında söylenen ne kadar kinayeli şey varsa hepsini sıraladılar. Maggie:

«Bıkmazlar mı hiç hep aynı şeyleri söylemekten?» diye sordu.

«Bıkmıyorlar demek,» dedi Gillon.

Madenciler Sıraevleri sokağının Colliers Walk'a girdiği yerde bir madenci evden çıkarak Gillon'a el etti Maggie'den ayrılıp yanına gelmesi için ve:

«Brothcock'un kurbanlar listesinde olduğunu haber vermek istedim sana,» dedi. «Benden duyduğunu söyleme ama.»

«Bu da ne demek?»

«Kuşkulandığı kimselerin listesi. Kışkırtıcılar, huzursuzluk çıkaranlar filan.»

«Sen nerden biliyorsun? Neden gerek gördü buna?»

«Nerden bildiğimi sorma. Sen listedesin. Sen ve oğlun.»

«Rob Roy mu?»

«Heya, o.»

Gillon adama kızdı ve duyduklarından sinirleri bozuldu. Ama adamın kötü bir niyeti olmadığını düşünerek teşekkür etmek için yanına gitti. Madenci:

«Bu haberden sevineceğini sanmıyordum,» dedi.

Karı koca dönüp Colliers Walk'ı çıkarak Spor Alanı'na geldiler. Maggie:

«Ne dedi adam?» diye sordu.

«Hiç. Ocak lafları.»

Maggie onun yalan söylediğini biliyordu, ama üstelemedi. Kan içindeki ağzını ve burnunu eliyle kapatmış bir oğlan koşa koşa yanlarından geçerken Gillon önünü kesti. Oğlanın burnu kanıyordu ve bir dişi kırılmıştı. Başkaca bir şeyi yoktu.

«Ne oldu?»

«Siktiğimin Cameron'u,» dedi çocuk.

Maggie'yi farketmemişti.

«Kırıp geçiriyor herkesi.»

«Dürüstçe mi ama? Favulsuz mu?»

«Dürüst dürüst, evet.»

Eve doğru koşmasını sürdürdü.

Karı koca durup rugby oynayanları seyretmeye koyuldular. Oyunun belkemiği Sam'dı. Her yerde o vardı. Eğer düşen birisi hemen kalkmıyor ya da hiç kalkmıyorsa nedeni Sam'dı. Oyunun gereğiydi bu ve oyuncu da Sam'dı. Onda Drumların yaşlı bir meşeyi andıran kemikleri, Gillon'un da zariflik ve hızı vardı. Kurnazca bir rahatlıkla hareket ediyordu. Gillon onun bir keresinde bir derede elle alabalık yakalayışını, bir ayıyı andırırcasına balığı kapıp karaya fırlatışını hatırladı.

Kısa boylu kalın yapılı ve esmer olan; kafasıyla doğrudan doğruya karşı taraf oyuncularının karnına giren, oyun stilindeki noksanlığını sinirlerine hakimiyetiyle kapatan savunma oyuncusu Jemmie de oyundaydı. Andrew'i aranan Gillon, onun kenar çizgisinden oyunu seyrettiğini gördü. Kardeşleri kadar dayanıklı değildi o. Maggie:

«Ne kadar boşuna harcanan bir zaman,» dedi.

«Sam'ın, Hearts of Cowdenbeath'de oynayabileceğini söylüyorlar. Onun oyununu görmek için bir yönetici geldi buraya kadar.»

Maggie alay etti:

«Aman ne güzel.»

...

«Para veriyorlar Maggie.»

«Yaaa...»

«Haftada iki, üç İngiliz lirası.»

«Bunun için mi? Kırda koşmak için mi?»

«Fazla yorucu olmamak şartıyla bir işte de çalışabiliyorlar. İskoçya'nın en genç rugby oyuncusu olacak Sam.»

Maggie başını çevirip yeniden oyuna baktı. Bu kez pek boşuna harcanan bir zaman gibi gelmedi ona. Gerçek bir ilgiyle:

«Nerde bu adam?» diye sordu.

Gillon gülmek istedi:

«Gene gelecek» dedi. «Profesyonel olmak için on altı yaşına girmek gerek.»

Yukarımahalleden geçip daha yukarılara doğru yürüdüler; oradaki madencilerin de —kazmacılardan bir çentik yukarıda olan başmadenciler, maden başçavuşları ve barutçu çavuşları— aşağıdaki köstebekler gibi evlerinin kapı eşiklerinde tembel tembel vakit öldürdükleri Moncrieff Lane ve Tosh-Mungo Terrace'dan geçtiler. Maggie:

«Bu konuda bir şey yapmak gerek,» dedi. «Boşuna harcanan bu zaman ve erkekler.»

Bunu sosyal anlamda değil, Cameron görüşüyle söylemişti, biliyordu Gillon: Bir gün daha tümüyle yitirilmişti. para getirecek bir gün, yedi gündelik daha yok olmuştu, hiç bir şekilde karşılama imkanı olmayan yedi gündelik, başka bir deyimle, sanki birisi elini sokmuş ve bir avuç gümüş almış gibi, kasadan çalınan bir paraydı bu.

Ocakların kapalı olacağını önceden bilseydiler, günlerini değerlendirmenin çaresine bakarlardı. Buydu Maggie'nin yakınması ve düşü. Önceden haber vermenin bir yolu olmalıydı, çaresine bakacakları bir yol, ama bu yolu bir türlü bulamamıştı Maggie. Bazı madenciler işlerin tatil edilmesinin eldeki dolu kömür kovalarının sayısıyla ilgili olduğuna inanıyorlardı; bazıları da eldeki kömürün fazlalığı ve gelecekteki siparişlerin oranıyla ilgili olduğuna, ama sonunda hiç biri gerçek çıkmıyordu. Kömür kovaları harman yerinde bomboş dururken de, siparişler yüzlerce tonu bulmuşken de ocaklar kapanıyor ve adamlar evlerine gönderiliyordu.

«Neden söylemiyorlar size Gillon; neden önceden haber vermiyorlar?»

Gillon bu sorunun cevabını savuşturmak istemedi. Hiç değilse onunla ilgiliydi Maggie'nin kafası bugün.

«Sana kaç kez söyledim,» dedi. «İnsanların kendilerine muhtaç olmasını istiyorlar. Onları böyle sallantıda bırakmaktan hoşlanıyorlar.»

Böylece erkekler sabahları geç kalkıyorlar ve evde ufaktefek işlerle uğraşıp oyalanıyorlardı. Faydalı da oluyorlardı. Eşya yapıyorlar, saç kesiyorlar, kırık her şeyi, ayakkabıları tamir ediyorlar, çiçek ve sebze bahçelerinde çalışıyorlardı.

Gillon'la Maggie fidanlıktan yukarı vurdular. Maggie, Gillon'un elini tuttu. Gillon bundan hoşlandı, ama yeterli olmadığını anlaması gerekti Maggie'nin. Gillon Yüksek Alan'ın tepesine çıkmak ve Maggie'ye sahip olmadan önce —bir kapristi bu, biliyordu— uzun ve dar körfezin taze bahar mavisini görmek istiyordu, ama bu süre içinde aralarında tatsız bazı konuşmaların da geçebileceği çok uzun bir yoldu bu. Tomurcuklanmış elma ve armut ağaçları onda bazı anıları uyandırdı ve kırda kimseyi görmeyince sevindi.

«Fileyi çıkar artık.»

Maggie, Gillon'u yeniden heyecanlandıran bir uysallıkla fileyi çıkardı, saçları sırtından aşağı aktı. Kırda esen hafif rüzgar bu saçları kaldırdı ve su üstünde esen bir rüzgar gibi yeniden hafifçe bıraktı. Gillon:

«Kim der sana yedi çocuk anası,» dedi. «Ne kadar genç göründüğünü biliyor musun? Yaşını hiç göstermiyorsun?»

«Sen de hiç yaşına göre davranmıyorsun.»

Kırlık boyunca çıkmayı sürdürdüler. Pitmungo'ya giderken buradan ilk geçişlerindeki ve dalları sarkmış küçük, karanlık akgürgen ağaçlığını bulduğu zamanki heyecanı duydu Gillon. Bununla ilgili olarak aklına gelen şeyleri söylemek istedi, ama pek doğru bulmadı. Aralarında yerleşmiş bir şeyi bozmaktan korktu. Maggie bir sırtın rüzgar tutmayan küçük düzlüğünde durdu. Güneş içindeki bu yerde, kır, küçük eğreltiotları, baharın ilk yeşillikleri ve kır otlarıyla bezenmişti. Maggie ceketini çıkardı, keten gömleğinin ilk ve ikinci düğmelerini açtı. Güneşe rağmen kırın rüzgar tutan yanları serindi, ama bu çukur ılıktı. Maggie'ye, Gillon'u bulduğu gün ısındığı kum çukurunu hatırlattı burası.

«Sen benim aradığım eteklikli oğlandın,» dedi. «Seni suda görür görmez anlamıştım bunu.»

Gillon onun konuştuğunu duydu, ama dediklerini pek anlamadı. Hafif, yumuşak bir sesle heya heya deyip duruyor, pek acele ettiğinin farkında olmakla birlikte kadının düğmeleriyle uğraşıp duruyordu. Maggie sırtüstü uzanıp köstebek ve fare aranarak kırın üstünde yelken uçuşu yapan ve ara sıra dalışa geçen atmacaları seyrederken de Gillon muradına erdi.

Maggie genellikle yaptığı gibi, boşalan eşini yanından itmedi, sürdürmesine izin verdi. acele etmesini gerektiren bir durum olmadığını gören erkek de daha bencil, daha hırslı oldu. Maggie:

«Acele etme Gillon, çok vaktimiz var, çok vaktimiz var,» diye mırıldanarak kendini büsbütün verdi, çünkü bu onun ödediği bir ücretti ve Maggie borcuna sadık bir insandı. Maggie bunun, doğumla sonuçlanacak cinsel ilişkilerin sonuncusu olduğuna karar verdiği için, kendisi de bu zevkten yeterince faydalanabilirdi. Gillon hiç böylesine zevk almamış ve tatmin olmamıştı. Doğrulmak istediği an başı döndü ve yeniden uzanmak zorunda kaldı. Maggie'nin yanında, güneş altında uyudu.

Uyandığında Maggie'nin, sırtında tertemiz, beyaz iç çamaşırı; küçük kolsuz keten gömleği ve kısa etekliğiyle otların arasında ayakta durduğunu gördü. Sırtındakilerin beyazlığı içinde daha da esmer görünüyordu. Bedeni hâlâ yitirmemişti sıkılığını. Kadınların çoğu —ne kadar çok çalışırlarsa çalışsınlar, Pitmungo'daki kadınların büyük çoğunluğu— kadınlaşıyorlar, geri kalanlar da değnek gibi kalıyorlar ve tükenmiş olarak hemen hemen her zaman kırk yaş çevrelerinde ölüyorlardı. Maggie etekliğini tutuyordu.

«Yapacağını yaptın Gillon Cameron,» dedi. «Hava kararmadan dönemeyiz artık. Bu yaşta, yeşile boyadın beni.»

Onun ne demek istediğini anlamadı Gillon. Maggie ona durumu açıkladı. Yüzünde saf bir ifade, kıçında da ot lekeleriyle insanın kırdan dönemeyeceğini söyledi. Pitmungo'daki madenci kızlarının yarısı üst başları yeşile bulanmış olarak girerdi ergenlik çağına. Gillon kalktı. Kendini yorgun hissediyordu. Ama tatlı bir yorgunluktu bu. Giyindikten sonra, sanki para düşürmüş de onu arıyormuş gibi yaparak kırda dolaşmaya başladı.

«Hiç bilmediğin bir şey göstereceğim şimdi sana,» dedi Maggie'ye.

Aradığı taştı. Yeteri kadar bulduktan sonra, bir madencinin çalıştığı bacanın tavanını tutturmak için taş bir destek yaparkenki hız ve ustalığıyla bu taşlardan bir yığın, anıt gibi bir şey yaptı. İşi bitince geri çekilerek Maggie'nin yanına geldi. Maggie:

«Nedir bu yaptığın Tanrı aşkına?» diye sordu.

«Anı taşı,» dedi Gillon.

Onu sevdiğini anlıyordu. Birçok şeyler bağışlanmış, yeni bir döneme girmişlerdi şimdi.

«Dağlık bölgenin eski bir geleneğidir bu. Bir erkekle kadın arasında çok özel anlamda bir şey olunca, erkek orada bir anı bırakır. O yerin her zaman için kendilerine ait olacağını belirten, İskoçya'nın taşlar örtülü bir parçası.»

Maggie duygulandı bundan.

«Senin böyle şeyler bildiğini sanmıyordum,» dedi. «Strathnairn'de yalan söyledin bana Gillon.»

Şaşırttı Gillon'u. Ayak parmaklarının uçlarına kalkarak onu dudaklarından öptü ve kırın tepesine doğru koşmaya başladı. Gillon da onun peşine düştü, ama ayak uyduramadı. Gittikçe hızı kesildi ve sonunda iki büklüm yürümek zorunda

kaldı. Bunun nedenini biliyordu. Ciğerlerine kömür tozu dolmuştu. Yeteri kadar hava çekemiyordu ciğerlerine. Maggie'ye oranla yaşlı bir erkekti artık. Maggie:

«Çok halleşmekten bu Gillon Cameron,» diye seslendi.

Gillon gülümseyemedi bile ona. Üzülerek çok yaşlı buldu kendini. Maggie onu kırın tepesinde bekledi.

«Neyin var senin?»

«Bilmiyorum! yaşlanıyorum herhalde.»

«Hiç böyle bir şey söylemedin şimdiye kadar.»

Gillon gülümsedi. Pek böyle şakalar yapmazlardı. O sırada, üstünde oldukları kır kadar geniş ve boş denizi gördüler altlarında. Burada deniz olabileceğini düşünmek her seferinde şaşırtırdı Gillon'u —insan Pitmungo'da denizi düşünemez ve bu denizde nelerin olup bittiğini aklının kıyısından geçiremezdi— ve denizi altlarında pırıl pırıl ışıldarken görmek yüreğini hoplatırdı. Koca denizin üstünde tek bir tekne görünmüyordu. Yumuşak bahar otlarının üstüne oturarak, Pitmungo kömürünün gemilere yüklenmek üzere gönderildiği St. Andrews limanına baktılar. Rıhtım insan bakımından bomboş, ama tepeleme kömür doluydu. Yalnız rıhtım değil, arkadaki depolar rıhtıma giden tahta raylar üstünde sıralanmış iki tonluk vagonlar da kömür doluydu. Gillon:

«Ben galiba verèmim,» dedi.

«Amma yaptın ha Gillon, ocaktaki herkesin ciğerlerine biraz kömür tozu girer. Verem olmasını gerektirmez bu. Veremliler bir basamak merdiven bile çıkamaz.»

«Heya, çıkamaz.»

Gillon tepenin güneş gören yanındaki otların üstüne uzanarak göğe baktı. Mart için daha erken olan iri yağmur bulutları toplanmaya başlamıştı. Gillon:

«İyi oldu,» dedi. «Özlemiştim. Ara sıra böyle bir gün geçirmek iyi bir şey.»

«İş olmayan bir gün ama.»

«Birkaç günden ne çıkar Maggie? Ne var bunda bu kadar titizlenecek?»

«Para olarak hesap et, anlarsın.»

Titiz ve kötü niyetli değil, sadece çok hassastı bu konuda.

Gillon birden dikilip oturdu. Maggie karşılığını ödemiş, anlaşmanın kendisine düşen bölümünü yerine getirmişti ama,

kendisine hâlâ bir şey borçlu olduğu gibi bir duygu vardı içinde.

«Para neden bu kadar önemli senin için? Neden hiç cevap vermiyorsun bu soruma? Niçin olduğunu bilmeden daha ne kadar zaman para koyacağız kutuya? Bıktım bundan Meg, çocuklar da bıktı. Biliyor musun, bir gün gelecek senin kasana metelik atmayacaklar, sen de hiç bir şey yapamacaksın.»

Maggie için çok güçtü —güç olmaktan çok, hemen hemen imkansızdı— bu konuda bir şey söylemek. Bu rüya öylesine uzun bir zamandan beri onun malı olmuştu ki, kendisinden koparılıp alınmasına imkan yoktu. Ondan söz etmek, ona leke sürmek gibi bir hal almıştı sanki ve aile de bunun konuşulmasını boyuna ertelemişti. Bir istek meselesiydi bu. Onların kendisine direnmeyi istediklerinden çok daha fazla istiyordu bu istediği şeyi, onlar da teslim oluyorlardı.

«Biz ocakları, ocaklardan kurtulmak için kullanacaktık ama işte —allah kahretsin, gerçeği sen de kabul et Meg— aşağı yukarı yirmi yıldır burada madencilik yapıyorum. Ömrümün yarısı madenci olarak geçti benim, yürekten denizci olan benim ve şimdi de, şaka etmiyorum, verem başladı bende. Bizi buradan kurtarmaya yetecek kadar para olduğuna eminim kasada.»

Maggie otlar kopardı ve ağzını açıp konuşmaya uğraşarak, sonra da sanki bir daha hiç konuşmayacakmış gibi birden kapatarak birçok kez konuşmaya yeltendi.

«Buradan kurtarmaya yetecek kadar var, evet, ama en iyi biçimde kurtarmaya yetecek kadar yok.»

«En iyi biçimde mi?»

«Hoya, en iyi biçimde. Buradan gittiğimiz zaman Gillon yüzünde gene o ifade belirdi; Gillon'un daha başını kaldırıp bakmadan önce belireceğini bildiği ifade— her şeyimiz tamam olarak gideceğiz. Tatlıcı dükkanı açmak için değil, onu şimdi de açabiliriz. Ne de kira atı ahırı ya da günde on şilin getirecek sebzeci dükkanı açmak için gideceğiz. Gün sonunda ellerimiz beyaz kalabilir, ama Soy Beni'deki sümüklü katipler gibi şişman, yumuşak başlı ve ocak fareleri gibi fukara oluruz o zaman.»

Kafası bir şeyle meşgulken her zaman yaptığı gibi kalktı. Gillon onun, farkında olmadan meydana getirdiği nefis

görüntünün etkisi altında kaldı. Tepedeki otlar beline çıkıyor, gök bir sonsuzluğa doğru ardında açılıyor, gür saçlar rüzgarda uçuşuyor, duyduğu heyecandan göğüsleri kalkıp iniyordu. Onu yeniden canı çekti Gillon'un.

«Bir teşebbüse girişeceğiz Gillon, —bir işe, gerçek bir işe Gillon— öyle bir iş ki hepimiz çalışıp yaşayabilelim, gerçekten yaşayabilelim Gillon ve öyle bir iş ki durmadan büyüsün, bir iş bir yenisine, o da daha bir yenisine yol açsın, dal budak salsın; doğru dürüst geliştirebilirsek elbette.»

Sanki geçirdiği bir sinir buhranı bitmiş gibi birden oturdu.

«Ama yapacağız. Yapacağız.»

Gillon sormadan önce bir süre bekledi.

«Cowdenbeath'den gelen mektuplar bununla mı ilgili?»

Bu bir sır olduğu ve Maggie bu sırrı kıskançlıkla herkesten sakladığı için cevap vermeden önce bir süre bekledi.

«Evet.»

Gillon üstelemedi. Böyle şeylerde çok cömertti. Başkalarının zararına da olsa insanların sahip olmak isteyecekleri şeyler vardı. Kendisinin kitap okuması gibi.

Bir dakika önce bomboş olan uzun ve dar körfezde, bir dakika sonra sanki doğaüstü bir el tarafından konmuş gibi, onlar görmeden bir gemi yer almıştı. Gillon'un anladığına göre vaktiyle güzel bir yapısı olan tekne, şimdi kömür gemisi olarak değiştirilmiş, bir hayli yüksek, boş olmasına rağmen St. Andrews'e doğru çok ağır yol alan dört direkli eski bir uskunaydı. Maggie:

«Ne kadar güzel,» dedi.

Gemi güzel değil çok hüzün vericiydi, ama Gillon evet dedi. Denizin yabancısı olanlar deniz ve yelken gördükleri zaman hep böyle derlerdi. Gemiyi limana girerken görmek ve rüzgarda kalmamak için yerlerinden kalkıp tepenin az biraz altına indiler; indikleri zaman da, omuzlarında kürek ve kömür küfeleriyle kömür tozu içindeki küçük, siyah adamlardan meydana gelen paçavralar içindeki bir ordu gibi bir sıra adamın yol boyunca rıhtıma doğru gittiklerini görerek şaşırıp kaldılar.

«Wester Mungo madencileri kömür yüklemeye geliyorlar.»

«Nerden biliyorsun?»

«Bilmiyorum, eminim,» dedi Gillon.

İlkel bir vinç kömür küfelerini kaldırıp öndeki ambara boşaltıyordu, ama kömürün çoğu madenciler tarafından teknenin altına giden maden bir oluğa atılıyordu kürekle. Rıhtımdan kömür tozu bulutları havalanıyor ve uskunanın çevresindeki denizin rengi siyaha dönüşüyordu.

«Nasıl verem olmaz bu adamlar,» dedi Gillon, ama Maggie duymadı onu. Önüne geçilmez bir güç tarafından çekiliyormuş gibi kırdan aşağı inmeye başlamıştı. Gillon da kalkıp onun peşinden hızlı hızlı yürüdü.

«Ne oldu sana?»

«İşte,» dedi Maggie. «İşte sana cevabım.»

Maggie öylesine ondan uzaklaşmış, öylesine gördüğünün etkisi altında kalmıştı ki Gillon bir şey söylemedi. Maggie dönüp onun ceket yakalarını kavradı:

«Bak Gillon,» dedi. «Çıkardığınız kömürün yükleneceği boş kömür vagonları olmadığı zamanlar kömür çıkarıyorsunuz.»

Gillon başıyla onayladı.

«Sonra, kömür vagonları bomboş durduğu zamanlar da ocakları kapatıyorlar.»

Gillon başıyla onayladı.

«Depodaki kömür stokunun yüksekliği bir mili bulduğu zaman siz kömür çıkarıyorsunuz; stokun yüksekliği her zamankinin yarısını bulmadığı zamanlar da ocağı kapatıyorlar.»

Zafer elde etmiş gibi bir hali vardı.

«Burada işte bütün bunların nedenleri. Ocaklarda olup bitenlerin önemi yok. Rıhtım kömürle dolduğu ve gemi olmadığı zamanlar ocakları kapatıyorlar. Rıhtım boşaldığı zaman, doldurıncaya kadar kömür çıkarıyorlar ve bir gemi gelinceye kadar kuyuları kapatıyorlar. Üç dört gemi birden geldiği zaman da yasaya aykırı olarak fazla mesailer, ek vardiyalar ve pazar mesaileriyle yirmi dört saat kömür çıkarıyorlar.»

«Heya.»

«Bütün mesele bu.»

Gillon'un da gözleriyle gördüğü gibi gerçekti bu. Pitmungo'da olup bitenlerin içyüzü burada yatıyordu. Maggie, St. Andrews'i gösterdi.

«Ocaklar yarın açılacak.»

«Heya, öyle.»

Tepeye çıkan uzun yolu yeniden tırmanmaya başladılar. Gillon yorulmuştu, ama Maggie büyük bir heyecan içindeydi.

Tepeye ulaştıkları zaman yeniden aşağı baktılar ve ufukta, Lord Fyffe'in kömürünü satmış olduğu Norveç ya da Danimarka'dan gelmekte olan ikinci bir kömür gemisi gördüler. Maggie daha da heyecanlandı.

«İki geminin ocakları kaç gün açık tuttuğunu göreceğiz şimdi,» dedi.

Çok akıllıca bir düşünceydi bu. Ellerinde, ona göre dav ranacakları kaba bir cetvel bulunacaktı artık.

«Yalnız bir mesele var, biliyor musun?» dedi Maggie. «Bunu size söylemiyorlar, çünkü kendileri de bilmiyorlar. Gemi limana girmeden önce, onlar da emin olamıyorlar geleceğinden. Hiç bir öğrenme olanakları yok.»

Bu da akla yakındı. Norveç'ten yola çıkan bir kömür gemisinin Firth of Forth ya da Fife'a ne zaman ulaşacağını önceden bildirmesine imkan yoktu. Gemilerin yola çıkış günleri bilinse bile sert bir pruva rüzgarı hantal tekneleri günlerce geciktirebilirdi. Maggie:

«Haberimiz olacak,» dedi. «Onlarla birlikte bizim de haberimiz olacak.»

Nasıl haberleri olacağını sormadı ona Gillon. Öğrenirlerdi elbette. Yorulmuştu ve Maggie'nin enerjisini kıskandı. Kırın öbür yanından indiler. Çevresindeki yeşil dünyanın güzelliğini karalığıyla bozan Pitmungo göründü. Gillon aşağı inmekten nefret ediyordu. Maggie de öyle genç ve kışkırtıcı görünüyordu ki gözüne, yorgunluğuna rağmen karısına karşı hemen hemen önüne geçilmez bir istek duydu.

Bir yerde okumuştu; enerji enerjiyi arttırır, iştah da iştahı. Bu iştahın karşılanmaması iştahı daha arttırmıyor, onsuz kalma alışkanlığını yaratıyordu. Gillon onu şimdiki haliyle istiyordu. Ertesi günlerde çobanların şaşkın şaşkın seyredecekleri anı taşının yanından geçtiler. Uzun bir süre daha böyle bir gün geçiremeyecekleri duygusu içinde olan Gillon bir atılımda bulunmayı düşündü. Ama Maggie'nin o gün geçenleri çoktan aklından çıkarmış olduğu ve Gillon'un atılımını olumlu karşılamayacağı belliydi.

Maggie buna rağmen Gillon'un elini tuttu:

«Gillon!»

Gillon onun elini sıktı.

«Bize faydası olacak bunun. Hepsinin önüne geçirecek bizi. Çiğneyip geçeceğiz ötekileri.»

Gillon onu küçük, taze eğreltiotlarının üstüne yatırmak için deli oluyordu.

«Onlar yapacak hiç bir şey bulamadıkları zamanlar Cameronların bir uğraşı olacak. Onların harcayacak metelikleri olmadığı zaman Cameronlar kasaya gümüş atacak.»

Gillon bu düşünce biçimini onaylayıp onaylamayacağını bilmiyordu. Rob Roy'un daha bir gece önce söyledikleri neydi? Bizi insan olarak mahveden o düzen hakkındaki? Kardeşlerimize yardım edeceğimize, onlarla yarışmaya itilmiştik. Gillon hangisinin doğru olduğundan emin değildi.

Maggie kırlık alan boyunca ve White Coo fidanlığından geçerlerken, ta Tosh-Mungo Terrace'daki evlerin arkasına gelinceye kadar Gillon'un elini bırakmadı. Orada bırakıp saçlarını topladı ve Gillon'un tatsız bakışları altında başına gene fileyi geçirdi.

Gillon için gün sona ermişti artık.

Cameron Gözetlemesi, Yüksek Alan Gözetlemesi, St. Andrews Gözetlemesi —ailedeki herkes başka bir ad takmıştı buna— böyle doğdu ve Cameronları Pitmungo'nun geri kalan halkından eskisine oranla çok daha fazla ayırmaya başladı. Bu da, kasa kadar değerli ve kutsal bir sır olarak kalacaktı ailede. İşbaşı düdüğünün bundan sonraki sabah ötüşünde —üç, uzun, korkunç düdük— Pitmungo'nun geri kalan erkekleri yeniden yataklarına girdiğinde Cameronlar kalkmış ve gitmiş olacaklardı.

6

«'GEÇMİŞ GÜNLERİN EN İYİSİYDİ, geçmiş günlerin en kötüsüydü'» diye yüksek sesle okuyan

Gillon kitabı öyle bir hırsla kapattı ki, fıçıdan yere su sıçradı.

«Hayır, bu kitabı okumayı sürdürmeyeceğim,» dedi.

«Bundan sonraki satırı oku,» dedi Andrew.

«Yazarın bir oyunu bu. Geçmiş günlerin en iyisi, geçmiş günlerin en kötüsü. Bir şeyler söyler gibi adama, ama tahlil edince hiç bir anlam çıkmıyor.»

«Kim bilir ne beğenmiştir kendisi bu buluşunu,» dedi Rob Roy.

Andrew üsteledi:

«Bundan sonraki satırı oku, belki bir anlam çıkar o zaman.»

«Çıkar mı? Aman Tanrım,» dedi Jemmie.

«Bundan sonraki satırın önemi yok,» dedi Gillon. «Ben bu satırdan söz ediyorum. Yazarın akıllıca bir oyunu bu. Başka bir şey olamaz.»

«İyi ve kötü zamanlar, tamam,» dedi Rob Roy. «Ama en iyi ve en kötü olamaz. İkisi de en üstünlük. Biri ötekini dışta bırakıyor.»

«Amma da derin şeyler konuşuluyor burada,» dedi Sam.

«Bu satır tam buradaki durumu yansıtıyor,» dedi Andrew, elini dışarı doğru sallayıp, Pitmungo'daki öbür insanları kastederek. «Günlerin en iyisi bizim günlerimiz.»

Kimse bir şey söyleyemedi buna. Andrew eline fırsat geçmişken bundan mümkün olduğu kadar faydalanmak için —her zaman kendi ölçüleri içinde yanlış görüşü, tutucu görüşü savunur, bu savunmayı da yeterince yapamazdı— konuşmasını sürdürdü:

«Cümle gramer bakımından nasıldır bilmiyorum, ama gerçekte nasıl olduğunu biliyorum. Yerinde kullanılmıştır.»

İlk kez susturmuştu onları.

Bütün o ilkbahar ve yaz ocaklar sık sık kapandı. Hoşlanılmamakla birlikte beklenmeyen bir şey değildi bu, ama daha önce hiç olmadık bir biçimde zaman zaman bir, iki gün kapalı kalmak, öğleden sonra açılıp bütün gece boyunca çalışılmak ve hiç bir uyarma yapılmadan vardiyanın tam ortasında paydos edilmek suretiyle sonbaharda da sürdü

bu koparmalar. İdare amiri Bay Brothcock da dahil olmak üzere kimse bilmiyordu bunun nedenini.

Ama Cameronlar biliyorlardı. Her sabah ve öğleden sonra içlerinden biri Andy'nin gözetleme için icadettiği küçük sayıcıyla, limandaki sayımı yapmak üzere Yüksek Alan'a gönderiliyordu. Rıhtıma giden rayların üstünde boşaltılmayı bekleyen her on kömür vagonu için sayıcıdaki beyaz bir yuvarlak aşağı indiriliyor; her on beyaz yuvarlak için de bir kırmızı yuvarlak çekiliyor, sonra işlem yeniden başlıyordu. Her akşam hep birlikte hesap yapıyorlardı.

«Hatta kömür dolu üç yüz yirmi vagon var.»

«Rıhtımda?»

«Rıhtım kömür dolu, dağ gibi.»

«Kömür gemileri?»

«Ne limanda var, ne de körfezde.»

Ve kurdukları «denklem»le, kendi deyimleriydi bu, ertesi gün iş olmayacağını; öğleden sonra limana bir kömür gemisi girmediği takdirde, öbür gün de iş olmayacağını öğreniyorlardı.

Bu bilgiyle donanmış ve sırlarının güvenliği içinde olan Cameronlar iş bulmaya ve iş görmeye başladılar. Pitmungo madencilerinin geri kalanları sokaklarda bir aşağı, bir yukarı dolaşır ve Spor Alanı'nda halka oyunu oynarlarken Cameronlar işteydiler. Vadidekilerin geri kalanlarında gümüşler suyunu çekerken, Cameron kasasına gümüşler akmakta devam ediyordu.

Bay MacCourry'nin dinsel öğütlerinden birinin başlığı «Sabrın sonu selamettir,» di ve ilk kez olmak üzere kilisedeki herkes gülmüştü. Cameron ailesinin dışında hangisi için söz konusuydu selamet?

Cameronların ilk büyük işleri ringa balığı ticareti oldu. Kış ortasında ve kış sonlarında kömür kasabalarında yaşayanlar taze bir şey —salamura edilmemiş ya da tütsülenmemiş, bir gün önce canlı olan, kırda dolaşan ya da tuzlu soğuk suda yüzen bir şey— yiyebilmek için deli olurlar. Bazıları öylesine kapılır ki bu tutkuya, sözde hastaymış gibi ocağa gitmeyerek kırlarda bir tavşan ya da bir kuş yakalayabilmek için tuzak kurmak üzere kendilerini Pitmungo'nun kuzeyindeki Lomond Hills'e atarlar. Daha kış sonuna yaklaşmadan Pitmungo'daki tavuklar ve güvercinler genellikle bitmiş olur. Maggie bu delilikten faydalanmaya karar ver-

mişti. Şubatta bir cuma sabahı, işbaşı düdüğü üzücü haberi duyurmadan çok önce denklemin işbaşı yapılmayacağını belirtmesi üzerine Gillon, Rob Roy, Andrew ve Sam bir, iki fıçı ringa balığı satın almak için Firth of Forth'la kuzey kıyılarındaki küçük, gri renkli balıkçı köylerine gitmek üzere yolu tutmuşlardı bile. Bir madencinin o zamanlar bir vardiya boyunca eline geçen para hesabıyla ve atı insanla eşit tutarak sekiz şiline Bay Japp'in atını ve arabasını kiralamışlardı.

Altı saatlik bir yürüyüşten sonra sabah saat sekizde West Wemyss'e varmışlardı ki, karanlık basmadan önce balıklarını satabilmek için durup dinlenmeden arabayı itmek suretiyle gece inmeden Pitmungo'da olabilecekler demekti bu. Maggie:

«Satılık balıkları olacağından emin misiniz?» diye sormuştu. «Boşuna yere araba kiralamak istemem.»

«Bizim boşuna taban tepmemizin önemi yok elbette,» dedi Sam.

Gillon'un konusuydu bu; büyük bir güvenle:

«Ringa balığının mevsimi yoktur,» dedi. «Her zaman tutulur.»

Andrew de annesine:

«Getirdiğimiz balıkların satılacağından emin misin?» diye sordu. «Kasabada pek para yok.»

«Eğer balıklar tazeyse para bulurlar,» diye cevap vermişti Maggie.

Gillon söz verdi:

«Taze olacak.»

Yolun soğukluğu balıkların bozulmasını önleyecekti.

Wemyss'de balık satın almak kolay oldu. Güçlük, balıkçı karılarını önlemekteydi. Balıkları var, olmayan şeyleri gümüştü. Gillon kârlı bir alışveriş yaptı. Andrew:

«İkinci fıçıyı da doldursak iyi olacak,» dedi. «Bu tehlikeyi göze almamız gerekir.»

«Hele bir tanesini bir deneyelim,» dedi Gillon. «Satabilirsek, başka zaman gene geliriz.»

«Eğer bir tanesi satacaksa, ikincisi de satar.»

«Annene hesap vermeyi göze alıyor musun?»

«Heya, alıyorum,» dedi Andrew.

İki yüz kilo ringa balığı satın aldılar. Gillon parayı ödedi ve dönüş yoluna çıktılar. Bu kez daha güçtü işleri. At da, kendileri de yorgundu. Denizden başlayarak maden bölgelerine kadar yol hep çıkıştı. Kinglassie'ye geldiklerinde atı değneklerle hareketlendirmek ve arabanın arkasına geçip itmek zorunda kaldılar.

«Dapple Gray adında
Küçük bir atım vardı:
Bir çocuk kiralayıp
Bir mil öteye vardı.
Çamurlara buladı.
Ve dövdü enikonu,
Tövbe ettim vermeye
Kiraya ben de onu.»

Şarkıyı Rob Roy söyledi .Gillon tedirgin oldu.

«İnşallah zavallı hayvan ölmez,» dedi Sam.

En söylenmeyecek şeyi söylemekte üstüne yoktu Sam'ın.

Gün batmadan bir saat önce Colliers Walk'ın altına geldiler. Arabayı, meyhanede geçirdikleri bir günden sonra içicileri eve bir balık götürmeye kandırabilecekleri Kolej çevresinde bir yere çekmeyi tasarlamışlardı. Ama daha oraya varmadan bir kalabalık önlerini kesmiş ve onları fıçılardan birini açmak zorunda bırakmıştı. Ocakta bir felaket olmuş gibi haber bütün kasabaya ulaştı. Yalnız bırakılmaktan korkan çocukların ayaklarına dolandığı elleri sepetli erkek ve kadınlar koşarak sokağı iniyorlardı. Gillon onları, başsız ve dikkatsiz bir halde sadece sürüldükleri yere doğru telaşla giden ringa balıklarına benzetti. Kolejin ışıkları bile görünmeden halk ikinci fıçının da dibini kazımıştı. Bazı içiciler aşağı inip ringaları çiğ çiğ dişlediler.

müşten ringaların denizde kayışlarını andırdı. O gece mutlu bir yerdi ev. Ne fıçıda yıkanmak zorunluğu, ne pis kömür tozu ve döşemede siyah izler bırakan su, ne de odayı dolduran ve kokulu buharlar çıkararak kuruyan terli ocak giysileri vardı ve gene de kasaya para girmişti. Maggie onlara pideleri için taze tereyağı, yulaf lapaları için de kaymak verdi.

«Bize hiç balık ayırmadınız,» dedi Jemmie.

Çok kızmıştı. Pitmungolu herhangi bir çocuk gibi o da taze balık için bir kış sonu özlemi içindeydi.

«Bir kanat, kemikli, siktirici bir kanat bile yok,» dedi Sam.

«Çok isterdim bir ringa balığı olsun yemekte,» dedi Sarah, kendisi için isyancı denebilecek bir istekle.

İkizler, her zamanki gibi en iyi biçimde ele almışlardı konuyu. Kendilerini bitişik komşuları Hodgeslere akşam yemeğine buyur ettirmenin yolunu bulmuşlar ve eve, bir mercan balığı kâsesine girmiş kedi gibi dudaklarını yalayarak dönmüşlerdi. İan:

«İlkbahar ringası olarak kötü değildi,» dedi. «Hiç de kötü değildi.»

«Salçasına biraz fazla tereyağı koymuşlar, bana göre,» dedi Emily de ve konuyu anı defterine yazmak üzere nohut oda daki yerine gitti. Maggie:

«Balık başkaları için,» dedi. «Gümüş de bizim için.»

Rob Roy **Manifesto**'sunu çıkarıp okumaya başladı.

«Küçük burjuva cehennemine doğru yolu tuttuk,» dedi.

Kimse umursamadı.

«Kardeşlerimizin kanıyla varlığımızı gübreleyeceğiz. Onlar bizi altınlarıyla besliyor, biz de onlara balıklarımızı atıyoruz.»

Elbet bir gün öğreneceklerdi işin içyüzünü, ama kendisine de bir balık düşseydi çok sevinecekti.

Her zaman aklına yeni bir şey geliyordu Maggie'nin; her zaman biliyordu nereye gidileceğini. Çünkü daha gün doğarken, yardıma ihtiyacı olan çiftçilerin karşısında bitiyorlar; bir çiftlikte patates fidesi ekmek, başka bir çiftlikte de şekerpancarlarının otlarını temizlemek işlerinde çalışıyorlardı. İşin başında çiftçiler kuşkuluydular madenci çalıştırmakta. Bir şey çalacaklarından, işçibaşıyla dövüşeceklerinden ya da tarlalardaki kadınlara horlayıcı şeyler söyleyeceklerinden korkmuşlardı, ama ekim ve harman zamanları yardıma ihtiyaçları vardı ve Cameronların nasıl çalıştığını gördükten sonra onlar hakkındaki övücü sözler Pitmungo'nun kuzeyindeki bütün çiftliklere yayılmıştı. Maggie de onlarla bir-

likte tarlada çalışıyor, mal sahibiyle pazarlığı o kesiyordu. Çiftçi soruyordu:

«Çilek toplamasını bilir misiniz?»

Maggie'nin cevabı hazırdı:

«Topladığımız çileğin tonuna bir peni isteriz.»

Çiftlik işleri konusunda yalan söylemeyi âdet haline getirmişti, çünkü iki buçuk dakika içinde öğrenilemeyecek hiç bir tarla işi yoktu çiftlikte. Ötekileri seyrediyorlar, eğilmekten kopacakmış gibi sızlayan bellerinin ağrısını gidermek dışında yapılacak her şeyi birkaç dakika içinde öğreniyorlardı. Nehir suyunun ocaklardan ötürü acılaşmadığı vadi boyunda çilek topluyorlar, merdivenlerde ayaklarının üst kısımlarını bereleyerek yamaçlarda kiraz devşiriyorlardı. Arpa, buğday, yulaf gibi tahılları güneşli ve havadar yüksek yamaçlarda uzun saplı orakları savurarak hasat ettikleri ve çiftlikten soğuk süt içtikleri büyük hasat vaktinin geldiği sonbahar hepsinden daha iyiydi, ama böyle günlerden sonra yeniden toprak altına girmek çok güç geliyordu.

Çiftlik işleri karşılığında öteki işçiler gibi para değil, çiftçinin toptancıdan isteyeceği bedel tutarında çiftlik ürünleri pancar, patates, şalgam, yulaf ve buğday almaya başladılar. Bu da Andrew'in fikriydi. Ürünleri Pitmungo'ya taşımak için Bay Japp'in atını ve arabasını kiralıyorlardı. Sonunda atı ve arabayı satın aldılar ve ocağa indikleri günler ona kiraladılar. Böyle şeylere çok aklı eriyordu Andrew'in. At ve araba sahibi oldukları günden sonra tarlalara giderken arabada uyuyorlar, dönüşte de gecenin karanlığında yollarda taban tepeceklerine arabaya çıkıp yıldızların altında kestiriyorlardı. Küçük bir pay vererek buğday ve yulafı Wester Mungo'da öğütüyorlar, sonra da Soy Beni'deki fiattan bir peni noksanına bu çok daha iyi yulaf ve buğday ununu evlerinin arkasında satıyorlardı.

Pek fazla olmamakla birlikte Bay Brothcock'un durumu öğrenmesi olanağı daima vardı. Bir kadın bayat yulaf ununu eski patateslerden daha ucuza yeni öğütülmüş yulaf ve taze patates satın alır da Cameron evinin arka tarafında neler olup bittiği dar sokaklarda söz konusu edilmez mi? Öyle ki Tosh-Mungo Terrace'dan bile iniyorlardı alışveriş etmeye. Ancak hiç bir şey gitmiyordu ilgililerin kulağına .

Sam'ın koşa koşa Yüksek Alan'dan inip ev halkına rıhtımın kömürle dolu olduğu ve ortalıkta hiç bir yelkenlinin görünmediği haberini verdiği gün Pitmungo için kötü, ama Cameronlar için iyi bir yıl oldu. Ocaklar o zamana kadar görülen en uzun süreyle kapalı kalacaktı. Gillon denizcilik bilgisine dayanarak o gece Fife Ness'le Largo Bay arasında bir yerlere çok lezzetli olan bir tatlı su balığı akını olacağını ve ucuz fiata satın alınabileceğini söyledi. Madencilerin, haftalarca devamlı çalıştıkları ve vadide kapanıp kalacakları kıştan önce, iyi balık yiyebilecekleri son fırsat olacağı için seve seve bu balıkları satın alacakları kanısındaydı Gillon. İyi bir satıcı olmayan Gillon için oldukça inandırıcı bir konuşma sayılırdı bu. Maggie:

«Ringadan şaşma,» dedi. «Ringada tecrübemiz var, ringaya güvenebilirsin.»

Ama onu dinleyecek gibi değildi Gillon. Aklı denizde ve balıklardaydı:

«Şimdi sonbahar ve bu balıklar sığınacak bir yer bulmak için açık denizden gelecek. Üstelik buradaki insanlar da bir ikramı hak ettiler. Bu ikramı yapmakla para kazanabiliriz.»

Akla yakındı Gillon'un söyledikleri. Rob Roy:

«Heya,» dedi. «Kanlarını emeceğimiz yerde bir değişiklik olur işçiler için de.»

«Kan nasıl emilir?» diye sordu Sam.

«Kömür patronlarının yıllardan beri işçilere uygun gördükleri şeyi yaparak,» dedi Rob.

Sanki kendisi o işçilerden biri değilmiş gibi konuşurdu Rob hep. Maggie:

«Herkes lâyığını bulur,» dedi. Onun sözlerini tekrar etti:

«Toplumun düzeni budur,» ve ekledi. «Ne ekersen onu biçersin.»

«Herkes ekemez.»

«Bazıları umursamaz, bazıları da çok aptaldır hiç bir şey ekemeyecek kadar. Bana mı kaldı üzülmek onlar için? Bu da toplumun düzenidir. Sonunda, en lâyık olanı kendini kurtarır. Bunu sen de söylüyorsun.»

Rob'un aklı karışmıştı. Bir Darwinist'ti o. İnsanın maymundan geldiği görüşünü savunuyor, insanla maymun arasında bağlantı olan ve bilginlerin bulmayı başaramadıkları

yaratığı kesin olarak ortaya çıkarmaları için uluslararası bir bilginler kurulunu gelip Pitmungo'yu görmeye davet etmekten söz ederdi sık sık. Şimdi annesi onun görüşünü ona karşı kullanıyordu.

Erkeklerden üç büyüklerin —Gillon, Rob Roy ve Andrew— ertesi gün arabayla deniz kenarına inmeleri, geri kalanların da şalgam bellemek için St. Boswell'in çiftliğine gitmeleri kararlaştırılmıştı. İnekleri susturmak için, bataklık halindeki soğuk topraktan çekip çıkarılan, çirkin görünüşlü lif lif et yumakları halindeki şalgamdan hepsi nefret ederler, şalgam tarlalarına gittikleri zamanlar yağmur altında kalmış gibi olurlardı. O bakımdan büyükler gece yarısından önce, daha ertesi gün bile başlamadan yola çıkmalarına rağmen şalgam tarlalarından kurtulmuş olmayı şenlikle karşıladılar. Ay vardı ve zaman zaman küçük atın doğru yolda olup olmadığını kontrol edip yeniden uyuyarak, hava soğuk olduğu halde gün doğuncaya kadar uyudular. Belirli gölgeleri ve her şeyin bütün açıklığıyla ortaya çıkacağı güzel bir sonbahar günü olacak ve sonra onlar, akşam göğünün uzanıp giden maviliği ve ilk yıldızların altında dönüş yoluna düşecekleri saata kadar, ortalık puslu bir altın rengine bulanıp ağır ağır onun içinde eriyecekti. Gillon'un tatlı su balığı bulacağını umut ettiği Fife Nes, uzaklardaki Pittenweem, Anstruther ve St. Buxton-by-the-Sea, Pitmungo'nun çok uzağındaydı.

Hava öyle güzeldi ki Gillon'a Tanrıyı düşündürdü. Eğer Tanrı olmasaydı böyle güzellik, böyle uyumluluk olur muydu? Eğer Tanrı ve öbür dünya olmasaydı bu güzellik yeterli sayılabilir miydi? Soruyu oğullarına yöneltmeye karar verdi:

«Bu güzellik yeterli mi?» dedi. «Hayat yalnız bundan meydana gelseydi, eğer Tanrı olmasaydı, yeterli sayılır mıydı bu?»

«Sorun tam değil,» dedi Andrew. «Tanrıyı aradan çekince hiç bir şeyin nedeni kalmaz ki. Anarşi olur; korku ortadan kalkacağı için insanlar hırsızlığa, ellerine geçeni almaya başlarlar. Ama yapmıyorlar, çünkü biliyorlar.»

Rob:

«Ben Tanrıya inanmıyorum, ama ne bir şey çalıyorum, ne de kimseyi dövüyorum,» dedi. «İnsanlar Tanrıyı koltuk değ-

neği diye kullanıyorlar ve ona dayanarak ömürleri boyunca seke seke yürümeyi umuyorlar. Çevremiz bu içler acısı insanlarla dolu.»

İnsanlara koltuk değneği vermenin ne zararı olabileceğini düşündü Gillon. Neden bazan kendisi ve her zaman Rob Roy' la Bay Selkirk insanların koltuk altlarından çekmek istiyorlardı bu değnekleri? Yerine ne koyacaklardı bunların? Büyük bir huzursuzluğa kapıldı. Bu konuda bir karar verinceye kadar sakinleşemeyeceğini biliyordu.

Hem kendisi korkudan mı, yoksa sevgiden mi saygı duyuyordu Tanrıya? Birkaç hafta önce ocakta yanan bir adam görmüş, gece farkında olmadan gene dua etmişti. Gaz olup olmadığını anlamak için adam lambasını tavana tutmuş ve bir anda alevler içinde kalmıştı. Bu olaydan sonra birçok geceler ölümlü ve cehennemli düşler görmüştü. Sonsuzluğa kadar böyle yanmak mı? Tanrıya boyun eğmeyecek kadar gururlu olduğu için o adamın bağırdığı gibi sonsuzluğa kadar bağırmak mı?

Bir sırığa geçirilmiş kaplarla önlerinde topallaya topallaya yol alan yaşlı bir adam. İskoçyalı bir tenekeci gördüler, Rob Roy:

«Tanrılığınızı göstermek için fırsat çıktı,» dedi.

Kutsallıklara ne kadar saygısız olduğunu düşündü onun Gillon. Yaşlı adamı arabaya buyur ettiler. Sevinip sevinmediği belli olmadı, ama çağrıyı uygun bularak bindi. Konuştuğu zamanlar ne dediği güç anlaşılıyor ve kokuyordu.

«Din, insanların afyonudur,» dedi Rob Roy.

Evde çok söylenen bir şey olduğu için, Rob'un doğrudan doğruya tenekeciyi amaçladığı belliydi. Hava, gittikçe ısınıyordu. Ceketlerini çıkararak kendilerini güneşe verdiler.

«İnsanlar ortaya çıkıp hakları için savaşacaklarına, yan gelip yatıyorlar ve cennetin ayaklarına gelmesini bekliyorlar. Böylece de aldatılıp duracaklar.»

«Ölümden sonra hayat olduğuna göre, arkadan bir şey gelmedikçe bir ceset aldatılamaz,» dedi Andrew.

Sanki böyle bir deney geçirmiş gibi:

«Görürsün,» dedi Roy. «Yaşayacağın bir hayat var sadece... bir... bunu böyle bilin arkadaşlar ve elinizde fırsat varken bu hayatı şimdi yaşamaya bakın.»

Denize inen tarlalar taşlarla çevrilmişti ve sonbaharın sararttığı ya da hâlâ parlak yeşil renkli çeşit çeşit ekin ve

renklerle bezenmiş küçük toprak parçaları; yere serilmiş çok güzel, alacalı bir örtüyü andırıyordu. Doğu ve Batı yollarının kesiştiği Crossgates'den geçtiler. Tenekeci inmek istediğini işaret etti. Teşekkür etmedi ve Rob Roy'un hizasına gelinceye kadar arabanın yanında yürüdü.

«Sen,» dedi. «Bok dolusun sen.»

Ve gürültüyle Coressgates Batı Yolu boyunca uzaklaştı. Uzun süre kimse bir şey söylemedi. Birkaç mil indikten sonra, daha çok konuyu tatlıya bağlamak için Andrew:

«İşte sana bir halk ihtilali,» dedi.

«Karşımızdakiler hep bunlar zaten,» dedi Rob Roy. «Kütlenin büyük, inatçı, taş yüzü. Öğreneceklerdi, öğretilecekleri güne kadar kokan, kocaman, tek bir tenekeci olarak kalacak bütün İskoçya.»

Çok geçmeden deniz göründü ve bu görüntüyle birlikte Tanrı da, Rob Roy'un horgörüşü de unutuldu. Denizi her gördüğü zaman olduğu gibi Gillon'un keyfi yerine geldi.

Saat dokuza doğru bir dönemeci kıvrıldılar ve St. Buxton-by-the-Sea'ye tepeden bakan bir çıkıntıya geldiler. Gri taşlar, kaba bir dalgakıran, rüzgar tutmayan güneşli, küçük bir alan, evlerin duvarlarına asılmış ağlar. Gillon büyük bir sıla özlemi duydu.

Aşağı inmeye başladılar ve inerken de çok ilginç bir görüntü çarptı gözlerine, Köyün kadınları kayıkları denize indiriyor ve su bellerine çıkıncaya kadar da kıyının açığına götürüyorlardı. Sonra kadınlardan biri kayığın yanında kalıyor, öteki geri dönüp kocasını ya da arkadaşının kocasını sırtına alıyor —bazan da omuzlarına— ve ıslanmaması için kayığa öyle götürüyordu. Daha bir mil yolları vardı köye ve alana inen dar, dönemeçli sokağa geldikleri zaman kadınlar da kıyıdan dönmüş, gri taşlı ve beyaz badanalı evlerinin önünde oturmuş, tütsülemek ya da rüzgarda kurutmak üzere balıkları tahtalara diziyorlar ve kayıklara konmamış olan fazla ağları onarıyorlardı. Gillon'un o güne kadar gördüğü en sağlam yapılı kadınlardı bunlar. Zaten kısa olan etekleri kemerlerine sokulmuştu ve hiç biri bir davranışta bulunmadı eteklerini indirmek için Gillon'la oğullarını gördükleri zaman. İçlerinde bazıları pipo içiyorlardı.

Cameronlar arabalarını dik, dar sokaktan; kadınların çoğunun toplanmış olduğu güneşli alana indirdiler. Kadınlar-

dan hiç biri ağzını açıp bir şey söylemedi ve sadece bir, iki tanesi başlarını işlerinden kaldırıp onlara baktı.

«Adım Cameron, balık satın almaya geldim buraya.»

Kimseden ses çıkmadı.

«Tatlı su balığı akını var, biliyorum. Satın alabileceğimiz tatlı su balığı ya da levrek var mı?»

Kimse başını bile kaldırmadı ağından.

«Burası balıkçı köyü değil mi? İyi ya işte, biz de balık satın almaya geldik.»

Oğullarının önünde utanç verici bir hale düşmüştü. Cebinden on şilinlik kağıt paralar çıkararak bir dizi iskambil kağıdı gibi onlara doğru salladı. Andrew:

«Yapma böyle baba,» dedi.

Para onları kımıldatmadı. Hiç bir şey onlardan bir karşılık görmedi. Gillon arabanın arka tarafında ayakta durmuş bekliyordu. Sonunda:

«Nedir bu haliniz böyle?» dedi.

Canı sıkılan Rob Roy, bu asık suratlı kadınlardan uzak durmak için alanı geçerek kıyıya gitti. Amazonların bu dalı ne de huysuzlaşmıştı. Onlara, alışık oldukları köpek muamelesi yapılmalıydı ki hemen yaltaklansınlar. Bütün o çıplak bacaklar da tedirgin ediyordu onu. Sonunda, siyahlar giymiş orta yaşlı bir kadın, bir duldu muhakkak, arabanın yanına geldi.

«Erkekler kayıktayken, kadınlar başka hiç bir erkekle konuşmaz,» dedi.

Yaşlı bir kadın, dula seslendi:

«Aşna fişnelik yapmaya gelmişler, değil mi? Erkekler kayıklarda diye kadınlarımızla fingirdeyeceklerini sanıyorlar. Söyle onlara akıllarını başlarına alsınlar.»

Bu iki kadının konuşması üzerine ötekiler yaklaşıp yabancıları incelemek özgürlüğünü buldular kendilerinde. Gillon'un çevresinde toplandılar. Bir kadın:

«Gözleri ne de siyah bunların,» dedi.

Bu siyahlığın neden ileri geldiğini bilmiyorlardı. Bilmemeleri sevindirdi Gillon'u. Kadınlar, Pitmungo'da «Etli butlu» denen cinsten sağlıklı ve çok gelişmiş şeylerdi. Yaşlı kadınların yüzleri havadan ötürü çok kırmızıydı, ama gençlerin aydınlık, rüzgar çalığı yüzleri vardı. Köy giysileri, sarımsı kırmızı etek ve iki parçalı önü bele kadar şeritle tutturulmuş beyaz, keten gömlekti. Kadınlardan çoğunun göğüsleri, ko-

parıp fırlayacakmış gibi bu şeritleri zorluyordu. Çoğunda olduğu gibi bu şeritlerin gevşediği yerlerden kadınların göğüslerini görebileceğini düşündü Gillon, ama bakarken yakalanmaktan korktu. Başlık giymemişlerdi ve örülmüş, kuyruk yapılmış ya da uluorta bırakılmış saçları omuzlarından aşağı iniyordu. Pek İskoçyalıya benzemiyorlardı. Genç kızların çoğunda, Gillon'a eski günleri hatırlatan ürkek, yaban bir kıyı güzelliği vardı. Güzel kadınların karşısında meramını anlatmakta her zaman güçlük çekmişti Gillon.

«Satacak balıkları olduğunu sanmıyorum,» dedi Andrew.

«Belli olmaz,» dedi Gillon.

Oradan hemen ayrılma taraflısı değildi. Andy sabırsızlanmaya başlamıştı. Kaybedilecek zamanları yoktu.

«Bir sorsana Baba,» dedi.

Ellerinde iri iri deniz kabuklarıyla Rob Roy kıyıdan yanlarına geldi.

«Bunlar nedir?»

«Deniz salyangozu,» dedi Gillon. «Çok iyi olur. Ağır ateşte pişirilirse ve çorbada. İstersen kızartırsın da. Bir tanesi bir aileyi doyurur.»

«Atkestanesi derler ona,» dedi bir kadın.

Bazı kadınlar Gillon'a gülüyorlardı. Gillon bu gülüşün nedenini anlamadı ve o sırada, tahtını geri almaya gelen bir kraliçe edasıyla köyün üst bölümünden inmekte olan bir kadın gördü. Kadın alana gelince, öteki kadınlar kral ailesinden kimselere yapılacağı gibi, geçmesi için ona yol açtılar ve kadın arabanın hemen yanına geldi.

«Ne yapmaya geldiniz buraya?» diye sordu.

Sesinde yukarıdan bakan bir hal vardı. Gillon'un o güne kadar gördüğü kadınların en uzun boylusu ve en güzeliydi. Her halinde bir aşırılık, bir canlılık, başka bir çağ ya da başka bir yere ait bir yabancılık vardı. Bir İskandinavya prensesi bir Viking tanrıçası diye aklından geçirdi Gillon. Onun gibisiyle hiç karşılaşmamıştı o güne kadar.

«Balık almaya geldim,» dedi.

Sesi, kadınınkinden de ince çıkmıştı. Ne türlü olursa olsun kadının her davranışında —sözgelişi yüzüne düşen altın sarısı saçlarını geriye atmak için elini oynatışında— küstah, tehlikeli, meydan okur gibi; Gillon'un ne olduğunu anlayamadığı bir şey vardı. Cinsel olduğu kesindi, ama bilinçsiz bir cinsellik; ayartıcı bir saflık —saflığın gururu— ve Pit-

mungo'nun gri renkli, isli insanlarına; çürümüş eriklere ve bakır kaplarına hiç benzemeyen, inanılmayacak kadar temiz görünüşüyle, kımıldarken ışıldıyor gibiydi.

«Balığımız yok,» dedi. «Olanlar yalnız bu bofalar, tuzlamak için. Bütün kıyı boyunca kimsede yok balık, ama anladığıma göre siz bu atkestanelerini istiyorsunuz. Onları satabiliriz. Hem çok uygun bir fiyata.»

Kadın ona gülümsedi. Dişleri Maggie'nin dişleri kadar beyaz, ama küçük dişler, tilki dişleri değildi. Onlar da ışıldıyordu. Gillon elinde olmadan:

«İyi olur.» dedi.

Kadın, Gillon'un elindeki deniz salyangozlarına baktı, hafif hafif vurdu ve öbür kadınlara baktı:

«Olacak, şey değil, ama tanesini iki peniden verelim bari,» dedi.

«Baba,» dedi Andrew. «Hayır Baba. Yapma.»

Kadınların çoğu dişlerini emer gibi sesler çıkardılar. Gözleri hiç bir şey görmez olan Gillon, istenilen paranın çok olduğunu biliyordu. Kadın:

«Oğlunuz mu?» diye sordu.

Gillon başıyla onayladı.

«Siz çok gençsiniz, bu yaşta oğlunuz nasıl olur?»

Gillon güülmsedi.

«Yapma Baba. Pitmungo'da kimse elini bile sürmez bunlara.»

«Bak öyleyse ne yapalım,» dedi kadın. «Siz, başka işler de yapabileceğimiz erkeklere benziyorsunuz.»

«Heya,» dedi Gillon.

«On peniye düzinesini vereceğiz size. Denizci düzinesidir bu, anlıyorsunuz değil mi?»

«Heya,» dedi Gillon, ama hiç duymamıştı bunu.

«On iki tane fiatına en iyisinden on üç tane deniz salyangozu demektir bu. On peni fiyatına bir denizci düzinesi.»

Gillon sonraları kendisini bu «denizci düzinesi» kelimelerinin şaşırttığına inanmak istedi, ama daha sonra bu altın kadınla başka işler yapmak, ilerideki günlerde sallana sallana buraya gelerek kadınla St. Buxton-by-the-Sea'de başka işler tezgahlamak fikrinin kendisini bu alışverişe ittiğini kabul etti.

«Lütfen Baba,» dedi Andy. «Yalvarırım Baba. Yapma bunu.»

«Andy haklı Baba,» dedi Rob Roy da.

Gillon sonraları hiç hatırlayamadı oğullarının bir şey demiş olduklarını.

«Aklım yattı bu alışverişe,» dedi.

Kadın, alandaki öbür kadınlara döndü:

«Toplayın öyleyse adamın kestanelerini,» diye buyruk verdi.

Üçünün de unutamadıkları bir görünüş oldu bu: Kapkacak almaya koşan, eteklerini dizlerinin üstüne kadar görünecek biçimde kaldırarak taşımak için kullanan, bir iki tane fazla koyabilmek için daha da yukarıya kaldıran, vakarlarını tümüyle yitiren, birbirleriyle dövüşen, yaşlılardan salyangoz kapan, kıyıya koşmadan gidip sepetini salınarak doldurmasına rağmen prensesin de aralarına katıldığı kadınlar. Sonra para ödeme faslı. Topraklarındaki hasattan sonra yardımcılarına hizmetlerinin karşılığını ödeyen, büyüklüğünü gösteren bir lord gibi paralarını almak için üstüne tırmanan kadınlara gülümseyen Gillon. Bir fıçıyı, sonra ikinciyi doldurdular ve ikinci fıçı da dolunca, daha çok deniz salyangozu koyabilmek için ortaya kırık ıstakoz sepetleri çıkardı kadın. Gillon onu nasıl durduracağını bilmiyordu. İş çığırından çıkmıştı. Tersine dönmüştü durum; Gillon satın almıyor, onlar satıyorlardı. Deniz salyangozları bitinceye, Gillon'un cebinde de St. Buxton'a gelirken yanında olan bütün paradan sadece iki şilin kalıncaya kadar sattılar.

Kadınlar midillinin ağır yükü taşımasına yardım ederek, çok ara vermeden gene gelmelerini söyleyerek, çünkü kıyıdan para toplamak çok tatlı gelmişti, St. Buxton'un dik tepesini çıkıncaya kadar onlarla birlikte yürüdüler. Gillon doğru bir şey olmadığını bilmekle birlikte, alacağı cevabı çok merak ediyordu. Köyün üstündeki çıkıntıda birbirlerinden artık ayrılacakları sırada da sordu:

«Adınız ne sizin?»

«Beth.»

Evli olup olmadığını sormaya cesaret edemedi. Evli olduğuna dair hiç bir belirti yoktu.

«İkinci adınız?»

«Axtholm.»

Tamamdı. Tarihe geçmiş kişilere ait öyküleri ve masallarıyla Viking kanı, bu kanın efsanesi gerçek dünyaya yeniden doğmuş olarak karşısındaydı. Gözleri kamaşmış, Pitmungo'da dedikleri gibi kendinden geçmişti. Hayatında ikinci kez âşık olduğunu anladı. Andrew:

«Hayatının en büyük bağışını yaptın Baba,» dedi ama Gillon yalnız başını salladı ve gülümsedi.

«Hayır hayır,» dedi ve büyük bir inançla ekledi:

«Tam bir başarı olacak bu, göreceksin. Tam bir başarı.»

7

CROSSGATES YAKINLARINDA BİR yerde midillinin takati kesiliverdi. Daha önce hiç bir belirti göstermeden olduğu yerde kalakaldı. İnatçılığından değil, tükenmişti hayvan.

«Tıpkı iyi, küçük, işine bağlı bir madenci gibi,» dedi Rob Roy. «Çok önce durması gerekti, ama kendini harap edinceye kadar sürdürdü işi.»

Hayvanı sulayacak bir yer buldular, sonra getirip arabanın arkasına bağladılar. Rob:

«Şimdi ne yapıyoruz?» diye sordu.

«Kolları kavrayıp biz at olacağız?» dedi babası.

«Ya insanlık onuru ne olacak? Yok, iterim ama çekmem.»

Yanlarında yulaf ezmesi kurabiyeleri ve su vardı —Roy kendi payından bir parçasını midilliye verdi— sonra koşum kayışlarını kavrayıp arabayı çekmeye başladılar. Önce zor gelmedi bu iş. Crossgates'de bazı kimseler onları yuhaladılar, ama bundan alınmayacak kadar yorgundular. Akşam iniyor ve hava hızla serinliyordu, oysa onlar atlar gibi terliyorlardı.

«Bilmem ki, bilmem ki,» diye mırıldandı Gillon, ama Pitmungo tepelerini gördükleri zaman, içlerinden birinin gidip arabayı çekmek için bütün aileyi çağırması gerekse bile ba-

şaracaklarını anladı. Tepenin eteğinden geçen küçük bir dereden su içmek üzere durdular. Andrew:

«Bu su içilir mi acaba?» diye sordu.

«İçilir içilir,» dedi Rob.

«Nerden biliyorsun?»

«Başka çaremiz yok da ondan.»

Suyun kenarına diz çöktü, avuçlarıyla içti. başına ve boynuna döktü.

«Eğer ölürsem suç senin,» dedi Andrew.

«Umurumda mı? Ben senden birkaç dakika önce ölmüş olacağım.»

Sırt üstü çimenlere uzandı.

«Sen burjuva cennetine gideceksin, ben de işçi cennetine. Yılda bir kez, Madencilerin Özgürlük Günü'nde ben işçi birasını içerken sen çayını içiyor olacaksın ve birbirimize el sallayacağız.»

Arabadan yükselmeye başlayan koku Gillon'u tedirgin etmişti. Andrew:

«Cennette bira yoktur,» dedi.

«Biranın kendisi cennettir.»

Kalktılar. Kısa dinlenme, güçlerini yerine getirmişti. Ama Gillon durduklarına pişmandı. Araba daha ağırlaşmış gibiydi şimdi. Deniz salyangozlarını yosunlar ve daha başka deniz otları arasına yerleştirmişlerdi. Gillon bunları, pişirmek ve lahanalara gübre olarak kullanmak niyetindeydi. Burnuna gelen kokunun da güneşte kuruyan yosunlardan olduğunu umuyordu. Rob:

«Andy,» dedi: «Tanrı yanından geçerken küçük parmağını kaldırmayı unutma ha.»

Madenlerin ilkine yaklaşıldığı sırada yol daha da dikleştiği için iyice güçleşmeye başlamıştı işleri. Kalkan toz her üç erkeği olduğu gibi fıçıları, istakoz sepetlerini, yosunları ve deniz salyangozlarını da örtmüştü. Gillon.

«Bir günde deniz kıyısına inip dönmemiz inanılacak şey değil,» dedi.

«İnsan bu kokuyu duymasa öyle,» dedi Rob.

Gillon'un yüzünden sinirli bir seğirme geçti. Sadece kendisi değil, hepsi farkındaydı kokunun demek! Andrew:

«Bir toz ocağından çıkmışa benziyor,» dedi ve kayışlara asılmak için nefeslerini tuttular. Gillon bir kez daha durmaya gerek kalmayacağını ummuştu, ama umduğu gibi çıkmadı.

Yaşlı, kocaman bir meşe ağacının olduğu bir çıkışın tepesine ulaştıkları zaman, konuşmadan anlaşmaya varmışlar gibi hiç biri bir kelime söylemeden durdular ve ağacın altına yıkılarak koyu kırmızı yaprakların arasından günün son ışıklarına baktılar. Andrew:

«Ben olsam tanesine üç peni isterim,» dedi.

«Anlamadım.»

«Salyangozların her biri için en az üç peni isterim diyorum. Satacağımız fiyat bu olmalı.»

Rob Roy dikilip oturdu ve bağırmaya başladı:

«Bu mu olmalı? Bu olmalı ha? Ne diyorsun sen, tanesine bir peniden az verdik bunların. üç peni nasıl istersin? Eline bir tabanca al da daya adamların kaburgalarına daha iyi.»

«Almaları şart değil ki,» dedi Andrew. «Onları zorlayan yok satın almaya.»

«Heya, ama mesele hemcinslerine karşı dürüst olmaktır. Hem para kazanabilir, hem de dürüstlükten ayrılmayabiliriz.»

Andrew babasının hakem olmasını istedi:

«Baba, yeri biz bulduk, paramızı tehlikeye attık —biriktirmiş olduğumuz parayı— biz taşıdık, zaman harcadık ve ter döktük, üç peni çok mu bütün bunlarına karşılığında?»

Gillon ne cevap vereceğini bilmiyordu. Bir bakıma ikisine de hak veriyordu. Rob ayağa kalktı:

«Yüzde üç yüz kâr çok değildir de nedir?»

«İnsan bir malı dilediği fiyata satmakta serbesttir,» dedi Andrew. «Hayatın yasası budur.»

«Bizi bu halde bırakan orman yasasıdır bu.»

«İnsan, başkalarının ödemeye istekli oldukları parayı almakta serbesttir. Her şeyin gerçek değeri budur. Sen de bilirsin ya.»

Rob, Gillon'da da olan bir özellikle başına vurdu:

«Öyle yatıp bunun böyle konuşmasına göz mü yumacaksın?» diye babasına bağırdı.

Gillon değil kendi düşüncesini açıklamak, karışmaya bile tereddüt ediyordu.

«Kendine göre belki doğru düşünüyor Rob.»

«Düşünüyor mu? Düşünceden söz etmiyorum ben. Benim sözünü ettiğim eylemdir. İki türlü insan vardır bu dünyada, sömürenler ve sömürülenler. Hepsi o kadar. İki türlü, iki sı-

nıf, iki halk. İnsan ya biri olur, ya öteki; ikisi bir arada olamaz.»

Gillon bu sözlerde kendi laflarını tanıdı. Andrew:

«Ben kimseyi sömürmek istemiyorum,» dedi. «Ama sömürülmek de istemem.»

«Hey Tanrım, amma da laf ha,» dedi Rob. «Sana bir şey söyleyeyim. Tek bir sınıf oluncaya kadar adalet olmayacaktır bu dünyada. Ve o tek sınıf da olacaktır.»

Rob sanki vuracakmış gibi kardeşinin üstüne yürüdü.

«Bir gün, bir gün sömürülenler bir araya gelecekler, geldikleri zaman da sömürenleri yeryüzünden denize süreceksiler ve fareler gibi orada boğacaklar.»

Gillon kalktı.

«Hey Rob.»

«Evet boğacaklar, fareler gibi boğacaklar. İki taraf, hepsi o kadar. Bu kadar basit.»

Ellerini birbirine vurdu ve tozuttu. Babasına döndü:

«Sen hangi taraftasın?»

Çok yersiz, çok çaresiz bir soruydu bu.

«Ben bu deniz salyangozlarını Pitmungo'ya götürmek tarafındayım,» dedi Gillon. Böyle derken iki oğlunu da hayal kırıklığına uğrattığını biliyordu. Rob Roy babasının yanından uzaklaştı ve yere oturarak sırtını ağaca dayadı, onların görüşlerinden çıktı. Gillon bir süre bekledikten sonra ağacın ardını dolandı:

«Gidelim artık oğul,» dedi. «Sana ihtiyacımız var.»

Rob olumsuz anlamda başını salladı:

«Ben kararımı verdim. Bu işte bir payım olmasını istemiyorum.»

«Sensiz çekemeyiz arabayı.»

«Kusura bakma Baba. Bundan sonrası sizin işiniz artık. Bir gün geliyor ki, insanın bir karara varması gerekiyor.»

«Sen daha karar verecek yaşta değilsin Rob.»

«Yaştayım. Bir kere karar verince, o yaşta oluyor insan.»

Gillon fersiz sonbahar güneşine karşı elini gözlerine siper ederek oğluna baktı; Rob'un genç gözlerinin de kendi gözleri gibi olmaya başladığını gördü. Güneşte ve açık havada yeterince pekişmeden oğlunu ocağa sokmamalıydı. Bir çocuğun hakkını çalmıştı böyle yapmakla. Rob'un yanına diz çöktü. Ne denli haklı olduğunu bilmeden:

«İnsanın kendinden daha üstün tuttuğu bir şeye karşı bağlılık göstermesi gerektiği zamanlar vardır,» dedi.

Rob, yoktur der gibilerden başını salladı. Gillon oğlunun incecik boynuna baktı ve onun yeraltındaki o çelimsiz, istekli ama korkak ilk günlerini hatırladı. Çocuk bu korkuyu üstünden atamamış, ama ocağa inmekte devam etmişti. Önemliydi bu onun için. Madenciliği ne iyi, ne de kötüydü. Madenci olarak yaratılmamıştı. Araba bekliyordu.

«Rob.»

Çocuk başını kaldırıp babasına bakmaya çalıştı.

«Öbür toplum gelişinceye kadar bu toplumda yaşamak zorunda olduğumuza göre, senin için en iyisi ailenin çatısı altında yaşamaktır. Bizi onlara karşı bir arada tutan bu çatıdır.»

«Hayır, daha fazla yapamam bu gibi şeyleri. Kendime söz verdim. İnsan kendine verdiği sözü tutamazsa başkalarına ne faydası olur?»

Gillon doğruldu. Çocuğun yararına olduğunu düşündü bunun.

«Şimdi sana emrediyorum, kalkıp arabadaki yerini almanı istiyorum senden,» dedi.

Rob kımıldamadı.

«Bunun ne demek olduğunu bilirsin Rob.»

Gillon'un gözleri yaşardı, ama sesinin gücünü yitirmemeye çalıştı:

«Bu gece sofrada sana da yer olacağını bekleme.»

«Biliyorum.»

«Gelip aşa ortak olmayı bekleme.»

«Heya, biliyorum Baba, biliyorum. Hoşça kal Baba.»

«Sen de hoşça kal oğul.»

Çok aşırı gitmişlerdi ve ikisi de bir dönüş yolu bulamadılar.

Jemmie onları yolda buldu ve taze bir gücün katılma sıyla —Jem daha da güçlüydü Rob'dan— işler gene kolaylaştı. Sam onları Colliers Walk'ın dibinde karşıladı ve babasının yüzünü görünce Kolej'e koşarak iki litre birayla birkaç yudumluk viski getirdi.

«Bunlar seni kendine getirir Baba,» dedi. «Aman Ya-Rabbim, balık kokmuş.»

«Balıklar bozulmasın diye aralarına ve üstlerine koyduğumuz deniz otlarının kokusu o.»

«Yola çıkmadan önce atın deniz otlarını öyleyse.»

«Olmaz, deniz otları bahçe için. Kavunları yuvarlaklar halinde büyütecek onlar.»

Hoşuna gitti bu benzetme. Hafifçe sarhoş olmuştu. İlk kadehi içtikten sonraki bir, iki dakika içinde böyle olur, sonra ağır ağır geçerdi.

«Bu çirkin görünüşlü kabuklar da ne?»

«Az sonra anlarsın.»

«Rob Roy nerede?»

Gillon cevap veremedi. Gençler arabayı çekiyor; yükten kurtulmuş, sonunda eve ulaşmış olan Gillon birasını yudumlayarak başı döne döne Walk'ı çıkıyordu.

«Ya bunları beğenmezlerse ne olacak?»

«Onları eğiteceğiz. Halkı eğitmek, insanın en soylu görevlerinden biridir.»

«Sağol Bay Henry Selkirk,» dedi Sam.

Gillon onun çok saygısız bir çocuk olduğunu düşündü.

Yanına vardıkları Lady Jane No: 2'de bazı adamlar ocak tulumba dairesinin dışında boruları temizliyorlardı. Bir tanesi:

«Bu kez ne getirdiniz bizim için?» diye sordu.

«Denizden yeni bir ağırlama.»

Kendilerine bağlı, bir şeyler bekleyen insanlardı bunlar. Rob'un unutmayı yeğ tuttuğu bir şeydi bu. Cameronların başarısını kıskanmaktan çok uzak olan bu insanlar, kasabaya getirdikleri şeyler için onlara minnet duyuyordu. Bay Karl Marx'ın sözünü etmeyi boşladığı birşeydi bu, alım ve satımın heyecanı. Gillon sözünü tamamladı:

«Tanrının bereketli körfezinden yemişler.»

İleride hatırlaması gereken başka bir iyi cümle daha olduğunu düşündü bunun Gillon. Bira ve viski damarlarına yeni bir hayat vermişti. Çocuklara deniz salyangozları hakkında bilgi verdi, kabuğun nasıl kırılacağını, salyangozları kabuğa bağlayan adalenin ve ağır, fil ayağını andıran ayağın nasıl kesileceğini, iyice ezilinceye kadar bir tokmakla dövülerek pişirmeye hazırlanacağını anlattı. Sam:

«Bir madenciye bunun nasıl hazırlanacağını anlatabilirsin ama, bir lokma yediremezsin,» dedi.

Gillon onun söylediklerinin de, arabanın yanından geçerken burnunu tutan yaşlı kadının da farkına varmamış göründü. Buxton'un Aziz Beth'ini düşündü. Tam anlamıyla ve dünyasal bir görüşle gerçekten bir çeşit Aziz'di o. Eğer değilse, ki olmamasını dilediğini farketti, azizler ancak ona benzeyebilirlerdi. Eğer Tanrının aklı varsa, onun gibi daha birçoklarını yaratırdı. Her şeyiyle iyi bir gün geçirmiş olduğunu düşündü, sonra Rob Roy aklına gelince, bugünün ancak bir bölümünün iyi geçtiğini anladı.

Bütün müşterileri Walk'da, Kolej'in sırasındaki duvarlar boyunca dizilmişlerdi. Adamların dibinde çömeldikleri ya da yaslandıkları bu ev duvarları karaydı. Birkaçı, Gillon'un kanısına göre iyi niyetle, daha şimdiden burunlarını tutmuşlardı. Eğer Gillon hatırlayabilseydi, bunlar ringaların ve yılanbalıklarının gelişinde de aynı şeyi yapmışlardı. Gillon Kolej'i geçti —sıralar arasından geçerken madencilerin her zamanki ahlâksızca, belden aşağı şakalarını dinleyerek— ve Pitmungo'da alan yerine geçen, aslında yolun bel vermesinden başka bir şey olmayan Walk'ın az bir şey genişlediği yere geldi. Hava kararmaya başlamıştı, ama her zamanki gibi halk evlerinden, erkekler de meyhaneden çıkıp geliyorlardı. Herkes susmuş beklerken Gillon deniz salyangozlarının üstündeki yosunları kaldırmaya koyuldu. Yosunları bir kenara koyduktan sonra kokunun kaybolacağını umuyordu, ama tersine, uzun bir avdan dönen bir balıkçı kayığının dibi gibi biraz daha arttı. Gilon yosunları düzenli bir biçimde arabanın yanında topladı ve sanki yılan sergiliyormuş gibi fıçıya bir göz atmak üzere ilk ziyaretçiler arabaya çıktılar. Yosunları elleyen bir adam onların kauçuğu andıran ölü temasından ürperdi, ama bir ikincisi bir tutam alarak, ötekileri de korkutan bir biçimde elinde sallaya sallaya kalabalığa doğru koştu. Gillon, bir kuyumcunun değerli bir taşı göstermek için elinde tutuşu gibi hâlâ deniz bitkilerine sarılı ilk deniz salyangozunu fıçıdan çıkardığı zaman elinde yosunlar olan adam durdu. Başka biri de:

«Nedir bu elindeki, Tanrı aşkına?» diye bağırdı.

Gillon gülümsedi:

«Deniz salyangozu,» dedi.

Bunu birkaç kez tekrarlamak zorunda kaldı, sonra at-

kestanesi,» demeye başladı. Daha kolay geldi böylesi. İskoç diline hiç yatmıyordu deniz salyangozu. Halk sesini çıkarmadan bakıyordu. Sonunda birisi:

«Korkunç bir şey bu,» dedi.

«Yılanbalıkları da öyledir, ama bayılıyorsunuz onlara.»

«Ne yapılır bunlar?»

«Ne mi yapılır? Yenir yenir. Haşlama yap, kızart, pişir, ızgara yap. Fukaranın deniz pirzolasıdır bu.»

Gillon bu deyimi de beğendi. Bir yığın güzel laf ediyordu.

«Kötü kokuyor ama.»

«Boya gibi tazedir. Bu sabah çıkarıldı denizden.»

Çok küçük bir yaiandı bu.»

«Çok kaba şeyler, çok kaba.»

«Kabuk ne kadar kalın olursa, eti de o kadar lezzetlidir.»

Bu da iyiydi. Viski iyi iş görüyordu.

«Kabuklarından nasıl çıkarılır bu Allahın belası şeyler?»

Gillon, işini iyi bilenlerin rahatlığıyla gülümsedi. İyi gidiyordu.

«Bir kaba koyup kaynattın mı, geçit törenindeymiş gibi yürüye yürüye çıkarlar içinden. Sonra şöyle yaparsın.»

Fıçıdan bir deniz salyangozu alarak birden arabanın demir tekerlek kenarına çarptı. Kabuk kırık bir porselen gibi parçalandı ve eti olan dolgun ayağı kırık kabuğun parçalanmış kenarından sarkıp iç organları bu kalın ayaktan salya gibi akarak, kabuğun ağzını örten boynuz gibi bölüm de çekilmekte olan hayatın çarpıntıları içinde titreyerek deniz salyangozu ortaya çıktı.

Eğer yaşlı bir kadın çığlığı basmak için tam bu zamanı seçmemiş olsaydı, deniz salyangozu bu haliyle bile kendini kabul ettirecekti. Kabuklu yaratığın ilki elden ele dolaşarak bu kadının eline gelmişti ki bir gergedanın dudakları gibi kabuk açılmış ve ya kadının elini kıstırmış ya da yapışmak istemişti. Kadın:

«Alın bunu,» diye feryadı basarak deniz salyangozunu elinden atmış ve kabuk kaldırım taşlarına düşüp parçalanmış; salyangoz da, suyu da, ayağı da, iç organları da, kokusu da ortaya yayılmıştı. Kalabalık, kabuklu deniz hayvanının çevresinde bir halka yaparak, ağır yaralı olarak yerde

yatan birisine bakar gibi bakmaya başladı: Hiç biri konuşmuyordu. Sonunda birisi:

«Yahu sümüklüböcek bu,» dedi.

«Cameron yapmamalıydı bunu bize,» dedi bir başkası da.

«Yaptı ama. Bal gibi yılan işte. Allahın belası, siktiğimin sümüklüböceği.»

Kızmıştan çok üzgün üzgün arabanın üstünde duran Gillon'a baktılar.

«İnsan ölür bunu yerse, biliyor musunuz? Adamın ciğerini çürütür bu.»

«Neden yaptın bunu Cameron?» diye sordu birisi. «Bize nasıl yaparsın bunu?»

Şaşkına dönmüştü adam.

«Olur mu bu? Senin balığını satın aldık, sana parasını ödedik. şimdi de birkaç kuruş için bizi zehirlemeye kalkıyorsun.»

Gillon bir suçsuzluk belirtisi olarak, avuçları onlara dönük olmak üzere ellerini kaldırdı.

«Biliyordun biliyordun Cameron, numarayı bırak şimdi. Balık almaya gidiyorsun, balık yerine bok getiriyorsun bize. Ne sandın bizi sen?»

O zaman Gillon kalktı:

«Biz size ne zaman... Cameronlar size ne zaman...»

«Bırak numara yapmayı adam. Buraya gelip bizim canımızla oynamaya kalkıyorsun, birkaç kuruş için bizi zehirlemeye kalkıyorsun, bir de seni bağışlamamızı umuyorsun.»

«Söylüyorum size... Durun bir dakika. Bana bakın. Ben yiyeceğim bir tanesini...»

Bağırarak onu susturdular. Ne Gillon'u, ne de yılanlarını istiyorlardı. Karanlıkta birisi:

«Sakın bir daha böyle bir şey yapmaya kalkma,» diye bağırdı. «Sakın bir daha böyle bir şey yapayım deme.»

Gillon bir şeyler söylemek istedi —bütün itibarları bir gecede yok olmuştu— ama faydası olmadı. Adamlar uzaklaşıyorlardı, yeniden Kolej'e gidiyorlardı; kadınlar ve çocuklar da deniz salyangozlarının kokusundan ve Cameronları görmekten kurtulmak için kendilerine yol açıp alandan uzaklaşmaya çalışıyorlardı.

8

GİLLON ARABAYA ÇÖKTÜ. VİSKİ VE bira iyi iş görmüş, ona yorgunluğunu unutturmuştu, ama artık faydalı olamıyorlardı. Bitkin ve utançtan perişan bir halde fıçılardan birine yaslandı. Oğullarının yüzlerine bakmaktan korkuyor, onlar da babalarının bu acısını seyretmeye dayanamıyorlardı. Andrew:

«Hiç değilse deniz otları bir işe yarar bahçede,» dedi.

«Heya,» dedi Sam. «O da bir şey.»

Artık gece olmuş ve hava soğumaya başlamıştı. Sam:

«Gitsek iyi olacak Baba,» dedi

«Nereye?»

«Eve. Hava soğudu. Ben üşüyorum, midilli üşüyor, sen de üşüyorsundur.»

Gillon üşümüyordu. Ne içinde, ne de dışında hiç bir şey duymuyordu. Ne yapacaklarını bilemeden arabanın üstünde oturdular, su ya da yem gibi bir şey için kişneyen midilliye kulak verdiler. Atlar konusunda fazla tecrübeleri yoktu. Andrew:

«Mesele, bu salyangozları ne yapacağımız,» dedi:

«Mesele, ona nasıl söyleyeceğimiz,» dedi Sam.

Jem de:

«Hayır, kimin söyleyeceği,» dedi.

Sonra gene sustular. Sorunlar, üstünde konuşulamayacak kadar acı verici ve tehlikeliydi. Er geç bir şey olacaktı nasılsa. Gillon birden:

«Ne kadar paramız var?» diye sordu.

Üstlerindeki bütün para sekiz şilin kadardı. Gillon.

«Aşağı git ve bana bir şişe viski al,» dedi Jemmie'ye. «İyisinden değil, ucuz viskiden.»

«Ucuz viski kötü eder seni baba, hasta olursun.»

«Zararı yok.»

«İçmesen iyi olacak Baba. Ne faydası var içmenin.»

«Git aşağı ve viskimi getir.»

Arabanın üstünde oturup içicinin karar saatını beklediler. Zaman zaman şişeden bir yudum içiyorlardı, ama viski

çok sertti onlar için. İzinsiz içki satan yerler için yapılmış, alkolikler ve Gillon gibi günahlarının acısını çekmeye kararlı kimseler tarafından aranan kaçak viskiydi bu.

Gillon, bilinçsizliğe uzanan yolun bir yerinde karısının karşısına çıkıp günün hesabını verecek en uygun zaman ve cesareti bulacağını umuyordu, ama o zamanın geldiğine karar verdiği an konuşamayacağını anladı. Onu arabanın içinde yokuş yukarı taşıdılar sessizce —Tanrı'nın bir lütfuydu bu, çünkü sert viski akıllarını başlarından almıştı bazılarının— ve evlerinin önüne vardıkları zaman annelerini kapıda buldular. Maggie:

«Bırakın onu arabada,» dedi.

Çocuklar ellerinden geldiği kadar canını yakmamaya çalışarak Gillon'u siper demirlerinin üstünden aşırıp yeniden arabaya çıkardılar ve deniz otlarıyla deniz salyangozlarının arasına bıraktılar. O gece geç vakit yağmur yağdı ve birisi onu inlerken duymuş olmalı ki, ertesi sabah üstü, Maggie'nin eski ocak giysileri parçalarından yaptığı örtüyle örtülmüştü. Şafak söktüğü sırada örtü de, altındaki adam da su içinde kalmıştı, ama adam nefes aldıkça ağzından hâlâ buhar çıkıyordu. Ocaklar o gün açıktı, ama kimse onu uyandırmaya çalışmadı.

Çocuklar işten döndüklerinde o hâlâ arabadaydı. Yağmur durmuş ve annesinin görmediği bir sırada Sarah onun üstüne kendi battaniyesini örtmüştü. Jemmie babasını içeri taşımaları için direndi, ama Maggie razı olmadı. Jem:

«Ben buradayken, babamın arabada ölmesine göz yumamam,» diye bağırdı annesine.

«Ölmeyecek,» dedi Maggie. «Ağzından, burnundan böyle duman geldiği sürece viski hâlâ içinde yanıyor demektir. Duman kesilince arabayla içeri alabilirsiniz onu.»

Ama gene de Maggie oldu onu görmek için o gece geç vakit dışarı çıkan. Gillon uyanıktı ve üşümüştü. Titriyordu, ama kalkıp arabadan inemeyecek ve eve gidemeyecek kadar halsiz düşmüştü. Maggie onun yanına diz çöktü. Yanında olduğunu biliyordu onun Gillon ve gözlerini açacak gücü buldu ağır ağır.

«Bilmem hangisi daha kötü kokuyor; sen mi, ya da eve getirdiğin sümüklüböcekler mi?»

«Su,» dedi Gillon.

«Seninle kozumu paylaştıktan sonra. Kendini rezil ettin, bu muydu istediğin?»

Gillon heya diye mırıldandı.

«Sümüklüböcek arabasındaki sarhoş adamı görmek için çocuklar ve kadınlar bütün gün sokakta bir aşağı, bir yukarı dolaştılar.»

Gillon inledi.

«Aileni rezil ettin.»

Nerdeyse o evet deyinceye kadar bekleyecekti.

«Beni rezil ettin. Cameron adını lekeledin.»

Gillon soğuktan mı, güçsüz düştüğü için mi ya da sadece utancından mı titrediğini bilmiyordu. Belki üçünden de. Kendini tutamıyordu bir türlü.

«Kaldır başını.»

Kaldıramıyordu. Maggie onun başını kaldırdı ve çatlamış dudaklarının arasından kaşık kaşık sıcak et suyu içirmeye başladı. İçi yandı Gillon'un. Maggie:

«Oh, sus,» dedi ve et suyunu içirmeyi sürdürdü. Zamanla ya çorba soğudu ya da Gillon sıcağa alıştı. Anladığına göre az bir şey de viski vardı et suyunda. Et suyu bitince Gillon'un başını gene deniz otlarının ve ıslak tahtanın üstüne bıraktı. İyice gömüldü baş otların arasına. Gillon onun başının çevresinde yıldızları gördü.

Yenilen, yenilgiyi kabul edinceye kadar, yenen yenmiş sayılmaz. Öyle olsun diye aklından geçirdi Gillon, kabul etmeye hazırlandı.

«Bizi mahvettin, biliyor musun?»

«Heya, biliyorum.»

«Bu yılki bütün çalışmalarımız, gece karanlıklarda ayaklarımızı sürüye sürüye eve dönüşlerimiz, tehlikeye attığımız bütün paralar —ve topladığımız paralar— hepsi gitti Gillon, hepsi ziyan zebil oldu, hepsi uçtu.»

«Heya, gitti. Biliyorum.»

Nasıl öderim bunu, ne yapabilirim diye geçti aklından. Hiç bir çaresi yoktu. Kazanacağı bütün parayı eve verecekti nasıl olsa.

Maggie'nin sesi çok acılaşmıştı.

«Dempster Hogg ocağa düştü bugün,» dedi.

«Ne diyorsun, vah vah, çok üzüldüm.»

«Tam üç yüz metre.»

Neden söylüyordu bunu kendisine. Kendi derdi kendine yetiyordu zaten.

«Sürgülü tabutla gömecekler. Bunun bizim için ne demek olduğunu anlayabilecek kadar aklın başında mı?»

Bu kelimelerin ne anlama geldiğini anlıyordu Gillon. Tabutun yeniden kullanılabilmesi için, mezarlığa gelenler dağıldıktan sonra cesedin mezara düşmesini sağlayacak biçimde yapılmış, alt tahtası sürgülü bir tabuttu bu. Dilenciler ve çok yoksul olanlar dünyadan bu sürgülü tabutlarla ayrılırlardı. Ama Maggie'nin bunu kendisine neden söylediğini anlamamıştı Gillon.

«Hoggların metelikleri yok demektir bu. Bütün paralarını içkiye verdi Hogg.»

Maggie'nin sesindeki acılık Gillon'un iliklerine işledi.

«Onların Tosh-Mungo'daki evleri bizim olabilirdi demektir bu, ama artık olamaz senin yüzünden.»

«Heya.»

«Eksik olma.»

Maggie'nin bütün düşleri ve umutları gülünç bir günün sonunda mahvolmuştu.

«Kafasızlığın yüzünden kasadaki gümüşleri çalmış oldun. Tepedeki evimiz için biriktirdiğimiz gümüşleri.»

Kalktı ve arabadan inmeye başladı. Ayaklarının tahta döşemelerde çıkardığı en hafif bir ses bile canını yakıyordu Gillon'un.

«Maggie?» dedi. «Ne yapabilirim peki?»

«Bilmiyorum. Tek bildiğim, bir daha böyle bir sefere çıkmayacağın!»

«Heya, çıkmayacağım.»

«Yarın da bütün bu şeylerin çaresine bakacaksın. Koku felaket, adam.»

«Nasıl bakacağım?»

Bu soru deli etti kadını.

«Bana mı soruyorsun? Nasıl getirdinse, öyle. Mezarlığa götürüp göm. Becerirsin bunu. Başka her şeyimizi gömdüğün gibi. Nesin sen, bebek mi? Bebek mi oldun?»

En çok bu koydu, hepsinden çok bu bitirdi Gillon'u çünkü gerçekten de bir bebeğe dönmüştü; iki büklüm kıvrılmış yatan, kendi pisliği içinde debelenip duran bir bebeğe. Maggie'nin kaldırım taşlarındaki ayak seslerini, kapının açılışını, sonra küt diye kapanışını duydu. Ağlamak istedi, ama gözyaş-

ları akmadı. Bir bebek gibi ağlamak, düştüğü çukurun dibine kadar inmek, orada yeterince kaldıktan sonra da, gidecek başka bir yer olmadığı için bu çukurdan çıkmaya uğraşmak. Kapı açıldı ve Maggie geri geldi.

«O kadar yere gidip geldikten sonra birisi atı dışarıda bırakmış.»

«Bilmiyordum.»

«Elbette, nereden bileceksin. Bitmiş, tükenmiş hayvan. Sümüklüböcek fıçılarınla mahvetmişsin hayvanı.»

Gillon büyük bir üzüntü duydu hayvan için.

«Bütün gece yağmur altında kalmış.»

«Vah vah, çok üzüldüm. Kötü oldu.»

«Çok kötü,» dedi Maggie. «Öldü hayvan.»

Gillon o zaman ağlamayı başardı. Daha bir ad bile verilmemiş olan zavallı, ölü midilli için ağladı; kuyunun dibindeki Dempster Hogg için ağladı. Gözyaşları arabanın döşemesindeki deniz suyuna karışarak, kokan deniz salyangozları ve karısının yıkılan düşleri için ağladı. Ondan sonra da geçip giden ömrü, kaybolan gençliği, yayılıp yattığı arabada bulunuşu için ağladı. Gillon farkında olmamakla birlikte daha çok yaşsız bir ağlamaydı bu. İç çekmelerinin sesine yakındaki evlerden çocuklar ve sırf babaları kötü bir davranışta bulunur korkusuyla orada olmak için Cameronlar geldiler. Gillon içtiği viski ve bu hale geldiği için ağladı, sonra da kayıp oğlu için ağlamaya başladı. Akacak gözyaşı kalmayıncaya kadar ağladı ve sonunda uyudu.

Kendi yataklarının battaniyesiyle dışarı çıkan Maggie:

«Örtün bunu üstüne,» dedi. «Sabaha bir şeyin kalmaz.»

Durumu gören herkes, o zamana kadar belki de hiç kimsenin Gillon Cameron'un ağladığı kadar ağlamamış olduğunda birleşti: Ne Pitmungo'da, ne madenciler arasında, ne de kasabanın tarihinde.

9 SPOR ALANI'NIN ALT YANINDAKİ mezarlığa doğru tabutun peşinden patika yolda yürürlerken Maggie bir türlü gözlerini tepeden, Tosh-Mungo Terrace'da kendisini bekleyen evden ayıramıyordu.

Gillon'u cezalandırmak için ne söylemiş olursa olsun, bir an meselesiydi şimdi bu. Bay Hogg'un ne kadar iyi bir baba ve ne kadar ailesine düşkün bir insan olduğunu söyleyen Bay MacCurry'yi dinlerken —Kolej'in masrafını karşılamaya ne kadar düşkün olduğunu düşündü Maggie— gözleri hep evdeydi. Sadece Tosh-Mungo Terrace'da olmakla bitmiyordu evin özelliği; manzarasını başka evlerin bozmadığı, ön pencerelerinin yola, yan pencerelerinin de Pitmungo'dan ötedeki Wester Mungo'ya, çiftliklere, tarlalara ve daha ötelerdeki körfeze baktığı bir evdi bu.

Bir an meselesi. Pitmungo Kömür ve Demir Şirketi'ne bir, iki ay kira ödeyemedikleri zaman Bay Brothcock birisini yukarı gönderecek ve Bayan Dempster Hogg da ergenlik çağındaki oğlunun kazancıyla kirasını karşılayabileceği bir yer tutmak üzere aşağı inecekti. Ailedeki deyimiyle At-Kestanesi Fiyaskosu ve bir at pahasına rağmen girilen zarar öylesine büyütülecek kadar olmadığı, kasada hâlâ çok gümüş bulunduğu için Cameronlar yukarı çıkacaktı. Aşağımahalledeki bütün aileler içinde, bu kötü günlerde Terrace'da ev tutabilecek tek aile onlardı.

O zaman Aşağımahallenin yerli halkından ilk onlar olacaktı Yukarımahalleye yükselen. Kendilerinden önce gidenler olmuştu, ama onlar Yukarımahalle ailelerindendi ve yaşamayı peyledikleri Terrace ya da Moncrieff Lane'de kendilerine bir ev açılıncaya kadar, Aşağımahalleden birisiyle evlendikleri ilk günler, Pitmungo cennetine girmeden önce, zoraki vakit geçirdikleri, zindandaki bir yolüstü durağı gibi oturmuşlardı Aşağımahallede. Kapılar ardına kadar açılmayacaktı Cameronlar için, ama Maggie birer gedik meydana getirmeye kararlıydı bu kapılarda. Gillon:

«Dikkatli ol,» diye fısıldadı. «Herkes sana bakıyor.»

Gerçekten de, onun ilgisizliğinden alınan Bay MacCurry, dinsel öğütü kesmiş ona bakıyordu. Kendi başlarına geri döndüler.

«Nereye bakıyordun?»

«Hogg'ların evine. Yakında çıkacaklar, aşağı inecekler.»

«Yok canım. Hogglar öder onların kiralarını.»

«Bu kadar parayı ödemezler. Hem kadın Hogglardan değil. Hogglar bir Gillespie için paralarını sokağa atarlar mı sanıyorsun?»

Böyle ele alındığı zaman hayatın ne kadar haşin olduğunu düşündü Gillon. Olacaklardan hoşlanmamıştı, ama deniz salyangozları olayından sonra elinde hiç bir güç kalmamıştı önlemek için. Maggie isteklerine ondan daha güçle ulaşmak istiyor ve elde ettikleriyle ne yapacağını ondan çok daha iyi biliyordu.

«Biz yukarı taşınacağız,» dedi.

Maggie onun ahlayıp ofladığını duydu, ama bir şey demedi, demediği için de çok minnet duydu ona Gillon.

Hayatın gerçeklerine dayanamadığı için gene hayalci demeye başladı ona Maggie. Gerçekleri kabule zorladı Gillon kendini. Hogg rahat döşeğinde değil, maden kuyularına düşerek ölmek üzere yaratılmış bir ayyaş, bir sokak kavgacısıydı. Gillon, Hogg'un kardeşlerinin, Dempster'in yarı dolu kovalarını tamamlamak için tartı yerinde başka madencilerin kovalarından kömür çaldıklarını biliyordu. Maggie:

«Biz o ev için çalıştık,» dedi. «O ev için birçok şeyden yoksun kıldık kendimizi. Hakkımız olmayan bir şeyi almıyorum ki.»

Gençler rugby oynuyorlardı. Gillon, Sam'ın karşı taraf oyuncularının ellerinden fırlayıp kurtulduğunu ve alabildiğine koşmaya başladığını gördü. Artık hiç biri yakalayamazdı onu.

«Cameronlar o tepeye çıkmayı hak ettiler.»

«Ben oraya gitmek istemiyorum,» dedi Gillon.

Deniz salyangozlarından beri ilk kez direniyordu ona karşı.

«İstenmediğim hiç bir yere gitmek istemiyorum.»

«Ama gidiyoruz,» dedi Maggie.

Bayan Dempster Hogg, eylül ayının on beşinde Pitmungo Kömür ve Demir Şirketi'nden yumuşak yollu, ilk evi boşaltma bildirisini aldı. Hogglardan hiç biri kirayı ödemeye yanaşmadığından, Maggie'nin çok iyi bildiği gibi aşağıya inmek için hazırlanmaktan başka hiç bir çare kalmadı kadına. Bildiriden sonraki ilk pazar, kadının oğlu Ross, başı yu-

karıda, ama gözleriyle sağı, solu araştırarak ve böyle yapmasının farkedilmesinden utanarak ailesi için yeni bir ev aramak üzere Madenciler Sıraevlerine geldi. Aşağımahalleli olmanın utancı çok büyüktü. Babasının çocukluklarından ötürü çok çabuk erkek olmak zorunda kalmış iyi bir oğlandı Ross ve Maggie onunla konuşabileceğini biliyordu. Kapıdan seslendi:

«Gel bir bak bu eve.»

Oğlan, şaşırmış gibi bir hal aldı, ama kapıya geldi.

«Küçük burası,» dedi.

«Heya, küçük. Aşağımahalledeki her ev gibi küçük. Ama bundan daha büyüğü, daha sağlamı, daha temizi, tahtaları oğulmuşu ve bakımlısı da yok.»

Maggie bu evin oğlanın evinden kat kat temiz olduğunu biliyordu.

«Bu evin kirası yıllık iki sterlindir. Eski evinizin kirasıysa altı sterlin, on şilin. Evinizi alacağım ben sizin elinizden, siz de burada oturursunuz. Eğer annen aşağıya inmeyi göze alıyorsa, bu ev de elden gitmeden acele etsin, çünkü bu evi isteyen çok kimse var bu sokakta.»

«Çok karanlık burası,» dedi oğlan üzgün üzgün. «Oysa tepe öyle aydınlık ki.»

Oğlana yalan söylemenin hiç bir anlamı yoktu:

«Heya. Biz de o yüzden yukarı çıkmak istiyoruz.»

Oğlan içeri girip köşe bucağa ve ocağa baktı.

«Annem çok üzülecek,» dedi. «Yılda dört sterlinlik bir fark yüzünden bütün bunlar.»

Maggie'ye baktı:

«Kolay değil aşağıya inmek.»

Çok yaşlı bir erkek hali vardı üstünde. Bu Maggie'nin de yüreğinin içinde duyduğu bir şey olduğu için onun adına üzüldü. Oğlan elini uzattı.

«Ne oldu?» diye sordu Maggie.

Oğlan şaşırır gibi oldu ama kararında kesindi.

«Anlaştık.»

Maggie:

«Dur bir dakika,» diyerek içeri girdi Geri döndüğü zaman oğlana yarım sterlin verdi.

«Ya bu ne?» diye sordu oğlan.

«Kontratı mühürlemesi için Arles'e verilecek para,» dedi Maggie.

Oğlana bir sadaka gibi geldi bu para, ama alıp cebine koydu.

«Annen bir şey demesin sonra?»

Oğlan kızardı:

«Şimdi evin erkeği ben değil miyim?»

«Elbette sensin,» dedi Maggie ve yeniden üzüldü. Erkeği çocuk olan bir ev sıkıntılı bir evdi.

«Söz söz,» dedi oğlan ve eliyle paranın olduğu cebine vurarak kapıya yöneldi. Maggie:

«Biz ne zaman taşınabiliriz?» diye sordu.

Oğlan işin bu yönünü unutmuştu. Gene üzüntüyle:

«Biz çıkar çıkmaz,» dedi.

«Yarın, akşam çayından sonra.»

Oğlan bir an düşündü. İşler, hiç aklından geçmediği kadar hızlı gidiyordu.

«Siz arabası olan madencilersiniz, değil mi?»

Maggie başıyla onayladı.

«Eğer arabayı bize ödünç verirseniz, yarın akşam çayından sonra olur.»

«Biz hazır olacağız.»

«Söz söz,» dedi.

Bir kez daha birbirlerinin elini sıktılar. Oğlan dışarı çıkıp kapıyı çekti. Bu kadar kolay olmuştu.

10

MAGGİE BU KONUDA AİLEYE BİR ŞEY söylemedi; çünkü sürprizi kendine saklamak, başkalarıyla paylaşmadan önce bunun tadını kendi başına çıkarmak istiyordu. Ertesi akşam erkekler ocaktan döndüklerinde arabayı, yeni at da koşulmuş ve hâlâ evde olan ağır birkaç parça eşyanın dışında her şey yüklenmiş olarak kapının önünde hazır buldular. Taşınmanın bu apansızlığı hepsini şaşırtmıştı. Sabah bir Aşağımahalleli olarak yataktan kalkıp bir Yukarımahalleli olarak yatmak. —Bu kadar çabuk nasıl

olurdu bu iş? Madenciler Sıraevlerinden Tosh-Mungo Terrace'a gitmek fikrine alışmak bile haftalar isterdi, oysa kendileri ocaktan çıktıktan yarım saat sonra gidiyorlardı. Jemmie:

«Ben gitmek istemiyorum,» dedi. «Benim evim burası **Burasını** seviyorum ben. Ben **burada** doğdum, **burahyım** ben.»

Yalnız Emily gitmek istedi.

«Yatak odamın penceresinde durup, buradaki insanların üstüne tüküreceğim,» dedi.

«Kardeşin Rob'un burada olup dediklerini duymadığına sevindim,» dedi Sam. «İyi bir tekme yerdin kıçına. Senin insanların bunlar.»

Rob Roy'dan söz edilmedi, Tosh-Mungo'ya taşınmayı bir yukarı çıkış gibi değil de çocuktan bir adım daha uzaklaşma gibi gören Gillon'u üzdü. Birbirlerinden ayrıldıkları günden beri Rob'la konuşmamıştı. Bu onları şimdi daha da ayıracaktı. Daha şimdiden iyice çıplaklaşmış olan evde dolaştı. Çekmeceli bir, iki dolap, bir yan masası, ocaklarda geçen bir yüzyılın belirtisi olarak birkaç teneke ve tahta yıkanma fıçısı. Maden sahiplerinin genç madencilere verdikleri geleneksel düğün armağanı olan kütükten oyulmuş kaba saba masa. Kim bilir kaç yüz bin yemek yenmişti bu masanın üstünde. Birkaç kap, birkaç tabak, birkaç kâse ve bardak, birkaç saksı sardunya.

Ve Maggie'nin dünyaya geldiği yatak —Gillon çocuklarının çoğunun döllendiği ve hepsinin dünyaya geldiği— Maggie'nin şimdi ölmüş olan babasının da dünyaya geldiği yatak. Maggie:

«Durup bunlara bakmanın bir yararı yok,» dedi.

«Baban bu yatakta doğmuş.»

«Kendisinden önce de babası. Bakmanın bir yararı yok. Götüremeyiz bizimle.»

Ötekiler gibi bu yatak da duvarın içine yapılmıştı. Bunları kim yapmışsa, hiç düşünmemişti başka bir yere taşınılabileceğini. Pitmungo'da yaşayanlar, sonunda taşındıkları mezarlık dışında çok seyrek taşınırlardı başka bir yere. Gillon:

«Çok hoş zamanlarımız geçti bu yatakta,» dedi ama Maggie bunların hatırlatılmasını istemedi.

«Hepsi geride kaldı,» dedi. «Geçmişin önemi yoktur. Önemli olan yalnız gelecektir.»

«Hiç bir önemi yok mu o günlerin? O gecelerin?»

«Yok. Yalnız sonuçlarının var.»

Kap dolabı ve ağır, demir yemek pişirme kaplarını taşıyan çocukları gösterdi:

«Bazıları iyi, bazıları kötü, bazılarının ne olduğu daha belli değil.»

Onun haklı olabileceğini düşündü Gillon. Onun hemen hemen her zaman haklı olduğunu kabullenir bir hale gelmişti.

«Baban sağ olsaydı, ne düşünürdü çok merak ediyorum.»

«Kolları kabarırdı. O kadar gururlanırdı. Tepeye çıkıp bizi görmeye gelirdi.»

Bu sözler çok üzdü Gillon'u. Kendi evinde hiç bir iz bırakmadan Tom Drum gitmişti. Yeraltında geçen elli yıldan sonra birkaç kış önce bir sabah, içinde bir şey kopmuş özünde ya da yüreğindeki bir yay boşanmış ve ölmüştü. Kalkamamış, kazmasını kavrayamamış ev yatağında kalıp ölmüştü. Sonra da, kendilerine artık ihtiyaç kalmayan iyi madenci karıları gibi o koyu esmer, garip karısı da ölmüştü. Çalışma kartı zımbalanmış, iş saati defteri dürülmüş, gitme zamanı gelmiş, gitmesine izin verilmişti. Kadın ne zaman gideceğini bilmişti. Gillon onun kendisine söylediği müthiş şeyi hiç bir zaman unutmamıştı:

«Sana allahaısmarladık demek terbiyeli bir davranış olmayacaktı, çünkü seni o kadar iyi tanımıyordum. Çocuklardan birine benim adımı vermek hiç aklına gelmedi, değil mi?»

Kadın ona hiç adıyla seslenmemişti, kadının adını o hiç ağzına almamıştı. Koyu esmer, sessiz kadından ve onun karanlık, sessiz hayatından adı bile kalmamıştı geride. Gillon onun nasıl ilahî bir nedenle bu dünyaya getirilmiş olduğunu düşündü. O sırada peşinde Sam ve Andrew olduğu halde Maggie odaya girdi. Nasıl bir nedenle getirilmiş olduğunu gördü Gillon.

Madenciler sıraevlerindeki bu evde yüzyıl geçirmiş olan Drumlardan döşemedeki taşlar üstündeki bazı aşınmalardan ve çevresinde oturdukları ateşin duvarlardaki siyahlıklarından başka hiç bir şey kalmamıştı.

Daha başka şeyler olmalıydı diye düşündü Gillon. **Olmalıydı.** Çocuklar, üstünde küçük porselen köpeklerle telden domuzların durduğu kap dolabını götürüyorlardı. Birisi, güç

kazanılmış gümüşlerini harcayacak kadar ilgi duymuş olmalıydı. Başka da hiç bir şey yoktu. Maggie'ye gene hak verdi Gillon. Eğer bir hayattan kalan bunlar idiyse, yaşamaya bakmaktan başka çare yoktu.

«Andrew,» diye seslendi. «Çekmeceli dolabı taşımama yardım et.»

«Heya,» dedi Andrew.

Dolabı alttan tutup kaldırmak için eğildikleri zaman, Gillon, oğlunun ağlamış olduğunu farketti. Bunun iyi bir belirti olduğunu düşündü. Bütün işadamı hallerine rağmen Andrew'in Sam gibi duygulu bir yanı vardı.

Ev boşalıp araba yükünü alınca, son kutsal törenlerini yerine getirdiler. Andrew son kez taşı yerinden kaldırdı ve Maggie kasayı yerinden çıkararak sanki ellerinde kırılacak bir şey varmış gibi arabaya taşıdı. Andrew de taşı yerine koydu. Sam:

«Bir gün burasını bulacaklar,» dedi. «Ama ne için olduğunu çıkaramayacaklar, ne için kullanıldığını anlayamayacaklar.»

Gillon kendilerinden hiç olmazsa döşemedeki bu çukurun, ne idüğü anlaşılamayacak olan bu çukurun geride kaldığını düşündü.

Cameronlar yoldan aşağı doğru indikleri sırada erkekler hâlâ Coaledge'de ya da yıkanma fıçılarında, kadınlar da akşam çayını hazırlamak üzere içerideydiler. Maggie böyle olmasını istemişti; ne el sıkmalar, ne peşlerinden el sallamalar, ne de iğreti güle güleler.

Colliers Walk'a gelince çıkışa geçtiler ve Spor Alanı'na vurdular. Eve baktıklarını belli etmemeye çalıştıkları halde akşam güneşinin yeni evlerine vurduğunu gördüler. Kıra akşamın gölgeleri düşmüştü, ama günün son ışıklarını gören tepe hâlâ aydınlıktı. İçinde yaşadıklarına inanamadıkları bir düştü bu. Kırın üstüne geldikleri zaman genç Tom Hope aşağı inerek onları karşıladı.

«Bay Brothcock duydu,» dedi.

«Neyi duydu?» diye sordu Sam.

«Sizin yukarı taşınacağınızı. Hoşuna gitmedi.»

«Neden hoşuna gitmedi?»

. Bir madenci yerini bilmeliymiş ve halinden hoşnut olmalıymış. Böyle dediğini duydum.»

«Başka neler duydun?»

Oğlan Pitmungo'nun en iyi rugby oyuncusuyla ürkek ürkek konuşuyordu.

«Yukarımahallelilerin madenci şakalarından hoşlanmıyor. Aşağımahallelilerin Yukarımahalleli olmalarını doğru bulmuyor.»

«Başka Tom.»

Oğlan sıkılarak konuşmasını sürdürdü:

«Sizin kendinizi ötekilerden üstün tuttuğunuzu ve onlara akıl verdiğinizi söyledi. Rob Roy'dan ve onun daha büyük gölünden hoşlanmadığını söyledi.»

Araba yukarı doğru çıkışını sürdürdü. Başka yerlerdeki başkalarının, güçlü yerlerdeki kimselerin onlar hakkında bir şeyler düşündüklerini, davranışlarını izlediklerini duymak garipti. Sarah:

«Dönsek iyi olacak belki,» dedi. «Geri dönüp eski yerimize gitmek daha iyi olacak belki.»

Maggie, daha sonra hiç birinin gördüklerini hatırlayamadıkları öyle büyük bir hızla elini savurdu ve öyle bir güçle kızını tokatladı ki, Sarah dengesini yitirerek geri geri gidip arabanın tekerleğine çarptı. Maggie ona:

«Geri dönmek mi?» diye bağırdı. «Geri dönmek yok.»

Bundan sonra sessizce yollarını sürdürdüler. Hiç biri keyifli değildi. Hiç kimsenin kendilerini istemediği yere zorla girmek, kendilerinin olmayan yere zorla sokulmak için neden hep onlar ortaya çıkıyordu? Andrew nasıl açıklamıştı bunu? Gözleri yükseklerde olan insanlar. Cameronlar, gözü yükseklerde olan bir kabileydi. Gillon hoşlanmıyordu bundan. O yüksekler de çok yalnız kalırdı insan. Jemmie'nin:

«Biz buraya değil, Amerika'ya gitmeliyiz,» dediğini duydu. «Amerika tam bize göre bir yer.»

«Evet, Amerika'ya gidelim de Dunfermline maçlarını kaçıralım, değil mi?

Onu bir türlü ciddiye alamıyordu Sam.

«Para Amerika'da be adam. Orada insana insan gibi davranıyorlar.»

«Burada insana ne gibi davranıyorlar?» diye sordu Andrew.

Jemmie elini yeni midilliye doğru uzatarak:

«Bunun gibi,» dedi. «Onların buyruklarını yerine getirecek bir yük hayvanı gibi.»

Özgür düşünce sanki aynı kuyudan su içmekle yakalanılan bir hastalıkmış gibi, Gillon, zorlanmadıkça eline kitap almayan bu oğlanın da gerçekleri görmeye başladığını düşündü.

«Amerika'da eğer biraz toprak sahibi olmak istersen, gider toprağına sahip olursun. Bir ağaç mı lazım oldu, 'İşine bak, kes ağacı' derler sana. O kadar çok ağaçları var.»

«Sen nerden biliyorsun bütün bunları?»

«Biliyorum işte. Oranın iyi olduğunu biliyorum. Andrew Carnegie'ye bak bir.»

«Bak ya. Geri geldi değil mi, güzel İskoçya'ya geri geldi,» dedi Sam.

«Heya. O yeri satın almak için.»

Jemmie ilk kezdir ki, Sam'ı yenilgiye uğratıyordu verdiği örnekle.

Budala değil, hiç de budala değil diye düşündü Gillon. Daha çok ilgilenmeye çaba harcayacağım bununla.

Pişmanlıklar. Usanıyordu artık bundan. Her şey pişmanlık doluydu.

Tosh-Mungo Terrace'a vardıkları zaman kadın ve erkeklerin; bu davetsiz konukları incelemek, Aşağımahallelilerin kendi ülkelerine bu ilk saldırısını kendi usullerince karşılamak üzere sokakta, kapı aralarında ve pencerelerde onları bekler buldular. Maggie'nin:

«Başlarınızı dik tutun,» diyen sesi duyuldu. «Karşılık vermeyin onlara, dediklerine kulak asmayın, yolunuza devam edin.»

Gillon'un çok eski günlerden bildiği bir buyruktu bu.

«Terrace'ın sonundaki evinize bakın, onlara değil.»

Banyolarını yapmış olan Tosh-Mungo'lu erkekler, hâlâ kuyu pisliği içindeki Cameronlara göre yorgunluklarını gidermiş ve temiz görünüyorlardı. Yukarı ilk gelişlerinde böyle kuyu pisliği içinde olmak bir taktik hatası olmuştu. Gillon bir kadının Terrace boyunca başka bir kadına:

«Onlar da yıkanırlar,» dediğini duydu. «Her salı.»

«Çiçek saksıları, bak şu işe hele.»

«İçerideki pisliğin görünmemesi için pencere eşiklerine korlar onları.»

Çocukların bu lafları umursamadıklarını görmek Gillon'u sevindirdi. Sam gülümsüyordu bile.

«Eee, büyük adamın şapkası nerde? Bir Aşağımahalleli şapkasız nasıl gelir Tosh-Mungo'ya?»

Aradan yirmi yıl geçmiş olmasına rağmen şapka hâlâ çekiciliğini yitirmemişti kasabada. Bay Selkirk'in dediğine göre, kasabanın kültür düzeyi için bir örnekti bu.

«Peki ya her gece Kolej'in döşemesinde uyuyup kalan nerde?»

«Onun yeri iyidir. Hiç olmazsa her gece süpürüp atıyorlar dışarı.»

Kahkahalar, yuh çekmeler. Rob Roy'un içiciliğini herkesin bildiğinden haberi yoktu Gillon'un.

Çevreleri nefret, acılık, kötü niyet doluydu. Bir de ustaydılar ki bunda. Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla kabilinden, sanki sözünü ettikleri kimse orada değilmiş gibi yüzlerinde bilgiç, alaycı gülümsemelerle yolun iki yanındaki evlerden karşılıklı konuşmalar. Gillon arkadan Maggie'ye yaklaştı.

«Birlikte yürüyelim,» dedi.

Maggie bundan sevinmedi değil.

«Daha yeni yeni kızışıyorlar. Şimdilik bir şey atan olmadı değil mi?»

«Hayır.»

«Öyleyse şükretmemiz gerek.»

«Öyle kötü ve çirkin bir hal ki bu. Çocuklar için üzülüyorum.»

«Onlar burada büyüdüler, her şeyi biliyorlar. Üzülme, yalnız bize değil. Kendilerine de böyle yapıyorlar.»

Gerçekti bu. Sıraevlerdekilerden daha da kötüydüler hattâ, biraz daha ısırıcı, gözlerindeki mavi biraz daha soğuk. Yukarımahalleliler.

Hoggların pek fazla bir şey olmayan eşyaları olduğu gibi sokağa çıkarılmıştı. Bayan Hogg ağlamamaya çalışıyor, ama gözlerinden yaşlar iniyordu. Bütün ömrü Terrace'da geçmişti ve şimdi aşağı iniyordu. Komşuları ona:

«Gene geleceksin, gene yukarı geleceksin,» diyorlarda ama, gelemeyeceğini onlar gibi kendisi de biliyordu. Dördü

kız, altı çocukla olanağı yoktu bunun. Bir daha gelmemek üzere iniyorlardı aşağıya.

Cameronlar arabalarını boşalttılar. İndirdikleri her eşya Terracedakilerin alaycı, şişirilmiş övgüleriyle incelendi:

«Bu büyüklükte bir et kütüğü ne **muazzammmm** ne **muazzam** değil mi?»

«Et kütüğü değil o aptal, yemek masası.»

«Oh, özür dilerim Bayan.»

«Sen hiç bu kadar çok, telden domuz gördün mü? İnan ki her biri bir kazmacıdan fazla etmez. En aşağı on şilin harcamışlardır hepsi için.»

İnsanın ömrü boyunca Pitmungo'da öğreneceği ne kadar alaylı laf varsa hepsini sıraladılar. Cameronlar hepsini dinledi bunların, sonra oğlanlar Hoggların eşyalarını arabaya yüklediler ve aşağıya götürmek üzere Jemmie midillinin başlığını kavradı. Bayan Hogg:

«Dilerim ki mutlu olasınız burada,» dedi.

Ağlaması dinmişti:

«Ben olamadım.»

Çevresine bir kez bile bakmadan Tosh-Mungo Terrace'dan aşağı, Aşağımahalleye doğru arabanın peşinden yürüdü.

Ev çok pisti. Maggie:

«Şimdi onlara Cameronların nasıl çalıştıklarını göstereceğiz,» dedi:

Oğlanlar da yıkanma fıçılarını tulumbanın başına götürdüler. —Terrace'da tulumba vardı, genel bir kuyu değil— ve su doldurdular. Kızlar dört odayı süpürmeye başlamışlardı bile. Gillon güçlü bir ateş yaktı ve su kazanı çok geçmeden kaynamaya başladı. Karanlık bastırıyordu. Yanlarında ne kadar lamba, mum ve madenci lambası varsa yakıp ilk kez içine girdikleri bu özel evin döşemelerini, duvarlarını, merdivenin oyalayıp arıtarak karanlık iyice indirinceye kadar çalıştılar. Tuğla döşemeyi ovaladılar ve Jem dönünce göztaşı ve soğuk suyla o girişti kararmış duvarları temizleme işine. Duvarlar kuruduktan sonra, beyaz kirece az biraz mavi boya katarak mum ışığında bile sokaktan içerisini pırıl pırıl gösterecek biçimde badanaladı. Ancak beğenecekleri biçimde çalışan kimselere alaycı ya da iğneleyici bir şey söy-

lemek olanağı bulunmadığı için; duygularını nasıl belirtmeye çalışmış olurlarsa olsunlar, seyircilerden bazıları çok önce çekilmeye başlamıştı. Geceyarısına doğru eşyaların geri kalanları da içeri taşındı ve oğlanlar bahçeye çıkarak, havalanmaları için oraya bırakılmış olan saman şilteleri getirdiler; otlaması ve uyuması için midilliyi kıra saldılar. Her gece esecegi gibi, şimdi az ötelerinde olan Yüksek Alan'dan ve White Coo fidanlığından doğru rüzgar esmeğe başladı. —Gillon çürüyen elmaların kokusunu duydu rüzgarda— ve az sonra da işleri bitti.

Ev kendilerinindi; isteseler de, istemeseler de; onlar da Tosh-Mungo Terracelıydılar artık.

Hemen hazmedilecek bir durum değildi bu. Dört oda: Biri kızlara, öteki de oğlanlara olmak üzere iki oda yukarıda. Aşağıda anayla babaya yatak odası olacak büyüklükte bir bakla sofa, eğer gelen olursa bir konuk odası ve şimdi şilteler, oğlanların giysileri ve ocak öteberileri ortadan kalktığına göre yemek pişirmek ve çamaşır yıkamak, günlük banyoları yapmak ve en iyisi de sızan suları oğlanların başlarına ve şiltelerine damlamadan kuyu giysilerini ocağın yanına asıp kurutabilecekleri büyüklükte bir mutfak.

Ev oradaki son yapı olduğu için rüzgar oğlanların ve karı kocanın odalarının pencerelerinde patlıyordu, ama kimse umursamıyordu bunu. Evin hemen alt yanında, Pitmungo'da tek kalmış, yerine hiç de uymayan, başka bir devir ve toplumdan canını kurtarmış, simsiyah ve yaygın bir İskoç çamı yükseliyordu. Bu ağacın ayakta kalmış olmasının nedenini kimse bilmiyordu, ama kalmıştı işte ve şimdi de bir bakıma onların ağacı sayılırdı. Ağacın ağır dalları rüzgarda inliyor, acı çekiyor —Dempster Hogg'u evinden kaçıran da buydu belki— ve rüzgar arttığı zaman dallar duvarları dövüyordu. Kimsenin umursadığı yoktu. Pencerenin üst yanından, dalların arasından ayı görüyorlardı. Bir dal pencereye sürtündü, ayı o zaman çam dikenlerinin ve dalgalı camın arasından sanki su altındaymış gibi gördüler. Sarah:

«Çay,» diye seslendi. Gözleri şişmişti. «İlk çayımız için aşağı inin.»

Erkekler, on dört saat önce ocakta yedikleri şeylerden beri ağızlarına bir lokma bir şey koymamışlardı. Bu süre daha da uzun gelmişti onlara. Evin geri kalan bölümlerinde hava soğumaya başladığı için birbirlerine sokularak masanın başın-

da bir araya geldi aile. Sıcak ekmek ve tereyağı, isteyenin şekerli, ya da tuzlu yiyebileceği yulaf lapası ve isteyenler için de, şerefe içmek üzere az bir şey viski vardı. Yemeğe başlamadan önce Gillon kadehini kaldırdı:

«Buradaki usulleri bilmiyorum,» dedi. «Ama bu evde ilk yemeğimizi yemeden önce bir şükran duası okumanın yerinde bir şey olacağını sanıyorum,»

Herkes önüne baktı. Kimse Gillon'dan böyle bir söz beklemiyordu. Tanrıya inanmayan bir adamın, evi için Tanrıya şükretmesine ne gerek vardı? Gillon'un kendisi de böyle bir şeyin gerekliliğinden emin değildi. Nitekim söyleyecek hiç bir şey bulamadı. Şaşırtıcı bir sessizlik oldu. Karınları açtı, ama kimse bir şey yemek istemiyordu şükran duasından önce. Jemmie ayağa kalktı:

«Bu evi bizimle paylaşması için kardeşim Rob'un da burada olmasını isterdim,» dedi.

«Şükran duası değil bu,» dedi Sam.

«Tanrıdan dileğim bu.»

Gene bir sessizlik oldu. Rüzgarın, çamlarında inlediğini duyuyorlardı. Rob Roy artık ailede ele alınmasına imkan olmayan bir konuydu. Sam ayağa kalktı.

«Eti vardır yiyemez dünyada bazıları,
Bazılarının yoktur, ondan yiyemez eti;
Bizim etimiz de var, çok şükür yiyoruz da,
Tanrı esirgemesin bizlerden bu nimeti.»

Bir alkış koptu. Şükran duası okunmuştu. Sam bu işi başarmıştı, artık yiyebilirlerdi. Sam durumu kurtarmasını biliyordu. Gillon'da olmayan bir yetenekti bu.

«Nereden öğrendin bunu?» diye sordu oğluna.

«Bilmiyorum, öğrendim işte.»

Annesi gibi o da nereden olduğunu bilmeden esrarlı bir biçimde öğreniyordu her şeyi Gillon'a göre. Ama o, —o ailesiyle çevrelendiği bir sırada akla yakın bir şükran duası bile okuyamıyordu.

Çocuklar yatmak üzere üst kattaki odalarına yöneldikleri zaman saat sabahın birine geliyordu. Üç saat sonra gün ışıyacak, kalkıp ocağa inecekleri vakit gelecekti. Oğlanlar duvar boyunca şiltelerini serdiler.

«Haydi iyi geceler Sam. İyi bir şükran duasıydı.»

«İyi geceler Andy.»

«İyi geceler Jem.»

Jemmie'den ses çıkmadı. Sam konuştu:

«İşi bu kadar büyütme. Rob bizimle beraber olmak istemiyor. Ona git diyen olmadı. Kendisi gitmek istedi.»

Bir süre sessiz kaldılar, sonra Jemmie de iyi geceler diledi. Mesele kapanmıştı. Rüzgar dinmiş olmalıydı, çünkü ağaç sessizdi ve sadece odadaki ayışığının gölgelerinde ağır bir hareket vardı. Uzun bir süre sonra —ne kadar olduğunu bilmiyordu— Andrew fısıltıyla kardeşine seslendi:

«Sam? Uyanık mısın?»

«Heya.»

«Ben de uyanığım,» dedi Jemmie.

Yalnız İan, kaypak İan, ailenin gelinciği olan İan'dan ses çıkmadı, uyuyordu. Yoksa uyanık mıydı? Ne yaptığı hiç belli olmazdı İan'ın.

«Alışamadım buraya.»

«Zamanla alışırız, düşünme.»

«Benim yerim değilmiş gibi geliyor bana burası.»

«Bana da öyle,» dedi Jemmie. «Bizi burada istemiyorlar. Bizim yerimiz değil burası.»

«Amma iş,» dedi İan. Uyanıktı. «Buralarda sürünerek dolaşmamız gerekecek gibi geliyor bana.»

«Aşağımahalleliler Aşağımahallelilerle kalmalı,» dedi Jemmie. «Bunlar bizi istemiyor.»

«Bizim yerimiz değil burası,» dedi Andy.

Merdivende hafif, hızlı ayak sesleri oldu ve gözleri çocukların üstünde gezinerek Maggie kapı aralığında belirdi. Ayışığında yüzünü göremiyorlardı, ama odanın soğukluğuna eş hırsını farkeder gibiydiler.

«Burası sizin yeriniz, anlıyor musunuz? Sizin yeriniz. Burası, yukarısı. Aşağısı, onların olduğu yer değil.»

Dudaklarından hızlı hızlı dökülen her sert kelimeyle birlikte ağzından fışkıran beyaz soluğuna baktılar.

«Şimdi beni dinleyin ve duyduklarınızı hiç aklınızdan çıkarmayın: Ailemizde şatolar var; sorun, onların da var mı. Biz onlar gibi korkak ve kışkırtıcı değiliz. Bir bize bakın, bir de onlara.»

Sesi önceleri hırslı çıkmıştı, ama şimdi heyecanla yükselen bir zafer havası taşıyordu.

«Anlamış olmanız gereken bir şey söyleyeyim size. Kimsenin önünde eğilmeyiz biz. KİMSENİN.»

Soğuk ayışığında soluğu duman gibi çıkıyordu ağzından. Yandaki odadan Emily'nin korkuyla bağırdığı duyuldu.

«Cameronlar sırtlarını kimseye dayamazlar.»

Çocuklar ondan utanmışlar, sıkılmışlar ve hırsından korkmuşlardı. Maggie bakışlarını onların üstünde gezdirdi. Gözlerinde yanan kömürden sakınmanın olanağı yoktu. Sam:

«Bunu aile filamasına yazmak iyi olur,» dedi.

Maggie bu kez meydan okurcasına:

«Cameronlar sırtlarını kimseye dayamazlar,» dedi.

Onun merdivenden inen ayak seslerini duydular. Sırtüstü uzanıp soluklarının; içlerindeki solukluk, soğuk ve ürperti gibi ağızlarından girip çıkmasını seyrettiler. Sam sonunda:

«Ne var bunda bu kadar kızacak?» dedi.

Uyuyabilmeleri için birinin bir şey söylemesi gerekti. Andrew'e göre Cameron olmak, taşınması çok güç bir yüktü.

11

ONLARI ÜZEN VE AİLEDE HERKESİN kafasına takılmış, bir şey vardı: evden içeri ayağını atacak ilk insan kim olacaktı? Daha önce birçok kez gerçekliğine tanık oldukları için ailece kapıldıkları birkaç boş inandan biriydi bu. Pitmungo'da ve İskoçya'nın başka yerlerinde yeni bir evdeki yeni hayatın talihli ve sağlıklı geçmesini sağlamak için, eşikten içeri adımını atacak ilk yabancının erkekse yakışıklı, sağlam yapılı, esmer, kara kaşlı ve kara gözlü olması; kadınsa güzel bir kadın olması şarttı. Erkeğin ayrıca bir armağan da getirmesi gerekti; getirmezse evde açlık, hattâ ölüm olurdu. Pitmungo'da bu talihi sağlamak için yeteri kadar yakışıklı, ya da yeteri kadar esmer bir arkadaşı olmayan bazı kimseler, yılın ilk günü ya da taşınmada eşikten adımını attırmak üzere kirayla adam tutmaya ve adamın eline de kendi satın aldıkları bir torba portakal, ya da bir şişe viski vermeye kadar götürürlerdi işi.

Cameronların Tosh-Mungo Terrace'daki evlerine kimse gelmedi. Her sabah sucuklu sandviçlerini yedikten sonra —bu da yeni bir şey, bir basamak yükselmeydi onlar için— kapının dışında sıralanıyorlar, yiyecek kovalarını Sarah'tan alıyorlar, arkada bıraktıkları kadınlara, kim olursa olsun yakışıklı, esmer bir adam görürlerse kaçırmamalarını hatırlatarak, Maggie'nin de kabul ettiği gibi, hepsi de temiz giyimli olan komşularının hiç biri onlarla birlikte yürümeyi istemediği için hep birlikte Terrace'dan aşağı iniyorlardı. Her akşam her şeyden önce kimsenin gelip gelmediğini soruyorlardı. Bekledikleri insan sonunda geldi, ama hiç de umdukları gibi olmadı bu.

Kapı vurulduğunda Sarah çorba kabında çamaşır kaynatmakla meşguldü. Hiç de yakışıklı olmayan, zayıf, sarışın, uzun, genç bir erkekti gelen. Pitmungo ölçülerine göre çok iyi sayılırdı. Bakımlı, sağlıklı, kurnaz bakışlı, cilalıymış gibi temiz, yumuşak yüzlü.

«Eee ?» dedi adam.

Sarah onun ne demek istediğini anlamadı.

«Evinize birisi geldiği zaman ne yaparsın?»

«Bilmem,» dedi Sarah. «Evimize gelen olmaz ki.»

«İçeri buyur edersin,» dedi adam.

«Heya, elbette buyur ederim. Gir içeri öyleyse.»

Sarah ellerinin kırmızılığından ve yüzünün iki yanından sarkan ıslak saç demetlerinden utandı ve adam eşiği aşmak için davrandığı sırada saçlarını tutturmak için arka odaya koştu. Geri döndüğünde adam hâlâ kapı aralığındaydı ve dehşetle, bir adım daha atmasını önleyen bir korkuyla, eğer adımını içeri atarsa bunun eşikten geçen ilk yabancı olacağını hatırladı. Elinde bir şey olmasına rağmen bu iş için hiç de uygun değildi bu sarışın adam. Aile için kötü bir talih olacaktı bu; belki de kötünün kötüsü, tehlike, yaralanma, ölüm.

«Eşiği geçmem için bana yardım edeceksin,» dedi adam. «Kendi başıma pek beceremiyorum.»

Kollarını uzattı. Sarah'nın gidip, eşiği aşması için adama yardım etmesinden başka çare yoktu. Dehşet içindeydi. Kötü talihi eve buyur etmekle kalmıyor, içeri girmesine yardımcı oluyordu. Birden adamın ellerini bırakınca, düşer gibi oldu yabancı ve Sarah onun ağırlığını göğsüne bindirerek adamı kavradı. Bu kez kendisi dengesini yitirdi ve şaşkın-

lıktan donmuş bir halde dengesini sağlayıncaya kadar ayrılma olanağını bulamadan bir an sımsıkı birbirlerine sarıldılar.

«Sakat olmanın da bu yararı var,» dedi adam.

İki bastonun yardımıyla yeterince yürüyordu, ama oturduğu zaman Sarah onun fotinlerinin üst yanında iki tahta bacak gördü ve ayakları olmadığını anladı. Daha yaşlanmış ve kazadan önceki haline göre değişmiş olan Sandy Bone'du bu. Hiç olmazsa armağanıyla gelmişti, iyisinden bir şişe viski. Sarah:

«Sizinkiler daha önce de vermişlerdi bize bundan bir tane,» dedi.

«Ayaklardan biri içindi o. Açmayacak mısın şişeyi?»

Sarah viskinin mantarını çıkardı ve bir bardağa bolca koydu.

«Sen de benimle bir yudum içmez misin?»

Sarah bunun doğru olup olmadığını bilmiyordu, ama gidip kendi çay fincanına da viski koydu. Tokuşturdular. Bone:

«Tanrı bu evi korusun,» dedi.

Sarah, cezalandırılmış bir hayvan örneği, ağlar gibi sesler çıkardı. Bone çok şaşırmıştı. Ona ellerini uzattı gene. Bir çocuğu kucaklar gibi kucaklamak istedi onu. Söylemesinin doğru olup olmadığını bilmiyordu Sarah —onu, kötü bir talih habercisi olma bilgisinin yükü altında ezmek doğru muydu?— ama söyledi.

«Sen evimize ayak basan ilk yabancısın,» dedi.

Yüzünü ondan öteye çevirdi ve onun dehşete düşeceği ya da hiç olmazsa üzüleceği yerde, Sarah'nın elinde olmadan ağlarcasına sesler çıkarması gibi gülmeye başladığını duyunca biraz alındı.

«Ayaklarım olmadığına göre ben nasıl bu eve ayak basan ilk yabancı olurum?»

Bu sözlerdeki mantık gülünç olduğu kadar da doğru göründü Sarah'ya. Eve ilk ayak basan yabancının ayakları olması gerekliydi; ve gülmeye başladı; önce ferahladığı için, sonra Bone da güldüğü için ve gülmekten başka her şeye benzeyen, insanı başka bir şeyin eşiğine getiren delice bir gülüşle. Sonunda sustular.

«Oh Tanrım, ne zamandır böyle gülmemiştim; kim bilir ne kadar zaman. Belki de hiç,» diyerek parmağıyla viski bardağına vurdu Sandy Bone.

«Ocaktan beri hiç. Oraya da inmek yok artık benim için.»

Kendisine acındırmak için söylememişti bunu.

«Hastaneden çıkalı ne kadar oldu?»

«Çok oldu. İki yıl. Belki daha fazla. Bu bacaklarla yürümenin üstesinden gelinceye kadar eve dönmek istemedim, biliyor musun. Az daha bunlar da olmayacaktı.»

«Heya, olmayacaktı.»

İçki etkisini göstermiş ve hoşlanmıştı. Birden erkeğin gözlerine bakmak istemedi. Bu gözlerden, onların parlak maviliğindeki bir şeyden korkmuştu. Bu gözlerde hiç bir üzüntü; yaralanmış ve işten ayrılmış başka gençlerin ve çocukların gözlerinde gördüğü, sanki suç kendilerininmiş gibi, hiç bir utanç yoktu.

«Ben sakatlandım, ama sakat değilim,» deyip güldürdü Sarah'yı ve onun gülmesinden şaşırdı. Sarah için güçtü neden güldüğünü açıklamak.

«Annem gibi konuştun da,» dedi. «Biz kömür çıkarırız, ama madenci değiliz.»

Bone bir şey anlamadı, ama anlamadığı için de umursamadı. Bakışlarını odada gezdirdi. Her şeyin yerli yerinde olması sevindirdi Sarah'yı.

«Annenin paçasız bir kadın olduğunu söylediler bana; hiç olanağı var mı bunun?»

Sarah şaşırmış göründü. Ne dediğini anlamadı sanki Bone.

«Düzensiz yani, biliyor musun?»

«Biliyorum.»

«Buranın yerlisi olmadığın için bilmeyebilirsin kelimeyi.»

«Yerlisi değil miyim? Burada doğdum ben. Okula burada gittim.»

«Heya. Eve dönerken, bazan görürdüm seni. At kuyruğu uzun saçların vardı.»

«Bak hele.»

«İçlerinde en güzelleri sendin,»

Sarah olumsuz anlamda başını salladı.

«Pekâlâ, en tatlısı. Bu daha iyi. Amy Hope daha güzeldi, önceleri. Dunfermline'da şimdi Amy Hope, sokaklarda kendisini satıyor.»

«Yok.»

«Doğru söylüyorum.»

«Yazık.»

«Bana da asıldı. Sonra tanıdı beni.»

Başı döner gibi oldu Sarah'nın; viskiden çok bu adamla konuşmasından. Kalktı ve kendine gelmek için dolaşmaya başladı.

Kahkahayı bastı Sandy.

«Amy Hope'un tanımıyorsun sen,» dedi. «Kaçmadı. Pitmungolu gençlerden para almayacağını söyledi bu iş için.»

Sarah kıpkırmızı oldu ve odadan kaçmayı düşündü bir an. Sonra onun kapana kısılmış gibi sandalyede oturuşu —kendi başına evden gidip gidemeyeceğini bilemiyordu— alakoydu kendisini. Yeniden çamaşıra koyuldu. Onun:

«Aman Tanrım,» dediğini duydu. «Özür dilerim. Ne aptalım. Sanki evimdeymişim gibi öyle bir rahatlık duydum ki —duyuyorum ki— burada. Anlıyor musun?»

«Evet.»

«Çamaşır yıkadığını unutmuştum. Beni bağışlıyor musun?»

Jem'in ocak yeleğini yıkamayı bitirdi Sarah ve birden bir üzüntü duydu adam için. Onun artık hiç ihtiyacı olmayacaktı ocak yeleğine. Sarah için ocağa inmek erkekliğin bir parçası gibiydi.

«Bağışlıyorum,» dedi.

Yeniden lafın neresinden tutturacaklarını bilemediler. Bone kendisine biraz daha viski koydu.

«Paçasızlar,» dedi. «Vay yalancılar vay. Yemeğimi yere döküp öyle yerim burada ben. Tosh-Mungo Terrace'daki en temiz ev bu. »

«Ocaktan geldikleri zaman öyle değil.»

«O zaman neresi temiz kalır ki?»

Adamın sağlıklı, keyifli, yüzü ciddileşti. Sarah bu konuyu açmasının iyi olmadığını düşündü.

«Ocağı arıyor musun?» diye sordu.

«Heya.»

Asık suratla viskisini içti. Vakit öğle sonuna dönüşmüş ve yatık gün ışığı değdiği her şeyi donuk altın rengine boyayarak eve girmişti. Güneşin vurduğu bir sandalyede oturan birisi için sersemletici bir ışıktı bu.

«Ter içinde, yorgun argın, ama işini yapmış ve iyi yapmış bir insanın gönül rahatlığı içinde gürültü ve patırtıyla Kolej'e girmeyi çok severdim biliyor musun? Yarım litrelik iyi

biralar, sonra yıkanma fıçısı, daha sonra çay, insanın önüne serilen akşam; oh, çok severdim. Aşağısını, alından kömür kazmayı, daha içeri girmeyi, kazmayı, kazmayı, elden geldiği kadar çok kazmayı bile severdim biliyor musun? İyi insanlardı aşağıdakiler, ben onları da severdim.»

Güneşin ışıkları adamın düşük, yuvarlak omuzlarında Sarah bu iyi, madenci omuzlarını bilirdi— ve insan birden dönüp baktığı zaman camdan giren yatık güneş ışıklarından ötürü yanıyormuş duygusunu veren bir kırmızılık içindeki sarı saçlarında dinleniyordu.

«Şimdi ne yapacaksın peki?»

Böyle birisine sorulması tehlikeli bir soruydu bu, ama Sarah anlayamadığı nedenlerden öğrenmek istedi.

«Tamburcu olmak istiyorum ve olacağım. İncelemeler yapıyorum, şimdi, ders alıyorum. Hani madencileri kuyuya indiren ve hem madencileri, hem de kömürü yukarı çıkaran kafesleri işletenler var ya, onlardan, bilirsin. Bana yardım et de kalkayım.»

Onun hesabına sevindi Sarah. Sandalyeden kalkmasına yardım etti. Kolları ve elleri çok güçlüydü adamın. Kaza olduğu zaman, böyle bir göçüğün altından ancak boğa gibi bir adamın sağ çıkabileceği söylentilerini hatırladı.

«Sonra da evlenmek istiyorum.»

«Ya?»

«Ve evleneceğim.»

«Evlenirsin elbette.»

Sarah gene sevindi onun hesabına. Aşağımahalledeki bütün üzgün yüzlü sakatlar daha erkek bile olmadan yıkılmışlar, yirmi yaşına varmadan her şeyden umutlarını kesmişlerdi.

«Benimle evlenir misin?»

«Oh, evet.»

Ağzından çıkıvermişti bu, öylece. Yaptığının korkusu içinde eliyle ağzını örttü. Artık geri dönüş yoktu. Gerçeği de buydu. İkisi de biliyorlardı. Sarah'nın gözlerinden akan yaşın ya da bütün bedenini kaplayan içten gelen titremenin önemi yoktu. Önemli olan Sarah'nın da, Bone'un da bilmeleriydi ve Bone'un sandalyeye oturmasından, gülmeye başlamalarından beri bildiklerini ikisi de anladılar.

«Öyleyse öper misin beni?»

Sarah ikinci kez onun düşmesine yol açacak biçimde kendini geri çekti:

«Oh, hayır.»

«Neden? Benimle evleneceksin.»

Onun kendisine yetişemeyeceği kadar uzağa çekildi Sarah.

«Neden bilmiyorum. Başka bir şey bu.»

Evde yalnız olmak, bir erkek, ilk konukları, batmakta olan güneşin garip aydınlığı, başka bir şeydi bu.

«Böyle bir şey yapacak kadar iyi tanımıyorum seni.»

Onu incitecek bir şey söylemiş olmaktan Sarah'yı korkutacak kadar uzun bir süre bir şey söylemedi Bone, sonra evlenme teklifi kadar âni bir biçimde fikrini değiştirdi.

«Anlıyorum seni,» dedi.

Pekâlâ kalkabildi sandalyeden kendi başına ve bastonlarının yardımıyla kapıya doğru yürüdü. Sarah onun bir an önce dışarı çıkmasını istedi. Bütün varlığıyla üstüne abanan bu adamın orada daha fazla kalmasına dayanamayacaktı. Çok fazlaydı onun için bu olanlar. O bakımdan, annesi Soy Beni'den dönmeden önce onun çıkıp gitmiş olmasını istiyordu.

«Teşekkür ederim,» dedi.

«Ne için?»

Sarah ocak yeleğini ocağın yanına asarak suyu dökmeye gitti:

«Viski için.»

«Ha, o mu? Bir şey değil.»

Sarah hafifçe kızardı, ama farkına varmadı bunun.

«Ve karın olmamı istediğin için.»

«Haaa bak, o bir şey işte.»

Sarah ona gözleriyle lütfen git artık, der gibiydi, ama adam hiç anlamamış görünüyordu bunu. Genç kız sanki ona bedenini ve yüreğini değil de bir dilim ekmek vermiş gibi, daha fazla bir şeyler alıp öyle gitmek istiyordu.

«Babanla ne zaman konuşabilirim?»

«Babamla mı? Burada annemle konuşulur.»

«Hayır hayır. Bir kız daima babadan istenir.»

«Öyle mi, bilmiyordum. Yakında.»

«Ne kadar yakında?»

«Yakında.»

Bone birden uzanıp kollarının üstünden ona sarıldı ve kız dudaklarının yandığını sanıncaya kadar onu öptü.

«Biz yeteri kadar birbirimizi tanıdık,» diyerek güldü ve elinde viski şişesi olmamanın rahatlığı içinde bu kez bastonlarıyla, eşiği aşarak Terrace'a çıktı. bütün Boneların yaşadığı evinin yolunu tuttu. Dönüp arkaya bakmadı, ama bastonunu salladı bir kez. Sarah anlamıştı.

«Ne kadar kaldı burada?» diye sordu annesi.

Sarah'nın hiç bir fikri yoktu bu konuda. Zamanı ayarlayabilmek için pencerede güneşi arandı. Sonunda:

«Kim?» dedi.

«Adam.»

«Kocam mı?»

Maggie onun kolunu kavradı:

«Neyin var senin?»

«Neyim mi? Neyim var benim?»

Maggie onun taklidini yaptı:

«Kocam mı?»

«Ben mi söyledim bunu?»

Annesi sen der gibi başını sallayınca da ekledi:

«Düş görmüş olmalıyım.»

Maggie dikkatle ona baktı:

«Heya, düş görmüş olmalısın, çünkü hatırlıyorsun bunu. Hazır yiyiciye yer yok bu ailede. Seninle evlenmek için aileye girecek olan adamın çalışabilecek ve kasaya biraz gümüş koyabilecek durumda olması gerek.»

«Heya, Ana.»

Ev halkı, eve ayak basan ilk yabancının kim olduğunu, elbette daha sonra, masanın üstündeki viski şişesini ve Sarah'nın nefesindeki viski kokusunu farkedince öğrendi. Sarı adam en azından bir yıl, bir felaket belirtisiydi onlar için. Andrew:

«İyi insandır o,» dedi. «Ama neden içeri aldın? Kapıda da konuşabilirdin.»

«Kendiliğinden giriverdi içeri.»

«Pek şaşırmış bir halin yok.»

«Öyle.»

«Bütün diyeceğin bu mu?» diye sordu Jemmie. «Sadece 'öyle' mi? Elbette, tavan senin başına göçecek değil ki.»

«Ayaksız bir adam nasıl eve ilk ayak basan olur?»

Bu cevap onlar üzerinde de, kendisinde yaptığı etkiyi yaptı. Öyle sade ve apaçık bir mantıkla tehlikeden kurtulmuşlardı ki, gülmeye başladılar. Eve ilk ayak basacak insan konusuna hemen bir son vermeyi kararlaştırdılar. Sam, Spor Alanı'na koştu ve ortak zevki olan kimselerin Pitmungo'daki en yakışıklı genç erkek diye kabullendikleri kısa boylu, kalın yapılı Black Willie Stuart'ı. Güzel Willie'yi alarak geldi. Bir kadeh bir şey içmek için Sam onu eşikten geçirdi ve ailenin şaşkın bakışları arasında Sarah da öptü.

12

HABERİ İLK KEZ İAN DUYDU. KENDİne özgü o akıl almaz tutumuyla kötü haberleri önce İan duyardı. Pitmungo'nun Kinglassie'yi yendiği maçtan sonra koşarak Spor Alanı'ndan yukarı doğru çıkan Sam'ı yakaladı.

«Nasıl oldu?» diye sordu. Biliyordu oysa. Sam:

«Yedik hepsini,» dedi. «Kovaladık alandan.»

«İyi olmuş, çünkü bir daha bu fırsatı bulamayacaksınız,» dedi İan büyük bir rahatlıkla, büyük bir soğukkanlılıkla. Sonunda oltaya düşmeye karar verdi Sam:

«Ne demek istiyorsun?»

«Senin için çok önemli olan bir haberi söylersem, ne verirsin bana?»

«Hiç bir şey. Sen öyle çenesi düşük birisin ki nasıl olsa er geç söylersin bana.»

Ama İan söylemedi ve o gece Sam kardeşini kolundan tutarak evden çıkardı. Teracce'ın taşlarına üç peni fırlatarak:

«Söyle bakalım şimdi,» dedi.

«Eğilmenin önemi yok benim için, ama bu paraya eğilmem.»

Sam bir peni daha attı yere.

«Bunlardan bir tane daha isterim.»

Sam ona yumruğunu gösterdi:

«Ya buna ne dersin?»

«Bir faydası olmaz.»

Sam bir peni daha attı kaldırım taşlarına. İan derin bir soluk aldı.

«Spor Alanı'nı kapatacaklar,» dedi.

Keyifli bir hali vardı.

«Kapatacaklar alanı. Bizden alacaklar orasını.»

«Alamazlar,» dedi Sam. «Bizim orası.»

«Alacaklar.»

Sam, İan'ın canı acıyormuş gibi buruşturduğu yüzüne baktı.

«Sen bir yalancısın,» diye bağırdı. «Söyle bana yalancı olduğunu.»

İan'ı yakaladı:

«Söyle ne yalancı puşt olduğunu.»

İan kaçmak ya da kendini kurtarmak için hiç bir davranışta bulunmadı. kımıldamadı. Sam:

«Siktiğimin YALANCISI» diye avazı çıktığı kadar bağırdı.

Sokakta kapılar açıldı. İri iri budakları olan bir bastonla bir adam dışarı çıktı.

«Ağzını toplasana sen,» dedi. «Duyuyor musun beni?»

Sonra bastonu yanına indirdi. Eve doğru seslendi:

«Sam Cameron'muş. Olacak şey mi bu? Her zaman da ne kadar terbiyeli bir çocuk olduğunu söylerdim onun.»

Sam utandı, ama İan'ı da bırakmadı.

«Söyle nerde duydun bunu?»

«Brotlıcock'un bürosunda. Lady Jane'in avukatından mektup geldi Bay Brothcock'a.»

İnandırıcı bir cevaptı bu. Brothcock para vererek ocaktaki çocuklara bürosunu temizletirdi ve aklının kenarından bile geçmemişti ocakta çalışan bir çocuğun okuma yazma bileceği, özellikle şirketin okuluna gitmiş olanların.

İan'ın dediğine göre alanı tahtaperdeyle çevirecekler ve ortasına yeni bir maden kuyusu açacaklardı. Şimdiki kriket tümseğinin olduğu yere moloz yığılacak, rugby oynanan alan da kömür kırma yeri olacaktı. Sam'ın zafer alanı olan futbol alanına dolu kovaları boşaltma aygıtı yapılacak, halka

oyunu oynanan yerde, yeni çıkarılmış kömürün depo edildiği harman yeri olacaktı. Sam oğlanı bıraktı.

«Sen nerde yanılıyorsun, biliyor musun?» dedi.

Biraz rahatlamıştı.

«Orası kamuya ait bir yerdir ve İngiliz yasalarına göre kamuya ait bir toprak halkın elinden alınamaz; almak isteyen büyük Lady Jane Tosh-Mungo olsa bile; Kontes Fyffe ya da ne Allah'ın belası dedirtiyorsa kendine şimdi...»

İan omuz silkti.

«Ne omuz silkiyorsun? Bu toprağı kiraya veriyor o, biz de kiracılarız ve kiramızı ödüyoruz —kiramız da her yıl Madenciler Günü'nde ona verdiğimiz kömürdür— hiç bir şey yapamaz.»

İan omuz silkti. Hiç bir şeye inanmazdı. Sam güülmsedi. Yasalara inanırdı.

Bazı geceler yattıktan sonra bu konu aklına geldikçe tedirgin olmaya başladı. Brothcock ve Pitmungo Kömür ve Demir Şirketi'nin bunu yapabileceğine pek aklı yatmıyordu. Yapmaya kalktıkları takdirde Bay Selkirk'e gidip yasa hakkında konuşacaktı. Ama ertesi sabah kırın bol, yeşil, otları üstünden geçerken doğan güneş altında gülünç buldu kırsal alanın kendilerinden alınacağı fikrini. Üstelik Selkirk'in şiş, kırmızı yüzünü görmeye dayanamıyor; babasını huzursuz ve mutsuz kılan fikirler, Kızıl fikirlerle doldurduğu için ona kızıyor ve yaldızlı laflarla Rob Roy'u kendilerinden kopardığı için onu bağışlayamıyordu. Cameron adının şirketin kurban edilecek aileler listesinde bulunması ve göz önünde tutulması gereken insanlar olmaları gibi nasıl olsa bundan da bir sonuç çıkmayacaktı. Eğer listedeyseler, şirketin bunlara karşı davranışı çok garipti, çünkü Cameron erkekleri daha önceki yıllara oranla çok daha fazla para kazanıyorlardı ocaklarda. Kömür gemileri o kadar sık ve o kadar çok sayıda rıhtımda sıralanıyorlardı ki, Maggie Cameron artık çocuklarını göndermiyordu Yüksek Alan'a çetele tutmak için.

Eve ilk ayak basan yabancı konusundaki düşüncelerinde haklı olmalıydılar. Çünkü kömür kasabalarında gerçek Yeni Yıl olan Madenciler Özgürlük Günü ve yıllık geçit töreni yaklaştığı halde ne bir göçük olmuş, ne yangın çıkmış ve grizu patlamış, ne de kuyunun dibinde gazdan zehirlenmiş bir madenci cesedi bulunmuştu. Deniz salyangozu zararı kapanıncaya kadar gümüşler çınk çınk diye kasaya düşmekte devam

etmiş ve hattâ, para kasasının gittikçe artan ağırlığıyla olayın Gillon'daki anısı da eski etkisini yitirmeye başlamıştı.

Maggie bakımından üç şey vardı aileyi tedirgin eden ve bunlardan yalnız bir tanesi ciddiydi. Rob Roy, Cameron Kasası'na kendi payına düşeni vermekten tümüyle kaçınıyordu artık, ama beklenmeyen bir şey değildi bu. Ne var ki içiciliği çok geçmeden işten atılmasıyla sonuçlanabilirdi ve aileden uzaklaşan o olduğu halde Maggie biliyordu ki aile onu aç bırakmazdı. O zaman aileye bir yük olacaktı Rob Roy.

Sarah birçok kez Terrace'daki evlerin arka tarafında Sandy Bone'la elele yakalanmıştı. Her seferinde de pişmanlığını belirtmişti. Maggie ona:

«Bana bak,» demişti. «Sandy Bone iyi bir aileden iyi bir genç, ama ondan uzak durman gerek. Ona sen yüz veriyorsun. Eli ayağı tutmaz insanlara yer yok bizim evde. Son sözüm bu sana.»

Sarah her zaman heya diyor, bildiğini ve anladığını söylüyor, pişmanlıkla ağlıyordu, ama bir daha ağzına içkinin damlasını koymayacağına yemin eden bir ayyaş gibi, gene boyuna yakalanıyordu.

Bir de Sam'ın verdiği tedirginlik vardı.

Özgürlük Günü'nden bir ay önce kasaya kendi payını koyma sırası gelen Sam hiç para verememişti.

«Para nerde?» diye sormuştu Maggie. «Ne oldu parana?»

«Söyleyemem.»

«Bir günah işlediğini anlıyorsun, değil mi?»

Cameronların hepsi emindi anladığından.

«Biliyorum. Sizlere söyleyebileceğim tek şey, bu paranın yerine konacağıdır.»

Odada bir şaşkınlık havası esti. Rob Roy'un zaman zaman kendi payını daha az verdiği olmuştu, ama hiç vermemek görülmüş şey değildi. Gillon:

«Rob Roy yüzünden oldu bu, değil mi?» diye sordu. «Başı derde girdi, sen de para zarfını ona verdin.»

Sam yere bakıp olumsuz anlamda başını salladı. Bunun üzerine Jemmie durumu anlayarak kardeşinin yanına gitti ve elini omuzuna doladı:

«Bak arkadaş,» dedi. «Kimse bu kez, evlenme onunla.

Senin kadar o da suçlu bu meselede. Senin kadar o da keyiflendi. Hiç neden yok ceremesini senin çekmende.»

Sam bir şeyler söylemek istedi, ama Jemmie ona fırsat vermedi:

«Bırak birkaç hafta kilisedeki günahkâr sandalyesinde otursun. Öldürmez bu onu. İlk kez olmuyor ki böyle bir şey. İlk kez değil ki bir delikanlı madencinin yolsuz baba oluşu.»

«Jem, Jemmie,» dedi Sam. «Çocuk meselesi, yolsuz baba olmak meselesi değil bu.»

Meseleye anlaşılmış ve çözülmüş gözüyle bakıldığı için Sam'ın dediklerini sindirmek biraz zaman aldı.

«Paraya ne oldu öyleyse?»

«Hiç param yok.»

«Bu ne biçim cevap be adam?»

«O biçim cevap işte.»

Daha önce hiç bir zaman savsaklamamıştı anasını Sam. Şimdi Gillon kadar para getiriyordu eve. Jemmie kendine göre yardımcı olmuştu; hiç olmazsa sevinilecek bir şey vardı: Yeni bir bebek gelmeyecekti eve. Maggie, Sam'ın adının yanına bir sıfır koydu ve,

«Öbürkülere bakalım,» dedi acı bir sesle. Çünkü şimdi her meteliğine kadar, kazanılan bütün paralara ihtiyacı vardı. Kasa büyükçe bir işe ayrılmıştı, ama o sıralarda yalnız Maggie biliyordu bunu.

13

EN KÜÇÜK HER HARAPLIK, HER KÖtüye gidiş belirtisinin tadını çıkara çıkara yıllardan beri gözleri onun üstündeydi.

Douglas Ogilvie ve Oğulları Ltd.
Madencilik Malzemeleri Satıcıları
Back Street, Cowdenbeath

Kötü yönetiliyor, kötü bakılıyor, baş aşağı gidiyordu. Maggie'nin kanısına göre hemen hemen hiç müşterisi yoktu. Şirket madenler için gerekli malzemeyi bir zamanlar Cowdenbeath çevresinden sağladığı ve eski bir alışkanlık ve tembellik yüzünden gene de bazı alışverişler yaptığı için biraz iş görüyordu mağaza. Ama mağazayı miras yoluyla devralan Bay Ogilvie'nin işe ne sevgisi vardı, ne de eğilimi. Malzeme her zaman karmakarışıktı, sipariş listeleri kayboluyordu, paralar toplanmıyordu ve büyük malzeme dışarıda yağmur, kar altında bırakılıyor; sonunda da sırf elden çıkarmış olmak için ya malolduğu paraya ya da daha ucuza satılıyordu.

Ogilvie'nin oğlu Malcom içkiden veya attan düşme sonucu ya da ikisi yüzünden ölünce ve öbür oğlu Donald, Cowdenbeath gibi bir yerde yaşayamayacağına karar verip Kanada'ya gitmek üzere İskoçya'dan ayrılınca Maggie artık harekete geçme vaktinin geldiğini anladı. Donald'ın gidişinin üzerinden henüz bir ay geçmemişti ki, «M.D. Cameron» imzası ve elinden geldiği kadar erkekçe bir anlatımla mektuplarından ilkini yazdı yaşlanmakta olan Bay Ogilvie'ye.

Cevabında hayır diyordu adam, oğulları artık yanında değil diye işini satmak niyetinde değildi; üstelik geçimini sağlamak zorundaydı. Maggie maksadının yanlış anlaşıldığını yazdı, kullandığı deyimle Cameron Grubu onun işini satın almak değil, Tanrı gecinden versin, başına bir hal geldiği takdirde, her iki taraf için uygun görülecek bir bedel karşılığında olmak üzere, mağazanın satışı sırasında kendilerine bir öncelik hakkı tanınmasını satın almak istiyordu. Bu öncelik hakkı, kendisine para olarak ödenecek bir bedel karşılığında her yıl yenilenecekti. Bay Ogilvie, konuşmaları için kendisini bir cumartesi günü Cowdenbeath'e davet ettiğinde hiç şaşırmadı Maggie.

«Bir kadın ha,» dedi adam.

Müthiş ilginç, müthiş garip, müthiş eğlenceli bulmuştu durumu.

«Madencilik malzemeleri işinde bir kadın.»

Başını sallayarak gülümsedi. Adamın ağzında tek diş bile kalmamış olması Maggie'yi sevindirdi.

«Bir kadının boğa çiftliği işletmesi gibi bir şey bu.»

Maggie'yi sevindiren başka bir şey de, Bay Ogilvie'nin, işi

gibi hızla tepe üstü gitmekte olduğuydu. Yakında başına ciddi bir işin geleceğini anlamak için kendisine yakından şöyle bir bakmak yeterliydi. Bürosunun loşluğunda —buna pislik demek daha doğru olurdu— pek iyi seçememekle birlikte Maggie'yi dikkatle inceledi.

«Siz hiç ocağa indiniz mi?» diye sordu.

«Hayır. Bay Westwater kitap sattığına göre, kitap yazmasını da biliyor mu?»

Adam kahkahalarla güldü.

«Akıllıca bir cevap,» dedi. «Çok akıllıca bir cevap. Bir içkiyi hak etti bu. Birer kadeh şarap içeriz değil mi?»

Maggie, tamam dedi içinden, buydu farkettiği şey, insanı ölüme götüren kötü alışkanlık, cumartesi günü öğle vakti içki içmek. Pekâlâ. Beyaz İspanyol şarabı içmemişti hiç, ama adama cesaret vermek için razı oldu. Çok güzeldi şarap. Bay Ogilvie, açılmamış sipariş ya da senet yığınının üstündeki tozları şarap bardağıyla kaldırarak ardına yaslandı.

«Ah ah ah,» diye iç çekti.

Kendinden ve durumundan pek memnun bir hali vardı.

«Bayan Ogilvie bir görse beni büromun gizliliğinde bir kadınla, hem oldukça güzel bir kadınla içki içerken. Çok kıskançtır.»

Maggie kadının neyi kıskanabileceğini düşündü, ama oyunu sürdürdü.

«Size şu kadar söyleyeyim. Madencilik malzemeleri işine girerseniz, bu işteki en güzel insan siz olacaksınız.»

Maggie adamın başka bir düşkünlüğünü de kafasının bir kenarına yazdı. Ya afyon ruhu kullanıyor ya da içinde afyon özü olan öksürük şurubu içiyordu. Adam:

«Sigara içmeme izin verir misiniz?» diye sordu. «Şarap içerken bir de yaprak sigarası çekiyor insanın canı.»

Bardağını yeniden doldurdu. Yaprak sigarasının dumanını ciğerlerine çekti. Bunu da not etti Maggie. Adamın delibozuk bir şey olduğunu düşündü. Herhangi bir kağıt imzalanmadan önce yatakta az biraz oynaşmak için birtakım işler döneceğinden emindi ve bu konuda ne kadar ileri gitmeye hazırlıklı olduğunu düşündü.

İş konuşmasına geçmeden önce, çoğunu Bay Ogilvie'nin içtiği şişe boyunca biri saldırdı, öteki savundu. Hiç alışılagelen bir plan değildi bu. Cameron Grubu, mirasçılarına ya da

işten çekildiği takdirde kendisine ödenmek ve işi üçyüz sterline satın almak üzere, kendilerine tanınacak öncelik hakkı karşılığında, yaşadığı sürece ya da işi yürütmeyi dilediği sürece, Bay Ogilvie'ye yılda yirmi sterlin bir armağanda bulunmayı kabul ediyordu.

«Yani siz karşımda oturmuş, ben daha bir yirmi yıl —Maggie onun bu sayıyı söyleyeceğini biliyordu— yaşadığım takdirde, işimi üçyüz sterline satın almak hakkı karşılığında dörtyüz sterlin ödemeyi kabul ettiğinizi mi söylemek istiyorsunuz?»

Maggie başıyla onaylayarak şarabını yudumladı. Eğer yaza çıkarsa kendini mutlu sayması gerektiğini düşündü adamın ve bardağına yeniden şarap koydu. Bay Ogilvie:

«Kadınların neden iş hayatına atılmadığını şimdi anlıyorum,» dedi. «Küçük, güzel kafanızdaki aklınızı yitirmiş olduğunuzu düşünecekler bulunabilir. Her zaman söylerim ben, kadının yeri yataktır... ah, evdir.»

Damarlarında yeteri kadar kan olsaydı adamın yüzünün kızarabileceğini düşündü Maggie. Bunun yerine bazı kağıtları karıştırdı.

«Düşünmem için biraz daha zaman tanıyacaksınız bana,» dedi.

Maggie adamın zamana ihtiyacı olmadığını biliyordu. Onu görmek için bir nedendi bu. Kasadaki gümüşlerin dışında ayrıca ödemek zorunda kalacağı bir bedel. Ama parayı kasadan çıkarmaktan daha kolay olacaktı.

Adam onu kapıya kadar geçirdi. Satılık tulumbaların yığılmış olduğu yerin önündeki cam öyle toz tutmuştu ki, içerisini görmek olanağı yoktu. Maggie, can çekişmekte olan mağazaya can vermek düşüncesinin hırsla, şehvetle dudaklarını sulandırdığını duydu. Adam elini öperken, hattâ anlamlı bir biçimde biraz fazlaca dudaklarını bastırırken bile ardiyedeki malzeme için Front Street'te vitrin görevini yapacak olan mağazayı ve kitap işlerinin yapılabileceği az önce oturdukları ikinci büroyu düşünüyordu. Dışarıda, caddenin çiğ aydınlığında adam çok korkunç göründü gözlerine. Kendisine istiridyeleri hatırlatan bir şey vardı adamda. İri, fersiz, nemli gözler; altlarında keseler, kabuklu hayvanlardan birinin kabuğunun arkası gibi yüzündeki derin dokulu buruşuklar, Yaptığı işin tehlikeli olduğunu biliyordu, ama o aydınlıkta

Bay Ogilvie'ye baktığı zaman bu tehlikenin pek o kadar büyütülecek bir şey olmadığını anladı.

Bundan birkaç hafta sonra, Maggie'nin tahmin ettiği gibi, Ogilvie işi çok ileriye, çok çok ileriye götürdü; ellerini, sokmaya hakkı olmadığı yerlere uzattı. Maggie de boyun eğdi. Bay Ogilvie anlaşmayı imzaladı. Maggie de ona yılın çeyrek bölümü için beş sterlin verdi. Öncelik hakkında Ogilvie'nin adı Maggie'nin adının yanında, kağıt da Maggie'nin koynundaydı. Kasa ortaya konmuştu, Cameronlar ortaya konmuştu. Bu işin dönüşü yoktu artık. Ne kadar sürerse sürsün, yukarı doğru olan adım atılmıştı. Çıkış yolundaydılar.

Sam ikinci kez payını kasaya koyamadığı zaman, Maggie'nin tutumunun nedeni de buydu. Kendilerini ortaya koymuşlardı ve nasıl o güne kadar kutsal kasa töreninden bir sapma hoşgörüyle karşılanmamışsa, şimdi hoşgörüyü düşünmeye bile yer yoktu. Para, ne olursa olsun gelmeliydi. Oğlunu neredeyse evden kovacaktı ki, o zaman kaybının daha büyük olacağını anladı ve kendine hâkim oldu.

Sam'ın ne yaptığını, şimdi tamburcu olarak çalışmaya başlamış olan Sandy Bone biliyordu yalnız. Sabahları öbür adamlarla birlikte kafeste onu da aşağı indiriyor ve kafesin ikinci kez çıkışında onu da çıkarıyordu. Akşamları, vardiya yukarı çıkmadan az önce Sam'ı yeniden kuyu dibine indiriyor ve bir çeyrek saat sonra vardiyayı tamamlamış olanlarla birlikte yukarı çıkarıyordu.

Sam şirkete yaralı diye bildirilmişti. Oysa şirketin umursadığı bile yoktu; Sam'ın kaybettiği para kendi parasıydı. Gerçek şuydu ki, Sam yaklaşmakta olan oyunlara hazırlanıyordu. Çalışma bölgesinin alt yanındaki, kasabadan görünmeyen yollarda koşmaya başlamıştı. İlk zamanlar güç oluyordu bu iş. Gücü yerindeydi ama bütün madenciler gibi adaleleri düğümlenmiş, madende çalışmanın gerektirdiği o çömelmeler ve sonu gelmez eğilmeler yüzünden bütün kasları sertleşmiş ve yumrulaşmıştı. Amacı, bedenini bu adale kasılmasından kurtarmaktı. Bunun için de mümkün olduğu kadar rahat ve akıcı bir biçimde koşmaya zorluyordu kendini. Bir hafta hiç bir biçimde bunu sağlayamayacağı duygusuna kapıldı, ama bir gün öğleden sonra yavaş yavaş, ocak kendisini yutmadan önceki çocukluk günlerinden hatırladığı uzun, rahat adımların geri gelmeye başladığını gördü. Ocakta iş art-

tığı zaman koşu için şart olan tekdüze tempo gerekmediğinden ilk hafta çok acı çekmişti. Koşucuların, koşmaktan solukları kesildikten sonra yeniden soluk alışlarını başarıncaya kadar koştu, sonra da kendisinde var olduğunu bildiği bütün yetenekleri aşıncaya, bir çeşit dermansızlık denebilecek biçimde koşuncaya kadar bu çalışmaları sürdürdü.

İkinci hafta atlama çalışmalarına —durduğu yerde atlama, koşarak uzun atlama, engelli koşu, koşarak yüksek atlama— ve ağırlık atmaya başladı. En tehlikelisi bu ağırlık atmaydı, çünkü ne kadar çok çalışırsa çalışsın, koca Andy Begg gibi kendisinden güçlü erkekler vardı Pitmungo'da. Öbür erkeklerin üstün doğal güçlerini karşılayabilmek için bu işi hızdan, beden hareketinden, zaman ayarlamasından, ağırlığı kaldırıştaki çabukluktan yararlanarak yapmak zorundaydı. İkinci haftanın sonunda on sekiz kiloluk taşı, çalışmaya başladığı gün attığından iki misli; en sonunda da Pitmungo'da kendi hatırlayabildiği herhangi bir taş atışından bir buçuk, iki metre uzağa attı.

Gece yatağında yatarken yarışmaları aklından geçiriyor, her birini ayrı ayrı düşünüyor, rakiplerini tartıyor, ne yapması gerektiğini planlıyordu. Çünkü sonunda adımlarını hesaplı atmak, enerjisini yerinde kulanmak konusuna gelip dayanacaktı iş. Bir yarışı bir adım önde bitirmek varken on beş adım önde kazanmanın ya da ilk atlayış sonucu belirleyecekse üç adımı üç kez atlamanın hiç bir gereği yoktu.

Çünkü o, Oyunlar'ın başladığı 1705 yılından beri hiç kimsenin yapamadığı, belki hiç kimsenin yapmayı düşünmediği bir şeyi yapacaktı. Bütün oyunları kazanacaktı.

Hepsini.

Tekmeleyip üstündekileri atarak yüzükoyun döndü. Jemmie:

«Ne oluyor sana be adam?» dedi. «Amacın ne? Koşuya girecek bir yarış atına benziyorsun.»

Sam'in duymak istediği de buydu. Elinden geldiği kadar savuşturmaya çalıştı konuyu.

«Bak,» dedi. «Annemizin kendine göre bir düşü var ve kimse ona bu düşün ne olduğunu sormuyor. Benim de bir düşüm var ve kimsenin bana bu konuda soru sormasını istemiyorum.»

«Hemen hemen hiç kalmıyor gibisin ocakta.»

«Nerden biliyorsun?»

«Nerdeni var mı, Sam? Bütün gün ocakta çalışmışsın gibi görünmek için üstüne başına kömür tozu bulaştırdığını kimse görmedi mi sanıyorsun?»

Sam şaşırmıştı. Böyleydi buralarda. İnsanın gizli bir şey yapmasına olanak yoktu.

«Şimdilik sana söyleyebileceğim tek şey, kasaya olan borcumu kuruşuna kadar ödeyeceğimdir.»

«Beni hiç ırgalamaz.»

«Beni ırgalıyor.»

Hepsini kazanmak. Her şişe viskiyi, her on şilinlik parayı, Lady Jane tarafından ortaya konan her gümüş kupayı. Her kordelayı, her şerefi, Pitmungo'da verilen her ödülü. Pitmungo'dan ayrıldıktan sonra nereye giderlerse gitsinler; Cameron, Sam Cameron adı hiç bir zaman unutulmayacaktı

14

SAM BİRDEN DOĞRULUP OTURDU VE çevresine baktı.

«Bu ne? Geç kaldık. Kaçırdık.»

Jemmie elini uzattı ve kardeşini sırt üstü saman şiltesine itti:

«Ağır ol hele. Hazırlık yapıyor onlar.»

Karanlık odada yatıp kulak verdiler. Sesler gene duyuldu.

«Pitmungo Madenciler Bandosu,»

«West Fife'daki en kötü bando.»

«Bütün İskoçya'daki.»

«Nasıl bu kadar alaycı olabiliyorsun anlamıyorum» dedi Andy. «Onlara katılabilirdin, çağırdılar seni. Bir hale yola sokabilirdin bandoyu.»

«Giydikleri şapkayı gördün mü hiç? Hap kutusu gibi şeyler. Maymunlara giydirilen türden.»

«Çok gürültü patırtı ediyorlar ama iyi çalışıyorlar.»

Trampetin uzun solosu zillerin gürültüsüyle kesildi. İçlerinden biri:

«Sarah iyi çalıyor, »dedi.

«En iyileri Sarah.»

Tatil sabahının tadını çıkarmak için saman şiltelerine iyice yayıldılar. Andrew:

«Sarah'la Sandy Bone arasında bir şey var mı dersiniz?» diye sordu.

«Oh elbette, ama ne çıkar? Annem onun Sandy Bone'la evlenmesini istemiyor.»

«Sarah'ın kendi aklı yok mu?»

«Var ama yönetimi annesinin elinde.»

Sustular. O. Her zaman o. Onun hızlı hızlı mutfakta dolaştığını duydular —çevik adımlar, hızlı davranışlar, tıkırtılar— tabaklar hiç bir zaman doğru dürüst bırakılmazdı masanın üstüne, ille tıkırdatılır ve duracağı yere doğru itilirdi, her davranışıyla varlığı yukarı duyurulurdu. Birisinin trombonunun, çanı andıran ağzından çıkma çabasındaki osuruk sesi gibi basınçlı bir hava, çocukların odasında böğürdü. Jemmie:

«Birisi bir dişi domuz boğazladı,» dedi.

«Domuz,» dedi Andy.

«Dişi domuz daha iyi bir kelime.»

«Annen duymasın dişi domuz dediğini,» dedi Andrew.

«Dişi domuz,» dedi Sam.

«Dişi domuz,» dedi Jemmie.

Andy'ye baktılar.

«Dişi domuz,» dedi İan.

«Dişi domuz,» dedi Andy.

Alçak sesle, ama duyulabilir biçimde hep bir ağızdan:

«Dişi domuz, dişi domuz, dişi domuz,» dediler.

«Amma da heyecanlandık,» dedi Sam. «Cesaret işi bu.»

«Alçaklık,» dedi Andy. Gülüştüler ve tekrarladılar.

Gillon yatağında bu sesleri dinliyordu. Sesler, bir borudan, gelir gibi merdivenden kendi odalarına iniyordu. Gillon onları uyarmayı düşündü. Çocukların, yataklarına uzanmış, hayatlarındaki her şeyi birbirleriyle paylaşmaları onu hem mutlu kıldı, hem de kıskandırdı. Onun hiç böyle bir hayatı olmamıştı. Şimdi de yoktu. Onu pek dinlemiyorlardı artık; sözü geçen tek kimse Maggie'ydi. Kendi suçuydu bu. Çekilmişti, mücadeleden vazgeçmişti. Andrew bakıyordu para işlerine şimdi. Ne diyebilirdi ki! Andrew iyi yapıyordu alışverişi. Kasaba-

da satmak üzere döşemelik mantarlı muşamba almak için Kirkcaldy'ye gidiyor, fabrikanın kapısında önemli kişilerle konuşuyor, tartışıyor, sıkı bir pazarlık yapıyordu. Gillon bilmiyordu bu gibi adamlarla nasıl konuşulacağını çünkü. Ocakta ve eve dönerken ardından neler söylendiğini de duymuştu. «Heya, o da bir John Thomson oldu şimdi.» Dizginleri karısına kaptırmış olanlar için böyle derlerdi Pitmungo'da. «Andy Begg'i altetmiş bir erkek için üzücü bir şey.» Bu kez kendi zararına olarak hiç unutmuyorlardı o olayı. «Kimin aklına gelirdi, değil mi?»

Gillon yataktan çıktı ve alışkanlıkla ocak giysilerini giymeye başladı; sonra bunları çıkarıp pazarlık siyahlarını ele aldı. Giysinin rengi solmuş, aydınlıkta çok iyi görüldüğü gibi, binlerce ve binlerce saat kilisenin tahta sıralarına sürtünmekten ötürü arkası parlamıştı. Daha pek fazla dayanmazdı. Pantolonunun oturak yerinden ışık görünüyordu.

Gillon, Maggie'nin sandığından çok dizginlerini ele vermemiş olduğunu düşündü. Aradaki fark şuydu: Maggie'nin istekleri ondan o kadar çok ve kadın bu istekler konusunda o kadar hırslıydı ki, terazinin birer kefesine kondukları zaman ağır basan Maggie oluyordu. İnsan bir şeyin üstüne ne kadar az düşerse, ötekine bunu elde etmek fırsatını o kadar kolaylaştırmış olurdu. Teslim olmak değildi bu. Duygulu olmak ve hayatı yaşanılır bir hale getirmekti.

Yukarı, çocukların odasına gitti. Aralarındaki ilişki ne kadar azalmış olmalıydı ki, buraya ikinci çıkışıydı, Karşılarında babalarını gören çocuklar şaşırdılar. Gillon:

«Kalkma vakti geldi,» dedi. «Yarım saata kadar geçit başlar.»

«Geçide gitmeyeceğiz baba,» dedi Sam. «Oyunlar için dinleneceğiz.»

«Madenciler Özgürlük Günü...» Öbür oğlanlara baktı. «Geçide katılmayacak mısınız?»

«Dinleneceğiz Baba,» dedi Jem. «O kötü bandolu geçide katılıp da ne olacak?»

«Heya, ama anlamıyorsunuz siz. Madenciler Özgürlük Günü bu.»

Oğlanlar anlamadılar.

«Beni dinleyin,» dedi babaları. «Ben buralı değilim, ama burada olanları biliyorum. Bildiğim bir şey daha varsa o da, burada olanları hiç bir zaman unutmamamız gerektiğidir.»

«Geçmiş gitmiş şeyler Baba,» dedi Andy.

Gillon dönüp merdiven başına doğru yürüdü. Eğer bilmiyorlarsa suç kendisinindi. Maggie:

«Haydi kahvaltıya gelin,» diye seslendi. Gillon ona baktı, ama görmeyen bir bakıştı bu ve Terrace'a çıkıp elinden geldiği kadar hızla aşağıya, kasabanın sonuna doğru yürüdü. Selkirk yatıyordu henüz, ama Gillon onu kaldırdı:

«Bize gelip oğullarıma, Madenciler Özgürlük Günü'nde geçide neden katılmaları gerektiğini söyleyeceksin,» dedi. «Bunun için sana yarım şişe Glenlivet vereceğim.»

«Yarım şişe Glenlivet için Bay Brothcock'u bile yürüterüm geçitte.» dedi kütüphaneci ve giyinmeye başladı. Tosh-Mungo Terrace'a vardıklarında yüzü kıpkırmızı olmuş, nefes nefese kalmıştı, ama uykusu da iyice açılmıştı. Gillon onu karısına tanıttı:

«Bay Selkirk, adından sık sık söz ettiğim insan.»

«Hiç beklemiyordum,» dedi Maggie.

«Glenlivet nerde? Bay Selkirk hoşlanacaktır bir kadeh içmekten.»

«Böyle bir şey de beklemiyordum. Çok erken değil mi içki içmek için, yürüyüş bile başlamadı daha.»

«Çıkarın şişeyi ortaya,» dedi Bay Selkirk. «Adam bana bir kadeh bir şey ikram etmek istiyor.»

Maggie şişeyi çıkardı.

Kapının tam karşısına düşen duvarın dibindeki yataklarında böyle yatarlarken odadan çıkabilmeleri için hiç bir olanak yoktu.

«Demek Madenciler Özgürlük Günü'nde geçide katılmak istemiyorsunuz, öyle mi? Kıçınızı kaldırıp, öncüleriniz olan adamlar için bir iki adım yürümek zahmetine katlanmıyorsunuz, öyle mi?»

Bay Selkirk'in sesinde, insanı iliklerine kadar ürperten bir ton vardı.

«Oyunlarda başarı elde etmek için zavallı, yorgun bedenlerinizi dinlendirmek mi istiyorsunuz? Üç adım atlayıp mavi bir kurdele alacaksınız, değil mi? Aferin size, sporcu gençler. Yaşasın Cameron çocukları. Yok, kalkmayın, razı değilim kalkmanıza. Yorgun organlarınızı dinlendirin ve size bu

günleri hazırlayan; zararlı gazlardan ve patlamalardan değil de vardiyalarının ortasında açlıktan ocakta can verenleri unutun. Unutun o 'Kusura bakmayın çocuklar, biraz oturayım' diyerek yere çöken ve bir daha kalkmayan, kazmalarını ellerinden bırakmadan açlıktan ölenleri. Sözünü ettiğim çok eski bir tarih değil; şu sırada West Row'da çürüyen, farelerin kol gezdiği odalarının pisliği içinde kokuşan, dünyanın çukurlarında geçen altmış yılın karşılığı olarak yere sıçmaktan başka ellerinden hiç bir şey gelmeyecek kadar bitkin insanlardan söz ediyorum. Ama onları anlatmayacağım sizlere. Kendi kanınızdan olan, daha altı aylıkken annesinin kömür küfesinde ocağa indirilen ve günün sonunda sırtı ağrıdan koparak Allahın belası yüzlerce kiloyla İskoçyadaki en yüksek dağa tırmanmış gibi olan annesi yüzlerce kilo kömürü merdivenlerden çıkarırken, her gün ondört saat o ıslaklık ve pislik içinde bırakılan büyükbabanızı anlatacağım sizlere sporcu gençler.»

İçkisinden koca bir yudum içti.

«Kahvaltı şuydu; ocakta yenen yemek, bir içim suyla ocak farelerinin kapmak için savaştıkları ince bir dilim ekmek; akşam yemeği de, bütün bu eziyetlere değen bir yemekti gerçekten; eğer talihleri varsa bir kaşık yulaf ezmesi karıştırılmış patates. Bunları nereden biliyorum öğrenmek ister misiniz? Kitaplarda yazılı, kayıtlarda yazılı, ünlü, Çocukların Madencilerce Çalıştırılmasını İnceleme Krallık Komisyonu tutanaklarında yazılı. Ailenizdeki bütün kişilerin adları. Drumlar, Mengieler, Hopelar ve Pickler. Bütün o iyi, eski köle adları. Komisyon Pitmungo'ya geldiği zaman nasıl garip bir durumla karşılaştı biliyor musunuz? Küçük çocukların bedenlerinde kemik diye bir şey yoktu sanki. Olan birkaç tanesinin de eğrilmişti. Buna bir neden bulamadıkları için küçük çocukların kötü eğitildiğini ve isteksiz olduklarını ileri sürdüler. Buldukları kelime buydu. İsteksiz, 'Çocukların istekleri kırılmıştır ve hem İncil'e hem de iyi, sert işlerde daha çok eğitilmeye ihtiyaçları vardır.' Ve o yolda yürüdüler, evet, öyle yaptılar. Şirket, komisyonun incelemesini dikkate aldı. Bir Kutsal Kitap Okulu açtılar ve küçük çocuklara daha çok iş yüklediler.»

İçkisi bitmişti ama bardağa boca edilmek üzere yanında kendi şişesi vardı.

«Ve zincirler... zincirlerin ne olduğunu bilmek istersiniz

belki; kömür kızaklarını kuyu dibine çekerlerken birlikte çekmek zorunda kalsınlar diye büyük-büyükannenizin ve büyük-büyükbabanızın birbirlerine zincirlerle nasıl bağlandıklarını. Onların yararınaydı bu, anlıyorsunuz değil mi? Yeteri kadar hızlı çekmedikleri zamanlar onlara ne yaparlardı —üstelik de yapmalarına yasa izin verirdi— dersiniz? Bahse girerim ki tahmin ettiniz. Öz kardeşlerinin bile tanınmasına olanak kalmayacak biçimde on kez zincirle yüzlerine vurulurdu ey sporcular. Bu kasabada, babanızın dışındaki herkes köle soyundan gelmedir. İnsanların her şeyi çok çabuk unutmaları ne gariptir. Çünkü siz damarlarınızda, Afrikalı herhangi bir köle kadar, ocağa satılan, ocakla birlikte satılan ve çocukları yasayla ocağa girmeye, ocakta ölmeye mahkum edilen kölelerin kanını taşıyorsunuz, unutmayın bunu. Ama özellikle büyük-büyükannenizin nasıl öldüğünü öğrenmek isteyeceksiniz. Büyük-büyükbabanız göçük altında kalıp ikiye bölündükten sonra, büyük-büyükanneniz yalnız onun eline bakan beş çocukla kalakaldı. Patronlar anlayış gösterdiler. Onun ocağa inip kömür kazmasına, kazdığı kömürleri kuyu dibine taşımasına, oradan da metrelerce yukarı çekmesine razı oldular, ama yapacak çok işi olduğu ve ağır çalıştığı için daha az para alacaktı elbette. Gilbert Tosh-Mungo on altı saat çalışma karşılığında sekiz peni verdi ona, sporcu gençler, günde on altı saat. «Öyleyse 'Yaşasın Sir Gilbert' diye bağıralım bu Madenciler Özgürlük Günü'nde. Ama geri almak üzere. Günde bir patates ve bulabildikleri kadar pis su, geceleri de davul tozuyla minare gölgesi. Bilmiyor musunuz bunu? Eğer ben kömür patronlarını tanıyorsam, gene göreceğiz bunu burada. İçinde ne tavuk, ne de sebze olan tavuklu sebze çorbasıdır bu. Tat vermesi için taşla kaynatılan çayır otu, sporcular. Heya, yatın yataklarınızda çocuklar, eğlence ve oyunlar için bedenlerinizi dinlendirin. Böyle yaparken, büyük-büyükannenizin nasıl göçüp gittiğini düşünmenizi istiyorum sizden. Kadın olduğundan ona en nemli yerleri vermişlerdi çalışması için. Ayak bilekleri, kalçaları kadar şişince de gazlı yerlere verdiler. Işık yakılmayan, mumların tozla örtülüp söndüğü ve yeraltı dünyasının en kirli havasının onun üstüne boşaldığı bir yerde çalıştı. Onu bulduklarında yüzükoyun çamura uzanmış, tabandan temiz hava emmeye çabalıyordu. Ama ilginç olan bu değildi. Bacanın dört bir yanı kokmuş balık başlarıyla donanmıştı. Bu balık

başlarının fosfor gibi ışıldayan ufacık aydınlığında kömür kazmıştı kadın.»

Düşünmeleri için konuşmasına ara verdi. Taş gediğine oturmuş, verilen ders öğrenilmişti, ama Bay Selkirk böyle olduğunu bilmiyor, aldırmıyordu da.

«Onlar da yürümediler sporcular, onlar hiç yürümediler. Kömür patronları geldiği zaman kasketlerini çıkardılar ve yüz adaleleri donup kalıncaya kadar gülümsediler. Zamanın bana öğrettiği bir şey söyleyeceğim size. Gülümseyemeyeceğiniz bir yerde yaşamak kötüdür, ama gülümsemek zorunda olduğunuz bir yerde yaşamak cehennem azabıdır.»

Çocuklar yataklarından kalkmaya başladılar aynı zamanda Bay Selkirk'e bakmak zorunda kalmamak için de giyinmeye çalıştılar.

Bay Selkirk bardağını aldı ve alt kata yöneldi. Harcadığı gayretten bunalmıştı. Mutfaktaki masanın üstünde şişeyi gördü, bardağını doldurduktan sonra şişeyi paltosunun cebine soktu. Odaya giren Maggie:

«Dediklerinizi duydum,» dedi.

Bay Selkirk, kendisine vadedilmiş olmasına rağmen şişeyi cebine indirirken görülmesinden şaşırmıştı. Maggie konuşmasını sürdürdü:

«Söylediklerinizden alınacak ders, dayanıklı olanların yaşadığıdır. Gazlı bölmedeki çocuk babamdı.»

Kütüphaneci, üst kattaki kadar sert bir sesle:

«Alınacak ders, insanlar birleştiği ve sımsıkı birbirlerine tutunduğu takdirde yaşamak için bu kadar dayanıklı olmalarına gerek kalmayacağıdır,» dedi.

«Güçtü, ama başardılar.»

Selkirk kadına döndü:

«Heya, başardılar. Babanızın kaç erkek ve kaç kız kardeşi öldü daha çocukken?»

Maggie cevap veremedi. Bay Selkirk büyük bir başarı kazanmışcasına.

«Beş çocuktan dördü,» dedi. «Pitmungo kayıtlarında gördüm. Hayatta kalmayı öğrenmek için ödenecek çok ufak bir bedel değil herhalde. İçki için teşekkür ederim **Bayan Drum.**»

Vurur gibi masanın üstüne bıraktı bardağı.

Çocuklar pazar siyahları içinde birbiri peşisıra merdivenden indiler. Sessiz ve başları eğikti. Anneleri:

«Kahvaltı için börek kızarttım,» dedi, ama hiç birinde kahvaltı edecek iştah kalmamıştı. Dört bir yanındaki kokmuş balık başlarının fosfor gibi ışıldadığı gazlı bacada kömür kazan büyük-büyükannelerini düşündüler. Bay Selkirk günün bütün keyfini kaçırmıştı.

15

SAM TÖRENDE HİÇ BİR DEĞİŞİKLİK olmadığını gördü, ama gene de sevindi geldiğine. Her erkek geçide katılmalı ve katıldığı görülmeliydi. Pitmungo Madenciler Bandosu Spor Alanı'nın üst kısmında sıralandı. Seksen yaşında olduğu halde hâlâ ocakta vardiya tutan Wattie Chisholm, kurdeleler bağlanmış madenci kazmasını aşağı indirdi ve geçit başladı. Kafilenin orasına burasına dağılmış birkaç kadın ve kızla beş, altı yüz madenci ve oğulları; analarını ya da çocuklarını hâlâ unutmamış olanlar davulun temposuna ayak uydurdular. Aşağı mahallenin sıraevleri arasına girinceye kadar bando onları bağırmaktan kurtaracaktı.

Ustalıklı bir meydan okuma günüydü bu, madencilerin birlik olduklarını duyurdukları bir gün. Her ne kadar sevimli bir görüntü içinde olmaktan ve her ne kadar yeterli bir sonuç almaktan uzak idiyse de bir gün hep bir araya gelecekleri gözdağını veriyordu. Geçidin başında, Pitmungo kömür ocaklarının en çok akılda tutulması gerekli kötü günlerini anan birçok siyah pankartlar yer almıştı.

KARA SALI — 1884
Sizleri Hiç Unutmayacağız
36 İyi Adam Göçtü

Başlar üstünde başka pankartlar, başka sloganlar, küçük kutsal meydan okumalar sallanıyordu. Sam en çok, «Diren Birlikte» pankartını sevdi, ama yorulmamak için bu pankartı taşıma teklifinde bulunmamaya karar verdi.

Diren Birlikte
Yaşa Birlikte
Öl Birlikte
Zafer Birlikte

Eski madencilerin bazıları, İskoçya'nın birçok bölgesinde yıllarca önce ortadan kalkmış şeref sembolü yüksek silindir şapkalar giymişlerdi. Bandonun peşinden, Lady Jane Tosh-Mungo Madenciler Eğlence Parkı'yla su kuyularının ve tulumbalarının kulanılması karşılığında ödenmesi eskiden beri âdet haline gelmiş bir bedel olarak, Brumbie Hall'de, Lady Jane Tosh-Mungo'ya sunulacak, iki ton elle ayrılmış ve yıkanmış kömür yüklü araba geliyordu.

Yıllar geçtikçe kusursuz bir hale getirilmişti tören. Kömür sunulacak ve güler yüzle kabul edilecek, Brumbie Hall'ün çimli alanına serili örtü açılacak, örtünün altından kurdelelerle süslü elliser litrelik en iyi İskoç birası fıçılarıyla kuyuağzı kızları için şekerleme kutuları ortaya çıkacak, sonra da madencilerin çimli alanda söyledikleri şarkı duyulacaktı:

Pitmungo'nun Sahibi yaşa, yaşa, çok yaşa,
Tanrım koru sen onu Pitmungo'ya bağışla,
Madenci nimetleri bölündü ortaklaşa
Madenciler Özgürlük Günü sen de çok yaşa.

Fıçıların tapaları çekilecek, musluklar yerleştirilecek, ilk biralar içilecek ve gün resmî olarak başlayacaktı. Bay Selkirk törenin midesini bulandırdığını; meydan okumanın, hiç de etkili olmadığını söylüyordu. Rob Roy katılmıyordu. Ne yaptığını en iyi bilen mal sahibiydi: Adamlar biralarını içmek için sabırsızlanmaktaydılar.

Şerefe içilen ilk bardaktan sonra fıçılar ikinci bir kömür arabasına yüklendi ve adamları çimli alandan uzaklaştırmak, ait oldukları yere götürmek için kıra çekildi. İçlerinden bazıları daha çimli alandayken ceketlerini ve kıravatlarını çıkarmaya başlamışlardı. Sam:

«Kadının kömürleri kabul ettiğini gördün,» dedi İan'a. «Kendi gözlerinle gördün. Bu bir sözleşmedir arkadaşım.»

İan cevap vermedi. İnsan eğer kimseye inanmıyorsa, gözlerinin gördüklerine neden inansındı? Sam:

«Olmaz öyle şey,» dedi. «Hem kömürü al, hem de Spor Alanı'nı, olmaz öyle şey. Yasaya aykırıdır bu oğlum. Aman Tanrım, şu hale bak.»

Coliers Walk'ın dışında, beş yüz metre uzağında bile hiç bir şey değişmemişti. Uzun bir geleneğin sonucu olarak, kilisede yaptıkları gibi, burada da Yukarımahalleliler kırın bir bölümünde, Aşağımahalleliler de ayrı bir bölümünde oturuyorlardı. Yarışmalarda birlikte yarışacaklardı, ama birlikte oturmayacaklar, birlikte yemeyecekler ve birbirleriyle konuşmayacaklardı. Maggie Cameron, Yukarımahallelilerin oturduğu bölümde bir yer seçmişti, ama onun on beş metre yakınına kimse ne örtüsünü sermiş, ne de yemek sepetini koymuştu. Genel bir hor görmeydi bu. Kadın bir yeşillik adasında yapayalnızdı ve yeşil çimen örtüsünün üstünde kanayan bir yara gibiydi. Maggie onlara:

«Yayın öteberinizi,» diye buyurdu.

«Sen hiç üzülme,» dedi Sam. «Bugün sona ermeden hepsi çevremizde olacak. Dünya, kazananlarındır.»

Kadın bir şey anlamadı bu sözlerden.

Ailenin o güne kadar görmediği bir öğle yemeği hazırlamıştı Maggie. Ne zaman pişirdiğini kimsenin farketmediği tavuk söğüşüyle küçük, besli bir keklik. Dudaklarına götürdüklerinde, içindeki kabarcıkları güneşin kıvılcımlar gibi aydınlattığı şişeler dolusu limonata ve karbonat karıştırılarak sulandırılmış misket limonu suyu. Öbür ailelerin kendilerine kıskançlıkla baktıklarını görüyorlardı. Yılbaşında bir şişe karbonatlı soda ya da gazoz bulabilen bir Pitmungolu kendini mutlu sayardı. Kutu kutu Kirkcaldy zencefilli çöreği —dünyada bir eşi olmadığı söylenirdi— ve sıcak ekmek, dumanı tüten börekler, funda balına bulanmış yulaf pidesi, limon kremalı, kreması yumuşacık ve beyaz pasta, bir de portakal şurubuyla mideye indirilen şekerli gevrek. Sam:

«Kime hava atmak istiyorsun anne?» diye sordu.

«Herkese. Bir sakıncası var mı?»

Sam, verdiği cevaba kendisi de inanmayarak:

«Hayır,» dedi.

O gün için planladığı şeyden sonra da kendisinin ne hakla böyle düşündüğüne şaşırdı.

Çevreye hiç de uygun düşmeyen bando üniforması içinde ürkek ürkek Saralı geldi. Babası:

«Çok iyiydin Sarah,» dedi. «Özellikle 'İskoçya'nın Mavi Çanları'nda, Hepsinin üstünde duyurdun kendini; tertemiz, pırıl pırıl ve içten.»

Al bundan da bir parça, diye düşündü Sam.

«Walter Bonelar neden gidip onlarla birlikte oturmadığımızı sordular,» dedi Sarah. Annesi cevap verdi:

«Sordular ha? Neden onlar gelip bizimle oturmuyorlar?»

Konu bu kadarla kapandı.

Kır boyunca keyifli bir bağırışma oldu. Bira fıçıları yeniden açılmıştı ve Jemmie —hiç böyle şeyleri kaçırmazdı Jem— iki testi alarak sıraya girmek üzere koştu. Geri döndüğünde biralar ısınmıştı, ama köpüğü tümüyle kesilmemişti ve tadı iyiydi çevrelerindeki herkes içiyor, patates salatası, kurabiye ve börek yiyor; sonra kırın serin otları üstüne uzanarak bulutları seyrediyor, kırdaki hayatın mırıltılarını dinliyordu. Bira içmemiş, sadece biraz tavukla börek yemiş ve limonata içmiş olan Sam'ın dışındakiler, annesi dahil, teker teker uyudular.

Saat on altıda kırdaki herkes uyandı. Oysa ne bir işaret verilmiş, ne de belirli bir gürültü olmuştu. Sanki kanlarında bir Pitmungo çalar saatı gibi kendiliklerinden uyanıvermişlerdi. Kalktılar ve koşular için yer açmak üzere sepetlerini, küfelerini kaldırmaya başladılar. Peşinde yarışları kazananlara Brumbie Hall tarafından verilecek ödüller olduğu halde krallar gibi atının eyerine kurulmuş olan Bay Brothcock tırıs bir yürüyüşle Brumbie yönünden geldi. Ödüller Lord ve Lady Fyffe tarafından armağan edildiği halde Brothcock bunları kendisi veriyormuş gibi bir hal takınır, Lord'un kesesinden ağalık taslardı.

Sam'ın durumu bilinmiş olsaydı her şey beklenildiği gibi gelip geçecekti. Haftalarca sürdürdüğü idman onu zayıflatmış, adalelerini yumuşatmıştı. Oysa ötekiler ocak krampları ve kütük gibi adalelerle çıkıyorlardı ortaya. Suya karşı taş gibi. Mideleri yiyecek ve iyi birayla dolu bu adamlar kafalarını zorluyorlardı başarı için. Oysa Sam'ın kafası sakin, midesi boştu.

Yüz metre sürat koşusunun nasıl biteceği bilinmiyor değildi. Yıllardan beri Sam'la Bobbie Begg çekişirlerdi bu koşuda. Seyircileri şaşırtan, yarışı Sam'ın çok kolay kazanması, ötekilerden rahatlıkla sıyrılıp, kendini zorlamadan birinci gelmesi oldu.

«İyi koştun delikanlı. Adın ne senin?»

Sam söyledi. Brothcock karısına:

«Hangi taşı kaldırsan, altından bir Cameron çıkar,» dedi. «Burunlarını sokmadıkları şey yoktur. Çoğu da kötüdür burunlarını soktukları şeylerin.»

On şilinlik kağıt parayı havaya kaldırıp salladı. Kalabalık alkışladı.

«Bunu kazanmak için bütün gün ter dökerler ocakta, evlat. Sen talihli bir çocuksun.»

«Ocakta nasıl ter döküldüğünü bilirim efendim,»

Brothcock:

«Konuşmaları da böyledir ha,» dedi karısına.

Mavi kurdeleyi Sam'ın gömleğine iğnelerken onun konuşmasını taklit etti:

«Pitmungo'nun bir kahramanı oldun artık.»

«Sağolun, Bay Brothcock, efendim.»

Sam adamı iyice bir yağlamak gerektiğini düşündü.

Sıra iki yüz metre sürat koşusuna geldi. Yüz metre sürat koşusu birincisi çok yorgun düştüğü için bu yarışı genellikle aynı madenci kazanamazdı, ama Sam gene kazandı, sonra Alanın Çevresinde Bir Tur yarışı için çağrı yapıldı. Geleneksel bir yarıştı bu ve büyük yarışmalardan biriydi. Yarışın birincisine bir şişe iyi cins Dağlık Bölge viskisiyle yirmi şilin ödül verilirdi. Madencilerin çoğu Tur'a katılmak için sürat koşularına girmezdi. Ot kümeleri, su dolu gizli yer kömürü çukurları, insanın birden ayak bileklerine kadar çamura gömüldüğü su birikintileriyle dolu olan Alan Çevresinde Bir Tur kolay bir koşu değildi. Birisi:

«Bu koşuya da girmezsin herhalde ha, delikanlı,» diye seslendi. «Malıvedersin kendini girersen; gömülür gidersin kırın içinde.»

Sam gülümsedi:

Bu koşuda iki rakibi vardı Sam'ın. Ayakkabısını yıpratmasına babası razı olmadığı için çıplak ayakla koşacak olan küçük Alex McMillan'la Jemmie. Ailesine:

«Hangi cehennemde bu Jem?» diye seslendi Sam.

Kimse bilmiyordu, kimse görmemişti onu. Sam:

«Kardeşimi buluncaya kadar erteler misiniz yarışı efendim?» diye sordu.

Eğer yarışı kendisi kaybeder, Jemmie kazanırsa, şeref gene ailede kalır diye düşünüyordu. Jemmie yorgun değildi çünkü. Bay Brothcock:

«Sen koşmana bak, yarışlara ben bakacağım,» diyerek yarışçılara yerlerine geçmelerini buyurdu.

Yarışın çekişmeli bir yanı yoktu. Küçük Alex çok bira içmişti. Sam kendisini, soluğu kesildikten sonra yeniden alınan soluğa hazırlayarak, kırın öbür ucunda, kayar gibi Alex'in yanından geçti, bir çingene arabasının yanına uzanıp Madenciler Özgürlük Günü piknik yemeğini kustu.

Bay Brothcock ona viskisiyle onar şilinlik iki kağıt parasını verdi ve göğsüne bir mavi kurdele daha taktı.

«Biraz alışkanlık haline gelmeye başladı,» dedi. «Biraz sıkıntı vermeye başladı.»

İdare amiri daha çok insanın faydalanmasını istiyordu cömertliğinden.

«Bir, iki yarışmaya katılmasan iyi olacak gibi geliyor bana. Biraz yorgun görünüyorsun.»

«Yok, hayır efendim,» dedi Sam. «Atlamaları çok seviyorum.»

Atlamalar başlamadan önce Sam ailesinin yanma koştu:

«Kardeşim Jem nerde? Kardeşim olmadan tadı çıkmıyor bu yarışmaların.»

Göğsündeki mavi kurdeleleri çıkarıp, ailenin üstünde oturduğu örtüye bıraktı. Annesine:

«Göz kulak ol bunlara,» dedi.

«Herkesin gözü sende,» dedi Maggie.

«Bunlara da göz kulak ol.»

Kurdelelerin ve Glenlivet şişesinin yanına dört tane de onar şilinlik kağıt paraları koydu. Mavi kurdelelere ve Sam'a ellerini sürmek için Yukarımahalle ailelerinin çocukları Cameron örtüsünün çevresinde toplanmaya başlamışlardı. Maggie:

«Bunları da sırf otların üstünde koştuğun için mi aldın?» diye sordu.

«Sırf otların üstünde koştuğum için,» dedi Sam.

«Sarah'yı merak ediyoruz,» dedi Gillon. «Biz uyurken gitmiş, bir daha da görünmedi.»

Sam görmemişti. O sırada atlamalar için yapılan çağrı duyuldu. Şimdi planı, fazla çaba harcamamaktı. Üç atlayıştan en iyisi sayılmak üzere her yarışmacıya üç hak tanınıyordu. Sam tehlikeyi göze alarak bütün gücüyle tek atlayış yapacak, ötekiler onu geçmek için yırtınırlarken de, daha sonraki yarışma için yan gelip dinlenecekti. Üç adımda Pitmungo rekorunu kırdı.

Kalabalık tuhaftı, kazananı tutar. Bir yere kadar da öyle oldu, ama sonra bu duygu değişmeye başladı. Başka bir şey istiyordu şimdi kalabalık. Sam Cameron'un herkes gibi olmasını, yanlış bir şey yapmasını, yuvarlak, esmer yüzünün üstüne düşüp yere yapışmasını bekliyordu. Atlamalar hiç bir zaman fazla ilgi toplamazdı, ama şimdi her atlama yarışmasında kalabalık biraz daha büyüyor, dikkati çekecek kadar sessizleşiyor, gene de kendilerini dünyanın sporcu ruhu taşıyan en efendi İskoç sporseverleri saydıkları için bu sessizliklerinde hırçın olmakla birlikte iyi davranıyorlardı. Ama bütün mavilerin bir kişinin göğsünde olması! Kolay dayanılır bir şey değildi bu. Andrew iyice heyecanlanmış, bağırıyordu:

«Ne yapacan bunca kordelayı Sam? Ver onlara, taksınlar. Bakma hiç birinin göz yaşına Sam. Yaşasın Cameronlar.»

Sam onu dürtüp, eliyle ağzını kapatmak zorunda kaldı.

Yüksek atlama, durarak uzun atlama, koşarak uzun atlama, Bay Brothcock usanmıştı kazananı ilan etmekten. Hiç olmazsa bu konuda dürüst davranıyordu, bir idare amiri olarak.

«Bilmem farkında mısın?» dedi. «Her yarışmayı kazanacağım diye kıçını yırtıyorsun. Sonra çok acı çekeceksin.»

«Farkında değilim efendim,» dedi Sam.

«Kasabaya ait bir kutlama bu, bir kişilik bir eğlence değil.»

«Bana her şeyi en iyi biçimde yapmayı öğrettiler efendim. Ocakta bize öğertilen bu oldu. Kendini yaptığın işe vereceksin, dediler.»

«Çocuk haklı,» dedi Bayan Brothcock. «Oyunu kazanmak için oyna ya da hiç oynama.»

«Annem de hep bunu söyler,» dedi Sam ve kadınla birbirlerine gülümsediler.

Sıra Pitmungo Maratonu'ndan önceki son yarışma olan

taş atmaya geldi. Büyüklere göre bir yarışmaydı bu. Madencilerden, koşmak ve atlamak için fazla etli ve adaleli olan bazıları başka hiç bir yarışmaya katılmamışlardı. Bazıları da taş atmaya hazırlık olmak üzere kafayı bulmak için boyuna içmişlerdi. Taş atma çukurunun çevresi ,ocakta ödeme yapıldığı geceler Kolej'in koktuğu gibi kokuyordu. Andy Begg küt parmağıyla Sam'ın göğsünü dürttü:

«Yarışlarda oğullarımı alaşağı ettin,» dedi. «Gaffer's Gate'de de baban beni alaşağı etmişti.»

Sam başıyla onayladı.

«Şimdi beni iyi dinle evlat. Eğer onun oğlu da beni alaşağı ederse Allah benim belamı versin.»

Kalabalık uğuldadı. Kurbanlarını istiyorlardı; kana ihtiyaçları vardı. Boğayı andırmasına rağmen oldukça zarif bir adamdı. Begg. Yerine geçti, tabanlarını gömer gibi yere dayadı. Bütün gücünü toparlamak için kalın, siyah madenci kemerini sıktı, çelik zincirin ucundaki on sekiz kiloluk taşı, bedeninin ahenginin taşın yükselip alçalmasına denk bir hal aldığını anlayıncaya kadar ileri geri, ileri geri salladı. yüzü hasat ayı gibi kıpkırmızı oldu ve taşı fırlattı. İyi bir atış olmuş, taş iyi bir uçuş yapmış, kıra gömülmüştü.

Bir Pitmungo zaferi için beher kiloya altmış santim iyi bir ölçüydü. Gayrete gelen Andy Begg daha da öteye attı taşı. Brothcock mesafeyi açıkladı.

«Andy Begg, on bir metre kırk sekiz santimetre.»

Halk uğuldadı. Öbür yarışmacılar da sıralarını savdılar, ama o kadar kısa mesafelere düştü ki attıkları taş, yarışma dışı bırakıldılar. Çekişme şimdi Sam'la Andy Begg arasındaydı.

Sam geçti.

Bu geçişin belirginliği, adamın —çocuğun— eşi görülmemiş gururlu hali bir an kalabalığı susturdu. Begg:

«Vay utanmaz orospu çocuğu, vay,» dedi ama kötülükle söylememişti bunu. Sonra kalabalığa döndü:

«Hiç böyle bir hışır gördünüz mü?» diye sordu.

Kalabalık, görmediğini birdirdi. Sam, gürültü-patırtının nedenini anlamak için babasının gelmekte olduğunu gördü. Neredeydi bu Jem, Tanrı aşkına?

Begg'in ikinci atışı daha da iyi oldu. Sam yine geçti.

Begge daha ahenkli beden hareketi ve Pitmungo'nun geleneksel sakin usulüyle yükselip yükselip gerileyerek son

atış hazırlığına giriştiği sırada çukurun en dip kenarında duranlar birer yana dağıldılar. Bay Brothcock'un, Wester Mungo'dan bile duyulabilecek bir sesle kalabalığa açıkladığına göre, Andy Begg taşı bu kez 1 metre 85 santime fırlatmıştı, yeni bir Pitmungo rekoruydu bu.

Sam, bağlı olduğu zincirin sapını kavrayıp taşı yerden kesti ve zincirin ucundaki ağırlığın ölü hareketsizliğini farkettiği her seferinde olduğu gibi gene bir şaşkınlık geçirdi. İlk yanlışını —hemen anlamıştı— ısınma sıralarını geçiştirmekle yapmıştı. Birisi:

«Kendini beğenmiş,» dedi.

«Heya, taş yere değmeden kaybolacak kendini beğenmişliği ama.»

Onun için söyledikleri en kötü söz bu oldu.

Söylenenleri duymuştu Sam. Kalabalığı aklından silmeye alıştırmış sanıyordu kendisini, ama onların dediklerini duyuyor ve tedirgin oluyordu. Ağırlığa duyduğu yabancılığın azaldığını, eskisi kadar meydan okumadığını farkederek taşı ileri geri salladı. sonra taşla birlikte dönmeye başladı, yükselip yükselip gerileyerek değil de olduğu yerde taşla birlikte fırıldak gibi dönmeye ve taşın ağırlığını boynunda, omuzlarında, kalçalarında aynı anda duyup, ağırlığın bütün bedeninde ahenkli tek bir güç halinde eridiğini anlayınca taşı fırlattı. O güne kadar kimse taşı böyle bir stille atmamıştı.

Bu atış, Özgürlük Günü rekor defterine yazılması gereken bir rekor olduğu halde, kimse taşın düştüğü yeri belirlemek için küçük bir bayrak koymak zahmetine bile katlanmadı; öylesine çığırından çıkmıştı artık iş.

Ne bir alkış, ne bir homurtu, sadece dilsiz bir sessizlik. Bütün oranların dışına çıkmış, bir spor gösterisinden çok, kimsenin durduramadığı bir adamın bütün bir kasabaya karşı yarışması halini almıştı bu. Babası Sam'ın yanındaydı.

«Geriye ne kaldı?» diye sordu.

«Pitmungo Maratonu.»

«Onu da kazanabilir misin?»

«Heya, eminim kazanacağımdan.»

«Senden bir şey isteyeceğim. Artık başka birisine de bir fırsat vermeyi düşünmüyor musun?»

Sam ayaklarına baktı. Başka bir çifti olmayan hafif ayakkabılarına çok tuzluya mal olmuştu gün. Çamurdan ağır-

laşmıştı ayakkabılar. Koşuya başlamadan önce bu çamuru temizlemesi gerekti.

«Bilmiyorum,» dedi. «İyi olur herhalde.»

Yüzünü babasına kaldırdı.

«Ama istemiyorum. Anlıyor musun, Baba? Bütün yarışmaları ben kazanmak istiyorum.»

Gillon istemeyerek başını salladı:

«Bir yerde durmak gerekmez mi?»

«Bilmiyorum,» dedi Sam. «Bizden kimse bilmez ki ne zaman durmak gerektiğini.»

Babasına baktı, birden birbirlerine gülümsediler, yalnız yakın arkadaşların ve yakın ailelerin birbirlerini anladıklarını belirten o şaşırtıcı gülümsemelerden biriydi bu. Sam,

«Öyleyse bu yarışı da kazanacağım,» dedi ve süveterini alarak, Maraton için adamların toplanmakta olduğu yere doğru yürüdü.

«Ama Allah kahretsin Bay Selkirk'i Baba,» dedi. «Kurdelelerin tüm keyfini kaçırdı. Jem nerde?»

Gillon geri dönerek Maggie'nin yanına oturdu.

«Koşacak,» dedi. «Önlemenin olanağı yok.»

«Neden koşmasın?»

Daha şimdiden yüz şilinin toplanmış olduğu para kesesini okşadı.

«Bunun için geldi buraya o.»

Sam'ın kendisinden daha iyi düşünmüş olabileceğini aklından geçirdi Gillon. Boş şişeler, yenmemiş yiyecekler, tabaklar toplanıp sepetlete kondu. Sarah orada olup yardım etmeliydi.

«Sarah'yı merak ediyorum. Nerede kaldı?»

«Ben merak etmiyorum. Evdedir o. Biz de gidelim artık.»

Maggie gitmek üzere kalktı, ama Gillon onu çekip oturttu.

«Dur, gitme. Son yarışma bu. İyi olur burada kalman.»

«Ödül ne?»

«Bir altın guinea (*) ve bir şişe viski.»

«Ayyaş olacak Sam.»

(*) Guinea: Yirmi bir şilin değerinde eski bir İngiliz parası.

«Viskiyi satar.»

«Zengin olacak Sam.»

Gösteriş olsun diye değil de, böyle saklandığı için satrançlı bir İskoç şalına iğnelenmiş olan Sam'ın dokuz mavi kurdelesini görmek amacıyla insanlar boyuna yukarı gelip Cameron örtüsünün yanından geçiyorlardı. Her kordelede yuvarlak bir taş; altın yaldızlı yarışmanın adı yazılı mavi bir rozet, altından sarkan iki de şerit vardı. Glenlivet şişeleriyle gelecek yılki yarışmalara kadar, kazananın evinde saklayıp sergileyebileceği iki kulplu bir yığın gümüş kupa bir sıra halinde dizilmişti. Aşağımahalleliler, belki Cameronlar şimdi onları istemez diye; Yukarımahalleliler de bu aileyle kendi başlarına bir barış yapmaya hazırlıklı olmadıkları için durmadan ve oturmadan geçiyorlardı. Ama Sam'ın söylemiş olduğu gibi sergiyi görmek için bir aşağı bir yukarı dolanıp duruyorlardı.

Gillon dayanamayıp sordu Maggie'ye:

«Nedir o okuyup durduğun şey? Bir türlü elinden bırakamıyorsun.»

«Kişisel bir şey.»

«Okşamandan, insan aşk mektubu sanacak.»

«Heya, öyle sanacak.»

Önceleri Gillon'u eğlendirmişti bu hal, ama sonra tedirgin etmeye başlamıştı. Bütün gün boyunca, bazan bir saat içinde birçok kez Maggie kağıdı el torbasından çıkarmış ve kelimelerin tadına varmak için dudaklarını oynatarak ağır ağır okumuş, yerine bıraktıktan sonra da yüzünde Gillon'un o güne kadar görmediği bir rakatlık, bir memnunluk belirmişti. Gillon birden elini uzatarak yarı ciddi, yarı şaka kağıdı almak istedi, ama torbadan iyice çıkaramadan Maggie bileğine yapıştı:

«Çek elini Gillon.»

Sesi hiç de şakaya gelir gibi değildi. Gillon kağıdı bırakarak elini çekti.

«Gördüm,» dedi. «Kağıdın başlığını gördüm. Ogilvie ve Oğulları. O üzgün halli yaşlı orospu çocuğu.»

«Evet o, yaşlı olduğuna da şükret.»

Gillon anlamak için çaba harcamadı.

Koşarak Andrew geldi yanlarına.

«Jem'i gördünüz mü?» diye sordu. «Son kez çağırıldı koşucular.»

Görmemişlerdi. Gillon:

«Zavallı Jem,» dedi. «Bütün yarışmaları Sam kazanıyor diye çekip gitmiştir.»

«Onları hiç anlamıyorsun sen,» dedi Maggie. «Eğer Jem çekip gittiyse, Sam'ı altetmek için bir çare bulmaya gitmiştir.»

16

MARATONA KATILAN ÇOK OLUR AMA pek azı bitirirdi. Havanın kötü olduğu, bazı yıllarsa kimse bitiremezdi. Spor Alanı'ndan aşağı inip Aşağımahalle'den, akşamcıların ve kuyu ağızlarının arasından, işçi bölgelerinden geçen, Aşağı Yol'dan Brumbie Hill'e vurarak Easter Mungo'ya uzanan, sonra da karanlıkta boyuna yokuş tırmanarak yola çıkış yerine dönülen bir koşuydu bu. İnsanı mahveden bir bitiriş.

Yarışın mücadeleyi gerektiren bir bölümü koşu, bir bölümü de her zaman olduğu gibi gece ve karanlıkla kırların meydan okumasıydı. Yarışçıların bazıları hâlâ ellerinde Easter Mungo'dan bir peniye satın aldıkları şalgamlardan oyulmuş küçük fenerler, bazıları da içleri oyulmuş lahanalara yerleştirilen madenci lambaları taşırlardı. Söylentilere göre koşunun güçlüğünden, karanlık korkusundan ölenler, dalgınlıkla Pitmungo nehrine düşüp boğulanlar ve cesetleri akıntıyla sürüklenenler olmuştu. Yarışın uzunluğundan ötürü kimse başa geçmek derdine düşmediği için çıkışta bir heyecan olmazdı. Katılanların çoğu için bu yarış; yerine getirilmesi gereken bir görev, sürdürülmesi şart olan baba mirası kutsal bir âyindi. Kazanmak değil, yarışı bitirmekti onlar için önemli olan.

«Çaba harcadım,» derlerdi. «Elimden geleni yaptım. Bizden de istenen bu değil mi?»

Elinden geleni yapmak mı? O da ne demek. Önemli olan yarışı kazanmaktır derdi Maggie olsaydı. Aklından bunları geçiren Gillon gülümsedi. Sam,

«Kardeşimi görüyor musun? Jem'i görüyor musun?» diye sordu babasına.

Çıkış çizgisinin gerisinde, kimisi arkadaşları ve aileleriyle gruplaşmış elli, altmış kadar koşucu vardı. Ama inen karanlıkta hiç kimseyi seçmek olanağı yoktu. Gillon arkalarda Jemmie'yi görür gibi olduğunu sandı, ama emin değildi.

«Bilmiyorum,» dedi. «Emin değilim, ama katılanlar arasında o da var galiba.»

Sonra geleneksel koşuya başlama çağırısı duyuldu:

«SAĞLICAKLA GİDİN, SAĞLICAKLA DÖNÜN.»

Ve koşucuların uzaklaşmaya başlayan ağır ayak sesleri, akşam karanlığına dalmaları, Spor Alanı'ndan aşağıya Colliers Walk'a inmeleri, kaçınılmaz sıralanma başlamadan önce hep bir arada koşarak birbirlerine destek olmaları ve dökülenler, kalkıp evlerine yönelinceye kadar hastalanıp sürüne sürüne su hendeklerine girenler...

Sam uzun süre ötekilerle birlikte koştu ama çok ağır gidiyorlardı. Koşuyu bu hızla sürdürürlerse bacakları ağırlaşacak, bir kez ulaştıktan sonra koşuyu daha rahatlaştıran, hattâ hızlandıran o yeniden soluk almanın gerektirdiği tempoya giremeyecekti. Babası başkalarına da bir fırsat vermesini söylemişti, ama veremeyecekti. Adımlarını uzun uzun atarak, başını gererek, hepsini geride bırakarak, gene tek başına kalmanın hem biraz üzüntüsü, hem de mutluluğuyla gittikçe artan karanlığın içinde yalnız olarak koşmaya başladı.

Eski geleneği sürdüren birkaç kişi ellerindeki süngerlerle koşucuların boyunlarını serinletmek, başlarına soğuk su serpmek ve hem güç sağlaması, hem de uğur getirmesi dileğiyle portakal dilimleri vermek için Easter Mungo'da koşucuları bekliyordu. Sam portakalın güneşle bir ilgisi olduğunu biliyordu, ama doğru-dürüst öğrenememişti öyküsünü. Dileyenler için viski de vardı. Buzlu suya batırılmış süngeri Sam'ın başına sıkan bir adam,

«Yaşa delikanlı,» dedi.

Su iyi gelmişti.

«Ötekiler nerde? Yapayalnızsın evlat.»

Sam, bilmediğini belirten bir baş işareti yaptı. Kontrol defterini imzaladı. Yarı yoldu burası. Kasaba alanının geleneksel turunu yaptı, bir kez çeşmeyi dolandı, şeytanları tedirgin etmek için kilise basamaklarını çıkıp indi, eski âdetleri, eski usulleri sürdüren yaşlı adamların kötülük melekleriyle eciş-bücüşleri hapsetmek için yakıp başında oturdukları ateşin yanından geçti. Adamlar:

«Sağlıcakla dön,» diye bağırdılar ona. «Sağlıcakla dön oğul. Tanrı yardımcın olsun, kırda dikkatli ol.»

Sam yolunu sürdürerek yeniden o kendinden geçme haline girdi; yalnız, yapayalnız ama karanlıkta kendisine doğru gelerek yanından geçip giden ayak sesleri duyarak irkildi.

«Kimsin?» diye bağırdı, ama koşucu şap şap şap diye Easter Mungo'nun titrek ışıklarına doğru karanlıkta koşusunu sürdürdü. Sam çok fazla önde olmadığını anlayarak şaşırdı. Yürekli birisiydi bu. Yokuş yukarı çıkış iflahını keserdi onun. Easter Mungo'nun hemen dışında çıkış başlıyordu. Hemen hemen hepsi yokuş yukarı olmak üzere bir saattan fazla yol vardı önlerinde. Yarışı bırakmış, yol kenarına serilmiş, birkaçı hasta, hepsi bunalmış, bazıları tozlar içinde yatan ilk koşucuları geçmeye başladı.

«Sağlıcakla dön,» diye seslendiler ona. «Sağlıcakla dön Cameron.»

Onlara bütün gün yaptıklarından sonra. Ne gözü gönlü tok insanlardı. Neydi babasının o dediği, başkalarına da bir fırsat vermenin zamanı değil miydi? İşte onlar kendisine alkış tutuyorlardı. Yarıştan çekilmiş olanları arkada bırakmış, onların görüş alanının dışına çıkmış, karanlıkta gene tek başına ve daha iyi bir ruh hali içindeydi ki ardında ayak sesleri duydu. Önce inanmadı. Ama kendisini adım adım izleyen ayakları, kendisininkilere benzemeyen biçimde yere basan birisi vardı ardında. Sam koşucular gibi hâlâ ayak parmaklarının üstüne basarak koşuyor; ardındakiyse bütün tabanıyla yere basıyor ve soluyordu. Kendisiyle yarışabilecek bütün gençleri, futbol ve rugby oyuncularını gözlerinin önünden geçirdi, hiç biri olamazdı. Yolun karanlıklarında meydana gelen çeşitli eski öyküleri hatırlayarak bir an korktu. Cinler ve büyücüler. Erkeklerin, başarısızlıklarının nedeni olarak uydurdukları yalanlar. Adımlar gene de gelmekte devam ediyordu. Sam ardına baktı, ama koşucuyu göremedi.

«Kimsin?» diye seslendi. «Kimsin sen, söyle.»

Yalnız ayak sesleri. Sam adımlarını ağırlaştırdı ama o böyle yapınca arkadaki koşucu da ağırlaştı. Hızlandığı zaman o da hızlandı. Canı cehenneme diye düşündü Sam, sen koşmana bak, gebersin tepede. Gece karanlıktı, ama gökte yıldızlar vardı. Dolu kovaları boşaltma aygıtını gördü, sevindi, aynı anda da kırda şenlik ateşi yakıldı. Onu bekliyorlardı. En uzun yokuşa, Kıç Yırtan tepesine vurdu. Güctü şimdi iş.

«Öldüreceksin kendini.» diye bağırdı arkaya. «Yüreğini çatlatacaksın.»

Önünde sığ yerinden yürüyüp geçilecek nehir ve dere, sonra da iş yerleri vardı. Tuğla ocağını, eski ve yeni boşaltma aygıtlarını arkada bıraktı. arkadaki ses de kesildi. Çok şükür diye aklından geçirdi Sam, çünkü onun gibi ciddi bir çalışmada bulunmamış hiç kimse şimdi onun zorladığı gibi zorlayamazdı bedenini. Kendisini yenmek için ölümü bile göze almış olan bu kimseye karşı gerçek bir üzüntü duydu. Erkekler ölürdü.

Sam'ın ayakları kaldırım taşlarına, Colliers Walk'ın girişine değdi ve birçok kez yığılır gibi oldu. Bacakları, düşündüğünden de fazla ağırlaşmıştı. Günün öbür yarışmaları, planladığından, daha tuzluya oturmuş ve peşinden geldiğini duyduğu hergele onu gereğinden fazla sıkıştırmıştı. Karşılayıcıların ilkleri Walk boyunca sıralanmışlardı. Sam onları, sıranın öbür başındaki adamlar tarafından kırın üstündekilere adının bağırıldığını duyuyordu, ama hiç birini seçemiyordu. Dikkatini toparlayamayacak kadar yorgundu.

«Sam Cameron. Gene delikanlı Cameron,» sözü ağızdan ağıza Walk boyunca uzanıyordu.

Kırda yakılan büyük şenlik ateşinin oynaşan gölgeleri aşağı kasabaya vahşi bir görüntü vermişti. Zaferin tatlı bedeli diye düşündü Sam ters ters, adının kasabada dalgalanması üzerine. Yarışı orada bırakmak için güçlü bir istek duydu, yeterdi bu kadar. Geçmişteki birçok koşucu, yarışmayı yürüyerek bitirmişti, o da daha ağır koşmaya başladı. Aynı anda ikinci kez bağırışmalar duydu, yeni birisi ve öyle şaşırdı ki koşmayı büsbütün bırakıp yeniden sendeledi taşların üstünde.

«Birisi daha var, birisi daha var,» diye bağırmalar geldi kulağına. «Geliyor, o da geliyor.»

Sam yeniden duymaya başlamıştı onun ayak seslerini, eskisinden daha yakın, arayı daha kapatmış olarak. Başını çevirdi, ama gene göremedi onu. Walk boyunca sıralanmış olanlara bağırdı:

«Kim? Kim o? Kim o?»

Onlar da bilmiyorlardı. Yeni bir korku bürüdü içini, yarışı kaybetmekten değil de, kendisi yüzünden ödenmekte olan korkunç bir bedelden, bir şeyi öylesine isteyen birisinin o yüzden canını ortaya koymasından, o yüzden kendisini parçalamasından ötürü. Onu duyuyordu şimdi, ayaklarının yerde çıkardığı sesleri değil, bu ayakların lapa gibi olmaları gerektiğini düşündü; ama soluk alabilmek için çırpınan, acıdan ve kendisini bu sonuca iten neyse o yüzden hıçkıran gırtlağının sesini.

Hızını artırmaya, adımlarına eski düzeni vermeye çalıştı, ama olmadı. Çok çabuk bırakmıştı kendini, gevşemişti ve şimdi öbür adam yetişecekti ona. Ama yetişemezdi, biliyordu Sam, yetişemezdi, sürdüremezdi bu işi, kendi bacakları etli birer demir gibi olmuşken, ciğerleri yanıyorken, yüreğinin kulaklarına vuran çarpıntısının basıncından kafasının çatlayabileceğini sanırken.

Bu tepede erkekler öldü diye düşündü Sam, erkekler öldü. Hızını yeniden kazanmaya, karşılık verebileceklerini ummadığı adaleleri bir isteğe boyun eğmeye başlıyorlardı. Öbür adam omuz başındaydı şimdi, ama öyle bir hal almıştı ki, Sam başını çevirdiğinde kürek kemiğinin dibine sokulmuş olan kendisinden kısa adamı göremedi.

«Vazgeç,» dedi. «Yapma bunu.»

Adam koşmasını sürdürdü.

«Eziyet etme kendine.»

Sam'ın anlayamadığı bir şeyler hırıldadı adam.

«Sen ağırlaş, ben de ağırlaşacağım. Öldüreceksin kendini.»

Boşuna nefes tüketiyordu Sam. Bir an için durmayı ve orospu çocuğunun geçip gitmesine göz yummayı düşündü, ama bunu yapamayacağını, geçilemeyeceğini anladı. çünkü bir kazanma meselesi değildi bu şimdi, nasıl kaybedileceğini bilememe meselesiydi; hem adam onunla atbaşı sürdürüyordu yarışı, hattâ inanılacak şey değildi, ama öne geçiyor, ondan uzaklaşıyor, kalabalık da onların yanısıra koşarak yü-

reklendiriyor, sendeleyerek attığı her adımın kendisini Sam'dan biraz daha uzaklaştıran siyah, küçük adama cesaret veriyorlardı Sam:

«Jem,» diye bağırdı. «Yapma bunu bana Tanrı aşkına.»

Yollarda dört hafta kilometrelerce koşmuş olmanın geride kalan gücünü yeniden bularak seğirtti, Rotten Row ve Wet Row'u geçerek Miners Row'a vurdu, kırın dibine geldi. Şimdi yüz elli metrelik bir yol kalmıştı önünde, otlarla örtülü ve küçük çukurlarla dolu. Kasabanın çocukları Jemmie'nin yanısıra koşuyorlar, cesaret veriyorlar, dayanması için bağırıyorlardı ve Jemmie öndeydi, kazanıyordu, çocukların bazıları onu kollarından tutarak gözlerinde şimdi sıvıymış gibi alevlenen şenlik ateşine doğru çekip götürmeye çalışıyorlardı. Sam onun çıldırmış olabileceğini düşündü, çünkü insan gücünün ötesinde delice bir koşuştu bu. Karar verdi, koşuyu ona bırakmayacak, bu başarıyı elinden almasına göz yummayacaktı ve daha önce baş vurmamış olduğu kaynaklardan yararlanarak acının, gerçek olanaklarının ötesinde bir atılışla birçok kez idman ettiği yamaca vurup kardeşine yetişti; onun çökmüş, çarpılmış yüzüne baktı ve bir yabancının yanından geçer gibi geçerek yanan ateşe doğru koştu.

Gillon orada, bitiş yerindeydi ve kendisinden başka da kimse yoktu hemen hemen. Ötekiler bitiş yerine yirmi beş metre uzaklıkta düşüp kalmış olan Jemmie'nin yanına koşmuşlardı. Çocuğu alıp getirdiler ve yarışı hiç değilse ikinci olarak bitirmesini, küçük, kırmızı bir kurdeleyle beş şilin almasını sağlamak için bitiş çizgisi üstüne yatırdılar. Babası:

«Bunu yapmak zorunda mıydın?» diye sordu, Sam'a.

«Heya,» dedi Sam. «Zorundaydım.»

Ama ağlıyordu. Gillon onun kendisi için, kendisini bunu yapmaya zorlayan içindeki o ne idüğü belirsiz güç için ve kardeşi için de ağladığını biliyordu. Oğlunun yeniden koşmaya başladığını, kırda, yapayalnız, sanki sonsuzluğa kadar koşabilirmiş gibi, göğün karanlıklarına gitmek istercesine koştuğunu ve kendisini yeterince cezalandırdıktan sonra geri dönüp, kırdaki tulumbanın dibinde yatmakta olan Jemmie'nin yanına geldiğini gördü.

Sam bayılmış olacağını sandı Jem'in oysa bayılmamıştı. Kardeşinin bedeni ateşler içinde, ama elleri buz gibiydi. Bu durum Sam'ı korkuttu. Elini Jem'in başının altına sokarak onu kaldırdı ve ağzını temizledi.

«Neden yaptın bunu Jem? **Neden?**»

Kardeşinin gözleri bomboştu. Sam bir an için öleceğini düşündü.

«**Hepsini** yalnız bir kişi alamaz,» dedi Jem. «Birkaçını da başkalarına vermek gerek.»

Titremeye başladı. Sam futbolculardan birkaçına, eve gidip arabayla Jem için battaniye getirmelerini söyledi.

«Az kaldı geçecektim seni, orospu çocuğu,» dedi Jem. «Az kaldı geçecektim.»

«Geçmek de laf mı? Az daha öldürecektin beni»

«Seni geçeceğim Sam, geçeceğim, sen de biliyorsun bunu. Peşini bırakmayacağım, Sam ve geçeceğim seni.»

«Bu yıl sen kazanmalıydın,» dedi Sam. «Kazanmayı hak etmiştin.»

Jemmie haline bakmadan dikilip oturdu. Bu fikir şaşırtmıştı onu, kızdırmıştı. Cameron küfrüydü bu.

«Eğer kazanmamışsam nasıl **hak** ederim kazanmayı?» dedi.

Çok dolu geçen bir gün olmuştu bu Gillon için. Kardeşlerin birbirlerine dayanak olmaları iyi bir şeydi. Nedenini bilemedikleri göz yaşlarını tutmaları da iyi bir şeydi .Ama onları başkalarının çok ötelerine, belki de gitmeleri istenilen yere iten o şey, her zamanki gibi gene taptaze, gene bilinçsiz, ama daha güçlenmiş olarak ortadaydı. Bunun ne olduğunu belki hiç bir zaman öğrenemeyeceklerdi.

Arabayı almaya gittikleri zaman bulamadılar. Araba da, Brothcock adını vermiş oldukları yeni, küçük dağlık bölge midillisi de ortada yoktu. Madenciler Özgürlük Günü şakası dediler, bir fazla özgürlük ve fazla bira meselesi, ama Sarah eve dönmeyince, Gillon'un Walter Bone'un evine giderek oğullarının evde olup olmadığını öğrenmesine karar verdiler. Sandy Bone da evde yoktu.

«İnanılacak şey değil,» dedi Maggie. «Nasıl yapar bunu bana. O aksak oğlanı evime istemediğimi söylemiştim ona.»

Gillon o güne dek yapmadığı bir şeyi yaptı. Maggie'nin boğazına sarıldı.

«Genç bir adam bir tavan taşının altında kalmıştı,» dedi. «Böyle oldu diye onun senin tarafından hor görülmesine dayanamam.»

Esmer yüzlü Gillon'unki kadar kıpkırmızı olan Maggie onun elinden kurtuldu. Andrew:

«Yapma, Baba,» dedi.

«Eğer kızım onunla kaçtıysa, eğer onunla evlendiyse, kendisinden üstün birisiyle evlenmiş demektir.»

«Pitmungo'dan birisiyle evlenmek, kendinden aşağı birisiyle evlenmek demektir.»

«Heya, gıdıkla da güleyim bari,» dedi Gillon. «Eğer o adam, başına gelenlerden sonra gene de çalışabiliyorsa, üstün birisi demektir. Dilerse kızımla evlenebilir. Dilerse buraya gelebilir.»

«Sarah bana söz vermişti,» dedi Maggie.

Gillon onun asıl buna içerlediğini anladı.

«Utanmadan nasıl çiğner verdiği sözü?»

«Eğer seviyorsa çiğner,» diye bağırdı Gillon. «Anlıyor musun? Yoksa anlayamadığın bir şey mi bu?»

Gilon'un yeniden gırtlağına sarılmasından korkan Maggie ondan uzaklaştı, ama söylemek istediği şeyi gene de söyledi:

«Yalan söyledi bana.»

Gillon kendini tutmaya çalıştı. Parmaklarının Maggie'nin boğazında bıraktığı kırmızılıkları görmüştü.

«Aşk, yalanı bağışlar,» dedi.

«Aşk yalandan başka bir şey değildir,» dedi Maggie. «Verilen sözlerin çiğnendiği şeydir aşk.»

«Gerçekten inanıyor musun buna?»

«Heya, inanıyorum.»

Kırdan bir serinlik geliyordu. Gillon ceketini arandı. Burada daha fazla kalamayacağını biliyordu, hiç olmazsa bir süre için.

«Çok acıyorum sana,» dedi. «Kendime de çok acıyorum.»

Kapıyı çekip gitti.

17 BİR AŞAĞIMAHALLELİ, BİR YABANCI

ve sıradan bir kazmacı olmasına rağmen, Walter Bone'la gittikçe daha dost olmaları bütün Pitmungo gibi Gillon'u da şaşırtıyordu. Önceleri çok çekingen davranmıştı. Bay Bone, Tosh-Mungo Terrace'ın sözü geçen bir kişisi, Pitmungo'daki en tutarlı ailelerin başlıcası, İskoçya kilisesinin en ileri gelenlerinden biri, üstelik de maden başçavuşuydu. Maden başçavuşları kazmacılarla konuşmazlardı. Ama Gillon'un Sarah hakkında bir şeyler öğrenmek istemesi, çekingenliğine üstün gelmişti. Bir gün madendeki vardiyaları için aşağı inerken:

«Kızımın evinizdeki tutumu nasıl, Bay Bone?» diye sormuştu.

Bay Bone ona şaşkınlıkla bakmış, Gillon hırslanmaya başlamış, ama sonra sabah sabah bu sorusuyla Bone'u şaşırttığını anlamıştı.

«Tutumu mu?»

«Nasıl davranıyor?»

Bay Bone uzunca bir süre sustuktan sonra:

«Kızınız bizim için Tanrının bir lütfudur.» dedi.

«Öyleyse mutlu?»

«Mutlu mu? Durun bakayım, mutlu olup olmadığını düşünmedim.»

Yeniden sustu.

«Sizin mutluluktan neyi amaçladığınızı pek iyi anlamamakla birlikte, mutlu olduğunu söyleyeceğim. Annesi daha kabul etmek istemiyor mu onu eve?»

«Hayır, hiç bir zaman.»

«Oh, edecek edecek. Yumuşayacak. Duyduğuma göre aklı başında bir kadın Bayan Cameron.»

Bay Bone'un, Maggie'yi iyi tanımadığını düşündü Gillon.

O günden sonra daha sık karşılaştılar, ocağa birlikte, gidip birlikte döndüler, ortak birçok yanları olduğunu anladılar. Öteki madencilere oranla ikisi de ağırbaşlı insanlardı, ikisi de dinlemekten ve öğrenmekten hoşlanıyorlar, belirli bir ölçüde okuyorlardı. İskoçyalıların çoğu gibi tartışmayı ve

mücadeleyi seviyorlardı. Bay Bone o katı tutumuna rağmen, John Knox'un da uygun göreceği gibi, iyi bir tartışmanın yüzüsuyu hürmetine her türlü görüşü ele almaya ve savunmaya yatkındı. Yer ölçme gereçleriyle kırda bazı adamları —Pitmungo'nun yabancıları— ilk gördükleri gün, işçinin tazminat alma hakkı konusunu tartışıyorlardı. Bone, işverenin fabrika ya da madeninde para kazanmak olanağının karşılığında işçinin tehlikeyi göze alması gerektiği tezini savunuyordu.

«Donatımının parçalanmasını, tecrübeli adamlarının zarar görmesini istemeyeceği muhakkaktır patronun,» diyordu.

«Patronun hiç bir şeyi umursamadığı muhakkak,» dedi Gillon. «Peki bu adamlar ne yapıyorlar dersiniz?»

Düşündürücü bir soruydu bu. Spor Alanı'nın geleceği konusunda bazı söylentiler dolaşıyordu ve genellikle kurulu düzenin savunucusu olarak bilinen Walter Bone da, şimdi Fyffe Kontesi olan Lady Jane Tosh-Mungo'nun böyle bir şeye razı olmayacağını ileri sürenlerden biriydi. Eğer kırı ellerinden alırlarsa, Bay Bone hayatının bir bölümünün yalan üstüne kurulmuş olduğunu kabullenmek zorunda kalacaktı. O bakımdan, söylentilere inanmak işine gelmiyordu.

«Birçok şey yapabilirler,» dedi. «Yeni bir kriket alanı için hazırlık yapıyor olabilirler.»

İşçilerin büyük bir çoğunluğu gibi o da, yöneten sınıfla işçi sınıfı arasında bir denge bulunduğuna ve bu dengenin tanrı isteği olduğuna inananlardandı. Yönetenler ve yönetilenler vardı, onlar ve biz. Birbirlerine saygı duymaları her iki sınıfın karşılıklı çıkarları gereğiydi.

«Denge bozulursa, bir taraf çok fazla ister ya da alırsa, denge sağlanıncaya kadar hiç bir şey doğru işlemez. Toplumun düzeni budur. Böyle takdir edilmiştir.»

Gillon bu konuyu tartışmak istemedi. Bay Bone haklıydı da galiba, çünkü yakıcı bir eylül öğle sonu güneşi ufka yöneldiği sırada, paçavralar içindeki uygunsuz görünüşlerinden İrlandalı yol işçileri oldukları anlaşılan birtakım adamların kırın çevresine tahtaperde çektiklerini gördükleri zamana kadar uzun süre hiç bir şey olmadı. Olanları görmek istemiyordu insan. Ama yeteri kadar kimse Walter Bone'a gelip, kırsal alana bir şey olmayacağına dair güvence istediklerinde. Bay Bone konuyu Bay Brothcock'la görüşme vaktinin geldiğini anlamak zorunda kaldı.

Adamlar biraz kuşkulu, Bay Brothcock, biraz şaşkın.

«Onlara merak etmemelerini söyle Walter. Kırdan geçme hakkı tanınacak herkese. Kimse kırın çevresini dolanmak zorunda bırakılmayacak.»

Bay Bone bürodan çıktı, ama bu açıklamanın yeterli olmadığını anladı ve geri döndü.

«Yani demek istediğim şu ki, torunlarım kırda futbol oynayabilecekler mi?»

Brothcock'un keyfi kaçtı.

«Sen kömür çıkarmana bak,» dedi. «Ben bu işlerle ilgilenirim. Eğer ikimiz de kendi işlerimizle meşgul olursak, her şeyin ikimiz için de yolunda gittiğini görürüz.»

Adamlar idare amirinin ne dediğini Walter Bone'a sordukları zaman, bir şey bilmediğini söylemek zorunda kaldı. Yalnız Gillon değildi onun gözlerindeki üzüntü ve şaşkınlığı fark eden.

İş ağır yürüyordu. Siyaha çalan koyu yeşil boyalı yüksek tahta lâtaların hiç birinin ötekine uymadığı çirkin görünüşlü bir tahta perdeydi bu. Kasaba halkı aralarına katılmalarını istemediği için geceleri çingene arabalarının yanında yatmak zorunda bırakılan yoksul, yılgın adamlardı yol işçileri. Bir gece birkaçı Kolej'e inmiş, ama dışarı çıkmaları söylenmişti kendilerine. İşçilere en çok sıkıntı veren, oyundan sonra onların yanına gelerek yaptıkları iş hakkında fikir yürüten, kır konusunda cevap veremeyecekleri sorular soran gençlerdi. Bu duruma bir son vermek için Bay Brothcock yukarı gelmek zorunda kaldı.

«Haydi,» diye bağırdı futbol oynayan gençlere. «Boşaltın bakalım burasını.»

Çocuklar oldukları yerde kaldılar. Top yuvarlana yuvarlana uzaklaştı.

«Duymadınız mı? Boşaltın burasını dedim.»

Jemmie koşarak ocak idare amirinin yanına gitti.

«Maçımız var efendim. Bu akşam bir maçımız var. Pitmungo-Kinglassie maçı.»

«Vız gelir bana maçınız. Boşaltın burasını.»

«Ama çok uzaktan geliyorlar efendim.»

Kinglassieli oyuncular alanın kenarında soyunuyorlardı. On saat ocakta çalıştıktan sonra sekiz kilometre de Kinglassie'den buraya gelmek için koşmuşlardı.»

«Ne derim onlara şimdi ben,» dedi Jem.

«Söyleyecek bir şey bulursun.»

«Çayıra bir şey olmaz. Zaten hep biz biçiyoruz.»

En çok Jem'in duruşuydu idare amirinin sinirlerini bozan. Yanlara doğru açtığı kalın, sağlam bacakları, esmer çenesine doğru kabaran göğsü; meydan okur gibi bakan sert, parlak, inatçı gözleri.

«Bana bak. Bu çayırdan defolup gitmenizi söylüyorum size. Gideceksiniz de. Kaldırın kıçlarınızı bu alandan.»

«Bu alan sizin değil efendim. Halkın burası.»

Pitmungo'da ilk kez olmak üzere toplum adına laf ediliyordu. Bay Brothcock, göbeği değercesine Jemmie'ye yaklaştı.

«Seni tanıyorum,» dedi. «Adını biliyoruz. Ne zaman duracağını bilmeyen aç gözlü bir domuzsun sen.»

Jemmie yanına gelmiş olan Sam'a ve çevresinde toplanan ötekilere baktı. Kendisini şaşırtan, Sam'ın sessizliği oldu. Kızgınlık bile yoktu gözlerinde. Hiç bir şey yoktu.

«Heya,» dedi Jem. «Adım James Drum Cameron. Eğer maçımızı oynarsak ne yapacağınızı öğrenmek istiyor çocuklar.»

Brothcock gülümsedi:

«Bu ocaklardan içeri adım attırmam sana. Kardeşlerine bir daha hiç bir iş verdirtmem. Babanı çalıştırmam. Fife'daki hiç bir kömür patronunun, sizleri ocaklarına alınamalarını sağlarım. Aldın mı sorunun cevabını?»

Kalın ensesinin kıvrımları yakasından taşarak kırdan aşağı vurdu. Halka oyununda atılan yassı demir halka yataklarından birinin üstünden aşıyordu ki kafatasını birkaç santim şaşarak kulağının dibinden bir taş geçti. Taşın vınlamasını duymuş olmalıydı, ama duymasa bile önünde yere çarptığını ve sekerek bayır aşağı gittiğini gördü. Gösterdiği ham cesaret ya da tutumdan ötürü gerçekten övülmeye değerdi idare amiri. Hiç durmadı. Dönüp arkaya baktırmak keyfini tattırmadı oyunculara. Ama hem kendisinin, hem de bütün Pitmungo'nun üstüne eğilmesini gerektiren gerçeği gördü. Birisi, Bay Brothcock'u öldürmeye varacak bir hırsla kırsal alana sahip çıkmak istiyordu.

Jem kardeşine dönerek:

«Taşı sen mi attın?» diye sordu.

Sam cevap vermedi. Yüzünde hiç bir anlam yoktu.

Rob Roy çok keyifliydi. Ocaktan çıkıp pansiyonun yıkanma odasında temizlendikten sonra Kolej'e gidip içkisini içmişti. Bay Selkirk'le buluştuğu zaman kafasının yerinde olmasını istiyordu.

«İstediğimiz oldu,» dedi. «Sonunda ürünü elde ettik. Şimdi sıra bizde.»

Bay Selkirk olumsuz anlamda başını sallayınca hayal kırıklığına uğradı. Kütüphaneci:

«Bilmem ki,» dedi. «Öyle olduğunu sanmam. Klasik Marksçı ögelerden yoksun.»

Rob kızmıştı. Olay sıcağı sıcağına önlerinde duruyor, Bay Selkirk pişmiş aşa soğuk su katmaya çalışıyordu.

«Bay Brothcock'u öldürmek istediler. Ne diyorsun sen?»

«İstediler mi? Bir kişi istedi. Belki de kalın kafalı kardeşlerinden biri.»

«Dilerim ki öyle olsun.»

«Eğer hep bir araya gelip Bay Brothcock'a saldırsalardı, o zaman bir anlam ifade ederdi bu. Bir kişinin taş atması bir şiddet hareketidir, bir grup adamın bir maden idare amirine saldırmasıyla ihtilalci bir hareket.»

«Bu kırsal alanın buradaki insanlar için ne anlam taşıdığını anlamıyorsun sen, Henry.»

Artık birbirlerine adlarıyla hitap ediyorlardı.

«Orası hayattır ve orasının olmaması ölüm demektir. Anladın mı şimdi? Bizim o kırsal alanımız olmazsa, Easter Mungo'ya döneriz, Dirt Hill'e döneriz. Biliyoruz bunu. Herkes biliyor.»

«Bir yığın halka oyuncusu. Bunlarla mı ihtilal yapacaksın sen?»

«Heya, onlarla. Hepsi de çok iyi halka oyuncusu. Fife'daki en iyi halka oyuncuları. Bütünün bir parçası onlar.»

Bay Selkirk konuyu bir süre düşündü.

«Hayır,» dedi. «Marx uygun görmezdi bunu. Burası yanmalı insanın —göğsüne vurdu,— burası. Herkesin içi yanmalı. Rugby oyuncularının içleri yandı, heya, bahse girerim ki ailendeki birisi kaynıyordur şimdi...»

«Sam .Heya, kaynamıyor, buz gibi donmuştur.»

«... ama kadınların canları yanmadı. Eğer kuyu açarlarsa daha çok iş, daha çok kömür olacak. Para zarfları içeri girince, kızgınlık dışarı çıkacaktır.»

Rob öğretmenine sırtını dönmüştü.

«Keir Hardie'ye yazmak için izin istiyorum senden.»

Bekledi. Selkirk bir şey demedi.

«Buraya gelmesini ve İskoç Madenciler Birliği'ne katılması için Pitmungo'yu örgütlemesini isteyeceğim ondan. Bir şey yapmaya kalktığımız zaman ardımızda birileri olur o zaman.»

«Sana engel olamam.»

«Beni ona tanıtacak bir mektup yazmanı istiyorum ki ağırbaşlılığımdan kuşkulanmasın.»

«Yazacağın mektup bu kanıyı verir ona.»

«Yazmayacaksın demek?»

Rob geri döndü ve sanki satılık bir ringa balığıymış gibi Henry Selkirk'in kendisini incelediğini gördü.

«Heya, yazacağım. Gelirse nerede yatıracaksın onu peki?»

Rob'un suratı asıldı, zaman zaman babasının olduğu gibi, Bunu düşünmemişti. Selkirk.

«Buraya gelip tutuklanmasını, birtakım güçlüklerle karşılaşmasını ya da bir şirketin polisi tarafından tartaklanmasını isteyemem,» dedi.

Rob'un bu hırsı, garip adam hakkında hiç bir zaman unutamayacağı bir şey, Fife'dan Durham ve Wales'e kadar her ocakta tutuklandığı, dövüldüğü ve kara listeye alındığıydı. Mücadele günleri gerilerde kalmıştı, şimdiyse bir anılar yığınıydı ve hatırladığı zamanlar içiyor, ama Rob onun içmesine saygı duyuyordu. Okuma Odasının kömür kiri içindeki penceresinden Colliers Walk'a baktı Rob.

«Onu yatırabileceğimiz bir yerle kimse kendisini görmeden kasabaya nasıl sokabileceğimizi biliyorum,» dedi.

«Nerede? Nasıl?»

«Şimdi söyleyemem. Ama var. Sözüme inanmanı isterim.»

Selkirk gene inceledi onu.

«Neden söyleyemiyorsun bana?»

«Çünkü kişisel. Şerefim söz konusu.»

Bay Selkirk anlamalıydı bunun ne demek olduğunu.

«Emin olmadan mektup yazmazdım» dedi Selkirk.

Rob heyecanla cevap verdi:

«Eminim. Oh, her şeyin başı olacak bu. Yürünecek yolda ilk adım Henry.»

Hayalci çocuk diye aklından geçirdi Selkirk, tıpkı ba-

bası gibi, tıpkı kendisinin gençliği gibi, sonunda halk gerçeği öğrendiği zaman gerçeğe cevap vereceği düşüncesiyle dolu. Öğrenilmesi en güç şeydi bu.

«Sen mektubunu yaz,» dedi Selkirk. «Ben de altına bir, iki satır eklerim.»

Çünkü hayalciler olmasa, daha sonra tecrübelilerin yürüyeceği yoldaki ilk meşaleyi kim tutuşturacaktı? Rob Roy'un acı çekeceğini biliyordu, hayalciliğin ödenmesi gereken değişmez bedeliydi bu. Az bir şey de pantolonunun arka cebindeki şişenin güvenliğine sığınmak için yalnız kalmak istedi.

18

ROB ROY MEKTUBU YAZIP BEKLEDİ. Bir cevap gelmedi. Henry Selkirk:

«Keir Hardie cevap verecektir,» dedi. «İşi başından aşkın bir adamdır o, her şeyi onun omuzlarına yığarlar, üstelik de yasa kaçağıdır. Ama Keir Hardie cevap verecektir sana.»

Rob Roy için beklemekten başka yapacak bir şey yoktu, ama Pitmungo'daki başkaları kendi bildikleri yolda yürüyorlardı. İnanılacak şey değildi, ama başı Walter Bone çekiyordu. Onu nohut oda, bakla sofalarında görmekle koltukları kabaran insanların, önce Yukarımahalle, sonra da Aşağımahalle'deki evleri arasında sessizce dolaşıp, kırsal alan konusunda madencilerin haklarını aramak amacıyla yasaya uygun olarak para topladı. Bir pazar günü de, dinsel kuşkularına rağmen, belki de Pitmungo'da, bir avukat tutmak girişiminde bulunacak ilk kişi olarak ünlü Carnegie ve Ortakları'nın Bay Murdoch Carnegie'sinden akıl danışmak üzere Dunfermline'a gitti. Gillon'a da birlikte gitmesi şerefi verilmişti.

Kendilerini ayakta bekleten —ocakta çalışanların oturmaya hakları yoktu— Bay Carnegie'nin sözleri hiç de umut verici olmadı.

Ona göre kırsal alanın çevresine çekilen tahta perde, burasının Tosh-Mungo ailesine ait olduğu gerçeğini yerleştirmek ve bu inancı güçlendirmek içindi. Madencilere, burasını kullanmaları için izin vermek mal sahiplerinin bu yer üstündeki haklarından vazgeçtikleri anlamına gelmezdi. Walter Bone,

«Üç yüz yıl için mi efendim?» dedi.

Gillon hiç farkında olmadan:

«O bir araba kömür ne oluyor öyleyse?» dedi. «Kömürü kabul etmekle, bizim kırdaki hakkımızı da kabul etmiş olmuyor mu?»

Birlikte geldikleri öbür madenciler bu düşünceyi onaylar biçimde başlarını salladılar. Onlar için kesin bir tutamak noktasıydı bu.

«Hayır, hayır,» dedi Bay Carnegie. «Tam tersi. Ona her yıl armağan ettiğiniz bu bir araba kömür, onu bu kırsal alanın sahibi olarak tanıdığınızın kanıtıdır.»

Gillon ağzında bir acılık duydu. Haklarını belgelediğini sandıkları şey tersine, borçlarını belgelemişti.

Bay Carnegie, yasaya uygun ancak tek bir girişimde bulunabileceklerini söyledi. O da, mahkemeye baş vurarak, bilinen gerçeklerin göz önünde tutulması isteğiyle bir hak iddiasında bulunmaktı: Yani gelenekler, genel yargılar ve bölgesel davranışlardan cesaret alarak çok uzun zamandan beri kendileri tarafından kullanılması sonucu burasının zilliyetinin kendilerine geçmiş olduğunu savunmak.

Bunun da sakıncası, Pitmungo madencilerinin birleşmiş bir bütün olmamaları yüzünden belki de dava açmaya yetkili olamayacaklarıydı. Ama açabilseler bile, davayı kaybettikleri takdirde —ki kaybedeceklerinden emindi Bay Carnegie— haksız bir istekte bulunmaktan ötürü para cezasına çarptırılabilirler, mahkeme ve öbür masrafları ödemeye mahkum edilebilirler, en sonunda da Lord Fyffe'ın gazabını üstlerine çekebilirlerdi.

Bay Carnegie'nin onlara önerebileceği tek şey bir davranışa geçmek, toplu bir gösteride bulunmak, bu suretle dış dünyanın ilgisini çekerek Tosh-Mungoları kırsal alan üzerindeki iddialarından, ihmale uğramış haklarından vazgeçmeye zorlamaktı. Walter Bone,

«Ne tür bir davranışı önerirsiniz efendim?» diye sordu.

Hukuk danışmanı şaşırmış gibi görünen bir gülümsemeyle onlara baktı:

«İsyan etmeniz önerisinde mi bulunmamı bekliyorsunuz benden?» dedi ve danışma ücreti olarak iki İngiliz lirası aldı onlardan.

Başka bir Carnegie'nin —büyük Andrew Carnegie'nin doğup yetişmiş olduğu Moodie caddesi 4 numaralı küçük eve de gitmeyi tasarlamışlardı, ama unuttular ve geri dönüp Pitmungo'ya kadar olan yirmiiki kilometrelik yolu yürümeye başladılar. Kilometrelerce, kimse ağzını açıp bir şey söylemek gücünü bulamadı kendinde. Sonunda Walter Bone,

«Adaletsizliği sürdürmek için adaleti aracı kullanacaklar,» dedi.

«Elimizde de hiç bir Allah'ın belası koz yok kullanmak için.»

«Laflarına dikkat et, bugün kutsal bir gündür.»

«Özür dilerim,» dedi madenci.

Başka hiç bir çıkar yol olmadığı için avukatın son cümlesi hepsinin kafasında dönüp duruyordu. İsyan önerisi. Pitmungolular daha önce hiç bir davranışta, hiç bir güçlü gösteride bulunmayı düşünmemişlerdi. Cesaret isteyen bir düşünceydi bu ve Bay Bone böyle bir davranışın sonunun nerelere kadar uzanabileceğini biliyordu. Adaletin yerini bulması için kendisi ihtilalciler sınıfına sokulacaktı. Her zaman büyük bir kolaylıkla yapabildiği biçimde düşüncelerini özetledi:

«Eğer kırımızı kurtarmak için girişilecek bir davranış beni ihtilalci yapacaksa, ihtilalci olmayı kabul ediyorum.»

Bu lafları üç hafta önce söyleseydi kimse inanmazdı.

Kasabanın ve şirket adamlarının kendilerini göremeyeceği bir yer olan Tosh-Mungo Terrace'ın arka tarafındaki White Coo fidanlığında yapılan toplantıda, Walter Bone kendilerine para vermiş olanlara danışmanla yapmış oldukları konuşmanın sonucunu açıkladı. Sözlerini bitirdiği zaman, ne yapılması gerektiği gün gibi çıkmıştı ortaya. Bir madenci,

«Siktiğimin tahta perdesini alaşağı etmek demektir bu.» dedi.

«Kırımıza bir şey yapmaya kalktıkları ilk gün orasını

işgal etmemiz demektir bu. Kazmalarımız var ve kazabiliriz. Çıkarsınlar bakalım bizi oradan.»

Ve her kafadan bir ses çıktı. Krallık İskoç Muhafızlarını göndersinlerdi, Kara Nöbetçileri göndersinlerdi; sımsıkı duracaklar ve seslerini dünyaya duyuracaklardı. Yenilseler bile, kimse savaşmadan ellerinden alamayacaktı kırlarını. Böylesine kararlıydılar.

O zamanlar bilmedikleri bir şey vardı ki, eğer sorsalardı Bay Selkirk öğretebilirdi onlara: İhtilal kazanı kaynarken, başta ihtilalci bir aşçının bulunduğuna emin olmak. Bay Bone uygun bir aşçı değildi. Sonra zaman meselesi vardı. Tahta perdenin yapımı bittikten sonra hiç bir şey olmadı.

Hiç bir şey.

Tahta perde simsiyah öylece durup duruyordu, sonra da her beş, altı yılda bir olduğu gibi, vadiye yerleşmesini önleme imkanı olmayan bir soğuk dalgasıyla kış bastırdı. Yanlışlığın düzeltileceği umudunu verecek kadar kısa bir süre ısınan, ama gene kuzeyden inen ikinci bir soğuk fırtınasıyla yenilenen kış, vaktinden hemen hemen iki ay önce gelmişti ve gideceğe benzemiyordu. Kırın otları buz tuttu; ince, uzun, yeşil yapraklar don ve soğuk rüzgarlardan kaskatı kesildi, ekimle birlikte yağmaya başlayan kar, kırı kapladı. Durum böyle olunca, kırın kaybı da daha az etkili oldu, çünkü rüzgarın uğuldadığı kır, ancak Yukarımahalle'ye giderken göze almak zorunluğunda kalınan bir yer haline geldi.

O kış ortaya çıkan mesele halkın tahta perdeye alışması oldu. Bu gerçek kendini kabul ettirdi. Aşağımahalle'nin sıraevlerinde oturanlar, tahtaperdenin, Spor Alanı'nın altındaki bölgede rüzgarın hızını kestiğini gördüler. Ama gelecekte ne olacaktı? Eski madencilerin her zaman söylediği gibi başka ocakların bazılarında kömür kalmamıştı. Yeni bir ocak yeni kömür ve yeni iş demekti. Masanın üstünde tuz ve ekmeğin bulunabilmesi için ödenecek çok büyük bir bedel değildi futbol ve rugbyden vazgeçmek.

Ayaklanma düşüncelerini kafalardan atmak konusunda garip bir gönül hoşluğu belirdi. Üstünde durdukları ottu. Pitmungo halkına gizli bir güven vermek üzere otlar vaktinde çıktı. Otlar bozulmadan kaldığı sürece kır da bozulmadan kalmış demekti. İsyan, kar ve yeşil otlar altında uyuştu kaldı.

Yalnız Sam bir yol bulamıyordu tahta perde konusunda kafasını rahatlatmak için. Aileyi düşündüren bir sessizliğe gömülmüştü. Ocaktan geliyor, yıkanıyor, çayını içiyor, kendisine bir şey söylendiği zaman duymamış görünüyor, duysa bile cevap vermek zahmetine katlanmıyordu. Bir süre sonra kimse onunla konuşmak için bir çaba göstermemeye başladı; bu da sevindirmiş gibi oldu Sam'ı. Kendi odalarında oturup gözlerini duvara dikiyor ve garip şeyler söylüyordu. Andrew babasına onun bir şeyler kurduğunu gösteren belirtiler olduğunu söyledi bu halin. Derken okumaya başladı. Rob Roy'un bütün kitaplarını, sonra da Bay Selkirk'in babasına öğütlediklerini. Bir gün Gillon'a:

«Ailenin başına gelenleri öğrenmek istiyorum,» dedi. «Topraklarından nasıl atıldıklarını öğrenmek istiyorum.»

Gillon bu konuda hatırladıklarını; keklik, sülün, kırmızı geyik, bazan da koyun yetişmesi için ata yadigarı olarak bildikleri topraklardan nasıl atıldıklarını; deniz kıyısına inip taş evlerini yapışlarını ve orada soğuktan, açlıktan nasıl kırıldıklarını anlattı. Gillon'un annesinin gece vakti midye toplamaya gidişi ve sırtına vurduğu sepetin iplerinin kesilişi konusunda Gillon'un anlattıkları, aylardan beri Sam'da gördükleri ilk hayat belirtisi olarak onu kızdırdı.

«Karşı koymadılar mı? Bir araya gelip direnmediler mi?»

Gillon, onun kafasının ne yana yattığını biliyordu, ama Sam'ı eskisi gibi ölü bir halde görmektense böyle görmek daha iyi olduğu için konuşmasını sürdürdü:

«Direnenler oldu,» dedi. «Ama çok değil.»

«Neden değil, neden değil?»

«Bilmiyorum. Hiç bir zaman da öğrenemedim.»

«Kaybedecekleri ne vardı? Öldüler nasıl olsa.»

«Bilmiyorum.»

«Direnenlere ne oldu?»

«Ne oldu tahmin edersin? Dövdüler, hapse attılar onları. Evlerini ateşe verdiler, yıktılar. Birkaçını da öldürdüler.»

Sam pırıl pırıl parlayan gözlerle başını sallıyordu.

«İyi dövüştüler mi? Ölenler yani?»

«Bazıları iyi dövüştü, bazıları değil. Herkes gibi. Nasıl karşı koyacağını nereden bilsin?»

«Ben biliyorum,» dedi Sam.

Soğuk bir hava estirdi odada bu söz. Sam boşuna konuş-

mazdı. Gillon oğlu için korktu. Onun işi nerelere kadar götürebileceğini görmüştü ve hiç bir baba, oğlunda kendini feda ediş belirtilerini görmek istemez.

«Anlattıkların konusunda bir kitap var mı?» Ne varsa okumak istiyorum. Bir kitap bulabilir misin bana Baba?»

Gillon bunun bir tehlikeyi göze almak olacağını düşündü. Kitabın fiyatından ötürü Maggie'nin engel olmak istemesine rağmen Bay Selkirk'ten kendisi için Alexander Mackenzie'nin **Dağlık Bölge'nin Boşaltılması Tarihi** kitabını satın almasını istedi, sonra da bu kitabın Sam'ın aklını ateşe verecek kıvılcım olmaması için dua etti, var olabilecek tanrılardan herhangi birine ettiği küçük dualardan.

İan, Rob Roy'un babasıyla konuşmak istediği haberini getirdi, ama evde değil, bir zamanlar annesinin ders verdiği boş okulda. Ertesi gün işten sonra baba-oğul buluştular ve kısa bir duraksamadan sonra, hiç de Cameronlara göre olmayan bir biçimde kucaklaştılar. Gillon:

«Baba-oğul konuşmayalı çok oldu,» dedi.

«Heya, elbette. Sen bana gitmemi buyurdun, ben de gittim.»

«Ben sana gelmeni buyurdum ama gelmedin.»

İkisi de ders görmüşlerdi H.Selkirk'ten, içine sürüklendikleri boş tartışmalardan akıllıca uzak kalmayı bilecek kadar. Gillon gülümsedi, sonra Rob da gülümsedi. Gillon,

«Her zaman hırçın ve inatçıydın,» dedi.

«Sen sakin ama inatçı değil misin?» dedi Rob Roy.

Yeniden gülümsediler, horoz dövüşü de bitti.

Rob Roy küçük bir teneke madenci kibrit kutusundan çıkardığı mektubu, Kutsal Ülke'nin örtüsünü açar gibi büyük bir özenle açtı:

«İnanmayacaksın buna,» dedi.

Gurur ve heyecandan sesi titriyordu.

«Dinle şimdi.»

Okul görmemiş bir el yazısıyla yazılmış olan mektup ilk ağızda güç sökülüyordu.

Sevgili Cameron Kardeş:

Sözünü ettiğin adaletsizlik, halkı bir araya getirmek için yeterli bir neden olarak görünüyor bana. Nedenin gerçekliği, bir yanlışı düzeltmek üzere örgütlenmek işini yönetmek için yeterince sağlam olmalıdır ve

bir örgütün varlığı da, hareketimizin büyümesi için ihtiyacımız olan tohumdur. İlk adımlar ikinci adımlara yol açar.

Eğer gelebilirsem, ki çok arzuluyorum, polisin ve şirket ilgililerinin gözlerinden uzak bir yerde kalmak isterim. Ben cezası ertelenmiş bir insanım ve örgütlenme çalışmalarında bulunmam yasaklanmıştır, ayrıca fikirlerimden ötürü herhangi bir kaçak gibi dikkatli olmam gerekir. Bir de, yukarıda sözünü ettiklerimin, konuşmalarımızı duyamayacakları güvenilir bir toplantı yeri isteyeceğim. Eğer bunları sağlayabilirsen, sana söz veriyorum.

Lütfen H.S.'e saygılarımı ilet. Bir zamanlar o da savaşçıydı. Cevabını normal postayla şu adrese gönder: Bay Kyle Brine, Posta Müdürü'nün eliyle, Merkez Postanesi, Edinburgh.

P.S. Benim için bir karşılama planı hazırla. Cowdenbeath'e akşam gelmemin ve Pitmungo'ya gece karanlığında girmemin doğru olacağını sanıyorum.

Rob Roy çok heyecanlıydı:

«Onun kim olduğunu biliyorsun elbette, değil mi Baba?» diye sordu.

«Mektuba gösterdiğin özene bakılırsa, en azından, Hazreti İsa'nın havarilerinden biri diyeceğim.»

«Ciddi olmanı istiyorum, Baba.»

Haklıydı, ilişkileri hep ağırbaşlılıktan uzak olmuştu.

«Şakanın sırası değil şimdi.»

«Değil, haklısın.»

«Keir Hardie. Büyük işçi lideri, Oğluna mektup yazıyor.»

Gillon onun adına hem sevinmiş, hem de üzülmüştü. Boyundan büyük bir işti bu Rob Roy için. Oğlu hayalciydi, uygulamacı değil.

«Güzel bir mektup yazmış olmalısın,» dedi.

«Yazdım Baba. Tersini söylersem yalan söylemiş olurum. İstediğim gibi oluncaya kadar yirmi kez yazdım. Bay Selkirk bile bir düzeltme yapamadı.»

Oğlunun bütün bu mektupları kütüphaneciye götürmüş olması düşüncesi bir an için kıskandırdı Gillon'u.

«Onu Cowdenbeath'de ben karşılayacağım,» dedi Rob

Roy. «Düşünebiliyor musun, Baba? Gece büyük Keir Hardie yle birlikte yürümek? Ne söyleyeceğim ona?»

«Hiç düşünme. Eğer konuşmak isterse, hep o konuşacaktır.»

«Heya, haklısın. Toplantı da fidanlıkta, eski yapının olduğu yerde yapılabilir. Evin arka kapısından çıkıp gider, kimse de görmez.»

«Hangi evin?»

Rob Roy şaşırmış gibi bir tavır takındı. Bir şey söylemek için ağzını açtı, sonra kapattı, en sonunda, sanki soru bir çok kez ve çok zaman önce cevaplanmış gibi tedirgin bir biçimde:

«Hangi ev olacak?» dedi. «Bizim ev.»

Şaşırmak sırası Gillon'a gelmişti. Böyle bir şey beklemiyordu: Keir Hardy, izlenen birisi, belki de bir kaçak, hemen hemen belli bir komünist lider, evinde.

Sadece bu da yeterli değildi. Rob Roy bilmeliydi, o da gençliğini bu ailenin arasında geçirmişti.

«Annen razı olmaz,» dedi. «Ev, onun da evi. Hiç bir zaman razı olmayacaktır.»

«Razı olmaz mı? Razı et öyleyse.»

Gillon suçu Maggie'ye yüklemişti, ama onu asıl korkutan Sam'dı; bazan karanlık, sert ve tehlikeli bir şeyin eşiğine gelmiş gibi görünen Sam. Gillon olumsuz anlamda başını salladı.

«Yapamam.»

Rob kulaklarına inanmak istemedi. Uzun süreden beri benimsemişti bu fikri.

«Yapmalısın,» diye bağırdı.

Sesi, kara taş plakalarla kaplı duvarlarda yankılandı. Gillon oğlunun bakışlarından hoşlanmadı. Yüzünü çevirip Kraliçe Viktorya'nın uygun bulmayan bakışlarla kendisine bakan soğuk, yumuşak, mavi, gözlerine gözlerini dikti. Rob:

«Sana sarılmıştım, sense ittin beni,» dedi.

«Şimdi anlayacağın şeyler var ve...»

«İttin beni. Sana dönmüştüm, sense ittin beni.»

Babasının kömür pisliğine bulanmış ceketinin üstündeki ellerini çekti ve onun yanında olmaya dayanamıyormuş gibi odanın öbür yanına gitti.

«Sana ne dediklerini biliyorsun, değil mi? Ben duyuyo-

rum, çünkü unutuyorlar bazan senin oğlun olduğumu. John Thomson gibi adam diyorlar. Kendi evinin erkeği olmaktan çıkmış birisi. Bunu bilmem gerekti.»

Gitmek üzere öteberisini toplamaya başladı: Teneke bakracını, siyah barut fitilleri kutusunu. Rob Roy her günkünden daha çok kömür parçalayacağını umarak yeterince fazla barut fitili hazırlardı.

«Bir mektup yazıp; 'Özür dilerim Bay Hardie, karısı razı olmayacağı için babamın evinde kalmanızı sağlayamayacağım. O bakımdan, burada başlatmayı istediğiniz büyük iş başka bir zaman ya da başka türlü başlamak zorunda, diyeceğim.»

Çenesi göğsüne değecek biçimde başı önüne düştü.

«Vah benim büyük fırsatım; benim tek, büyük fırsatım.» diye mırıldandı.

Gillon onun yanına gitmek, kolunu ona dolamak istedi, ama şimdi böyle bir şey yapamayacağını biliyordu. Ona doğru birkaç adım attığı sırada Rob kendisine döndü.

«Benim buradaki en büyük hayalci olduğumu söylüyorlar,» dedi. «Ama beni dinle. Bir gün onları ezmiş olacaktık, parçalamış olacaktık.»

Gillon gitmek istedi, ama Rob Roy onun önünü kesti:

«Dur, beni dinle John,» dedi.

O güne kadar en zalimce sözdü bu babasına söylediği ve böyle olduğunu ikisi de biliyorlardı.

«Ama bir gün gelecek, Lord Fyffe'in koca kıçlı torunları ellerinde kazmalarla bir kuyunun dibinde çalışırlarken içimizden bazıları da Brumbie Hill'de yaşayacak.»

Rob Roy içini dökmüştü. Gillon onu kendi haline bıraktı toparlanması için. Kardeşi Sam'dan söz etmek istedi Rob Roy'a, ama bir şey söyleyemeyeceğini biliyordu. İkisinin de kabul etmesini kolaylaştıracak bir özür aradı.

«Hardie'nin evimizde kaldığını er geç öğrenirlerdi,» dedi.

«Büyük bir tehlike.»

«Lord Fyffe'le Brothcock işimizden ederlerdi bizi bu yüzden. Bizi böyle bir tehlikeye atmaya hakkın yoktu.»

Uzun, kötü bir sessizlik oldu.

«Bazan senin oğlun olduğumu unuttuklarını söylemiştim, hatırlıyor musun?»

Gillon cevap vermekten kaçındı.

«Keşke oğlun olmasaydım diye düşünüyorum bazan. Rob

Roy hiçbirşey olmayı diliyorum, olduğumdan başka bir şey.»

Çocukların sıra ve masalarına çarparak kendisine yol açıp babasının yanından geçti, sendeleye sendeleye merdiveni inip Colliers Walk'a çıktı, Gillon'un memnunlukla gördüğü gibi Kolej'e gitmedi. Ama geri döneceğini, burnunun ucunu göremeyecek kadar içeceğini, sarhoş olacağını, fitil gibi sarhoş olacağını, kendisinin de bu konuda hiç bir şey yapamayacağını biliyordu Gillon. Kapı aralığında bekledi. Bir süre sonra, Rob geri döndü Walk'tan ve Kolej'in yolunu tuttu, Gillon, sığındığı karanlıktan.

«Rob?» diye seslendi.

Oğlunun durması için dua etti. durdu da. O zaman Gillon,

«Senin yerine ben yazacağım o mektubu,» dedi.

«Hangi mektubu?»

«Gelmemesi için Bay Hardie'ye yazacağın mektubu.»

Kaybının büyüklüğü o zaman tüm ağırlığıyla çöktü Rob'un üstüne ve babasından nefret etmeyi aklına koymuşken, bir koca ya da oğul ocaktan getirilip nohut odanın döşemesine yatırıldığı zaman Pitmungo'daki bir kadın nasıl ağlarsa, Rob da öyle bir ağlama içinde kendisini babasının kollarında buldu. Gillon bir erkek yitirdiklerini düşündü, oysa Rob rüyasını yitirmişti. Birincisinin anlamını çıkarmak oldukça güçtü, ama ikincisinin anlamı hiç bir zaman çıkarılamayacaktı. Ölü adam mezara giderdi, ya genç bir erkeğin rüyası nereye.

Gillon tahta perdenin oraya vardığında, geç olduğu için kapıyı kilitli buldu, aşağı inip bekçiyi aramak istemedi. Çingenelerin vaktiyle yaşadığı yerden geçerek kırın çevresinden dolanmaya karar verdi. Çingeneler gitmişti. Yüzlerce yıllık hayattan geriye kalan sadece birkaç kırık şişe parçası, paçavralar ve küçük taş ocaklarının çevresindeki toprak çanak çömlek kırıklarından ibaretti. Buradan sürülmüşlerdi, ama ölmediklerinden emindi Gillon. Bir yolunu bulmuşlardı yaşamanın. Öyleyse kendisi neden korkuyordu? Rob'a koşup mektubu göndermesini ve bir tarih bildirmesini söylemeyi

düşündü. Adam bu kadar uzun süre bu kadar çok kez hayır derse adam olmaktan çıkardı artık.

Ama Sam'ın gözleri hiç aklından çıkmıyordu; ininin dip tarafında tuzağa düşürülmüş bir tilkinin gözleri gibi tehlikeli. Eğer Keir Hardie bir örgüt kursaydı, o gittikten sonra —Gillon bundan yüzde yüz emindi— örgütü yürütecek kimse Sam olacaktı.

Bunun bedelini de Sam ödeyecekti. Eğer yeteri kadar iyi yürütürse, istediği gibi yürütürse, ölecek olan Sam'dı. Bir oğlunun rüyasını gerçekleştirmek uğruna başka bir oğlunun hayatını tehlikeye atabilir miydi? Belki sonunda ikisini de birden mahvedebilirdi. Eve gidip yıkanma fıçısına girdi. Güzel, sıcak suyun içinde otururken yüreğinin çevresinde bir soğukluk duydu.

19

ÖBÜR YILIN BAHARINDA KARLAR eriyip de kırda yeşillik adaları belirmeye başladığında, Cowdenbeath'den yola çıkarılmış, toprak kazma işlerinde kullanılan buharlı büyük bir küreğin, Colliers Walk'ın birçok yerlerinden geçemeyecek kadar geniş olması yüzünden Clydesdale cinsi kıllı bacaklı sekiz lagar atın peşinde güçlükle, Yüksek Alan boyunca ilerlediği görüldü. Daha atlar yoldayken kazana buhar başlığını yerleştirmeye başlamış oldukları için, yapacakları şey konusunda kasaba halkının neler duyabileceklerini biliyordu işçiler. Gelişinden bir saat sonra ve madencilerin ocaklardan çıkmalarından çok önce büyük kürek Spor Alanı'nı delik deşik etmeye başlamıştı bile.

Evlerinin önüne çıkmış olan kadınlar yeşil bahar çimlerinden oluşan büyük, yumuşak halıların yerlere ıslak, siyah toprak parçaları saçarak küreğin ağzı dibinde sıralanmış arabalara atıldığını gördüler. Madenciler ocaklardan çıktıkları zaman, kuyunun açılacağı bölümün temizlenmiş, kırın derisindeki yeşil örtünün sıyrılmış olduğunu gör-

düler. Ağır kazma donanımını ve gerekli olan tonlarca kalası getirmek üzere Clydesdaleler geri dönmüş, kuyucular da geceyi geçirmek için bir arabayla Wester Mungo'ya gitmişlerdi. Olan olmuş, artık yapılacak hiç bir şey kalmamıştı.

Böylece günahların en büyüğü işlenmiş, hiç bir zaman olmayacağına halkın inanmaya başladığı şey olmuştu. Kırın güvenliğini bozmuşlar, çimenlerin çok eskiden beri var olan saflığına el atmışlar, halkın kırını çalıp ırzına geçmişlerdi ve birbirlerinin yüzüne bakmaya utanan, komşusunun gözünde kendi yararsızlığını okuyan halk ne yapacağını bilmeden tahta perde boyunca duruyordu.

Birisi gidip de Lady Jane'i görürse iyi olacağını söylediler. Lady Jane'in bundan haberi olmadığında, olsaydı yaptırmayacağında birleşiyorlardı. Tosh-Mungolar madencilerden çok para almışlar, ama hiç bir zaman sözlerini tutmamışlardı.

Adamların düşündükleri saçmaydı, saçma olduğunu kendileri de biliyorlardı. Lady Jane şimdi Lord Fyffe'le evlenmişti ve çimenleri yerine koydurmasını Lord hazretlerinden yalvararak istemek için kimse Brumbie Hall'a gitmeyecekti. Birçok madenci ömürlerinin büyük bir bölümünde Lord Fyffe için çalışmışlar, ama bir kez bile olsun görmemişlerdi onu.

Gillon o gece oğullarının yüzüne bakmaya utandı, ama Sam'ı gülümser buldu:

«Eee, sonunda becerdiler, değil mi?» dedi Sam. «Bunu yapabileceklerine inanmamıştın hiç, ama yaptılar, değil mi?»

Dağlık Bölgenin Boşaltılması kitabına vurdu hafif hafif:

«Hepsi var burada, insan hayran oluyor onlara, biliyor musun? Kafalarını nasıl çalıştıracaklarını biliyorlar, Bir şey istedikleri zaman gidip alıyorlar. Gidip yapıyorlar.»

Şimdi artık her şey olup bitince, Sam'ın içinde sımsıkı kurulu durup onu kavramış olan bir zemberek boşanmış ve Sam kurtularak kendine gelmişti. Çayda gerçekten keyifliydi, sucuklarını ve kurabiyelerini iştahla yedi. Gillon:

«Onların ne orospu çocuğu olduklarını hiç bir zaman aklından çıkarma Sam,» dedi. «Her istediklerini yapıyorlar ama; çok kötü, çok utanç verici şeyler yaptıklarını da unutma.»

«Yok, hayır,» dedi Sam. «Hiç unutur muyum? Her istediklerini nasıl elde edeceklerini biliyorlar da, onu söylemek

istedim. Biz bilmiyoruz, onlar biliyorlar. İşte bu yüzden biz olduğumuz yerdeyiz, onlar da oldukları yerde.»

«Size her zaman öğretmeye çalıştığım şeydir bu,» dedi Maggie. «Payını almaya bakacaksın.»

Kuyucular iyi insanlardı. Madencilerle hiç karşılaşmıyorlardı. Ocaklarda gündüz vardiyası başladıktan sonra işbaşı yapıyorlar ve madenciler ocaklardan çıkmadan önce de gitmiş oluyorlardı. Suyun kuyudan pompayla çekilmek suretiyle değil de kendiliğinden çıktığı portakal rengindeki asitli madensuyu derelerinin kırdan aşağı Pitmungo sokaklarıyla kanallarından aktığı düzey üretim ocağı denilen cinsten bir ocaktı bu. Kuyudan çıkan suyun dışında, açma ve yapım çalışmaları kasabada fazla bir tedirginliğe yol açmadı. Ocağa karşı bir uyuşukluğa bürünmüştü halk.

Beatty adındaki bir madenci ant içti:

«Size bir şey söyleyeyim mi, adımımı atmayacağım bu ocağa. Spor Alanı'mızın altında hiç bir zaman kömür kazmayacağım. Eğer içeri başka işçi sokmaya kalkarlarsa vay o işçilerin başına geleceklere.»

Ant listesi dediği bir kağıt hazırlayarak kasabadaki bütün evlerde dolaştırdı. Çok yaşlı madencilerden birkaçının dışında hemen hemen her madenci listeyi imzaladı.

Büyük Lady Jane No. 2 ocağının alt yanındaki Little Crafty ocağını, çok su yaptığı için yazın kapattılar. Üretilen her ton kömür karşılığında yarım ton kömür kullanıyorlardı pompaları ve vantilatörleri çalıştırmak için. Ocak yüz elli madenciye iş sağlıyordu, ama çok az kâr getiriyordu. O bakımdan, açılmak üzere hazır olan Spor Alanı'ndaki Lord Fyffe No. 1 ocağının üretime geçmesinden önceki son pazar günü tulumbaları durdurup Little Crafty'yi göçüğe bıraktılar. Little Crafty'nin yüz elli madencisinden yüz kırk sekizi Lord Fyffe'de çalışmak üzere pazartesi sabahı anlaşma imzaladılar. O akşam çıktıkları zaman, Ant Listesi'ni unutmadıkları için mahcup, aynı zamanda da çok heyecanlıydılar. Lord Fyffe'de kömür damarının yüksekliği bir metre seksen üç santimdi ve bir madenci eğilmek zahmetine bile katlanmadan kovalarını doldurup iyi bir gündelik çıkarabiliyordu. An-

laşma imzalamamış olan iki madenciden biri, ocaklarda geçirdiği yetmiş yıldan sonra yeni bir ocakta işe başlayamayacak kadar yaşlı olan geçit töreni yöneticisi Wattie Chisholm, öteki de Watter Bone'du. Prensiplerini çiğneyemeyecek kadar yaşlıydı Bone.

İyi bir ocaktı bu. Kışa girmeden çok önce yirmi dört saatta üç vardiya çalışıyordu kuyuda. Damar yüksek, kömür yağlı ve az küllüydü. Kriket tümseğinin olduğu yerde yaz sonuna doğru bir moloz yığını yükseldi: Yeni ocaktan çıkan ve şaşırtıcı bir hızla boy veren süprüntü ve taşlar. Moloz yığını birkaç ay içinde aşağı Pitmungo'yu, Moncrieff Lane' den görünmez hale getirdi. Sabah güneşi alan bu yerler, şimdi güneşin evlerin ardına geçtiği öğle sonlarına kadar gün ışığı görmüyordu. Moncrieff'deki evlerin pencerelerinden ve kapı altlarından ince bir taş ve kömür tozu tabakası girmeye başlamış, bu hal sonbaharda Tosh-Mungo Terrace'a da sıçramıştı. Yemek masasının üstünde yiyecek bir şeyler bulunduğu sürece yemeklerde az biraz kömür tozu tadı olmasının sakıncası yoktu. Pitmungo madencileri haftada üç kez et yiyorlardı.

Moloz yığınıyla birlikte ikinci bir dağ daha yükseldi. Bu kömür stokuydu. Kömür öyle hızlı üretiliyordu ki, satış için hazırlamaya ve piyasaya sürmeye yetişemiyorlar, çıkan kömür bu yüzden eski halka oyunu alanına yığılıyordu. Maden kuyusu futbol alanının tam ortasında, kömür kırma yeri de Sam'ın sevgili rugby alanındaydı.

Sam, bir madencinin yaralanması üzerine Lady Jane kuyusunsan Lord Fyffe'e aktarılınca, Gillon çok küçük düştü.

«Beni ilgilendirmez biliyorum, ama bunu yapabileceğin hiç aklıma gelmemişti,» dedi.

«Sam'ın getireceği para zarfını görünceye kadar beklehele,» dedi Maggie. «Bu kadar karamsar olmayacaksın o zaman.»

Öbür ocaklardaki madenciler Lord Fyffe'e geçmek için sıra bekliyorlardı.

«Kömür orada, iş orada, ben olsam da olmasam da çalışıyor ocak, neden ben de oraya gidip biraz faydalanmayayım?»

Sam'ın kardeşleri dalgın dalgın çorbalarını karıştırıyorlardı. Sam'ın haline şaşırmışlardı. Walter Bone çok kızmıştı ona. Bunu söylemek için ta evlerine kadar geldi:

«Sakın bir daha evime geleyim deme,» dedi. «Senin gibi hainlerle görüşmesek de olur.»

Sam sık sık onların evine gidip kız kardeşi Sarah'la Sandy Bone'u görüyordu.

«Bana bir metre seksen üç santimlik bir damar verirlerse hiç bakmam çalışırım,» dedi.

«Heya,» dedi İan. «Talihli domuz.»

«Lord Fyffe tam çalışılacak bir yer,» dedi Andy.

«Sen de mi?» diye sordu babası.

«Yok, hayır, ben gitmem,» dedi Andrew. «Gerçeği söylüyorum. Kır öldü, ocak yaşıyor.»

Gillon masadan kalktı ve evden çıkıp kara tahta perdeye, dolu kovaları boşaltma aygıtına baktı. Bütün yeşillik kaybolmuştu. Para zarfı, Sam gibi birisini bile ayartacak kadar güclü müydü? İan gidecekti yeni ocağa. Önünde sonunda Andy de bir özür bulup geçecekti oraya. Tahta perde yapılıp kır bozulduktan sonra hayatları büsbütün karışmış gibiydi. Kömür bozuyor insanı diye düşündü, toprağı yarıp açmak, barsaklarını ortaya dökmek, kara damarlarını boşaltmak olan kendi tabiatı gibi. Kömür toprağı bozuyor, madencilik de insanı bozuyordu iyice.

Ne halt ettim de geldim buraya diye aklından geçirdi.

20

KÖMÜR FİYATLARININ GELENEKSEL olarak yükselmeye başladığı Noel'den önceki aylarda, fiyatlar düşmeye başladı. Kimse nedenini bilmiyordu. Walter Bone:

«Meraklanacak bir şey değil,» dedi. «Şirketi korumuyorum, gerçeği söylüyorum. Her zaman böyle olmuştur; tahtaravalli örneği, çok gördük.»

Ama bu kez yeniden yükselmedi. Ekim sonu ve kasım başının geçici ilk karları yağdı, ama kömür fiyatları boyuna düştü.

«Fiyatlar iyice düşünce, satışlar, yükselmeye başlar. Fiyatlar düşük olduğu için, kömüre ihtiyacı olmayanlar bile alır. Patronlar için daha az altın, ama işçiler için daha çok iş demektir bu.»

Ama kimse kömür satın almıyor, kimse de nedenini bilmiyordu. Nedenini öğrenmek için Bay Brothcock, Edinburg'a gitti. Orada da kimse bilmiyordu. Bütün West Fife'da durum aynıydı. St. Andrew rıhtımı dolup taşmış, kömürler denize yuvarlanmaya başlamıştı.

Pitmungo Kömür ve Demir Şirketi eskisinden daha çok iyi kömür çıkardığı halde, daha da az satması çok garibine gidiyordu Gillon'un.

«İnsanın Tanrıya inanacağı geliyor bu adaleti gördükçe» diyordu.

«İyi oluyor orospu çocuklarına,» dedi Jem.

«İyi olabilir, ama ucu bize dokunacak bunun,» dedi Andrew.

Kış kötü bastırdı. Kuzeyden esen rüzgar her zamanki gibi sürekli ve soğuk, Yüksek Alan buz gibi, bulutlar kapkara, rüzgarın kırbaçladığı evler serin, kar kalındı. Her fırtınada Pitmungo madencileri umutlanıyorlar.

«Dürzüler artık kömür alır,» diye bekliyorlardı.

«Bildiğiniz gibi ben şirketten yana değilim,» diyordu Bay Bone. «Ama her şeyde bir denge vardır. Kimsenin elinde geçen yıldan kömür kalmadı ve satılık ucuz kömür var. Ya bu kömürü alırlar ya da donarlar. Tanrının insanlara verdiği akıl ve mantıkla konuşuyorum ben. Toprakta kömür, insanların da kömüre ihtiyacı olduğuna göre Tanrı madencilerin bu kömürü çıkarmaları için bir yol gösterecektir.»

Gene de kimse kömür satın almayınca Lord Fyffe bunun nedenini anlamak için Cowdenbeath'e, Edinburgh'a ve Londra'ya gitti. Madenciler rahat bir soluk aldılar. Yaşlı Lord öğrenirdi bunun nedenini.

«Dürzünün biri olabilir, öyledir de, ama yaşlı, akıllı bir dürzüdür.»

O da öğrenemedi.

Döndüğü zaman Bay Brothcock'a, uyuşuk alıcılar kömür satın almaya başlayacakları zamana kadar üretimi kısmasını

söyledi, sonra alıcıların kapı aralığından baş göstermelerini sağlamak için de kömürünün tonunda iki penilik bir indirim yaptı

Bir kömür şirketi kömür fiyatlarında indirime gittiği zaman birçok şeyler yapabilir. Aynı maliyete daha çok kömür çıkarmak için verimi artırabilir. Aynı maliyete daha çok kömür çıkarmak için yeni gereçlere para yatırabilir. Kömürden elde ettiği kârı düşürebilir. Ya da kömür üretmeleri için madencilere verdiği paradan kesinti yapabilir. Bütün bunların en kolayı sonuncusudur. Çıkardıkları kömürün beher tonu için iki peni az ödeme yapılmaya başlandı madencilere kasım ayı içinde.

Yeni ücretleri açıklayan Bay Brothcock, boşaltma aygıtından şöyle bağırdı madencilere:

«Durumu şöyle düşünün. Satışlar durdu, ama şirket çalışmasını sürdürecektir ne pahasına olursa olsun. Şirket bize iş vermiştir, şimdi bize düşen bu işin karşılığını vermektir. Durumu şöyle düşünün. İçimizden biri hastalanırsa, üzücüdür, ama hepimiz yolumuzda yürürüz. Ama şirket hastalanırsa hepimiz hasta düşeriz. Eğer şirket aç kalırsa, hepimiz aç kalırız. Eğer şirket ölürse... biz ne oluruz, onu söylemeyeyim artık.»

Islak iş giysilerine rüzgarın işlediği işçileri düşünmeye bıraktı.

«Şirket hep destek oldu size, şimdi sizin sıranız şirkete destek olmak. Lord Fyffe sizden anlayış bekliyor. Sağolun. Talihiniz açık, Tanrı yardımcınız olsun.»

Çok yaşlı madencilerden birkaçı:

«Amin,» dedi.

Genç bir ses:

«Lord Fyffe ne olacak peki?» diye bağırdı. «Onun da para zarfında kısıntı yaptılar mı?»

«Bu adamın adını öğrenin,» dedi Bay Brothcock.

Tonda iki peni, Görünüşte pek fazla bir şey değildi bu. Bir, iki litre daha az bira içilir, sığır çorbasında sığır eti ol-

maz, böreklere meyva ezmesi konmaz, patates tereyağsız yenir, olur biterdi.

Ama Cameronların evinde durum aynı değildi. Kasaya giren paraya hiç bir şekilde dokunulmayacağı için bu kesinti onlarda çok daha fazla gösterecekti etkisini. Onlar için birinci derecede önemli olan Cameron Kasası'ydı. İkinci olarak sağlıkları, üçüncü olarak da mideleri geliyordu. Hepsi o kadar. Hem şimdi iş sadece kasayla bitmiyordu. Her üç ayda bir Bay Ogilvie'ye ödenecek olan para da vardı.

Günden altı `peni —Maggie kaybın bundan da fazla olacağından emindi— masada daha az gramajlı dört ekmek demekti. Eğer ayak işlerine bakan, yüklemede ve Emily gibi kuyu başlarında çalışan kızların ücretlerinde de kısıntıya giderlerse —ki Maggie gideceklerinden emindi— gelirdeki gerçek kayıp günde on sekiz peni, haftada dokuz şilin, yılda da dört yüz altmış sekiz şiline yakın olacaktı, o da sürekli çalıştıkları takdirde.

Yılda yirmi İngiliz lirasından fazla.

Kimse durumu bu açıdan görmemişti, ama dönüm noktası, kendilerine Tosh-Mungo Terrace'da yaşamak olanağını sağlamış olan güvenlik sınırı, Aşağımahalleli olmakla Yukarımahalleli olmak arasındaki farkı yaratan sınır, Pitmungo'dan kurtulmakla sonsuzluğa kadar orada kömüre gömülmek arasındaki fark apaçık önlerindeydi. Yeniden patates ve bir tutam tuzu, sonra da dar günlerde Maggie'nin ana ve babasından öğrendiği bir hile olan patates ve göz taamına döndüler. Masanın ortasına, bir parça et ya da balığın yanına patates kâseleri konuyor, patatesi her ısırışınızda ete bakıyor ve işin garibi, tıpkı babasının Maggie'ye söylemiş olduğu gibi, bir süre sonra patatesle birlikte et de yemiş olduğunuza inanıyordunuz. Böylece, kesintiye rağmen kasanın doyurulması sürdürüldü. Kesintiye rağmen, Bay Ogilvie'nin parası her üç ayda bir Cowdenbeath'e gönderildi. Bay Ogilvie bu eski, bu kömürden siyahlanmış kağıt paraların ne fadakarlıklar, ne sıkıntılar, ne açlıklar pahasına kendisine gönderilmiş olduğunu hiç bir zaman bilmedi. Cameron parasının her gelişinden sonra sadece ellerini yıkadı.

Lord Fyffe No. 1'in dışındaki kömür dağı, sonunda ilk büyük çatlağın ortaya çıkmasına yol açtı. Kömür stokunun tepesi Tosh-Mungo Terrace'ın tabanına ulaşınca, ne kadar zamandan beri çalıştıklarına, ya da şirkete ne kadar bağlı ol-

duklarına bakmadan ve ilk ağızda yaşlılar olmak üzere madencileri işten çıkarmaya başladılar. Onlardan sonra, zaman zaman bazı pazartesi sabahları, fırtına evlerinin pencerelerini sarsarken hasta olduklarını ve ocağa inemeyeceklerini anlayan tanınmış ayyaşlara yol verildi. Onlardan sonra sıra, iyi üreticiler arasında yer almayan hoşnutsuzlara, yakınanlara geldi. Rob Roy da bunlardan biriydi, Cameronla «kurban edilecekler» listesinde olmalarına rağmen, Pitmungo'nun da en iyi madencileri arasındaydılar. Yarar sağlama programı madencilerle başlamalıydı. Eskiden daha çok adamla çıkarılan kömür pekâlâ daha az adamla, hattâ daha fazla çıkarılabilirdi.

Ezilme günleri başladı. Kasım ayında bir gün madencilere kömür vagonlarını tepeleme, yan tahtalarının üstüne kadar dökülecek hale gelecek biçimde doldurmaları emredildi. Vagonlar tartıya geldiğinde üstlerinden ağır bir demir çubuk geçirildi. Dökülen bütün kömür, yan tahtalarının üstüne kadar doldurulmuş olan kömür, Kömür ve Demir Şirketi'ne ait olacaktı. Bay Brothcock'un dediğine göre, madencilerin patrona gönül rızasıyla verdikleri bir armağandı bu. İşçi kırımından geride kalanlar ağızlarını açıp bir şey söylemediler. Vagonlarını ağızlarına kadar doldurup günlük armağanlarını verdiler. Bu armağana da «Lord Fyffe'in hörgüçü» adını taktılar.

Hörgüçten sonra «Lord Fyffe'in saatı» geldi. Brothcock'un açıkladığına göre, şirketin sağlığını koruyabilmek için yeni bir ücret kısıntısına ihtiyaç vardı. Ama kısıntı ücretlerde yapılmayacak —Brothcock'un eliaçık diye övdüğü şirketin aldığı karara göre— vardiya saatları günde ondan on ikiye çıkarılacaktı. Akşam, karanlıkta kuyudan çıktıktan sonra —gönül rızasıyla, hiç bir zorlama olmadan— isteyenler bir saat filan kalıp o gün ürettikleri kömürün biraz daha stokun üstüne çıkarılmasına ya da geri kalan küfelere doldurulmasına yardımcı olabilirlerdi. Bay Brothcock'un daha sonraları açıkladığına göre, bütün yorgunluklarına rağmen kaç kişinin stokta çalışmaya istekli çıktığı insanı duygulandıran bir şeydi.

Kaç kişi değil, hepsiydi.

Bay Selkirk bunun Brumbie Hill'deki insanlar için çok sevindirici olması gerektiğini söyledi. Madenciler Özgürlük

Günü'nde içilen fıçı fıçı biraların bedeli ödenmişti böylece. Birbirlerine saygılı oldukları sürece sınıfların bir arada nasıl çalışabileceklerini gösteren sevindirici bir örnekti bu. İnsanın gözlerini yaşartacak bir örnek dedi, Bay Selkirk.

Çalışmanın ve perhizin etkilerini ailede ilk gösteren Gillon oldu. Birkaç peni artırmak için yıllarca önce olduğu gibi sabunlarını gene kendileri yapıyorlardı. Çok iyi bir sabun değildi bu, ama dayanıklıydı, iş görüyordu ve ucuzdu. Üç kilo potas ve yüz yirmi beş gram reçine Soy Beni'den, iki kilo domuz yağı da yakındaki bir domuz çiftliğinden satın alarak her seferinde elli kilo sabun yapıyorlardı. Bunları birbirine karıştırıp beş, altı gün kendi haline bırakıyorlar, sonra ılık su doldurulmuş elli litrelik bir varile boşaltıyorlar ve günde iki kez karıştırıyorlardı. Yorucu bir işti karıştırmak, ama on gün bu şekilde karıştırdıktan sonra elli kilo sabun elde ediyordu *insan*. Bütün mesele sabunun yapışkan olmasıydı. Gillon bir gün işten sonra, yıkanma fıçısında ayağa kalktığı zaman, kemiklerine yapışmış olan sabun ona bir aziz iskeleti görüntüsü verdi. Kendinden korkmaya başladı.

«Aman Tanrım, şu halime bak,» dedi. «Bu işi daha fazla sürdüremeyeceğim. Öldürüyorlar beni.»

«Kötü günlerin kaburgaları,» dedi Maggie. «Yaşlanıyorsun; oğlanlar gibi olamazsın ki artık. »

Yaşlanmak. Yaşlanmaktan değildi bu. Perhizdendi: Lapa ve su, patates ve tuz, şekersiz açık çay. İnsanın bu yiyeceklerle günde onüç saat çalışıp çökmemesine olanak var mıydı? Bunu umursamamış olsa bile yıkandıktan sonra aynaya baktığında gözlerinin ne kadar çukura kaçmış, boynundaki adalelerin nasıl ham deri gibi parmak parmak kabarmış olduğunu gördü. Kendisine baktı baktı da, rahatlıkla bir altmış beş yaş verdi, oysa kırkın bir ya da iki yaş üstündeydi, emin değildi ne kadar olduğundan.

İşin korkunç biçimde gülünç yanı buydu. Ne kadar çok çalışırsa o oranda çöküyor ya da açlıktan bir çeşit ölme haline geliyordu. Maggie:

«Sen dağlık bölge insanısın,» dedi. «Dağlılar yarı yolda kalmaz.»

Gillon kalmayacağından emin değildi artık. Henry Sel-

kirk'in anlattığı adamlar gibi olmayacağından da emin değildi. Biraz dinlenmek için kazmalarını ellerinden bırakan ve bir daha kalkamayan, çalışırken açlıktan ölenler gibi.

Eğer dünyanın her hangi bir yanında bir parça adalet kalmışsa, adalet adına ona en çok koyan da buydu. Bütün hafta boyunca, haftada altı uzun gün çalışmak ve sonunda, haftanın başladığı günden daha aç olmak, açlığın sınırlarında flört etmek.

Ama yapacakları hiç bir şey, işin hızını kesmek için bir çare yoktu, çünkü kış bastırıyordu ve Bay Brothcock onları dilediği yere getirmişti. Çok basit olan ticaret ve iş ilişkileri kuramı, veznedeki, çubuklardan yapılmış kapağı kıvrılarak açılıp kapanan masasının üst yanındaki bir levhaya işlenmişti.

Adam karnını doyurmalı, öyle değil mi?

Ve adamın çocukları da karınlarını doyurmalı. öyle değil mi?

Bay Brothcock onları dilediği yere getirmişti. Gillon'un kendi yüzünde gördüğü şeyleri başkaları da okumuş olmalıydı. Cumartesi gecesi, adamlar paralarını almak için kuyudan çıktıkları zaman. Bay Brothcock işine son verdi Gillon'un.

21

GİLLON YATTIĞI YERDEN, ÖTEKİLERİN işe gitmek üzere giyinişlerini seyrediyordu. Pekâlâ gördüğü gibi oğlanlara da bulaşıyordu aynı hal. Davranışlarında bir canlılık yoktu, kestirmeden yapıyorlardı her şeyi. Yatağında yatıp başkalarının işe gidişlerini seyretmenin iyi bir şey olacağını düşünmüştü; ama öyle değildi. Kalkıp oğlanlarla birlikte kahvaltı etti. Sam:

«Neden çıktın yataktan Baba,» dedi. «Kalkmanın bir anlamı yok ki.»

«Yatmanın da bir anlamı yok.»

Onu korkutan şeydi bu. Bir anlamı olmamak.

Yiyecek olarak, su ve bir çimdik şekerle pişirilmiş„ ama hiç değilse iyi pişmiş sıcak yulaf ezmesi vardı.

«Şimdi ne yemek isterdim biliyor musunuz?» dedi Sam. «Kalın, yağlı ,üç büyük dilim domuz eti. Öğleye kadar idare ederdi beni. Çok iyi pişmemiş olacak, biliyor musunuz? Yağları bol bol sızacak tabağa.»

«Ve bu yağlara banmak için de ekmek,» dedi Emily.

Ocak faresi gibi iştahlı, zayıf, ufak, tefek bir kızdı. Kuyu ağzının çevresinde bir öğle sonu çalıştıktan sonra eve döndüğünde yarım kilo ekmek yiyebilirdi.

«Ben ne isterdim şimdi biliyor musunuz?» dedi Jemmie.

Kimse sormak zahmetine katlanmadı. Biliyorlardı.

«Amerika'ya giden bir gemide olmak, Bunu isterdim.»

Sustular. Cesaret veremezlerdi ona.

«Hiç bir Amerikalı madenci, tabağında üç dilim domuz eti olsaydı diye hayal kurmaz. Kahvaltıda altı dilim yer, altı dilim de yanına alır ocakta yemek için.»

«Biraz daha yulaf ezmesi var mı?» diye sordu Sam.

«Bir lokma.»

«Yok. Sen bir şeyi yemiyor, yutuyorsun. Gümrükten mal kaçırır gibi. Ağzında tut biraz, biraz idare et.»

Masadan kalkmak üzere davranan Sam:

«Ne utanılacak şey İskoçya için ki, çalışan bir genç ikinci bir kâse yulaf ezmesi içemiyor,» dedi.

«Cumartesi sabahı getirdikleri maden direklerini gördünüz herhalde,» dedi Andrew.

«Hayır,» dedi Gillon.

«Çam. Hepsi çam. Bir peni artırmak için.»

«Çam yaramaz. Bir yıl bile dayanmaz,» dedi babası. «Bunu yasaklayan bir yasa olması gerek.»

Andrew olumsuz anlamda başını salladı. Kitabı biliyordu, yasaları biliyordu.

«Yasa yok. Yalnız kömür patronunun iyi niyeti var.»

«Oh, heya, iyi bu,» dedi Sam. «Allahın belası tavan onun başına göçecek değil ki.»

Annesi onu uyardı:

«Konuşmana dikkat et.»

Kötü günlerde akılları başlarından gidiyor, dillerine hâkim olamıyorlar, tutumları değişiyor ve Pitmungolu oluyorlardı. Kendisi de öyle oluyordu Maggie'nin.

«Kuram şu ki, göçen bir maden bir madenci kadar patronu ilgilendirmez.»

«Çok güzel bir kuram bu, hele insan tavanın altında değilse.»

«Kömür satışı başladığı zaman çamların yerine dişbudak konacağını söylüyor Bay Brothcock,» dedi Andrew.

«Evet,» dedi Sam. «Buna ben ancak yeni direkler gelip, eski direkler gittiği zaman inanırım. Ancak o zaman gerçek bir inanç sahibi olurum.»

Annesine döndü:

«Tanrıya inanmaya başlayacağım, ne dersin bu işe?»

«Eğer o zamana kadar yaşarsak,» dedi İan.

«Heya, elbette. En az ihtimalle o kadar yaşarız.»

Sokakta kapılar kapanıyor, kaldırım taşlarında ayakkabıların çivi sesleri duyuluyordu. Sam:

«Haydi gidelim,» dedi. «Gecikmeyelim. Bay Brothcock beklemez.»

«Bay Brothcock daha kalkmamıştır bile.»

«Deli. Çam direklerin içeri taşındığını görenlerin yüzlerindeki ifadeyi kaçırır mı sanıyorsun? Dünyaya değer bu.»

Ocak eşyalarını kayışla bağladılar ve çalışmaya başladıkları günden beri her gün onlarla birlikte gitmiş olan babalarına, o gün gelmeyeceğini unutarak Allahaısmarladık demeden karanlık yollarına doğru itişip kakışarak kapıdan sokağa çıktılar, Colliers Walk'a ve kırın üstündeki Lord Fyffe No. 1 kuyusuna yöneldiler. Gillon kendini hiç bu kadar yalnız bulmadı. Maggie,

«Nereye gidiyorsun?» diye sordu.

«Bilmiyorum.»

«Evde kalıp ufak tefek şeyleri tamir edersin diye düşünüyordum.»

«Hayır.»

Bu kadar düşmeyecekti. Kendilerine ihtiyaç olduğuna birilerini inandırmaya çalışarak evde dolanıp duran yaşlı erkeklerin haline düşmeyecekti daha.

«Öyleyse moloz yığınına kadar git de biraz küçük kömür topla bize.»

Elinde bir sepetle kapı aralığında duruyordu Maggie.

«Hayır.»

Ona hayır demek keyiflendiriyordu Gillon'u. Yaşlı, ro-

matızmalı kadınlarla işten çıkarılmış alkolik kocaların yanısıra moloz yığınında kömür toplamak.

O kadar düşmemişti daha.

Gitmeyi düşünebileceği tek yön olarak, hemen hemen her sabah, haftada altı gün, yılda elli iki hafta, çabucak hesap edemeyeceği kadar çok yıl gittiği yön olan oğlanların gittiği yöne doğru yürümeye başladı sokakta. Geçmiş yılları hiç bir zaman hesaplamak istememişti. Birisi tereyağında yumurta pışiriyordu ve gözünde büyüyen yiyeceğin kokusu midesini allak bullak etti. Açtı, biliyordu, çok açtı, iliklerine kadar açtı. Çalışırken kendini işine verir, açlığını duymamaya çaba harcardı. Yapacak hiç bir şeyi olmadığı şu sırada açlığı çırılçıplak ve yüzsüzce orta yere çıkmıştı. Yumurtayı pişireni tanısa bir tadımlık isteyebileceğini aklından geçirdi, geçti. Andrew'nün sözünü ettiği beyaz, tertemiz ve sabah daha.

Rüzgar tutmayan kapı aralarında güneşe karşı oturmuş kendi yaşında başka erkekler de vardı. Onlara katılmak istemiyordu, ama kendini daha az yalnız hissetti. Hepsi aynı ahırdaydılar. Ne var ki, aynı yaşta işten çıkarılanların sonuncusu olmuştu kendisi. Bu da bir şeydi. Önlerinden geçtiği ve başıyla selam verdiği adamların bazıları işten çıkarılalı haftalar, bazıları çıkarılalı da aylar olmuştu. Kilisenin yardımıyla geçiniyorlar ve çok az hareket ettikleri, açhğı uykuyla gidermeye çalıştıkları için açlıktan ölmüyorlardı.

Ne olduğunu çıkaramadığı garip bir koku vardı kasabada. Her bir yanına madenin havası sinmiş ocak paçavraları sırtında olmadığı için mi bu kokuyu şimdi farkettiğini düşündü.

Walk boyunca indi ve ocak iş alanına giden kapıdan ama yalan söylediğini biliyordu. Bu kadar da düşmemişti havasında yeşil yeşil kokan yeni maden direkleri oradaydı. Çam. Düpedüz çam. Direklerden birini kaldırdı. Budaklarından yapışkan yapışkan reçinenin aktığı ağaç hâlâ ıslak ve hafifti. Barometrenin yüksek olduğu, atmosferin bütün ağırlığıyla yüzeye çöktüğü soğuk, kuru günlerde bu direklerin inler gibi sesler çıkaracağından ve hattâ basıncın etkisiyle kırılacağından emin olabilirdi insan. Kırılan böyle bir ağaçtan fırlayan kıymık, tahta bir mızrak gibi saplanırdı insana. Gillon, ardında birisinin olduğunu farketti.

«Çam.»

Bay Brothcock'tu bu.

«Heya.»

«İyi, sağlam İskoç çamı.»

İdare amirine bir şey söylemek istedi; ustalıklı ama iğneleyici; bir şey gelmedi aklına. Oğlanların başını derde sokmaya hakkı olmadığı için eli ayağı düzgün söylenmeliydi bu söz.

«Çamdan çok iyi maden direği olur.»

«Öyle mi? Kim bilir, belki...»

«Heya,» dediğini duydu Gillon. Neden bu söz çıkmıştı ağzından? Maden direğini yığının üstüne fırlattı. Islak ve yeşil bir ses verdi direk düştüğü yerde. Durumu açıklayan bu ses oldu. Brothcock:

«Bazıları bunları beğenmiyor,» dedi.

«Öyle mi? Kim bilir, belki...»

«Ama yemeleri için birer sığır kızartması verdin mi göklere çıkaracaklardır.»

Bekledi. Sonunda Gillon heya dedi ve üstün adam vezneye doğru yürüdü.

Kendisinden utanan; «heya»ları, yiyecek kasesi önündeki bir köpeğin kuyruğu gibi diline sıçrayan Gillon birkaç dakika maden direği yığınının yanından ayrılamadı. İş alanında elleri ve dizleri üstünde sürünebilirdi pekâlâ. Sonunda yerinden kımıldamak gücünü buldu ve iş alanı boyunca yürüdü, daha son madenci bile aşağı indirilmeden kafeslerin yer altından buharları tüte tüte yukarı kömür çıkarmaya başlamış olduğu kuyunun yanındaki tambur odasını geçti. Ocağı ve nemli kömürü özlemişti. Aşağı doğru yürüyüp dolu kovaları boşaltma aygıtını, Emily'nin taş ve pisliği temiz kömürden ayırmaya çalıştığı ve kömürleri kırarak, en uygun ölçülere ulaşıncaya kadar, bir kovada kayaları sallar gibi salladığı kırıcının sağır edici bir gürültüyle işlediği kömür kırma sundurmasını geçti. Lütfen onun elinin ezilmesini önle diye aklından geçirip, gözden ırak olan gönülden de olur kavlince kızını aklından çıkararak yürümesini sürdürdü. Emily elini kaptırmayacak kadar tetik ve akıllıydı.

Artık vakti kendisine ait bir erkek olduğuna göre kasabaya inecek ve Karl Marx'tan daha akıllı, daha okumaya değer bulmaya başladığı Henry George'u tartışacaktı Bay Selkirk'le. Okuma Odası kapalı, Bay Selkirk görünürlerde yoktu, Bay Selkirk'in şişesiyle başbaşa uzun saatlar geçirmiş olduğuna bir işaretti bu. Toplumun kurtuluşunu geceleri bir

şişenin dibinde bulmak, ertesi sabah da elden kaçırmaktı Bay Selkirk'in kaderi.

Gillon bunun üzerine geri dönüp yukarı çıktı ve hayatında ilk kez olmak üzere yaşlı, yaralı, işten çıkarılmış erkeklerle oturdu. Üzüntü verici bir şeydi orada olmak. Birisi, Jemmie Mowat'ın yıllık sebze sergisinden bir gece önce nasıl gizlice Easter Mungo'ya gittiği, sarhoş olduğu, dev bir lahana çaldığı, sonra da nasıl cesaret edip Pitmungo fuarına katıldığı öyküsünü anlatıyordu. Mavi kurdeleyi kazanmış, ama lahananın sahibi de polis çağırmıştı. Mowat'ın evine geldikleri zaman ocağın üstünde mavi bir kurdele evde de lahananın yeşil kokusunu bulmuşlardı.

«Benim yapacağım bir şey yok,» demiş polis. «Lahana ortada olmadığına göre suç da yok demektir.»

«Nasıl olur?» diye sormuş Easter Mungolu adam.

«Ceset ortada olmadığına göre, cinayet de yok demektir,» demiş polis.

Gillon'a dokunan, sanki anlatılan şey cemaatle okunan bir dua ya da Genel Dua Kitabı'ndan bir parçaymış gibi yaşlıların her birinin öyküye kendilerinden bir satır eklemeleriydi. Üzücü bir şeydi bu. Belki bir süre sonra alışılıyordu. Gillon bu öyküyü daha önce yirmi kez dinlemişti. Yaşlılar Alex Chisholm'un nasıl Amerika'dan bir torba dolusu gümüşle döndüğü ve Pitmungo'daki ilk gecesinde kendisini öldürünceye kadar nasıl içtiği öyküsüne başladıkları sırada Gillon yanlarından ayrıldı.

Colliers Walk'ı çıktı. Sabahın saat sekiziydi; gün önünde sonsuzluktan bir görüntü gibi uzanıyordu. Ocağa inmediği için yıkanması olanağı bile yoktu. O zaman durdu ve insan gerçeği bulunca fışkıran o patlayıcı kahkalardan birini attı.

Madeni özlemişti. Derin, kara madeni sevdiğini anladı. Sesleri, kömüre giren delgileri, kömür vagonları tekerleklerinin gıcırtı ve takırtılarını, yakındaki bir bacada kömüre üstün gelen iyi bir madenci kazmasının şaşmaz vuruşlarını, sesleri ve bazan da sessizliği, rotası üzerinde yol alan başka bir teknenin, kendisi geçerken göz kırpması, selam vermesi gibi yalnız ışıkları özlemişti. Teri, ölümle karıştığı zaman bile direnen o anlatılamaz derecede kötü hayat kokusunu, maden kokusunu özlemişti. Karanlığı ve derinliği: Toprağın dokuz yüz metre altına inip bir dağın altı bin beş yüz metre

arkasına uzanan karanlık ve derinliği özlemişti; az bir şey değildi bu. Tehlike ve bekleme duygusunu özlemişti: Dur şimdi, galeride yeni bir gürültü var, bir gümbürtü belki, yeni bir basınçtan, üstteki dünyada yer alan bir değişiklikten ötürü inleyen maden direkleri. Tehlikeyi, erkekleri bir araya getiriş biçiminden ötürü özlediğini anladı şaşırarak.

«Bir şey duydunuz mu?»

«Heya, önemli değil. İyiyiz biz.»

«Heya, iyiyiz hepimiz.»

Ve birbirlerine kenetlenen gözler; herkesin ötekine, bir şey olmayacağını, çünkü orada hep birlikte bulunduklarını, bu yüzden de kötü bir şeyin meydana gelmesine imkan olmadığını söylemesi.

Gillon gürültülü bir kahkaha attı. Coliers Walk'da ve başların kendisine çevrilmesine yol açtı. Düşünülemez düşünülmüştü. Kendini daha iyi hissetti o zaman.

Soy Beni'yi geçti, sonra geri döndü. Hemen hemen hiç girip alışveriş etmezdi şirketin mağazasından. Fiyatlar onu kızdırır, alışverişi çocuklara yaptırırdı. Genç bir delikanlı olan katip:

«Gillon Cameron,» dedi.

Bay demezlerdi madencilere kesinlikle:

«Olur şey değil.»

Madencilerin alışverişlerinin kaydedildiği ve her on beş günde bir ödenen hesapların tutulduğu büyük defter olan Yakamdan Kavra Beni defterini aldı, sonra yerine bıraktı:

«Bizde hesabı olmayan tek aile sizsiniz Pitmungo'da, biliyor musun?» dedi.

«Heya, biliyorum.»

«Yalnız siz. Nasıl yapıyorsunuz bunu?»

Gillon omuzlarını silkti:

«Veresiyenin faizini ödemek hoşumuza gitmiyor.»

«Ama başka kentlerdeki başka mağazalardan alışveriş ediyorsunuz. Çiftliklerden alışveriş ediyorsunuz.»

Parmağını ona doğru sallayıp göz kırptı:

«Bana göre hava hoş. Vız gelir bana. Mağaza benim değil. Ama Bay Brothcock hepsini biliyor. Ne istedin?»

«Yumurta. Bir yumurta.»

«Bir yumurta mı? Bir tane. Yukarımahalle'den buraya bir yumurta almak için mi geldin?»

Oğlan arka odaya, annesine söylemeye koştu. Bunun

üzerine kadın da dışarı çıkıp Gillon'a baktı. Oğlan, Pitmungo' da çuval denen cinsten şişman, her şeyi öğrenmek isteyen, ocak için yetersiz, ama bu kusurlarını örtecek kadar akıllıydı.

«Nasıl bir yumurta istersin Cameron? Büyük boy mu, orta boy mu, küçük mü? Dişi piliç yumurtası mı, güvercin yumurtası mı, ördek yumurtası mı? Koyu renk kabuklu mu, Cameron, yoksa beyaz...»

Gillon oğlanın gömleğinin önünü kavradı:

«Ver ulan bana bir yumurta,» dedi. «Kırmayayım şimdi yumurtayı sahan gibi suratında.»

Böyle davranışlara, bu biçim konuşmalara yatkın değildi. Uzun süredir de uzak kalmıştı bunlardan, ama o sabah Maggie'ye hayır dediği zamanki gibi bir memnunluk duydu içinde. Yarım peniye kocaman, koyu renk kabuklu bir yumurta verdi ona oğlan.

Önce soğuk, sonra ısınmış olarak yumurtanın cebinde olduğunu bilmek ve bu yumurtanın içinde kendisi için saklı olanı düşünmek güzel bir şeydi.

Yumurtayı en tadına doyum olmayan biçimde nasıl pişirmesi gerektiğini düşüne düşüne yeni ocağın oldukça uzağından, bir zamanlar Spor Alanı olan yerden geçti ve Tosh-Mungo Terrace'a çıktı. Bildiği, ama ne olduğunu çıkaramadığı o balığımsı, tuzlu koku gene burnuna geldi. Hoşlanmadı bu kokudan ,ama öylesine açtı ki, bu koku ona açlığını hatırlattı.

Haşlamak, gerçek niteliğini ortaya çıkarırdı yumurtanın, ama bu niteliği zedelemekle birlikte biraz süt ve bir çimdik de peynir katarak omlet yapınca, üç yumurta yemiş gibi olurdu insan. Karar vermek çok güçtü. Walter Bone, Terrace'ın eşiğindeki her şeyi gören tümsekte oturuyordu. İşten çıkarıldığından beri yaşlanmıştı; artık hiç bir zaman ocağa dönemeyeceğini biliyordu. Daha doğrusu işten çıkarmamışlar, kendiliğinden çıkıp gitmesi için olanak sağlamışlardı.

«Sonunda senin de yakana yapıştılar ha,» dedi Gillon'a.

Azıcık gülümsemeden edemedi. Gillon kadar yaşlı birisini çalıştırmakta devam etmiş olmaları hepsi için bir hakaretti.

«Oldukça uzun süre dayandın Gillon, bu da bir şereftir senin için.»

Ne gönlü tok, ne büyük bir adam bu Walter Bone diye aklından geçirdi Gillon. Aşağıya, Moncrieff Lane'e ve ocağa. Aşağımahalle'deki sıraevlere ve bunların ötesindeki eski ocaklara baktılar. Kokudan da başka bir tuhaflık vardı Pitmungo'da. Gillon.

«Duman yok,» dedi: «Bacalar hiç tütmüyor gibi.»

«İşler de hiç yok gibi.»

«Evlerin bacaları tütmüyor.»

«Evlerde bir şey pişmiyor ki.»

«Ama ısınırlar hiç olmazsa. Daha az yediklerine göre, daha çok ısınsalar.»

«Kömürleri yok.»

«Moloz yığınından aşırabilirler.»

«Ona bile güçleri yok. İnsan bütün gün yataktan çıkmazsa gece için fazla bir şey yemeğe gerek duymaz. Açlığı uykuyla gideriyorlar.»

«Heya.»

«Kışın ayıların yaptığı gibi.»

«Heya.»

Boşaltma aygıtının üstündeki vincin tamburu döndü. birkaç kova kömür çekti. Çok az insan vardı şimdi ocakta, bir manga kadar ocak eratı sadece, Gillon'un oğulları da bu sonuncular arasındaydı. Yüreği sızladı Gillon'un. Bu iyi çocuklar, emeklerinin karşılığını alamayan bu iyi ve güçlü çocuklar, çocukluklarını yaşamadan erkek olan çocuklar. Cebindeki iri, koyu renk kabuklu yumurtanın sağlam, güven verici sıcaklığını duydu ve bir anlık bir suçluluğa gömüldü. Oğulları da yumurta yemeliydi, sırtın alt yanındaki hasta bir çocuğun da yumurtaya ihtiyacı vardı belki şu anda.

«Kokunun farkında mısın?» diye sordu Walter Bone'a. «Ne kokusu bu?»

«Alay mı ediyorsun? Yoksa kör müsün? Madenci gözüne mi döndü gözlerin?»

«Öyle ama kör değilim.»

Yaşlı madenci eliyle Moncrieff Lane'deki evlerin damlarını gösterdi.

«Şurada,» dedi. «Şurada ve şurada. Şurada.»

Gillon bir şey göremedi. Walter Bone:

«Morina balığı,» dedi. «Hay Allah, göremiyor musun yahu? Morinalarla vatozları göremiyor musun?»

Gillon bunlardan ilkini, sıraevlerin gri renkli damlarına serilip başlarının ve kuyruklarının üstüne birer taş konmuş beyaz kemikli ilk morina balığını seçtikten sonra dört bir yandaki ötekileri de gördü.

Hemen hemen her evin damında bir iki balık vardı. Bir kez balıkları gördükten sonra koku daha da güçlendi Gillon'un burnunda. Tüm vadi kurutulmuş balık kokuyordu.

«Peki ama ne bu? Neden bütün bunlar?»

Walter Bone, Gillon'u inceledi. Bunca yıldan sonra bile hâlâ bir Pitmungo korkusu vardı içinde, bir yabancının kendileriyle alay etmesi korkusu. Sonunda rahatladı.

«Demek bilmiyorsun ha?» dedi.

Gillon başını sallayarak bilmediğini belirtti.

«Morina Noel'i.»

Bir şey anlamadı Gillon.

«Morina tuzlaması Noel'i. Ocaklar kapanıp herkes artık sofralarda kaz, böbrek böreği ya da jambon olmayacağını anlayınca balıkçılar gelir. Çünkü Noel için muhakkak bir şeyler olması gerektir, değil mi?»

«Heya, bir şeyler.»

Cameronların balık getirdiği zamandan değişikti bu. Balıklar taze değildi, hafifçe tuzlanmıştı ve balıkçılar veresiye satmak tehlikesini göze alıyorlardı. Sözgelimi kazlarını beslemek için para harcamış olan bir kaz satıcısı böyle bir tehlikeyi göze alamazdı, üstelik ocaklar yeniden açıldığı zaman kazları gene de canlı kalabilirdi satış için. Ama balıklar denizden toplanıyordu ve balıkçılar tuttukları balığın bir kısmını bir yana ayırıp madencilere veresiye vermek tehlikesini göze alıyorlardı. İnsan balığı ancak kendisi tutmuş olursa tehlike yoktu. Yoksa Cameronların bir zamanlar yapmış olduğu gibi fıçılarla balık satın almak ve el sıkıp söz üzerine satmak, mahvolmak için birebirdi.

İki adam balıkları yakından görmek için sokağı indiler. Bunlar oldukça taze, bazıları bir metre ya da daha uzun, bir ailenin Noel sofrası için yeter irilikteydi. Deniz tuzuna bulanmış, fare ve kedilerden uzak tutarak şişmeleri, güneşte ve rüzgarda kurumaları için damlara serilmişti. Bütün mesele balıkları gece içeri almanın mı, yoksa damda mı bırakıp dondurarak gündüz buzlarının çözülmesinin mi iyi olacağıydı. Bay Bone dondurup buzların çözülmesinden yanaydı dokulardaki özsunun hareketlenmesi bakımından.

«Ama ne fark eder,» dedi. «İnsan tuzlu morina Noel'i kutlar ve ne yese hoşlanacak kadar aç olursa. Açlık en iyi yol göstericidir.»

Bu sözlere heya deyip cebindeki yumurtayı sıvazlamaktan başka verilecek bir cevap yoktu. Gillon ömrü boyunca böylesine bir açlık duymamıştı. Açlıktan çıldırmış gibiydi.

Eve gidince yumurtayı masanın üstüne koydu.

«Bu yumurtanın kaynar suda iyice pişmesini istiyorum,» dedi. «Bir tutam tuz, bir çimdik tereyağı ve iki ince dilim taze ekmek istiyorum.»

«Ooo heya, efendim.»

Maggie buyruk verilmeye alışkın değildi.

«Nereden buldun yumurtayı?»

«Satın aldım.»

«Tutumsuzluk. Nereden?»

«Soy Beni'den.»

«İyice tutumsuzluk. Yarım peni almışlardır muhakkak.»

Kaynaması için suyu ateşin üstüne koydu.

«Bir yumurta. Gülmüşlerdir sana.»

«Pek uzun boylu gülemediler, inan.» dedi Gillon.

Maggie'nin yumurtayı sanki patatesmiş gibi uluorta plof diye suya atarak gösterdiği ilgisizlik canını sıktı Gillon'un.

«Hey!» dedi «Yumurta o, yumurta.»

Canını koymuştu ortaya bu yumurtanın tam dilediği gibi olması için. Çenesinin iki yanındaki bezler yumurtayı bekliyordu. İlk ısırışta acıtacaktı çenesini.

«Zaman ayarlama zımbırtısı var mı evde?»

«Dört dakika dolunca, anlarım ben olduğunu,» dedi Maggie. «Kimi korkuttun Soy Beni'de, şişman oğlanı mı?»

Gillon başıyla onayladı.

«Senin yerinde olsaydım, tozunu çıkarırdım onun.»

Sabahki küçük sevinci de yok oldu.

«İyi olacaktı bir zaman ayarlama aleti bulunsaydı evde.»

«Eee, söyle bakayım, nasıl bir şey ocağa inmemek, kibar bir adam gibi dolanıp durmak kasabada?»

«Güzel. Gerçekten güzel. Tam yaşıma göre.»

Maggie güldü:

«Artık hiç çalışmamayı mı tasarlıyorsun?»

«Düşünüyorum.»

«Bana göre daha bir yirmi yılın var senin çalışmamayı düşünmek için. Altmış yıl ocaklarda çalışmış adamlar var burada.»

Yirmi yılın, altmış yılın lafı bile canını sıkmaya yetti Gillon'un. Geçim şartları ne kadar kötü olursa olsun bütün bir ömür böyle geçirilemezdi.

«Dört dakika olmuştur, Bayan.»

Maggie onu duymamış göründü:

«Vaktini nasıl harcadın peki? Selkirk'le komünizmi överek muhakkak.»

«'Vaktini nasıl geçirdin'dir doğrusu. Nasıl geçirdiğime gelince...»

«Cameronlar vakit geçirmez. Harcamaz da.»

«Hem biz komünizmden söz etmiyoruz, sosyal düzenden söz ediyoruz. Varlığın yeniden dağılışından.»

«Düzenin yıkılmasından söz ediyorsunuz, doğru mu?»

«Tamamen doğru.»

«O zaman komünizmdir bu.»

«Dört dakika,» dedi Gillon sertçe. «Dört dakika doldu.»

Maggie hafif hafif vurdu yumurtaya ve gene kaynamaya bıraktı.

«Bir düzeni yenilgiye uğratmak, onu kendi oyununa getirmekle mümkün olur,» dedi. «Bizim yaptığımız gibi.»

Gillon ona baktı. Alay eder gibi:

«Bizim gibi mi?» dedi. «Ben şurada oturmuş yumurtadan başka bir şey düşünmezken, sen kalkmış kazanmaktan söz ediyorsun.»

«Heya. Kazanıyoruz.»

Maggie kaynar sudan çıplak elle yumurtayı çıkardı. Onun ateşteki kömürleri çıplak elle düzenlemesini her zaman takdir etmişti Gillon. Bir keresinde 'Canın acımıyor mu?' diye sormuş, Maggie de 'Elbette acıyor,' demişti. 'Ama n'olur?' Gillon da bir daha sormamıştı.

Maggie yumurtanın tepesini kırdı ve içini olduğu gibi boşalttı. Titreşen akına tereyağı koydu. tuz döktü ve Pitmungo'da âdet olduğu gibi masanın yanında ayakta durup bekledi.

«Başkaları yiyemezken sen bir yumurta yemek hakkını nasıl görüyorsun kendinde?»

Gillon'un kaşığı yumurtanın güneşine, yumurtalı evreninin özüne gireceği sırada öylece kalakaldı.

«Çünkü karnım aç,» dedi. «Çünkü müthiş aç bir insanım ben. Çünkü çok ihtiyacım var bu yumurtaya.»

«Senin ihtiyacın var da onların yok mu?»

Gillon kendi kendine söz verdi. Maggie ne yaparsa yapsın bu ziyafetin tadını kaçırmak için umursamayacağına.

Kaşık yumurtayı yardı ve altın gibi protein, kendini tutamayarak kâsenin dibine yayıldı. Maggie kâseyi ısıtmış, ekmeğe de azıcık ocak tereyağı sürmüştü. Gillon bu ikisini karıştırdı, sıcak yumurtayla yağlı ekmeği ve yedi. Kaseyi köpek gibi yaladı. Bütün ziyafetin en tatlı yanı yumurta sarısının sonuyla birkaç ekmek kırıntısı oldu.

«Nasıl, daha iyi misin?»

«Evet, çok daha iyi. Bunu yemem gerekti.»

Maggie'ye döndü:

«Hayır, değildi, bunu sen de biliyorsun. Midemin keyfi yerinde, ama ben sanki bir şey çalmışım gibi utanç duyuyorum.»

Maggie elini onun omuzuna koydu:

«Üzülme, anlıyorum seni,» dedi. «Bu yumurtayı yediğin için sevindim.»

«Bunu neden daha önce söylemezsin de, ağız tadıyla yedirmezsin bana yiyeceğimi?»

Maggie omuzlarını silkti ve Gillon'un tabağını alarak yürüdü:

«Bilmiyorum. Elimizden gelmiyor demek.»

«Çocuklara da öğretmedin bunu.»

«Nasıl olacağını kendim bilmezsem, onlara nasıl öğretirim.»

Gillon kolunu ona dolamak istedi, ama içinden bir şey bunu önledi. Kendisinin ondan daha iyi olmadığını düşündü; ne var ki duygularını daha iyi gizliyordu ondan. Maggie'nin yumurta kasesini yıkamasını seyretti ve sevindi yıkadığına: Çocuklar ocaktan döndükleri zaman kendisine çektiği ziyafetten hiç bir iz kalmasını istemiyordu. Şu sırada onlar ocakta ince ekmek dilimlerini yiyor ve soğuk çaylarını içiyor olmalıydılar. Kapı aralığında durdu.

«Kazanıyoruz ha?»

«Kazanıyoruz.»

«Hay Allah kahretsin, nasıl?» diye bağırdı Gillon. «Bizim kömür çıkardığımızı, ama madenci olmadığımızı söylüyorsun ve biz kömür çıkarmaya devam ediyoruz: bütün bildiğim bu, kömür çıkarmaya devam ediyoruz. Ne zaman bitecek bu?»

«Bilmiyorum.»

«Bizi herkesin önüne geçirecek olan olağanüstü bir planın, büyük bir planın olduğunu söylüyorsun. Ne zaman başlayacak bu plan?»

«Kapıyı kapat. Buraya gel ve yatağı it.»

Birlikte yatağı ittiler, taşı kaldırdılar ve gömülü olduğu yerden kasayı çıkardılar. Boynundaki zincirin ucunda asılı duran anahtarla Maggie kasayı açtı. Kasanın dörtte üçü şilinler, beş şilinler, kağıt paralar, sterlinlerle doluydu. Gillon bir süre paralara baktıktan sonra:

«Çok para var burada,» dedi.

«Çok çok para var,» dedi Maggie.

«Neden söylemedin bize?»

«Gevşersiniz diye korktum.»

«Çocuklar aç.»

«Ocaktaki öbür çocuklardan daha aç değil ama. Bir iş yerini devralmak için öncelik tanıdılar bana, bütün paramız oraya gidecek. Cayamayız artık, geri dönemeyiz.»

Çıkardıkları çukura yeniden gömdüler kasayı. Amma tuhaf iş diye düşündü Gillon; ömrünün büyük bir bölümünün harcandığı —kaybolduğu, yer altında ziyan edildiği— kasabaya inmek ve kalktığını, ayık olduğunu bildiği Selkirk'le varlığın dağılışı konusunda Henry George'u tartışmak istediği sırada işyeri sahibi olmak, sermaye sahibi olmak. Ne düzenbaz oluyordu şu insanlar.

«Yediğin yumurtanın günahını ödemek üzere moloz yığınına gitsen ve bize bir sepet kömür toplasan nasıl olur?»

Gillon sepeti aldı ve çocuksu bir duygu içinde omuzuna attı. Sokağa çıkar çıkmaz burnuna balık kokusu geldi, yeniden içeri girdi.

«Neden herkes gibi bizim de bir balığımız yok damda?»

«Çünkü biz istemiyoruz, bizim ihtiyacımız yok.»

«Bizden başka herkesin ihtiyacı var bir morina balığına.»

«Bizim yok.»

«Noel için hiç bir şeyimiz olmayacak öyleyse.»

Gillon onu suçlar gibi söylemişti bunu.

«Heya,» dedi Maggie. «Başkalarının ihtiyaç duyduğu şeylere Cameronların ihtiyacı yoktur.»

22

MOLOZ YIĞININ EĞİMLİ YÜZEYleri çocuklar, işten çıkarılmış birkaç kuyuağzı kızı, yaşlı erkek ve kadınlarla beneklenmişti. Sıraevler boyunca durum sakindi, ama yığının tepesinde rüzgar kömür tozunu dört bir yana savuruyor, insanlar zaman zaman bu tozun içinde kayboluyordu. Bu işten sonra yıkanması gerekecekti Gillon'un. Molozların pürüzlü parçaları ayakkabı derisini yırttığı ve yılın o zamanında ayak daha ucuz olduğu için çocuk ve kadınlardan bazıları yalın ayaktı. Kadınlardan biri dengesini sağlamak, kendi bölgesine girenler olursa kovalamak için elinde sopa taşıyordu, elindeki sopayı savurduğu zaman vahşi bir köpek gibi hırlıyordu. Gillon ocak döküntüleri arasında saklı bir kömür parçası bulduğu zamanlar kömürü olduğu yerden söküp çıkararak omuzunun üstünden sepete atmakta bir hoşnutluk duyuyordu. Sepet yarı yarıya dolunca kömür arama işlemi güçleştiği için sepeti yere indirdi. Kendilerini bir tür hayvana benzetti. Moloz yığınının ötesinde kömür dağı yükseliyor, başında bekçi olmadığı halde kimse el sürmüyordu. İnsanların bu kadar iyi ya da korkak olmaları şaşırttı Gillon'u. Küfeyi sırtına vurduğu zaman canı yandı, ama elli kiloluk sepetleri günde yirmi kez beş-altı uzun merdiven çıkaran ve gık bile demeyen kadınları düşündü. Bay Selkirk, kimisi bir yanlarına kaykılmış, bacakları kalın kalın, saçları ter ve kömür tozundan alabildiğine keçeleştiği için insanı andırır yanları kalmamış olan bu kadınların gerçek birer hayvan olduklarını söylerdi.

Gillon yeniden acıkmıştı. Maggie haklıydı belki bu konuda, insanın beden isteklerine boyun eğmektense bu istekleri

inkar etmesi ve bu inkarı sürdürerek yeni baştan eski rejime girmesi daha iyiydi. Kömür dolu tahta bir kızağı yönetmeye uğraşan yaşlı bir kadın moloz yığını boyunca kaymaya başladı. Kadının yolunun üstünden çekilmek ya da kızakla birlikte onu yığından aşağı çekmek tehlikeliydi.

«Hey Tanrım, ver bana o şeyi kadın,» dedi Gillon ve der demez de kadının bakışlarından, kendisinin kömürü çalmak niyetinde olduğu anlamını çıkardığını farketti.

«Çekil yanımdan,» diye bağırdı kadın. «Defol.»

«Sana yardım etmek istiyorum,» dedi Gillon, ama kadının bakışlarını görünce sustu.

Tokatlamak istedi kadını.

«Git,» diye bağırdı. «Kömürünü elinden almadan git buradan, görünme gözüme, iğrendiriyorsun beni.»

Kendi kendinden iğrendi. Yaşlı kadına bağırdığı, kendisine atılan şeylerle yaşamaya çalışan bir martı gibi moloz yığınının üstüne çıkmış olduğu için utanç duyarak kömür toplamayı bıraktı. Böylesine düşmüştü. Kasabaya baktı. Pitmungo'nun bütün damlarında balık kurutuluyor ve bütün kasaba ölüm, kömür, toz kokuyordu. Kuzeyde Loch Leven'i, onun ötesinde de çam ağacı kümeleriyle hâlâ yeşil ya da dişbudak ve meşe demetleriyle hâlâ rengini koruyan, kırın geri kalan bölümleri de kar içinde olan Level Hills'i gördü. Gillon burada, geyikler için ayrılmış korularda; geyik parklarında; karanlık, sessiz çamlıklarda yuvalanan, kavak ve dişbudakların kabuklarını soyan, meşelerin ve kayın ağaçlarının altında otlayan, burunlarıyla karları eşerek meşe palamudu ve akgürgen fıstığı arayan, karakış içi nbesili olmaya çalışan geyiklerin bulunabileceğini biliyordu.

Nasıl olsa karınlarını doyururlardı onlar, doğa kendisinden olanları kolluyordu. Bir rüzgar girdabı tepelerin görünüşünü bozdu ve Gillon dudaklarını yaladığı zaman ocağın tadını buldu dilinde, Eşyanın dengesi, doğa biliyordu işini. Karınları acıktığında doyurulacaktı geyikler.

Kırmızı et ve güç ,etin lifi ve bol, ılık kan. Geyik türünden hayvan eti: Kışkırtıcı bir şeyler vardı bu kelimeler-

de Gillon için. Canı et çekiyordu. Yediği yumurta vermişti ona bu fikri. Bedeni et istiyordu ondan.

İskoç denmeye değer her İskoçyalının kaçınılmaz bir et yemek hakkı vardı bedeni et istediği zaman. Bu bir lüks değil bir ecdat mirası, kemiklerinin dayanılmaz bir isteğiydi. Yamaçlar ve kırlar geyiklerle dolu olduğu sürece her İskoçyalının hakkıydı bir oturuşta en azından bir dişi karaca yemek. Yoksa ne anlamı vardı Tanrının onu İskoçya'da dünyaya getirmesinin, ne gereği vardı bunca eti İskoç çayırlarına sermesinin?

Yaptığı şeyin bir erkeğe göre olmadığını düşündü Gillon İnsana göre bir iş değildi bu. Sepetini kaldırdığı gibi yere çaldı, sepetten çıkan toz ölümün kara bayrağı gibi rüzgarda uzadı. Moloz yığını üstündeki kömür martıları görmüşlerdi durumu elbette ve suları çekilmiş bir havuzdaki yengeçler gibi hızlı hızlı seğirterek ona doğru geldiler.

Gillon moloz yığınından aşağı doğru koşmaya başladı. Ne yapacağını biliyordu ve ne yapacağını bilmek, yeniden bir amacı olmak onu mutlu etti.

Cameronlara göre bir şey değildi tuzlu morina Noel'i. Aşağıdaki zavallı orospu çocukları yesinlerdi morinalarını, vatoz kanatlarını; Cameronlar kendi Noellerini, bir İskoç ailesi kış ortası şenliğini ta eski günlerden beri nasıl kutlarsa öyle kutlayacaktı: Masanın üstünde sıcacık, güç taşınır, kanlı canlı bir İskoç geyiği buduyla. Gillon aşağı doğru koştu ve yığının orta yerine gelmeden önce, yalan söylediğinin bilinci içinde durdu. Yığının dibine elli, altmış metre kala; kendi kömürünü apar topar toplayanlardan uzakta ve sıraevler boyunca karmakarışık dolananların üst yanında durdu.

Yalancı. Karısı ona böyle demişti. Dağlık bölgenin büyük hayalcisi, dilediği zaman kendisini bir çocuk gibi aldatabilen bir kimse için kullanılabilecek güzel bir kelimeydi bu. Yasak bir bölgede geyik avlayamazdı, sezdirmeden bir geyiğe yaklaşamazdı, geyik vuramazdı, geyik tuzağı kuramazdı.

Kömürleri döktüğüne pişmandı şimdi. Aynı örneğin bölümleriydi bu da. Gururlu bir davranış, hayalci bir rol. Dök kömürleri, savur rüzgara, küçük yoksullara armağan et. Sanki kendi evi pek sıcakmış gibi, sanki kendi ailesi pek tokmuş gibi.

Günün büyük bir bölümünde bulutların ardında olan gü-

neş birden ortaya çıkıverdi ve kurşun griliğinde olan kuzeydeki Loch Leven, aşağı doğru inen karın beyazlığı yanında pırıl pırıl bir maviye dönüştü. Suya bakan Gillon ne kadar budala olduğunu farketti.

Karşısında bu su ve nasıl yapılacağını gerçekten bildiği tek şey —som balığının nasıl bulunup öldürüleceği— önünde durup dururken gönlü dağlık bölgede geyik kovalıyordu.

Balıkların Kralı: Bütün İskoçların bir hakkı daha, ölmeden önce yemek masasında hiç değilse büyük boy bir sombalığı görmek hakkı. Bırak onlar tuzlu morinalarını, rüzgar çalığı vatozlarını yesinler; Cameronların masalarında ya bir som olacak ya da Gillon bu uğurda hapse girecek, gerekirse ölecekti.

Gillon balığın nerede olacağını biliyordu: Aralık balığı, geç kalanlar, açık denizden gelen iri somların sonuncuları. Kış somu.

Onlar hattâ bu sabah Firth of Tay'ın tuzlu sularında yüzüyor, Tay'dan Earn'ın tatlı sularına geçiyor. Earn'den de adını bilmediği küçük bir ırmak ayağıyla yukarı vuruyor, bu ırmağın karla beslenen suları boyunca Leven Hills'in karanlık vadilerinden yükseliyor, mola verebilecekleri yüzlerce uygun havuzdan aşarak şimdi baktığı göle çıkıyor olmalıydılar. İşin gerektirdiği cüretten yüreği sıkıştı Gillon'un.

Aileden kimse bilmeyecekti. Bu kadarına karar verebildi. Gidecek, balığını ele geçirecek ve belki de ömründe son kez olmak üzere, ailenin azığını getiren insan olacaktı. Bırak Maggie o işin satın alma hakkıyla uğraşsın, Andrew de işyerinin anlaşmalarıyla; bırak öbür çocuklar kömürlerini çıkarsınlar, ama bu yıl, bu kara yıl, masanın üstüne Noel yemeğini o koyacaktı.

23

AKLINA KOYDUĞU ŞEYİ SONUÇLANdırmak fırsatını bulabilmesi için Gillon'un her şeyden önce

madenci kişiliğinden kurtulması, bütün siyahlıklarından arınması, kömür madenciliğini kafasından ve bedeninden atması gerekti, çünkü bir madencinin sombalığı çevresinde görülmesi bile yasak bölgede balık avlamak suçlamasıyla cezalandırılması için yeterliydi. Gillon, Bay Selkirk'in yıkanma fıçısını ödünç olarak kullanmak için tepeden aşağı vurdu. Meseleyi öğrenen kütüphaneci müthiş kızdı. Suyu ısıtmakla uğraşan Gillon'a:

«Bir insanı işlemediği bir suçtan sorumlu tutmak da ne demek,» dedi.

«Onların usulü böyle.»

«Ah, Karl Marx bunu bilseydi ne iyi olurdu. Nasıl da ele alırdı bunu. Halkın balığının bile kontrolu üç kağıtçıların elinde.»

Gillon Soy Beni'den küçük bir fırçayla, bedeninin bütün yarık ve çatlaklarındaki kömür tozu kırıntılarını öğütmek için bir süngertaşı satın almıştı. En azından iki, üç kez fıçının suyunu değiştirmesi gerekecekti. İlk suyun üstü, soğumakta olan bir çorbayı kaplayan ince zar gibi bir kömür tozu tabakasıyla örtüldü. Gillon ovalanıp temizlenirken, bir yandan da sombalığı ırmaklarındaki hayatın gerçeklerini anlattı, Bay Selkirk'e:

Temel gerçek, Marx'ın da takdir edeceği gibi, paraydı. İskoçya'da ve Gillon'un bildiği kadarıyla yalnız orada, som ırmaklarıyla bu ırmaklardaki balıklar Krallığa aitti ve Krallık bu ırmaklarla ırmaklardaki balıklardan yararlanma hakkını kibarlarla gözde kimselere vermişti. Irmakların iki yanındaki toprak sahipleri bile bu balıkları tutamazlardı.

İkinci gerçek biraz daha ince bir konuydu. Balıkların tabiatıyla ilgiliydi. Sombalığı tuzlu denizden soğuk, tatlı suya girer girmez iştahtan kesilirdi. Olta ve iple balık tutanların işini çok güçleştirirdi bu. Sinek ya da böcek biçiminde olta iğneleri, yemleri ve altı metre uzunluğundaki kamış sopalarla som avına çıkan kibar efendiler, en azından yüzlerce sterlin harcayıp yıllarca uğraştıkları halde bir balık bile tutamazlardı bazan.

«Oh olsun dangalak orospu çocuklarına,» dedi Selkirk. «Kim bilir kaç çocuğu hizmetlerine koşturuyorlar bir balığın hakaretine uğramak için düşünebiliyor musun?»

Ama soğuk, tatlı kış suyu büyük balığı çok hantallaştırırdı da. Denizden, o bitkin düşüren ve tehlikeli kaçıştan yorgun,

üstlerine inen beyaz suyu aşmak için harcadıkları çabadan bunalmış bir halde olan somlar sert suların berisindeki havuzlarda yatıp dinlenmeye, daha ötelerde verecekleri mücadele için güç toplamaya yatkındılar. İçlerinden bazısı akşamları öyle sakin olurdu ki; Gillon, havuzların kıyısında yere uzanıp bunların boğazını okşayan bir adam tanımıştı. Yasak bölgede avlanan birisi bir balıkçı zıpkını, bir kanca ya da büyükçe bir ağla, bunlardan birini sudan uzun konçlu bir çizme çeker gibi çekip çıkarabilirdi.

Gillon o günkü ikinci yumurtasını kırıp yumurtanın sarısını boraks ve ılık suyla karıştırarak bol bir köpükle saçlarını yıkamaya başladı.

«Onun için çok kıskançtırlar,» dedi. «Devamlı kollarlar kim geliyor ırmaklarına diye.»

«Kıskançtırlar ha? Hey Tanrım, memleketteki her şey onların elinde oysa. Git oraya ve büyük bir balık yakala, Gillon, iyi bir parçasını da bana ayır.»

Heya, git oraya demek kolay, diye düşündü Gillon. Bay Selkirk bilmiyordu yakalanacak olan kimsenin başına gelecekleri. Bırakın balığı, som bölgesinde bir balıkçı zıpkınıyla bile yakalanmak beş sterlin para cezası —bir aileyi mahvetmeye yeterdi bu— ve aylarca hapis yatmak demekti ki, balıklarla ve Gillon Cameron gibileriyle ilgilenmeleri için sporcu baylar tarafından parayla tutulan su kahyalarından, bazan insanı dünyaya geldiğine de, geleceğine de pişman edercesine yenen dayak da cabası. Havuzda uyuyan bir sombalığı uğruna ne hayatlar mahvolmuştu. Sanki kendisi de aynı şeyi yapmaya hazırlanmıyormuş gibi:

«Neden yaparlar bunu anlamıyorum,» dedi Gillon. «Tehlikesi o kadar büyük ki.»

Gillon bir madencinin saçlarının çamaşır sabunuyla yıkanışının belirtisi olan o alçıya bulanmış gibi dimdik duruşunu önlemek için, sirke ve ılık suyla duruladı saçlarını. Fırça ve süngertaşı yüzüne renk getirmiş, sabahki o grilik kaybolmuş, saçları tatlı bir renkle parlamıştı.

Bay Selkirk bu parıltının nedenini biliyordu.

«Açlığın İskoçyalı işçiler için nicelik ve niteliğini hiç bir zaman umursamazlık etmeyin.

Karşılığında hiç bir şey vermeden almak, özellikle varlıklılardan almak açlığını hiç bir zaman umursamazlık etmeyin.»

Selkirk'in uyarısıyla, Gillon'un kuzeye bir kuş meraklısıymış gibi gitmesi kararlaştırıldı. Bu onun dış görünüşü, som ülkesinde dolaşmasının özürü, yasak topraklara girişinin pasaportu olacaktı. Kütüphaneci, bir raftan İskoçya kuşları hakkında bir kılavuz kitap aldı ve Gillon yirmi yıl önce yeraltına indiği ilk günden beri en temiz durulanma sularını dökünürken yüksek sesle ona okudu. Gillon'un kırmızı keklik ve kaya kartalı uzmanı olması kararlaştırılmıştı ve kütüphaneci bu konulardaki iki bölümü, Gillon onun neredeyse delireceğine kanaat getirinceye kadar tekrar tekrar okudu. Gillon sonunda giyinebildi ve eve gitti. Madenciden doğru dürüst bir adama dönüş işlemi bütün öğle sonunu almıştı, ama sonuç çok olağanüstüydü. Maggie:

«Aman Tanrım,» dedi. «Ne oldu sana böyle?»

«İnsan temiz olmalı,» dedi Gillon.

«Sevdaya düşmüş olmalısın sen. Âşık mısın, ha?»

«Kimseye âşık değilim ben.»

Maggie anlamlı anlamlı gülümsedi:

«Hatırlıyor musun Gillon, bir kez daha söylemiştin bunu.»

Gillon; çocuklar ocağa, Maggie de çamaşırlığa gidinceye kadar bekledi ve artık yola çıkabileceğini anladı. Vakit gelmişti.

«Vaktin gelmesi her şeydir,» dedi Bay Selkirk. Güzel bir cümleydi bu. Kanca demirini kasketinin tepe astarı içine yerleştirdi ve palto yerine kullanacağı örtüyü yatağın üstünden aldı. Garip, ama kuş meraklıları için pek duyulmamış bir şey değildi böyle örtüye sarınmak. Gillon daha sonra Walter Bone'dan ödünç olarak istediği pirinç saplı bastonu aldı ve Tosh-Mungo Terrace'a çıktı. Hava açık, gün soğuk ve kuru; yaya yolculuk için iyi bir gündü. Loch Leven bütün gününü alacak, geceyi geçirmek için de bir yer arayacaktı. Eğer uygun bir yer bulamazsa Loch Leven Hanı'nda gecelemek zorunda kalacaktı ki, bu ihtimal su kahyalarından daha çok korkuttu onu. Ertesi sabah da som ülkesinin göbeğinde olacaktı.

Öğleyin karlı arazi sınırına girdi. Bu giriş çok şaşırttı

Gillon'u. Bir, iki kar birikintisi, derken olduğu gibi karın içinde buldu kendini.

Kundura giymekle ne büyük bir yanlışlık yaptığını o zaman anladı. Madenci çizmelerini giyemezdi, ama kunduradan daha iyi bir şeye ihtiyacı vardı. Loch Leven'in alt yanındaki Han'ın ışıklarını seçtiği zaman ayakları ıslanmış ve donmaya başlamıştı. Han davet edici ve içki tezgahı açıktı, ama Gillon korkuyordu, yazlıkçılar gittiği için Han bölge halkıyla dolu olmalıydı ve onlar kendisini tanıyorlardı. Fısıltıların tezgah boyunca uzadığını duyar gibi oldu... Kömür madencisi... işi bitikti o zaman. Su kahyalarının burada içki içtikleri muhakkaktı. Gillon yolunu sürdürdü, şimdi iyice keskinleşmiş olan gece rüzgarını yiye yiye Han'ı ve gölün alt kıyısını geçti, çamların arasına girerek küçük yazlık evlerden birine girdi. Evdeki bir dolapta battaniyeler vardı. Gillon dört ince dilim ekmeğini yedi, biraz kar emdi, bir karyolanın üstünde kendine bir yuva yaptı ve yatıp uyudu.

Ertesi sabah yattığı yerden bir maden levha gibi çelik grisi ve soğuk gölü gördü. Gece kuzeyden rüzgar çıkmış olmalıydı, çünkü Gillon küçük evin çevresindeki çamların uğuldadığını duyuyordu. Kurumaları için çoraplarını gömleğinin altına koymuş ve kurumuştu çoraplar. Ayaklarına geçirdi çorapları, göl sularının kıyıdaki buz tutmuş taşlara vuruşunu seyretti. Rüzgarın çıkması iyi olmuştu onun için. Kardaki izlerini örtecek, su kahyalarını evlerinin yakınlarında, büyük somları da havuzlarda tutacaktı. Suyun ısısı eksi ondan aşağı düştüğü zaman somlar pek kımıldamazlardı yerlerinden. Gillon, Han'da kahvaltı etmeye karar verdi, ama oraya çok da erken gidip kimliğinden kuşkulanılmasını istemedi. Kuş kitabındaki iki bölümü birçok kez okudu, sonra küçük evi bulduğu gibi bırakmak için gereken toparlamayı yaptı ve çamların arasından yola çıkıp Han'a yöneldi. Sabahın saat beşiydi. Hâlâ karanlık olan nefeslikte çevresine göz gezdirdi, burada kalmamanın daha hayırlı olacağına karar vermek üzereydi ki iki adım ötesindeki yaşlı bir kadının kendisine laf attığını duydu. Madenci gözleri, kadına baktığı halde göremiyordu onu.

«Saat yediye ya da sekize kadar kimse gelmez buraya.»

«Gideyim ben öyleyse,» dedi Gillon.

«Yok, gitme. Yiyecek getireyim sana.»

Kadın onu bomboş yemek odasına götürüp, bölgenin ku-

zeyini görebileceği bir masanın başına oturttu. Gölün üst yanındaki kırda rüzgar karları üfürüyordu. Kadın ona güneşte kurutulmuş mezit balığı, iki yumurta, kalın bir dilim jambon, ince ince kesilip kızarmış ekmek, bol demli çay, şeker ve süt getirdi. Gillon bunların hepsini yememesi gerektiğini biliyordu, kibar bir adam öyle yapardı; ama kendini tutamadı. Yedikçe iştahı açılıyordu. İki aydan beri açlıktan ölüyordu.

«Madem yediye, sekize kadar kimse gelmez buraya, neden bu kadar erken kalkıyorsun sen?» diye sordu yaşlı kadına.

«Dur, otur yoktur burada,» dedi kadın. «Kim, ne zaman gelirse yiyecek hazırlarım ben ona.»

«Doğru değil bu.»

«Belki değil, ama yaşlılığın kaderi böyle.»

Ne demişti Selkirk? «Bir ulusun niteliği yaşlılarına davranışıyla ölçülür.» İskoçya batıyordu.

«Bu uluorta bir kahvaltı değil, değil mi? Bütün bunları neden getirdin bana?»

Yaşlı kadın yemek odasının dört bir yanına baktı ve eğilerek Gillon'un kulağına bir şeyler fısıldadı. Gillon, gölün doğu kıyısında beliren güneş gibi kıpkırmızı oldu.

«Bu kadar belli mi?» diye sordu.

«Bilenler için yalnız. Babam madenciydi, oğlum ocakta şimdi.»

Dudaklarını yeniden onun kulağına yaklaştırdı:

«Balık peşinde misin?»

Gillon olumlu anlamda başını salladı.

«Çoluk çocuğun için mi, Noel için mi?»

Gillon yeniden başını salladı.

«Büyük bir balık mı?»

«Heya, büyük bir balık.»

«İyi, haydi git yakala.»

Bu kez fısıldamak zahmetine katlanmadı:

«Büyük bir tane yakala ve evine götür.»

«Nasıl ödeyeceğim bütün bunları?»

«Bütün bunları mı?»

Bakışları karşılaştı.

«Tanrı yardımcın olsun, Bay Maccallum'a da dikkat et.»

«Tanrı senin de yardımcın olsun,» dedi Gillon. sanki Tanrı'ya inanırmış gibi.

Gitmek üzere kalktığında haftalardan beri ilk kez kendini güçlü duydu.

Sarındığı örtü içinde rüzgarı ve soğuğu farketmeden yol boyunca Path of Condie'ye kadar yürüdü, Condie'de som ırmağına giden patikaya saptı. Oltalı balık avcıları ve sağa, sola seğirten uşakları vardı, ama iyi bir belirti olarak hiç balık yoktu ortalarda, kimse dikkat etmedi Gillon'a. Gillon'un niyeti vadilerin daha derinleştiği, suyun daha hızlı aktığı, havuzların daha umut verici olduğu yerlere kadar ırmak boyunca inmekti.

Sonra, sombalığı avının yasaklandığı cumartesi öğle vaktinden pazartesi gün doğumuna kadar olan tehlikeli dönem başlayacaktı. Irmaklar oltacılardan temizlenecek, su kıyıllarında görülecek herkese hırsızlama balık avlayan birisi gözüyle bakılacaktı. Pazar gününün şerefine Tanrı vakti diyorlardı buna, ama herkes biliyordu ki hırsızlama balık avlamak isteyenleri kollamak için düzenlenmişti bu. Hafta tatiline girmiş çalışan erkeklerin hiç bir özürü olmayacaktı som ırmaklarında ne yaptıklarını açıklamaları için. Gillon'un göze aldığı tehlike buydu.

Saat ikiye kadar bekledi, çünkü planı saklanmak değil ortalarda görünmekti. Su kenarı iyice ezilmiş, dik yerlerde uşaklar basamaklar yapmışlardı kibar bayların kayıp ırmağa düşmemeleri için. Su gittikçe sertleşiyor ve karanlık, dipleri kumlu havuzların meydana geldiği, yerinden kopmuş kaya parçalarının tabanlarında; cüsselerinin ve kendi kendilerine yetmenin güvenliği içinde kuyruklarını ileri geri sallayarak, gümüş rengi pulları karanlık, derin sularda hemen hemen siyah gibi duran balıkların dinlendiğini biliyordu Gillon. Bu sularda hiç bir şey onların hakkından gelemez, hiç bir şey onları bir deneye tabi tutamaz, öfkelendiremezdi. Çevrelerinin ötesindeydiler.

Gillon onların orada olduklarını biliyordu, orada olduklarını duyuyordu, orada olduklarının kokusunu alıyordu, ama gidip havuzlarda onları arayamayacağını biliyordu; birisinin ona göstermesi gerekliydi onları. En iyisi olduğunu tahmin ettiği bir havuz seçerek, geziniyormuş duygusunu verircesine patikada bir aşağı, bir yukarı dolaşıp beklemeye başladı. Su kahyası onu böyle gezinirken yakaladı. Geldiğini hiç farket-

memişti Gillon. Su kahyası bir balıkçı zıpkınıyla omuzuna dokunarak:

«Bir şey mi arıyorsun?» diye sordu.

Gillon boş bulunup sıçramadığına hatta dönüp özür dilememiş olduğuna sevindi oralarda dolandığı için.

«Evet, en irilerinden bir balık arıyorum,» dedi. «Buralarda bulunabileceğini söylediler, ama ben görmüyorum.»

«Balık tutulmaz burada. Irmaklar kapalı.»

Gillon ırmağı incelemesini sürdürdü, sonra dönüp adama baktı ve şaşkınlık gösterdiği için üzüldü. Adam, Strathnairn'deki su kahyası Bay Drysdale'in modeliydi. Bir soydan bunlar demek diye düşündü. Tanrının dünyada sırf bu işi görmeleri için yarattığı bir soy.

«Ben balık tutmak istemiyorum; bir tane görmek istiyorum.»

«Som tutulmaz, öldürülür.»

«Ama bir tane görmek için öldürmek gerekmez, değil mi? Bazılarının on beş kilo geldiğini söylüyorlar.»

«On beş kilo mu?»

Alay eder gibi baktı Gillon'a.

«Yirmi, yirmi beş kilodan ne haber?»

Gurur duyuyordu balıklarından, gurur duyuyordu ırmaklarından.

«Yok canım?»

«Gerçek diyorum.»

«Sen hiç bu irilikte balık gördün mü? Kendi gözlerinle?»

«Gördün mü ne demek? Öldürdüm bile. Yirmi altı buçuk kiloydu.»

«Yirmi altı buçuk kilo mu?»

«Yirmi altı buçuk kilo.»

Kahya gözlerini dikmiş, Gillon'u inceliyordu. İnanmaya yatkın olmayan sert, gri gözler.

«Nerede bulabilirim bu balıkları peki?»

«Söyledim ya sana, ırmak kapalı bugün.»

«Heya, ben de onun için buradayım. Bütün oltacılar gittikleri zaman gelmemi söylediler buraya. Nerede görüyorsunuz bu balıkları peki; durgun havuzlarda mı ya da hızla akan sularda mı? Hızla akan sularda olacaklarını pek sanmam.»

«Kim söyledi sana bunu?»

Sesi, bütün kahyaların yürekleri gibi buz gibiydi.

«Loch Leven Hanı'ndakiler. Yumurtaları için, dişinin kumda bir yuva yaptığını söylemeleri gerçek mi? Bir yuva?»

Kahya gözlerini ayıramıyordu Gillon'un ellerinden.

«Sen işçisin.»

Gillon'un dili tutuldu. Müthiş bir saldırıydı bu, ama dilinin tutulmasını gidermeyi başardı:

«Heya, senin gibi. O kibar adamlardan değilim ben. Ekmeğimi kazanmak zorundayım.»

«Bir som ırmağı kıyısındaki işçi, balık çalmak sevdasında birisi demektir.»

«Balık çalmak mı?»

Gillon pek keyiflenmiş gibi bir hal takınmaya zorladı kendini.

«İnsan, bulamadığı bir balığı nasıl çalmaya kalkar?»

«Yolları vardır bunun, yolları vardır» dedi kahya ve onun böyle demesiyle Gillon rahatladı. Adam onun böyle birisi olmadığı kanısına varmış olacaktı Kahya:

«Söyleyişin kaba değil,» diyerek güveninin nedenini açıkladı.

«Olamaz ki,» dedi Gillon. «Ben dağlık bölge halkındanım. Cromarty Hills'den .Boğa çiftliği işletiyoruz orada. Shorthornlarla Gallowaylerin çiftleştirilmesinden meydana gelen melezleri. Çalışırken çalışırız ha. Tatildeyken de tatilin tadını çıkarırız. En hoşlandığım yanı bu, bizim işin.»

Kahya son bir kez daha göz attıktan sonra Gillon'a, gelmiş olduğu yöne döndü.

«Benim adım Maccallum,» dedi. «Gel öyleyse benimle. Sana bir som göstereyim.»

Gillon bir akarsu hızıyla onu ırmak boyunca izledi.

«Ben kuşları inceliyorum burada,» dedi.

«İyi. Ama balık görmek istiyorsan eğer, çeneni tutman gerek. Balıkların kulakları vardır.»

Kaynaşmışlardı. Adam onu eğitiyor, hazırlıyordu. İki İskoçyalıydılar onlar, balığı uşaklarına tutturan İngiliz kibarları değil.

«Şimdi sana bir İskoç som ırmağının ne demek olduğunu göstereceğim,» dedi kahya.

Kahya, Gillon'a pırıl pırıl bir havuzdaki, yumurtalarını dökecekleri yere burunlarıyla taş, kum ve çakıl dürten dişi somları; yumurta dökmekten ve bu yumurtaların üzerine spermlerini serpmekten bitkin hale gelmiş uzun dişi ve erkekleri gösterdi; sonra onu ilerideki akıntıları aşabilmek için güç toplayan erkek somların soğuk suda tembel tembel dinlendikleri, hepsi de çok derin olan havuzlara götürdü. Balıkların tuzlu sudan içeri girdikleri yere yakınlaşmak üzere ırmak aşağılara, henüz yumurtalarını dökmemiş temiz balıkların bulunabileceği havuzlara doğru yürüdüler. Kahya daha göstermeden Gillon havuzu gördü. Maccallum:

«Sakın gürültü etme, ağır ol,» dedi ve ağır ağır ırmağın kenarına doğru yürüdü. Gillon'un tahmin ettiği gibi, sağ havuzun dibine yakın yerde, su üstündeki koca bedenin gölgesi yatıyordu.

Onun balığı, Gillon'un balığı, Havuz oldukça sığ, su oldukça temiz ve az yukarıdaki bulanık suyun uzağındaydı. Kahya,

«Bak şu balığa hele,» dedi.

Şimdi gölgesi değil, kendisi görünüyordu balığın ve öyle iriydi ki, Gillon sadece şaşırmakla kalmadı korktu da. Maccallum,

«Bir boğa,» dedi. «Boğa som. Bir ay arasan gene göremezsin böylesini. Ömür boyu uğraşır, gene öldüremezsin böylesini.»

«Bunu öldürmek yazık olur,» dedi Gillon. «Çok güzel.»

«Öldürülmek üzere yaratıldı ama.»

Gillon balığın burada ne kadar kalacağını tahmin ettiğini sordu, kahya da havalar soğuk gittiği takdirde en az bir, iki gün kalacağını söyledi. Gillon kalbinin kuşlar gibi çırpındığını duydu. Balığı havuzda uyumuş, onu bekliyordu. Kahya birden ellerini çırptı, Gillon sıçradı, ama balık kımıldamadı bile. Maccallum.

«Bu balık günlerce kalacağa benzer,» dedi. «Ne yapacağım biliyor musun? Pazartesi sabahı buraya geleceğim ve kibarlar görünmeden öldüreceğim onu.»

«Ben su kahyalarının balık tutmalarının usulden olmadığını sanıyordum.»

Çok hatalı bir tutumdu bunu söylemek, ama kahya üstünde durmadı. Suçta işbirliği etmişlerdi artık.

«Bütün kış bir kez, insan bu erkek som gibi bir erkek tom gördüğü zaman, az bir şey kıvırtır usulden.»

Gillon'a göz kırptı, Gillon da ona göz kırptı ve ne yazık ki o zamana kadar kendisinin gitmiş olacağını söyledi.

24

İŞİN EN ZOR YANI BEKLEMEKTİ. Ateş yakmak çok tehlikeliydi, hava da çok soğuktu, ama Gillon, havuzun üst yanında çam dallarından kendine küçük bir sığınak yaptı ve karanlığın basmasını, karanlık bastıktan sonra da kimsenin meşalelerle balık tutmaya çalışmadığına emin olmak için su kahyasının ırmağı son bir kez gözden geçirmesini bekledi. Gillon'un tahminine göre saat sekizde Maccallum ya da adamlarından birinin ayak sesleri karanlıkta ırmağın yukarılarına doğru uzaklaştı. Soğuktan kaskatı kesilmiş, ama heyecan içinde olan Gillon çam yatağından doğruldu. Balığının hâlâ havuzda olup olmadığını bilmesi gerekti. Vadinin dik yamacından ağır ağır inmeye başladı.

Karnı açtı, açlıktan ölüyordu gene. Bu açlık bir gün önce yumurtaya teslim olmasıyla ve o sabahki kahvaltıyla başlamıştı. İnkar yolundan şaşmıştı, şimdi bedelini ödüyordu. Bulup da sonra yitirmektense hiç ele geçirmemiş olmak en iyisiydi kuşkusuz.

Bir kıpırtı olup olmadığını anlamak için havuzu inceledi Zaman zaman rüzgar suyu oynatıyor ve Gillon balığın kımıldadığını sanıyordu, ama rüzgar geçiyor ve su yeniden karışıncaya kadar —balığın uyku sırasında dengesini bulmak için kımıldamasından olacaktı bu— bekliyor, gümüş renkli büyük gölgenin yüzeye çıkıp suyu yarmasını bekliyordu, ama çıkmıyordu balık. Derken çıktı ve yeniden batıncaya kadar sağlığının, temizliğinin gümüş parıltısı, kavisli yanlarında gururla ışıldadı. Gillon balığa:

«Benimsin sen,» diye fısıldadı. «Bana aitsin artık.»

Ceketinin önünü açtı, parmakları duygusuzlaştığı için büyük güçlükle gömleğinin düğmelerini çözdü. Hızlı davranmak istiyordu, ama yarı yarıya donmuş ayakları davranışlarını ağırlaştırıyor ve hantallaştırıyordu. Beline sarmış olduğu yağlı olta ipini çözdü, şapkasının tepe astarı içindeki kancayı çıkardı. Bu işlemler sırasında öylesine üşümüştü ki bedenine vuran rüzgarı duymuyordu bile. Sanki üşümenin ötesine geçmiş gibiydi ve meraklanıyordu bu halden. Kancayı olta ipine bağlayamayınca ırmağın üst başına doğru yürüdü ve bu işi suyun içinde gördü. İp, kancanın deliğinden geçti.

Balığı merak etmiyordu artık. Büyük güveni vardı balığına; onun nerede olduğunu ve ne yaptığını biliyordu. Kendisine bir yardımı olmayacaktı, ama onu bekleyecekti. Gündüzden bulduğu çam sırığı ortaya çıkardı ve suya girerek sırığın öbür ucunu havuzun karşı kıyısında dolaştırmaya başladı —su ayaklarını yakıyordu o böyle uğraşırken— sonunda kıyıdan kopmuş, yerinden ayrı duran bir kayanın üstüne yerleştirdi. Bacaklarını ayırıp sırığın üstüne oturarak ağır ağır som havuzunun ortalarına doğru ilerlemeye başladı. Düşecek olsa; soğuk, karanlık sularda boğulabileceğini çok iyi biliyordu. Balığı onu beklemekteydi. Ay çıkmıştı, dolunaya yakın yuvarlaklıkta; ve yıldızlar vardı gökte. Gillon balığın ırmaktan yukarı doğru çıkış mücadelesi sırasında çarptığı taşlardan, çitlerden, hızla dökülen sulardan zedelenmiş, hırpalanmış sırtını görebileceğini düşündü. Balığın ikinci sperm serpmesiydi bu muhakkak, yolculuğu iki kez yapan nadir somlardan biriydi bu. Sevindi Gillon. Balığının değerini verecekti.

«Çabuk bitireceğim bu işi,» dedi. «Elimden geldiği kadar acı çektirmeyeceğim.»

Balıkla konuşmak ne aptallık diye geçirdi aklından, ama konuşmak istiyordu ve eğer sandığı gibi balıkları anlıyor idiyse, onları yatıştırmak için gerekliydi bunu yapmak. Olta ipini suya saldı; kanca, gözlerinin önünde asılı kaldı somun. Balığın kancayı yutmayacağını biliyordu Gillon. Kanca balığı yutmalıydı, üstelik balığın kulağını koruyan kemik üstünde duruncaya kadar. Bir keresinde somun gözüne değdirircesine, kancayı onun gümüşlü kafası boyunca ağır ağır indirdi. Soğuktan ve heyecandan tir tir titremesine rağmen çok büyük bir dikkatle kancayı balığın kulak kapağı altına kaydırdı ve çekti.

Canını çok yakmış olmalıydı balığın; kancalar pulları, hattâ dokuları zedelemiş olmalıydı. Balık sıçradı, sonra havuzun dibine inip, Gillon'a göre acısını dindirmek ya da okyanusta kulaklarında toplanan bitleri kazımak için başını bir taşın kenarına sürttüğü, acı ya da hırsla ileri geri kımıldadığı görülebilen siyah bir gölge gibi orada kaldı. Gillon kancayı yeniden suya indirdiği zaman balık hafifçe kuyruğunu salladı ve havuzun uzak yanına gitti. Kanca iş görmeyecekti. Kızıp üstüne atılır umuduyla balığın gözleri önünde sallayıp titreterek bir kez daha denedi kancayı, ama som daha sabırlıydı insandan. Irmak dolusu kabarcıklar yükseldi suyun üstüne. Gillon emindi balığın kendisine tükürdüğünden ve ahlaksızca bir gurur duydu bundan.

Şu sırada tek bildiği şey balığın güven içinde olduğuydu. Ona sunduğu kancayı yutmayacaktı, ama kaçmayacaktı da; bu buzlu sularda bir kış somunun harcı değildi kaçmak. İkisi de isteklerinin tutsağı olarak —balık ırmak boyunca yukarılara çıkarak spermlerini dökmek, Gillon da öldürmek— birbirlerinin elindeydiler. Bütün mesele bu isteklerini nasıl yerine getirebilecekleriydi. Gillon balığın üstüne bir şey atmayı, onu ağır bir taşla ezmeyi düşündü, ama balık uzak bir yanına çekilmişti bölmesinin o böyle düşünürken ve hiç bir fayda sağlayamayacaktı taş atmak.

Birden «bölme» kelimesi takıldı aklına Gillon'un ve keyiflenir gibi oldu. Nasıl iyi bir madenci ocaktaki bir yangın ya da su baskını sırasında bir bacayı öteki bacadan ya da bacanın bir yanını öbür yanlardan ayırmayı bilirse; . Gillon da ocak tavanının göçmesini önlemek için tavana taşlardan destek vurur gibi, taş ve çamurla bir çit yaparak havuzun bir bölümünü öbür yanlarından ayırabilirdi.

O kadar akla yakın bir şeydi ki bu, Gillon yüksek sesle güldü buluşuna. Aç bir madenci olduğu için balık çalmak üzere buradaydı. Başkaları beceremezken onun balık çalabilmesinin nedeni aç bir madenci olmasıydı. Bir tahta perde yapacak, somunu oraya kapatacak, bunu, ömrünün en iyi günlerini su içinde ve karanlıkta çalışarak geçirdiğini bu vadi bilmediği için su içinde ve karanlıkta yapacaktı.

Sırtındakileri çıkarmadan çalışmaya karar verdi, daha sonra ateş yakıp kuruturdu bunları. Sabahın üçü ya da dördünde ateş yakmak tehlikesini göze almak zorundaydı, çünkü sırtındakiler kurumadan balığı vadinin üstünden aşırıp daha

sonra da o kar ve soğukta taşımasına imkan yoktu. Ne kendisi, ne de balığı eve varabilirdi.

Dizlerinin yukarısına kadar suya girerek çitlerden ilkini yapmaya, başladı. Gerekli ikinci taşı nerede bulabileceğini karanlıkta bile kestirerek elleri içgüdüyle uzanıyordu taşlara. Lady Jane No: 2'de en usta Gillon kabul edilirdi ocak tavanını desteklemek için payanda vurmakta. Suların yüzyıllarca işlemesi sonucu bulduğu taşlar genellikle düz olduğu için yığınak işi hızlı yürüdü. İkiye bükülmüş ve gücünü beliyle kaba etlerine vermiş olduğu halde saatlarca çalışabileceği için, hiç ara vermesine gerek kalmadan küçük engelleme çiti yükseldi ve bitti. Gillon bunu yalnız bir ocak işçisinin yapabileceğini düşündü. Som artık havuzun daha derin, daha karanlık yanlarına çekilemezdi. Büyük balığını kuşatma işlemi başlamıştı.

Som eğer isterse öne gidebilirdi, ama Gillon balığın o yana gitmeye hazır olmadığı inancındaydı. Göç eden bir balığın doğal itilimine aykırı olduğu için arkaya da gitmeyecekti. Ayakları yeniden sancımaya başlamıştı, bunun iyi bir işaret mi, kötü bir işaret mi olduğunu bilmiyordu. Irmaktan çıkmak ve ateş yakmak istiyordu, ama korkuyordu. Düpedüz kendini tehlikeye atmak olurdu bu. Acıya katlanmak daha iyiydi. Su donmaya başlamamıştı. Gillon suyun ısısının eksi on dolaylarında olduğu kanısındaydı ve bedeninin geri kalan kısmı suyun dışında kaldıkça ayakları eksi on derecede donmazdı. Su aktığı sürece bedenindeki kan dolaşımını sürdürecekti; ikinci çite başladı.

İkinci çiti de bitirip sudan çıktığında saatın kaç olduğu hakkında bir fikri yoktu. Çamların tepelerinden gördüğü yıldızlar ve ay, yakmak zorunda olduğu ateşin aydınlığını emmekte yararlı olacaktı.

Üç duvar vardı şimdi. Balığın önündeki, yerinden kopmuş ve ayrı duran kaya parçalarıyla her iki yanındaki çitler Balığın geri gitmeyeceğini varsayarak onu öldürmek işlemine girişebilirdi Gillon şimdi ya da bir çit daha çekerek hayvanı hapsedebilirdi havuzda. Yeniden suya girerek o çiti de çekmeye başladı. Bir saat geçmeden ağıl tamamlandı ve balığı öldürme vakti geldi.

Havuzun suyu doksan santim derinliğindeydi. Bu derinlikte ne taş atarak yaralayabilirdi balığı, ne de pirinç saplı

bastonuyla vurabilirdi. Her şeyi göze alıp küçük bir ateş yakmaktan başka çare yoktu havuzun kenarında, çünkü ateşe ve güneşe tutkun olan som, eski İngiltere'deki puta tapıcı bir kavmin papazı gibi elinde olmadan belirtirdi bu zaafını. Gillon ateşi yakıp bekledi ve balığının gümüşlü başı birden suyun üstünde belirdiği zaman da bastonu indirdi.

Gillon vurduğundan emindi, ama baş suyun içine girdi ve balık kayboldu. Gillon üst üste suya indirdi bastonu, ama bir yararı olmadı bunun. Ağır bir taş attı havuza. Balığın kanadına sürtünüp dibe indi taş.

«Kendini beğenmiş orospu çocuğu,» diye bağırdı Gillon.

Fena halde kızmıştı. çünkü yapmak zorunda kalacağı şeyi göze almak istemiyordu. Gece sona ermek üzereydi. Eğer somu elde etmek istiyorsa, suyun içinde gösterecekti bu çabayı.

Balıkla dişe diş güreş tutulduğunu gençken duymuştu. İskoçya'nın batısında, dağlık bölge kıyılarında ergenlik çağındaki çocuklar, ilk somlarını elle ya da bıçakla öldürmek üzere, sular çekildikten sonra oluşan havuzlara gönderilirlerdi. Ama o zamanlar su ılıkça ve havuz sığ olur, balık da soyunu üretmek çabasındaki bir som gibi vahşileşmezdi. Gillon yapmak zorunda kalacağı şey için hem kendisi, hem de balık açısından üzüldü. Balığın buraya kadar gelebilmek için nelere katlandığını biliyordu: Kuzey Atlantik'de yunuslardan, ayıbalıklarından ve köpekbalıklarından canını kurtarmak için geçen yıllar, anayurda dönmek için göze alınan yüzlerce mil, sonra hızla akan nehirleri ve kar suyuyla beslenen ırmakları aşarak bu havuza ulaşmak. Bütün bunlar bir madenci, bir balık hırsızı olan Gillon Cameron'un ellerinde kaderini beklemek için miydi?

Havuzun arka yanındaki bir çitin üstünden aşarak bekledi. Balık hiç kımıldamadı. Gillon bir adım atarak balığı öne doğru iteledi. Bu itelemeyi, ağılın baş tarafındaki kayalara doğru, yüzü hep hedefi olan ırmağın akış yönüne dönük balığı kayalara dudaklarını değdirinceye kadar sürdürdü ve daha fazla beklemeden avının üstüne atıldı.

Balığın gücü, özgürlüğünü elde etmek için harcadığı çaba, buz gibi suyun Gillon'un bedeni üstünde yaptığı etki kadar şaşırtıcı oldu. Gillon, balığı sımsıkı kavramış, kayaya vurmaya çalışıyor, balık da kuyruğunu kamçı gibi sallayıp bede-

nini eğip bükerek bu kollardan kurtulmaya savaşıyordu. Sonunda başardı ve Gillon'un önleyemediği son bir davranışla kurtulup, şaşkın ve belki de canı yanmış bir halde havuzun dibine indi.

«Kusura bakma,» dedi Gillon.

Kayaya dayanıp gömleğini ve pantolonundaki suyun havuza akmasını bekledi. Delirmiş olmalıyım ben diye düşündü. Kendi yaptığı bir havuzda, gecenin ölü sessizliği içindeki bir ormanda, kışın göbeğinde, yaralanmak, donarak ölmek, hapse atılmak tehlikeleri içinde, balığın kemikli yüzgeçlerinden derileri soyulmuş kanayan elleriyle yirmi kiloluk bir balığı öldürmeye çalışan kendini gözlerinin önüne getirmeye çalıştı.

Bir taş, sivri uçlu küçük bir taş buldu. Balığının bir yanını kesmek ya da biçimini bozmak istememişti, ama artık çaresizdi.

«Kusura bakma,» diyerek yeniden suya atladı. Balığı kollarıyla sararak havuzdan çıkarmak için kaldırmaya çalıştı, ama som'un sırt yüzgeci göğsünü kesiyor, kalçalarını döven kuyruğu canını acıtıyordu. Elindeki taşı balığın kafasına indirdi ve öbür kolunu açarak somu bıraktı. Suya düşen balık en az bir buçuk metre uzunluktaydı.

Canını kurtarmak ve dünyaya yeni hayatlar getirmek olan görevini karşılamak üzere, savaşmak için soğuktan donma halindeki komasından çıkan balık can acısından çıldırmış gibiydi. Bir çite doğru yüzerek duvarı yıkmak amacıyla önce ağzı, sonra da kuyruğuyla taşlara vurdu. Sıçrayacak şimdi diye düşündü Gillon.

Hız almak olanağı yoktu havuzda, o bakımdan, kıyıdan vuran ateşin altın ve gümüş yalazlamalarıyla bedeni son derece güzel bir hal alan balık sıçrama sırasında pek az bükülerek hemen hemen dik ve ağır fırladı sudan; Gillon'un, elindeki taşı bütün gücüyle başına indirmesi üzerine de hiç bir direnme göstermeden olduğu gibi suya düştü gene. Dipte, az bir süre yan üstü yatmış balığa bakan Gillon:

«Öl,» diye yalvardı. «Tanrı aşkı için, öl.»

Balık ağır ağır yeniden suyun üstüne çıktı, ona bir daha vurmak istemeyen, daha doğrusu artık ne yapmak istediğini bilmeyen Gillon balığa sarılarak havuzun dibine doğru kaydı ve ellerinden bırakmamış olduğu balıkla birlikte dibe vurdu.

Ağzına kum, çakıl ve soma ait olması gereken bir şeyler doldu. Balığın tohumu olduğunu anladı bunun; var olmayan yumurtaları döllendirmek için suya dökülen ve sonuna kadar yerine getirilen kutsal görevde, ölüm beklerken bile hayata yapılan hizmete ait spermler. Gillon balığın ağzını buldu ve elini onun başı boyunca kaydırarak solungacını tuttu, o zaman balığı ele geçirmiş olduğunu anladı. Ağız boşluğunu içinde duyuncaya kadar eli solungaça girdi, balık onundu artık, onun somu. Sendeleyerek, titreyerek doğruldu, çitin üstüne çıktı, kıyıdaki kayaların arasından geçirerek balığı ırmaktan çıkardı; kaygan kıyıya, oradan da patikaya taşıdı. Som hemen hemen hiç kımıldamıyordu. Bir gözüyle Gillon'u izlermiş gibi karın üstünde yatıp bekledi. Biliyor diye aklından geçirdi Gillon. Bastonu buldu, başına tek, hızlı ve isabetli bir vuruşla som'unu öldürdü.

«Kusura bakma,» dedi. «Kusura bakma ne olur.»

Som ırmağının kıyısına gidip yapmış olduğu hapishaneye baktı. İçinde balık yokken eskisinden daha büyük görünüyordu burası, perdeleri çıkarılmış bir pencere gibi, yaptığı işe şaşırdı Gillon. Burada neler olup bittiğini su kahyasının anlamaması için, işi bittikten sonra çitleri yıkmayı düşünmüştü, ama şimdi bilmesini istiyordu onun. Şaşırmasını istiyordu. Bu arada aklına başka bir şey de geldi, madencinin öyküsü —taşların yığılış biçiminden bunun bir madenci işi olduğu er geç anlaşılacaktı çünkü— ırmak için anlatılan bir efsane haline gelecek ve kendi sağlığında da, öldükten sonra da anlatılıp duracaktı.

25

BALIK DONMADAN ONCE GİLLON onun solungaçlarından ip geçirdi ve bastonunun sapında ta-

şıyabilmek için kuyruğunu başına bağlayarak bir yay gibi kıvırdı balığı, sonra ateşi besledi, ırmağı geçti ve izleyeceği yolun tersine bir iz açtı vadide. Geri gelince sırtındakileri çıkardı ve yatak örtüsüne sarınarak, sulu bir bölmede çalıştıktan sonra ocak paçavralarını kuruttuğu gibi kuruttu. Balığına sahip olduktan sonra ateş korkuttu onu. Alevler gözlerine pek kocaman görünüyor, sanki vadi boyunca kilometrelerce uzanıyormuş gibi geliyordu. Ama çare yoktu, ölmemesi için giysilerini kurutması gerekti.

Giysiler, Gillon'un umduğundan da kısa süre içinde kurudu. Ne var ki, ateşin yanında beklediği sırada ayakları şişmeye başlamıştı. Bu hal korkuttu Gillon'u. Giyindikten sonra, ölünce şaşılacak kadar ağırlaşmış olan balığı kaldırdı ve vadinin üstüne taşıdı, bir çam dalıyla geri döndü, ayak izlerini bu çam dalıyla süpürerek patika boyunca yürümeye başladı. Sabahleyin vadide esmeye başlayacak olan rüzgarın da yardımıyla ayak izleri iyice silinmiş olacaktı. Su kenarında daha fazla kalmaya dayanamadığı için ateşi kendi kendine sönmeye bıraktı ve güneş doğmadan saatlarca önce yüzünü güneye, Pitmungo'ya çevirdi.

Ormandan çıkacağı sırada güneşin doğmak üzere olduğunu gören Gillon açık kıra yönelmeden önce önünde uzanan araziyi incelemek için son ağaç sıralarının altında oturdu. Sol ilerisinde, sekiz yüz metre kadar uzakta, kırın ortasında, bacasından duman tüten, sıcak görünüşlü ,davet edici, saz damlı bir çiftlik yapısı vardı. Gillon orada jambon ve yumurta olduğundan emindi, ama burası da güvenilemeyecek kadar yakındı som ülkesine; hem babası ona bir kez, böyle kır rüzgarlarına açık yerde yaşayan çiftçilerin, rüzgar yiye yiye bu hale gelmiş soğuk, hatta tehlikeli kimseler olduğunu söylemişti. Gillon bu yüzden, sırtını bir çam ağacına dayamış olarak, ne gibi gelişmeler olabileceğini beklemeye ve sırtında kocaman bir balıkla kırdan geçmenin ne gibi tehlikeler doğurabileceğini düşünmeye başladı. Bu balığın yasalara aykırı olarak ele geçirildiğini kim bilecek ve som ırmaklarından bu kadar uzak olduktan sonra kim umursayacaktı böyle bir durumu?

Uyumuş olmalıydı. Çünkü adamın gelişini duymamış, yalnız onun, ayakkabısıyla şiş ayaklarına vuruşunu farketmişti. Çiftçinin bir kolunun altında bir yığın odun, öbür elinde de bir balta vardı.

«Haydi sırtla da gidelim,» dedi.

«Neyi sırtlayacağım?» diye sordu Gillon.

Adam, balığı gösterdi. Hapishanede rastlanacak tiplerden sert, çirkin suratlı birisiydi.

«Somu,» dedi. «Payımı istiyorum.»

Gillon kızmaktan çok şaşırmıştı. Adam konuşmasını sürdürdü:

«Benim toprağıma girmişsin. Balığı Krallığın sularından çaldın. Seni ele verirsem, Maccallum'un sana neler yapabileceğini düşünebiliyor musun?»

Baltanın ağzını Gillon'un gözlerinin önünde sallıyordu. Kendisine gözdağı vermek için böyle yaptığını düşündü Gillon. Ayakları bu kadar acı vermeseydi sorardı ona.

«İstediğin ne?»

«Kaç kilo bu? Yirmi, yirmi beş kilo var. Bir boğa yakalamışsın. Nasıl yakaladın bunu?»

«Girdim suya ve çıplak ellerimle yakaladım.»

«Siktiğimin yalancısı.»

Gillon bu balığı nasıl yakaladığına kimsenin inanmayacağını anladı. Yalnız kendisi bilecekti bunu.

«İyi ya, söyleme siktiğimin sırrını. Senin yerinde olsam ben de söylemezdim. Toprağımdan geçiş bedeli olarak beş kilo balık vereceksin bana.»

«Beş kilo mu?»

«Ya beş kilo verirsin ya da şimdi Maccallum'a giderim. Bana verecekleri ödül ne olur bilir misin?»

Gillon başını sallayarak bilmediğini belirtti.

«Eğer bilseydin, beş kilo balığın ne kadar ucuza geldiğini anlardın.»

Gillon balığın ipini çözdü. Çamların arasındaki karların üstünde yatışı öyle güzeldiki sombalığının.

«Başını neden taşıyorsun bunun?»

Adam baltasını indirdiği gibi balığın başını gövdesinden ayırdı.

«Orsopu çocuğu,» dedi Gillon.

Adam oralı olmadı.

«Kuyruğu da,» dedi.

Balta yeniden indi. Adam, baltasının ağzıyla bir işaret yaptı balığın kuyruk tarafında.

«Buradan aşağısı benim,» dedi.

Gillon'un bir şey söylemesine fırsat vermeden de balığın sekizde biri kadar bir bölümünü kesip attı.

«Hay Allah kahretsin, amma da iyi bir som ha. Tertemiz. Yeni gelmiş denizden. Solungaçlarındaki bitler bile görünüyor. Bir dahaki sefere gece gel.»

«Sağol,» dedi Gillon.

Adam:

«Bir şey değil, ne olacak,» diyerek patika boyunca çiftlik yapısına doğru uzaklaştı. Gillon'un babası haklıydı.

Kalkmak istemedi. Canı kar ve çam iğnelerinin üstünde balığının yanına uzanıp dinlenmeyi çekiyordu, ama bir korkuyla yerinden fırladı. Eğer adam gelmemiş olsaydı, sırtı ağaca dayalı orada oturur durumda donmuş olacaktı. Adamın ardından,

«Hey!» diye bağırdı. «Canımı kurtardın sen benim. Sağol.»

Rüzgar çarpmış hayatı boyunca düşünüp dursundu şimdi adam. Gücü yettiği kadar hızla kırda yürümeye başladı, çünkü kim temin edebilirdi, adamın Maccalum'a gitmeyeceğini? Rüzgar sert sert esiyordu. Denizde geçmiş böyle rüzgarlı günleri hatırladı, ama o zamanlar rüzgar hep ona yardımcı olmuştu; şimdiyse canını yakıyordu. Kır kilometrelerce uzanıyordu önünde. Bu düzlüğü aşıp aşamayacağını merak etti, sonra ocaklardan dışarı küfelerle kömür taşıyan kadınları hatırladı. Her gün yaparlardı bu işi kadınlar. Yürüyebilirdi.

Ne kadar olduğunu kendisinin de bilmediği bir süre sonra, kırdaki karın inceldiğini, eridiği yerlerde de yeşilliklerden adalar meydana gelmiş olduğunu gördü. Oraya buraya çam kümeleri, rüzgar tutmayan yeşil karanlıklardan cepler serpilmişti. Gillon korkuyordu bunlardan. Onun istediği, kıvrılıp yatacağı bir mahzen, bir inek ahırı ya da bir ot yığınıydı. Sonunda bir inişin başına geldi ve kilometrelerce ötede, doğuda, bazı bölümleri buz tutmuş koyu mavi Loch Leven'i gördü. O, su üstünde körleme bir hesapla yolunu bulan eski denizci, kilometrelerce batıya düşmüştü.

Yanlışı kabullenmekten başka yapacak bir şey yoktu ve yüzünü batıya dönüp Blackface cinsi koyunun en iyi hakkından geldiği kaba otlak denen, sert köklü kır boyunca inmeye başladı. Doğuya yönelen bir iz görüp oraya geçti. çünkü bir

iz yol demekti, yol da Cowdenbeath kavşağı. Kırdaki toprak tümseklerin ardına gizlenmiş dağınık birkaç küçük çiftlik gördü ve günün geç bir saatında beş, altı evlik bir köye rastladı. Birkaç kişi onu selamlamak, daha doğrusu balığı görmek için çekine çekine evlerinden çıktı. Bir kır ırmağında yakalanmış yarım kiloluk bir alabalıktan daha büyüğünü hiç görmemişlerdi belki. Gillon.

«Cowdenbeath yolu buraya ne kadar uzaklıkta?» diye sordu.

Küçük köyün bir yerlerinde pişirilen yulaf kokusu geldi burnuna.

«İsteyen olursa, yulaf ekmeği karşılığında bu taze somdan verebilirim,» dedi.

Köylüler ona baktılar.

«Çekinecek bir şey yok, usulüyle avlanmış bir som bu,» diye bağırdı. «Yulaf ekmeğine karşılık som, daha ne cehennemin kökünü istiyorsunuz?»

Bir işaret verilmiş olmalıydı ki köylüler beyaz, küçük evlerine girdiler, kapılarını Gillon'un üstüne kapattılar ve onu burun kemiğini sızlatan sıcak ekmeklerin kokusuyla başbaşa bıraktılar. Gillon.

«Ne oldu size?» diye bağırdı.

Kendisini seyredilecek bir şey haline soktuğunun farkındaydı, ama olan olmuştu artık. Onların, kurşunla tutturulmuş pencere camlarının ardından kendisine baktıklarını görüyordu ve birden bunların İskoçya Keltlerinin dilini konuşan, anlayamadıkları her şeyden korkan, yalnız birbirleriyle beraberken kendilerini güvende duyan saf İskoçyalı Keltler, kırda tecrit edilmiş yitik bir kültür adası olduklarını anladı. Eskiden olduğu gibi evlerinde ineklerle birlikte yaşadıkları, ateş olarak da yer kömürü ya da kömür tozu karıştırılmış inek pisliği yaktıkları muhakkaktı. Böyle bir ateşte balık kızartmak fikri çok iğrenç geldi Gillon'a ve yürüdü. Elinde gübre tarağıyla bir adam çıktı bir inek ahırından ve durup Gillon'a baktı. Adam bambaşka bir yüzyıldandı. İnek pisliği lekeleri içinde bir İskoç etekliği giymişti.

Gillon artık yerde kar kalmayıncaya kadar iniş aşağı yürüdü. Hiç bu kadar yükseklere çıktığını hatırlamıyordu. Eklentileri olan büyük bir çiftliğe ihtiyacı vardı şimdi ve Loch Leven yakınlarında da iki katlı büyük bir evi, evin ar-

lında yanaşmalar için bir bölmesi, daha arkada da inekler için ahır, koyunlar için ağıl gibi her türlü eklentileri olan böyle bir çiftlik buldu. Süt sağma işini bitirmiş olmalıydılar, çünkü Gilon adamların ineklere şalgam verilmesi hakkında bir şeyler bağırdıklarını duydu, sonra sütevinin kapısı küt diye kapandı, bir tanesinin elinde fener olan adamlar avluyu geçip yanaşmaların bölümüne gittiler, bölümün kapısı açılıp kapandı ve sesler dindi. İnek ahırı boş olmalıydı. Ya uzaklardan dolanıp ahıra arkadan yaklaşır ya da avludan geçme tehlikesini göze alarak dümdüz giderdi; çok yorgun olduğu için tehlikeyi umursamayarak ikincisini yeğ tuttu. Bir köpek havladı, ama umursamadı. Avluya ışık vurmuştu, ama yürümesini sürdürdü. İskoç çoban köpeğinin havlamaları, çok yakından gelen çamurdaki koşuşmalar, ağılda tilki var gibilerden bir bağırma filan derken kapıyı buldu, yavaşça açıp ardından kapattı.

Güvenlikteydi artık.

Kokular, hayvanların sıcaklığı, sidik ve gübre, soluğunu kesti. Karanlıkta bir an samanlığı bulamadı ve olmaması ihtimaliyle ürperdi —samanlık bulamazsa öleceğini sanıyordu— ama el merdivenini buldu. Kuru otları çukurlaştırarak içine girdi, örtüsünü üstüne örttü ve bu otlu sıcaklığın içinde dinlenmek üzere balığın yanına uzandı. Som hâlâ taze, buzları hâlâ çözülmemişti. Sanki ona duyduğu yakınlığı anlarınış gibi balığı okşadı.

26

DOĞAL VAHŞİLİKLERİ, VAHŞİ HIRSlarıyla uyandırdılar onu. Sesler, küçük hırs ve heyecan ciyaklamaları değil; önce göğsünde, sonra yüzünde dolaşan, taze yiyecek heyecanıyla gizliliği unutmuş aceleci ayaklar. Gillon onları göremiyordu, ama her yerde, bütün çevresinde varlıklarını duyuyordu. Fareler. Kokusunu almışlar, yirmisi,

otuzu birden çiftliğin dört bir yanından koşa koşa gelmişler, balığın üstüne üşüşmüşler, taş gibi sert etini kemiriyorlar, parçalıyorlar, tırmıklıyorlardı. Gillon:

«Defolun,» diye bağırdı. «Defolun! Defolun!»

Ama fareler balığın başka bir yanına atıldılar ve saldırılarını sürdürdüler. Gillon bastonunu kavrayarak farelere indirdi. Bedenlerine inen bastonun acısıyla fareler cıyakladılar, ama bu durum daha başka farelerin gelmesini önlemedi. Gillon, aşağıdaki kapı aralığında ışık ve adamlar belirinceye kadar kımıldayan her şeye, her karartıya ,her sese bağıra bağıra vahşice bastonunu savurdu. Adamlardan biri:

«Ne oluyor orada?» diye seslendi yukarı doğru.

«Balığımı yiyorlar,» diye bağırdı Gillon. «Siktiğimin fareleri balığımı yiyorlar.»

İki kişi el merdivenine seğirterek samanlığa çıktılar.

«Aman Tanrım, ne güzel balık. Ver bana bastonu.»

Yanaşmalar, ışığın da yardımıyla, hiç telaşa kapılmadan düzenli, vahşi bir keyifle fareleri yok etmeye başladılar. Bir tanesi:

«Hiç bu halde görmemiştim onları.» dedi.

«Heya, onlar da hiç som görmediler,» dedi başka biri, ölü fareleri yarım bir fıçıya doldururken.

Elinde pirinç saplı baston olan yanaşma işini bitirdiği zaman, şalgam fıçısı da ölü farelerle dolmuştu. Olayın dehşetinden kurtulamamış olan Gillon, yanaşmaları meraklandıran bir titreme içindeydi.

«Neyin var adam? Burası soğuk değil ki titriyorsun. Sıcak burası.»

Güzel balığını farelerle kaplanmış görmenin onda uyandırdığı duyguyu anlamalarına olanak yoktu.

«Bu benim ailemin Noel yemeği.»

«Ver hele sen şunu bana.»

Yanaşmalardan biri balığı aldı. Gillon bir süre sonra bir tulumba sesi duydu ve adam balıkla döndü. Balığın ve farelerin kanları temizlenmiş, sadece küçük tırnak izleriyle diş yerleri kalmıştı. Bunları da kimse fark etmezdi.

«Yasak yerde balık avladın, değil mi?»

Gillon onayladı:

«Aferin sana. Kolay iş değil böyle bir balık avlamak. İşçisin değil mi?»

«Kömür madencisiyim.»

«Ne yanda?»

«Pitmungo'da.»

«Bize iş bulabilir misin orda? İyi para veriyorlarmış diye duydum.»

Gillon başını salladı.

«O yüzden buradayım ben. İş yok. Çoluk çocuk yemek ister. Yalnız tuzlu morinaları var Pitmungoluların Noel'de yemek için.»

«Bak hele, kötü bu yahu. çok kötü. Burada kal, yarım bir kaz uyduralım sana. Noel'de bir kazı olmayan adam, adam sayılmaz, Noel yaptı sayılmaz.»

«Heya, sofrasında bir kaz olmayan adam, yüreğine bir bıçak saplasın daha iyi.»

Gillon'un canı sıkılmıştı.

«Bir som da görür o işi,» dedi.

«Görür heya, kim bilir, biz hiç yemedik. Onlara göre bu balık, bizim harcımız değil.»

Balığa baktılar. Gillon adamlardan birinin bıçağını alarak balıktan iki dilim kesti.

«Tereyağına bulayıp ızgara yapın,» dedi. «Anlıyor musunuz? Haşlamayın.»

Adamlar başlarını sallayıp Gillon'a teşekkür ettiler. Bir tanesi balığı bir iple bağlayarak jambonları yaptıkları gibi bir kirişe astı.

«Uyumana bak şimdi,» dedi. «Ama gün ışımadan gitmiş olman gerek. Horozları duyduğun zaman yola düş, olur mu?»

Gillon olumlu anlamda başını salladı.

«Çiftlik sahibi elinde somla bir adam görürse pek hayra yormaz. Som çalan bir adam, koyunu haydi haydi çalar.»

«Hayır hayır.»

Onu numara yapıyor sandılar.

«Sakın burdan koyun çalma, olur mu?»

Hırsız yerine koymuşlardı onu. Baştan aşağı hırsız bir ulus diye aklından geçirdi Gillon.

Öldürdüğünden beri ilk kez som'un güven içinde olduğu duygusuyla otların arasında derin, sıcak bir uyku çekti. Zaman zaman uyanıp horozlara kulak veriyor, her seferinde yattığı yeri daha çok seviyordu. Yıldızları görebildiği bir pencere vardı samanlıkta. Gök açık, hava düzgündü. Aşağı-

daki sığırın patırtısından başka ne bir ses, ne bir rüzgar, ne de bir kımıltı vardı. Son uyanışında şafak sökmüş, horozlar hep bir ağızdan ötüşmeye başlamışlardı. Kendine çeki düzen verdi —ayakları iyiceydi— ve el merdivenini indi.

Bir balıkçı elinden çıkmış gibi tertemiz kesilmiş olan balığının yarısı, evet yarısı elden gitmişti

Balığımı çalmak için gece gelen pezevenkler; pis, murdar orospu çocukları diye düşündü. Gözlerini, kirişe asılı güzel balığından ayıramayan Gillon hırs ve aczinden ağzı kupkuru olduğu halde korkunç bir şey yapmayı, inek ahırını ateşe vermeyi düşünürken İskoçya'ya özgü boynuzsuz bir cins öküz olan bir Galloway, som'un asılı olduğu kirişin altına gelerek, sanki ömrü boyunca yaptığı bir şeyi tekrarlarcasına bir sirk hayvanı gibi arka ayaklarının üstüne dikilip burnunu ve dilini balığa değdirdi. Som, ahırdaki en yüksek ve en uzun boyunlu sığırın boyuna göre budanmıştı.

Som kala kala on kilo kalmıştı. Kim derdi ki bu balık büyük bir somdu, nehirdeki bir boğaydı, erkek somların en erkeğiydi?

Ne olursa olsun, gene her şeye değdiğini düşündü Gillon. Adam başına bir kilo taze som. Hayattı bu, yemekti bu. Noel için tuzlu morina değildi som. Çiftlik yanaşmalarının tarif ettiği yerde Cowdenbeath yolunu buldu ve inişe vurdu. Eğer bir terslik olmazsa, akşam yıldızlar çıkmadan Pitmungo'da olurdu.

Ayaklarının şişeceğine dair hiç bir belirti yoktu. Acı duymadan yürüyordu. Sonra, bir şeyle vurulmuş gibi ani ve büyük bir sancı duydu.. Ayakkabısını ve çorabını çıkardığı zaman şaşırıp kaldı. Ayağındaki şiş adamakıllı büyümüş, ama donmuş olması acı duymasını önlemişti. Bütün topuk şişmiş, ayağın arkasında, buz gibi rüzgarda yanan korkunç görünüşlü kırmızı ve mor bir halka meydana gelmişti. Bu ayakla yürümesi imkansızdı. Yolun kenarında oturup, Cowdenbeath'e giden bir tüccar ya da çiftçinin kendisini arabaya alması umuduyla beklemekten başka yapacak bir şey yoktu. Soğuk hava ayağına iyi geliyordu ve aşağı Fife'daki sofralar için patates yüklemiş olarak ufak tekerlekleri üstünde yuvarlana yuvarlana bir araba yolda göründüğü zaman ayağındaki yanma da dinmişti.

«Cowdenbeath'e kadar arabana alır mısın beni?»

Çiftçinin, ayağına baktığını gördü.

«Noel için eve yetişmek istiyorum da.»

«Bilmem ki, yüküm ağır, hayvan da zayıf. Ama hayvanın hakkını verirsen...»

«Hayvanın hakkı mı?»

«Hayvanın ya da benim.»

Adam hâlâ Gillon'un şiş ayağına bakıyordu.

«Bir dilim som'a ne der, dersin?» diye sordu Gillon.

«Yer yer. Taze, değil mi?»

«Firth of Tay'den çalındı dün gece.»

«Bir dilim de sahibi ister o zaman.»

Gillon adama, balığına ve ayağına baktı.

«Ver bana bıçağını,» dedi.

Kasabaya yaklaşıncaya kadar konuşmadılar, sonra adam kömür madencilerinin ne sefil kerhaneciler olduğunu, kölelikten hiç kurtulmamaları gerektiğini söyledi; Cowdenbeath'e geldikleri zaman da arabadan inmesine yardım etti.

«Beni dinle,» dedi. «Kayın ağacı yaprağına sar ayağını, lapa gibi cerahati çeker. Eee...»

Elini uzattı:

«Noel'in kutlu olsun.»

Şu insanlar, ne anlaşılmaz yaratıklar diye düşündü Gillon.

Şimdi gideceği yer, kimsesi olmayan madenciler için iç çamaşırı ve çorap ören Fordell Street'deki dulun eviydi. Cebinden hiç masraf etmemiş olduğu için çok seviniyordu. Ama kadın balık değil, para istedi. Çok iyi örülmüş iki çift çorap aldı ve omuzunda kötürüm edilmiş bir balıkla ayakkabısız olarak Pitmungo yolunda yürüyüşü gözlerinin önüne geldi. Yol yarı donmuş çukurlarla doluydu, ama hızlı yürüyebiliyor ve çoraplar ayaklarını sıcak tutuyordu. Yıllarca önce Maggie'yle sevişttiği kayın ağaçlarının olduğu yere gelince, ayağına bakmaya korkarak çoraplarını çıkardı ve kırın su toplamış yerlerinden yalın ayakla geçip ağaçlığa gitti, bir avuç dolusu kahverengi, parlak yaprakla geri dönerek ayağındaki şişi bunlarla sardı, üstüne de çorabı çekti. Güneş ardında kaldığı için önündeki gök aydınlık görünüyordu. ve Yüksek Alan'a çıkmaya başlayıp çevresine bakıncaya kadar da güneşin ne zaman ufka dayandığını anlayamadı. Güneş battıktan sonra soluk ve soğuk yüzlü bir ay, ilk yıldız, daha sonra öbür yıldızlar belirdi, gece indi.

Morinayı gizlemek, kösele gibi derisini yenilebilir bir hale getirmek için salçaları hazırlamaya, kemikli balığı suda kaynatmaya başlamış olmalıydılar şimdi Pitmungo'da. Henüz geç kalmış değildi. İyi bir ateşte balığı yarım saat, kırk dakikada pişerdi; kendisi de sadece bir saat mesafedeydi eve.

Yüksek Alan'ın tepesine varınca soluk almak için durdu. Kömür gemileri Noel gecesi bile yüklendiği için limanda ve uzun, dar körfezde ışıklar aşağı yukarı kımıldayarak, yer değiştirerek oynaşıyordu. Ocaklarda işler açılmış olmalıydı. Gillon buna sevinip sevinmediğini anlayamadı.

Gillon'u ilk kedi, yol White Coo fidanlığına girmeden az önce yakaladı. Onun ayağı ve ıslanmış yün çoraplarıyla ilgileniyormuş gibi yaptıktan sonra atlama hazırlığını hiç belli etmeden sıçradı ve balığa ulaşmak umuduyla Gillon'un sırtının ortalarını buldu. Gillon:

«Defol,» diye bağırdı.

Kedi yere düşerek aradaki mesafeyi korudu ve Gillon yürümek üzere döndüğü zaman yeniden sıçradı. Gillon bu kez kedinin tırnaklarını sırtındaki örtüye geçirdiğini farketti ve çok öfkelendi. Ayakkabılarını ve sırtındaki örtüyü feda etmek zorunda kalacağını biliyordu. Balığı bir kolunun altına alarak açlıktan çılgına dönmüş kedilerle cebelleşmeye başladı, çünkü dörtleşmişti şimdi kediler.

Meyva ağaçlarını arkada bıraktığı sırada kedilerin sayısı da altıyı, sekizi bulmuş, Gillon'un pirinç saplı bastonunun menzili dışında kalarak sırası geldiği vakit paylarını muhakkak alacaklarmış gibi balığı gözleyip, açlıklarına rağmen, Gillon'un yanlış bir hareket yapmasını sabırla bekliyorlardı.

Terrace'a geldi. Tosh-Mungo Terrace'daki bütün evlerin bütün pencerelerinde ışık vardı, görebildiği kadarıyla Pitmungo'daki bütün evlerde ışık vardı. Yakıt ve ışıktan kısıntı yapabilmek için loş odalara doluştukları söylentileri gibi pek öyle kasvetli değildi demek tuzlu Morina Noel'i. Evlerin çoğunda, her duyuşunda Gillon'u üzen eski İskoç Noel ilâhileri söyleniyordu.

Japplerin evinde bira içiliyordu. Ön odanın köşesinde orta büyüklükte bir fıçı vardı. Bir bardak soğuk olmayan birayla bir miktar viski ne iyi olurdu şimdi diye düşündü Gillon

ve cüretlerini gittikçe artıran kedilere bastonunun sallayarak topallaya topallaya sokak boyunca yürüdü. Kediler şimdi kavgacı sesler çıkarıyorlardı ve birisi pencereye gelip sokağa baktığı, zaman, Gillon, peşinde miyavlayan bir yığın kedi omuzunda bir balık; fareler, kediler ve balığın yırttığı gömleği, tıraşı uzamış, saçları rüzgardan darmadağın, ayakkabısız, yarı donmuş, açlık ve soğuğun elmacık kemiklerine yerleştiği görünüşüyle ne garip, ne gülünç bir hali olduğunu farkediyordu.

Burnuna yeniden Pitmungo kokusu geldi, her zamanki gibi ıslak kömür tozu, vadideki çalışmaların hafif kükürtlü kokusu, ama bunlardan daha çok da ikinci sınıf bir balığın, tuzlu morinayla rüzgarda kurutulmuş ve sertliğini gidermek için tokmakla döğülmüş vatozun ağır kokusu.

Geri kalan sekiz, dokuz kilo som için katlandığı eziyetler pek fazla sayılmazdı. Hapse atılabilir, ölmüş olabilirdi. Eğer kötü bir mikrop kapmışsa, bacağını kaybetmek olasılığının da bulunduğunu bilmiyor değildi. Ama her şeye rağmen başarmıştı. Bunu başarmak için yola çıkmış —şimdi öyle uzun bir zaman önce gibi geliyordu ki— ve geri dönmüş, kendi ırmağında yasak balık avlamış, avladığı balıkla evine dönmeyi başarmıştı. Tanrı da biliyordu ki aptalca bir şeydi bu, ama Pitmungo'nun aşağı ve yukarı sıraevlerinde hiç kimsenin yapamadığı bir şeyin üstesinden gelmişti. Noel'e layık bir Noel kutlanacaktı evinde.

Eve varınca dışarda durarak gözlerini ışığa alıştırmak istedi. İçeri girdiği zaman her zamanki gibi hiç bir şeyi seçemez hale gelmek istemiyordu. Pencereden, hepsinin masadaki yerlerini aldığını, ama yemeğe başlamamış olduklarını gördü, sevindi. Daha fazla kalamazdı dışardı, çünkü kedilerin gürültüsünü duyabilirler, dışarı çıkarlar ve onu görürlerdi, böyle olmasını istemiyordu. Andrew bir yemek öncesi konuşması yapar gibiydi, tam zamanıydı içeri girmenin. Kapıyı açıp içeri girdi ve nereye gideceğini, ne söyleyeceğini bilmez bir halde aydınlık odada kalakaldı. Ne halde olduğunun farkındaydı. Sam.

«Aman Tanrım. ne oldu Baba?» dedi. «Ne yaptılar sana?»

«Kimse bir şey yapmadı bana,» dedi Gillon. «Yapacağımı ben yaptım onlara bir kez.»

Yürüdü, daha iyi seçiyordu şimdi ve balığını masanın üstüne bıraktı. Balığın masada çıkardığı sesten ve iriliğinden hoşnut kaldı. Bu irilikte hiç bir şey girmemişti evlerine daha önce. Andrew,

«Çok güzel bir balık, Baba,» dedi.

Ötekiler de balığın çevresinde toplandılar. Yalnız Maggie kocasına bakıyordu.

«Şapkanı yitirmişsin,» dedi. «O güzelim şapkanı yitirmişsin.»

Gillon, sanki bulmakta güçlük çekiyormuş gibi elini ağır ağır başına götürdü ve eli saçlarına değince şaşırdı. Acaba ne zaman yitirmişti, o güzelim şapkasını? Acaba havuza başında şapkayla mı dalmıştı? Sudan gelen şapka suya gitmişti. Sam;

«Şapka da ne olacakmış?» dedi.

Heyecanlanmıştı.

«Erkek işi bir Noel kutluyoruz.»

Dolaba gidip viski getirdi ve çay fincanlarıyla taslara içki koydu. Kutlayacak bir şeyleri vardı artık. Babalarına bakıp beklediler. Gillon,

«Cameronlar tuzlu morina yemeyecekler,» dedi.

Viskilerini kaldırıp içtiler, babalarının ve onun balığının şerefine.

27

NOEL'DEN BİRKAÇ GÜN SONRA, HASta yatmakta olan Gillon'u ziyaret etmek üzere Bay Selkirk oflaya puflaya yola düştü.

«Hiç bir şey dinlemek istemiyorum,» dedi. «Çocukça bir kaz avı merakına kapılarak ne yaptığını, nereye gittiğini duymak istemiyorum.»

Kaz avı lafı güldürdü Gillon'u.

«Ama bunu okumak isteyeceğini biliyorum.»

Cebinden bir zarf çıkardı, zarftan bir kupür aldı. **The** Scotman'ın maliye sayfasından kesilmişti bu.

LONDRA — 3 Ocak — Fife ve Brumbie Hall Lordu, Pitmungo Kömür ve Demir Ortaklığı yönetim kurulu başkanı Lord Fyffe, ortaklık hisse sahiplerinin bugünkü yıllık toplantısında yaptığı konuşmada, bütün masraflar çıktıktan sonra % 54 net kâr sağlandığını bildirmekle büyük bir memnunluk duyduğunu açıklamıştır. Müdürler kurulunun onayıyla netin % 14'ü gelecekteki yatırım ve masraflara % 40'ı da kâr payı olarak hisse sahiplerine ayrılmıştır.

Lord Fyffe, sonbahardaki kömür durumunun karamsar tablosu dikkate alınırsa, bu yıl elde edilen sonucun geçen yılki % 45 kâr payına oranla çok olumlu olduğunu söylemiştir. Şirketin sonbaharda uyguladığı sıkı ve geleceğe dönük tutumu sayesinde kararlı bir kazanç durumunun elde edilmesi sağlanmıştır.

Toplantının sonunda Lord Fyffe ve müdürler kurulunun politikası oy birliği ve alkışlarla onaylanmıştır.

Niteliğini iyice kavramak, acısını iyice duymak için Gillon birkaç kez okudu kupürü. Bulundukları yerin dibiydi bu ve inecekleri daha alt bir basamak yoktu.

«Şimdi bize katılmaya hazır mısın?» diye sordu Selkirk.

Gillon başıyla hazır olduğunu işaret etti.

«Eğer Keir Hardie gelirse, evine almaya hazır mısın?»

«Heya.»

«Eğer polis ya da asker gelirse, karşı koymaya hazır mısın?»

«Eğer o zamana kadar ayağa kalkabilirsem.»

«Ve seni parçalamaya kalkarlarsa, şirket yani, parçalamalarına razı olacak mısın?»

«Eğilip bükülürüm belki, ama parçalanmam. Parçalanmıştan da öte bir haldeyim şimdi. Bacaklarımın şu haline bak.»

Üstündeki örtüyü yukarı doğru çekti, ama Bay Selkirk bakamadı, burnuna gelen koku yetmişti bakmaması için.

«Ne yaptılar sana be adam?» dedi.

Gerçeği o zaman anladı Gillon. Bunu kendisi yapmıştı, ama yapmaya zorlamışlardı onu.

«Kendi kendime hayır demekten usandım artık,» dedi.

Bay Selkirk'in onu anlayıp anlamadığını bilmiyor, umursamıyordu da. Önemli olan kendisini, kendisinin anlamış olmasıydı.

«Bir değişiklik için evet demenin vakti geldi.»

«Neye evet demenin vakti?» diye sordu Selkirk.

«Bir şeye. Neye olduğunu, sırası geldiği zaman anlayacağım.»

Bay Selkirk, Gillon'un sesindeki uyumdan ve gözlerindeki ifadeden etkilenmişti.

«Yarı okur yazar bir adama göre çok iyi belirttin duygularını,» dedi ve gazete kupürünü alarak geri döndü.

Gillon'u kurtaran Sarah oldu. Annesinin isteği üzerine her sabah Tosh-Mungo'nun bir ucundaki evinden geldi —Walter Bone'un izniyle elbette— ve babasının ayağındaki cerahati akıttı, yıkadı. Aradan bir hafta geçip de yara gene iyileşmeyince Dr. Gowrie çağırıldı.

«Aptallık edip iyice bir soğuk çaldırmışsın ayağına, sonra bu kadarla yetinmeyip çürütmüşsün eti. Eğer bana sorarsanız...»

«Size bunun için para veriyorum,» dedi Maggie.

«... bacağı kesmek gerekecek şuradan.»

Gillon sıçradı; Dr. Gowrie madencilerin de canlarının acıyabileceğini düşünmemişti.

«Ya da, daha iyisi, şuradan.»

«Olmaz,» dedi Gillon.

«Bu aile zaten iki bacak yitirdi,» dedi Sarah. «Bir üçüncüsüne yer yok.»

«Ayak simsiyah olunca kesmek gerekecek. O zaman sürüne sürüne bana geleceksin, Cameron. Ama sürünmekte geç kalma, yoksa yalnız iki bacağını yitirmekle kalmaz, canını da yitirirsin.»

Sarah sonsuz bir sabırla iltihabı temizledi de, temizledi. Kocasının yitirmiş olduğu şeyi babasında kurtarmaya kararlıydı. Hazırladığı yulaf ezmesi lapası cerahati söktürüyor gibiydi. Koku çok kötü olduğu için, odadaki havayı temizlemek üzere ateşin üstüne tuttukları bir kürekte, çekilmiş kah-

ve yakıyorlardı. Gece örttükleri zaman Gillon'un ayakları evin sıcaklığında yanıyordu. O yüzden Maggie ayrı yerde yatmaya başladı. Gillon'un yattığı odanın penceresini açık tuttular da bu yanma dayanılır bir hal aldı. Donmuş etin gece soğuğuna tepkisi daha az acı verici oluyordu.

Gillon hiç bir gün daha iyi olmadı. Ama bir gün geldi durumu daha da kötüleşmedi ve öyle uzun bir süre aynı durumda kaldı ki, ayağın iyileşmeye doğru gittiğini anladılar. Gillon şubatta yürüyebileceğine karar verdi ve yürüdü de: Ayağına fazla ağırlık bindirmemek şartıyla. Boş bulunup da kuvvetlice bastığı zaman ayak kurbağa boğazı gibi şişiyor; çirkin, yeşilimsi beyaz bir renk alıyordu. Martta iş çizmelerini giyip her gün birkaç saat ayaklarında tuttu. Geri kalan zamanlarda ya cumbada oturup okuyor ya da baharın kapı aralığına vuran ilk güneşi altında oturup Spor Alanı'nda yeniden boy vermeye başlamış olan kara dağa bakıyor, Kömür ve Demir Ortaklığı'nın geleceğe dönük tutumu sayesinde elde ettiği yüzde kırk kâr payını düşünüyordu. Kendisinin de farkında olduğu gibi aklına takılıp kalmıştı bu. Bazan kendi kendine, ya da ev halkının yanında hiç farkında olmadan bu yüzdeyi yüksek sesle söylüyordu. Kırın kendilerinden çalınacağını anladığı zamanki haline dönmüştü Sam'ın.

Zaman zaman günde bir ya da iki kitap okuduğu oluyordu. En çok **Kıral Lear**'i sevmekle birlikte **Macbeth**'le başlayıp hepsini bir kez daha elden geçiriyordu. **Hamlet**'i ve kanıt gözlerinin önünde olduğu halde genç adamın karar verememesinin nedenini bir türlü anlayamıyordu. Bay Selkirk'e hiç bir zaman açıklamamış olmakla birlikte kendisine Hamlet'ten çok şeyler olduğunu gizliden gizliye duyuyordu.

Onunla birlikte yaşayanlar bile her gün onda yer alan değişikliği, yüzüne geri gelmekte olan dolgunluğu, zayıflığın kaybolmasıyla birlikte geride kalan yılları, boynundaki ve yüzündeki sert çizgileri görebiliyorlardı. Güç zamanlarda unutulan şey yeniden ortaya çıkmıştı, ailesinin en yakışıklı kişisinin kendisi olduğu, Cameron ya da Drum'dan hangi yana çekmiş olurlarsa olsunlar ötekilerin hepsinin kanlarına Pitmungo'dan, ocaklardan, karanlıktan ve dünyaya geldikleri günden başlamak üzere beslendikleri kömür tozundan bir şeyler karıştığı. Pitmungo halkından biri olmak için yıllarca süren uğraşmadan sonra içindeki dağlılık yeniden ortaya çıkıyor, yeniden bir yabancı oluyordu.

Üçüncü kezdir ki, Henry George'un «Varlığın Dağılımında Maddi Gelişmenin Etkisi» kitabını okuyor, yeri gelip de kullandığı zaman kendisi söylüyormuş duygusunu vermek için zaman zaman: «Doğru doğru,» diye mırıldanıp, Maggie pencereden giren yumuşak ışıkta diktiği örtüden başını kaldırıp da kendisine baktığı sırada, yapmaması için Selkirk çok yalvardığı halde kitaptaki o satırların altını çiziyordu. Gillon okurken karı koca hiç konuşmuyorlardı ve Gillon ona kitap okumaya uğraşmaktan cayalı çok olmuştu.

«Sen gene Strathnaira'de evlendiğim adam oldun,» dedi Maggie.

Gillon başını kaldırdı, ama Maggie'yi göremedi. Bakışlarını, yakın bir şeyden uzaktaki bir şeye çevirdiği zaman görmekte sıkıntı çekiyordu hâlâ. Madende olmamak yetmiyordu madenci gözünden kurtulmak için.

«Ne dedin?» diye sordu.

«Önemli değil,» dedi Maggie.

Oysa onun ne dediğini duymuştu Gillon. Başını yeniden kitabına indirdi, ama okumadı. Onu yeniden gördüğünü söylüyordu Maggie. Başını eğmiş önemsiz, hafif bir işle uğraşırken, diz çökmüş ocaktaki kömürleri üflerken ara sıra ona bakıyor ve gönlünün gözüyle görüyordu onu Gillon. O zamanlar uzanıp ona dokunmak ya da sadece ikisini ilgilendiren bir lâf etmek istiyordu. Ama her seferinde bir şey ona engel oluyor, bir güç ellerini olduğu yerde ve ağzını kapalı tutuyordu. Görmek ve dokunmak her zaman bir şaşkınlık ve pişmanlıkla karışık garip bir kızgınlık duygusuna yol açıyor gibiydi. Görünmeden yaşamanın daha iyi olduğuna karar vermişti.

Mayısın ilk günü İskoçya'daki herkes yüzünü kırlardaki ve parklardaki mayıs çiğiyle yıkarken Gillon başka yana yöneldi. Herkes için iş vardı gene ve kuyu paçavralarını sırtına geçirdi, kitaplarını ortadan kaldırdı. Lord Fyffe No. 1'de iş almak için tepeden aşağı vurdu.

Ocağa inmenin nasıl bir şey olduğunu unutmuştu. İlk ağızda garip ve korkutucu geldi ama öğle sonuna doğru yeryüzünün dokuz yüz metre altında kömür kazmayı, alnındaki kara teri silmek kadar doğal buldu.

cameronlar

1 O AYIN ORTASINDA GİLLON'UN başına bir kaza geldi. Yandaki bacaya geçmek üzere, çalışmakta olduğu bacanın işini bitiriyordu —kazmasını vurduğu zaman çıkan sesten kömür duvarının kalınlığını hemen hemen santimine kadar söyleyebilirdi.— Dizlerinin üstüne çökmüş, hafif hafif kazma vuruşlarıyla yandaki boş bacaya kömür duvarında bir delik açmak üzereydi ki, duvarın içinden, şimşek hızıyla parıltılı bir maden çıktı —sonraları hep hatırladı bu anı. Lambasının yeni çelikteki parıltısını, kendisine doğru gelen her neyse onu önlemek için kalkan elini, ama çok geç— ve karşı konulmaz bir vuruşla bedenine girdi. Arkaya devrilen Gillon kımıldamaya korkarak öyle kalakaldı. Bir kömür kazması omuzuna gömülmüştü.

«Aman Tanrım,» diye bağırdı birisi. «Aman Tanrım...»

Ve kömür duvarı dört bir yanına yıkıldı Gillon'un. Yandaki bacadan galeriye, sonra da kendi bacasına koşuşan ayak sesleri duydu, birisi bacaklarından tutarak, omuzundaki kazma kadar canını yakan bir biçimde üstüne yıkılan kömürlerin altından çekti onu. Gillon, Bay Brothcock'u tanıdı, ama onun orada olmasına bir anlam veremedi. Öteki yüzleri daha önce hiç görmemişti. İngiliz olan bir ses,

«Çok üzgünüm; oh, güzel Tanrım, inanın bana, çok çok üzgünüm,» diyordu. «Ne kadar üzüldüğümü söyler misiniz ona?»

«Her şeyden önce, orada olmaması gerekti,» dedi Brothcock.

Gillon'un üstüne eğildi:

«Ne diye yan duvardan öbür bölmeye geçmek istedin?»

Gillon yerde yatıyor ve ona bakıyordu. Konuşamayacak kadar şaşırmıştı, ama söylenenleri duyuyor ve yargılayabiliyordu. İdare amiri:

«Duvarlardan o biçimde geçmek doğru değil, Cameron,» dedi.

Gillon, aklı tamamen başında olarak düşündü, Yalancı, yalan söylüyordu, neden yalan söylüyordu peki? Ama etinin uğradığı horlama, sinir sistemindeki ateşlenmesi gecikmiş bir fitil gibi kendini belli etti; som'un yaptığı gibi bütün bedeni irkildi ve nöbet geçinceye kadar, elinde olmadan korkunç bir feryat kopardı, sonra yattığı yerden gene sessizce onlara baktı. Genç ses:

«Oh, Tanrım,» dedi. «Çok üzgünüm, biliyorsun.»

Çok soğuk ve hemen hemen ilgisiz başka bir ses:

«Bu kazmayı bir şey yapmamız gerek değil mi?» dedi.

Kemiğe yerleşmiş kazmanın verdiği acı dayanılır olmaktan çıkıyordu.

«Kazma kanamayı önler,» dedi Brothcock.

«Ama çok acı veriyor olmalı.»

Sesler İngiliz'di.

«Onlar acı duymazlar.»

Sonra birisine:

«Git birkaç kişi çağır da bu adamı dışarı çıkarsınlar,» dedi Brothcock.

«Kazmayı çıkar,» diyen kendi sesini duydu Gillon, çok uzak ve çok derinden gelirmiş gibi. «Siktiğimin budalası.»

Brothcock geri dönüp onun başına dikildi. Çok kızmıştı:

«Siktiğimin budalası mı dedin?» dedi. «Bunlar hisse sahipleri. Kibar baylar bunlar.»

«İçinizden kimsede bu kazmayı çıkaracak cesaret var mı, kibar baylar?» dedi Gillon.

Bu biçimde yaralanmış bir kimseden umulmayan ya da istenmeyen bir dayanıklılıkla kendine hâkim olarak gösterdiği cesaretin farkındaydı.

İngilizlerden biri ,çocuk denecek yaşta bir genç, Gillon'un yanına diz çöktü.

«Ben bir deneyeceğim,» dedi. «Dayanabilecek misin?»

Gillon başıyla olumlu bir işaret yaptı. Oğlan kazmanın sapa geçen yerini kavradı ve çeliğin ne ölçüde bedene girmiş olduğunu anlamak için acı veren bir deneme yaptı. Kemiğe oturmuştu çelik.

«Çıkaracaksan, birden çıkar.»

«Haydi, durma öyleyse.»

«Evet.»

Oğlan asıldı, ama gücü yetmedi. Gillon elinde olmadan bağırdı. Dayanılır gibi değildi ve oğlan titriyordu.

«Brothcock,» dedi Gillon.

«Yapmam ben.»

Gillon oğlanın bileğini tuttu:

«Şuradaki galeriye çık, görüyor musun? Sam Cameron diye bağır. **Bağır** ama.»

«Sen ne hakla işe koşarsın bir...»

Ama oğlan, idare amirini kenara itip galeriye çıkarak avazı çıktığı kadar bağıra bağıra uzaklaştı. Gillon onun koşarak geri döndüğünü duydu. Rob Roy'u bulmuştu. Rob babasına baktı:

«Oh, Tanrım! ne yaptılar sana?»

Bay Brothcock'a döndü:

«Ne yaptın babama?»

«Çabuk ol Rob, lütfen.»

Rob babasının yanına diz çöktü, bir eliyle çeliği, ötekiyle de sapı kavradı, ama yerinden oynayacak gibi değildi kazma. Eğer asılırsa, babasının kaburgalarını da birlikte çıkaracakmış gibi bir duyguya kapıldı ve elleri kazmadan düştü.

«Seni hayal kırıklığına uğrattım,» dedi.

Sam önüne geleni iterek bacaya girdi.

«Çekilin gidin yolun üstünden,» diye bağırıp kibar bayları birer yana yıktı. Bay Brothcock'un yüzüne:

«Burada böyle ne yatıyor babam?» diye bağırdı.

«Çabuk ol Sam,» dedi Gillon.

«Heya Baba.»

Sam dizini babasının kaburgalarına dayadı ve aynı anda, babası daha ne olduğunu anlayamadan, babasının bağırışı kadar yüksek perdeden ve acı dolu bir feryatla kazmanın ucunu babasının bedeninden çıkardı.

Gillon dışarı götürülürken, akan kanı pıhtılaştırmak için eski madencilerin âdetine uyarak yaraya bir avuç yeni kazılmış kömür tozu koydu birisi. Gillon bilse razı olmazdı buna, ama bilmiyordu.

Cowdenbeath'deki doktor, taburcu edilen Gillon'a:

«Bacakların da, kolların da yerinde,» diyordu. «Ama olmayabilirdi de. Şükretmesini bil.»

«Teşekkür ederim.»

«Bana ne teşekkür ediyorsun, Tanrıya şükret.»

«Benim Tanrım yok.»

«Öyleyse budalanın birisin sen. Talihli bir budala.»

Gillon pencereden, kendisini arabada bekleyen damadını işaret ederek:

«Ondan daha talihli,» dedi.

«Tanıyor muyum onu?» diye sordu doktor.

Gillon şaşırdı:

«Bone,» dedi «Sandy Bone.»

Doktor olumsuz anlamda başını salladı.

«Tavan göçtü üstüne, iki bacağını da yitirdi,» dedi Gillon.

Doktor gene başını salladı olumsuz anlamda. Hatırlamamıştı.

«O kadar çok bacak kesiyoruz ki...» dedi.

Gitme vakti gelmişti. Gillon bir hastanın, hasta bir kömür madencisinin, bir doktorun elini sıkıp sıkamayacağını bilmiyordu. Elini uzattı, ama doktor görmedi.

«Bak sana bir şey söyleyeyim,» dedi. «Kolun yerinde, ama bundan sonra kömür kazamazsın artık.»

«Kolumu kımıldatabilecek miyim?»

Doktor kımıldatabileceğini, ama hiç gücü olmayacağını söyledi kolun.

«Öyleyse kömür kazacağım.»

Buna hiç inanmayan doktor:

«Kazdığın zaman bir torba da bana getir,» dedi.

Arabayla eve dönüş acı vericiydi. Araba tekerleklerinin yoldaki çukurlarda meydana getirdiği sarsıntı, çok hassas bir biçimde yerleştirilmiş kemikle adale arasındaki dengeyi

bozuyordu. Gillon'u minnettar kılan az rüzgarlı, ılık, güzel bir gündü. Yüksek Alan yoluyla eve gitmek istedi. Cowdenbeath'e getirilişini hatırlamıyordu. Bütün bildiği, kömür duvarından doğru gelen kazma, acı ve karanlıktı. Şimdi gene güneş, küçük çiftlikler, yukarıda da kır vardı.

«Nasılsın?» diye sordu Sandy. «İyi görünüyorsun.»

«Bir kanadı kırık bir kuşa benziyorum. İyiyim, ama uçamıyorum.»

«Uçacaksın. Sonuç iyi olacak. Bay Selkirk'in duyduğuna göre iyi bir tazminat alacaksın.»

«Bay Selkirk nerden bilecek?»

«O gece kibar bayın sana tazminat verilmesini istediğini duymuş.»

Bu tazminat, ocakta kazara sakat kalan ya da ölenlere şirketin vermekle kendini yükümlü saydığı bir şeydi. Bazı ocaklarda olduğu gibi Pitmungo'da şu gibi yaralanmalara şu kadar para ödenir biçiminde belirli bir para söz konusu değildi. Ödenecek para miktarı kazanın; madencinin bir hatası yüzünden mi, şirketin bir hatası yüzünden mi ya da sadece Tanrıdan mı olduğu hakkında şirketin varacağı yargıya dayanan keyfe bağlı bir şey, bir tür piyangoydu.

Sözgelimi gazlı bir bacada çalışırken birden ayağa kalkıp kellesini uçuran İan Benn için küçük bir tazminat ödenmişti. Ödenecek para miktarını kararlaştıranlar, özellikle Bay Benn gibi ocakta kırk yıl geçirmiş birisinin, kasketini ve açık lambasını kazmasının üstüne koyarak ağır ağır tavana yükseltmesi ve lambanın tavandaki gazı yakması gerektiğine karar vermişlerdi. Gillon,

«Sen ne aldın?« diye sordu Sandy'ye:

St. Andrew'de kömür tekneleri vardı. Satış iyiydi. Kendisine ödenecek tazminat konusunda iyi bir işaretti bu.

«Yirmi beş İngiliz lirası,» dedi Sandy. «Her bacak için on iki buçuk İngiliz lirası.»

«Shylock (*) bile daha fazlasını verirdi,» dedi Gillon.

Sandy anıştırmayı anlamadı.

«Bacaklarımı geri alabilmek için ben bunun çok fazlasını verirdim,» dedi.

(*) Shylock: Shakespeare'in «Venedik Taciri» adlı oyunundaki kinci Yahudi tefeci.

Talihsizliğini kabullenmek, hattâ gülerek, karşılamak konusunda Sandy'nin gösterdiği gücü çok takdir etti Gillon.

«Çok cömert davranmışlar,» dedi.

«Heya, Tanrıdan olduğunu söylediler bunun. Eğer vaktinde çıksaymışım ve biraz fazladan çalışmak için kalmasaymışım, tavan üstüme göçmezmiş; o bakımdan şirketin hatası olamazmış bu. Tanrının işiymiş olanlar.»

Bu mantıktaki inceliği takdir etmemek olanağı var mıydı?

Ve birden Pitmungo karşılarına çıktı. Kaç kez görmüş olursa olsun; Pitmungo vadisi ne kadar karanlık ve derin olursa olsun; evler, sokaklar ve Spor Alanı ne kadar siyah olursa olsun; Pitmungo her seferinde bir sürpriz gibi çıkmıştı Gillon'un karşısına.

«Benimki de Lord(*)'un işi» dedi Gillon.

Bir kelime oyunuydu bu, ama Bone oğlanın kafa yapısı pek yatkın değildi böyle oyunlara ,Gillon'un omuzunu parçalamış olan genç, şirketin hisse sahiplerinden bilmem ne Lordu Sir Compton Elphinstone, gittiği okul hangisiyse orayı bitirmemiş olduğu halde ortaklığın müdürüydü.

2

MADENCİNİN HASTANEDEN DÖNÜşünden sonraki ilk ödeme gününde verilmesi bir gelenek olduğu halde Gillon'un tazminatı çıkmadı. Andrew:

«Beklemekten başka yapacak bir şey yok,» dedi. «Zorlayamayız ki adamları.»

«Hiç olmazsa gidip sorarız ama,» dedi Jemmie. «Belki bir karışıklık olmuştur.»

«**Sormak** olmaz,» dedi Andrew.

«İyi bir tazminat beklediğimizi sansınlar,» dedi İan.

«İyi bir şey olmasını **sağlayamayız** ki,» dedi Andrew. «Onların elinde bu.»

«Dürüstlük değil bu ama,» dedi Sarah.

(*) Lord: Tanrı ve Hz. İsa için de kullanılır.

«Dürüstlük bekleyen kim?» diye sordu Emily.

«Dürüslük söz konusu değil,» dedi İan. «Bu işler böyle.»

«Ben gidip Bay Brothcock'la konuşayım,» dedi Maggie. Adam çalışamıyor. Versinler tazminatını.»

Ama beklemeye karar verdiler. Bunun olağan bir kaza olmadığında hepsi birleşiyorlardı. Halk —haberi nereden duyduklarını kimse öğrenemedi— Sir Compton ya da ailesinin doyurucu bir karara varmak istediklerini ve belki de Pitmungo'nun usullerine akıl erdiremediklerini söylüyordu. Durumun böyle olduğunu hepsi kabul ettiler.

Ötekilerin yanında olması için Gillon'un yatağını oturma odasına taşıdılar. Gillon vaktini sermaye yatırımı konusunda Andrew'den, bazan Maggie'den, bazan da Bay Selkirk'ten bilgi edinmekle geçiriyordu. Elphinstone'un ailesi gibi kimselerin, bin İngiliz liralık bir yatırım karşılığında yılda yüzde kırk kâr payı ilan edilince, genç adamın hiç bir şey yapmadan dörtyüz İngiliz lirası almasını bir türlü anlayamıyordu.

«**Hiç bir** şey yapmadan ne demek?» dedi Sam. «Koluna kazmayı indirmedi mi? Az şey mi, her zaman rastlanır bir şey mi bu?»

Gillon, Sam'ın o günlerdeki ses tonunu beğenmiyordu. Söylediği her şeyde, bu şey bir şaka bile olsa, tehlikeli bir acılık vardı.

«Hiç bir şey mi?» dedi Jemmie. «Hey Tanrım, okula gidiyor ya, o da bir şey.»

Gillon: sermaye sahibi tehlikeye attığı parası karşılığında dörtyüz İngiliz liralık kâr payını aldıktan sonra bile bu işin bitmemesini, yılda üç, dörtyüz İngiliz lirası almayı gene sürdürmesini ve anaparanın sahibi olmakta devam etmesini, kat kat fazlasıyla ödenmiş olsa bile bu paranın hâlâ kendisinin olmasını anlamakta da güçlük çekiyordu.

«Ama bu paranın bir yerden gelmesi gerek,» dedi. «Boyuna nerden ödeyeceksin?»

«Kömür çıkarmakta devam edersen ödersin. Kömürdür bu para.»

«Ama o kömürü ben çıkarıyorum,» dedi Gillon. «Yeraltına inen benim. Ben ter döküyorum o kömürü çıkarmak için. Gerçek tehlikeyi ben göze alıyorum.»

«Doğru,» dedi Andrew.

«Öyleyse cevap ver bana.»

«Heya, vermeye çalışayım.»

«Bize bunların yapılmasına nasıl razı olduk?»

Gillon o gece ve daha sonraki günler uzun uzun bunu düşündü. Kol kemiğinde apse yapınış diş gibi bir zonklama başladığı zaman bunu düşündü. Kırk sayısı Gillon'un kafasına takılmıştı. Yüzde kırk. Ve dörtyüz İngiliz lirası. Bunun dörtbin İngiliz lirası da olabileceği hiç aklına gelmedi o günlerde. Dörtyüz yeterliydi bir madenciyi düşündürmek için. Aradan bir hafta geçince, kendisininki gibi bir yaralanma için dörtyüz İngiliz lirasının en doğru tazminat olacağı düşüncesi öylesine yerleşti ki kafasına, bu paranın kendisine verileceğine inanmakla kalmayıp, hakkı olduğuna da inandı. Çek hazırlanmış, iş sadece parayı almaya kalmıştı. Eğer dünyada hak diye bir şey kaldıysa, ki Gillon kaldığına inanıyordu; dörtyüz İngiliz lirası yerini bulacaktı.

On beş gün geçmiş ve adamlar paralarını almak için yarım bir daire meydana getirmişlerdi. Kamçı gibi vuran yağmurla karışık karın yağdığı, soğuk ve nemli, karanlık bir mayıs akşamıydı. Hâlâ ocak giysileri ve ocak teri içinde olan madenciler, Brothcock'un oluğu andıran gaz lambasının beyaz ışığı altında karmakarışık tıkışmışlardı. Paraları hiç bir zaman bir düzen içinde ödenmemiş olduğu için —Tanrı ne verdiyse para zarfları, derlerdi madenciler buna— bir yarım daire meydana getirmek uzun süreden beri âdet olmuştu Pitmungo'da. Çağırıldığı zaman hemen ortaya çıkmak gerektiği için, kapı yeniden üstüne kapanıp da bir yığın insanın arasından kendine yol açmak zorunda kalmadan, ödeme sundurmasının kapısına ok gibi fırlayabilmek amacıyla bu yarım daire icat edilmişti.

Sulu, kirli, kara yuvarlak bir ışığın vurduğu kapıdan bir ses:

«Japp, Ranald» diye bağırdı.

Ellisi yeraltında geçmiş altmış yaşında bir adam, sırtına maden direği vurulmuş bir ocak midillisi gibi kapıya doğru fırlarken:

«Japp geliyor efendim,» diye bağırdı.

Genç madenciler böyle yapmazlardı, ama yaşlılar, âdet olduğu ve daha ağır davrandıkları için geldiklerini maaş katibine duyurmak üzere bağırırlardı. O gün ödemeleri kendisi yapan Bay Brothcock adamların koşuşmalarını görmekten

hoşlanır, onlardaki canlılığın belirtisi olduğunu söylerdi bunun.

Kapıdan Andrew çıktı.

«Aldın mı? Sana mı verdi?»

Cameron olmayanlar bile çevresini aldı. Kasabanın meselesi olmuştu artık bu. Andrew zarfını açtı, ama her zamanki para vardı zarfta. Birisi:

«Sizlerden birisine verecek, muhakkak,» dedi.

Hepsi onayladılar bu sözü, ama en sona kalmış olan Jemmie'ye kadar öbür Cameronların hiç birine verilmedi Gillon'un tazminatı. Sam,

«Eğer sana da vermezlerse, sor,» dedi.

«Heya, sorarım,» dedi Jem.

Para zarfını eline alır almaz anladı bunun her zamanki gibi olduğunu, ama içeride açtı zarfı —genellikle yapılmayan bir şeydi bu; Pitmungo'da para güven temeline göre alınırdı— ve Bay Brothcock'la göz göze gelmeye çalıştı.

«Ya babamın tazminatı?»

«Tazminat mı?»

«Gillon Cameron'un tazminatı.»

«Gillon Cameron'un tazminatı mı?»

«Heya. Kibar bayın kazmayı omuzuna geçirdiği adam.»

«Ha o mu?»

«Artık çalışamıyor ve tazminatını istiyor.»

«Tazminatını? Tazminat bir armağandır, hak değil.»

«Bir adam yaralandığı zaman tazminatını alır.»

Bay Brothcock. Jemmie'den öteye dönerek para zarfları kutusunda abartmalı bir araştırmaya girişti.

«Bir zarf var burada,» dedi.

Geri dönüp, Gillon'un zarfını Jemmie'ye gösterdi.

«Ama boş.»

Baş aşağı çevirdi zarfı.

«Tazminat yok.»

«Tazminat olmalı. Kazma omuzuna girdi, efendim.»

«Tazminat yok.»

«Kazmanın ucu göğsünden çıktı.»

«Bana baksana sen, sana ve sizin tayfaya çok sabırlı davrandım. İngilizce biliyor musun sen? **Tazminat yok.**»

Brothcock dilinin altındaki baklayı çıkarmadan edemedi:

«Buraya dışarıdan gelenlere tazminat yok. Başkalarına

'siktiğimin budalaları' diyenlere tazminat yok. İstersen babana söyle bunları. Yanlış iş yapan madencilere tazminat yok. Babanın orada durması hataydı.»

«Siktirici bir yalan bu.»

«Sen onların hangisisin?»

«James Drum Cameron.»

«Şirket bürolarında kötü laf ettiğin için beş şilin ceza ödeyeceksin.»

«Olması gereken yerdeydi babam, siz çok iyi bilirsiniz bu siktiğim şeyin böyle olduğunu.»

«Beş şilin daha.»

Gülümsedi.

«Lord Fyffe'e raporumda böyle yazmadım.»

Kazmayı tutan elleri titriyordu Jemmie'nin. Bu kazmanın ucunu, babasının omuzuna inen kazmanın girdiği yere saplamak için deli oluyordu. Brothcock biliyordu bunu.

«Bir şey mi düşünüyorsun?» diye sordu.

Hâlâ gülümsüyordu. Kendisine kim ne derse desin Brothcock sinirlerine hâkim olmasını bilirdi.

«Bir şeyi hatırladım,» dedi Jemmie.

Çok ileri gidiyordu, biliyordu bunu, ama ileri gitmek de istiyordu.

«Taşı hatırlıyor musunuz Bay Brothcock, efendim. Ben sizin yerinizde olsam hatırlarım.»

«Heya,» dedi idare amiri ve öyle bir fırlayış fırladı ki yerinden, Jemmie hiç bir hareket yapamadan kendini ödeme sundurmasının kapısı dışında, parmaklıklara tutunmaya çalışarak sırtüstü tahta basamakların üstünden uçar buldu ve tepeüstü kömürlü çamurun içine düştü.

«Sizin para zarflarınızı karıştırırken yakaladım bu pis, küçük hırsızı» diye bağırdı Brothcock. «Sizin yerinizde olsaydım sorardım.»

Aynı anda da Sam'ın sesi duyuldu.

«Kardeşime elini sürecek adam, aklından çıkarsın ömrü boyunca çalışabilmeyi.»

«Amerika'da olsan böyle yapamazdın orospu çocuğu,» diye bağırdı Jem de. İdare âmirinin kendisini duyup duymadığını hiç bir zaman öğrenemedi.

«Hope, Wullie,» diye seslendi Bay Borthcock ve küçük Willie Hope hoplayarak çağırıldığı yere gitti.

Gillon Cameron'a tazminat verilmeyeceği haberi kasaba halkını serseme çevirdi ve bunun ilk etkisi geçince de korkuttu. Bir şey öğrenmişlerdi bundan: Tazminat, Lord Fyffe'in keyfine bağlıydı, Lord Fyffe zaman zaman cimrileşiyordu, her zaman göze aldıkları bir tehlikeydi bu, ama genellikle cömert davranmış, ocaktaki bir sakatlanmadan sonra bir aile kendine yeni bir çekidüzen vermeye çalıştığı sırada bu tazminat onlarla felaket arasında durmuştu. O bakımdan, yüksek sesle söylenmediği takdirde kaybolurmuş gibi, haber sıraevler boyunca fısıldaşıldı durdu.

«Duydun mu, Cameron tazminat almadı.»

Gillon Cameron'un başına gelenlerden sonra birisi sana kazmayı indirse ve sen çalışamaz hale gelsen, geçimini sağlayabilmek için bir tek kuruş da almasan, Pitmungo'da kimse kendini güven içinde görebilir miydi?

Kendisine ne kötü bir oyun oynandığını söylemek için o akşam bölük bölük Tosh-Mungo Terrace'a çıktılar —Maggie onların kendileri için yakındıklarını söyledi— gece saat ondan sonra da, yüzü yokuş çıkmaktan ve içkiden kıpkırmızı bir halde Bay Selkirk çıkageldi. Sakin bir sesle:

«Ne olduğunu anlıyorsun, değil mi?» dedi.

Gillon anlamadığını söyledi.

«Tarihe geçtin. Aptallık ve cahilliğin bir anıtı halindesin.»

«Anlamıyorum.»

«'Anlamıyorum.'»

Onun taklidini yaptı Selkirk.

«Elbette anlayamayacaksın. Kalbimi yorma pahasına bunun için tırmandım ben buraya. Sana anlatmak için.»

Gillon, Bay Selkirk'ten bile anlayış beklemişti.

«Çünkü haklarını bilmiyorsun. Kendi topraklarının basit yasalarını bilmiyorsun.»

«Pekâlâ» dedi Gillon. «Söyle bana onları.»

«Yaralı bir kuzu gibi orada yatmış, gelip yünlerini oksamalarını bekliyorsun. En basit haklarından haberin yok.»

Gillon, canının yanmasına rağmen bağırdı:

«Hangi haklar? Neden söz ediyorsun sen?»

«Yükseklerden uzanacak bir eli bekliyorsun.»

Sesindeki alay öyle ağırdı ki, alayın yerilişi gibi yankılandı.

«Lord hazretlerinin keyfini bekliyorsun. Bekle bakalım. Küçük madencilerini gözlerini yukarı dikmiş, kendilerine ne serpileceğini bekler görmek kim bilir ne kadar hoşuna gidiyordur.»

«Kocamla böyle konuşmaman gerek,» dedi Maggie.

Yanar kömür halindeki küçük gözler, iki buz parçası gibi küçük, mavi gözlerle çatıştı.

«'Kocam' öyle mi? Ondan sanki senin kömür kovanmış gibi söz ediyorsun.»

Bay Selkirk gülümsedi.

«Bir dilenciden...»

Bu kez Sam alındı ve doğruldu, ama Gillon ona oturmasını işaret etti.

«Yanlış bir şey mi söyledim? Birisinin avucuna para koyması için dua ederek yatıp duran bir adama dilenciden başka ne denir?»

Konuyu bu yönden alınca söylenecek bir şey yoktu. Lord Fyffe'in nazarında hepsi de dilenciydi.

«Neden avuç açmak zorunda kalasın?»

«Usul bu,» dedi Andrew.

«Hoşunuza gidiyor mu bu usul?»

«Fayda sağlıyor. Zaman zaman. Bazan.»

«Kömür patronunun keyfini beklemeyi sordum ben sana, hoşunuza gidiyor mu derken. Hoşunuza gidiyor mu bu bekleyiş? O keyfine göre bir hava tutturmuş çalarken, oynamak hoşunuza gidiyor mu? Gidiyor mu?»

Kimse cevap veremedi. Kendi kendilerinden utandırıyordu onları.

«Hayır, eğer isteseydiniz Keir Hardie'yi buraya getirecek aileydiniz siz, ama cesaret edemediniz. Cowdenbeath'deki birliğe bile gidip hakkınızı soramadınız. İçinde kaybolduğunuz bu sefil vadide oturmuş, kömür patronunun hakkınızı sizlere bağışlamasını bekliyorsunuz.»

Şiddetli eleştiri sona erince, sesindeki acılık kaybolan kütüphaneci, onlara Londra'daki, içlerinden hiç birinin görmeyi aklından bile geçirmediği, buna rağmen hayatlarını sofralarındaki yiyeceğe kadar kontrol eden o esrarlı gücün olduğu yerdeki Parlamento'dan geçmiş bir yasadan söz etmeye başladı. Bu yasa, Bay Selkirk'in söylediğine göre, pazar sabahları vaizlerinin yüzlerine bakabilmek için birtakım düzen-

bazların önerdiği ve bir fitne sessizliği içinde Parlamento'dan geçen, İşçilerin Tazminat Yasası'ydı. Yasa, şirketin kusurlu gereç kullanması ya da ihmali yüzünden meydana gelen iş kazalarında bütün işçilerin yeterince ilgi görmelerini ve tazminat almalarını öngörüyordu.

«Keyfe bırakılmış bir şey değil bu,» dedi Bay Selkirk «Ülkenin bir yasası. Sizin doğal hakkınız.»

Odada başkaları da vardı, Terace'dan bazı kimseler, öğrendiklerinden çok duygulanmışlardı. Tazminatı onlardan esirgeyen elden kurtulabileceklerdi demek! Ama Cameronlar gibi onlar da korkuyorlardı. Yasayı aracı yapmak demek direnmek, böyle bir direniş de Pitmungo'da felaket demekti.

Son büyük yasanın nasıl işlemiş olduğunu akla getirmeyecek kadar köleliğe bağlıydı çoğu hâlâ. Yasa, kişinin özgür olduğunu söylemişti ve kişinin özgürlüğünü elde etmek için yapacağı tek şey, eyaletteki görevli yüksek memura gidip çalışma şartlarından memnun olmadığını söylemek, kömür patronuyla olan ilişkisinin kesilmesini istemekten ibaretti. Eğer karşısındakini inandırabilecek güçte birisiyle özgürlüğünü elde edebilecekti: Yiyecek kök ve öteberi bulabilmek için hırsızlama bakışlarla yollarını iki yanını araştırmak özgürlüğü. Açlıktan ölme özgürlüğü.

«Ne yapmam gerek?» diye sordu Gillon.

«Dava açacaksın.»

Kimse anlamak istemedi bu cevabı. Çok tehlikeli bir fikirdi bu. Bu konuda daha ileri gitmemek için direnmenin, gitmek isteğiyle sürtüşmesi elektrikli bir hava oluşturmuştu odada. Gillon sonunda çabuk çabuk:

«Kimi dava edeceğim?» diye sormak cesaretini gösterdi. «Neyi dava edeceğim?»

«Kimi dava edeceğini de ben mi söyleyeceğim?» dedi Selkirk.

Gillon onun söylemesini bekler gibi başını salladı.

«Lord Fyffe'i.»

İlk ağızda anlaşılması çok güç bir kavramdı bu. Oda tam bir sessizliğe gömülmüştü. Bu sessizlikte bir tehlike sezinlemesi, ama gene de hoş bir şey vardı. İçlerinden biri tehlikeli bölgeye adım atmak üzereydi.

Gillon, içinde bir yerlerde «Evet» kelimesini biçimlendirmeye başlamıştı. Oradaydı kelime, dışarı çıkmak istiyor, bir

kez söylendikten sonra artık geri alınması olanağı olmayan o uygun anı bekliyordu. Sam korkulu, alçak bir sesle:

«Yap Baba,» dedi. «Dava et orospu çocuğunu.»

Gillon bekledi. Lord Fyffe'i dava etmekle söylenmiş olmaz mıydı bu? En doğru vakit ve en doğru yol bu muydu? Basit bir adam nasıl dava ederdi bir lordu? Bir madenci, bir ocak maskarası, Lord Fyffe'i dava etsin? İnsanın böyle bir şeye inanabilmesi için zamana, boyuna kendisine söylemeye ihtiyacı vardı. Gillon odadakilerin kendisine başka türlü baktıklarının farkındaydı: Kendi sokaklarında yaşayan bu adam, içlerinden bazılarının yüzünü bile görmemiş oldukları Lord Fyfee'i mahkemeye çıkarmak yürekliliğini gösterecekti.

«Heya, Baba,» dedi Jem. «Durma, dava et onu. Sana yaptıkları için dava et onu.»

Sandy Bone bağırdı:

«Bana yaptıkları için dava et onu.»

Walter Bone kalkmış, eliyle Terrace'ın alt yanını, bir zamanlar Spor Alanı olan yeri gösteriyordu dramatik bir durumda:

«Bizim hepimize yaptıkları için dava et onu. Kaya gibi duracağız senin ardında.»

Bütün kızgınlıklar ortaya dökülmüştü .Adamlar, ocaklarda sakatlanmış kardeş ve babaların, Lord Fyffe'ten tazminatını alabilmek için sürünmüş, bazıları sırf bu tazminatı alabilmek için hayata bağlanmış ve alınca da ölmüş insanların adlarını saymaya başladılar bağıra bağıra. Evdeki gürültü çok ve bulaşıcıydı. Gillon Cameron'un tazminat almayacağı haberi ne hızla yukarı ulaşmışsa, bu haber de aynı hızla Terrace boyunca Moncrieff Lane'e yayıldı.

Gillon Cameron, Lord Fyffe'i dava edecekti.

Gillon Cameron onu adî bir hırsız, sokaklardaki bir kapkaççı gibi mahkemeye çektirecekti.

Moncrieff'den ve Terrace'ın sonundan koşa koşa geldiler. Kalabalık evden taşar bir hal alınca, Bay Selkirk her vuruşunda tahtada çentikler açarak, Bay Bone'un pirinç saplı bastonunu masaya vura vura onları düzene sokmaya çalıştı.

«Hepiniz kıyameti kopardınız ve kahraman kesildiniz» dedi. «Şimdi söyleyin bana bakayım, içinizden ilk kim koşup Kolej'e, içtiği birayla birlikte her şeyi döküp saçacak ortaya?»

Sanki bunu yapacak olanın elini kaldırıp suçlamayı kabullenmesini gerçekten bekliyormuş gibi hepsini inceledi.

«İçinizden hanginiz olacak Pitmungo'nun Yahuda İskariot'u (*)?»

Selkirk'e kızmaya başlamışlardı.

«Burada o. Çünkü sizler birer Yahuda haline getirildiniz. **Onlar,** onlar o kadar uzun süreden beri sizleri birbirlerinize düşürdüler ki, bir **amaç** uğruna bir araya gelmenin ne demek olduğunu unuttunuz.»

Selkirk hepsinin üstüne üstüne yürüyor, onlar da Selkirk'e karşılık veriyorlardı. Doğru dürüst bir şeyler söyleyerek değil, hırslı homurtular çıkararak. Gillon bunun tam Selkirk'in istediği şey olduğunu biliyordu. Birbirlerinin önünde kendilerini bir amaca adamaları. Selkirk bastonu bir kez daha masaya indirdi. İşi sona erdiren bir kesinlik vardı bu vuruşta.

«Çünkü,» dedi. «Mahkemeye çağrı kağıdını çıkardığınız zaman, kağıt Lord Fyffe'in kendisine —**kendisine**— verilince, beyninden vurulmuş gibi olmalı adam.»

Bunun düşüncesi bile keyiflendiriyordu insanı: O küçücük, zararsız davranış; çağrı kağıdının bir elden ötekine geçişi, köleliğin kaldırılışından beri Pitmungo'da yer alan en anlamlı davranış olacaktı bu.

«Sıradan bir işçinin bir lordu mahkemeye çıkarabileceğine inanmıyorum ben.»

Andrew'di bunu söyleyen, akıllı Andrew, yüzü kızardığı için de utanan tedbirli Andrew.

«Eğer çıkarabilirse, kazanamaz davasını.»

Gillon elinde olmadan oğlunun inatçılığını takdir etti. Akla yakın bir görüştü bu, ama adamlar da bu yüzden kızdılar ona. İsyanın ruhuna gölge düşürüyordu.

«Eğer işçi böyle bir şeye cesaret ederse, İngiliz soylusunun kendisi gibi soylulardan meydana gelen bir jüri tarafından yargılanması gerekir. Onlar da sıradan bir işçi için bir soyluyu suçlamazlar.»

(*) İskariot: Hz. İsa'ya ihanet eden öğrencisinin adı. Genellikle Yahuda diye bilinir. Yahuda İskariot da denir.

Adamlar bu görüşü hainlik diye kabulleniyorlardı, ama Gillon başka kanıdaydı: Onların görüşünü paylaşmamakla Andrew sadece aileyi korumak istiyordu. Yatakta yatmak gibi ötekilerden ayrı bir durumda olmanın, her şeyi daha iyi değerlendirmeyi sağlaması ne garipti.

«Senin dediğin cinayet davaları ve genel yargılar içindir.» dedi Selkirk. «Bu bütün halka aittir ve medenî kanuna girer. İskoçya medenî kanunla yönetilir. Bu orospu çocuklarının bir türlü elimizden almayı beceremedikleri bir şeydir İskoçya'nın medenî kanunla yönetilmesi. İskoçya medenî kanunla yönetilir.»

Nedenini bilmeden alkışladılar bu sözleri.

«Halktan birisi bir ortaklığı mahkemeye veremez, çünkü kendisi bir ortaklık değildir, anlıyorsunuz, değil mi?»

Hepsi anladıklarını belirttiler.

«Ama adamı dava edebilir —**adamı**— bu ortaklığı yöneten kişiyi, Lord Fyffe de bir adamdır. Bunu bileniniz var mıydı içinizde?»

Bilmiyorlardı.

«O da sabah kalktığı zaman sizler gibi kıçını oturağa yerleştirir ve orada bıraktığı şeyler sizinkier kadar kokar. Biliyor musunuz bunu?»

«Daha da kötü kokar,» diye bağırdı birisi. «Yedikleri onca güzel şeyden, içtikleri Fransız şarabından sonra.»

«Peki, ne yapacağız?» diye sordu Walter Bone.

«Yasalara karşı gelen sıradan bir suçlu gibi onu —deyimi bağışlayın Bay Bone— kıç üstü suçlu sandalyesine oturtacağız.»

Suçlu sandalyesi.

Söylenişi, düşüncesi bile güzeldi bunun. Karılarını dövenlerin, ayyaşların, koyun hırsızlarının oturduğu suçlu sandalyesinde Lodlarını oturur görmek.

«Kırallık mahkemesinin çıkaracağı bir mahkemeye çağrı emriyle getirteceğiz onu oraya.»

Derin bir soluk koyuverdiler. Akıllarından bile geçirmedikleri bir yere götürüyordu onları bu durum.

«Kırallığın ve bütün İskoçya'nın adaletinden kaçmadıkça, kimsenin uymazlık edemeyeceği bir çağrı.»

Kalabalık keyifle bağrıştı.

«Ancak birisinin ortaya çıkmdak cesaretini göstermesiyle yapılabilir bu ve şimdi böyle birisi var.»

Gözlerindeki ve yüzündeki ifadeyi görebilmek için Gillon odada Maggie'yi arandı.

«Burada bir adam var,» dedi Selkirk. Sonra Brumbie Hall yönünü işaret ederek ekledi. «Orada da bir adam var. İkisi arasında adaletin yerine getirilişini göreceğiz.»

Alkışa razı olmadı. Durum, alkışa yer bırakmayacak kadar ciddiydi. Beni âlet ediyor diye düşündü Gillon. Aldı götürüyor beni, ama umurumda bile değil.

«İlk kez olacak böyle bir şey Pitmungo'da. Beş yüz yılın karanlığı içinde ilk kez.»

Bay Selkirk haklıydı. Alkışın sırası değildi. Herkes derin bir sessizliğe gömüldü. Kütüphaneci, elini havaya kaldırdı.

«Bir lokma yesek bile,
Bir hırka giysek bile,
Aptala, düzenbaza ver ipeği, şarabı...
İnsan insandır yine.
Yine de ve yine de,
Tel-duvak ve yine de,
Ne denli yoksul olsa, dürüst namuslu adam
Adamın şahı yine.

Bay Selkirk elini Gillon'a uzattı:

«Benimle Edinburg'a gitmeye ve gereken kağıtları doldurmaya hazır mısın?»

Kozunu iyi oynamıştı. Artık geriye dönüş yoktu.

«Heya, hazırım,» dedi Gillon. «Yatağımdan kalkıp gitmeye hazırım.»

Eğer bir anlamı olsaydı, onu yatağında taşımaya hazırdılar Terrace'a. Maggie'nin:

«Hayıır,» diye bağırdığını duydu Gillon. «Hayıır, razı değilim onun gitmesine. Bize bunu yapmasına razı değilim.»

Kalabalık bağırıp gösteri yapıyordu o sırada, umursamadılar kadını, ama çocuklar duydu. Sam arkadan annesine yaklaşarak eliyle ağzını örttü, sonra kaldırıp odadan çıkardı. Mutfakta bir sandalyeye oturttu.

«Yapması gereken şeyi yapacak babam,» dedi. «Kimse de durduramayacak onu.»

Sonra elini annesinin ağzından çekti. Yediği tokattan hiç şaşırmayarak, kadının hemen hemen kemiğe kadar ısır-

mış olduğu elinin kanını dindirmek için bir havlu almak üzere dolaba doğru yürüdü.

3

SAKLAMAYA ÇALIŞTIKLARI SİR GİBİ bir sırrı hiç kimse saklayamayacağı için, Kolej'de, işe ara verdikleri zaman ocaklarda, sıraevlerde ve sokaklarda boyuna konuşup durdular. Önemli olan, bu konuşmaların Brumbie Hall'a ulaşıp ulaşmadığıydı. Gillon ve Bay Selkirk bütün gece yürüyüp ertesi sabah Edinburgh'da olmak niyetiyle o gece çaydan sonra yola çıktılar. İndikleri Colliers Walk boyunca onların yolunu aydınlatmak için pencerelere lambalar konmuş ve aralıktaki ışığın sokağa vurması için de kapılar açık bırakılmış, Walk'daki halk onları uğurlamak amacıyla sokağa dökülmüştü. Kimse bir şey söylemiyor, aşağı tabakanın o anlayışlı ifadesiyle sadece başını ya da elini sallıyordu. Ardlarından kapılar kapanacak ve yol karanlığa gömülecekti. Duygulandırıcı bir görünüştü bu.

«Şimdi benimle hepsi,» dedi Gillon. «Ama kalırlar mı dersin?»

«Kalmalarına gerek yok,» diye cevap verdi Selkirk. «Bu bir yasa meselesi.»

Cowdenbeath'e giden Aşağı Yol'a çıktılar. Evler arkada kalmıştı. Tabana kuvvet yürüyeceklerdi artık. İlkbahar yağmurlu ve karlı geçtiği için nehir hızlı akıyor, suların uğultusu konuşmayı güçleştiriyordu. Ama Gillon memnundu bundan. O gün olanları düşünmek istiyordu: Avukatlar ve hukuk danışmanları, dava açmak ve ülkenin yargıçları, Mahkemeler, Kral, adalet ve YASA.

Hiç kimsenin, Lord Fyffe'in bile üstün olamayacağı yasa. Canının orada olduğunu sandığı kaba etleri çevresinde bir heyecan sızlaması duydu. Selkirk birden,

Öldüm susuzluktan,» diye bağırdı. «Bu su içilir mi?»

Ocak fareleri bile içmez onu,» dedi Gillon. «Eğer içerlerse kıvrılıp kalır, ölürler.»

Bu da ayrı bir meseleydi, önemsiz bir mesele. Elli yıldır madenciler yalvarıp durmuşlardı şirkete, ocaklarda içilebilir su bulundurulması için, sabahları kafesle ocağa indirilen bir varil içecek su sadece, Ama şirket oralı bile olmamıştı. Gillon düşüncelerine döndü.

Eğer davayı kaybederse, öğrendiğine göre zarar, ziyan ve mahkeme masrafları olacaktı; insanı, hakları için dava açmadan önce iki kez düşündürecek bir konu. Ve davacı, ki Gillon'a öyle denilecekti. asılsız iddialarda bulunduğu için bu kez davalı tarafından mahkemeye verilebilirdi de. Ama Walter Bone'un kurduğu bir komisyonun —Cameron'u Koruma Ödeneği— aracılığıyla madenciler, Cameron davayı kaybettiği takdirde mahkeme masraflarını, zarar ve ziyanı ödemeyi; Cameronlar başlarının çaresine bakıncaya kadar ailenin geçimine yardımcı olmak üzere her hafta bir peni vermeyi kabul etmişlerdi. Koruma Ödeneği, korkunun büyük bir bölümünün üstesinden gelmişti ve Cameron minnettardı. Ama Bay Selkirk başka bir gözle görüyordu bu komisyonu. Bir tür örgütün taslağı, çekirdeği. Bir konu üzerinde bir araya gelmişlerdi madenciler sonunda.

Gillon için acı verici olmakla birlikte Cowdenbeath'de kalıp oda parası vermemek için yürüyüşlerini Dunfermline'a kadar sürdürdüler ve Dunfermline'da Edinburgh'a kalkan ilk sabah trenine yetiştiler.

Erken gelmişlerdi. Sabahın boz aydınlığında Princes Street'ten geçip George Street'ten aşağı vurdular ve Frederick'i çıktılar. Bütün bu süre içinde kale onları hiç gözden yitirmedi. Gillon bunalmıştı. Birden,

«Ne işim var burda? Bana göre bir yer değil burası,» diye söylendi.

Öğrencilerin bile ondan daha olgun bir halleri vardı. Kendini hiç bu kadar madenci; hiç bu haşin, boz caddelerdeki insanlardan ayrı bir ırkın üyesi olarak görmemişti.

«Adaletin yerini bulması için buradasın,» dedi Selkirk. «Bu yapılar o amaçla meydana getirildi.»

Caddelerdeki herkes o kadar ne yapacağını biliyor, o kadar temiz ve iyi giyimli, hayattaki rolünün ne olduğundan o kadar haberliydi ki. Avukat yazıhanelerinin açılmasına daha bir saat vardı. Edinburgh Kalesi'ne çıkan yolu tırmanarak her nedense İskoçya için büyük anlamı olan, ama bunun nedenini Gillon'un bir türlü öğrenemediği dev topu, Mons Meg'i gördüler, Gillon sonra Fife'in olduğu yana döndü. Gene birden:

«Benim yerim orası,» dedi. «Bunu sen de biliyorsun. Ağız kalabalığına getirip sen soktun beni bu işe.»

Uzun geceden, sabahleyin hiç bir şey yememiş olmaktan, kale taşlarının soluk veriyormuş gibi göründüğü sabah ayazından ve korkudan titriyordu.

«Bana baksana sen. Senin yerin mahkemeler ve gireceksin bu mahkemelere. Yoksa şunu iyi bil ki, Pitmungo'da kimsenin yüzüne bakamazsın, kimsenin.»

Gillon bir şey farketti, yeniden Princes Street'e inip, küçük çay evlerinin ve otellerin önünden geçerlerken, kendisi kadar aç olan Bay Selkirk bu çay evlerinden birine girmek için hiç bir istek göstermedi. Böyle bir yerde nasıl davranılacağında o da Gillon kadar kararsızdı.

Bekleme odasında oturup çağırılmalarını beklediler. Eşyalar, deri kaplı koyu renk tahtadandı ve iki avukatın adları koyu renk tahtaya altın yaldızla yazılmıştı.

Angus MacGreusich MacDonald
Alisdair Calder

Bir adda iki tane «Mac»e ne gerek var diye düşündü Gillon. Sakin olmaya çalışıyordu. Bekleme odasındaki öbür kişiler —birbirlerini tanıdıkları, ama ahbaplık kuracak kadar bir yakınlıkları olmadığı duygusunu veren ve Gillon'a göre yüksek tabakanın tutumunun bu olduğu kanısını uyandıran— kibar insanlardı. Gillon kasketini fırıldak gibi elinde çeviriyordu. Şapkasını yitirmemiş olmayı dilerdi. Çok yardımcı olacaktı ona şapkası.

Kimdi o «Eğer kurban vermek istiyorsan, bir kurbanlık göndermeyi ihmal etme,» diyen? Selkirk'e sormak istedi, ama

bekleme odasında konuşulup konuşulamayacağını bilmiyordu. Selkirk:

«Bırak oynamayı,» diye fısıldadı kulağına.

«Neyle oynamayı?»

Selkirk onun yüzüne ve kasketine bakmadan, ağzının kenarından:

«Kasketinle,» dedi. «Kucağına bırak kasketini. Vazgeç bu madenci alışkanlıklarından.»

«Peki.»

«Senden başka var mı şapkasıyla oynayan? Güçsüzlük belirtisidir bu. Güçsüzlüğümüzü göstermeyelim.»

Gillon başıyla onayladı:

«Göstermeyelim.»

«Rahat ol. Uzun süre bekleriz belki. Onlardan önce çağırmazlar bizi.»

«İlk biz geldik,» dedi Gillon.

«Hey Tanrım, gerçekleri neden kabullenmiyorsun Cameron? İşçilere yardım ediyorlar diye bizi baş tacı etmelerini bekleyemeyiz onlardan. Bir hayırseverlik bize yapılan. Yardım dileniyoruz biz.»

«Heya,» dedi Gillon, ama ona göre buraya gelmelerinin tek nedeni yardım dilenmek değil, dilenmekten usanmış olmalarıydı.

«Gene de...»

Selkirk kızdı. Yüksek sesle:

«Yanlış adam seçmişim,» dedi. «Bunu anlamak için dâhi olmaya gerek yok.»

Odadakiler ağır, ilgisiz bir davranışla dönüp onlara baktılar. Gillon ve Selkirk başlarını önlerine eğdiler. O sırada elinde bir kartla sekreter kapıda belirdi.

«Bay Selkirk ve Cameron,» dedi. «Buradan.»

Gillon onun ötekilere yer gösterirken «lütfen,» demiş olduğunu farketmişti. Adının başında «bay» ın bulunmamasına da içerlemişti, ama çaresi yoktu. Bu arada; yüksek yakalı, kolalı bir gömlek giymiş, etkili bir dikkatsizlikle saçlarını başının üstünde toplamış olan sekreterin güzelliği de gözünden kaçmadı. Bakışlarını kızın eteklerinden kaldırdığı zaman, onun da kendisini incelediğini fark etti.

«Evet, öyledir,» dedi Bay MacDonald.

Gillon kıpkırmızı olarak.

«Nedir öyle olan?» diye sordu.

«Çok güzeldir.»

Uzun, çok uzun boylu ve ağır iş ya da açlıktan değil de kendi isteğiyle zayıf kalmış bir adamdı. Selkirk, Gillon'u odanın ortasında yapayalnız bırakarak deri kaplı ağır, ceviz koltuğun içinde kaybolmuştu.

«Calder... geldi.»

Yüzünde aristokrat bir ifade, ince yapılı, genç ve çevik birisi olan öbür avukat içeri girdi. Üstüne para yatırmayı düşündükleri bir şeymiş gibi inceleyerek Gillon'un çevresinde dolandılar. Gillon elbisesinden, ceketinin sırtıyla pantolonunun oturak yerinin parlaklığından utandı. Özellikle sekreter kızdı onu utandıran.

«Bu işi yapacak olan bu demek!»

«Yapmayı deneyecek olan,» dedi Bay MacDonald.

Calder iyice yanına gitti Gillon'un. Sonunda:

«Ama bu bir madenci değil,» dedi.

«Vardiyamın en iyi madencisi ben'im,» dedi Gillon.

«Konuşması bile madenci konuşması değil.»

«Daha iyi ya,» dedi MacDonald. «Hiç olmazsa ne dediğini anlayacakları birisi bu. Bizden... kendilerinden birisi gibi. Büyük bir talih.»

Gillon'a döndü:

«Pekâlâ, bir görelim.»

«Neyi göreceksiniz?»

«Neyi olacak, yarayı. Haydi.»

Sanki elleri daha az kirlenirmiş gibi Gillon'un gömleğine parmaklarının ucuyla dokunan Calder'in yardımıyla madencinin gömlek düğmelerini çözmeye başladılar. Gene kıpkırmızı olan Gillon başıyla kızı işaret ederek:

«Ama... nasıl...» diye kekeledi.

«Hey Tanrım,» dedi Bay MacDonald. «Bayan Tweed çok erkek görmüştür, merak etme. Öyle değil mi Bayan Tweed?»

Genç kız tatlı tatlı güldü. Kömür kasabasında bu tür bir şaka yapılamazdı, burada nasıl yapılıyor diye düşündü Gillon. Bu insanları anlamamıştı.

Gillon'un göğsünün sağ yanını örten sargı bezi düzgündü, ama bir bölümü sızıntıdan koyu kırmızı bir renk almıştı. Yarada bir yer açılmış, gazbeziyle yakıdan kan sızmıştı. Pek güzel olmayan bu görüntü Gillon'u şaşırttı:

«Özür dilerim,» dedi.

«Ne özür dilemesi?» dedi Calder. «Şükret.»

«Bu kanamadan ötürü ölmezse eğer.»

Çok hoşlarına giden bu söz, Selkirk'i kahkahalarla güldürdü. Gillon'u birçok kez olduğu yerde döndürdüler. Bay MacDonald:

«Doğru dürüst giyinse pekâlâ efendiden birisi diye kabul edilebilir,» dedi «Selkirk?»

Princes Street'e bakan pencerenin perdelerine dalmış olan Selkirk toparlandı.

«Tam yazmış olduğun gibi, Selkirk. Aradığımızı bulduk sanıyorum.»

Gillon'un karşısına geçip baktılar. Parmak uçları birbirine değer biçimde MacDonald ellerini önünde kavuşturmuştu.

«Sırtındaki bu iki yumru nedir?» diye sordu Bayan Tweed.

«Bunlar mı, Bayan?» dedi Selkirk.

Kız başıyla onayladı.

«Adale, Bayan, adale denir onlara.»

Gene güldüler, madenci gülüşüne hiç benzemeyen o canlı, hafif gülüşle ve çok iyi konuştuğu için. eğitimini nerede yapmış olduğunu sordu avukat Gillon'a.

«Hiç bir yerde,» dedi Gillon.

«Olur şey değil. Çok ilginç bir kimse olduğunu biliyor musun sen?»

Gillon bilmediğini belirtir biçimde başını salladı.

«Hırsını dile getiremedi henüz,» dedi Calder.

«Hele biz mahkemeden çağrı kağıdını çıkaralım, üst yanının önemi yok. Elinde değil bu, neydi adı... Cameron'un. İşi oraya kadar götürsün bir, üst yanını biz tamamlarız. Şimdi anlat bakalım bize, nasıl oldu bu iş?»

Gillon elinden geldiği kadar açıklıkla kazayı anlattı ve iki avukatın önce hafif hafif, sonra da kahkahalarla güldüğünü görünce kızdı. Gülmekten yaş gelmişti Calder'in gözlerinden. MacDonald:

«Özür dilerim,» dedi Gillon'a. «Gerçekten özür dilerim. Elphinstone'a güldük. Bir tanısaydın onu. Öyle **budaladır ki,** Öyle sırılsıklam **aptaldır** ki. Davayı çok olumlu bir hale getiren de bu zaten, anlıyor musun?»

Sonra Gillon'a gereken direktifi verdiler. Tazminat dava-

sı yargılarına göre işçi önce resmî bir istekte bulunacaktı şirkettten, aldığı yaralar için tazminat ödenmesi konusunda. Bayan Tweed:

«Ne kadar tazminat istiyorsunuz?» diye sordu.

Gillon istediği tazminatın çok olduğunu biliyordu. Bir an bunu yarı yarıya azaltmayı düşündü, ama azaltmadı.

«Dörtyüz sterlin» dedi.

Bir sessizlik oldu. Avukatlar bile bu parayı çok buldu. Calder:

«Bir işçi için...» dedi.

«İyidir, zararı yok,» dedi MacDonald. «Kesin tutarı yargıç kararlaştırır. Bizim için önemli olan, konunun mahkemeye yansıması.»

Şirket tazminat isteğini geri çevirdikten sonra, ki avukatlar geri çevrileceğinden emindi, Angus MacDonald, müşterisi Sayın Bay G.Cameron adına Mühürdar'a baş vurarak, Fyffe Lordu olarak bilinen C.P.S. Farquhar adındaki birisinin, filan günde Cewdenbeath'deki mahkemenin huzuruna çıkarak, hizmetinde çalışırken aldığı yaralar karşılığında, Bay Cameron'a neden yeteri kadar para ödemekten kaçındığını yargıça bildirmesini emreden bir çağrı kağıdı çıkarmasını isteyecekti.

Bu istek mahkeme tarafından onaylandıktan sonra çağrı kağıdı Mühürdar'ın mühürüyle mühürlenecek ve resmî bir görevli tarafından Brumbie Hall'de Lord Fyffe'e iletilecekti.

Bay MacDonald'ın dediğine göre, bundan sonra da kıyamet kopacaktı.

İlk kezdir ki bir çırpınma duydu midesinde Gillon.

«Bütün bunlar bize kaça mal olacak?»

«Eh, birkaç sterlin.»

Ne kolay söylüyordu bunu. Ne pahasına kazanılıyordu birkaç sterlin. Ama Cameron Koruma Ödeneği hiç kimseye fazla yük olmadan masrafları karşılayacaktı. Örgütlenmenin ne olduğunu ilk kez anladı Gillon. Esmer, sağlam yapılı genç bir adam kapıdan başını uzattı:

«Sözü edilen kimse bu mu?»

İçeri girdi ve Gillon'un ürkekliğinin farkında olmadan onun elini tuttu.

«Kolay olmayacak,» dedi. «Seni uyarmak isterim.»

Gillon bunu bildiğini söyledi.

«Hoşlanmayacaklar bundan. Neye karşı direndiğini bili-

vor musun? Sana karşı birleşenlerin kimler olduğunu biliyor musun?»

«Ömrümün büyük bir bölümünde bildim.»

Yakışıklı, esmer adam güldü. Avukatlardan daha başka bir gözle baktı Gillon'a.

«Başaracaksın,» dedi.

Ötekilere döndü:

«Tanrı isterse, başaracak.»

Bir yan kapıyı açarak koridora çıktı. Gillon onun oradan:

«Yeter ki bizi hayal kırıklığına uğratma,» dediğini duydu.

Bir derinlik, bir ölüm havası vardı bu sözlerde.

«Ne yaparlarsa, yapsınlar, bizi hayal kırıklığına uğratma.»

Gitme vakti gelmişti. Gitmeleri için bir işaret olan kapı arasındaki tekerlekli küçük çay masasını görüyordu Gillon. MacDonald alçak sesle,

«Bir çay içmez misiniz?» dedi.

«Sağolun, biz gidelim,» dedi Gillon ve denizin üstünden geçen gölgeler gibi hızla onların gözlerinden geçen kurtuluş bakışını gördü. Onları anlayamamıştı tam anlamıyla, ama şu kadarını anladığından emindi: Başı dertte olan birisine yardım etmek başka, onunla çay içmek başka şeydi, Birden:

«Neden yapıyorsunuz bu yardımı bize?» diye sordu.

Avukatlar şaşırdılar. Calder:

«Neden olacak, amaç için,» dedi.

«Hangi amaç?»

Avukatlar bakıştılar. Terbiyesizlikti bu —Gillon anladı böyle düşündüklerini.— Verilen bir armağanın bedelini sormak gizli bir terbiyesizlik.

«Hangi amaç mı? Hangi... Adalet, hak, hepsi.»

Çayları hazırlamış olan kız, bir çay fincanında kaşığıyla hafif sesler çıkarıyordu, çayların soğuyacağından avukatları haberdar etmek için. Bay MacDonald birden:

«Neden yaptığımın gerçek nedenini bilmek istiyorsan söyleyeyim,» dedi. «Suçluluktan yapıyorum bunu. Beni bu

duruma getirmek için babamın neler yaptığını gördüm. Bunun bedelinin bir kısmını ödemek istiyorum.»

Şaşırtıcı bir an oldu bu, ama Gillon fark etti bunu söylemiş olmaktan ötürü MacDonald'ın ne kadar mutluluk duyduğunu.

«Madem ki hepimiz bu kadar dürüst davranıyoruz, ben de söyleyeyim bunu neden yaptığımı,» dedi Calder. «İnsanlık sevgisi için yapıyorum bunu.»

«Bırak şimdi,» dedi Bayan Tweed.

«Hayır, gerçek söylüyorum. İnsan sevgisi için. 'Yine de ve yine de' diye sürüp giden şiiri bilir misiniz?»

«Yine de ve yine de,
O gün yakın yine de,
Dünyadaki insanlar hepsi dost, hepsi kardeş
Olacaktır yine de.»

«Hepimiz kardeşiz, hepimiz aynı gemideyiz, hepimiz aynı sona doğru yol alıyoruz. Hepimiz eşit değiliz ama kardeşiz. Bir sel ya da bir yangın felaketini düşünün. Size bir yardım eli uzandığı zaman ele bakmaz, tutarsınız sadece.»

Bay Calder'i bir yangın ya da selde göz önüne getirmek her ne kadar kolay değildiyse de, Gillon onun kardeşlik kavramından duygulandı. Sırtları kamburlaşmış, ter ve kömür tozundan simsiyah bir halde iki büklüm önü sıra yürüyen, sofralarına koymak için bir lokma ekmekle bir tutam tuz ve bir parça saygıyla insanca davranıştan başka dünyada bir şey istemeyen bu insanlar için, ocaktan çıkarken bazan neler duyduğunu, içini dolduran sevgi duygusunu anlatmak istedi onlara. Ama caydı ve çay masası oraya getirildi. Bay Mac Donald birden heyecanla Gilon'un elini tutarak:

«Oh, başaracaksın,» dedi. «Ne kadar isterdim seni babama karşı çıkarmayı.»

Duydukları bütün açlığa rağmen kendilerini çok yabancı buldukları Edinburgh'da bir şey yememeye ve yiyeceğin hem daha iyi, hem de daha ucuz olduğuna birbirlerini inandırdıkları Cowdenbeath'e dönmek üzere trene binmeye karar verdiler. Selkirk eski kişiliğine dönmüştü gene.

«İnsanlık sevgisi ha?» dedi. «Duydun mu herifin dediğini.»

Calder'i taklit etti:

«'Sevgi her şeydir.'»

Calder'in böyle bir şey söylememiş olduğunu belirtmeye çalıştı Gillon.

«Öyle olsun,» dedi Selkirk. «Hiç olmazsa bizim için çalışacaklar ya, o da bir şey.»

«Bizim için mi?»

«Davranışımız için. Davamızı kazanır kazanmaz yol görünür onlara. Zaferin bedeli. Yeni problemler. yeni gereçler, bu kadar basit bu iş.»

Parmağıyla gırtlağında bir işaret yaptı. Kompartımanda kendilerinden başka kimse olmamasına sevindi Gillon. Kalabalıkta hep tedirgin ediyordu onu Selkirk.

«Sevgi» dedi kütüphaneci alaycı alaycı. «Örgütlenmektir her şey olan. Kalıcı olan yalnız örgütlenmektir. Sevgi kalıcı değildir. Sevgi kazanmaz savaşları dostum; birlikler kazanır. Sevgi, benim yaralı madencim, burjuva bok yemesidir ve icat edildiği inek ahırına dökülmelidir. Daha konuşmamı istiyor musun?»

Kütüphaneci, başarılı bir geziyi Gillon için sıkıntılı bir hale soktuğunun farkındaydı ve kendi yararına dilini değiştirdi.

«Hayır hayır Gillon, sevginin de yeri vardır. Marx bile kabul eder bunu, belki bilmiyordun.»

«Evet, bilmiyordum.»

«Hayatta en etkili gerçek açlıktır ve insanları zorlayan açlık korkusudur dostum, sevgi değil.»

«'Açlık en iyi öğretmendir' der karım her zaman.»

«Ve Bay Calder hayatında hiç bir zaman aç kalmadığına göre ne dediğini bilmiyor demektir.»

Forth Bridge'e yaklaşıyorlardı; uzun, dar körfezin üstündeki destek kulelerinin dev dayanakları dikkatlerini çekti. Buradan gece geçmişlerdi. Gillon o güne kadar böyle olağanüstü bir şey görmemişti.

«Bunun yapımı sırasında kim bilir kaç kişi öldü,» dedi Selkirk.

«Evet, ama değer belki de.» ...

«Hiç bir şey bir işçinin hayatına değmez. »

«Kim bilir,» dedi Gillon oldukça üzgün bir gülümsemeyle. «Ben, buna oranla çok değersiz bir şey için canımı vermek üzere olduğumu sanıyorum.»

Selkirk de gülümsedi.

«Bir Numaralı Tosh-Mungo Terrace'a koyacağımız levhayı düşün ama,» dedi.

Körfezde deniz kabarmıştı. Gillon, İnchgarvie barınağına ulaşmaya çalışan küçük bir balıkçı kayığı gördü. Rüzgar çok sert, akıntı güçlüydü. Balıkçının başı gerçekten dertteydi. Denizin çok yukarılarında, başını eline dayamış bir biçimde oturup can derdindeki bir adamın mücadelesini seyretmek ne garipti. Gillon, kendisine Edinburgh'da yapılmakta olan şeyin de bunun aynısı olduğunu düşündü. Onlar trende şimdi kendilerinin olduğu yere geçecekler, kendisi de yapayalnız denizde olacaktı.

İyi ya, diye aklından geçirdi Gillon, eğer işin alacağı biçim buysa, varsın olsundu.

Kayık alabora olmuştu. Balıkçı gerekli dönüşü yapamamıştı, şimdi borda tirizine bağlı bir ipe tutunmuş olarak denizdeydi.

«Oradakiler anlamaz bunu, biliyor musun?» dedi Selkirk. «Açlık. Midesi dolu olan, açlığı ve açlığın insana neler yaptırabileceğini anlamaz.»

Balıkçı böyle bir denizde uzun süre dayanamazdı: Dalgalar, akıntı ve soğuk, Üstesinden gelemeyeceği şartlar içinde yapayalnızdı ve sulara gömülüyordu. Gillon ürperdi.

İnchgarvie'de bir balina kayığı denize indiriliyordu. Kıyıda insanlar vardı, kayığın suya indirilmesinde kadınlar erkeklere yardım ediyorlardı. Dalgalar teknenin pruvasına vurdukça uçuşan beyaz köpükleri görebiliyordu Gillon. Kayık suya indi, kürekler parladı. İyi yürekli, gözüpek adamlar. Sevgi diye buna derim işte ben dedi Gillon kendi kendine. Küçük kayığı sert denize sürmenin ne gereği vardı, hattâ kendi canlarını tehlikeye atmaya ne hakları? Ama yapıyorlardı işte. Kürekler suya batıp çıkarken, belki ömürlerinde hiç görmemiş oldukları bir adamın yardımına koşuyorlardı. Selkirk:

«Açlığın problemi şudur ki, boş midede sevgiye yer olmaz,» dedi.

Gillon adamın balina kayığını görmesini umut ediyordu, çünkü görmesi, o dondurucu sularda ipe tutunma gücünü körükleyecekti.

«Günlük hayatta sevgi bir lükstür.»

«Ne demek istiyorsun yani,» dedi Gillon. «Açlık iyi bir öğretmen, ama kötü bir sevdalı mıdır?»

Selkirk gülümsedi:

«Heya.»

«Yoksa sevda yoksullara göre değil midir? Avukatların başına giren o adam kimdi?»

«O adam kim miydi?»

Bir adam balina kayığının başında elinde iple ayakta duruyordu. İyiye alametti bu. Küçük kayığı adanın açığındaki büyük, siyah bir kayaya vurmuştu ve kayaya saldıran çatlak dalgalar adamla kayığı müthiş hırpalıyordu.

«Kim olacak, Keir Hardie.»

«Keir Hardie mi? O adam mı? Neden kimse söylemedi bana?»

Gillon yeniden pencereye döndü. Köprünün öbür yanına geçmişlerdi. Görünürlerde ne kayık vardı, ne kaya, ne de adam.

«Hiç bir zaman öğrenemeyeceğim.»

«Neyi hiç bir zaman öğrenemeyeceksin?»

«Bir şey değil,» dedi Gillon. «Hiç bir şey değil.»

Cevap veremedi, ama yapmakta olduğu şey hakkında daha bir iyimserlik aşıladı ona bu. Hayat, uzaktan bakıldığı sürece, az önce gördüğü şey gibiydi. Bir can, kaynayan bir denizde küçük bir kayık ve sonunda körfezdeki geçitten geçebildinse... Ama kim bilecekti geçtiğini ve kim umursayacaktı; geçemedinse ne olacaktı sanki? Önemli olan yolculuktu ve eğer sen bu yolculuğu yeterince iyi bir biçimde yapabildinse kimse senden daha fazlasını isteyemezdi. Bir kader arkadaşının ekmek parası için az önce gözlerinin önünde ölmüş olabileceğini bilmesine rağmen, Gillon kendini daha iyi hissetti.

Ama adam her şeye rağmen başarabildiyse diye merak etti, çünkü ona geleceği gösterecekti bu, emindi. Eğer adam başarabildiyse, Gillon kendisinin de başaracağına inanıyordu ve eğer adam ait olduysa Gillon da alt olacaktı.

Gillon keşfinden şaşırarak:

«Sana bir şey söyleyeyim mi?» dedi. «Sen gerçekten bir hayalcisin. Ben kendim ve çocuklarım için biraz daha iyi bir dünya istiyorum, sen bir işçi cenneti istiyorsun. Dilinin bu kadar acı olmasına şaşmamalı, Pitmungo'da bir cennet yaratmak o kadar güç ki.»

Bay Selkirk somurttu. Kömür madencileri tarafından eleştirilmekten hoşlanmazdı; daha kötüsü, Gillon'un dediklerinde

bir gerçek payı da vardı. Cowdenbeath'de trenden inerlerken, «Önemli olan son hedeftir,» dedi. «Üst yanına kulak asma.»

Gillon, en ters yönlerden bile olsa Selkirk'in Maggie'ye çok benzediğini düşündü. İkisi de ayrı ayrı yollardan aynı son inanca varıyorlardı.

Bir lokma bir şeyler yemek için Madencinin Kolları'na girdiler. İçerisi loş ve sessizdi. Yulaf ezmesi kurabiyesi yiyip çay içtiler ve biraz düşündükten sonra da ince kesilmiş birer jambon dilimi —bir gezintiydi bu, Edinburgh'a gitmişler, başkentlerini ve kaleyi görmüşler, avukatları ve Keir Hardie'yle buluşmuşlardı—; daha sonra da Bay Selkirk kendisini Pitmungo'ya ulaştıracak gücü bulmak üzere bir, iki Newhaven kadehi viski içmesinin iyi olacağını söyledi. Gillon bu isteğin çok usturuplu bir biçimde ortaya konmuş olduğunu kabul etti. Bir Newhaven kadehi normal kadehin bir misli olduğuna ve Bay Selkirk bir iki demekle bunun da bir mislini içeceğine göre, ilk Newhaven kadehinden sonra Gillon ondan ayrılarak Pitmungo'ya kadar olan uzun yolu yürümeye başladı. Bay Selkirk bir şişenin dibinde cenneti arıyordu gene. O gün öğleden sonra vardiya ocaktan çıkınca Gillon, Bay Selkirk'i arabayla getirmeleri için Sandy Bone ve Sam'ı Cowdenbeath'e yolladı.

4

GİLLON VE TANIK OLARAK DA WALter Bone ertesi sabah Bay Brothcock'u görmek üzere aşağı indiler. Gillon para ödeme sundurmasının kapısına vurdu, cevap gelmeyince de, gürültü çıkarmamak için taşlara ve kömürlere basmamaya çalışarak, içerisini görebileceği bir yere gelinceye kadar sessizce yapı boyunca yürüdü. İdare âmiri masasının başındaydı. Geri dönüp yeniden kapıyı vurdu ve gene ses çıkmayınca kapıyı itip açtı, kapı arasında durdu. Brothcock başını kaldırıp bakmadı.

«Efendim, ben bu kağıdı...»

İdare amiri başını kaldırdı:

«Kapımı açıp girmeni kim söyledi sana?»

«Önce vurdum, cevap gelmeyince...»

«**Vurdun** ha! Ben senin evinin kapısını vursaydım... Sen Cameron'sun, değil mi?»

«Heya.»

«Hey Tanrım, nasıl bilmezsin? Açıp evine girmemi bekler misin benim?»

«Efendim, sandım ki...»

«Cevap ver bana.»

Gillon gözlerini ondan kaçırmamaya çalışarak susuyordu.

«Beklemezdin, değil mi?»

«... burası bir işyeri, genel bir yer olduğu...»

«Yeter, uzatma...»

Koltuğunda dönerek Gillon'a sırtını çevirdi.

«Ne istiyorsun?»

Gillon ne istediğini hızlı, ama rahat anlaşılır bir biçimde elindeki kağıttan okudu:

«Pitmungo Kömür ve Demir Şirketi'nin Lord Fyffe No: 1 deki çalışmalarım sırasında ağır şekilde yaralandığım için..»

«Devam et.»

«Bu yaralanmadan —yani Elphinstone adında bir ziyaretçi tarafından dilekçe sahibinin omuzuna indirilen kömür kazmasından— ötürü yapmak zorunda kaldığım masrafların, geçmiş ve gelecek gündeliklerimin şirket tarafından verilecek uygun ve dürüst bir tazminatla karşılanmasını istiyorum. Madenlerin işletilmesi hakkındaki Krallık kuralların...»

«Kurallar mı?»

Brothcock'un ensesi kıpkırmızı olmuştu.

«Kuralları biz yaparız burada.»

Koltuğunu ağır ağır çevirmeye başlamıştı.

«... ve adı geçen maden sahiplerinin ihmalleri yüzünden ocaklarda meydana gelen yaralanmalarda ödenecek tazminat maddesine dayanarak, şikayetçi, dörtyüz sterlin ve tam bir karşılık istemektedir.»

Bu arada idare âmiri tamamiyle dönmüş, Gillon da okumuş olduğu kağıdı onun eline vermişti. Brothcock kağıdın farkına varmamış göründü:

«Yüz sterlin bile kahkahalarla güldürürdü beni, anlıyor musun? Ancak bir pazarlık konusu olabilirdi, lafı edilebilirdi. Ama dörtyüz sterlin...»

Kalktı. Ayağa kalkmadan ve kızmadıkça ne güçlü bir adam olduğunu anlayamıyordu insan Brothcock'un. Şişmandı, ama bu şişmanlığın altında harekete geçmeyi bekleyen güçlü bir beden kalıntısı pusuda bekliyordu.

«Dörtyüz sterlin tedirgin ediyor beni. Dörtyüz sterlin canımı sıkıyor. Ne yapmayı tasarladığımı söyleyeyim sana şimdi. Yasaya aykırı olarak odama girdiğin için seni buradan atacağım, ama nasıl atılmak istediğini bilmek istiyorum; kıçına mı bir tekme yiyerek, yoksa hayalarına mı? Hangisini istersin Bay Cameron, seç seçebildiğini.»

Brothcock böyle diyerek Gillon'a doğru yürümeye başladı. Gillon geriledi:

«Kağıdım sende, elinde.»

Brothcock kağıdı elinde yusyuvarlak etti, kömür sobasının kapağını açtı. Kağıdı sobaya atarak yanmasını seyretti.

«Hayır,» dedi. «Kağıt filan görmedim ben.»

«Bu bay kağıdı aldığını gördü senin. Gördü ve dediklerini duydu.»

Walter Bone başıyla onayladı:

«Bu bay bir yalancı öyleyse. Benim dediğimin tersini söylüyor. Kime inanacaklarını sanıyorsun sen?»

Sonra birden Gillon'a döndü:

«Senin o kalın kafalı oğlunu birkaç gün önce bu basamaklardan attım. Şimdi sıra sende.»

Walter Bone, kırık bir buz parçası kenarı gibi keskin bir sesle:

«Eğer bu adama elini sürersen, bu kazma da senin omuzuna girer bu kez,» dedi.

Borthcock:

«Seni Walter Bone denen orospu çocuğu seni,» deyip döndü ve bu dönüşle birlikte yumruğunu Walter Bone'un göğsüne indirerek Jem gibi onu da sırt üstü kapıdan dışarı uğrattı.

Adamın çok canı yanmıştı. Gillon için kolay değildi tek kolla onu düştüğü yerden kaldırmak. Yolun öbür yanında kafese maden direği yükleyen kuyuağzı kızlarına işaret etti yardıma gelmeleri için, ama olayı görmüş olan kızlar Bay

Brothcock'un kurbanına yardım etmek istemediler, hiç değilse onun kendilerini görebileceği böyle bir yerde.

«Nasılsın Walter? Bir şeyin yok ya?»

«Ooof Tanrım. Eğer kalkıp kalkamayacağımı öğrenmek istiyorsan, kalkarım ayağa. Kaburgamı kırdı pezevenk.»

Onun küfrettiğini hiç duymamıştı Gillon.

«Çok kötü vurdu,» dedi.

«Heya, ama bu kadarla bitmez bu iş.»

«Hayır, başlangıç bu. Onu sen de dava etmelisin. Walter.»

«Hayır hayır.»

Bone çok heyecanlanmıştı.

«Önce senin davan. Sırayla. Fırsat kollayacağız.»

Haklıydı. Onun haklı olduğunu biliyordu Gillon. Bay Bone zedelenmiş kaburga kemiği ve gururuyla, yaşamak zorundaydı.

«Bay MacDonald'a mektup yazmama yardım eder misin? Ben yazamıyorum daha.»

«Heya, yardım edebilirsem eğer. Haydi hemen yazalım.»

Bir zamanların Spor Alanı'na vurdular. Bay Bone soluk alırken çok canı yandığı için ağır yürüyorlardı.

«Senden bir şey isteyeceğim,» dedi Bay Bone. «Oğullarıma bir şey söyleme. İçlerinden, bir şey yapmaya kalkanlar olur. Şimdi bunu istemiyorum.»

Gillon ona hak verdi ve sonra ikisinin, kırdaki çukurlar güçlükle aşan ihtilal hazırlığı içindeki hamura dönmüş iki adamın, nasıl bir görüntü meydana getirmiş olabileceğini düşünerek her şeye rağmen gülmeye başladı.

«Kazmayla gerçekten vuracak mıydın ona?»

«Kazma yoktu ki yanımda.»

«Olsaydı?»

«Hayır, ben insanlara kazmayla vurmam.»

Ne dürüst bir erkek diye düşündü, Gillon.

«Çok üzüldüm olanlara,» dedi.

«Ne üzülmesi? Başka türlü nasıl olacaktı bu?»

Eve varır varmaz, Bayan Bone onu bir çocuk kundaklar gibi sıkıca eski bir yatak çarşafına sararak kaburga kemiğinin kımıldamasını önledi, acı daha azaldı. Bayan Bone'un dediği gibi madenciler bilirdi kırık kaburga kemiğinin ne olduğunu. Kırılan her kaburga kemiği yüzünden iş bırakılsay-

dı, açlıktan ölürdü insan. Bay Walter Bone tüy kalemini çıkardı, ucunu biledi ve mürekkebi sulandırdı.

«Bir avukata nasıl hitap edilir acaba?» diye sordu.

«Avukat denilmesinden hoşlanmıyorlar, bunu biliyorum. Hukuk danışmanı, yasa ajanı filan deniyor galiba...»

«Dava vekili değil mi onlar?» dedi Bayan Bone.

Sonunda «Sayın Bay Angus MacDonald,» da karar kıldılar ve mektup «Sayın Efendim,» diye başladı. Olanları anlattılar, tazminat isteğinin yapıldığını, ama geri çevrildiğini bildirdiler ve Fyffe Lord'u Soylu C.P.S. Farquhar'a karşı Cowdenbeath Mahkemesi'nde dava açmasını dilediklerini belirttiler.

Mektubu bitirdikleri zaman hava kararmış olduğu halde Gillon, Sam'a, beş mil uzaktaki Easter Mungo'ya koşmasını ve mektubu postaya atmasını söyledi, çünkü Pitmungo'ya gelen ve giden bütün mektupları kontrol etmekten şirketin çok hoşlandığı anlaşılmıştı. Daha sonra Gillon eve giderek adalet değirmeninin, şikayetinin tanesini öğütmeye başlamasını bekledi.

Sonuç, umduklarından da çabuk alındı. Çağrıyı getiren resmî görevlinin gelişini ve gidişini Pitmungo'da kimse görmedi, o bakımdan çağrının Lord Fyffe'e ne zaman verilmiş olabileceği öğrenilemedi. Çağrının tepkisine gelince, birçokları çağrıyı getiren ilgilinin Brumbie Hall'den canlı çıktığı için talihli olduğu kanısındaydılar.

Belki kağıt, porto şarabının ortadan kaldırıldığı ve Lord'un kestirmesi için perdelerin indirildiği öğle yemeğinden sonraki o uykulu, hazım gevşekliği içindeki zamanda verilmişti. Ne zaman verilmiş olursa olsun çağrının etkisi hiç beklenmedik bir biçimde, çok anî ve ciddi olmuştu.

Aynı gün akşam üstü vardiya sona erip madenciler ocaklardan çıkmaya başladıkları sırada Lord Fyffe madenlerini işçilere kapattı.

Lord Fyffe No: 1 ve Lady Jane No: 2'yle vadideki daha eski ve daha küçük ocaklar kapatıldı. İnen geceyle birlikte bin üç yüz erkek, kadın ve çocuk işsiz kaldı. Ertesi sabah bütün ocakların kuyu ağızlarına şu ilan asılmıştı:

BÜTÜN MADENCİLERİME

İçinizden biri kömür patronumuza, bir mahkemeye çağrı kağıdı çıkarmayı uygun gördü. Amacı, Lordlukla adamları arasında çok uzun zamandan beri var olan ilişki pahasına onu soradan bir cani gibi mahkemeye çıkartmak.

Hepinizin bildiği gibi, bölgedeki kömür ocağı sahipleri arasında hemen hemen tek olan Pitmungo Kömür ve Demir Şirketi, çalıştığı sırada yaralanmak talihsizliğine uğrayanlara karşılığını yapmak konusunda son haddine kadar cömert davranmıştır. Şu kadarının hepiniz tarafından bilinmesinin faydası var:

Madenlerinde canı yanmış hiç bir madenci yoktur ki bu can acısı Brumbie Hall'de duyulmamış olsun. Yaralının en kısa sürede iyileşmesi için âyinlerde dua edilmiş ve insaflı bir tazminat ödenmesi için hemen hazırlığa geçilmiştir.

Lordluğun inanmak istediği bu ilişkiler, her biri bütün ailenin mutluluğu için kendine düşen görevi yapan bir babayla oğulları arasındaki ilişkiden farksız olmuştur. Şimdi bu ilişki kirlenmiş bulunuyor. Oğullardan biri ailesine hainlik etmiş ve Lordluğa verdiği acı, gerçekten büyük ve zalimce olmuştur.

Her ailede olduğu gibi aileden birisinin acısı hepsinin acısı demektir ve eğer bu acıyı çeken kimse ailenin başıysa durum çok daha ciddileşir. Bu alçakça davadan cayılmcaya ve mahkeme takviminden silininceye kadar bu ocak —bu madenler— bütün bütün kapalı kalacaktır.

Aramızdaki güven duygusuna dayanarak, Tanrının lutfuna ermiş ailemizin eskiden olduğu biçimde birer baba-oğul gibi birbirleri için var olmakta devam etmelerini Tanrıdan dileyerek sözlerime son veriyorum.

Tanrı Yardımcımız olsun Ve Size Gene İşinizi Versin.

Fyffe

5

DAHA ÖNCE HİÇ BÖYLE BİR ŞEY olmamıştı Pitmungo'da. Bu bir dereceye kadar lokavt ve erkeklerin birlik olmalarının verdiği keyif yüzünden, bir dereceye kadar da haziran ayında olmalarından ve güneşin yeniden görünmesindendi. Erkekler çocukluklarından beri haziranı yeryüzünde geçirmemişlerdi.

Tam Tanrının unutacağı ve ilkbahar olmayacağı duygusuna kapılacakları sırada kışı bir kez daha dize getirmişlerdi. Marttan beri kuzeyden inen ve sulu karla yüklü olduğu için Yüksek Alan'a sürtünür gibi geçen alçak, bunaltıcı bulutlar parçalanmaya başlamış, boşluklar yeniden kapanıncaya kadar insanı sersemleten, başını döndüren temiz ve parlak bir mavilik ortaya çıkmıştı. Güneş, kara karın hâlâ gizlendiği kasabanın karanlık köşelerine sokulmuş, karı eriterek siyah suya dönüştürmüştü. Sokaklardan ve sıraevlerin önündeki kaldırım taşlarının arasından, her yerden, donmuş kömür tozlarını da birlikte sürüyerek sular akıyordu. Sonra Tosh-Mungo Terrace'dan aşağıya doğru kasaba kurumaya başladı. Pencereler açıldı ve bir madenci kışının birikmiş bütün ekşiliğiyle kokuları, kırlardan doğru esen yumuşak, güneşle ısınmış rüzgarların içinde kaybolmaya yüz tuttu.

Lokavtı kimsenin umursadığı yoktu. Güneş bulutların ardından çıkar çıkmaz halk da nohut oda ve bakla sofalarından dışarı uğruyor, yüzünü güneşe çevirip, kımıldamadan, bir som tutkulluluğuyla kendini güneşe veriyor, farkında olmadan, eski İngiltere'de yaşamış putperestlerin bir âyinini yerine getiriyordu. Kanlarında olan, ama uzun süredir unutulmuş bir şeydi bu. İlk haftalar böylece bir karnaval ve boş verme davranışıyla bir festival havası içinde geçti.

Bütün o günler boyunca erkekler Tosh-Mungo'yu doldurdu —Aşağımahalle, Yukarımahalle ayrılığı yoktu artık— Gillon'a destek olmak, onun ve yapmakta olduğu şeyin ardında olduklarını bildirmek için. Şirketin memurları Tosh-Mungo Terrace'a gidip gelen erkeklerin adlarını yazıyorlardı. Madencilerden biri yüzünü kömür tozuyla boyadı da bu ad yazma işi sona erdi. Madenci böylece, genellikle oldukları gibi, bir görünmeyen adam olmuştu. Bundan sonra ötekiler

ak yüzlerini kömür tozuyla boyadılar. İçlerinden bir grup, buruşuk yüzlerine kasketlerini de indirip katiplerin ellerinden adlar yazılı defterleri aldılar. Gün ışığı ve birlik oldukları duygusu içindeki günlere bu da yeni bir katkıda bulundu. Gillon çok geçmeden, madencileri hırslandıran şeyin tazminat kadar Spor Alanı olduğunu da anladı. Adamlar alanı göstererek:

«Çekecek bunun ceremesini şimdi orospu çocuğu,» diyordu. «Bu konuyu da ele almayı unutma, Gillon.»

Ama tazminat da uzadıkça uzuyordu. O güne kadar hiç bir aile böyle günlerce ve haftalarca beklememişti Lord'un ne lütufta bulunacağını, o da, bulunmayı düşünmüşse eğer.

Genç bir madenci:

«Babam sağ olup da görmeliydi bugünleri, senin yaptıklarını,» dedi Gillon'a. «Rob Hope'du babam, hatırladın mı? Bir elini yitirdi ve bizim yardımımızı kabul etmediği için açlıktan öldü.. Ağlamaklı oluyorum şimdi. Beş sterlin tazminat aldı, bunu almak için de sürüne sürüne Brumbie Hall'a gitmek, kapıda kendisine uzatılan tabağa bir rica mektubu koymak zorunda kaldı.»

Bu öykülerin ardı arkası kesilmiyordu. Pitmungo'daki her evin böyle bir öyküsü vardı sanki. Maggie bile etkilenmişti anlatılanlardan. Dinlediklerinin gerçek olduğunu biliyordu. Cameronların başına böyle bir şey gelmemesinin sırf talih olduğunu da biliyordu. Elbette Cameronların güveneceği kasadaki gümüşler vardı. Ötekilerden hiç birinin böyle bir dayanağı yoktu.

Günler geçtikçe, durumun gerçek yüzü de aydınlığa kavuştu. Lord Fyffe'i tedirgin eden, Gillon'un istediği para değil, para istemesiydi. Ne kadar vereceği ya da verip vermeyeceği konusunda karar almak gibi onun babalık hakkına meydan okunmasıydı. Geçmişe bağlı kalmakla bu geçmişi gömerek yeni çareler bulmak isteği arasında bir mücadeleydi bu aslında. Gillon'un omuzuna saplanan kazmayla ona verdiği acı unutulmuştu.

Meselenin çözümü mahkemelere olduğu kadar daha başka şeylere de dayanıyordu, özellikle paraya. İlk ağızda kimse durmamıştı bunun üstünde. Madencilerin çalışmadığı her gün onlara birkaç şiline mal oluyordu, ama ocakların kapalı kaldığı her gün Brumbie Hall'dekiler —Bay C.P.S. Farquhar

demeye başlamıştı şimdi ona halk ve uzun boylu, kuru karısı Lady Jane Tosh-Mungo— yüzlerce sterlin kaybediyorlardı. Gururun ne kadar zaman kârın karşısında direneceği meselesiydi bu.

«Senin yerinde olsaydım pek o kadar üzmezdim kendimi,» dedi Archie Japp, yıllarca Gillon'a yakınlık göstermemiş olan Japp: «Üzmezdim tatlı canımı. Ben o adamları senden iyi bilirim. Londra'daki o adamlar paylarına düşen çekleri almazlarsa türlü türlü mektuplar gelmeye başlar Pitmungo'ya. Vazgeçemedikleri alışkanlıkları vardır onların, anlıyor musun ne demek istediğimi? Eğer Bayan Cameron odada olmasaydı söylerdim sana bunlardan birkaçını.»

«Ne gibi, sözgelimi?» dedi Maggie. «Çocuk değilim ki ben söylemiyorsun.»

Archie Japp bir süre düşündü. Eğer bu kadar esmer, Maggie'nin onu tanımlayabileceği gibi gerçek bir Pict (*) olmasaydı, insan onun kızardığını umabilirdi.

«Bunlardan birinin bir evi —büyük ve güzel bir konağı yani— olduğunu duymak bilmem şaşırtır mı sizi, genç... genç...»

«Laf, onların nasıl bir hayat sürdüğünü tahmin edemeyeceğimi mi sanıyorsun sen?»

«**Oğlan** çocuklarını da mı?»

«Oh.»

«Çok güzel oğlan çocukları için. Hepsi ipekli ve atlas giysiler içinde ve bazıları da genç bayanlar gibi giyinmiş olarak.»

Odada büyük bir sessizlik oldu.

«Yani demek istiyorum ki... Sordunuz da... Dedikodu etmiyorum yani...»

«Bizim paracıklar buralara gidiyor desene,» dedi Gillon.

«İnsanı daha da zorluyor dövüşmeye bunlar,» dedi Bay Japp.

İki eski düşman el sıkıştılar.

Bay Japp gittikten sonra, Maggie:

«Ne yapar bu oğlanlarla?» diye sordu.

(*) Pict: Eskiden Kuzey Britanya'da yaşamış bir kabile kişisi.

«Kim?»

«O adam, evdeki oğlanlarla.»

Gillon düşündü. Sorudan tedirgin oldu, çünkü kafasında hazırlamakta olduğu konuşmadan ayırmıştı onu. Halkı kendisine bağlayan bir konuşma yapması istenebilirdi, hazırlıklı bulunmak istiyordu herhangi bir meydan okumaya karşı.

«Ne yapacağını bilmiyorum,» dedi. «Ama yaptığı neyse, pek iyi bir şey olmasa gerek.»

«Belki sen en doğrusunu yapıyorsun Gillon. Belki.»

Aman Tanrım, bu çok iyi işte. Kasabadaki her önemli kişi onu desteklemek için buraya geliyor ve kendi karısı da bunun doğru olduğunu kabul ediyor. Bak hele. Aileyi toplantıya çağırmam gerek.

İşin hoş yanı, mücadelenin sonucundan tek karamsar olan kimse, Henry Selkirk'ti.

«Edinburgh'daki o iyi niyetli insanlar hakkında söylediklerimi hatırlıyor musun, açlığın ne olduğunu bilmediklerini? Yılın bu zamanında geçmemeliydiler saldırıya. Halk sıkışmaya başladı bile, oysa savaşın başındayız daha.»

Gillon için şaşırtıcı oldu bu sözler. Terrace ve Moncrieff Lane boyunca bir aşağı, bir yukarı dolaştı. Zaman iyi seçilmemişti. Evlerin ardındaki sebze bahçelerine hep kök ekinleri, patates, şalgam ve pancar, henüz toprağın altında ve bir donla kırılmaya yatkın durumda yaprak sebzeleri, fasulyeler ve salatalar ekilmişti, ama bunlardan herhangi birinin yenecek ya da salamura edilecek, turşu yapılacak ve kurutulacak hale gelmesi için aylar isterdi. Eğer lokavt ağustos ya da eylülde başlamış olsaydı, önlerindeki hızlı kömür çıkarma ve satış zamanına kadar halk aylarca bahçelerindeki ürünle idare edebilirdi.

Şimdilik birkaç bayırturpundan başka hiç bir şey yetişmemişti ve madencilerin bile yalnız turpla açlıklarını gidermeleri olanağı yoktu. Lord Fyffe bu arada Soy Beni'yi ve fırını da kapattı. Pitmungo'da ilk kez olmak üzere, adamları şirkete borçlu bırakmak için hep kışkırtılmış olan veresiye alışveriş yolu tıkandı. Gillon ilk kez olmak üzere durumdan kuşkuya düştü. Sonra elden gönderilmiş bir mektup geldi kendisine Cowdenbeath'den.

Azizim Cameron:

Ne gibi şartlar içinde olduğunuzu bilmiyoruz san-

ma. İskoçya'da ilk kez olmuyor bu. Ama ilk kez başarıya ulaşacak.

Sizinki gibi büyük zaferler, büyük cesaret ve sabrı gerektirir. Kazanmaya değer hiç bir şey kolay değildir. Kaybınız büyük olacak, ama onlarınki daha büyük. Sıkıntılı zamanlarda bunu hatırlamak rahatlık verir. Teslim olmakla kişiliğinizden çok şey yitirirsiniz, onlar az. Bunu düşünmek rahatlık verir.

Bu iki etken hepimiz için başarı ifade eder. Savaşı yalnız sürdürdüğünüzü sanmayın. Tüm İskoçya madencilerinin gözleri sizde, İskoçya emekçilerinin umutları sende ve Pitmungo'nun erkeklerinde.

Arkadaşın

Keir Hardie

Mektubun kopyaları çıkartılarak sıraevlere ve sokaklara dağıtıldı.

«Bize yardım edecekler, göreceksiniz,» dedi Walter Bone. «İskoçya Madenciler Birliği bu sıkıntının bir çaresine bakacak.»

Karanlık ve gözle görünmeyenin, hattâ hoşa gitmeyen ve tehlikeli olanın bu yeni ışık altında birden görünür hale gelmesi çok garibine gidiyordu Gillon'un. «Birlik» lafı birkaç ay önce korkutuyordu onları. Şimdiyse umutlarının bu birlikte olduğunu biliyorlar ve ondan bir vahiy ya da yeni bir kavram olarak değil, insanın ayak uydurmaması için budala olması gereken çok eski bir gerçek olarak söz ediyorlardı. Hak ve adalete uygunluğun zulmü. İşte bir Archie Japp ki birlik dalının nasıl kurulabileceğini soruyor, şimdi ciğerlerinden hasta olduğu için tepeye soluk soluğa çıkan şirketin eski kaba gücü Andy Begg, kavga gerçekten başladığı zaman kendi payına Bay Brothcock'un ayrılmasını istiyordu.

Gillon o günlerde hâlâ gülümseyebiliyordu.

«Oğlum Jem, sırada senden önce başkaları var, sözgelimi. Ama sen daha uzun süredir bekliyorsun. Heya, senin payına Brothcock'u ayıracağım.»

Bunu söylediği zaman duyduğu güç tedirgin ediyordu Gillon'u.

6 HAZİRANIN İLK HAFTALARINDAN sonra sıkıntı ve kısıntı gerçekten başladı. Kıştan kalma şalgam, fıçılarla yulaf vardı hâlâ ve hayat devam ediyordu. Kırda hindibalar bitmeye başlamıştı: salata yapmak, haşlamak, yahni pişirmek iyi olurdu; elbette eğer kimsede yahniye koyacak başka bir şey varsa. Kuşluk vakti çorbası için, kaynatılmış kır otundan tavuksuz tavuk çorbası vardı, ama bu da insanın midesini ekşitiyordu.

«Artık kadınlar başlar,» dedi Selkirk. «Bunu ben daha önce başka kasabalarda gördüm. Suçlayamazsın onları. Çocuklar açlıktan uyuyamayıp ağlamaya başladıkları zaman prensip diye bir şey kalmaz.»

«Bunlar iyi kadınlardır,» dedi Sam. «Açlığın ne olduğunu bilmiyor değiliz. Babamızın ardında sımsıkı duracaklardır onlar.»

«Açlık çekmemiş olanlar korkar açlıktan yalnız,» dedi Andrew. «Buradakiler hep biliriz biz açlığın ne olduğunu.»

«İsteğe bağlı bir açlık mı?» diye sordu, Bay Selkirk.

Konunun bu biçimde ortaya konması tedirgin etti onları. Neydi amacı bu adamın? Neden pişmiş aşa su katmaya çalışıyordu?

«Neden olacak yani?» dedi Sam. «Kararı verecek olan onlar değil. Babam verecek kararı. Davasından vazgeçmek onun bileceği şey ve bunu yapmaya hiç de niyetli değil.»

«Hayır, kadınlar sımsıkı duracaklar erkelerin ardında,» dedi Gillon ve Maggie'ye baktı.

Buna inanmadığını biliyordu onun. Pitmungolu kadınların fedakarlık yapabileceklerini daima kuşkuyla karşılamıştı Maggie.

Gillon bu bakışların ilkini pazar günü kilisede gördü, daha doğrusu üstünde duydu, hayatlarının güvenilir dengesini bozan Gillon'un Lordlarına ya da kendilerine neden böyle bir şey yaptığını anlamayan yaşlıca birkaç kadının hafifçe düşman ve suçlayıcı bakışlarını.

Günün dinsel öğütü, insanları eşyanın düzenine göre kabul eden Bay MacCurry'nin eski ve denenmiş bir öğütüydü. Bu dünyada sonsuzluğa kadar uzanan —kelimesi kelimesine

olmamakla birlikte diye de ekledi—bir merdiven ve bu merdivende her erkekle kadın için bir basamak vardı. Tanrı o sonsuz bilgeliğiyle herkesi layık olduğu basamağa yerleştirmiş ve herkes orada kendini mutlu duyduğu, hayatıyla görevlerinde rahatlık ve hoşnutluk bulduğu için, merdivendeki bu basamağın kendi yeri olduğunu bilmişti. İnsanın merdivendeki yerini bilmesi, gerçek mutluluğun kaynağıydı ,Bay Mac Curry'ye göre.

Dünyadaki büyük günahlardan biri döneklikti. Çünkü Tanrı birisini bir basamağa yerleştirdiği zaman, onu kendi yeteneklerinin ve sorumluluklarının zirvesine çıkarmış olur, o kimse de bunun hakkını verecek bir hayat yaşamak görevini yüklenirdi.

Başka ve daha büyük bir günah da, yanlış emeller beslemekti. Mevki hırsıydı. Tanrının merdivende sizin üstünüzdeki basamaklara yerleştirdiği insanları çiğneyerek daha yükseklere çıkmak emeliydi. Sonunda sadece başarısızlığa yol açardı bu. Çünkü tedirginlik ve hoşnutsuzluk kaynağı olur, insanı dünyanın kurulu düzeni dışına iterdi. Hayat bu gibilerin cezasını er geç verirdi. Halk dönüp dönüp Gillon'a bakmaya başlamıştı.

Jemmie kalkıp dışarı çıktı. Bay MacCurry dinsel öğütünü keserek, sanki Tanrının onun üstüne yıldırımlarını indirmesini yalvarırmış gibi Jemmie'nin ardından baktı. Sonra Sam kalktı, kilisenin öbür yanından da Sarah Cameron Bone, Sandy Bone:

«Merak etme, hele bir toparlanayım, ben de kalkacağım» dedi.

Herkes duydu bunu.

«Olmayan bacaklarımla benim merdivendeki yerim neresi?»

Gillon yerinde oturuyor ve olanlar karşısında yüzünün kızarmaya başladığını fark ediyordu ki, annesinin yanında oturan Andrew'nün de kalkıp babasınınki kadar kırmızı bir suratla dışarı çıktığını görerek şaşırdı. Daha başkaları da kalktı, ama çok azdı sayıları. Protesto yapılmış, ama mesaj da duyurulmuştu. Kiliseden çıkarlarken, şöyle böyle tanıdığı yaşlı bir kadın, Gillon'u durdurdu:

«Sen kendini ne sanıyorsun Tanrı aşkına?» dedi. «Neyin peşindesin sen? Çekip gitsene buradan.»

Gillon kadının sık sık yıkanan fincan tabakları gibi

luk, fersiz mavi gözlerindeki düşmanlıktan bozuldu ve kırıldı.

«Gurunu kurtarmak ve cebini doldurmak için başımıza ne işler açtığını biliyor musun?»

Gillon ne kadının sözlerini onaylayan çoğu yaşlı öbür başları, ne de onların gözlerindeki gizleyemedikleri kızgınlığı görmezlikten gelebildi.

Davanın ne zaman mahkemeye getirileceğini sormakla başladılar sabırsızlıklarını belirtmeye. Dava başlayınca lokavtın kalkacağına dair genel bir inanç vardı hepsinde, çünkü bir neden kalmıyordu lokavtın sürdürülmesi için. Ama Gillon davanın nasıl bir gelişme içinde olduğunu bilmiyordu. Bay MacDonald hiç bir haber vermiyordu. Madencinin görevi direnmek ve beklemekti. Bir davanın duruşmasının ne kadar zaman geçtikten sonra başlayacağı konusunda hiç birinin tecrübesi yoktu.

«Gereken bütün işlemler yapıldı herhalde?» diye soruyordu birisi:

«Heya, yapılmıştır sanıyorum.»

«Haberin yok mu senin?»

«Ünlü bir avukatım var, gerekeni o yapıyor.»

«İnşallah yapıyordur. Çünkü yiyeceğimiz biraz kıtlaştı evde.»

«Bizde de öyle.»

Bu arada güneş özelliğini yitirmiş, çalışmamanın keyfi azalmaya başlamıştı. Konuyla ilgili hiç bir hareket yoktu ortada. Mücadele onların çok uzağında, adaletle ilgili yerlerde oluyordu. Pitmungo'daysa sadece kapı aralarında oturuluyor ve bekleniyordu. Bazı erkekler gece yasak yerlerde avlanmaya gittiler ve kır deresi alabalığıyla keklik, birkaç tane de kapanla tutulmuş tavşan getirdiler. Daha gözüpekleri —umutsuzları daha doğrusu— gece uykudaki sürüden küçük kuzular çaldılar. Ama adamların çoğu kapı aralarında güneşe karşı oturuyor ve gittikçe azalan tütünlerini içerek vadinin öbür yanındaki Wester Mungo'dan gelen keyifli işbaşı düdükleriyle kömür kırma yerinin biteviye gürültüsünü dinliyorlardı.

Duyduklarına göre hiç bu kadar iş olmamıştı oralarda. Gillon:

«Eee, de bakalım,» dedi Maggie'ye. «Ne yapmam gerek dersin?»

Maggie'nin Sam'ın elini ısırdığı geceden beri ilk kez ele alıyorlardı Pitmungo'da olanları. Maggie gözlerini ondan kaçırarak:

«Bilmiyorum,» dedi. «Bu derde sen kendin bulaştın. Şimdi çık bakalım işin içinden.»

«Ben işin içinden çıkmak istemiyorum. Öyle bir niyetim yok. Onları işin içinden çıkarmak istiyorum.»

«İkisi birden olmaz, Gillon. Hep böyle olmasını istemişsindir sen.»

«Bana yardım etmeni istiyorum.»

Sofanın penceresine giderek İskoç çamının rüzgarla sallanan simsiyah, iri dallarına baktı. Kendisini bir ağaç dalında asılı olarak düşündüğü nice geceler geçirmişti böyle rüzgarın dallarda uğuldadığı.

«Sokaktan geçerken herkesin gözlerini dikip bana bakmasına dayanamıyorum. Kendilerine yiyecek bir şey verilmesi için sızlanan çocukların yalvarışlarını duymaya dayanamıyorum. Çocukların ağlamalarına dayanamıyorum. Geceleri bile duyuyorum onları.»

«Brumbie Hall'a gidip davandan caydığını söylemekten başka yapacağın bir şey yok.»

«Oraya gidersem bir Gillon Cameron olarak geri dönemem artık, sen de biliyorsun bunu.»

«O kadar kalın mı ensen? O kadar düşkün müsün gururuna?»

«Gurur meselesi olmaktan çıktı bu, sen de biliyorsun. Karşı karşıya kaldık onlarla, açıkta, meydanda. Adam elimizden kırımızı alacak da bir şey —tek bir kelime— söylemeyecek miyiz? Bunun ne demek olduğunu biliyor musun? Atalardan kalan bir şey gözlerimizin önünde çalınıyor ve biz gülümsemeye uğraşarak öyle dikilip duruyoruz. Bunu sana daha önce de söyledim Maggie, çok düşündüm. Kişiliğimi ayaklar altına aldıramam. Dövülürken gülümsemeye zorlandığım bir yerde yaşayamam. Benim direndiğim bu.»

Maggie elindeki işi bırakarak Gillon'un yanına geldi. Çok yakınında durdu.

«Pekâlâ. Diyelim ki ikiniz için de bir gurur konusu bu. Ama onun yürütmek zorunda olduğu milyonluk bir işi var. Rıhtımda gemi var mı, yok mu incelediniz mi hiç?»

«Rıhtımdaki gemilerle ilgisi ne bunun?»

«Yükleme iskelesinde kömür gemileri varken lokavt ilan edeceğini sanmazsın onun, değil mi?»

Öyle anlar vardır ki, insanın ne budala olduğunu anlaması için muhakkak gerçeği öğrenmesi gerekir. Budalalığını birisine itiraf etmesi şart değildir, kendi kendini yiyip bitirir zaten. Duygu bakımından da, kafa bakımından da, öz bakımından da bir budalaydı Gillon.

Kötü bir mevsimde, işçilerin en güçsüz olduğu bir sırada başlarına bu işi açmıştı. Bütün üstünlüklerin Lord Fyffe'de olduğu bir sırada mahkemeye çağrı kağıdının gönderilmesine önayak olmuştu. Fyffe'le savaşmayı kendisi istemiş, sonra da savaş alanı seçimini ve silahları olan kazmaları Lord'a bırakmıştı. Angus MacDonald'ı suçlaması için hiç bir neden yoktu. Pitmungo gibi bir kömür kasabasının günlük yaşama gerçeklerini bilmesi bir kent avukatından beklenemezdi. Gillon da hiç düşünmeden bu gerçeklere sırt çevirmişti. Kendisinden utanıyordu. Boş yere bir ay sıkıntı çekmişlerdi.

«St. Andrew açıklarına yeteri kadar kömür gemisi gelince Brothcock'un ocakları açması için Fyffe bir neden bulacak ve adamlar ocaklara ineceklerdir Gillon, çünkü kadınlar ve çocuklar onları inmeye zorlayacaklardır. Eski hamam, eski tas gene.»

«Ama dava. Davayı unutuyorsun. Davayı kazanabiliriz. Bir daha da böyle bir şey yapmaya cesaret edemez.»

«İnanıyor musun buna?» dedi Maggie.

Biraz üzüntü ve azıcık bir sevgiyle başını salladı:

«Pitmungo'dan daha kaç Gillon Cameron çıkar sanıyorsun?»

Gillon pencerenin önünden ayrıldı:

«Ne yapayım ben şimdi?»

«Oh, Tanrım! Kımılda biraz Gillon. Gönder birisini bu gece Yüksek Alan'a ve limanda kaç gemi olduğunu saydır ki durumunu bilesin.»

Gillon bir kez daha anladı ne budala olduğunu.

Yağmurlu, soğuk ve mevsime hiç uymayan kötü bir hava vardı kırda.

«Bu havada gemi filan sayılmaz,» dedi Gillon.

«Kırdan sayılmasa bile rıhtımdan sayılır. Küçük çocuklar açlıktan sabaha kadar ağlarken, biraz ıslanacak diye kimseyi göndermek istemiyorsun kıra.»

İyi yüreklilik gibi görünen şeyin güçsüzlük olduğunu biliyordu Gillon. İçindeki ateşin sönmek üzere olduğu ocağın yanında kıvrılmış yatıyordu, Jemmie.

«Beni gönderme Baba,» dedi.

«Neden?»

Gillon kararlıydı. Hakkı vardı Maggie'nin. Yumuşak başlılıktan, yumuşak yüreklilikten çok saçmalıklar yapmıştı. İşin eğlenceli yanı, güneş festivali sona ermişti.

«Pek iyi değilim Baba.»

«Pek iyi değil misin? Pitmungolu çocuklar nasıl acaba dersin şu sırada? Dün Moncrieff Lane'nin ardındaki balçıkta bir çocuğun avuç avuç çamur yerken bulunduğunu biliyor musun?»

Jemmie bilmediğini söyledi.

«Midesine bir şeyler girmesi için bir hafta ya da daha fazla zamandan beri çamur yediğini söyledi çocuk. Kalk haydi.»

Jem kalktı.

«Ben iyi görüyorum seni.»

«Belki Baba, ama pek iyi değilim.»

Annesi sofaya gelerek elini Jemmie'nin önce yanağına, sonra alnına koydu.

«Bir şeyin yok,» dedi. «Git aynaya bak.»

Jemmie odanın öbür başına yürüdü.

«Cevap ver bana şimdi,» dedi Maggie. «Cowdenbeath'de bugün bir maç olsaydı, bir şampiyonluk maçı; gider miydin, gitmez miydin? Aynaya bak ve doğru cevap ver.»

Jemmie aynada kendine gülümsedi:

«Bir denerdim,» dedi.

«Öyleyse...»

«Peki, peki.»

Ocağa inerken giydiği yeleğini sırtına geçirdi, şapkasını almak üzere üst kata çıktı. Süzülmüş bir yüzle ve sık sık soluyarak kapıda babasına baktı:

«Gene de iyi değilim,» dedi. «Hoşça kalın.»

Kapının açılıp kapanması arasında buz gibi bir soğuk girdi içeri.

«İyi olmadı gittiği belki...»

«Belki de iyi oldu,» dedi Maggie. «Gerçekten hastaysa döner, gelir.»

«Çok dik kafalıdır. Senin gibi.»

«Bak hele.»

«Nuh der peygamber demez.»

«Ne diyorsun sen Tanrı aşkına?»

«Gerçeği söylüyorum. Senin oğlun o ,Meg. Sizi birbirinizeters düşüren hep o ortak yanlarınızdır. Ruhuna işlemiş onun bozumluk.»

«Ruh, ruh. Tanrı'ya da, ruha da inanmadığın halde neden ruh ruh deyip duruyorsun?»

Walter Bone kapıyı vurduğunda yulaf kurabiyesi yiyorlar ve midelerini dolu tutmak için sıcak su içiyorlardı.

«Başkalarından duymadan önce ben haber vereyim istedim,» dedi. «Jean Wallace bugün evinde oturup dururken öldü. Dr. Gowrie ölümün gıdasızlıktan ileri geldiğini söyledi.»

Gillon'un elindeki kaşık düştü.

«Benim yüzümden,» dedi. «Ben öldürdüm kadını.»

Bay Bone sert bir sesle cevap verdi:

«Saçma saçma konuşmayı bırak.»

«Onu ben öldürdüm.»

«Yeter.»

Onu susturmak için neredeyse tokadı indirecekti ağzına.

«Jean Wallace'ın kafasında kavun iriliğinde bir ur olduğunu herkes bilir Pitmungo'da. Dr. Gowrie parasını şirketten alır. Bunun ne demek olduğunu anlayacağını umarım. Açlıktan ölen kimse yok henüz Pitmungo'da.»

Gillon kaşığı yerden alarak masanın üstüne koydu. Bir lokma daha yiyecek hali kalmamıştı.

«Soğukkanlı ol Gillon. Bu ilk saldırıları onların. Sen sıkı durmazsan kim duracak?»

«Heya.»

Kalkıp Bay Bone'un elini sıktı:

«Özür dilerim.»

«Özür dileme. Kararlı ol.»

Hava yağmurlu, soğuk ve karanlık olduğu için sokakta kimseler yoktu. Kapılar kapalı; geceyi dışarda, sıcaklığı içeride tutmak üzere rüzgara karşı perdeler de indirilmiş olduğu için kapıya ve ön pencereye taşlar atarak baklava biçimi camları, tahtayı ve kurşun çerçeveleri kıranların kimler olduğunu kimse göremedi Tosh-Mungo Terrace'da. Yalnız bağırmaları ve Terrace'dan inenlerin ayak seslerini, ayakkabıların altına konan iri kabaraların kaldırım taşlarında çıkardığı sesleri duydular. Madenciydi gelenler. Taşlardan birine, üstünde şunlar yazılı bir kağıt bağlanmıştı:

Sen İsa Mesih değilsin. Senin günahların ve gümüşlerin için ölmek istemiyoruz. Geri al.

Gillon pencerelere tahtalar koydu ve yatıp uyumaya çalıştı, ama tahtaların arasından rüzgar giriyordu ve soğuktu. Kırdaki zavallı Jem'i düşündü. Gönderdiğine pişman oldu. Her şey ters dönmeye başlamıştı.

«Ne yapacağım ben Tanrım?» dedi yüksek sesle.

«Yapmayacağın tek şeyi söyleyeceğim sana,» dedi Mamgie. «Böyleleri için adımını atmayacaksın tepeden aşağı. Eğer ineceksen, inmek istediğin için ineceksin, bu pezevenkler için değil. Rahat rahat uyumana bak şimdi.»

Tahta kaplı pencerelerden ışık girmediği için, uyandığında hiç bir fikri yoktu Gillon'un vaktin ne olduğundan. Yataktan inerek doğru üst kata, oğlanların odasına gitti: Jem yoktu. Yeniden aşağı inip sokak kapısını açtı. Yağmur dinmişti, ama rüzgar hâlâ güçlü esiyordu. Doğuda hafif bir grilik vardı, güneş doğacakmış gibi.

Çakış derlerdi buna. Yalancı şafak. Doğacak günden bir işaret ,bir haber. Jem yok. Buz gibi bir el kalbini sıkıştırır gibi oldu. Yerde buz parçacıkları vardı. Atılan taşlar ve kırılan camlar aklına geldi. Ne de çabuk unutmuştu.

Oğlanların odasına dönerek alçak sesle:

«Kalkın,» dedi. «Jem kırda kaldı.»

Ön pencerenin panjurunu yanlarına aldılar. Gillon bunla-

rın bir gece önce kapatılmış olmaları gerektiğini düşündü. Bundan sonra öyle olacaktı.

Olacak. Görüntüye göre her şey **caktı, cekti** onun için. Fidanlıktan geçip kıra yayıldılar. Sam kardeşini Yüksek Alan'ın az altında, rüzgar tutmayan otlu bir çukurda, yüzükoyun kıvrılmış bir halde buldu. Oğlan tir tir titriyordu. Sam onu kendine çevirdiğinde güçlükle tanıdı Jem olduğunu. Parçalamak istermiş gibi bir eli boğazındaydı. Bir şey söylemek istedi, ama kurbağa sesi gibi bir ses çıktı ağzından. Sonra parmaklarıyla altı işareti yaparak gene aynı sesi çıkardı.

«Ne demek istiyor?» diye sordu Sam.

«Altı gemi,» dedi Gillon. «Aşağı inip saydı.»

Gözleri sulandı. Ne inatçı, bu halde gene de yapmıştı. Ceketlerini ve kazaklarını çıkararak Jem'i sarıp sarmaladılar, panjura bağladılar ve elden geldiği kadar sarsmamaya çalışarak hızla Yüksek Alan'dan inmeye başladılar.

«Jem'in hali kötü,» dedi Andrew. «Çok kötü.»

Fidanlıktan geçirdiler. Oğlan gözlerini açarak parmağıyla yeşil tomurcukları gösterdi. Elmalar ve kirazlar çiçeğe durmuştu. Eve döndükleri zaman Maggie kalkmış ve ocağı yakmıştı. Oğluna, sonra Gillon'a baktı:

«Gerçekten hastaymış demek,» dedi.

Kapının önünde bir grup adam vardı. Gillon onların geceki zararı görmek için geldiklerini düşündü, adamlar onu görmek için gelmişlerdi oysa.

«Neredeydin?» diye sordu Walter Bone.

«Jem kaybolmuştu Yüksek Alan'da.»

«Bay Brothcock seninle konuşmaya geldi.»

O sırada pek bir anlam ifade etmedi bu.

«Lord Fyffe cumartesi günü öğleden sonra seni Brumble Hall'de çaya bekliyormuş.»

7 «KÖMÜR GETİRİN,» DEDİ MAGGİE. «Ne kadar getirebilirseniz.»

Sam ve Andrew kömür küfelerini alarak evden çıktılar ve sokak boyunca uzaklaştılar.

«Sen de Emily, git kardeşin Sarah'hı çağır.»

Kendi karyolalarını ocağın yanına getirip Jem'i yatırdılar ve geri kalan bütün kömürü ocağa attılar. Maggie, oğlanın ıslak giysilerini sırtından çıkardı, kuru sert bir havluyla onu ovmaya başladı. Ateşin yanına tuğlalar koymuştu. Bunlar yeteri kadar ısınınca yünlere sararak Jemmie'nin gövdesinin ve bacaklarının üstüne yerleştirdi ve üstünü örttü. Sonra bir bardak sıcak çay içirdi. Oğlan çayı yudumlamakta güçlük çekti, ama içtikten sonra da rahatlar gibi oldu. Maggie:

«Terlemeye başlayıncaya kadar ısıtıp ısıtıp koy gene tuğlaları,» dedi Gillon'a.

Sonra İan'a döndü:

«Sen,» dedi. «Soy Beni'den öteberi çaldığını biliyorum senin.»

«Anne.»

«Sus. Bilmiyor muyum sanıyordun?»

İan'ı ilk kez bu kadar tedirgin görüyorlardı.

«Nasıl girersin ve nasıl çıkarsın bilmiyorum, ama şimdi kardeşin için girip çıkacaksın oraya. Bana bir, iki şişe limon suyu getireceksin, limon özü yani, anladın mı?»

«Heya.»

«Bir torba şeker. Bir şişe gliserin. Bir şişe iyi viski.»

«Viskileri yok.»

«Öyleyse Kolej'e gider, o bir işe yaramaz kardeşine söylersin sana viski bulmasını. Nasıl bulacağı beni ilgilendirmez. İyice anladın mı?»

«Soy Beni'den yapılacak siparişleri çok iyi anlarım.»

Şaşkınlığı geçmişti İan'ın.

Küçük gelincik diye aklımdan geçirdi Maggie. Bu çocuk üzerinde işlemek gerekti. Ama gelinciğin bile faydalı yanları vardı. Hiç olmazsa bir yanını biliyordu oğlunun. İstenilenleri getirecekti. O kadarcık bir Cameronluk vardı içinde.

Maggie kötü günler için, bedenlerinin halsiz düştüğü günler için sakladığı tuzlu domuz etini kilerden çıkardı. İki dilimi kesip bir tavadaki sıcak sirke içinde ağır ağır kaynattı ve sirke fokurdamaya başlayınca da dilimleri tavadan çıkarıp bir an için kaynarcalığını giderdikten sonra iki yanına birer tane olmak üzere Jem'in boğazına koydu.

Sarah, Terrace'dan geldi. Annesi ona:

«Çok üşütmüş,» dedi. «Kırda kaldı dün gece. Eğer terletebilirsek bir şeyi kalmaz.»

«Kırda ne işi vardı?»

«Baban gönderdi,» dedi Maggie.

Kapıda toplanıp düğümlenmiş kalabalığın arasından geçerek su almak için tulumbaya gitti. Dönüp suyu ateşin üstündeki kazana boşaltırken de:

«Ben gönderdim,» dedi.

Sarah sabrın büyük erdemini keşfetmişti. İnsan soru sormazsa, sormak istediği şeyin cevabını er geç alırdı. Öğrenmek istediğiniz şeyi size söylemek isteğini duyacaklardı insanlar er geç. Jemmie'ye örgü iç çamaşırları giydirip yeniden sıkıca örttüler.

«Babamızla Lord Fyffe için ne düşünüyorsun?»

«Boş altı geminin sesi babamızdan daha güçlü çıkacak diye düşünüyorum,» dedi Maggie. «Jemmie'ye teşekkür etmemiz gerek bunun için.»

Sarah bir şey anlamadı ama sormadı da. Sırası gelince anlardı.

Elinde viski şişeleriyle Rob Roy kapıda göründü.

«İçeri girebilir miyim?»

Annesi, okuldaki bazı öğrencilerine baktığı gibi baktı ona.

«Elbette girersin. Senin evin burası.»

«Hiç girmemiştim de.»

«Girmemiş olsan bile senin evin gene. Aptalca sorular sormanın sırası mı şimdi?»

Rob Roy, Sarah'ha baktı.

«Pitmungo'da birçok şey gelip geçiyor, ama bazı şeyler hiç değişmiyor,» dedi. «Kardeşim nasıl?»

Sarah yatağı ve sarıp sarmalanmış Jem'i gösterdi.

«Doktoru çağırsak nasıl olur?» diye sordu, Rob.

«Gowrie'nin yapabileceği her şeyi yaptık biz,» dedi Maggie.

Saralı gözleriyle onayladı. Rob da gerçek olarak kabullendi bu cevabı.

«Mümkün olduğu kadar çabuk gelmeye çalıştım. Peşin para olmayınca iyi viski vermiyorlar.»

«Borcumuz ne kadar?» diye sordu Maggie.

Rob annesine, onun kendisine baktığı gibi baktı.

«Orada yatan benim kardeşim, Bayan,» dedi.

Sam ve Andrew kömür küfeleriyle geldiler ve Rob'la el sıkıştılar. Konuşmalarına gerek yoktu, ocakta birbirlerini görüyorlardı. Daha sonra da Gillon eve geldi. Kafasını Jem doldurmuştu, ama Lord Fyffe'le yapacağı görüşmenin ağırlığı da kendini duyurmaya başlamıştı. Jem'in sıkıntılı soluk alışlarını dinleyerek, dokunmak isteğiyle üstüne eğildi, sonra masaya doğru yürüdü ve Rob Roy'u gördü.

«Geldiğine sevindim,» dedi «Hoşgeldin evine.»

«Evimde olduğuma ben de sevinçliyim.»

Birbirlerinin elini sıkıp kucaklaştılar. Bazı komşu çocukları kapı aralığında duruyorlardı. Bir zamanlar iyice kendi içine kapanmış olan ev, son haftalar içinde herkese açık bir yer haline gelmişti. İnsanlar, bir zamanlar istenmedikleri ya da gitmek istemedikleri bu yere girip çıkıyorlardı.

«Onları dışarı çıkaracağım,» dedi Rob. «Evlerine göndereceğim. En kolay yakalanacak yaştalar. Dörtle sekiz arası.»

«Neye yakalanma yaşı?» dedi Maggie.

Rob Roy sorudan şaşırmış göründü.

«Difteriye. Hastalığı o değil mi?»

Evde buz gibi bir hava esti. Emily:

«Difteri nedir?» diye sordu.

Kimse cevap vermek istemedi.

«Bunu da nereden çıkarıyorsun?» dedi Gillon. Kızmıştı oğluna.

«Halinden, soluk alışlarından. Barakalarda gördüm difteriye yakalananları.»

Sürüyerek yürüdüğü ayaklarının çıkardığı sesten konuşması çok güç duyuluyordu.

İçeri giren Maggie:

«Terlemeye, örtüleri sırılsıklam etmeye başladığı zaman bir şeyi kalmaz,» dedi.

Emily:

«Nedir dif...» diye başlar başlamaz, Sam eliyle onun ağzını kapattı.

Konuya iyi bir yön vermek fırsatını bulduğu için sevinen Rob:

«Heya, terlemek iyidir,» dedi.

Sonra, canını acıttığını farketmeden babasının kollarını tutarak:

«Sana hemen şunu söyleyeyim Baba,» dedi. «Ben boyuna konuşup dururken sen gidip gerekeni yaptın.»

«Kim olsa yapardı bunu,» dedi Gillon.

«Ben başıma kırmızı mendili sarmış, barikatları kurmak üzere hazır bekler ve ihtilal lafları bir kan nehri halinde ağzımdan akıp dururken sen ortaya atılıp benim yapamadığımı yapıyorsun.»

Jem inledi.

«Rob,» diye onu uyardı Sarah, ama Rob duymadı.

«Hayır, kimse yeteri kadar değerlendiremiyor bunu. Fyffe Lord'unu, kapitalist düzenin çöküşünü konuşmak üzere kendisini Brumbie Hall'a çağırmaya zorladı bu adam.»

Kolu kadar canını acıtacak biçimde babasının sırtına vurdu.

«Cameron adını değiştirmek istediğimi söylediğim zamanı hatırlıyor musun? Ne demiştim o zaman?»

«Hiç bir şey,» dedi Gillon.

Rob bir an şaşırdı, sonra hatırladı:

«Heya, öyle,» dedi. Rob Roy Hiçbirşey. Çok parlak fikirdi, değil mi? Ama artık dünyada değiştirmem Cameron adını.»

Coşmuş ve «dünya»yı bağırarak söylemişti. Jemmie'nin ne dediği ilk kez anlaşıldı:

«Seni çok seviyorum Rob, ama Tanrı aşkına sus.»

Bunun üzerine Jemmie'yi doğrultup oturttular, kaşıkla iki litre, dayanılabilecek sıcaklıkta koyu çay, limon özü, gliserin ve viski içirdiler. Alçak ve sert bir damarda çalışıyormuş gibi, öğleden az sonra terlemeye başladı Jem. Tere boğuldu, örgü battaniyelerden buhar tüter gibi ter döktü. Maggie domuz eti dilimlerini yeniden ısıttı ve Jem'in boğazına koydu. Gücünü yitirmemesi ve döktüğü teri karşılaması için şekerli sıcak su içirdiler. Ateşten, duygularını yitirmemesi için de, Sarah, onun alev alev yanan başına soğuk su ve güvercin ağacının kabuk özüyle kompres yaptı. Akşam üstü ter azalmaya, Jemmie'nin sesi düzelmeye başladı. Sırılsıklam

iç çamaşırlarını değiştirdiler, battaniyeleri yıkadılar ve yerine kurularını örttüler. En kötü dönem atlatılmıştı, günün asıl konusuna dönebilirlerdi.

8

«İŞTE BÖYLE,» DEDİ GİLLON. «ONA nasıl **hitap** edeceğimi bilmiyorum. **Adını** bile bilmiyorum. **Ne diyeceğim?**»

Hepsi ona baktı. Brumbie Hall'a gitmek hiç birisi için söz konusu olmamıştı ki.

«Yani elini sıkacak mıyım? Yüzüğünü öpecek miyim? Önünde eğilecek miyim? Ne **yapacağım?**»

«Adam gibi davranacaksın,» dedi birisi. «Adam gibi gireceksin, adam gibi de çıkacaksın. Hepsi o kadar. Bunun için seni seçtik biz.»

Seçmek diye düşündü Andrew. Kimse seçmemişti babasını.

«Söylemesi kolay,» dedi Gillon. «Ama yapmak?»

Bir «heya» lafıdır gitti evde. Jemmie'nin hastalığı ve Cameronların pencerelerinin kırık olması yüzünden, izlenecek politika toplantısı Walter Bone'un evinde yapılmıştı. Pitmungo'nun her sokağından otuz kişi kadar vardılar. Yukarımahalleliler ve Aşağımahalleliler ilk kez olmak üzere bir odayı doldurmuşlardı.

Kasabanın ruh hali düzelmişti. Madenciyi makamına çağırmaya zorlanmıştı, Lord.

«Ve fincanlarımıza çay koyan Lady Jane. Çayları onun koyacağını sanıyorum. Ne diyeceğim **ona**? Nasıl hitap edeceğim?»

«Kontes dersin,» dedi birisi. «Bize göre Lady Jane'dir o, anlıyor musun, biz hep öyle bildik, ama bir lordun karısı olarak kontesdir o.»

«Nerden **biliyorsun** böyle olduğunu?» dedi Bay Bone.

«Eee, insan bazı şeyleri öğreniyor hayatta,» dedi madenci.

Bir sessizlik oldu. Akla yakındı madencinin dediği, ama bir gerçek varsa, o da kimsenin doğru dürüst bir şey bilmediğiydi.

«Ortada olan bir şey var. Neler yapılırmış, onların üstünde durmayacağız. Eğer Lord seni sarayına...»

Yanlıştı bu.

«Evine, hanesine çağırdıysa...»

«Bir ev.»

«Bir hane.»

Gillon içinde bir eziklik, midesinde bir boşluk duydu sinirlendi biliyordu— kusmak istermiş gibi sanki, oysa ağzına bir lokma bir şey koymamıştı haberi duyduğundan beri.

«Nasıl davranılacağının önemi yok,» dedi Arche Japp. «Eğer Patron, Cameron'u bir fincan çay içmeye çağırıyorsa Cameron'u bir fincan çay içmeye çağırmıyor, anlaşma yolları arıyor. Ben derim ki, Cameron'un varacağı bir anlaşma, hepimiz için bir zaferdir.»

Bu sözler alkış topladı ve Cameron düzelir gibi oldu. Bin üç yüz işçinin geçimi söz konusuyken çayı üstüne dökse ya da onların oturduğu o yaldızlı küçük iskemlelerden birinin arkalığını kırsa ne çıkardı? Yeniden kusacakmış gibi oldu.

«Ama neyi konuşacağım? Neyi yoluna koyacağım?»

«Ona önce ne bok yediğini söyle Spor Alanı konusunda, bunu söylemekle başla konuşmaya.»

Bir alkıştır gitti.

«Ne giyeceğim ben? Sizin adınıza gidiyorum oraya. Her yanı parlayan giysimle onların gözlerini kör etmeye gitmiyorum Brumbie Hall'a. Böyle gidemem, bu kılıkla görünemem.»

«Adam haklı,» dedi Andy Begg. «Onların istediği de bu, biliyor musunuz. Onun için çağırıyorlar seni. Kendini, siktiğimin bir sakatı gibi duyasın...»

«Konuşmana dikkat et, evdesin.»

«Dilimin kusuruna bakmayın. Bir... bir...»

«Sakat,» dedi Bay Bone. «Sen yalnız sakat de, üst yanını anlarız biz.»

Begg de, öteki madencilerin bazıları da rahatladılar varılan bu anlaşmayla.

«Heya, o zaman, sıra ağzını açıp konuşmaya geldiği zaman, önüne kırıntı atılacak küçük bir ocak faresi gibi göreceksin kendini onların karşısında.»

«Yeni giysimi ödünç verirdim ben sana, ama boyun çok uzun. Pitmungo'da kimsenin giysisi sana uymayacak kadar uzun boylusun.»

«Sıra kalkıp konuşmaya geldiğinde, Gillon Cameron kalkacak ve söylenmesi gereken şeyleri söyleyecektir, size söz veriyorum,» dedi Walter Bone.

Ama yeniden giysi konusuna döndüler. Yokluk içinde birisi gibi olan bir adam tarafından temsil edilmelerini istemiyorlardı.

«Biz oraya dilenci değil, adam gönderiyoruz, adam,» diye bağırdı bir madenci. «Eğer benim adıma konuşmaya kalkacaksa ayağa, adam gibi kalkmasını isterim.»

Bu sözler de alkışlandı.

«Adama giysi alalım derim ben,» dedi Archie Japp. «Ben sıfırı tükettim, hepimiz sıfırı tükettik, ama eğer bin kişi bir kişiye bir giysi alamazsa çıkıp gidelim bu evden ve bir daha da gelmeyelim daha iyi.»

«Güzel bir giysi,» dedi bir madenci. «Çok güzel bir giysi. Böyle bir giysiyi giyecek adamımız var. O giysinin hakkını verir bu adam. Bunun için seçtik biz onu.»

Yine diye düşündü Andrew. Onu seçmek. Bir aşağılamaydı bu gerçekte. Babası bu cesareti gösteriyor, tehlikeli adımı atıyor, ötekiler kendilerine pay çıkarıyorlardı. Babası şimdi, istenildiği gibi kullanılacak bir toplum malıydı.

Sonra kafası, bu zorlu toplantı başladığından beri ilk kez olmamak üzere, daha önce hiç olmadığı bir biçimde oradan uzaklaştı. Babasının geleceğinden, kendi geleceğinden söz ediyorlardı, ama gözleri konuşan adamları görmüyor Walter Bone'un, sofanın loş kapı aralığında duran en küçük kızının gözlerini arıyordu.

«En iyi yün ipliğinden yapılma kumaş, Edinburgh'dadır,» diye bağıran bir ses duydu.

Zaten boyuna bağırıyorlar ve Andrew ne dediklerini güçlükle duyuyordu.

«Hayır hayır, ne konuşuyorsun sen. Adamımız için en iyisi Pitlochry'dir. MacNaughton'un dokuma tezgahları. Adamımızın geldiği dağlık bölgenin hemen eteğinde.»

«Senin dediğin yumuşak yünlü kumaş be adam, yumuşak yünlü kumaş...»

Üst yanını duyamadı Andrew. Kapı aralığındaki Alyson Bone'dan ayıramıyordu gözlerini.

«Yumuşak yünlü kumaş, heya; ama en güzelinden, yumuşacık, insanın elini okşayan cinsinden, lordlara göre **lordlara göre.**»

İnsanın elini okşayan cinsten. Loş kapı aralığında öyle güzel bir duruşu vardı ki kızın, adamların neden ona bakmadıklarını anlayamıyordu Andrew. Dikkatini yine odadaki erkekler üstünde toplamaya çalıştı, ama bir türlü kapı aralığından ayıramıyordu. Bir erkeğin nasıl bir giysi giymesi gerektiği konusunda bağırmaktan caymalarını diledi. Madenciler neden bağırırlardı hep? Yüreği bir garip oluyor, boğazında atıyordu sanki. Nesi olduğunu merak etti. Belirtilerle daha yakın bir ilişkisi olsaydı teşhis kolaylaşırdı ama, Pitmungolular âşık olmanın belirtilerini tanıyacak biçimde yetişmemişlerdi. Alyson kapıdan çıkıp öbür odada kayboldu. Andrew büyük bir yalnızlık duydu. Kıza bir bağlılık duyması olanağının bulunup bulunmadığını ancak o zaman düşündü.

«Adamımız için en iyi yer, Frederick Street'teki Moffat ve Oğulları'dır. Lord da oradan alır giyilecek şeylerini zaten.»

Andrew anlayamadı.

Aşk hiç bir zaman ortaklaşa faydalanılan bir şey olmamıştı Pitmungo'da, bunu biliyordu Andrew. Günlük hayatta böyle bir şey beklenemez, bu yüzden de genellikle aranmaz ve istenmezdi, Madenciler kuyuağzı kızlarıyla «çıkarlar» ve bir ev boşaldığı zaman evlenme vaktinin geldiği yargısına varırlar, aşktan değil sadece evin boyutlarından söz ederlerdi. Aşka karşı olduklarından böyle değildi bu, sadece oradaki hayat düzeni aşka yer vermiyor, heyecanın tehlikelerine açılamıyordu.

Kız yeniden ortaya çıktı ve Andrew kalp atışlarının yeniden arttığını, bir sevinç duygusunun kendisini sardığını fark etti. Aşk hakkındaki bilgisi çok az olmakla birlikte, kıza o güne kadar hiç bir şey söylememiş olduğu halde, Alyson Bone'a âşık olduğunu anlayacak kadar akıllıydı ve şaşırdı. İnsana bundan daha kötü bir zamanda âşık olamayacağını düşündü bu konuda hiç bir şey yapılamayacağı anlayışını gösterecek kadar da akıllılık etti gene.

Kızın, bir şeye kızmış olduğu anlaşılan babası masaya vuruyordu ve Andrew'nün artık sakinleşmiş olan aklı odadakilere katıldı.

«Saçma sapan şeyler bunlar. Saçma ve yersiz. Nasıl olsa bir giysi hazırlayamayız ona o güne kadar.»

Andrew genellikle pek yapamayacağı bir şeyi yaparak ayağa kalktı ve herkesin dikkatini üstüne çekti. Adamlar susuyorlardı. Andrew bir şey söylememişti daha. Birisi:

«Söyle ne söyleyeceksen,» diye bağırdı.

«Babamın giyebileceği ve hiç bir İskoçyalının karşı çıkmayacağı bir şey biliyorum.»

Cameron usulünce biraz kızardı, ama güzel konuştu:

«Olmadığı bir şey gibi oraya gitmesine gerek yok, ama gene de gurur duyabileceği bir kılıkla gidebilir oraya.»

Yeniden sustu ve kızı arandı, ama göremedi.

«Konuş konuş,» dedi Bay Bone.

«Etekliğin Baba. Neydi adı... senin İskoç etekliğin.»

Onaylar biçimde bir yığın baş sallandı. Çok akıllıca bir düşünceydi bu; sınıfı olmayan bir giysi, sınıflar üstü. Bazı ulusal nedenlerle Lord Fyffe de giymişti eteklik. Kırda tavşan avladığı ve tilki avına çıktığı zamanlar eteklik giymekten hoşlanırdı.

«Eski ve kirlidir etekliğim,» dedi Gillon.

«Hayır Baba, temiz,» dedi Andrew. «Samanlıkta, samanlar arasına bırakılmış bir kemik kadar temiz.»

«Doğru,» diye bağırdı Sam. «Sen ortalarda yokken giyip oynardık onunla.»

«Omuz iğnesi ve şapka rozetiyle,» dedi Andrew. «Kutuda hepsi. Ve öne taktığın şey, torba da.»

«Kuşağa asılan para kesesi,» dedi Gillon.

«Hiç kullanılmadı Baba. Yeni gibi.»

Onu eteklikle gözlerinin önüne getirmeye çalışarak hepsi dönüp Gillon'a baktılar. Walter Bone:

«Senin kendi etekliğin mi?» diye sordu. «Gerçek İskoç kumaşı mı?»

«Evet. Yetmiş Dokuzuncu Cameron Dağlıları etekliği. Şimdi Kıraliçe'nin Özel Cameron Dağlıları. Eteklik ve para kesesi Cameronların elbette, heya.»

«Sana sahte diyemez öyleyse. Yalnız ordu giysisi değil. kendi kabilenin giysisi olacak bu.»

«Ordu filan değil, kendi kabilemin, eğer bir anlamı varsa.»

«Olmaz olur mu, adam. İskoçya'da anlamı olmaz olur mu bunun.»

Fikir meraklandırdı onları. Colliers Walk'tan Brumble Hall'a doğru yürüyen içlerinden biri, kendilerinden biri. Onunla birlikte Walk boyunca salınıp giden bin yıllık bir tarih ve yiğitlik. Utanılacak şey miydi bu?

«Gömleğin de var mı? O ufak ufak kırmalı gömleklerden?»

Gillon'un gömleği yoktu.

«Sabahleyin Dunfermline'dan alırız. İskoç malları satan, bütün İngilizlerin gittiği bir dükkan vardır Dunfermline'da. Değerli taşlarla bezenmiş gümüş rozetler, İskoç kumaşları, kadifeler.»

«Kadife,» diye bağırdı bir madenci. «Kadife alalım adamımıza. Var mısınız?»

«Olmaz, kadife gece içindir,» dedi Bay Bone. «Bu çay. Yumuşak yünlü kumaştan bir ceket en iyisidir. Kırda dolaşırken giydiklerinden.»

«Heya, yumuşak yünlü kumaş iyidir,» dedi Gillon. «Dikişi nasıl olursa olsun; varlıklı için de, yoksul için de yumuşak yünlü kumaş, yumuşak yünlü kumaştır.»

Pitmungo'da düzinelerle yumuşak yünlü kumaştan ceket vardı Gillon'un giyebileceği, ama onlar gene dakikalarca yumuşak yünlü kumaş tartışması yaptılar ve Gillon'un aklına avukatların yazıhanesinde gördüğü, insanın elini ayağını kesen o Bayan Tweed (*) geldi. Kıza sen çok erkek görmüşsündür demekle ne istemişlerdi acaba? O kadar düşündüğü halde bir cevap bulamamıştı buna. Böyle bir günde nasıl da aklı başka şeylere gidebiliyordu? Oğluna baktı ve şaşırdı. Andrew'nün aklı da çok başka yerlerde gibiydi. Birisi büyük bir keyifle:

«Ve de şapkasını giyer,» dedi. «O büyük, güzel şapkayı.»

Onları hayal kırıklığına uğratacağı için bir suçluluk duydu Gillon.

«Yitirdim ben onu,» dedi.

Bunun ne kötü bir şey olduğunu anlayacak durumdaydı hepsi. Şapkayla alay etmişlerdi, ama sırf bir meydan okuma diye kabullendikleri için alay etmişlerdi.

O güzelim şapkayı yitirdin ha?»

(*) Tweed: Sözünü ettikleri erkek giysisine özgü yumuşak yünlü kumaşın İngilizce adı da «tweed»dir.

Odada büyük bir sessizlik oldu. Koruma Ödeneği'nden para çalarken yakalanmış gibi baktılar ona.

«Bir glengarry alabilirim,» dedi Gillon. «Yanlarında kırmızı ve beyaz kayışları, arkadan sarkan kordelalarıyla çok güzel şapkalardır bu yünlü başlıklar.»

Odadakiler yeniden keyiflendi.

«Dunfermline'a yarın sabah.»

«Bir çift de dize kadar çıkan ve üstten kıvrılan çoraba ihtiyacım var.»

«Püsküllleri de olsun, Cameron. Püsküllsüz bir şeye benzemez.»

«Dunfermline'a yarın sabah.»

«Bıçağın için de küçük bir kın.»

«Bıçak istemez,» dedi Gillon. «Çok fazla olur.»

Hepsi razı oldu. Bıçak istemezdi.

«Sıra geldi ayakkabılara,» dedi John Trotter. «Sarkık dilli ayakkabı giymen gerek.»

Hiç yer altına inmemiş, orada burada çalışmış, olup bitenler hakkında herkesten fazla bir şeyler bilen ufak tefek, kurnaz bir adamdı.

«Kaç numara ayakkabı giyiyorsun?»

Gillon söyledi.

«Bir numara küçüğü idare eder mi?»

Gillon başıyla edebileceğini belirtti.

«Bu gece bulurum sana bir çift. Nasıl bulacağımı sorma ama.»

Giydirmişlerdi onu. Gillon nasıl olup da işlerin buraya kadar geldiğini düşündü. Hayatındaki hangi rastlantılar bir araya gelmişti de onu bu odadaki insanların arasına sokmuş, şimdi olduğu duruma getirmiş; istese de, istemese de tepeden aşağı inip Fife'deki en güçlü kömür patronuyla girilecek savaşa katılmak üzere seçmişti? Yeniden midesi bulanır gibi oldu. Şimdi ne söyleyeceğini, ne isteyeceğini, onların adına neyi bir sonuca bağlayacağını konuşuyorlardı, şerefleriyle ayaklar altına almadan.

«Altmış sterlin yeter. Pitmungo için rekor olacaktır bu.»

«Hayır hayır. Adam dörtyüz sterlin istiyor. Altmış sterline razı olamaz. Bizim şerefimizi de, kendi şerefini de ayaklar altına almak olur bu.»

«Ne halt etmeye dörtyüz sterlin istedi?» diye sordu birisi.

«Bunu tartışmanın sırası değil şimdi. İstemiş bir kez.»

Pencereden görünen kırın yeşilliği, dalgalar üstünde esen yel benzeri boy vermiş otları dalgalandıran rüzgar her zaman olduğu gibi Gillon'a denizi, o tertemiz, soğuk, iyi denizi hatırlattı. Kendisi asıl oraya aitti. Sonra aklı, körfezdeki adaya ulaşmaya çabalayan kayıktaki adama gitti.

Başarabilmiş miydi acaba? Lord Fyffe'le yapacağı görüşmenin başarısı, ya da başarısızlığı buna dayanıyormuş gibi sonucu öğrenmesi gerektiği duygusuna kapıldı ve hemen kalkıp Dunfermline'a gitmek, bir kayık kiralamak, İnchgarvie'ye kadar uzanarak cevabı öğrenmek istedi. Ama yerinden kımıldamadı.

«Sırtındaki bu şeyler ne?» diye sormuştu sekreter. O zaman şaşırtmıştı onu bu soru, ama şimdi gülümsetti.

«Adale, Bayan. Adale denir onlara.»

«Neye gülümsüyorsun?» diye sordu Walter Bone. «Gülümsenecek hiç bir şey göremiyorum ben.»

«Buyur?»

«Duymadın mı dediğimi? Konuşulan şeyleri pek umursamaz görünüyorsun?»

«Söyle de umursayayım öyleyse.»

«Eğer verirlerse, yüz sterline razı olmanı kararlaştırdılar.»

«Bu biraz az,» dedi Gillon. «Budala yerine koyarlar beni. Dörtyüz istedim ben.»

Bu miktar her zaman tedirgin etmişti kasabayı. Anlaşmazlığın bir bölümünün de bundan doğduğu kanısındaydılar. Kapıya ve pencerelere taşlar atılırken böyle bağırmışlardı.

«Şerefim zedelenmiş olur.»

«Ama bu bir **garantidir**, adam; isteğin karşılanması demektir, Lord'un bir lutfu değil. Hele bir düşün, Cameron. Asıl onun şerefi zedelenmiş olacak. Hele bir düşün, işlet kafanı.»

İşlettim kafamı diye düşündü Gillon. gerçekten işlettim. Yoksa ne işi vardı burada?

Toplantı sona ermişti. Hepsi Gillon'un çevresini alarak akıl ve cesaret verdiler, öğütlerde bulundular.

«Sakın unutma,» diyordu birisi. «Hizmetçi kız çayına ne konmasını istediğini sorduğu zaman 'Küçük bir parça limon, lütfen' dersin.»

John Trotter'di bunu söyleyen.

«Bir çay servisinin nasıl yapıldığını bildiğini göstermek için iyi bir yoldur bu. 'Küçük bir parça limon fena olmaz, Bayan' gibilerden. Süt sakın haaaa, şeker sakın haaaa. Madenciler süt koyar.»

«Ben madenciyim ama.»

«Sen bizim temsilcimizsin. Limon, anladın mı?»

«Heya. »

«Limon.»

Karl Marx'ın çayı neyle içmiş olacağını merak etti Gillon. Sonra Gillon, Andrew ve Walter Bone dışında hepsi gittiler.

«Fyffe Lord'u ve Kontes'iyle Brumbie Hall'da çay içmek!» dedi Walter Bone, «Gaffer's Gate'den içeri girdiğin gün kimin aklına gelirdi bu? Boynumuzu büktürmeyeceğini biliyorum, Gillon.»

«Elimden geleni yapacağım.»

«Bu kadar yeter öyleyse.»

Gillon midesinde buz parçaları duyar gibi oldu.

«Talihiniz açık olsun Bay Cameron,» dedi Alyson Bone kapı aralığının loşluğu içinden. «Bu işi en iyi siz yapabileceksiniz.»

Bu ses, kuru kamışlar arasında esen bir rüzgar gibi geldi Andrew'ye.

9 «SAAT KAÇ OLDU?»

«Öğle vakti Baba,» dedi Sam. «On ikiyi beş geçiyor.»

«Olamaz.»

«Daha erken mi, daha geç mi olmasını istiyorsun?»

«Bilmiyorum. Bazan vaktin hemen gelmesini, bazan da hiç gelmemesini istiyorum.»

«Elimizde bir şey yok. Vakit kendinin patronudur.»

Patron. Burada her şey patrondu. Kömür patronu. Lord-

lar ve Kontesler, Walter Bone, açlık: Hiç birinin yararı yoktu.

«Delilik bu,» dedi Maggie.

Daha iyi görünmesi için, Gillon'un yumuşak yünlü kumaştan ödünç ceketinin astarını yeni baştan dikiyordu.

«İyi görünsün diye başka birinin ceketini dikmekle geçirdim bütün sabahı.»

«İçinde kocan olacak ama.»

İan eve geldi. Ayakkabılar için cila hazırlıyordu Jem için sirkeyle kaynatılmış tuzlu domuz etinden bir parçayla lamba isini karıştırarak.

«Saat kaç?» diye sordu.

Kimse cevap vermedi. Saat sinir bozucu bir hal almıştı.

«Kap kokuyor,» dedi Sam. «İnşallah ayakkabılar da öyle kokmaz.»

«Saat kaç diye sordum ben.»

Sonunda Sarah cevap verdi:

«Beş saat, tamam mı? Beş saat daha var. Saat dört buçukta buradan çıkması gerekiyor.»

Gillon midesinde bir gerilme duydu gene. «Gerekiyor» kelimesiydi bunun nedeni. Yüzünde yeni bir heyecanla başını kaldırdı. **Gitmesi** gerekmiyordu, hiç bir yere **gitmesi gerekmiyordu.** Mahkemeye çağrı kağıdı değildi bu, bir davetti. Onu, G. Cameron'u, özgür bir yurddaşı Lord Fyffe'le çay içmeye zorlayan hiç bir yasa yoktu dünyada.

«Gerekmiyor...» diye başladı, ama çocuklar tartışıyorlardı. Bitmesini bekledi.

«Hey Tanrım, kokacak ayakkabılar be adam.»

«Ayakkabılar kokmayacak,» dedi İan. «Bittiği zaman funda gibi kokacak ve madenci burnu gibi parlayacak.»

«Hiç bir yasa yok dünyada...» diye başladı Gillon gene.

«Orası nasıl bir yer çok merak ediyorum,» dedi Andy Begg.

Temsilcilerini uğurlamak üzere, iyi niyet dilekçileri gelmeye başlamışlardı.

İan başını ayakkabılardan kaldırarak:

«Cehennem gibi sıcaktır» dedi. «Ne kadar çok kömürü olduğunu göstermek için çok sıcak tutar evini.»

«Saçma. Onun gibi bir adamın ihtiyacı yok ne kadar çok kömürü olduğunu göstermeye.»

«Ama öyle yapıyormuş.»

«Kim dedi?»

«Bilenler.»

İnsanın İan'la giriştiği hiç bir iddiayı kazanamayacağını düşündü Gillon. Oğlan lafı döndürür dolaştırır, kimsenin cevap veremeyeceği bir alana sokardı. Lord'la da durumun aynı olacağından kuşkulanıyordu. Midesine ağrı girdi gene. Daha ne kadar sürecekti midesinin bu hali? Elinde, etekliğin kuşağına asılan para kesesiyle Emily içeri girdi. Deri, yumuşak eyer sabunuyla yıkanmış ve hafifçe yağlanmış, kesenin kürk kapağı da eskici tarafından kuru kuru temizlenmişti.

«Bir şilin istedi bunları temizlemek için» dedi Emily. «Düşünebiliyor musunuz?»

Kimse düşünemedi.

«Beş saat kaldı,» dedi İan.

«Hey Tanrım,» diye bağırdı Gillon birden. «Asılmaya gitmiyorum ya. Ölmeye gitmiyorum ben oraya.»

Herkes sustu. Zorlama, sinirli bir sessizlikti bu. Konuşmak istiyorlar, ama adamın içinde bulunduğu ruh haline saygı duyuyorlardı. Konuşmak, onun gizliliğine saldırmak ve kafasında kurmaya çalıştığı ince dengeyi yok etmek gibi olacaktı. Gillon bir an rahat rahat odada yürüdüğünü, eğer varsa oradaki konuklarla konuştuğunu görür gibi oluyor, seviniyor; aradan bir dakika geçmeden de tam tersini düşünüyordu: Dili dolanıyor, sendeliyor, kimse dediğini anlamıyor, ona gülüyorlar, söylemek istediği şeyi bir türlü toparlayamıyor.

Mesele şuydu ki bunların ikisi de olabilirdi. Kapı açıldığı zamanki ruh haline bağlıydı hepsi. Durumu bu belirleyecekti. Eğer gerekli durumu, gerekli ruh halini şimdi elde edebilirse, o kapının önüne gidip zili çalıncaya kadar bu durumu, bu ruh halini beslemek, içinde canlı tutmak istiyordu.

«Birkaç hafta önce Firth of Forth'da kimsenin boğulup boğulmadığını bilen var mı içinizde?»

Gillon onların, kendilerini temsil edecek olan adam keçileri kaçırıyormuşcasına birbirlerine baktıklarını gördü.

«İyiyim ben,» dedi. «Vallahi iyiyim.»

Yeniden bir sessizlik oldu. Güç dayanılır ve güç bozulur ters bir sessizlik. Sonunda Maggie:

«Beni de davet etmemeleri tuhaf,» dedi. «Koca çaya davet edilir de karısı edilmez mi?»

«Belki senin Drum olduğunu öğrenmişlerdir,» dedi Sam.

«Hiç güzel değil bu,» dedi Sarah.

«Hoş da değil,» dedi annesi.

«Lady Jane'in tasarladığı bazı şeyler vardır belki,» dedi Bay Selkirk.

«Bu da hiç güzel değil.»

«Aristokrat görünüşlü genç adamı hayatın türlü nimetleriyle bezemek. Dediklerine göre o ve Lord Fyffe, yani... haydi benden çıkmamış olsun.»

«Bu da hiç hoş değil.»

«Gerçek hiç bir zaman hoş değildir,» dedi Selkirk.

«Siz kendinizi çok akıllı mı sanıyorsunuz gerçekten?» dedi Maggie.

«Hayır. Ama kendileriyle şakalaştığım insanlar öyle sanıyorlar.»

Yeniden bir sessizlik. Dışarıdaki çamda rüzgar uğulduyordu. Gri bir gün, sıkıntılı bir gündü, ama yağmur yağmamıştı. Yağmur yağmaması iyi diye düşündü Gillon. Brumbie Hall'a saçları birbirine yapışmış,cilalı tahta döşemeye ya da her neden yapılmışsa, etekliğinden sular damlayarak girmemesi çok önemliydi.

«Çok acımasız bir yaratılışı olduğunu söylüyorlar,» dedi İan. «Brothcock'un onun gözlerine bakamadığını söylüyorlar.»

«Heya, ama Brothcock hırsız olduğu için bakamıyor onun gözlerine,» dedi Andrew. «Babamız hırsız değil. Bir şey çalmaya uğraşmıyor o. Kendisinin olan şeyi almaya çalışıyor sadece.»

Kendisini iyi duyamayacağı bir durumda babasını rahatlatmak istiyordu. Gillon yumuşak yünlü kumaştan kravatını aldı ve elinin titrediğini farketti. Nasıl duracağını görmek için kravatını boynuna doladı. Yumuşaktı, çok yumuşak. Sonra kravatın nasıl bağlandığını unuttuğunu gördü.

«Bu kravatların hâlâ kullanıldığını sanmam,» dedi Gillon. «Çok zaman geçti.»

«Geçen yıl maç seyrine gelenler takıyorlardı,» dedi Sam. «Kibarlar, efendiden adamlar. Kravat var, kravatcık var, gene kravat var.»

«Bu da ne demek?» diye bağırdı babası. Sam oralı olmadı.

«Bazı kravatlar İskoç etekliğine benzer demektir. Her yüzyıldan kısa bir zamanda değişen eteklik modası yok, değil mi?»

Sıra yıkanmaya gelmişti. Gillon ocaktan gelmediği için, kadınlar odada kalmanın doğru olmayacağını düşündüler ve dışarı çıktılar. Ocakta çalışmaktan ve kömür tozundan ileri gelen o garip körlük. Gillon şartlara alışmış olduğu halde bir türlü üstesinden gelememişti bu halin. İyi niyet işaretleri olarak yüzü kömür tozuna bulanmış ve namuslu insanların terine batmış olarak Lord Fyffe'i işten sonra görmeye gidemediği için üzgündü şimdi. Kolundaki yara izi çirkindi. Yaraya basılan kömür tozunun hepsinin temizlenememiş olduğu omuzundaki çentik, mavi ve siyah bir kenarın çevirdiği kızgın bir kırmızıydı.

«Sen oraya gömleksiz gitmelisin,» dedi Selkirk. «Lady Jane'in içi dışına çıkacak ve: 'Verin istediği parayı, çıkarın buradan şu Allahın belası pezevengi' diyecek.»

«Hiç bir şey için sağ elini kullanmamayı unutma Baba,» dedi Andrew.

«Kullanabildiğim kadar kullanırım. Numara yapmaya gitmiyorum oraya.»

«Ama kullanamazsın elini, gerçekten kullanamazsın, Çalışamıyorsun. Kolun bir işe yaramadığını adama göstermek numara yapmak değil ki.»

«Ancak gerçeğe bir tiyatro havası verir,» dedi Sam.

Nerden çıkarıyorlardı bunu, gerçeği bir son değil de çıkış noktası olarak kullanmayı, uğrunda mücadele edilecek bir amaç değil de bir araç yapmayı? Yetiştirdiği çocuklarını anlamıyordu. Kimseyi anlamadığını düşündü.

Yandaki odadan Maggie seslendi:

«Çayı getirdikleri zaman sol eline al ve yüksek sesle 'Özür dilerim, ama gerekli organımı kullanamıyorum' de.»

Başka bir zaman olsaydı gülerdi Gillon. Gülmedi, ama biraz daha iyi anladı.

Andrew, Lord Fyffe'in ne kadarlık bir zorlama içinde iş göreceğini anlamak için, limandaki son gemilerin sayımını yapmak üzere Yüksek Alan'a doğru yola çıktı. Jem altı tane saymıştı. Eğer kömür yüklemek üzere bekleyen sekiz ya da on gemi varsa, ilan ettiği lokavtı kaldırması için çok büyük bir zorlama içinde olacaktı. Lord, bunu bilmesi de Gillon için, oynayıp kazanacağı koz haline gelecekti.

Sayımı yapmak için yukarı çıkmak en çok bir buçuk saat, inmek de kırk beş dakika sürecekti. Çok vakti vardı. Buna rağmen, yolun bir bölümünü, hiç değilse dikleşmeye başladığı yere kadar koşmaya karar verdi, Andrew. Bir gece öncesinden beri gelip giden insanlarla dolu evde olmamak iyi bir şeydi. Babasına herkesten öğüt yağıyor. Lord Fyffe'e nasıl davranacağı, onunla eşitmiş gibi değil, Fyffe Lord'unu kıç üstü oturtacak biçimde konuşması gibi kırıp dökücü fikirlerle geliyordu herkes yukarıya. Koşmak iyi gelmişti. Hava açıyordu. Onda, evde, ailede ve kasabada heyecan hüküm sürüyordu. Terrace'ın sonuna vardığında, yol, üstteki White Coo fidanlığına doğru yükselmeden önce, Terrace'la Colliers Walk'ın kesiştiği yerde, sanki kendisini bekliyormuş gibi Alyson Bone duruyordu. Andrew fark edilmemesini umarak yavaşladı, çünkü onun için durduğunun sanılmasını istemiyordu. Ortak bir yanları vardı şimdi: Babası ve kendisi onun evine gitmişlerdi; onun evinde kalkıp konuşmuştu, yattığı yatağı görmüştü. Kıza iyice yaklaşınca, ona bakmadan, sanki yorulmuş gibi koşmayı tümüyle bıraktı. Eğer istiyorsa, kendisine bir şey söylemesi için kıza fırsat verecekti.

«İyi bir fikirdi o,» dedi Alyson.

Sanki görmemiş gibi şaşırarak kıza döndü Andrew.

«Ooo,» dedi.

Gözlerini kırpıştırdı. Ne düzenbazlık diye düşündü ve «Hangi fikir?» diye sordu.

«Eteklik. O kadar değişik bir şey ki.»

«Umarım.»

Yüksek Alan'a dönmüş olarak duruyor, söyleyecek bir şey düşünemiyordu. Kız o kadar güzel ve Pitmungo için o kadar başkaydı ki. Pitmungolu kızlar ya azarlarlar ya da aşağılarlardı oğlanları. Kasabanın yöntemi buydu.

«Baban nasıl bugün?»

Andrew gülümsedi:

«Çok sinirli. Başka nasıl olsun?»

«Haklı sinirli olmakta.»

«Cin çarpmış gibi bir aşağı, bir yukarı dolanıp duruyor evin içinde. Bir odaya giriyor, bir sofaya giriyor, bir gülüyor, bir bağırıyor.»

«Kolay değil elbette.»

Alyson annesi gibiydi, sanki kendisi duymadan geçip git-

miş gibi yöresel dili pek kullanmıyordu. Onun rahat konuşulan bir kız olduğunu düşündü Andrew ve içi güvenle doldu.

«Brumbie Hall'a gitmeyi gözünün önüne getirebiliyor musun?»

«Hayır,» dedi Andrew.

«Babam bunun cesaret isteyen bir iş olduğunu söylüyor.»

«Öyle, evet.»

«Ben gözümün önüne getiremiyorum oraya gitmeyi. Elim ayağıma dolaşır, ne yapacağımı şaşırıp kalırdım.»

«Hayır, hiç de şaşırıp kalmazdın.»

Alyson şaşırmış göründü.

«Neden?»

«Çünkü sen çok... çok...»

Andrew kendisine kızarak sustu. Söylemek isteyip de söyleyemediği şey, onun gibi güzel olan kimselerin bir şey yapmasına, ötekiler gibi iş görmesine gerek olmadığı, güzelliğinin yettiğiydi. Ailesi onun kuyuağzında harap olmasını istememiş, herkes de hak vermişti. Hayatın bir gerçeğiydi bu: Alyson kuyuağzında çalışamayacak kadar güzeldi.

«Çok ne?»

Andrew:

«Güzelsin,» diyerek kıra doğru yürümeye başladı, çünkü kızın yüzüne bakamayacak kadar kızarmıştı. Alyson da peşinden yürüdü:

«Ne demek istediğini anlayamadım.»

Andrew onun güzel olduğunu bilip bilmediğini merak etti ve sonunda yüzüne bakmaya karar verdi. Babası Brumbie Hall'a gidebildiğine göre, o da bir kızın yüzüne bakabilirdi.

«Çok güzel olduğun için bir şey yapmana gerek olmadığını, güzelliğinin yettiğini söylemek istedim.»

«Ne çıkar bundan?»

«Çıkar çıkar. İnsanlar güzelleri sever. Gerçekten öyledir. Güzeller başkadır.»

«Bana bir şey sordukları zaman, Lord Fyffe ya da Lady Jane, öyle dikilip durur ve onlara ne diyeceğimi bilemezdim.»

«Onlar da üstünde durmazlardı bunun.»

Andrew hâlâ yürüyordu, en iyi konuşma biçimiydi bu, kız da hâlâ onunla birlikte geliyordu. Andrew şaşırmıştı. İki yıldan beri, hayır daha çok; beş, altı yıldan beri böyle bir şeyin gerçekleşmesini istemiş olabileceğini düşündü. Olup bi-

lerden biraz sersemlemiş gibiydi. İşi bu kadar ileri götürdüğüne göre, sonuna kadar gitmek cesaretini göstermeye karar verdi. Gün buna uygundu.

«Benimle Yüksek Alan'a gelir misin? Hava açıyor.»

Kızın yüzüne bakmaya korkuyordu. Ondan bir şey istemiş gibi, ona baskı yapıyormuş gibi olmayı ve kız hayır dediği takdirde bir şey belli ederse diye ona bakmayı ya da onun kendisine bakmasını istemiyordu. Uzun süre cevap vermedi kız.

«Heya, geleceğim seninle kıra.»

Kalbi küt küt vurdu Andrew'nün.

«Heya, iyi,» dedi. «Gel öyleyse.»

Kızın önüne geçip fidanlığın içindeki patikadan yukarı doğru yürümeye başladı. Kız şimdi yanındayken, ne yapması gerektiğini pek bilemiyordu. Kız ağır yürüyordu. Oysa kendisi aceleciydi. Kızın böyle ağır olmasına dayanamazdı. Aralarındaki sessizlik bir süre sonra onun dayanamayacağı kadar ağırlaştı, ama Alyson imdadına yetişti.

«Kardeşin Jem nasıl şimdi?»

«Jem...»

Kıza bakmak için başını çevirdi. Yüzüne renk vermişti çıkış. O kadar güzeldi ki, başını her çevirip onu görüşünde şaşırıyor ve onun kendisiyle birlikte kıra geldiğine inanamıyordu. Yalnız kuyuağzı kızları ve yeşil entarililer kıra çıkardı çok az tanıdıkları oğlanlarla. İkisi de bunun bilinci içindeydiler.

«Jem iyi şimdi, sanıyorum. Kötü dönem geçti. Kız kardeşim bakıyor ona, kız kardeşlerin en iyisi.»

«Çok mükemmel bir kadın o. Benim de kız kardeşim şimdi.»

Bu tedirgin etti Andrew'yü. Aralarındaki ilişkinin böyle kardeşçe olmasını istemiyordu. Fidanlıktan çıkınca kızın yaklaşmasını bekledi. Ağaçlarda küçük, yeşil elmalar vardı. İan ve Emily gibi yemiş hırsızlarının pek uzaklarda olamayacağını gösterirdi bu. Alyson ona ayak uydurmaya çalışmış, ama durmak ve dinlenmek zorunda kalmıştı.

«Sana bir şey sorsam, söyler misin?»

«Oh, heya, galiba. Söylerim sanıyorum.»

«Siz Cameronlar neden çıkıyorsunuz boyuna Yüksek Alan'a?»

Doğru cevap vermeyeceğini bildiği için dondu kaldı bu so-

ru karşısında Andrew. Sam da, Jem de kendilerine göre cevaplarla savuşturuyorlardı bu soruları, ama Andrew'ye kimse bir şey sormamıştı. Sorunun sorulacağını daima önceden kestirmiş ve bir yolunu bulup önlemişti.

Ailenin daima başvurduğu ve Sam'ın verdiği değişmez cevap «Keklik yumurtası aramak için» di. Sam'a daima «Ama hiç bulamıyorsun,» derler, o da «İşin keyfi orada,» derdi. «Öyle güzel bir gün geçiriyoruz ki.» Böylece kapanırdı konu. Ama Andrew bu kadarla kurtulamadı.

«Bunu biliyorum,» dedi Alyson. «Ben sana soruyorum neden diye.»

Andrew yeniden yukarı doğru yürümeye başladı.

«Söyleyemem,» dedi.

«Bana güvenmediğin için mi?»

«Oh' sana güveniyorum.»

Kıza döndü. Ona her bakımdan güvenebileceğini düşündü.

«Söyle öyleyse.»

Andrew söylemek için deli olduğu halde:

«Söyleyemem,» dedi.

«Eğer bana güvenseydin söylerdin.»

Kız kendisine bakınca, nasıl söyleyemeyeceğini bilemiyordu Andrew. Ne var ki bu bir aile sırrıydı, kendisine ait değildi. Cameronların sırrıydı.

«Bana ait bir şey değil bu.»

«Nedir sana ait olmayan?»

«Aman Tanrım, yaptığımız.»

Çaresizlik içinde ellerini açtı. Çok içler acısı bir hali olduğunu biliyordu.

«Söyleyemememi anlıyor musun?»

Alyson ona o çok bilmiş, ama çok bilmiş birçok gözlerin tersine çok genç, hattâ günahsız gözlerle baktı.

«Hayır.»

Andrew ne ileri, ne de geri gidebilerek olduğu yerde duruyordu. Bu arada vaktin geçtiğinin de farkındaydı.

«Hava gene bulutlanmaya başladı,» dedi. «Yağmur yağacak.»

«Hayır, bana neden güvenemediğini anlamıyorum.»

Geri döndü ve kırdan aşağı inmeye başladı.

«Gitme,» diye seslendi Andrew.

Yardım dilenir gibi bir seslenişti bu daha çok.

«Benimle gelebilirsin.»

Alyson durdu. Andrew onun yanına koştu.

«Gelebilirsin.»

«Ne yaptığını görebilir miyim?»

«Evet.»

«Ama anlayabilir miyim?»

Ne yaptıklarına Alyson'un bu kadar yaklaşmış olması Andrew'ü şaşırttı. Kızın her şeyi bildiği ve onu denediği duygusuna kapıldı.

«Hayır.»

«Bir kez görünce, sen bana söyler misin ne olduğunu?»

Andrew evet demek istedi, ama elinde olmadan da başını olumsuz anlamda salladığını farketti. Fidanlığın sonuna gelinceye kadar Alyson yürümesini sürdürdü. Andrew onun peşinden giderek:

«Böyle ayrılma lütfen,» dedi.

«İstersen sen de benimle gel,» dedi Boneların kızı.

«Hayır, gelemem.»

Bir acı haykırışıydı bu.

«Yukarı çıkmam gerek. Bana güveniyorlar.»

Nasıl olduğuna şaşırarak kızın kolunu tuttu:

«Beni dinle, Bonelar şerefli bir ailedir. Kimseye söylemeyeceğine yemin ettiğin bir aile sırrın olsaydı, söylemezdin bana.»

«Söylerdim.»

Böyle bir cevap beklemeyen Andrew, dengesini büsbütün yitirdi.

«Çünkü sana güvenecektim.»

Andrew gene de bir şey söyleyemedi. Özellikle böyle bir günde, babası Lord Fyffe'le görüşeceği saatin gelmesini beklerken, aile bir kaya gibi ardındayken bunca yıldır sakladıkları bir sırrı açıklayamazdı. Alyson elma ağaçlarının arasından aşağı doğru yürümeye başladı. Andrew, yapmak istediği şeyi önleyen, kendisinden çok daha güçlü bir bağla elinin, kolunun bağlanmış olduğunu fark etti.

«Alyson? Geri dön. Söyleyeceğim.»

Ama kendisi onun yanına inmedi ve biliyordu ki kız yukarı gelse bile gene söyleyemeyecekti. O zaman kendisini cezalandırmak amacıyla ve koşmanın verdiği acı iyi geldiği için kırın yukarılarına doğru koşmaya başladı. Önce aile geliyor-

du, aile daima öndeydi, ailesine hiç bir şey olmazdı. Bonelar sırlarını açıklayabilirlerdi, ama Cameronlar hiç bir zaman yapmayacaklardı bunu.

Kulağa hoş geliyordu bu, her zaman öyle olmuştu, ama bunu düşünmek tedirgin etti onu. Başka bir aşka bağlılığını sürdürebilmek için hayatının tek aşkına son vermiş olması ihtimalinin bilinci içinde kırın yukarlarına doğru attığı acı veren her adımla birlikte ve yüksek sesle neden bir Cameron olarak dünyaya gelmek zorunda kalmış olduğunu sordu kendisine, neden ben, neden ben, dedi. Genç bir erkekten istenen büyük bir fedakarlık olduğunu düşündü yaptığı şeyin.

10

SAATLERDEN BERİ YIKANIYORMUŞ gibi geldi Gillon'a. Yıkanma, durulanma, başına sabun sürme, sonra saçlarının parlaması için sirkeyle durulama. Kendisinin sakat birisi gibi görünmesini istiyorlarsa, çok yanlış bir yol tutmuş olduklarını düşündü. Aslında onu bir pancurun üstüne yatırıp aşağı indirmeleri ve Lord'un kapısı önüne bırakmaları gerekirken, geçide katılacak bir dağlık bölge savaşçısı gibi gönderiyorlardı.

«Daha ne kadar var?» diye bağırdı birden.

Vakit gelmiş olmalıydı.

«Yola çıkman için üç saat,» diye seslendi Maggie içeriden.

Yola çıkman için. Celladın laflarıydı bunlar. İçinden bir ürperme geçti.

Kurulandığı zaman ellerinin gene titremeye başladığını farketti.

«İnsanın sinirlerini yatıştırması için bir hap olmalı,» dedi.

«Var,» dedi Bay Selkirk. «Ama hap değil. Şişeden bardağa konarak alınır.»

Gillon henüz odanın ortasında çırılçıplak bir halde dururken, Maggie içeri girdi.

«Aklınızdan zorunuz mu var sizin?» diye bağırdı Selkirk'e. «Arkadaşınızın şişeden biraz cesaret almasını ve leş gibi viski kokarak mı gitmesini istiyorsunuz oraya? Sen de giyin hele. Kırdaki bir çalı gibi titreyerek bembeyaz dikilip durma öyle.»

Maggie dolaptan viskiyi alarak dışarı çıktı. Rob Roy kapıdaydı ve onun peşinden içeri dolan hava büsbütün titretti Gillon'u. Rob, diz boyu çıkan çorapları göstererek:

«Aldım,» dedi.

Üstünde çok açık kırmızı geometrik şekiller bulunan ve küçük püsküllerle bezenmiş çok iyi gri yünden çoraplardı bunlar.

«Bakın,» diye bağırdı. «Görebilecek misiniz?»

Çorapları dolaştırdı.

«Gizli bıçağının kınını tutturmak için küçük mandallar.»

Çok keyifliydi; o da içmişti.

«Bıçak mıçak istemiyorum ben,» dedi Gillon.

Yeniden bir sessizlik oldu.

«Ne oluyor burada?» dedi Rob. «Cenaze evine dönmüş.»

Gillon, son kez giyindiğini bilen bir insanın düşünceli haliyle giyinmeye başladı.

«Dışarı çıkman gerek,» dedi Rob babasına. «Bütün kasaba seni bekliyor. Festival var. Andy Begg bir gaydacı getirtmek istiyor Cowdenbeath'den, sen aşağı inerken gayda çalması için.»

O buz gibi hal gene geldi Gillon'un üstüne, ama zorla işini sürdürdü. Tertemiz yün iç çamaşırlarını giydi. Eğer konak çok ısıtılmışsa terleyecekti, ama bunu göze almak zorundaydı. İskoçya'nın hiç bir yerinde donsuz giyilmezdi eteklik. Yaptığı her hareket güç geliyordu Gillon'a.

«Hey Tanrım, ne sanıyorlar bunu?» dedi Gillon. «Ciddi bir gün bu,»

«Madenciler İkinci Özgürlük Günü,» dedi Rob. «Halktan bir adamın, kendisine kapalı bir dünyayı zorlaması. Basit bir kömür işçisinin, yüce Fyffe Lordu'nun karşısına çıkmak için kendisini zorlaması. Düşün hele bir. Güçlü...»

«Yapmayacağım bunu,» diye bağırdı Gillon. «Yapmayacağım. Böyle gitmeyeceğim oraya.»

Etekliği giymiş, kopçaları tutturmuş, bambaşka bir insan

olmuştu. Elinin bir hareketi, kopçaların çıtırdayıp birleşmesiyle onların pasaklı dünyasından, kendisine ait ve onlara yabancı bir dünyaya geçmişti.

İnanılacak gibi değildi. Karanlık odanın ortasında, iş tutmuş duvarların griliği önünde pırıl pırıl bir halde; çalışan insanların kıyı kenar bir sokağındaki serçelerle kısa bir süre beraber olmak için gelmiş bir sıcak bölge kuşuydu sanki.

Kımıldadıkça; etekliğin pilileri kırda esen hafif bir yel gibi dalgalanıyor; İskoç kumaşının parlak mavileri, gözalıcı yeşilleri, çizgi çizgi kırmızıları, etekliğin her dalgalanışında alev gibi parlayan sarıları; yalnız gri ve siyahı bilen bu dünya için çok şaşırtıcı oluyordu. Etekliğin üstündeki, iyi cins ketenlerin olabileceği kadar tatlı krem bir beyazlıktaki kırmalı gömlek, kumaşın renkliliğine ayrı bir şenlik katıyordu.

«Çok güzel oldun Baba,» dedi Emily.

«Heya, gerçekten,» dedi Sam. «İskoçya'ya benziyorsun.»

Herkes anladı onun ne demek istediğini. Etekliği içindeki Gillon, onların kendileri için gördükleri rüyanın ta kendisiydi. Gillon da farkındaydı bunun. Ötekilerden hiç birinin, bu giysilerin kendilerine ait olduğu duygusunu verecek zariflik ya da ince kemikli yüze sahip olmadıklarını biliyordu. Kıyafet, layığını bulmuştu.

«Jemmie seni görmek istiyor Baba,» dedi Sarah.

«Hayır. Beni görmesine gerek yok, çünkü ben Brumbie Hall'a gitmiyorum.»

«Lütfen Baba. Çok görmek istiyor seni Jemmie.»

Zavallı Jem. pekâlâ, düşük omuzlu Jem. Ona görünüp hemen soyunacaktı.

«Çoraplarımı giyeyim öyleyse,» dedi. «Eteklik iyi durmaz çorapsız.»

Gillon'un direnmesinin tavsamaya başladığı duygusuna kapıldı odadakiler. Gillon, kendi yataklarında yatan Jem'in yanına gitti.

Jem, beğendiğini belirten bir işaret yaptı başıyla ve gülümsedi. Doğrulup oturmaya çalıştı yatağın içinde, becerememeyince de yumruğunu sıkarak eliyle Sam'ı çağırdı yanına.

«Ne diyor?» diye sordu Gillon.

«Eğer oraya gitmez ve üstündeki giysinin hakkını vermezsen, kalkıp yüzüne üfleyeceğini söylüyor.»

İlk kez yürekten güldüler ve evdeki hava değişti.

«Bir kadeh iyi viskiden ver bana.»

«Hayır, hayır içme,» dedi Maggie.

«İçeceğim.»

Gillon, kendisini önlemeye çalışan karısını bir yana itti, John Thomson değildi o ve şişeyi aldı.

«Benimle içmek isteyen varsa içsin,» dedi ve içki kadehine kalın kalın iki parmak viski koydu.

«Jem'e, çabuk iyileşmesi için.»

«Jem'e.»

«Rahatlıkla konuşabilmesi için babamıza.»

«Babamıza.»

«Bugüne kadar bütün sıkıntılarımızı çekmiş olan anamıza,» dedi Gillon.

«Anamıza.»

«Fyffe Lordu'na,» dedi Gillon.

«Fyffe Lordu'na,» diye bağırdılar.

Gillon birden döndü ve beceriksiz bir davranışla elindeki kadehi ocağa atıp kırdı.

«Neden yaptın bunu?» diye sordu Maggie.

«Bilmiyorum, içimden geldi.»

Her şey yenilendi bundan sonra. Kurşun çerçeveleri düzeltmek ve kırılan camın yerine yenisini takmak için camcılar geldi. Penceredeki tahtayı çıkardılar ve sanki Gillon'a gönderilmiş bir işaret gibi eve ışık doldu. Gillon sokakta kendisini bekleyenleri gördü.

«Size amcamız Sir Lauriston Cameron'u tanıtayım,» dedi Sam.

«Benim için büyük bir şeref bu, efendim,» dedi camcı ve kasketini çıkardı. Çıkarır çıkarmaz da Gillon'u tanıdı.

«Aman Tanrım,» dedi. «Cameron. Ne kadar güzel olmuşsun.»

Etekliğin yarattığı mucizeyi; Gilon'un çok uzun, işten yıpranmış bacakları için de çoraplar, yaratmıştı. Uzun ve pek fazla kemikli etkisini uyandıran geyik avcısı bacaklar sıkı, yeni yünün içinde sert, sağlam ve uyumlu görünüyordu. Gillon yumuşak yünlü kumaştan kıravatını bağladı; hatırla-

mıştı kıravatın nasıl bağlandığını ve yumuşak, yünlü kumaştan ceketini giydi. Madenci omuzlarını daha geniş gösterdi ceket ve sırtının kamburumsu duruşunu gizledi. Ayakkabılar sıkıyordu, ama dayanılmayacak gibi değildi. Boyunu da iki, üç santim daha uzattığını fark ederek şaşırdı. Ayakkabılar kiminse, giyenin boyunu uzun gösterecek biçimde yapılmıştı içi. Her şey uygun, her şey düzenliydi.

«Şimdi anlıyorum senin neden oraya gidip onu elde ettiğini,» dedi Sam annesine. «Hiç aklıma gelmemişti bu şimdiye kadar.»

«Heya, bunun için gittim oraya ve bunun için elde ettim onu. Ne yazık ki bazılarınız yeteri kadar benzemediniz ona.»

«İnsanların kusurlarını yüzlerine vurmak için bire birsindir anne,» dedi Rob Roy. «Daha çok sana benzedik galiba.»

«Heya, öyle galiba.»

Daha bir saat vardı. Bir türlü geçmek bilmiyordu zaman. Gillon yola çıkmak istiyordu oysa. Girişeceği tartışmaya kafasını hazırlamak, yağlamak için oturmaya ve Henry George'u okumaya zorladı kendini.

Camcı pencereden doğru seslendi:

«Ne diyeceksin o pezevenge?»

«Bilmiyorum. Sırası gelince düşüneceğim, söylenecek en doğru şeyi.»

Söyleyeceğinden de emindi.

«Söylersin, biliyorum,» dedi camcı. «Biz de buna güveniyoruz.»

Gillon umursamadı.

«Gene ateş bastı,» diye fısıldadı Jemmie. «Sarah'ya söyleyin de gelsin.»

Sam elindeki kitabı bırakarak kız kardeşini çağırmaya gitti. Babalarını tedirgin etmemek için çok sessiz hareket ediyorlardı. Soğuk su ve güvercin ağacının kabuk özü kompresi gibi ne biliyorsa hepsini denedi Sarah, ama ateş düşmedi ve Jemmie yandı durdu.

«Babam gider gitmez doktoru çağıracağım,» dedi Sarah.

Sam kızdı:

«Kardeşime elini sürdürtmem ben o pezevengin.»

Benim elimden başka bir şey gelmez,» dedi Sarah. «Heya, adamların biri ama gene de bir şeyler yapabilir.»

«Öyle mi sanıyorsun? İçlerinden biri hastalansa, o kasaba Brumbie Hall'den içeri adım attırırlar mı dersin?»

Bay Selkirk konuşulanları duymuştu:

«Buza ne dersiniz?» dedi. «Ateşi düşürmek için buza yatırım onu. Öyle yapıyorlar şimdilerde.»

Birbirlerine baktılar. Bir deneseler iyi olurdu. Sonunda Sam:

«Buzumuz olsaydı,» dedi.

«Ben buz yapabilirim,» dedi Maggie.

Usulca oğlunun yanına girdi. Pek tanımadı onu Jemmie.

«Pekâlâ,» diye fısıldadı Maggie, Sam'a. «İan'ı bul. Arka yoldan getir onu. Testilerimizden birinin başına patlar bu, ama zararı göze almamız gerek.»

İan geldiği zaman, elli altmış gram potasyum nitrat çalması için Soy Beni'ye gönderdi.

«Bu hırsızlıklarla kötü bir örnek ortaya koyduğumu biliyorum,» dedi. «Dediğimi anlıyor musun?»

İan başıyla anladığını belirtti.

«Bu iş sona erdiği zaman kafandan silip atacağım çalmayı, onu da anlıyor musun?»

İan başıyla anladığını belirtti.

«Öyle bir silip atacağım ki, bir daha hiç bir zaman çalmak istemeyeceksin. Ama şimdi seni oraya çalmaya gönderiyorum.»

Annesinin en çok beğendiği özelliğiydi bu Sam'ın. Yapılması gerekli olan şeyi bilirdi Maggie, bildiği için de yapardı. İan döndüğünde su kaynamıştı. Maggie, donduğu zaman için gerekli yeterince boşluk bırakarak kaynar suyu testiye boşaltı ve yetmiş, seksen gram gühercile attı içine. Andrew'ye,

«Sen,» dedi. «Bunu kırdaki kuyuya götür ve gidebildiği kadar sallandır. Üç saat orada kalsın. Isı değişimi için zaman zaman yukarı çek ve gene sallandır.»

Andrew'nün üzüntüsünü hepsi fark etti. Babasının gidişini göremeyecekti. Aşkını bile bunun için feda etmişti oysa. Kendisi için ömründe bu kadar üzüldüğünü bilmiyordu.

«Kardeşini bu ara gördün mü?» diye sordu Maggie.

Andrew olumsuz anlamda başını salladı.

«Bir gör öyleyse.»

Andrew, Jemmie'nin odasından çıktı ve elinde su testisiyle kıra giderken ağladığını kimsenin görmemesi için evin arka kapısından yola düzüldü.

«Andrew'ye koydu bu,» dedi Sam.

«Heya, koydu ama başka kime güvenebilirsin? Güvenilen kimseler katlanacaklar bu güvenin gerektirdiği şeylere. Hayat böyledir. Güvene değer kimseler gençken ele alındıkları zaman, istemeseler de başka türlü olamazlar artık.»

Rob Roy fırtına gibi içeri girerek Maggie ve Sam'ı güldürdü, çünkü bilmeden tam konunun üstüne düşmüştü. Buz yapması için kesinlikle kıra gönderilemeyecek birisiydi Rob Roy.

«Vakit geldi Baba,» dedi. «Bay Bone aşağıya inme zamanı olduğunu söylüyor.»

Gillon kitabını kapattı ve serinkanlılıkla sandalyesinden kalktı. Şapkayı giymenin zamanı gelmişti. Saçlar fırçalanacak, sonra glengarry hiç bir özentiye yer bırakmayacak biçimde kafaya oturtulacak, iki siyah kordela enseye sarkacak ve şapkanın kırması, iddialı olmayan bir açıyla sağa gelecekti. Gillon hazır olunca, bir kez daha görmek için Jem'in yanına gitti. Kucağında açık bir kitapla Sam yatağın kenarında oturuyor, Jem de sıkıntıyla soluyarak uyuyordu.

«Nedir ona okuduğun?» diye sordu Gillon.

«**Dağlık Bölge'nin Boşaltılması.**»

Sam kalktı, kitabı kapattı ve pencerenin yanına gitti.

«Kırım Savaşı'nda dövüşmeleri için bir alay teşkil etmek üzere Sutherland Dükü'nün dağlık bölgeye gidişini okuyordum ona Baba. Halk açtı. Tahtın onlara ne kadar ihtiyacı olduğunu belirten o kısa ve dokunaklı konuşmasını yaptı Dük, sonra da yepyeni kağıt para destelerini, tabaklar dolusu altını ortaya yayarak adamların sıraya girmelerini bekledi.»

«Hatırlayamadım.»

«Kimse yerinden kımıldamadı Baba, birkaç yıl önce iki günlük bir duyurudan sonra bin beş yüz kişinin toplanmış olduğu yerde kimse ortaya çıkmadı. Hayır demeyi öğrenmişlerdi artık, biliyor musun.»

«Devam et,» dedi Gillon. Sam'ın bir lafı maksatlı mı, maksatsız mı ettiğini bilirdi. Artık sık sık ve kolaylıkla böyle laflar etmiyordu.

«Bunun üzerine Dük kalkarak 'Lord'unuza, kabilenizin başkanına, tahta yönelttiğiniz bu horlamanın anlamı nedir?'

dive sordu. Gene kimse kımıldamadı Baba. Yürek isterdi bunu yapmak için. Ama sonunda birisi, yaşlı bir adam bu yürekliliği göstererek ayağa kalktı ve Dük'e bu anlamın ne olduğunu söyledi. 'Topraklarımızı aldınız ve kötüye kullandınız,' dedi. 'Şimdi de kalkmış bizden bağlılık ve gidip sizin için ölmenimizi istiyorsunuz. Ne yapacağınızı söyleyeyim ben size, efendim. Kendi savaşımızı sizin için yapmak üzere geviklerinizi ve karacalarınızı, koçlarınızı, köpeklerinizi ve çobanlarınızı yollayın. Biz evlerimizde kalıp açlıktan ölmek istiyoruz, efendim.'»

Sam odanın öbür yanından babasına baktı:

«Yürekli tek bir adam.»

Babası onun ne demek istediğiin anladı.

«Benimle yürümek ister misin? Yoksa Jem'in yanında mı kalmak istersin?»

«Fark etmez, ama senin yalnız gitmen iyi olur sanıyorum.»

Maggie'ye baktı Gillon:

«Ya sen? Gelir misin benimle?»

Maggie olumsuz anlamda başını salladı:

«Bana göre bir yer değil orası. Senin günün bu Gillon.»

Kapıya vurup Walter Bone girdi içeri.

«Vakit geldi.»

Gillon ona döndü. Etekliğinin savrulması, odadakilerin pasaklı görünüşünü bir horlamaydı sanki. Gillon: Rob Roy'un, Sam'ın, İan'ın ve odadaki öbür erkekleri olan Walter Bone'un. Andy Begg'in. Arche Japp'in, en sonra da Henry Selkirk'in ellerini sıktı. Sarah'yı yanaklarından öptüğünde tuz tadı geldi dudaklarına. Sonra koltuk altlarından tutup Emily'yi kaldırdı. Emily onun kulağına bir şey, bir iyi dilek duası fısıldadı. Sonra odanın öbür yanındaki Maggie'ye doğru yürüdü öpmek için. Onu çocukların ve nikahlarının kıyıldığı gün dışında başkalarının önünde öptüğünü hatırlamıyordu.

«Onunla konuşurken gözlerinin içine bak Gillon,» dedi Maggie. «Çünkü sen ondan çok daha üstünsün. Uygun bir anlaşma ileri sürerse kabul etmek cesaretini göster.»

Gillon yeniden Jem'in yattığı yere gitti. Jem hâlâ uyuyordu. Gillon, Sam'ın ona okumakta olduğu Thoreau'nun kitabını eline alarak, bağımsızlığın o meydan okuyan tatlı ruh hali içinde, karıştırdı. Okuduğu satıra güldü.

Sam ne iyi etmişti kitaptaki o bölümü okuyarak maksadını açıklamak ve kendisine cesaret vermekle. Şimdi de şu satır:

«Yeni giysiler gerektiren bütün serüvenlere karşı uyanık olunuz.»

Gillon yıllarca önce bu satırın altını çizmiş, Sam de aynı şeyi yapmıştı. Kitabı kapatıp Jem'in üstüne eğildi.

«Öpme onu,» dedi Maggie.

«Öpeceğim, o benim oğlum,» dedi Gillon ve öptü.

Sonra, çevresine görmeden bakarak yandaki odadan geçip dışarıda kendisini bekleyen erkek ve kadın kalabalığına karıştı. Onların gösterisi —ki çok gürültülü oldu— ön pencerelerdeki yeni camları sarstı. Jem birden:

«Bu ne, ne oluyor?» diye bağırdı.

«Bir şey yok. Babamız, Lord'u görmeye gidiyor.»

«Sam,» diye fısıldadı Jem. «Babam nasıl oldu bu giysilerle?»

«Oh Jem, koltukların kabarırdı görseydin. Emrindeki alayın komutasını ele almaya giden bir dağlık bölge başkanına benziyor.»

«Oh. Sam?»

«Heya.»

«Ben öleceğim galiba.»

11

GİLLON, TOSH-MUNGO TERRACE VE Colliers Walk'tan nasıl geçtiğini bilmiyordu. Kendisinin de içinde bulunduğu bir rüyanın parçaları gibiydi her şey sanki. Yüzleri görüyor, ama kimliklerini çıkaramıyordu. Kalabalığın, kendisine seslendiğini duyuyor, ama kelimeler bir anlam belirtmiyordu. Bu arada ayakkabılarının hemen hemen yeni denebilecek topuklarının yolun taşlarında çıkardığı tıkırtıyla birlikte etekliğinin sağa, sola sallanmasının verdiği duygu.

Sonra yeni boyanmış ayakkabılarının tabanına kömür çamurunu yapışırken Spor Alanı ve Lord Fyffe No: 1 boyunca Yukarımahalle'den geçerken bir süre yalnız kalış ve Aşağımahalle'de yeniden gösterilerle karşılanış, Aşağımahalle'de çocuklar onun etekliğini tutmak isteyerek, etekliğin sağa, sola savruluşunu taklit etmeğe çalışarak yanısıra koştular. Gillon; Madenciler Sıraevlerini, Rotten ve Wet sıraevlerini, hâlâ içki içecek beş, on kuruşları kalmış birkaç kişinin onun şerefine kadeh kaldırdığı Kolej'i geçti ve peşinden gelen birkaç çocuğun dışında yeniden yalnız kaldı; Okuma Odası'nı ve işyerlerini, yıllar önce ilk kez yeraltma girdiği yer olan Lady Jane 2'yi arkada bıraktı; kendisini Brumbie Hall'a ulaştıracak olan Aşağı Yol'dan Cowdenbeath yoluna çıktı. Adım atışlarını, sınır boyuna giden askerlerin yürüyüşüne benzetti. Kendi isteğinden daha güçlü bir şey onu ileri doğru itiyordu. Oysa kendisi bu yolda ilerlemek istemiyordu, dönmesine de imkan yoktu.

Birkaç yağmur damlası üzerine başını kaldırıp göğe baktı. Bir serpintiden başka bir şey değildi bu. Etekliğe alışmaya başlıyordu. Glengarry kordelalarının ensesine değmesinden hoşlanıyordu ve birden, sanki bir duada eğilirmiş gibi ardında kümelenmiş küçük evlerle, meşe ağaçlarının arasındaki büyük ev göründü. Gillon bir çeşit sinir tutulması halinde kalp adalelerinin sıkışıp gevşediğini duydu.

Gillon, kapıcısı olmayan bahçe kapısına gelmeden önce otların arasına girdi ve evden görülmemesini dileyerek eğilip ayakkabılarının yanlarındaki ve altlarındaki ocak pisliğiyle ıslak kömür tozunu temizlemeye başladı. Kendisini ocak pisliğinden arıtırken de kelimelerden güç bulmak, küçük bir kayıktaki bir insanın bu sözlerin denizlerde geçerliğine inanmak istemesi gibi bir inanmak ihtiyacıyla ve bütün bu süre içinde Burns'ün çaresiz bir hayalci ve bazı kimselerin çeşitli nedenlerden ötürü başkalarından daha üstün olduğu bilinci içinde «İnsan insandır yine, yine de ve yine de» satırını tekrarlayıp durdu. Evin kapısına varmadan durdurulacağını düşünerek bahçe kapısından geçti, çakıl döşeli bahçe yolunda yürümeye başladı. Eski bir kalkan gibi demir kakmalı ev kapısı çok büyüktü. İçeri şapkayla mı girmesi, yoksa eline alıp hizmetçi kıza mı vermesi doğru olurdu acaba? Ya hizmetçi yoksa? Ya kapıyı Lady Jane açarsa? Bir madenci,

şapkasını bir kontese verebilir miydi? Birden rahatladı. Olup olacağı bir madenciydi kendisi ve ondan, bir madencinin tutumundan başka türlü davranması nasıl beklenirdi? Ama madem öyleydi, neden bu giysilerle gelmişti buraya? Kapının önünde durup çekmek üzere bir çıngırak, kanadı itmek için tutulacak bir şey, bir tokmak ya da vurulacak bir yer aradı ve tam oradan kaçmak için dönünce de kapı açıldı.

«Evet?»

«Oh... ben... ehhh...»

Yüzünün kızardığını hissetti. Böyle tepkiler göstermek istemiyordu o gün.

«Ne istiyorsunuz?»

Konuşmasından İrlandalı olduğu anlaşılıyordu kızın. Gillon onun, dudaklarıyla burnunun çevresinde küstah, İrlandalılara özgü küçük bir gülümsemeyle kendisini tepeden tırnağa süzdüğünü gördü.

«İstemek mi? Ben bir şey istemedim... yani, ben, asıl...»

«Kim geldi diyeyim?»

«Kim mi?.. Cameron elbette. Evet. Bay Cameron. Bay G. Cameron.»

«Bu üçünden hangisini söyleyeyim?»

Kızın ardında; gene İrlandalı, yüzlerinde alaycı küçük gülümsemeler olan, Katolik kilisesi rahibeleri gibi uzun etekli bol, siyah elbiseler giymiş ve kolalı, kocaman göğüslükler takmış başka kızlar da vardı.

«Bay G. Cameron geldi, Lord Fyffe'i görmek için.»

Kız onu kapıda bıraktı. Gillon, kapının ardında kaybolan hizmetçi kızların kıkırdamalarını duydu. Geleceğinden haberli olmalıydılar. Kendilerinden birisiyle alay etmenin İrlandalı işçi sınıfına özgü bir şey olduğunu düşündü. Dürüst bir işçi hareketi meydana getirememiş olmalarına, patronlarının ve İngilizlerle kendi papazlarının karşısında hiç bir zaman bir araya gelememelerine şaşırmamak gerekti. Hizmetçi kız, kırbaçlanmak üzere götürülen öğrencilerin öbür çocuklara gülümsemeleri gibi yüzünde şakacı, şeytanca bir gülümsemeyle geri döndü.

«Gir içeri bakalım ocakçı» dedi. «Pek ocağa benzemiyor burası, değil mi?»

Gillon hırsla kıza döndü. Sonra onun bakışlarından, ocakçı kelimesini alay anlamında söylemediğini anladı.

Sola dönüp Büyük Salon'a gireceksin.»

Gillon'un koluna dokundu. Gillon irkildi.

«Kötü insanlar değillerdir. Biraz sert ve İskoçvari...»

Elini ağzına tuttu:

«Oh, neler söylüyorum ben.»

Gillon istemeye istemeye güldü.

«Şaşkınlık gösterme, başaracaksın.»

Kendini daha iyi hisseden Gillon hemen hemen sakinleşmiş bir halde uzun, loş koridor boyunca yürüdü. Lord'un kömüre acımadığını, ama ışıklandırmada aynı cömertliği göstermediğini düşünüyordu ki, tahta parke döşemeyi gıcırdatarak hizmetçi kızın da peşi sıra geldiğini duydu.

«Bay?»

Gillon durdu.

«Şapkan.»

Gillon onun ne demek istediğini anlamadı.

«Ver bana şapkanı, Tanrı aşkına.»

«Şapkam başımda kalacak.»

«Ben bu evde şapka giyildiğini görmedim bugüne kadar.»

«Sen bu evde madenci gördün mü bugüne kadar?»

Kız olumsuz anlamda başını salladı. Çok genç ve güzeldi. Evinden bu kadar uzaklara gönderilmeyecek kadar genç.

«Madenciler evlerinde şapka giyer. Ben de madenciyim.»

«Bana göre hava hoş, Sarı.»

Göz kırptı Gillon'a. Taptaze bir kız diye düşündü Gillon. Ot gibi taze, ama güzel.

Gillon onun yanından ayrıldığında Büyük Salon'dakilerden çoğunun kendisini seyrettiklerini görerek üzüldü. İrlandalı hizmetçi bir kızla laflamanın kendisini onların nazarında küçük düşüreceğini biliyordu. Bir Afrikalıyla kurulacak ilişki dışında hiç bir şey insanı bu kadar küçük düşürmezdi İskoçya'da.

Gillon salona girdi. Kimse oralı olmadı. Dolaşan, ellerindeki çay fincanlarını tıngırdatan, birbirleriyle konuşan sekiz, dokuz kişi vardı içeride ve hiç biri onun farkında değilmiş gibiydi. Yüzleri, Colliers Walk'dakilerin yüzleri kadar kendinden uzak ve anlamsızdı. İçerisi koridordan daha aydınlıktı ve Gillon isteği dışında gözlerini kırpıştırarak, her zamanki gibi bu ışık değişikliğine ayak uydurmakta sıkıntı çekti. Bir ses:

«Bakın kim var burada,» dedi.

Gillon adamı göremedi.

«Kim var burada diyorum size.»

Gillon sese döndü, ama adam ışıkların yandığı bir yerde durmuş olduğu için seçemedi.

«Cameron geldi Lord'um.»

Gillon bu sesi tanıdı. Brothcock'tu.

«Madenci Cameron, efendim.»

Gillon bazılarını seçmeye başladı ve daha başkalarının da çay fincanlarını, pasta tabaklarını ellerinden bırakarak, daha iyi görmek için kendisine doğru döndüklerini hissetti. Birisi:

«Şapkanızı alayım,» dedi.

Bir kadındı bu.

«Evet, şapkam,» dedi Gillon ve daha önce hizmetçi kıza vermemiş olduğuna canı sıkılarak glengarry'yi başından çıkardı.

«Madenci mi?»

Dostça bir sesti bu.

«Gezintiden gelen bir hali var oysa.»

«Hayır, ben...» diye konuşmak istedi Gillon, ama kimsenin onu dinlemek niyetinde olmadığını farketti.

«Buraya bak, şöyle gel de seni daha iyi görelim.»

Gillon, Fyffe Lord'unun içine gömülmüş olduğu yüksek arkalıklı, büyük koltuğun öbür yanına geçti.

«Brothcock senin, madencilerimden biri olduğunu söylüyor, ama inanmıyorum ona. Benim için sen uzunca süren, iyi bir avdan yeni dönmüş ve bize bir iki çift keklik vermek üzere olan bir avcısın.»

Ötekilerin bu sözlere neden güldüğünü anlamadı Gillon. Gözleri hâlâ iyi seçemiyordu, ama ona yardımcı oluyordu bu hal, bir tabaka kömür tozunun yardımcı olduğu gibi, bir masenin insanlara başka zamanlarda yapmayacağı bir şeyi yaptırttığı gibi.

«Bay Brothcock'un Lord Fyffe'den daha haklı olduğunu söylemek hoşuma gitmez efendim, ama ellerime bakmak zahmetine katlanırsanız...»

Küçük, güzel bir kahkahayla ödüllendirildi bu söz.

«Güzel **belirttin** ne demek istediğini,» dedi Lord Fyffe. «Adamın inceliği var. Çay verin ona.»

Birisi bir fincan çay tutuşturdu Gillon'un eline ve:

«Krema ve şeker?» diye sordu.

«Limon lütfen. Küçük bir parça limon yeter.»

«**Limon mu**?» dedi aynı ses.

Bunun Lady Jane olduğunu tahmin etti Gillon.

«Duydunuz mu, **limon** istedi. Ne kadar ince bir zevk bu. Korkarım ki limonumuz yok. Krema ve şeker kullanan bir aileyiz biz, ne yazık.»

Önemsiz kelimelerin üstüne basarak çok ağır konuşuyordu. Odadaki genç erkeklerin sık sık gülmelerini buna verdi Gillon.

Lord Fyffe yanındaki birisine:

«Neydi adı, bir daha söyle,» dedi.

Söylediler.

«Söyle bana Cameron, ne işin var bu... bu süslü püslü giysilerin içinde?»

Kelimeler bu kez daha anlamlıydı.

«Bu benim özel durumlardaki kılığım efendim. Evlenmelerde, cenazelerde filân,» dedi Gillon. «Bunu da özel bir durum diye düşündüm.»

«Öyle zaten,» dedi genç bir ses. «Gerçekten öyle. Bu evin içini gören ilk madenci sensin.»

Gillon bir şey söylemenin gerekip gerekmediğini düşündü. Ne zaman konuşulacağını bilmeyen bir hali vardı.

«Ve eteklik. Askerlikten kalma elbette.»

«Ailemden. Kabilemden.»

Bu sözleri bir kahkaha izledi. Aynı genç ses:

«Tuhaf,» dedi. «Bir madencinin kabilesi olması tuhaf.»

Gillon kızardı ama çabuk geçti.

«Bir kabilede, başkan olmayan kimselerin de bulunması gerek,» dedi. «Yoksa başkanlık olmazdı.»

Böyle bir şey söyleyeceğini bilmiyordu.

«Aldın mı cevabı, Warrick?» dedi başka bir genç ses. «Fena oturttu.»

Sesi o kadar Lord Fyffe'in sesine benziyordu ki, Gillon onun Lord'un oğlu olduğunu tahmin etti.

«Bakıyorum diline pek çabuksun,» dedi Lord Fyffe.

«Ocakta öyle olmayı öğreniyor insan efendim. Karşılıklı atışmalar.»

«Yalnız bu öğrenilmiyor orada,» dedi Lord.

Gillon onun ne demek istediğini anlamadı.

«**İskoçça** konuşmuyorsun sen,» dedi genç bir ses. «Neden

konuşmuyorsun İskoçça? Ben bu genç adama İskoçça dinletmeye söz vermiştim.»

«Özür dilerim efendim. Ben dağlık bölgedenim.»

«Nasıl oldu da geldin buraya öyleyse?»

«Pitmungolu bir kızla evlendim. Madenci olmam için o getirdi beni buraya.»

«Onunla nasıl tanıştın peki?» diye sordu Lady Fyffe.

«Benim olduğum yere geldi ve elde etti beni, Sayın Bayan.»

«Uyanık bir kızmış. Adı neydi?»

«Drum, Sayın Bayan, Margaret Drum.»

Lady Jane olumsuz bir biçimde başını salladı. Bu ad hiç bir şey ifade etmemişti ona. Aileye iki yüz yıl hizmet etmiş bir adı hiç duymamıştı. Bilseydi çok üzülürdü Tom Drum. Birisi Lord'a bir kağıt vermişti. Lord kağıdı inceledi. Gillon bunun bir fırsat olup olmayacağını düşündü çayından bir yudum içmek için ve içti. Çayın tadı o güne kadar içtiklerine hiç benzemiyordu. Lord kağıdı okudu:

«Gillon Forbes Cameron. Bir madenci için güzel bir ad bu.»

Lord'un sesinde Gillon'u tedirgin eden bir acılık vardı. Çay fincanını dudaklarından çekti ve esas duruşundaki bir asker gibi durdu.

«Büyükannelerimden biri Forbes'ti» dedi Lord Fyffe. «Biliyor muydun bunu?»

«Hayır efendim.»

«Uzaktan da olsa bir bağımız var demektir seninle. Bir çeşit hısım akrabalık.»

«Bir bakıma öyle efendim. Ayrı ayrı seviyelerde.»

«Erkek akraba. Aynı kabileden. »

Hızlı hızlı ekledi:

«Bir kabile kişisinin başta gelen fazileti nedir, Cameron?»

Gillon'un verecek bir cevabı yoktu.

«Bir kabile kişisi aynı kabilenin başka bir kişisinden en çok ne bekler? Cevabı biliyorsun sen Cameron. Söyle bakayım. »

Gillon pek fazla olmamakla birlikte kızardığını hissetti. Herkes ona bakıyordu. Ne vardı kendisine bakacak?

«Güç zamanlarda birbirlerine yardım etmek mi efendim?»

«Bana soru sorma. Benim soruma cevap ver.»

«Bağlılık sanıyorum.»

Lord, koltuktan kalkmak ister gibi anî bir davranışta bulundu. Gillon eğilip onun kalkmasına yardım etmesinin gerekip gerekmediğini düşündü, ama adam sadece doğruluyordu koltuğunda. Herkes bekliyor ve berrak bir suda oltanın çevresinde dolanan bir balığı seyreder gibi Gillon'a bakıyordu.

«Kırdın beni,» dedi Lord Fyffe.

Sesi yüksek perdeden çıkıyor ve niteliği nedeniyle büyük, sessiz salonun duvarlarında yankılanıyordu. Gillon bu niteliği içinde duyar gibiydi.

«Beni, bugüne kadar kimsenin kıramayacağı kadar kırdın »

Tabağa uzanmak üzere havada öylece kaskatı kesilen sağ elindeki çay fincanıyla Gillon donup kalmıştı.

«Hainlik,» diye bağırdı ses. «İnanç yetersizliği. Sırtında böyle, sadık insanların giysileri içinde geliyorsun bir de buraya. Bunları giymeye hakkın yok senin.»

Son kelimeler neredeyse hıçkırır gibi söylenmişti.

«Bana, Lord'una, seni tanıyan ve sana saygı duyan birisine gelebilirdin. Ama sen bana sırt çevirdin ve onlara gittin.»

Hafif hafif kağıda vurdu:

«Onların kim olduklarını biliyorum ben. Kimlere gittiğini biliyorum. Kimlere sokulduğunu. Kendini kimlere sattığını.»

«Ben...»

«Lord Hazretleri konuşurken kapat çeneni,» dedi Brothcock.

«Adî bir cani gibi mahkemeye çağırtacaktın beni. Adam gibi bana gelmeyip gizlice Edinburgh'a giderek para uğruna yabancıların kucağına atılıyorsun, sonra da sırtında kabile giysileriyle buraya gelip kesemden para koparmayı umuyorsun.»

Gillon ayaklarına bakıyordu. Ayaklarındaki, sarkık siyah dilleri cilalı döşeme tahtasına değen başka birisinin ayakkabılarına bakmak çok tuhaftı.

«Beni adî bir cani yerine mi koyuyorsun?»

Gillon bir şey demedi.

«Bir soru sordum. **Cevap ver.**»

«Patronuna **cevap ver,**» dedi Brothcock.

«Hayır.»

Çay fincanlarının tıkırtısı arttı o sıra. Pasta servisi yapılıyordu. Gillon başını kaldırdı ve hizmetçi kızlardan birinin, fincanına çay koyduğunu gördü.

«Hayır, bana...»

Ama kız fincanı doldurdu. Gillon, eli titrediği için, çayını pırıl pırıl döşemeye ve ayakkabılarına dökeceğinden korktu. İçmeyi denedi, ama bu çok tehlikeliydi; titremesi, fincanı kazasız belasız dudaklarına götüremeyecek kadar belirgindi. Fincan kenarıyla aynı düzeyde olan çayını elinde tutarak olduğu yerde dikilmek zorunda bırakılmıştı. Genç bir ses:

«Ocağa inmeden önce ne yapardın dağlık bölgede?» diye sordu. «Ciddi bir işin yoktu muhakkak.»

«Denizciydim.»

Ve ekledi.

«Efendim.»

«Bana efendim demene gerek yok Bay Cameron. Babam yaşındasın.»

Birisi arkadan etekliği elledi. Gillon dönecek gibi oldu. ama dönmedi. Ses:

«Gerekli kumaştan,» dedi.

«Denizin üstünden ocağın altına. Bir Odysseus yani? Müthiş bir şey olmalı bu.»

«Bir ne?» diye sordu Gillon.

«Odysseus. Bir **yolculuk.** Dinlemiyor musun beni yoksa?»

«Heya, dinliyorum.»

«Ah bu kan emici liberaller.»

«Pek o kadar güç olmadı herhalde, değil mi?» diye sordu bir ses.

«Kolay da olmadı, efendim.»

«Bu dünyada hangimizin işi kolay? Her işin kendine göre güçlükleri vardır.»

«Ocağı nasıl buluyorsun?»

«Zararsız.»

Genç adam alay etti:

«Zararsız. Berbat yani. Neden girdin ocağa?»

«Başka çarem yoktu. Açlık iyi bir öğretmendir, efendim.»

«Güzel cevap.»

Tekrarladı.

«Yaz bunu bir yere, Teddy. Senin doğal halk zekası faaliyette.»

Çay fincanı elinde teftişe hazır durumda olarak Gillon esas duruşunu koruyordu.

«Hep denizci değildim. Boşaltma sırasında ailem çiftliğinden sürüldü. Bunun üzerine...»

«Evet evet biliyoruz. Noel zamanıydı. Evinizi başınıza yıktılar, üç küçük çocuk ve veremli bir anayla fırlatıp o buz gibi soğuğa attılar ve tahılınızı geyiklere yedirdiler değil mi? Öyle yaptılar, değil mi?»

Ağır ol, Warrick. Yüklenme şimdi adama demin seni susturdu diye.»

«Hiç de değil, hoşlanmıyorum bu yalanlardan, o kadar. Tahammülüm yok bu proleterya yalanlarına.»

Sustular. Lord Fyffe'in konuşmak istediğini, çay fincanları tıkırtısıyla konuşmaların dinmesini belirten, Gillon'un fark edemediği bir isabet, bir hareket olmuştu salonda. Hepsi yeniden Gillon'a baktılar.

«Bağlılık.»

Sesi değişmişti. Kendisinden daha aşağı düzeyde, ama yine de bir insana yönelen ölçülü bir sesti bu.

«Yapılanlarda senin etkili olduğunu sanmıyorum. Senin içinde bir yerde, işlenmeyi bekleyen bir dürüstlük damarı olduğunu hissediyorum.»

«Çok güzel Baba,» dedi alaycı bir ses.

«Aynı zamanda, para konusunda titiz kimselerin çoğu gibi senin de aklı başında birisi olduğun kanısındayım.»

«Ama ben... para değil...»

Susturdular. Yanlış anlıyorlardı onu.

«Madencilerin başlıca iki kaygısı nedir?»

Gillon'un cevap vermesini beklemedi.

«Kömür patronlarının yardımıyla ailelerinin bakımını dürüstçe sağlayabilmek için bir kazaya uğramaktan ve işsiz kalmaktan korunmak. Şimdi sana bir şey soracağım. Size bu iki şeyi kimin daha iyi bir şekilde sağlayabileceğini düşünüyorsun ciddi olarak; işçileri kışkırtanlar mı; yoksa Tanrının, başarılı bir biçimde yönetilmesi ikimize dayanan mülkün kontrolunu ellerine verdiği Hıristiyan patronlar mı? Cevap ver bana.»

Gillon cevap veremedi.

«Bunlardan hangisini uygun görüyorsun? Tanrının denenmiş düzenini mi, yoksa, eğer istedikleri şeye kendilerini götürecekse, gözleri başka hiç bir şey göremeyecek olan çulsuzların kargaşalığını mı? Cevap ver bana.»

Elindeki çay fincanının yan yattığının, yere ve ayakka-

bılarına çay damladığının farkında olmayan Gillon dikilip duruyor, bomboş gözlerle çevresine bakıyordu. Sonunda:

«İşçileri kışkırtan kimse tanımıyorum ben,» dedi.

Lord Fyffe, Gillon'un kanısınca hiç de soğuk olmayan öyle bulaşıcı bir kahkahayla gülmeye başladı ki, Gillon da gülmek istedi ve sonunda güldü.

«Keir Hardie'yi hiç görmedin mi?»

«Hardie» o biçimde söylenmişti ki, Gillon bu addan kaçınmak istedi.

Utançtan gözleri yaşaracak gibi oldu. Onu gerçekten tanıdığını hiç bir zaman benimsetmiş olmadığı için Hardie'yi unutmuştu; ama onlarca, Gillon Cameron'un yalan söylediği ortaya çıkmıştı. Elleri yeniden titremeye başlayıncaya kadar öylece dikilip kaldı.

«Ben yeryüzüne getirilişimin nedenini biliyorum. Kömür madeni işletmek ve para kazanmak için yeryüzüne getirildim ben ve böyle yapmakta devam edeceğim.»

Gillon elinde olmadan başını sallayarak bu sözleri onayladı.

«Her terslikte herkes şirketi dava etmek hakkını kendinde görseydi, işler ne hale gelirdi, biliyor musun? Biliyor musun?»

Gillon, bilmediğini belirten bir baş hareketi yaptı.

«Biliyorsun, ama söylemeyeceksin. Senin yerine ben söyleyeyim. **İşsiz kalırdık.**»

Konunun, Gillon'un bilincine yerleşmesi için bekledi.

«Sevgili arkadaşların işsiz kalır, çocukları ıslahhanelere düşer, ocakları su basardı. Bütün bunlar da bir kişinin dik kafalılığı, benlikciliği yüzünden olurdu.»

Salonun uzak bir köşesindeki bir hizmetçi kız, bir çay kaşığı düşürdü ve gürültü yaptı. Öbür hizmetçi kızlar bile başlarını çevirip bakmak gereğini duymadılar. Ne olurdu sanki bir çay kaşığı parke düşemeye düşerse, ama Gillon başını kaldırdı ve kaldırır kaldırmaz da salonun büyüklüğü gözüne çarptı. Duvarlarda asılı ecdat portrelerini; av, gezinti ve eğlence sahneleriyle süslü duvar kilimlerini daha önce farketmemişti. Salonun bu muazzamlığı karşısında bir güvensizlik ve elinde olmadan bir hırs duydu.

«Bu kasabada bir ömür boyu sürecek peşiranlığa yol açtın. Senin kendini beğenmişliğin yüzünden binlerce kişi aç

kaldı, binlerce liralık iş gündeliği yitirildi, binlerce ton kömür çıkarılmadı ve satılmadı.»

Benim kendimi beğenmişliğim diye düşündü, Gillon. Benim! Sonra hırsın o güven veren sıcaklığını duydu.

«Bir kadın açlıktan öldü senin yüzünden.»

«Bayan Wallace açlıktan değil...»

«Kapat çeneni Lord Fyffe **konuşurken,**» dedi Brothcock.»

«Açlıktan öldü. Elimizde hekim raporu var böyle olduğuna dair.»

Hekim raporu. Dr. Gowrie.

«Şimdi sana bir teklifim var. Kaç para istiyorsun benden?»

Düşünürken çok inanılmaz görünen bu sayıyı yüksek sesle söylemekten çekiniyordu Gillon ve söyledi: Dört yüz İngiliz lirası ama o kadar alçak sesle söyledi ki, her seferinde inanmazlık ya da horlama ve hırs kahkahasıyla karşılanarak birkaç kez tekrar ettirildi. İçlerinden biri:

«Bu benim, üniversitede bir yılda harcadığımdan daha çok,» dedi. «Kendini ne sanıyor bu?»

«Giydir bir eteklik madenciye, soylu birisi sansın kendini.»

«Ama bu çok gülünç bir şey,» dedi Lord Fyffe. «Böyle olduğunu sen de biliyorsun, Cameron.»

Odadakilere döndü:

«Şuna bakın.»

Hizmetçi kızlar bile daha yakına geldiler.

«Adamın yüzünün rengine bakın. Eğer akla yakın bir istekte bulunsaydı, asılacak bir insan suratıyla durup durur muydu? Ya da daha doğrusu, **kırbaçlanacak**?»

Gillon elinde olmadan önüne baktı. Uzun süreden beri çok fazla göz vardı üstünde.

«Babamın şeref verdiği bir gelenektir bu ve o zamanlar her şey daha iyiydi,» dedi Lady Jane. «Eski madencilere sor. O türlüsünü yeğ tutarlardı. Kırbacı yiyen anlardı yerinin neresi olduğunu.»

«Elbette,» dedi Lord soğuk bir sesle. «Biz öyle yapmıyoruz artık. Ama senin bu soygun çaban yüzünden aç kalınca, bizim yerimize bunu yapacak olanlar **var** Pitmungo'da. Açlık konusunda söylediğin o söz neydi?»

«Açlık iyi bir öğretmendir.»

«Evet, açlık iyi bir kırbaç vurucusudur.»

Odanın sessizliğinde bu sözün etkisini sürdürdü.

«Kırbaçlar bizden, kırbaçlamak da komşularından artık. Pasta verin.»

Odada bir halka meydana getirmiş olan insanların arasına tekerlekli bir servis arabası üstündeki tepsi içinde soğutulmuş pastayla şekerli gevrek getirildi. Gillon salondakilerin bunları elleriyle yediklerine dikkat etti. Hizmetçi kız servis arabasını ona doğru sürdü, ama yanında durmadı.

«Olay neydi?» dedi Lord Fyffe ama ağzındaki pasta yüzünden onun ne dediğini anlamadı Gillon. Lord'un bıyık uçlarına pasta kırıntıları bulaşmıştı.

«Anlamadım efendim.»

«Olay. Madendeki olay.»

Bazı küçük şeyler vardır ki insanın düşüncesini değiştirir ve olaylara bakışına başka bir yön verir. Hizmetçi kızın tekerlekli servis arabasını yanından geçirmesi de böyle bir etki yapmıştı Gillon'da. Kendisine ya da kendi sınıfına yapılanı umursamaz bir hal aldı birden. Bir dilim ekmek bile vermezlerdi kendilerinden olan birine. Evet «olay»ı sormuştu.

«Bir **kazma** efendim. Bir **kazma** omuzuma girip kemiğe saplandı.»

Oldukça yüksek sesle söylemişti bunu. Genç erkeklerden biri ürperdi.

«Ah evet, bir kazma,» dedi. «Ama bakıyorum, hiç sıkıntı çekmiyorsun çay fincanını kullanmakta... bir sakat olarak.»

«Belli etmek istemediğim büyük bir acı pahasına oluyor bu efendim.»

«Eminim öyle olduğuna. Çok kahraman bir adam.»

Boşaltma konusunda Gillon'a yalancı diyen gençti bu.

«Soylular bizim kendileri kadar canımızın yanmadığını sanırlar, ama yanıyor efendim.»

«Saçma bir hayalcilik bu, Cameron.»

Bay MacCurry'ydi bu. Gillon onu fark etmemişti daha önce.

«Sizin kışkırtıcılarınızın gevelemeleri bunlar, sen de bilirsin. İşçi sınıfı bazı güçlüklere katlanmaya doğuştan hazırlıklıdır; tıpkı öteki sınıfların bazı güzellikleri değerlendirmek üzere yetiştirildikleri gibi.»

«Eğer sen kazmanı Elphinstone'un omuzuna saplamış olsaydın, zavallı budala korkudan ölürdü,» dedi Lord.

Brothcock ikinci bir kağıt verdi Lord'a. Lord kağıdın üstünden bakarak:

«Bütün bu olanlardan sonra, benim hesabıma ömür boyu çalışma hayatından çekilmeyi bekleyemezsin.»

«Siz çekildiniz, ama benim hesabıma,» dedi Gillon ve bunu kendisinin söylemiş olduğuna inanmadı.

«Ne dedin?» dedi Brothcock. «Neydi o söylediğin patrona?»

Gillon söylediği için pişman olmamıştı, ama tekrar etmeye de hazır değildi. Hizmetçi kızlardan biri çay fincanını elinden aldı. Kıza minnet duydu Gillon. Genç erkeklerden biri:

«Düpedüz saygısızlık derler buna,» dedi. «Başka bir şey değil. Dayağı hak etti.»

Lord Fyffe sanki hiç bir şey söylenmemiş gibi konuşmasını sürdürdü:

«Sana teklifim şu. Kırk İngiliz lirası. O da Elphinstone mektup yazıp cömert davranmamı istediği için. Ödeyeceğim rekor bir tazminat olacak bu, öyle mi, Brothcock?»

«Heya, Lord'um.»

«Benden alabileceğinden kırk İngiliz lirası fazla bu. Karşılık olarak sen de müracaatını geri alacaksın ve bu kağıdı imzalayacaksın.»

Lord kağıdı gösterdi. Gillon almak için kımıldadığı zaman çok güç hareket edebildi. Kırk sayısı yeniden hayatına giriyordu. Genç erkeklerden biri:

«Okuyabilir mi?» dedi. «Birisi okusa ona. Bunların çoğu gururuna yediremez okuma bilmediğini çünkü.»

«Okur bu,» dedi Brothcock. «Anlaşmaların altındaki en küçük yazıları bile okur.»

Ben, ... şirket ve patronlarım hesabına çalışırken meydana gelecek kazalarda şirketi ve patronlarımı hiç bir şekilde dava etmeyeceğime namusum üzerine yemin ederim.

Daha önce de olduğu gibi, cömertliklerinin hem madenci, hem de şirket için en iyi olanı dürüstlükle yansıtacağı inancıyla onların cömertliğine ve iyi niyetine güvenebileceğime inanıyorum.

«Gelecekte benim için çalışacak her madenci, ocaklarımdan birine inmeden önce bu kağıdı imzalayacaktır. Bir daha kimse beni bu biçimde tahkir edemeyecektir, bundan emin ol.»

Gillon'dan çok ötekilere bakarak konuşuyordu. Kağıdın istediği şey, insanın bütün haklarını elden bırakmasıydı. Gillon yüksek sesle:

«Kırk!» dedi.

Bunu yüksek sesle söylemeye niyet edip etmediğini bilmiyordu.

«Evet, kırk.»

Kafasındaki ağrıyı artıran, omuz kemiklerinin çevresindeki sinirler gibi zonklayan bir sayıydı bu. Sombalığını yakalamak için katlandığı büyük eziyetlerden sonraki **kırk**, Morina balığı Noel'inin yüzde kırkı.

«Sen yeniden ocağa inmeye hazır oluncaya kadar bu para bol bol yeter size.»

«Belki hiç bir zaman ocağa inemeyeceğim,» dedi Gillon.

Kötü yıldaki yüzde kırk kâr payı, kendilerinin çorbaya ot ve taş koydukları yıl. Yeniden hırslanmaya başladığını farketti. Hem sevindi, hem korktu bundan.

«Saçma. Yeniden ineceksin ocağa. Hep inerler.»

«Bir yerimizi kestiğimiz zaman kan akacağını gerçekten düşünmüyorsunuz. Yarayı görmek istemez misiniz, efendim?»

«Ne biçim konuşmak bu efendine karşı?» dedi Brothcock.

«Benim efendim değil o, işverenim.»

Gillon, yüzünün alev alev yandığını duydu, ama utandığından değildi bu.

«Ne konuşuyor bu?» dedi Lady Jane. «Ne demek istiyor? Biz her zaman efendi olduk burada.»

«Yüzde kırktan söz ediyorum Sayın Bayan,» dedi Gillon. «Çocuklar kaynamış ot yediği, tat versin diye çorbaya taş koymak zorunda kaldığımız günlerin yüzde kırk kâr payından. Ya iyi yıllardaki kâr payınız ne oluyordu, çok bilmek isterdim.»

Böyle bir çıkışı kimse beklemediği için bir sessizlik oldu.

«Nerden çıkarıyorsun bu saçmalıkları?» dedi Lord. «Kim doldurdu seni bu yalanlarla? Bileyim ki ona göre kozumu paylaşayım onunla. Konuş, haydi.»

«Benim okumam var efendim. Çoğumuzun okuması var The Ccotsman'de okudum efendim. Ezbere söyleyebilirim size eğer isterseniz efendim. O kadar sık okuyorum bunu efendim.»

«Nedir istediği?» diye sordu Lady Jane.

Kendisi için akıl almaz şeylerdi bunlar.

«Neyin peşinde bu? Madenci mi, yoksa başka bir şey mi bu adam?»

«Madenci, anne.»

«Neden karşılık veriyor öyleyse? Madenciler karşılık vermez efendilerine.»

«Galiba biraz kaçık bir madenci bu,» dedi birisi.

«Bizim bütün istediğimiz, bir hafta çalıştıktan sonra aç kalmamak. Çok bir şey istemek midir bu? Biz aç, şirket de yağ içindeyken, açlığımızı gidermek için bu yağdan az bir şey yararlanmak.»

«Babamın sağlığında madenciler böyle davrandıkları zaman kırbaçlanırlardı,» dedi Lady Jane. «Onları döverdik biz.»

«Patronun keyfine değil, yasalara bağlı olmak istiyoruz biz efendim. Bu memlekette artık efendi ve köle yok efendim. İnsanların gözü açılmaya başladı.»

«Öyle mi?» dedi Lord Fyffe. «Bitti mi söyleyeceklerin?»

Gillon neler söylediğini hatırlayamıyordu. Sözler ağzından öyle bir hızla dökülmüştü ki, ne gibi kelimeler kullandığı hakkında bir fikri yoktu. Bilinçli olduğu tek şey, ömründe ilk kez olmak üzere, duymasını istediği adama söylemek istediği şeyleri söylemiş olduğuydu ve bundan pişman değildi. Pitmungo onun için ölmüştü artık, bundan da pişman değildi. Salona girişinde olduğu gibi yine büyük bir şaşkınlığa düşmüştü.

«Buraya geldiğim zaman teklifinizi kabul etmek...»

Brothcock onu susturdu:

«Sus!»

Burnu dibine gelmişti, ama güç seçiyordu onu Gillon.

«Çeneni dağıtıp öyle kapatacağım ağzını.»

«Teklif yok artık,» dedi Lord Fyffe. «Ezileceksin. Ailen de seninle birlikte ezilecek.»

Pek düşmanca değildi ses. Birisi:

«Hak ettiği dayağı vermeli, ama daha önce,» dedi.

«İyi bir kırbacı hak etti. Okul çocuğu gibi etekliğini indirip öyle kırbaçlamalı.»

«Bir kazma daha ister koluna,» dedi genç bir erkek.

Gillon'un göremediği bir işaretle yeniden sustular.

«Burası uygar bir evdir ve biz uygar insanlarız,» dedi Lord Fyffe. «Sıra kırbaçlanmaya gelince kırbaçlanacaktır. çünkü kendisi gibi olanlar kırbaçlayacaklardır onu kendilerini sürüklediği yokluk yüzünden. Çık git şimdi, Defol.»

Gillon nereden gideceğini bilemedi. Hep çevresindeydi salondakiler. Sakat koluna vurulmasından korktu ve birisi koluna dokunduğu zaman bağıracak gibi oldu. Kendisine yol gösteren bir hizmetçi kızdı bu. Kimsenin yüzünü görmeden, sadece sallanırken dizlerine değen etekliğinin farkında olarak çevresindekilerin arasından geçti.

«Bir şey daha Cameron.»

Hizmetçi kız onu durdurdu ve Lord'a doğru çevirdi.

«Neden benim ayakkabılarımı giyiyorsun?»

«Sizin ayakkabılarınızı mı?»

«Benim ayakkabılarımı.»

Hiç bir şey anlamadan ağzı açık kalakaldı Gillon.

«Benim **ayakkabılarım,** Cameron.»

Gillon diz çöktü ve güçlükle parmaklarını oynatarak beceriksiz bir halde bağları çözüp ayakkabılardan tekini çıkardı. İç arkasında, topuğa yakın bir yerde Fyffe Lord'un adının baş harfleri vardı. Gillon yine bir şey anlamadan başını kaldırdı baktı. Gülmeye başladılar. Kendiliğinden artan bir gülmeydi bu ve Gillon, Büyük Salon'un döşemesinde diz çökmüş, ayakkabının içine ve onlara baktığı sürece artmakta devam etti. Ayakkabıların öbür tekinin de bağlarını çözüp birincisinin yanına bıraktı. Salonun ortasındaki ayakkabıların görünüşü de güldürdü onları. Lady Jane bile durumun gülünçlüğünü farketmiş, gülüyordu. Salonun ortasında **ayakkabısız,** eteklikli bir adam. Gillon doğruldu ve hiç bir zaman nedenini anlayamadığı bir davranışla geri geri yürüyerek koridora çıktı; çıkar çıkmaz da dönüp koşmaya başladı. Kapıya gelince ağır topuzu bir yana döndürüp çekti, ama kapı açılmadı. Sonra öbür yana döndürüp çekti, itti. Kızın kapıyı açması üzerine dışarı çıkıp çakıl döşeli yolda koşmaya başladığında, kahkahaları dinlemeye onu zorlamak için son numaraları olduğunu anladı bunun. Çakıllar ayaklarını

kesiyordu, ama umursamadı. Canını yakan taşların verdiği utançtan hoşlandı.

«Efendim,» diye sesleniyordu kız kapıdan. «Ocakçı Şapkan. Şapkanı unuttun.»

Ama gidip getirmeyi teklif etmedi. Gillon da geri dönüp bir adım bile atmayacağı için yine koşmaya başlayarak yolunu sürdürdü ve Aşağı Yol'a çıktı. Kafasında toparlayabildiği tek düşünce bir şapka daha yitirdiğiydi. İkinci şapkayı da yitirmiş olmasını hiç bir zaman bağışlamayacaktı Maggie.

12

«ANLAŞMA YOK.»

İlk ağızda bunu öğrendiler ve bütün çıkarların ortaklaşa olduğu küçük kasabalarda haberin o esrarlı yayılışıyla kelimeler evden eve atlayıp, taş duvarlar içinden ve Spor Alanı'ndan geçerek sıraevlere, sokaklara ulaştı.

Gillon, Aşağı Yolda, Walter Bone ve öbür liderlerle karşılaştı; elinden geldiği kadar —hatırlayabildiklerini— Brumbie Hall'de olanları anlattı, onlara kağıdı verdi ve yalnız kalmak için nehir boyunca aşağı doğru yürüdü. Duyduklarını söylemek üzere Bay Bone ve ötekiler kasabaya döndüler.

Haber çoğu için üzücü, bazıları için de korkutucuydu. Onlar kendilerini bir anlaşmaya hazırlamışlardı. Açlık ve sinir bozukluğu iliklerine işlemişti. Ama duyduklarından çıkarabildiklerine göre kendilerinden biri, o güne kadar kimsenin göze almadığı bir şeyi yapmış, kömür patronuna çatır çatır cevap vermişti. Davayı desteklemekte devam etmeleri için çoğuna göre yeterliydi bu. Sonra bu «sarı (*) köpek sözleşmesi», ocaklara girmeden önce her türlü haklarından vaz

(*) Sarı'nın buradaki anlamı «Kancık»tır. «Kalleş» anlamına da alınabilir.

geçmelerini isteyen kağıt vardı. Bu sözleşme güçlendirdi onları. Yeni direnişin sloganı «Köpekler İmzalar, Erkekler İmzalamaz,» oldu.

Gillon sonraları, aşağı inişi gibi yukarı çıkışını da çok az hatırladı. Kendisine sorulan soruları duymuş, birkaçına cevap vermeye, çalışmış, ama doğru yapıp yapmadığını kendisine tekrar tekrar sorarak ve ne yaptığını, ne söylediğini tam anlamıyla hatırlamayarak genellikle yukarı doğru yürümüştü.

Ona ayakkabılarının ne olduğunu, onlara ne yaptıklarını soracaklar, aklı o öğle sonunun başka bir olayına gidecekti. İki tarafın da geriye dönmek için bir yol bulamayacakları noktaya nasıl varılmıştı? O noktaya, dönüşü olmayan noktaya ne zaman ulaşılmıştı? Hatırlayamıyor, yalnız kendini Lord Fyffe'in döşemesine diz çökmüş, ayaklarından Lord'un ayakkabılarını çıkarırken görüyordu.

«Sana satın aldığımız o güzelim şapkaya ne oldu adam?»

«Bilmiyorum.»

Walk'tan aşağı, Dr. Gowrie indi. Gillon onu tanımakta ve dediklerini duymakta güçlük çekti.

«Oğlunu muayene ettim. İyileşecek. Bir madenciyi yüzüstü bırakamayız.»

«Evet.»

«Eğer ocaklar yarın açılacak olsa, ki anladığıma göre sayende açılmayacak, oğlanı çalışmaya yollayabilirdim.»

«Sağol.»

«Boğazda küçük bir iltihap var, ama çaresine baktık. Ciğerler az bir şey su toplamış, ama kurutacağız. Senin o kalın kafan için ne yapacağımızsa ayrı bir konu.»

«Sağol,» diyerek yeniden yola düzüldü, Gillon. Aşağımahalle'den ve Lord Fyffe No. 1'den geçip Tosh-Mungo Terrace'a vuruncaya kadar durmadan:

«Bilmiyorum, özür dilerim, unuttum unuttum,» diye söylenip durdu.

Eve girdiğinde Sam, Sarah, Maggie ve Andrew alçak sesle bir konuyu tartışıyorlardı. Andrew:

«Duyduk Baba,» dedi. «Her şeyi duyduk. Yapman gerekeni yaptın.»

«Duyduk Baba,» dedi Sam da. «Hayatın ne demek olduğunu söyledin o orospu çocuğuna Baba. Seninle iftihar ediyoruz.»

Maggie ondan gözlerini kaçırdı:

«Ne yaptın Gillon? Ne hale getirdin bugünü?»

«Ne yaptığımı bilmiyorum.»

«Öyleyse başlamamalıydın.»

«Kahramanca bir iş gördü,» dedi Sam.

«Akılsızca bir kafa tutuş, yiğitlik değildir oğul. Gözleri siperlikli akılsız at topa doğru koşar. **Cesaret** midir bu?»

Gillon onların arasından kendisine yol açıp sofaya geçti. Yalnız kalmak ihtiyacındaydı. Yatakları Jemmie'ye verildiğinden beri yatmakta olduğu portatif karyolaya uzanarak is tutmuş tavana gözlerini dikti. Ötekiler aynı alçak, ama sinirli sesle yine tartışıyorlardı. Gillon, söylediklerinin, boş yere gururlanan bir budalanın laflamaları olmadığına kendisini bir inandırabilseydi. Ama ne dediğini; köleler, efendiler ve yasanın hükmü hakkında neler söylediğini bir türlü hatırlayamıyordu. Başını bir dik tutabilseydi, kulaklarında kahkahalar çınlayarak Büyük Salon'dan koşarak kaçacağı yerde şerefiyle bir çıkabilseydi. Köşedeki yatakta Jem'in döndüğünü, bir kez inlediğini, sonra uzun süre su altında kalan bir insanın soluk almak için çırpınışı gibi büyük bir güçlükle soluk aldığını duydu. Kalktı.

«Dr. Gowrie, Jem'in daha iyi olduğunu söylüyor.»

«Dr. Gowrie budalanın biri,» dedi Sarah. «Onun doktor bile olduğuna inanmıyorum ben.»

«Tartıştığınız ne?»

Jemmie'ye sırtlarını döndüler. Sam:

«Dr. Doomsday'ı çağırmak istiyoruz,» dedi.

«Babanız doktoru görmüş, iyi olduğunu söylüyormuş Jem'in doktor,» dedi Maggie.

«Dr. Gowrie, Sarah'ın dediği gibidir,» dedi Andrew. «Kardeşim ölüyor. Benim bildiğim bu.»

Pitmungo'da kimse onun gerçek adını bilmezdi. Uzaktan geldiği, pahalıya oturduğu için, durum umutsuz olmadıkça çağırılmadığından ötürü ona Dr. Doomsday (hüküm günü) derlerdi. Doomsday gelinceye kadar maden kasabalarındaki hastaların çoğu ölmüş ya da o kendilerini gördükten hemen sonra hayata gözlerini yummuş olsalar bile, onun gelişi ai-

leyi avuturdu. Yapabilecekleri her şeyi yapmış, mümkün olan fedakarlığı göstermiş, son israfı da göze alarak Cowdenbeath'den bir mütehassıs getirmiş oldukları için başlarını dik tutabilirlerdi.

Brumbie Hall'deki olaylar arasında ölüm hiç aklına gelmemişti Gillon'un ve şimdi içinden çıkılması gereken bu müthiş durum vardı. Hepsinin en dayanıklısı olan Jem ölecek miydi? İnanamıyordu buna.

«Ne zamandan beri böyle bu durum? Gözlerimin önünde de farkında değil miyim? Oğlum ölüyor da görmüyorum.»

«Ölmüyor,» dedi Maggie. «Çok çabuk umutsuzluğa düşüyorsun.»

«Çevremdekiler hep ölüyor da farkında bile olmuyorum. Lord Fyffe haklı belki. Yalnız kendi çıkarına bakan, kendini düşünen bir adamım ben.»

«Farkındasın Baba, ama sadece ölebileceğini düşünmedin,» dedi Andrew.

«Heya, öyle,» dedi Maggie. «Yüksek sesle söyle de duyduğuna aklı yatsın. Bayan Bone öleceğini sanmıyor. Bayan Hodges da öyle. Dr. Gowrie iyileşeceğini söylüyor, siz'se onu gömmek istiyorsunuz.»

«Ölmüyorsa daha iyi ya,» dedi Gillon. Dr. Doomsday'ı çağırmak akıllıca bir şey olur o zaman.»

Sam'a döndü:

«Atı ve arabayı al, yola çık. Daha kolay olur böyle.»

«Ben koşarım,» dedi Sam. «Midilliden daha hızlı giderim koşarsam. Doktor beni kendi arabasıyla getirir. Para verin bana.»

Dr. Doomsday parayı peşin almadan muayenehanesinden dışarı adım atmazdı. Ölenler, ona gereken parayı veremeyecek kadar yoksul olanlardı.

Yatak yerinden çekildi ve taş kaldırıldı. Gillon kasayı çukurdan çıkarırken başını kaldırıp Maggie'ye baktı.

«Eğer iyi olacaksa olacak,» dedi Maggie. «Ölecekse de ölecek. Doktorun yapacağı bir şey yok. Boşuna vereceğiz iki İngiliz lirası.»

«Ya bir umut varsa,» dedi Sam. «Küçücük de olsa bir umut görünüyorsa, iki İngiliz lirası gözden çıkarılamaz mı?»

Maggie kasaya baktı ve cevap vermedi. İçlerinde yalnız o görüyordu kendilerini nasıl bir geleceğin beklediğini.

Beklemekten başka yapacak bir şey yoktu o zaman.

Brumbie Hall haberinin tepeye çıktığı biçimde, Jem'in haberi aşağıya indi. Kendi adlarına neler olduğunu öğrenmek için onlara gitmeye hazırlanan erkekler evlerinde kalıp beklediler. Jemmie Cameron'un sonu konusunda Tanrının; kararının öğrenilmesi konusunda da Fyffe Lordu'nun takdirini beklediler.

Pitmungo bekliyordu.

Gün batmış, karanlık indirmişti. Onlar odanın karanlık olduğunu farketmeden oturmuş, Jemmie'nin soluklarını dinliyorlardı. Sanki şaşırtıcı bir şey keşfetmiş gibi,

«Karanlık olmuş,» dedi Sarah; ama kimse kalkıp lambayı yakmadı.

«Karanlıkta koşmak güçtür. Atı almalıydı. Atlar karanlıkta görür.»

«Sam da görür karanlıkta. Yolun karanlıktaki halini biliyor. Daha önce de koştu orada.»

Yarış sırasında Jemmie'nin Sam'a yetiştiği gecenin anısı, karanlık gibi üstlerine çöktü ve Saralı ilk kez ağlamaya başladı. Evden kaçtığı, kendi mutluluğuyla Jem'in müthiş çabasının birbirine karıştığı bir gündü o.

«Şşşş...» dedi Maggie. Kendine gel, ağladığını duysun istemezsin Jem, herhalde.»

Sarah sustu.

«Cowdenbeath sekiz mildir buraya. Sam varmış olmalı.»

«On iki mil,» dedi İan.

Lord Fyffe No. 1'in dışındaki yığından çalınma biraz kömürle yeni gelmişti eve İan. Halkın kömür çalmasını önlemek için iki bekçi vardı orada, ama İan bir yolunu bulmuştu.

«Bu durum geçince, bu da sona erecek,» dedi Maggie ona.

«Heya Ana, her şey sona erecek.»

Gillon yolun sekiz mil mi, on iki mil mi olduğunu bilmiyordu. Cahilliğin onları kıskıvrak nasıl bağladığını gösteren yeni bir belirti diye kabul etti bunu. Lord Fyffe her-

hangi bir biçimde onları ezmeye kalktığı takdirde sağlık yardımından, mahkemelerden, polis savunmasından ne kadar uzaklıkta olduklarını bile bilmiyorlardı.

Bir yardımı olup olmayacağını öğrenmek üzere Sarah'ın kaynanası Jean Bone geldi. Bir süre baktıktan sonra Jemmie'nin yanında diz çöktü. Ötekiler yandaki odanın kapı aralığından onun iki yanına başını salladığını gördüler. Ama kadın onların yanına geldiği zaman gülümsüyordu.

«Jemmi'enin pek iyi olmadığı muhakkak,» dedi. Ama ben daha önce de gördüm böyle hastalar, atlatacağını sanıyorum.»

«Dr. Doomsday'i çağırttık.»

Kadının yüzündeki gülümseme kayboldu. Numara yapmaya gerek yoktu artık.

«Dr. Doomsday.»

Jemmie'ye doğru baktı.

«En doğru olanı yaptınız, galiba,» diye fısıldadı.

Bu da kasabaya yayıldı. Hazırlık işareti, sonun başlangıcı: Dr. Doomsday geliyordu. Gillon oturup o gün olanları Bay MacDonald'a yazmaya başladı. Böylece olayları gereğince kafasında canlandırabileceğini ve vaktin geçmesini sağlayacağını düşünmüştü. Bayan Bone'un pencereden gelen sesini duydu:

«Hiç iyi değil. Atlatabileceğini sanmam.»

Kadının yol yordam öğrenmeye ihtiyacı vardı.

Gillon, lokavtın başlamasından, kendisinin Brumbie Hall'a gidişine kadar Pitmungo'da olup bitenleri ara vermeden avukatına yazdı. Yazı kaleminin cızırtısı, Jem'in hışırtılı soluk alışlarını bastırmaya, gördüğü iş de Gillon'un ilgisini oğlundan ayırmasına yardımcı oluyordu. Ötekiler oturmuş bekliyorlardı.

«Ona biraz su verseniz iyi olacak galiba,» dedi Maggie.

«İçemez ki,» dedi Sarah.

«Kaşıkla verirseniz içer.»

Ama oğlunun başını kaldırdığında Jem bağırdı, kaşıkla verilen suyu içmedi ve sular çenesinden aktı.

«Şimdiye kadar varmış olmalı Sam oraya.»

«Çokian varmıştır,» dedi Andrew. «On mili bir saatta koşabilir Sam.»

«On mili bir saatta kimse koşamaz,» dedi Emily.

«Kardeşin koşar.»

Gece sakin başlamıştı, ama rüzgar çıkıyordu ve sanki birisi kovayla su dökmüş gibi birden camlara yağmur vurdu.

«Ah, bu Allahın belası yer,» dedi Gillon.

Masanın başından kalktı.

«Yağmursuz, karsız ya da insanı yere çarpmadan bir gün geçemez mi acaba?»

Sam'ı, doktorun iki tekerlekli, tek atlı, hafif arabasında düşündü. Adam muhakkak kötü havaya göre giyinmiş olmalıydı. Sam'sa sırtında bir atlet, on mil koşmanın teri içinde soğuk yağmurda şifasını buluyordu. Birden, vahşi bir hırsla Maggie'ye döndü:

«Jemmie'yi kıra göndermeyecektik,» dedi.

Maggie kalktı ve kocasının yanına gitti.

«Beni dinle Gillon,» dedi. «Diyeceklerimi de ne unut ne de bana karşı kullanmaya kalk. Bu meselenin, ömrümüzün geri kalan bölümünde bizi birbirimizden koparıp ayırmasını istemiyorum. Çocuk oraya gitmeden önce hastaydı.»

«Heya, biz kendisini göndermeden önce. Biz onu gitmeye zorlamadan önce.»

«Eğer gittiyse, Jem olduğu için gitti.»

Sarah gene ağlamaya başlamıştı.

«Ondan, sanki...»

Arkasını getiremedi, Maggie:

«Unutma dediklerimi, hiç bir zaman unutma,» diyerek odanın öbür yanındaki kızının yanına gitti, kolunu ona doladı.

«Seni duyarsa hiç iyi olmaz,» diye fısıldadı «Hiç iyi olmaz.»

«Heya, heya.»

«Sus artık.»

«Heya. Heya Anne.»

«Bir daha da ağlama.»

«Hayır, geçti artık.»

Aynı anda da Dr. Doomsday'ın eyaletteki bütün atları geride bırakacak güçteki ünlü, küçük atının kaldırım taşlarındaki hızlı nal seslerini duydular. Maggie ikinci ve üçüncü birer lamba daha yaktı ve peşinde tir tir titreyen Sam olduğu halde doktor kapıda göründü.

«İyi akşamlar,» dedi.

Pitmungo'ya çok gelmişti doktor, ama Cameronlar onu ilk kez görüyorlardı. Adına benzeyen, West Fife'in bütün üzüntülerini siyah çantasında taşır gibi görünen uzun boylu, karanlık yüzlü bir adamdı. Sam'ı göstererek,

«Çok iyi bir oğlunuz var,» dedi. «Kurulayın onu, bedenini ovun, biraz da viski verin. Dişleri birbirine vuruyor, ama koşmaktan hâlâ sıcak bedeni. Şimdi ötekini görelim. Kadınlar çekilsin lütfen.»

«Önemi yok efendim,» dedi Maggie. «Biz madenci kadınlarıyız.»

«Heya, sizin için önemi yoksa, benim için de yok.»

Jem'i beline kadar soydular. Çocuğun yüzünü yakmayacak kadar lambayı yaklaştırdılar. Jemmie çırpınıyordu, ama doktor işinin ehliydi, Muayenesini sürdürdü. Çocuğun boğazına baktıktan sonra şişmiş bezleri inceledi, ateşini ölçtü, sonra parmaklarıyla vurarak ciğerleri kontrol etti. Bir an Jem'e baktı, birden Jem de gözlerini açarak doktora baktı, Gülümsemeye çalıştığını sandılar; sanki tanımış ya da anlamıştı ya da acıdandı. Sonra doktor onu yatırıp östünü örttü, Sarah ağlamaya başladı, Sam'ın kuru iç çamaşırı giymekte olduğu yan odaya geçtiler.

«Gerçeği mi ögrenmek istersiniz ya da ailelerin çoğunlukla duymak istediğini mi? Beni buraya getiren delikanlıdan anladığıma göre neyi isteyeceğinizi biliyorum.»

Gillon adamdan hoşlanmıştı. Pitmungo'da ondan korkulmasının ve ona kızılmasının nedenini anlıyordu şimdi. Doktorun, birçok hallerde dayanılmaz bir şey olan gerçeği temsil etmesinden ileri geliyordu bu.

«Oğlunuzun hastalığı difteri ve bronşit ihtilatı. Boğazda meydana gelen bir zar soluk almayı güçleştiriyor ve çok acı veriyor. Bütün gece boyunca inleyen insanlar gördüm, ama hiç birisinin durumu bu gençten daha kötü değildi. Çok acı çekiyor.

Sofa penceresinin önündeki İskoç çamında rüzgarın ve yoğmurun çıkardığı sesler, doktorun dikkatini çekti:

«İnsanın sinirlerini harap eder bu uğultu,» dedi.

«Şimdi gider, keserim ağacı,» dedi Sam.

«Ateşli bir hastalıktır bu ve çok terleterek, zayıflatarak, bitkin düşürerek öldürür insanı. Beni anlıyor musunuz?»

Anladıklarını belirttiler.

«Bogazdaki zar çok ciddidir, ancak bir trakea ameliya-

tıyla, yani boyunda bir delik açıp içeri küçük bir boru sokarak havayı doğrudan doğruya ciğerlere vermek suretiyle yardımcı olunabilir, ama acıyı uzatmaktan başka bir şeye yaramaz bu. Ciğerler, benim boşaltmak olanağına sahip bulunmadığımı öylesine çok suyla dolu ki, çocuk bir bakıma yatağında boğuluyor.»

Doktor, Jemmie'yi muayene etmek için çıkarınış, olduğu birkaç aleti toplamaya başladı. Uzun uzun onlara baktı.

«Zarın daha fazla büyümesine karşı oldukça yararlı, hiç değilse soluk almayı kolaylaştıran ve eğer isterse, çünkü konuşmadan da göçüp gitmeyi isteyebilir, biraz konuşabilmesine olanak sağlayan ya da konuşma gücü veren bir ilacım var.»

Maggie'ye bu ilaçtan bir şişe verdi.

«Birkaç saatta bir, bir çay kaşığı yeter. Eğer tıkanır gibi olur ve bu haller tekrar ederse bir süre yarar sağlar bu, ama sadece bir süre.»

Doğruldu. Uzun boyluydu, evlerine giren en uzun boylu adam. Dr. Doomsday evlerinde. Her şey ne de çabuk gelişmişti.

«Bütün bunları neden söylüyorum size? Acı çekmeniz için mi? Hayır, hastamın yararı için söylüyorum.»

Sanki odada kendisinden başka kimse yokmuş gibi konuşuyordu.

«Hastaneden uzak bu gibi kasabalarda fayda sağladığını denediğim bir ilacım daha var, bazı hallerde kullanılmak üzere. Hastanın baş ucuna bırakacağım. Tıkanma hali çok kötüleştiği zaman, içinizden birinin zavallı çocuğa bu... ilacı vermek dürüstlüğünde bulunmasını öneririm.»

Yeniden Jem'in yattığı yere girdiler. Doktordan başka hiç biri Jem'e bakmak gücünü göremedi kendinde. Doktor çantasını açtı ve çıkardığı küçük bir şişeyi Jem'in baş ucundaki masanın üstüne bıraktı.

Odadan çıkarken:

«İyi geceler,» dedi.

Kapıda uzun ve geniş siyah yağmurluğunu sırtına geçirdi.

«Pek başarılı olmamakla birlikte, İskoç evlerinde denediğim bir şey daha var,» dedi. «Ağlamaktan korkmayın. Hasta umursamaz, her şeyin farkındadır o, geride kalanlar için çok iyi bir ilaçtır ağlamak. Ölüm kuru gözlerle bağdaşmaz.»

Yağmur altında yalnız bırakılmış olmaktan sabırsızlanan midillinin kişnemesini, sonra kaldırım taşlarındaki hızlı nal seslerini duydular. Dr. Doomsday gitmişti. O gidip, ona ait bütün sesler de kayboluncaya kadar kimse yerinden kımıldamadı. Maggie bir çay kaşığı getirmeye, Sam da, doktorun, Jem'in baş ucundaki masanın üstüne bırakmış olduğu ilaca bakmaya gitti. Odanın loş ışığında şişenin etiketindeki yazıyı okumak güçtü. Sam şişeyi öbür odaya götürmeyi düşünüyordu ki yazıyı söktü. sökünce de, kimsenin duymamış olacağını dilediği bir ses çıkardı. Etiketteki yazı «Klorofom»du.

İlaç, Jem'in boğazındaki zarın etkilerini dengelemekte yararlı oldu. Çocuk hiç konuşamazken biraz konuşabildi ve ateşler içinde yanan kuru bedenine hayatı geri getiren biraz su içebildi. Yalnız bırakılmasını, sonra da yanına Sam'ın gönderilmesini istedi.

«Ağacı kesme,» dedi.

Sam'ın tüyleri diken diken oldu. Sonunda:

«Duydun öyleyse,» dedi.

«Heya, duydum.»

«Her şeyi mi?»

«Konuşamayan birisini duymaz da sanıyor insan, ama sesleriniz davul gibi yankı yapıyordu kafamda.»

Konuşmak için harcadığı çaba bitkin düşürmüştü Jem'i. Gözlerini tavana dikti, sonra yumdu ve aradan hiç zaman geçmemiş gibi yeniden açtı. Sam'ın ağlamış olduğunu farkedecek kadar iyi görüyordu.

«Bak hele,» dedi. «Bilmiyor muydum sanıyorsun sen, ha?»

Sam kalktı. Kardeşine bakmak gücünü bulamıyordu kendinde.

«Soğuk burası,» dedi. «Bir kova yanmış kömür getirip yatağın yanına koyayım.»

«Benim için soğuk değil,» dedi Jem. «Otur.»

Sam kardeşinin elini tuttu, ama bu tutuşun onun canını yaktığını hissederek bıraktı. Kardeşinin soluk alışlarında bir rahatlık olduğunu görmenin huzuru içinde yatağın kenarına oturarak pencere önündeki camın dallarında uğuldayan rüzgara kulak verdi.

«Bu uğultuyu umursadığım yok,» dedi Jem. «Hoşuma bile gidiyor.»

«Oysa nefret ederdin.»

«Artık büyüdüm ama. Korkuturdu beni. Bana... hüküm gününü düşündürürdü.»

Gülümsemeye çalıştı.

«Onu gördüm artık. Hiç de o kadar kötü değil.»

Gülümsedi.

Sam konuyu değiştirmek istedi.

«Neye üzülüyorum biliyor musun?»

Jemmie bakıyordu.

«Maratonu kazandığım güne.»

«Kazandın elbette, ne var bunda?»

«Seni aldattım, biliyorsun. Haftalarca işe gitmeyerek.»

«Ne çıkar bundan? Kazandın ya.»

«Bacaklarımı tutmaz hale getirdin benim. Canımı çıkardın. Yüreğimi çatlatacaktın.»

«Sen yarışı kazandıktan sonra ne çıkar bundan?»

Sam cevap vermedi. Hem de daldı. Jemmie, az sonra gözlerini açtı ve daha ilaç istedi. Sam kaşığı ve şurubu getirdi.

«Bilsen ne kadar çok düşündüm, Jem. Yüzlerce, binlerce kez düşündüm. Bu yarışı kazanmak senin hakkınken, neden bırakmadım? Bütün yaptıklarım içinde en çok pişmanlık duyduğum bu.»

«Ne yapabilirdin ama? Bana mı kazandırırdın yarışı?»

«Kollarım nasıl kabarmıştı bana yetiştiğin zaman. Yapamayacağın bir şeyi yaptın. Öyle gurur duymuştum ki, senin için duyduğum bu gururdan ölebilirdim. Neden? Neden yaptım bunu sana?»

Ne olur gene ağlamaya başlamayayım, dedi Sam kendi kendine. Engel ol göz yaşlarına. Annesinin elinde açmış olduğu yaraya tırnaklarını batırdı ve bu acının faydalı olacağını umdu.

«Her şeyi sen kazandın, Sam. Bunu kimse yapamaz bir daha.»

«Heya, senin hakkını çaldım. Bu yarışı sen kazandın hakkıyla. Oh, neden?»

Ve ağladı.

«Ama doğrusu bu Sam. Kazanman gerekti. Anlamıyor musun bunu? Öylesin sen. Ben öyleyim. Biz böyleyiz, Sam. Elimizde değil bu. Başka türlü yapamazdın.»

Gecenin geç bir saatında ayaklarının ucuna basarak anneleri içeri girdi.

«Nasıl şimdi?»

«İyi, uyuyor. Doktorun ilacı iyi geldi.»

«Ama uzun süreli değil.»

«Heya, biliyorum Anne,» dedi Sam.

Jem uyanıktı. Uyuyor mu, uyanık mı anlayamıyorlardı bir türlü. Maggie odadan çıktıktan sonra:

«Hiç bir zaman gidemeyeceğim oraya, değil mi?» dedi.

«Nereye Jem?»

«Nereye olacak, Amerika'ya. Göremeyeceğim bile.»

Sam gene ağlamaya başladığını farketti, ama öyle sessiz bir ağlamaydı ki bu, Jemmie farkına varmamış gibiydi.

«O gelen Dr. Doomsday'di, değil mi?»

Sam cevap vermemeyi niyetledi. Jem'in bildiğini düşündü.

«Değil mi?»

Yataktan doğrulmaya çalıştı.

«Değil mi?»

Sam başıyla onaylamak zorunda kaldı.

«Bana hiç bir zaman yalan söyleme, Sam.»

«Hayır. Bir daha söylemem. Hiç bir zaman,»

Uzun bir ara oldu. Sam uyudu. On mil yol koşmuştu. vakit çok geçti ve Pitmungo'daki herkes gibi gıdasızlıktan zayıf düşmüştü.

«Babamı anlat bana.»

Ses, Sam'ı sandalyesinde doğrulttu. Nerede olduğunu unutmuştu. Elinden geldiğince, bildiği kadarıyla ve kelimelerin söylenişinin bile Jem'i rahatsız ettiğini bildiği için hafif, yumuşak bir sesle öyküyü anlattı. Işık rahatsız ettiği için gözleri kapalı olarak dinledi onu Jem. Ama dudaklarının kenarında bir gülümseme vardı.

«Oh, orada olmak ve bunları görebilmek için canımı verirdim. Babamın, orospu çocuğunun yüzüne yüzüne konuştuğunu görmek, Pitmungo için ne gün ha, Sam?»

«Heya, ne gün.»

Jemmie daha ilaç içti, ama bir yarar sağlamıyordu artık. Yeniden çok güç solumaya başladı. Daha önce olmayan bir hırıltı da eklenmişti şimdi soluk alışlarına. Jem boğazını temizlemeye, bir şey çıkarmaya çabalıyor, ama her çabası acı ve başarısızlıkla son buluyordu. Sam'ı korkutan öksürüktü.

Bir kez ökssürük başladı mı, korkunç bir şey olmadan dinmeyeceği gibi bir duygu içindeydi. Ama Jem öksürmedi.

«Gerçekten oraya gitti ve söyleyeceğini söyledi. Kendisiyle ne kadar iftihar ettiğimi söyle ona sonra.»

«Sen kendin söyle.»

«Ben öyle küt diye söyleyemem bunu babama.»

«Söyleyemezsin, ben söylerim senin yerine.»

«Sam!»

«Buradayım Jem.»

«Sürgülü tabut istiyorum ben.»

«Oh, Jem. Jemmie.»

«Bir tabut parasıyla Amerika'ya bilet alınabileceğini biliyor musun?»

13

ŞAFAK SÖKMÜŞTÜ, AMA PENCERENin önündeki ağacın gölgesi ve kasabada horoz, tavuk adına bir şey kalmamış olması yüzünden insan farkına varamıyordu şafağın söktüğünü. Kümes hayvanları haftalarca önce tencerelerdeki yerlerini bulmuştu. O bakımdan şafak sessizdi Pitmungo'da.

«Sabaha çıktım. Kötü bir zaman olduğunu söylerler bunun.»

«Sabaha çıktın,» dedi Sam birden heyecanlanarak. «Bilmem ama Jem, daha iyisin gibi geliyor bana. Gerçekten.»

Eğer uyandılarsa gelip Jem'i görmeleri için ötekileri çağırmak üzere kalktı.

«Yalancı. Hani yalan söylemeyecektin bana?»

«Ama gerçek bu.»

«Ateşim çıkıyor aptal, Sam!»

Sam oturdu.

«Spor Alanı için bir şeyler yapacaksın değil mi?»

Sam olumlu anlamda başını salladı.

«Ne? Ne yapacağını söyle bana.»

«Bilmiyorum. Hiç bir şey gelmiyor aklıma. Ama yapacağım.»

«Ateşe vereceksin, değil mi? Ocağı ateşe vereceksin.»

«Bilmiyorum.»

«Uçuracaksın öyleyse! Ha, öyle mi? Kara barut biriktiriyordun, haberim var,»

«Nereden haberin var?»

«Böyle bir şeyi kardeşinden gizli tutabileceğini mi sandın, ha?»

«Senden başka kimin haberi var?»

«Benden başka kim senin kardeşin? Sinsi kardeşin?»

«Andrew biliyor mu?»

«Hayır, böyle şeyler düşünemez o.»

«Ian?»

«Hayır. Eğer bilseydi bana gelir, para karşılığında satardı bildiği şeyi.»

«Heya, öyle yapardı. Ne yapacağız bu oğlanla?»

«Düzelir, hizaya gelir o da. Görürsün. O da Cameron.»

Yine iş konusuna döndüler.

«Hangisi Sam? Söyle. Sırrını mezara götüreceğim.»

Nasıl yapabilirdi böyle şakalar? Sam'ın gözlerini yaşarttı bu sözler. Dr. Doomsday'in yanıldığını düşündü. Sam için gerekli olan, daha az ağlamaktı.

«Bilmiyorum. Hiç bir şey gelmiyor aklıma. Sırası gelince en doğru olan yapılacak.»

«Ama yapacaksın, değil mi?»

«Heya, yapacağım. Senin için yapacağım, Jem?»

«Heya, beni sevindirecek bu. Oh Tanrım, ben de senin yanında olabilseydim.»

Daha iyi değildi. İlaç gün boyunca kısa süreler için onu rahatlatmış. Jem de aile kişilerinin odasına gelip kendisini görmelerini istemişti. Onlarla vedalaşmak için ömrünü biraz daha uzatabilmek amacıyla ecelle cebelleşirken yerine getirilmesi çok güç bir görevdi bu Jem için, ama söylemek istediklerini söylemeyi başardı.

«Seninle iftihar ettim, Baba.»

«Kendisine böyle bir olanak tanınan herkes yapardı bunu, Jem.»

«Kimsenin bugüne kadar yapamadığını sen yaptın. Bana söz ver, Baba. Bu sarı-köpek kağıdını hiç bir zaman imzalamayacaksın.»

«Oh, Jem.»

«Ne Andy, ne de bizden kimse.»

«Kimse. Hiç.»

«Benim için iyi bir baba oldun. Beni eğitmeye çalıştın. Ama kitaba aklım yatmıyordu benim.»

«Bizim bilmediğimiz şeyleri sen biliyordun.»

«Öyle değil. Ben sana benzemiyorum Baba. Başından beri. Ben ailenin esmer çocuğuyum. Kafamı kitaba veremiyordum. Veremedim.»

«Ama sen cahil bir çocuk değildin, Jem. Hiç bir zaman değildin.»

Böyle konuşmaları onlar için kolay değildi. Ama ölümü kabullenmenin kendi olanakları vardır.

«Hayır. Tosh-Mungo'nun en iyi berberini ve en iyi ayakkabı tamircisini kaybediyorsunuz. Benden sonra kim yapacak bu işleri?»

«Emily,» dedi Gillon ve dilini koparmak istedi.

Gerçeği kabullenmiş olmanın son ifadesiydi bu. Daha şimdiden Jemmie'yi yok sayıyorlardı.

Gillon uzun süre utangaç bir sessizlik içinde oturdu; sonra, bilmesi gerektiği için sormaya karar verdi.

«Brothcock'a taşı sen mi attın?»

«Hayır.»

«Öyleyse Sam attı.»

«Hayır. Sam atmadı. Kimin attığını bilmiyorum.»

«Ama Sam, Lord Fyffe No. 1 için bir şeyler tasarlıyor, değil mi?»

«Hayır, tasarlamıyor.»

«Bilmem gerek.»

«Tasarlamıyor. Başkalarını işsiz bırakmaya hakkı olmadığını söyledi bana.»

«Gerçek mi bu?»

«Vallahi, Baba.»

Gillon kafasına vurdu:

«Onu hiç düşünmemiştik.»

«Neyi?»

«Allahı. Bay MacCurry'yi çağırmamızı ister misin?»

«Aman Baba.»

«Allaha inanmıyor musun?»

«İnanmaya çalıştım, her zaman çalıştım. Ama inanamadım, şimdi bile.»

Öyleyse yeminlerinin değeri yok, demek istedi Gillon. ama sustu.

«Gidin buradan Baba. Burada bizim için hayat yok artık. Bir daha da dönmeyin.»

«Mahkemeden sonra Jem. Ondan sonra gideriz.»

«Ah Baba, bu mahkemede bulunmayı ne kadar isterdim, sonra da buradan gitmeyi.»

Öksürmeye başladı ve Sam'ın korktuğu kadar da kötü oldu bu öksürüş. Boğazındaki bir şey parçalanıyormuş gibi soluk alabilmek için çırpınıyor, sonra takati kesilerek kaskatı kalıyordu. Onu tutup başını ıslatmak, dışarda bekleyenler için de, parmaklarının oynak yerleri bembeyaz oluncaya kadar sandalyelerini kavramaktan başka yapacak bir şey yoktu.

Bir süre daldıktan sonra, akşam üstü annesini çağırttı Jem.

«Sarı-köpek kağıdını imzala[illegible]n babamı zorlama,» dedi. «İmzalarsa o da benim gibi [illegible].»

«Ölmeyeceksin sen Jem. Ölümü yendin sen.»

«Cevap değil bu.»

«Ne istiyorsun peki?»

«Söz vermeni istiyorum.»

«Zorlamayacağım. Söz veriyorum.»

«Şimdi oldu.»

İyi bir hastabakıcıydı, Maggie. Yapılması gereken şeyi yaptırabilmek için onun nasıl idare edilebileceğini biliyordu. Sarah'tan başkası çok yavaş hareket ediyor ve işi uzatarak acı veriyorlardı ona. Jem'in ıslak gömleğini değiştirdi Maggie. Bu da acı verdi çocuğa, ama iş görüldü.

«Hiç yapmadığın bir şey var, biliyor musun?»

«Çok şey var.»

«Bir şey var ki hiç yapmadın bana.»

Sırt üstü yattığı yerden annesine bakıyordu. Acele etmeyen bir hali vardı.

«Düşün.»

Maggie düşündü ve sonunda olumsuz biçimde başını salladı.

«Beni bir kez bile olsun öpmedin bugüne kadar.»

Maggie'nin bedenine iğneler batıyormuş gibi oldu.

«Oh, Jem!»

«Evet ana, bir kez bile. Unutur muyum sanıyordun?»

Odada ya da kapıda kimse olup olmadığını anlamak için Maggie hızla çevresine baktı ve kimse olmadığını görünce rahatladı. Bu sözleri birisinin duyması, korkunç bir kabulleniş olurdu. Öpmek üzere oğluna doğru uzandı, ama Jemmie başını iki yana salladı:

«Artık çok geç,» dedi. «Şimdi sırası değil.»

«Bildiğim kadarıyla sevgi gösterdim sana,» dedi Maggie.

Alçak sesle ve hızlı hızlı konuşuyor, başka kimsenin duymasını istemiyordu, ama Jemmie'nin duyması için deli oluyordu.

«Sevgi göstermeye çalıştım, ama hiç bir zaman öğrenemedik ailemizde sevginin nasıl gösterileceğini. Anlayabiliyor musun?»

Jemmie cevap vermedi.

«İnsanı böyle yapıyor Pitmungo, içindeki sevgiyi yok ediyor. Sevmek istiyordum, ama nasıl sevileceğini bilmiyordum, inan bana Jemmie. Öz evladını nasıl öpeceğimi bilmiyordum.»

«Artık çok geç.»

«Evet, çok geç.»

«Çok geç ana.»

«Sırası geldiği zaman ağlayamıyorum da,» dedi Maggie, ama Jem dalmıştı. Her zamanki gibi zahmetli ve üzücü olan soluk alışları şöyle böyle düzene girinceye kadar bekledi. Sonra uzanarak onun ateş içindeki alnından ve kemikli, güçlü yanaklarından öptü. Ölüme böylesine yaklaştığı halde hâlâ bu kadar sağlam görünmesi çok şaşırtıcıydı. Hepsinin en güçlüsüydü o. Tıpkı Maggie'nin babası gibi. Babası da hiç öpmemişti Maggie'yi. Yoksa öpmüş müydü acaba, İskoçyalı Keltini aramaya gittiği gün? Hatırlayamadı. Jem'i dudaklarından öpmeyi düşündü, ama doğru bulmadı bunu. Mumun fitilini parmaklarıyla ezdi ve onu odanın karanlığında yalnız bıraktı.

Jemmie yeniden öksürmeye başladı. Boğazının kapanan zarından yeteri kadar soluk alabilmek için her öksürükten sonra müthiş bir çaba harcıyordu. Öksürük dinince Sam'ı çağırdı.

«Yatağımda boğulmaya bırakma beni,» diye fısıldadı. «Bilirsin. ocakta çalışırken sadece orada boğulmaktan korkardım.»

Yeniden öksürmeye başladı. Sam onun elini tuttu ama canı yandı Jem'in.

«Boğulmaya bırakma beni. Söz mü?»

«Evet, söz.»

«Söz sözdür, değil mi?»

«Heya.»

«Bu hastalığın iyi yanını biliyor musun?»

«Nedir?»

«Bir an önce ölmek istiyor insan.»

Sam bir süre konuşamadı. Bu çabayı göstermek Jem'e düştü:

«Güzel günlerimiz oldu. Anmaya değer günlerimiz.»

«Oh, evet.»

«Sam!»

«Buradayım Jem.»

«Yarışı kazandığın için memnunum.»

«Oh Jem, açma bu konuyu yine. Beni başbaşa bırakma onunla.»

«Heya, anlıyorum. Pekâlâ, ben de umursamam öyleyse. Kim kazandıysa kazandı ya da kaybetti. Hiç önemi yok.»

«Hiç önemi yok.»

«Ama yine de kimsenin yapamayacağı bir şey yaptın sen.»

Aman Tanrım, nasıl da sapına kadar bir Cameron bu diye aklından geçirdi Sam ve Jemmie'nin elinin elinden kaydığını farketti.

«Hoşça kal artık, kardeş.»

«Hoşça kal.»

Sonra ötekiler girdi içeri: Sarah'la Andrew, gene Gillon'la Maggie. O bakımdan, Jem'i son gören, belki de boğulmak sözü edilen son kişi olmadı Sam. Gece yarısı ya da gece yarısından bir süre sonra Maggie bolca şurup verdi Jem'e. İlacın etkisi, bütün gün azar azar verilenden daha iyi oldu ve o korkunç soluk alma şekli azalınca ev halkı da rahat bir nefes aldı, yorgunlukları su üstüne çıktı. Sinirleri gevşemiş olduğu için de kendilerini uykunun ağında buldular. Gillon

portatif yatağına uzandı, günün olaylarını bir sıraya koymaya çalıştı, ama uyuyakaldı. Herkes yataklarına, ya da döşemeye serilip uyumuştu. Biraz içkili olarak Rob Roy geldi Kolej'den, Jem'e baktı, sonra üst katın döşemesinde kıvrılıp yattı. Bütün ev uyuyordu.

Gilon'u uyandıran, davranışın anîliği oldu. Hızla Jem'in yattığı odaya geçen birisi.

«Evet?» dedi ve bekledi.

Ses bir an dindi. Gillon yeniden uyumayı düşündü, sonra yine sesler geldi kulağına. Birisi, uluorta gece sesleri olamayacak kadar hafif bir çabuklukla hareket ediyordu. Bir şey söylendi, bir cevap verildi, ama ne dendiğini anlayamadı Gillon ve birden, anlamak istememiş olduğunu farketti. Hiç bir zaman duymak ya da anlamak istemeyecekti. Can havliyle bir çabalama oldu öbür odada, çok kısa; karyola iki üç santim yerinden oynadı, yere bardak gibi bir şey düştü ama kırılmadı; bir, iki dakika hiç bir ses gelmedi odadan, sonra yeniden o hızlı hareket başladı, artık gözleri karanlığa alışmış olan birisi odadan geçti, karısının portatif karyolasına çarptı ve gene sessizlik, sonra evin arka tarafından, kilerden ya da üst kat merdiveninden, nereden olduğunu iyice anlayamadığı bir yerden gelen ayak sesleri.

«Maggie!»

Cevap alamayınca kalkarak karısının yatağına gitti. Maggie yatakta yoktu. Odanın arka tarafına düşen kapı açık bırakılmıştı. Seslerin kendisini uyandırmasının nedenlerinden biri olan rüzgar dinmişti, ay vardı ve Maggie içeri girdi.

«Ne yapıyorsun burada?» diye sordu Gillon.

«Sen ne yapıyorsun?»

Elinde ıslak bir yatak çarşafı vardı.

«Jem'in yatak çarşafını yıkadım. Sabahleyin temiz bir çarşafa ihtiyacı olacak.»

«Islak ama bu. Çok ıslak.»

«Kurutacağım.»

Maggie burada olduğuna göre merdivendeki ayak sesleri neydi peki? Jemmie'nin odasına gitmek istemediği için yatağına girdi. Bir süre sonra yastığı göz yaşlarıyla ıslandı. Gün açılmadan önce uyandığında Maggie uyuyordu. Uzun bir günün sonunda bitkin düşen bir çocuğun deliksiz uykusu gibiydi bu. Hâlâ suları damlayan yatak çarşafı soğuk ocağın yanına

asılmıştı. Jemmie'nin yanına gitmek istemedi ve gürültü etmemeye çalışarak üst kata çıktı. Çocukların hepsi oradaki iki odada uyuyorlardı. Sara'hla Emily portatif yataklarında, Rob Roy da yanlışlıkla girdiği kızların odasındaki döşemede. Gillon onların yüzlerini inceledi. Hiç bir şey anlamanın olanağı yoktu bu yüzlerde.

«Baba!»

Sarah'tı bu.

«Jem nasıl?»

«Çok iyi. Çok iyi sanıyorum.»

«Oh, çok şükür.»

«Uyu daha. Jem de uyuyor.»

«Heya.»

Gillon aşağı inip Jem'in odasına doğru yürüdü, ama oğlunu görmeden önce ciğerlerine sabah havasını çekmek istedi. Sokak kapısını açtığı zaman eşiğin küçük su şişeleriyle dolu olduğunu gördü. Sözü edilirken duyduğu, canlıların yürüyerek, ölülerin de taşınarak geçtiği bir köprünün altından alınan, eve şafak vakti ya da alaca karanlıkta getirilen ve getirenin giderken de, gelirken de ağzını açıp bir kelime söylemediği konuşmasız suyun şişeleri olmalıydı bunlar. Gillon şişelere bakarken bir an keyiflenerek, gece duyduklarının önemi olmadığına inandı. Jemmie'nin odasındaki sessizlik bu büyülü sudandı. Oğlan uyuyordu.

Suyun büyüsünde bir özellik olmalıydı, yoksa kimse şafaktan önce kalkıp kasabanın alt başındaki suya inmez ve gün doğmadan yine tepeye çıkmazdı. Bunu boş yere yapmadıklarını düşündü. Kapıyı kapattı ve o çok kötü ihtimalin geçiştirildiğine, o sağlam esmer yüzü uyurken göreceğine, gecenin herhangi bir saatında krizin atlatılmış olacağına inanarak hızla odadan geçip Jem'in yattığı odaya girdi. Oğlunu uyanmış, yatağında yatar, hattâ kendisine gülerken göreceğini umuyordu. Ama yatak düzensizdi, yatak çarşafı ve yatak örtüsü oğlunun beline kaymıştı. Yerde, karyolanın yanında boş şişeyle şişe tıkacı duruyordu.

Gillon, yüzünü örtmeyecek şekilde —hoşlanmazdı bundan— yatak örtüsünü Jem'in üstüne çekip dikkatle düzeltti. Sanki uyanacak ve kalkıp ocağa inecekmişcesine her zamanki gibi sakin görünüş vardı Jem'in yüzünde. Sonra yerden şişeyi ve tıkacı aldı, kullanılmış fanilayı buldu, hepsini cebine

koydu, oğluna baktı. O cesur çocuk bu muydu? Yüreği sevgi dolu çocuk bu muydu? Aileyi uyandırıp, Jemmi'enin öldüğünü haber vermek üzere odadan çıktı.

14

JEMMİE'NİN GÖMÜLDÜĞÜNÜN, GİYSİ ve tabut masrafından kaçınmak için çıplak olarak toprağa bırakılmasının ertesi günü, Lord Fyffe ocakların açıldığını ve şirketin, Karşılıklı Güven Sözleşmesi dediği şeyi imzalayacak sadık her madenciyi şirketin işe alacağını ilan etti. Cameronlar ve kasabanın erkekleri için bir zafer olan bu günü Jem ne yazık ki biraz yaşayıp görememişti. Pitmungo Kömür ve Demir Şirketi'nin tarihinde ilk çatlak, ilk gerilemeydi bu.

Cameronlar dayanmışlardı, tazminat davası hâlâ mahkemelerdeydi ve Lord Fyffe yeniden ocakları açmıştı. Çalışabilmeleri için madencilerden sarı-köpek sözleşmesini imzalamaları istendiği için tam bir zafer değildi ama, madencilerin çok iyi bildiği gibi, dayanışmalarından ötürü karar hakkı onlara verildiği için gene de zafer sayılırdı. İsterlerse çalışacaklardı.

Çalışmak istemediler. Pazartesi sabahı iş düdüğü çaldığında birçok madenci ocak ağızlarına gitti, ama Pitmungo'da hiç bir madenci ocağa inmedi. Archie Japp:

«Lord o kağıdı kendince uygun bir yere sokunca ineriz biz ocağa,» dedi.

Archie Japp eskisi kadar bir güçle lider olma yolundaydı madencilerin safında. Böylesine bir değişme meydana geliyordu Pitmungo'da. Gillon'un savaşı ne sonuç verirse versin, orada hiç bir şey eskisi gibi olmayacaktı artık. Bay Powell:

«Beni dinleyin,» dedi Kolej'de. Kriz çok etkili olmuştu meyhanesinde. «Bu kasaba geçimini kömürle sağlar. Kömürü nasıl çıkaracağız?»

«Bırak kendi kendine çıksın be adam. Bay C.P.S. Farquhar'la şişko oğullarını indirin aşağı.»

Kendilerini bir araya getiren yüzde kırk kâr payını ve kendilerini horlayan sarı-köpek sözleşmesini hepsi biliyorlardı, ama konu bir kişinin konusu olmakta devam ediyordu. «Cameronlarla birlik olun,» sloganı onları bir araya toplayan çağrı niteliğini hâlâ koruyordu. Jemmie'nin ölümü bu çağrıya yeni bir heyecan katmıştı. Jem'in amaç uğruna öldüğü kanısındaydılar.

«Bu mücadelede oğullarını kurban verdiler; hiç bir şey yapamazsanız, kemerinizde bir delik daha açamaz mısınız?»

İş düdüğü bir hafta süreyle çaldı ve madenciler; pes edecek, Lord Fyffe'in sözleşmesini imzalayacak ilk pezevengin kim olacağını görmek için ocak ağızlarına gittiler, ama kimse pes etmedi. Durum Easter Mungo'da, Wester Mungo'da ve Cowdenbeath'de duyuldu. Edinburgh'takiler de duydular. Bütün West Fife'i izliyorlardı onlar. İnsanlar el ele veriyorlardı.

Edinburgh'dan bir mesap gönderildi:

> Bunu nasıl başardığınızı bilmiyoruz, ama devam edin. Bugüne kadar ilk kezdir ki West Fife'deki herhangi bir maden kasabasında yüzde yüz bir dayanışma sağlanmaktadır. Bir tarih meydana getiriyor, bir mucize yaratıyorsunuz.
>
> Yaranızın daha iyi olduğunu, ama çok daha iyi olmadığını umut ediyorum. Davamız yeni adliye yılının dava listesine alındı. Adaletin değirmenleri ağır öğütür, ama iyi öğütür. Lord'umuzu gene de göreceğiz mahkemede. Sıkı durun. Devam edin. Dayanın.
>
> Angus MacDonald

Altına şunlar karalanmıştı:

Gözlerimiz sizde; arkanızdayız.

Mektup elden ele dolaştırıldı, adamlar etkilendiler. Yalnız değillerdi. Dünyanın gözleri onların kara vaadlerindeydi. Açlığa daha kolay dayanmalarına yararlı oldu bu. Bir heyecan duymamakta devam eden yalnız Selkirk'ti.

«Adamların açlıktan ne hale geldiklerini yazdın mı onlara?» diye sordu. «Açlıktan ölmek üzere olduklarını bildir-

mek pek fazla gurur vermemeli sana. Yiyecek bir şeyler göndermelerini yaz onlara, yoksa bir hafta daha sürmez. Seninle sevgili karının dilinizden düşürmediğiniz o söz neydi? 'Açlık iyi bir öğretmendir.' Evet, haklısınız. Heyecan yetmez, istemek yetmez. Birliğinizi sağladınız, şimdi bundan bir örgüt oluşturmanız gerek.»

Bir kurbana ihtiyaç varsa, o kurbanı verebileceğinden emin ol.

Bir lirede ihtiyaç varsa, o lideri bulacağından emin ol.

Bir güce saldıracaksan, güce sırt dayadığından emin ol.

Gillon bu deyimleri her yanıyla biliyordu, ama örgütlenmek anlamında kullanamıyordu; hem örgütlenecek bir şey yoktu ki. Konu, Gillon'a göre, bir erkeğin şerefi ve bu şerefin gerektirdiği şeydi. Bu kadar basit. Bir adam yasaya dayanarak adalet isteğinde bulunduğu için, işyerinin kapıları kendilerine kapanmış; sonra da, eğer sürünerek işlerine dönmeye istekliyseler, Lord'un keyfine hizmet için ter dökmelerine olanak tanınmıştı. Bu artık bir Gillon Cameron ya da örgüt meselesi değil. Pitmungo'da madencilik yapan her kişinin namusu meselesiydi. Bir madenci durumu şöyle açıkladı oğluna,

«Buna sarı-köpek sözleşmesi denmesinin nedeni, böyle bir şeyi yalnız sarı bir köpek imzalayacağı içindir.»

Bu kadar basit.

Cumartesi gecesi, işçi gündeliklerinin ödenmesine rastlayan gece, Soy Beni yeniden açıldı. Yanında Edinburgh Tüfekli Alayı'ndan şaşkın bakışlı ve biraz da kendilerinden utanan dört asker olduğu halde, eğer gerekirse bazı kötü niyetli aç madencilere müdahale etmek üzere Cowdenbeath'den bir güvenlik yetkilisi geldi. Askerler Soy Beni'nin kapısında yer aldılar.

Bay Brothcock mağazanın basamaklarında bir açıklama yaparak, Karşılıklı Güvenlik Sözleşmesi'ni imzalamak ve pazartesi günü ocağa inmek isteyenlere ilerideki kazançlarına karşılık sınırsız kredi açılacağını söyledi. Yiyecekler maliyetine satılacaktı.

«Heya, insanlığınızın maliyetine,» diye bağırdı Japp.

Bir taş Bay Brothcock'un başını sıyırıp geçti ve ardındaki

camı kırdı. Askerler diz çöküp tüfeklerini, önlerindeki erkek kalabalığına doğrulttular, ama Brothcock kımıldamadı. Birisi:

«Bu taş için senin Jem'i suçlayamazlar hiç olmazsa,» dedi.

«Jem olsaydı yerini bulurdu taş,» dedi Gillon.

«Akıllılık edip sözleşmeyi imzalayacak olanlar, bu akşam yemekte domuz eti, yarın sabah da kahvaltıda sucuk yiyecekler.»

Sıkı duruyorlardı, ama hiç biri için kolay değildi bu. Sonunda, gene Selkirk'in söylediği gibi, ne yapılacağına kadınlar ve aç çocuklar karar verecekti.

Komünistlerin disiplini ve sosyalistlerin karmaşık tartışmaları için hazır değildiler henüz; kendi aralarında döğüşmekten daha yeni vazgeçen bu insanlar, Madenciler Birliği gibi yabancıların gelip ne yapmaları gerektiğini onlara söylemesi için hazır değildiler. Gillon, İskoçya Madenciler Birliği'ne yazdı, ama Keir Hardie, İskoçya'da yeteri kadar oy toplayamadığı için Parlamento seçimleri için Gal'deydi; Madenciler Birliği'ne de örgüt kurma çalışmalarında bulunmaması için mahkemeden bildiri gelmişti. Pitmungolular için hava hoştu. Her gün gidip ocak ağızlarının çevresinde duruyorlar; sonra da, sanki manyetik bir güç çekiyormuş gibi sözde gizlice içeri girmeye çalışacak olanlara öğüt vermek, aslındaysa yiyeceklerin çekiciliğine dayanamadıkları için Soy Beni'nin önünde toplanıyorlardı. Dünyada hâlâ yiyecek bir şeyler bulunduğunun güvencesi oluyordu bu onlar için. Selkirk:

«Bu mağaza öldürecek sizi,» dedi Gillon'a. «Eğer kazanmak istiyorsanız ateşe verin burasını.»

Mağazaya saldırmak, ihtiyaç duydukları ve eskiden kazıklandıkları şeyleri almak gibi laflar dolaşıyordu ortalarda, ama kimse önayak olmuyordu. Yasadışı bu tür davranışlar geleneği yoktu Pitmungo'da. O bakımdan mağazanın dışında durup bekliyorlar, dışarı taşan kokuları ciğerlerine çekiyorlardı. Kadınlar baygınlık geçirmeye başlamışlardı. Hırstan çıldıracak hale geliyorlardı. Bir aydan fazla bir zamandan be-

ri ağızlarına doğru dürüst bir şey koymamış oldukları için birbirlerinin yanı sıra taşların üstüne yığılmaya, yere düşmeye, evlerine taşınarak götürülmeye ve çaba harcamamaları için yataklarına yatırılmaya başlandılar. Selkirk'in daha önce söylemiş olduğu gibi kalabalığın tutumu değişmeye başladı. Selkirk:

«Dikkatli olun,» demişti. «Eğer onları yatıracak bir yer yoksa, kırdaki sürüler gibi huysuzlaşabilir kalabalıklar.»

Bir gün madencilerden biri:

«Kendilerine ihtiyacımız olduğu zaman nerede bu adamlar?» diye bağırdı birden. «Nerde senin o büyük Keir Hardie'n? Onun için neden açlıktan ölelim biz?»

Yüksek sesle: «Heya» diyen homurtular duyuldu ama, Walter Bone onları susturdu.

«Onun için değil, kendimiz için,» diye bağırdı. «Çalınan kırımız için. Elimizden almak istediği insanlığımız için. Onu bu duruma kadar zorladık. Daha da zorlayabiliriz. Köle davranışı gördük diye korkak mı olmamız gerek?»

Sustular, ama kalabalıkların belleği zayıftır ve açlıktan kıvranan bir kalabalığın, sonunda yiyecekten başka hiç bir şey kalmaz belleğinde. Çektikleri açlık yüzünden, kendilerini kendi ağırlıklarından kurtarmak için ayıplarını, yükleyecek birisini aradıklarını biliyordu Bone. Bir madenci:

«Sana bir şey soracağım,» dedi. «Cameron'un şerefini kurtarmak için biz neden açlıktan ölelim?»

Kalabalığın arkasına düşen kapı aralıklarındaki çocukların ağlamalarını bastıran «heyalar» duyuldu yine.

«Artık söz konusu olan Cameron değil biziz,» diye bağırdı. Bone, ama kulak veren olmadı.

«Cameron'un yararına hep bunlar. Gumüşlerini alabilmek için bizi alet ediyor.»

«Altınını alabilmek için.»

«Çocuklarımın canı pahasına değil ama. Haberiniz olsun.»

Sanki bir güç, istekleri dışında onları iteliyormuş gibi kımıldamaya, kaynaşmaya, gönülsüz, ama birbiri peşine atılan adımlarla Colliers Walk'a doğru yürümeye başladılar.

«Öyle olmadığını biliyorsunuz,» diye bağırdı Andy Begg. «O da bizim kadar, hattâ daha çok sıkıntı çekti. Cameronlar bu vadide yaşayamazlar artık, biliyorsunuz. İskoçya'nın hiç bir yerinde çalışamazlar, biliyorsunuz.»

Ama kalabalık yürüyordu; büyük bir çabayla, içten gelen bir istekle değil, başsız ve inançsız kimselerin o koyun gibi tekvücut, ama hareketlenmek, bir şey yapmak, bir yere gitmek ihtiyacıyla yürüyordu. Daha fazla hareketsiz kalamayacak kadar çok uzun zaman beklemişler, çok fedakarlık yapmışlardı. Bir adam:

«Cameronlar işlerini bilir, onlar için üzülmeyin,» diye bağırdı. «Evlerindeki para kasasını bir kayışla yüklemeye kalksalar, batar kayık.»

Paradan çok ev kelimesi kışkırttı onları, amaçsız yürüyüşlerine ev kelimesi bir yön verdi.

«Eve eve,» diye bağırmaya başladılar hep bir ağızdan ve bağırırken de tepeye, Tosh-Mungo'ya doğru vurdular, kendilerini daha çok heyecanlandırdığı için; bağırışları bu kez «Tosh-Mungo'ya, Tosh-Mungo'ya» dönüştü.. Yığın psikolojisi kesinliğiyle, nasıl olsa bir madenin kendilerini beklediği inancı dışında, oraya vardıkları zaman ne yapacakları hakkında hiç bir düşünceleri yoktu. Walter Bone tepeye çıkanların ardından bakarak,

«Bu laflara ayaktakımı ve korkaklar inanır,» dedi Andy Begg'e.

Sonra Andy Begg'e döndüğü zaman, onun da ötekilerle birlikte gitmiş olduğunu gördü.

Sesleri ilk duyan, evin sokak üstündeki penceresi önünde dikiş diken Maggie oldu ve bunun ne anlama geldiğini hemen anladı. Ama hiç telaş etmedi. Gillon'a dönüp:

«Senin için geliyorlar,» dedi. «Er geç geleceklerini biliyordum.»

«Benim için niye gelsinler?»

«Çünkü sen onlardan üstünsün ve buna dayanamıyorlar.»

«İnanmam.»

«İnanırsın şimdi.»

Pencereler ve kapılar kapalı olduğu halde bağırışmalar duvarlardan bile geçiyordu. Evi ateşe vermeye gelmeseler bari diye aklından geçirdi Maggie. Kasa için gelebileceklerini hiç düşünmedi.

«Anlamıyorum,» dedi Gillon. «Anlamıyorum.»

Kalabalık Terrace'a çıktı, bağırmalar uğultu halini aldı. Bu uğultuda pek fazla bir kızgınlık, pek fazla bir amaç yoktu ama yine de korkutucuydu. Yığının ne yapacağı önceden nasıl kestirilirdi? Beş yüz kişi ayrı telden çalıyordu, ama ağır ağır, kendilerine en çok hoşnutluk veren telde karar kıldılar.

«Cameron dışarı çık, Cameron dışarı çık,» diye hep bir ağızdan bağırışmaları evdeki öteberiyi yerinden oynattı. Ortalığı sarstı. Raftan bir tas düştü.

«Şimdi ben ne yapayım?» dedi Gillon.

Söylediklerini Maggie'nin duyabilmesi için bağırmak zorunda kalmıştı.

«Bu senin kalabalığın, sen bak başının çaresine.»

Kendisine dönen Gillon'un yüzündeki kızgınlık, Maggie'yi korkuttu.

«Bu da senin ailen,» dedi Gillon. «Sen meydana getirdin bu aileyi. Sen bakacak mısın başının çaresine?»

Gillon haklıydı, biliyordu Maggie. İşin içinde aile vardı, şimdi ve birbirlerine destek olmaları gerekti.

«Öyleyse çık dışarı Gillon, yoksa onlar içeri girer. Sana bir şey yapacaklarını sanmıyorum. Ne istediklerini bildiklerini sanmıyorum.»

Gillon sokak kapısının ardında durup bekledi. Kalabalık gittikçe azıtıyordu.

«Aile kışkırtacak onları,» dedi Maggie.

Gillon başıyla onayladı.

«Senin tek başına görünmen daha iyi olacak.»

Gillon hâlâ kapının ardında duruyordu. Maggie yanına gelip elini omuzuna koydu:

«Haydi Gillon, ne yapacağını bilirsin sen.»

Onun ardından dolanıp kapı mandalını tuttu:

«Beklemenin faydası yok şimdi,» dedi.

Mandalı kaldırdı, kapı açılmaya başladı. Gillon için dışarı çıkıp kalabalığı göğüslemekten başka çare kalmadı.

Onu gördükleri zaman, kapıya en yakın olanı sustu, bazıları da utanmış göründü. Onu gören daha başkaları da susmaya başladılar. Çok geçmeden, tek duyulan ses olarak onu daha iyi görebilmek için kımıldayanların kaldırım taşlarında sürüdükleri ayaklarının sesleri kaldı. Gillon:

«Neden geldiniz buraya?» diye seslendi.

Başlarında bir lider olmadan gelişen gerçek bir ihtilalci kalabalığı er geç bir neden bulup çıkarırdı ortaya, ama bu kalabalığın bir başı olmadığı gibi istediği bir şey de yoktu. Bunu farkeden Gillon, kendini Brumbie Hall'da, kelimelerin ağzından farkında olmadan döküldüğü zamanki gibi hissetmeye başladı. Neden geldiklerini, ne bulmayı ya da ne elde etmeyi düşündüklerini sordu. Adamlar susuyorlardı. Soy Beni'nin, dört bir yanı yapılarla çevrili küçük alanında hep bir ağızdan bağırmaları gök gürültüsü gibi yankılanmıştı duvarlarda, ama Yüksek Alan'dan esen rüzgar Terrace'da seslerini yutuvermişti onların. Sonunda birisi:

«İmzala kağıdı Cameron,» diyebildi.

«Ocaklar açık. Kağıdı imzalamak isteyen herkes imzalayabilir. Sizin için benim imzalamami istemek üzere gelmeyin buraya. Sizi bağışlamamı istemeyin benden.»

Adamlardan bazıları Terrace'daki kaldırım taşlarını ve öbür taşları incelemeye başladılar. Kalabalığın ardındaki bazıları da topluluktan koparak tepeden aşağı vurdular.

«Çocuklar aç adam, çocuklar ağlıyor.»

«Geceleri onların ağlamalarını duymuyor muyum sanıyorsunuz? Bu sesler beni de ağlamaklı yapıyor, ama şunu bilin ki sizin için kararımdan dönmeyeceğim. Mesele şu: Ömrünüzün sonuna kadar yasalara göre mi yaşamak istiyorsunuz, yoksa patronun keyfine göre mi?»

Bu arada öbür Cameronlar da dışarı çıkmışlardı. Bu insan kalabalığındaki güç her ne kadarsa eriyip gitmişti o zamana kadar. Bir kişiden daha güçsüzdüler —yığın halinde bir güçsüzlük,— kalabalık olmalarına rağmen.

«Eğer sarı-köpek sözleşmesini imzalamak ve çocuklarınıza yiyecek sağlamak istiyorsanız, bunu nasıl yapacağınızı biliyorsunuz. Yalnız şunu da akıldan çıkarmayın: Oğlum Jem hiç bir zaman imzalamayacak. Cameron ailesinin geri kalanları da hiç bir zaman imzalamayacak. Ben hiç bir zaman imzalamayacağım.»

Kalabalık bundan sonra çözüldü. Pitmungo'da buna eli ayağı kesilmek derlerdi. Canın çekilmesi. Giderlerken de hiç biri dönüp arkaya bakmadı. Gillon ve ailenin öbür kişileri onların gidişlerini seyrettiler ve çoğu tek başına ya da küçük gruplar halinde parçalanmış olarak yola düzüldükleri zaman kapıyı açıp eve girdiler.

«Brumbie Hall'de de böyle miydin, Baba?» diye sordu Sam.

«Hayır böyle olmak istedim.»

«Jem görseydi kim bilir ne kadar gururlanırdı bugün Baba,» dedi Rob Roy. «Hiç bir şey onu bu kadar sevindirmezdi.»

«Heya, ona yeterdi bu,» dedi Andrew.

Maggie, Gillon'un yanına geldi:

«Sen haklıymışsın, ben yanıldım,» dedi. «Bundan daha iyisi yapılamazdı.»

Yaptığı şey için Bay Selkirk'in Gillon'u kutlamaya geleceğini sanmışlardı. Ama gelmedi. Tepeye yapılan yürüyüşten birkaç gün sonra, yattıkları yerden kendilerine bakan, oyun oynayamayacak kadar zayıf düşmüş, açlıklarını uykuyla gidermeye çalışan çocuklarının gözleriyle karşılaşmaya daha fazla dayanamayan bir grup adam; herhangi bir madencinin gidip, ailesinin açlıktan ölüm haline geldiğini huzurunda tanıtlayacağı bir Çaresizlik Komitesi kurdular. Komite kabul ettiği takdirde; kendisi hakkında kimse haksız bir önyargıya kapılmadan, kasabanın gözünde küçük düşmeden, adam Soy Beni'ye gidip sarı-köpek sözleşmesini imzalayabilecek ve evine bir sepet yiyecek götürebilecekti.

«Gördün mü Gillon?» dedi Henry Selkirk. «Barajdaki çatlağı, bentteki sızıntıyı gördün mü? Hayatın gerçekleridir bunlar Gillon. Aç adam, komşu evden gelen erimiş yağ kokusunu komşusunu öldürmeden ya da ona katılmadan koklayamaz. Benim âcizane fikrim...»

«Sizin böyle laflarınız olduğunu bilmiyordum, Bay Selkirk,» dedi Maggie.

«... ona katılacaklardır, eğer sen çatlağı tıkamazsan.»

Gillon başını salladı. Duyar duymaz gerçeği tanıyacak kadar tecrübe sahibi olduğunu düşündü. Sam:

«Benim âcizane fikrim de, sizin bombok bir adam olduğunuz merkezinde Bay Selkirk,» dedi.

«Heya,» dedi Andrew büyük bir hırsla. «Heya.»

Onun kızacağını sandılar ve patlamasını beklediler, ama bekledikleri olmadı. Bay Selkirk kapı aralığında durup gülümsemekle yetindi.

Birinci hafta yüz baş aile başvurdu Çaresizlik Komitesi'ne ve pazartesi sabahı üç yüzden fazla madenci —hepsinin gözleri yerde, iş ceketlerinin yakaları yüzlerini göstermeme çabası içinde kaldırılmış olarak,— ocak ağızlarına ve kuyu başlarına gelip kafeslerin kendilerini aşağı indirmesini bekledi. Ocağa inmeye giderlerken ya da üstleri kuyu pisliği içinde geri dönerlerken kimse bir şey söylemedi onlara. Kadınların çoğu kokuların komşu evlerden fark edilmemesi için, yemeklerini mümkün olduğu kadar gizlice pişirebilmek için çaba harcadılar. Ama hiç bir şey önleyemez yemek kokusunun aç kimseler tarafından fark edilmesini. Her gün daha başkaları sözleşme imzalayıp ocağa indi, her gün daha çok kömür çıktı kuyulardan ve kömür vagonları bir kez daha inmeye başladı. St. Andrew rıhtımına. İkinci haftanın sonunda, tümü değilse bile çok büyük bir çoğunluk işbaşı yapmıştı. Çoğu ailelerinin reisi olan yirmi bir kişi imzalamamak ve ocağa inmemek için hâlâ direniyordu. Gillon bunun ne demek olduğunu biliyordu. İster istemez yirmi iki ailenin babası olmuştu.

«Nasıl yaşayacaklar bunlar?» diye sordu Sam. «Nasıl sağ kalacaklar?»

«Çaresine bakacağız,» dedi Gillon.

Maggie hemen anladı Gillon'un ne demek istediğini.

«Hayır, benim gumuşlerimle değil,» diye bağırdı.

«Heya, bizim gumüşlerimizle,» dedi Gillon.

Maggie, hepsinin farkettiği gibi ,neredeyse deliliğe varan son derece kızgın ve tehlikeli bir biçimde Gillon'a bakıyordu. Gillon:

«Kömürün bedeli vardır, onu ödedik,» dedi.

Sakin ve alçak bir sesle konuşuyordu:

«Jem'in bedeli var, onu ödüyoruz. Şerefin bir bedeli vardır, onu ödemeye başlayacağız.»

Maggie hepsinin içine işleyen bir sesle:

«Şeref!» diye bağırdı. «Hey Tanrım. Gör şerefinin, büyük hayalci şerefinin başımıza ne işler açtığını, İşimizi yitirdin, aile ocağımızı yitirdin, şimdi de yarınımızı bizden çalacaksın. Niçin? Niçin? O budala gururun, Cameron şerefin için.» Tükürdü.

«Şerefin ne olduğunu bana sen öğrettin,» dedi Gillon. «Daha önce bilmiyordum.»

Maggie öbür odaya koştu. Döndüğü zaman, kasanın anahtarı boynundaki bir zincirin ucunda asılıydı.

«Kasaya el sürerseniz, başınıza neler geleceğini Tanrı bilir,» dedi ve ötekilerin o güne kadar görmedikleri bir şey olduğu için şaşkın, korkulu bakışlar arasında kendisini yere atarak kuru gözlerle ağladı.

15

PİTMUNGO; MEZARINDAKİ JEM KADAR ölü, bir tabutun içi kadar cansızdı. Yaptıklarına verdikleri adla, köpekleldiklerini kabul etmek olacağı için erkeklerden hiç biri Kolej'de içki içmek istemiyor, siyahlıkları içinde gizleniyor, içkilerini meyhaneden çocuklarına aldırtıp evlerinin karanlığı ve sessizliğinde içiyorlardı.

Evlerinin kapı aralıklarında çukura kaçmış gözleriyle kendilerine bakan Yirmi Birler'in, o dürüst adamların gözleriyle karşılaşmamak için bazıları yollarını değiştiriyorlar, Walk'tan yukarı çıkıyorlar, çitlerden atlayarak gizlice ocak ağızlarına geliyorlar; kömürün ve siyahlığın gizliliği içinde yeraltında kaybolup, kendilerinden başka herkesin varlığından kurtuluyorlardı. Sabahları işlerine hiç gürültü, patırtı etmeden gidiyorlar; eskiden bağırışlarıyla dolan sıraevler arasındaki sokaklarda ve yollarda çıt çıkmıyordu.

Yirmi Birler'den bazıları ocak ağızlarına gitmeye, madencilerin ocağa inmek için sıraya girmelerini seyretmeye başlamışlardı. Eski arkadaşlarına:

«Ocakta Lord Fyffe'le iyi günler Tom,» diyorlar. Tom kuyudan aşağı yuvarlanmayı diliyordu.

Ama hiç biri işi bırakmıyordu. Açlık zinciri bir kez kırıldıktan sonra yeniden açlığa dönmenin olanağı yoktu. Gillon sonunda ocak ağızlarına gidip Yirmi Birler'i önlemek zorunda kaldı:

«Onların hakkı bu, bunu seçtiler,» dedi. «Bizimki de kendi hakkımız, kendi seçimimiz.»

«Heya, seçim. Onlarınki yağlanmak, bizimki bir deri, bir kemik kalmak seçimi. Onların çocukları büyüyüp gelişecek, bizimkiler ufalıp kuruyacak.»

«Siz neden inmiyorsunuz ocağa öyleyse?»

«Bilmiyorum. Bırak bana vaız vermeyi Cameron. Ben ocağa inemem, sen de biliyorsun bunu. Sana göre hava hoş. Sen bir kahramansın, Pitmungo'nun Azizi'sin. Ben ocağa inemem. İnsan olarak şerefimi kırar bu, şimdi anladın mı?»

Adamlar ülkücülükten usanmışlardı, ama bir yolunu bulup işin içinden sıyrılamıyorlardı.

«Pekâlâ öyleyse,» dedi Gillon. «Benim evimde gumuş olduğu sürece kimse açlıktan ölmeyecek ya da şerefini ayaklar altına almayacak.»

Gillon o gece Maggie'nin boynundan anahtarı aldı. Kadın hiç bir şey demedi.

İş şöyle başladı.

Mahkemeye kadar —Bay MacDonald, Gillon'u temin etmişti, adamların işe alınmaları gerekti, çünkü yargıç ister istemez, sarı-köpek sözleşmesinin yasaya aykırı bir vesika olduğunu kabul etmek zorunda kalacaktı,— adamlara, sadaka olmayan bir biçimde para vermek gerekecekti. Maggie'nin haberi olmadan Walter Bone'un evinde yapılan bir toplantıda Spor Alanı Derneği'ni, ileride Pitmungolular adına şirketin patronlarıyla konuşacak olan örgütü kurdular. Kendilerine Yirmi Birler denilenler, derneğin kurucuları ve yöneticileri olacaktı. Derneğin simgesini de, kendisine hiç bir zaman söylenmemekle birlikte, Maggie Cameron ilham etti:

Dövülenler, her zaman yenik düşmüş sayılmazlar.

Sarı-köpek sözleşmesini imzalamış olanlar, Spor Alanı Derneği'ne katılmak suretiyle davranışlarının kefaretini ödeyip, şereflerini biraz kurtarmış olabilirlerdi. Ama bunu yapmak, şirketi açıkça karşılarına almak olacağı için cesaret isteyecek. tehlikeyi göze almayı gerektirecekti.

İmzalamaya başladılar. Yirmi Birler'in ihtiyaçları, ki Maggie'nin başlarda haberi yoktu bundan, ilerde küçük bir

örgüt haline geldikten sonra Spor Alanı Derneği tarafından ödenmek üzere avans olarak Gillon Cameron tarafından karşılanacaktı.

Gümüşler eriyordu. Comeronların hayatında yıkıcı bir gerçek halini aldı bu. Derneğin bir ödeme biçimi yoktu. Bıçak kemiğe dayandığı zaman adamlar Tosh-Mungo Terrace'a geliyorlardı, öbür odada kasa açılıyor ve adamın avucuna gümüşler sayılıyordu. Fazla bir şey değildi bu, sadece adamın ailesini açlıktan ölmeyecek kadar ayakta tutabilecek bir paraydı, ama bunlar yirmi bir aileydi ve yemek zorundaydılar yemenin de sonu yoktu.

Böylece gümüşler eriyordu. Her hafta yeni gümüşlerin eskilerle buluştuğu zaman çıkardığı o tatlı, güven verici **çink, çink, çink,** seslerinin yerini şimdi avuçlara konan gümüşlerin boğuk sesi almıştı, Maggie bir tepki göstermemeye çalıştı. Hazineleri günden güne, haftadan haftaya azaldıkça dilini tutarak, başına kan çıkarak ve eriyen gumüşlerin hızıyla yüreği çarparak dinledi, gördü ve hiç bir şey söylemedi. Bir zamanlar rüyalarını süsleyen gümüş şakırtılarının ve yerinden kaldırılamayacak kadar ağır kasaların yerini tabut haline gelmiş simsiyah ve paslı, kapakları esner gibi açık, bomboş kasalar almıştı. Kasanın yerinde artık yeller estiğine kendisini o kadar inandırmıştı ki; durup durmadığını anlamak için gece yarıları kalkıyor, yatağı yerinden oynatıyor, taşı kaldırıyor ve kasaya bakıyordu.

Cameron —Fyffe Lord'u Farquhar davası iki kez ertelendi ve Bay MacDonald yüksek makamların siyasî baskı yaptıklarından kuşkulandı. Bir deri, bir kemik kalmış ellerini uzatan adamlar— baş ağrıtanlar, dik kafalılar, kızıl mendilliler, çok şerefliler, insanlık haysiyeti ve insan haklarından söz eden hayalciler— gelmekte; kasa da, hızla akan, suyu hızla azalan, kendisiyle birlikte Maggie'nin tüm umut ve rüyalarını da kurutan bir dere gibi her hafta boşalmakta devam etti. Bu gidişle Bay Ogilvie'nin parası ödenemez hale gelecekti.

Cameron ailesinde kimsenin üstünde durmadığı şey —oysa bilmeleri ve anlamaları gerekti,— bu halin annelerini tam bir çöküntüye sürüklediğiydi.

Öğrenmesine hiç bir gerek olmadığı için, emrinde çalışanlar hakkında hiç bir şey bilmezdi, Lord Fyffe. Kömür madenleri patronları adına bütün işleri idare âmirleri yürütürlerdi. Ama Lord, Yirmi Birler hakkında bilgi sahibi oldu ve öldürücü bir kanserin topluiğne başından daha büyük olmayan, başka yerlere de sıçrayan bir hücreden başladığını düşünebilecek kadar bir yetenek gösterdi. Yayılmadan önce hastalığın kökünü kazımaya karar verdi ve gururundan fedakarlık ederek, çay içmek üzere Brumbie Hall'a gelmesi ve kanseri uygar bir biçimde ele almaları için G. Cameron'a ikinci bir çağrı gönderdi. Çağrı, sayfanın üst köşesinde Fyffe arması işlenmiş kalın bir kağıda yazılmış ve idare âmirini son derece küçültücü bir davranış olduğunu Lord'un farketmediği bir tutumla Bay Brothcock tarafından getirilmişti.

Cameron:

Yarın çaya gel. Birbirimizi bundan öncekinden daha iyi anlayabileceğimizi sanıyorum.

O zamana kadar;

Fyffe

Kıyafet resmî değildir.

Bu bir rüşvetti, rüşvet kokuyordu, rüşvete bulanmış olarak süslenmiş, püslenmiş ve öyle sunulmuştu. Akla yakın olması için karşı koymayacağı gizli bir anlaşma, para teklifi ve özel küçük ayrıcalıklar bulunacaktı bu rüşvette. Bir daha da kimsenin yüzüne bakamayacağını biliyordu Gillon.

«Saat dört buçukta,» dedi Brothcock.

«Nedir saat dört buçukta olan?» diye sordu Gillon.

«Çay be adam, çay.»

Gillon onun «budala» filan gibi bir şey dememek için kendini güç tuttuğunu anladı. İdare amiri, o günlerde duygularına hâkim oluyordu.

«Ben de öyle sanmıştım,» dedi Gillon. «Korkarım ki gelemeyeceğimi söylemek zorunda kalacaksın Lord'a.»

Brothcock omuzunun üstünden doğru bir şeyler söylene söylene evden uzaklaşmaya başlamıştı ki durdu:

«Lord Fyffe'in çaya çağırdığı kimseler muhakkak giderler,» dedi.

Dönüp kapıya geldi. Madencilerden birinin kendisiyle çay içmeyi kabul etmediğini Lord'a söylemeye hiç niyeti yoktu.

«Lord Fyffe çağırınca gidilir,» dedi.

«Burası için söylemiyorsun herhalde. Başka bir yeri düşünmüş olacaksın muhakkak.»

Gillon, idare amirinden korkmamayı çok isterdi, ama hâlâ korkuyordu. Konuştuğu gibi konuşabilmesi için bütün gücünü toplaması gerekiyordu hâlâ.

«Dediklerini Lord'a söylersem, senin için çok kötü olur.»

«Yeteri kadar kötü şeyler oldu galiba.»

«Sen daha bir şey görmedin.»

Yüzünü iyice Gillon'a yaklaştırdı:

«Geliyor musun, gelmiyor musun?»

«Gelmiyorum.»

Brothcock döndü. Gillon onun «Dayanılmaz bir hal aldın artık sen,» diye söylendiğini duydu.

Maggie hırstan çıldırmıştı.

«Budala,» diye bağırdı kocasına. «Kendini beğenmiş budala. Sen kendini kim sanıyorsun? Delisin sen. Aklından zorun var senin. Mahvediyorsun bizi.»

Delirmiş gibi bakıyordu kocasına. Gillon üzüldü.

«Bize ne yapacaklarını biliyor musun? Evimizden atacaklar bizi. Ateşe verecekler evimizi. Diri diri yakacaklar bizi. Bilirim ben onları.»

Gillon sert bir sesle:

«Ne dediğini bilmiyorsun sen,» dedi. «Kendine hâkim ol.»

«Gelip yakacaklar bizi, göreceksin. Hep böyle yaparlar. Madem çağırdılar, gitmen gerekti. Mahvettin bizi.»

Gillon onu tutmak istedi, ama kolu çok canını yakıyordu. Maggie geri çekildi.

«Kendini kim sanıyorsun sen? Kim sanıyorsun Tanrı aşkına?» diyerek odaya girip kapıyı kapattı. Gillon onun yine kupkuru gözlerle hıçkıra hıçkıra ağlamasından korktu.

Kendisinin kim olduğunu ya da olduğu kimliğe nasıl geldiğini bilmiyordu artık. Gillon. Tek bildiği, bu hale artık bir son veremediğiydi. Pitmungolular, içlerinden birinin Lord'un çağrısını kabul etmediğine inanamadılar. Bay Selkirk bile onun artık sapıtmak üzere olduğu duygusuna kapıldı.

«Gitmeliydin,» dedi. «Akıllıca bir şey değil yaptığın. Şerefinle ilgili bir yanı yok ki bunun. Gururu zedelenen birisi varsa, o da Lord'un kendisi.»

«Gidemezdim.»

«Gidemez miydin?» dedi Bay Selkirk. «Hayal içinde yaşıyorsun sen. Gitmen gerekti.»

Gillon başını salladı:

«Bildiğim bir şey varsa, o da hayır demek vaktinin geldiği ve artık bunu demezlik edemeyeceğimdir.»

«Benim de bildiğim bir şey varsa, o da sana neler yapabileceklerini daha görmediğindir. Gene bildiğim bir şey varsa, o da hiç bir lordun bu dünyaya, tek kollu bir madenci tarafından horlanmak için gelmediğidir.»

Bay Selkirk de, Maggie de haklıydılar. Başlarında Brothcock olduğu halde, Easter Mungo'dan birtakım işçiler, bir araba dolusu yıkma gereciyle ertesi gün öğleden sonra tepeye geldiler. Brothcoc:

«Haydi iş başına!» dişe bağırdı. «Bir saatta işi bitmeli bu evin. Yerle bir edilmeli. Bu ev Lord Fyffe'in malıdır, bugün yıkılmasını emretti Lord.»

Ama Sam hazırdı. Kendilerine göre gereçlerle evin içinde ve dışında Yirmi Birler yer almıştı: Madenci kazmaları, delgiler, bir metre seksen santim uzunluğunda dinamit konan deliği toprakla sıkıştırma demiri, o sabah nehirden çıkarılmış birkaç sepet taş ve bir işçi evinde her zaman bulunabilen gereçler: Zincir ve kablo, demir kollar, balyozlar, yontulmuş maden direkleri. Yalnız Yirmi Birler de değildi mevzilenmiş olanlar. Gillon'un paraları boşa gitmemiş, üye toplama işi iyi yürütülmüştü. Pitmungo vadisindeki sekiz yüz madenciden yalnız elli kadarı —herhangi bir şeye imza atmaktan ödleri kopan yaşlılar— katılmamıştı Spor Alanı Derneğine. Gündüz vardiyası bittikten sonra yukarı gelmekle çok aptallık etmişti Bay Brothcock. Herkesten çok onun bilmesi gerekti bunu. Yüzleri ocağın kömür tozuyla maskelenmiş, hiç birinin kimliğini tanımak olanağı bulunmayan yüzden fazla adam onu bekliyordu.

Bay Brothcock'u Gillon karşıladı:

«Şunu iyi bil ki bu benim evim,» dedi. «Kirasını peşin ödedim. İki yıl burada oturmaya hakkım var benim. Bu memlekette bir adamın evi onun kalesidir ve mahkemeden bir arama emri olmadan içeri girilemez.»

Yüz, belki de daha fazla madenci, ellerindeki gereçlerle duvarlara ve kaldırım taşlarına vurmaya başladılar. Havada bir gerginlik sezen ve kendilerini tehlikeye atmak için bir neden görmeyen işçi takımı göze çarpmadan ortadan çekilmeye başladı. Tek başına kalan Brothcock:

«Arama emrine ihtiyacımız yok bizim,» dedi. «Burada yasa, Lord Fyffe'in buyruklarıdır.»

Madencilerin çıkardığı gürültüden yüksek sesle konuşmak zorunda kalan Sam:

«Sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim efendim,» dedi. «Gereclerimizin yüklü olduğu araba az önce yola çıktı.»

Madencilerin gürültüsünden, arabanın Terrace'dan aşağı inerken çıkardığı sesi duymak güçtü; ama hızlanıp, tekerlekler bir tümseye çarptıkça içindeki gereçleri dört bir yana fırlatarak Moncrieff Lane'den geçip daha aşağılara vururken gürültüsünü duymamak olanaksızdı ve sonunda araba herkesi sevindiren gök gürültüsü gibi bir sesle Spor Alanı çevresindeki tahta perdeyi yıkıp Lord Fyffe No. 1'deki kömür kırma yerinin duvarına gömüldü. Brothcock:

«Cameron, sen bir orospu çocuğusun,» diye bağırdı. «Ödeteceğim sana bunu.»

Bay Brothcock'un cesareti hakkında kimsenin bir kuşkusu yoktu, ama akıllılığı su götürürdü. Siyahlıkları içinde kimlikleri belli olmayan sekiz, on madenci; idare amirinin ayaklarını yerden keserek Terrace'dan ve Colliers Walk'tan aşağı taşıdılar. Görenlerin söylediğine göre çok gülünç bir manzaraydı bu. Madenciler onu kırın çevresindeki tahta perdenin parçalanmış yarığından geçirip Lord Fyffe No. 1'in kuyu kafesine koydular ve hiç bir yerde durdurmadan dokuz yüz metre aşağı, kuyunun dibine salıverdiler. Bay Brothcock bir daha Tosh-Mungo Terrace'a çıkmadı.

16

MAGGİE BİR GÜN, BAY OGİLVİE'NİN artık hiç bir şekilde söz konusu olamayacağını iyice anladı.

Çünkü adam ölse ve onlar firmayı satın alsalar bile West Fyffe'deki hiç bir maden sahibi, Cameronlardan ocak gereci satın almayacak, hattâ armağan olarak bile kabul etmeyecekti.

Her şeyin bittiğini düşündü Maggie, her şeyin: Para, iş, buradan kurtulmak rüyası. Gillon şerefini kurtarmak için onun hayallerini yıkmıştı. Düşündükçe daha çok koyuyordu. Bütün uğraşmalar, kafa yormalar, katlanılan sıkıntılar ve cimrilikler. Her şeyden yoksun kalmak, çevrelerindekiler yerken, yememek. Yalanlar: Başkaları yerken, kendileri tatlı sevmiyormuş, ihtiyaç duymuyormuş gibi davranmak. Kendileri Cameron oldukları için; başkaları gibi çaylarına şeker koymak, ekmeklerine tereyağı sürmek gereğini duymuyormuş gibi görünmek. Odadan çok seyrek çıkıyordu. Karanlıkta oturuyor ve kaybını düşünüyordu.

Bay Ogilvie'yi öldürmeyi düşündüğü zamanlar, en mükemmel cinayet planları kurmakla geçirdiği günler olmuş, kendinden korkmuştu. Şimdiyse simsiyah, boş kasalar gördüğü rüyalarından ter içinde uyandığı zamanlar, Gillon'u ölmüş olarak düşünüyor, bu da korkutuyordu onu. Öldürmek istemiyordu, emindi bundan, ama aklı hep bu düşünceye takılıyordu. Baktığı her yerde, sandalyede otururken, başı çorba tasına düşmüş olarak onu ölü görüyordu, ölü; özellikle yatağında. Bir şey yapmak gerektiğini, yoksa korkunç bir şey olacağını biliyordu. Harekete geçmezse çıldıracağını sanıyordu. Bunu bilecek kadar aklı başındaydı henüz.

Evden çıkması kolay olmuştu. Pitmungo'daki herhangi bir kedi gibi hiç gürültü etmeden evin içinde sessizce dolaşabilirdi. Evdeki hiç kimsenin haberi olmadan giyinip sokağa çıkmayı becerdi. Ne ay, ne de yıldız vardı. Güç oluyordu 'Terrace'dan inmek, ama karanlıktan memnundu ve gözleri gittikçe bu karanlığa alışıyordu.

Ocağa ve madencilere ait gereç yığınlarının uluorta oraya buraya bırakılmış olduğu Spor Alanı'nda yürümek güçtü, ama daha ötedeki tambur odasında ışık vardı. Aşağıda adamlar, karanlıklar içinde simsiyah adamlar, vardiya sonu kalan hazırlık ekibi gün sökünce ocağa inecek olanlar için ocağı hazırlıyordu. Bir ses:

«Kim var orada?» diye bağırdı. «Kimsin sen?»

Maggie korkmadı:

«Bir anne,» dedi. «Çocuğum hasta, doktora gidiyorum.»

Adam Maggie'nin, Boneların armağanı o güzel Paisley şalıyla örtülü yüzünü seçemedi; çok yaşlı ve çok yoksul kadınların yaptığı gibi kömür çalmak için yanında bir küfe olup olmadığıyla ilgilendi yalnız.

Ne kolay yalan söylediğini düşündü Maggie. Yalan onun meziyetlerinden biriydi.

İşyerleri arasından geçti. Büyük bir çarkın dönmeye başlamasıyla birden şaşırdı, ama çabuk toparlandı. Harekete geçmekle iyi etmişti. Eski benliğini bulduğunu hissediyor, karanlıkta yürürken o delilik halinden kurtuluyordu.

Aşağımahalle'deki sıraevlerin, zavallı sıraevlerin, Madenciler sıraevlerindeki eski evlerinin altına rastlayan Rotten ve Wet'ten geçti. Ne zamandı o, nereden nereye gelmişler ve nereye varmışlardı? Ama buradan ayrılmadan önce çalışacaklardı, kararlıydı bunda ve su gibi akarak onu deliye döndüren —anlamıştı deliye döndürdüğünü— gümüşlerin akması sona erecekti bu gece.

Kolej kapalıydı, buna sevindi Maggie, ama İşçiler'in Okuma Odası'nda ışık vardı. Selkirk komünist kitaplarını okuyor olmalıydı ya da lambasını söndürmeden sızıp kalmıştı. Alevlerin onun sonu ve alınyazısı olacağını düşündü. Bu alınyazısı, kendi adına yapmaları için başkalarına aşıladığı fikirler, verdiği kitaplar ve gösterdiği doktrinlerle belki böyle bir anda, kendi hayatlarına girdiği anda başlamıştı. Kendisinin yaşamaya korktuğu hayatı onlara yaşattığının nasıl farkına varamamışlardı?

Brumbie'ye giden Aşağı Yol'a vardığı zaman ay bulutların arasından çıktı, ortalık yer yer ışıdı, ötedeki ağaçların karartısı belirdi. Maggie sevindi. Tanrı, yollardaki yalnız kadınların yardımcısı oluyordu.

Yollardaki yalnız kadınlar. Annesi deliydi ve babası hiç bir zaman farkına varmamıştı bu deliliğin. Hiç bir zaman. Belki kendisi bu yüzden sevmiyordu geceyi. Annesi geceleri evden çıkar, gün ışımadan dönmezdi. Ama annesi döndüğü zaman gazyağı ve is kokardı. Elbisesindeki bazı lekelerin de kan olduğundan emindi. Gömülmek üzere yıkadıklarında

bedeninin yara bere içinde olduğunu gördüler ve kimse bir anlam veremedi buna.

Brumbie Hall aydınlıktı. Diledikleri kadar ışık yakabiliyorlardı. Havlamaya alıştırılmış ve zincirle bağlı köpekler vardı. Maggie bu gece onların tilkisi olacaktı.

Küçük tilki dişleri. Gillon'un bu sözlerinden her zaman hoşlanmıştı. Onun erkek olarak hiç bir noksanı olmadığını düşündü. Ne var ki tek bir yolda yürüyeceğine söz vermiş, şimdi bambaşka bir yola sapmıştı. Bunun bedelini ödeyecekti. Maggie hayatını onlara adamıştı, onlarsa şimdi bu hayatı fırlatıp çamura atmayı ve ayakları altında çiğnemeyi seçmişlerdi. Bunun da bedelini ödeyeceklerdi.

Yol üstündeki parça parça sisi, kara nehirden yükselen çizgi çizgi sisi, dağınık ay ışığı içine giren sisi, yol üstündeki ağaç gölgelerinin karanlığını geçti ve Brothcock'un evine geldi. Kapıda duraksamadı. Tokmağı bularak hızlı hızlı vurdu. Tokmak sesinin evin içinde yankılandığını duydu. Sesler yol boyunca uzandı ve köpeklerin havlamasına yol açtı. Kapı açılmayınca yine vurdu Maggie, sonunda bir kadın başı belirdi pencerede.

«Ne istiyorsun? Ne vurup duruyorsun kapıyı?»

«Hemen Bay Brothcock'u görmem gerek.»

«Bay Brothcock uyuyor. Gecenin bu vaktinde gelmek için deli olmalı insan. Git evine şimdi. Yarın sabah gelirsin.»

«Bayan Cameron'un geldiğini haber ver ona ve acele olduğunu söyle. Durma git, yoksa onu uyandırıncaya kadar vururum kapıyı.»

Tokmağı kavradığı sırada da Brothcock pencereye geldi.

«Ne istiyorsun Tanrı aşkına?»

«Sarı-köpek kağıtlarını imzalamak istiyorum.»

Maggie olduğu yerden bile onun yüzünün bir tuhaf olduğunu, uyku sersemliğini üstünden atamamış olmakla birlikte tahmin ettiği gibi ilgilendiğini gördü.

«Ne demek istiyorsun imzalamak istemekle? Ne biçim dalga bu?»

«Dalga malga değil. İmzalamak istiyorum. Ben çocukların anası ve yasal vasileriyim. Yirmi bir yaşına gelmeden önce hiç bir sözleşme ya da anlaşma imzalayamazlar. Ama ben onların yerine imzalayabilirim.»

«Onları istemiyoruz biz. O orospu çocuklarını madenlerimizde istemiyoruz.»

«İstiyorsunuz, biliyorum. Pitmungo'daki herkesten çok onları istiyorsunuz.»

«Bekle bir dakika.»

Maggie içeride mırıltılar, sesler duydu. Sonra bir ışık yandı. Daha sonra da kapı açıldı ve Bay Brothcock ona içeri girmesini söyledi:

«Dediklerini bir tekrarla bakayım hele,» dedi.

Akla yakındı bu. Rob Roy Cameron'un, Sam Cameron'un, Gillon dışındaki bütün Cameronların sarı-köpek kağıdını imzaladıkları öğrenilince ne hale gelecekti Yirmi Birler?

Bu imza işi birçok kişinin anlayamayacağı ya da anlamak isteyeceği teknik bir meseleydi elbette. Gerçek şuydu ki, Cameron adları Karşılıklı Güven Sözleşmesi'nde yer alacak, «Amaç»ın hep düzenbazlık, yalan, kendini pahalıya satmak olduğu ortaya çıkacak, birçok kimse sırf günahının kefaretinden kurtulmak için buna inanmaya can atacaktı.

Ev yağ kokuyordu. Ocak yağla kaplıydı sanki. Brothcock'un sırtındaki sabahlık yağ lekeleri içindeydi. Sabahlığın altına bir şey giymemişti ve üstteki açıklıktan kıllı göğsü, alttakinden de erkeklik organlarının bir kısmı görünüyordu.

«Onların çalışmasını istiyorum,» dedi Maggie. «Başkaları ocaklardayken, onların evde yan gelip yatmaları hoşuma gitmiyor. Kasamdaki gümüşleri ve hayatımı çalıyorlar.»

Brothcock onun ne demek istediğini anlamadı, ama lambayı alıp öbür odaya geçti, Maggie'yi karanlıkta bıraktı. Evde fare vardı. Maggie onların ocağın tuğlalarındaki yağları yaladıklarını duyuyordu. Bu evde yaşayanların birer domuz olduğunu düşündü ve bekledi. Onu yerinden sıçratarak ayağının üstünden bir fare geçti.

Domuzlarla işbirliği yaptığını düşündü, ama üstünde durmadı. Böyleydi bu işler. Brothcock bir domuzdu, ama önemi yoktu, kağıtların imzalanması onunla olacaktı. Adam geri döndü ve dönmesiyle birlikte fareler de geldikleri gibi çabucak savuştular.

«Biz buna Karşılıklı Güven Sözleşmesi diyoruz, Bayan Cameron; sarı-köpek kâğıdı değil.»

Yeniden küt diye oturduğu zaman eskisinden daha çok ortaya çıktı çıplak bedeni. Bu halin Brothcock (horoz çorbası) adına ne kadar uygun düştüğünü düşündü Maggie. İdare âmiri:

«Bu işler için hiç de uygun bir saat değil bu, ama Tanrının işine akıl, sır ermez,» dedi.

Bu durum nedense pek gülünç gelmiş olmalı ki kendisine, yürekten bir erkek kahkahasıyla gülmeye başladı.

«Yazı yazmasını bilir misin?»

«Heya,» dedi Maggie. «Bilirim.»

«Çoğu bilmez de.»

Brumbie Hall'deki çayı hatırlayarak yeniden güldü:

«Kocan ne diyor bu meseleye?»

«Kocamın haberi yok. Yoksa gece vakti neden geleyim buraya?»

Senin farelerin gibi demek istedi, ama sustu.

«Eteklik pek de yakışmıştı,» dedi Brothcock alaycı alaycı. «Kendisini bir şey sanıp maskarası oldu herkesin. Ayakkabı meselesini duymuşsundur elbette. Neyse, söyle bakayım adları.»

«Rob Roy Cameron.»

Brothcock ağır ağır bu adı yazdı.

«Bir madenci için güzel bir ad bu. Yüksek düşünceli bir kadınsın sen Bayan Cameron, yüksek düşünceli.»

«Andrew Drum Cameron.»

Kalem cızırdadı. Fareler yine görünmeye başlamıştı, dayanılır gibi değildi yağlar.

«Samuel Sutherland Cameron.»

«Bir ğün başı derde girecek birisi var bunların içinde. Açıkgöz katırın biri, küçük kardeşi gibi.»

Farelerden biri, yanmayan ocağın külleri içinde arka ayaklarının üstüne oturmuş, kirli bir tavanın dibini yalıyordu. Yağı yalarken dilini bir yandan da dengesini sağlamak için kullanan farenin çok akıllı olduğunu düşündü Maggie.

«Öldü o,» dedi. «Anlıyor musun?»

Brothcock bir şey anlamadı.

«Jemmie Cameron öldü.»

«Ötekinin adını söyle öyleyse.»

«Jemmie.»

«Yetmez bu. Bütün adını söyle.»

İdare âmiri sabırsızlanıyordu.

«James Drum Cameron.»

Maggie kalkmış, Bay Brothcock'u tedirgin eden bir biçimde loş odada dolaşmaya başlamıştı.

«Öldü o, anlıyor musun?» dedi. «Öldüğü için onun kağıdını imzalayamam.»

Bayan Brothcock üst kattan inmiş, merdiven altında duruyordu.

«Bir şeyi var bu kadının,» diye seslendi kocasına. «Dikkat et. Uzak dur ondan. Delirmiş bu.»

«Bu yağların içinde ne işim var benim?»

Brothcock'un önünde durdu:

«Oğullarımdan birinin, başına dikkat etmeni söylediği günü hatırlıyor musun?»

Adamın başına indirmek üzere bir ateş karıştırma demiri, bir kömür küreği arandı bakışlarıyla. Bulduğu zamansa çok geç kalmıştı. Bay Brothcock onun kolunu tutarak kıvırdı. Kolunun kırılacak gibi olduğunu gören Maggie ateş karıştırma demirini elinden bıraktı. Kolunun acısı ve taş döşemeye düşen demirin gürültüsü aklını başına getirdi. Çevresini yeniden seçmeye başladı.

«Size vurmak mı istedim?»

«O fırsatı bulamadın.»

«İsteyerek yapmadım bunu. Size teşekkür etmek isterdim. Bana bir şey öğrettiniz.»

Bayan Brothcock sokak kapısının yanına giderek açtı:

«Kapı,» dedi. «Kapı burada.»

«Heya, görüyorum,» dedi Maggie, Bayan Brothcock'a. «Anormal bir ana nedir bilir misin sen? Hiç çocuğun oldu mu senin?»

Bayan Brothcock cevap vermedi. Pitmungo'da herkes bilirdi onun çocuklarını.

«Sana şu kadar söyleyeyim. Sen onlara, benim kendi çocuklarıma olduğumdan daha iyi bir ana oldun ve burada farelerle, yağlarla, kocan gibi bir domuzla yaşıyorsun.»

«Çıldırmışsın sen,» dedi Bay Brothcock ona. «Biliyor musun bunu?»

Maggie'nin farkettiği gibi düşmanca söylememişti bunu, bir gerçeği dile getirmişti.

«Çok hastasın sen, bir tehlikesin, Doktor Gowrie'ye söyleyeyim de seni bir yere yatırsın.»

«Hayır, geçer,» dedi Maggie. «Hepsi geçer şimdi.»

Bir yerlere gittiğini —aklının ve ruhunun, her neyse,— henüz iyice kendini toparlayamadığını biliyordu. «Domuz»

kelimesini kullanmak istememişti, doğru olmazdı bu, ama ağzından çıkıvermişti işte. Yumurta kırar gibi kafasını kırmak istemişti onun, bunu istemişti, ama hırsı geçmişti artık. Hayaller görmüştü. Oda gözlerinin önünden silinmişti. İşte gene öyle oluyordu.

«Yumurta kırar gibi kırmak istedim kafanı,» dedi. «Böyle düşündüğüm için utanıyorum, özür dilerim.»

Brothcock bir şey demedi. Bayan Brothcock hâlâ korkuyordu ondan. Maggie gene o korkutucu bakışlarla bakmış olmalıydı ki, Bay Brothcock elindeki kağıtları hışırdattı.

«Heya, gidiyorum.»

Sanki odada, yanındaymış gibi babasının sesini, Gillon'u bulmak üzere Strathnairn'e giderken onun kendisine söylediği son sözleri duyar gibi oldu. İlk kez başına geliyordu bu:

«Özünü inkar etme. Sonunda bir o kalır elinde. »

Bu kadar basit ve açık. Şimdi anlıyordu babasının ne demek istediğini.

«Bunları imzalayacak mısın?» dedi Brothcock.

Maggie ilk kez görüyormuş gibi kağıtlara baktı ve ne olduklarını güçlükle hatırladı. Bunları imzalayacağımı düşünmek için ne kadar budala olmalı bu adam diye aklından geçirdi.

«Sen bu odada benimle birlikte miydin? Ben gelmiş olsam da, olmasam da sen bu odadaydın. Bu gibi kağıtları imzalamak isteyebileceğimi sana düşündüren ne oldu Tanrı aşkına? Hayır, biz böyle kağıtlar imzalamak istemiyoruz.»

«Delirmiş bu,» dedi Bayan Brothcock. «Dikkat et ona Hamish.»

«Delirmişsin sen,» dedi Brothcock, Maggie'ye.

«İdim,» dedi Maggie. «Delirmiştim.»

Bilinci tam anlamıyla yerine gelmemişti, ama bu haliyle bile farkındaydı bunun. Buhran devam ettiği sürece umursamamıştı nasıl olduğunu, çünkü en kötü dönemin geçtiğini ve yavaş yavaş bilincinin yerine geldiğini farketmişti. Gillon'un tedirgin olmasına gerek yoktu artık yatağında. Onu tedirgin edecek şey geçmişti. Bayan Brothcock, kendisinin yanında durmasını gerektirmeyecek biçimde kapıyı açmıştı. Pitmungolular deliliğin bulaşıcı olduğunu sanırlardı.

«Sen gerçek bir anasın,» dedi ona Maggie. «Bir de beni düşün. Beş, on kuruş için az daha ölü oğlumun şerefini sata-

caktım. Hayır, gerçek değil bu dediğim. Bir kez beni üzdüğü için ödeşmek istedim onunla. Ne delilik, değil mi?»

Kapıdan çıktı ve tam Bayan Brothcock kapatmak için koştuğu sırada geri döndü. Kadın güç saklandı kocasının ardına.

«Şalım,» dedi Maggie. «Bazıları şapkalarını unutur, ama ben şalımı unutmam.»

«Hiç de aklı başında bir halin yok, biliyor musun?» dedi Bay Brothcock.

«Olabilir, ama düzeleceğim. Hem sana bir şey söyleyeyim mi, Bay Brothcock? Bu gövdeye göre çok küçük seninki. Evde bunun çok daha iyisini görüyorum ben.»

O zaman kızdı Bay Brothcock.

Birkaç hafta önce Jemmie'de olduğu gibi bütün ev halkı onu arıyordu. Ne gariptir ki kıra çıkmamışlar, içgüdüyle nehre inmişlerdi. Eğer Maggie kendisine bir kötülük ettiyse, bunun ancak suyla olacağını biliyorlardı. Onu bulan Rob Roy oldu. Çünkü Maggie, Brumbie'den döndüğü sırada Rob da yeniden Aşağımahalle'ye inmiş ve Aşağı Yol boyunca epey uzaklaşmıştı.

«Oh anne, seni çok merak ettik.»

«Heya, haklısınız merak etmekte. Daha iyiyim galiba.»

«İyi görünüyorsun.»

«Daha iyiyim. Bir ara hastaydım galiba.»

«Hastaydın evet. Başka türlü bir hastalık.»

«Aklımı mı yitirmiştim?»

«Onun gibi bir şey. Bir süre için.»

Ona bir şey söylemek istedi Maggie; eğer birisine açılırsa, kafasının ve ruhunun bu korkunç bunalımı biraz azalacak sanıyordu. «Jemmie'yi bir kez bile öpmedim, bir kez bile ona sarılmadım.» Ama bir türlü söyleyemiyordu. Böyle şeylerin söylenebileceği yabancı birisi olsaydı da gidip ona söyleseydi, bu korkunç bunalımdan kurtulabilecekti.

«Ben evden bu yüzden ayrıldım,» dedi Rob. «Bir şeyler olacağından korkuyordum.»

«Anlıyorum. Ama bitti artık hepsi.»

«Jem'i de birlikte götürdü ama. Çok pahalıya mal oldu.»

Rob böyle demekle, anasını utandıran ikinci tele parmak

basmış oldu. Jem'in ölümü, tahmin ettiğinden çok fazla etkilemişti Maggie'yi ve çevresinde olup bitenlere rağmen duygulanabileceğini görmesi sevindirmişti onu. Ama biliyordu ki, kendisini umutsuzluğun eşiğine sürüklemiş olan şey gümüşlerin harcanmasıydı; Jem değil, kasa.

Bunu da söylemek istedi. Rob anlayacaktı. Bütün çocukları içinde en anlayışlı olanı, olup bitenleri dikkatle izleyeni Rob'du. Zaman zaman ona kızması hep bu yüzdendi. Rob her şeyi biliyordu.

Lady Jane ocağı boyunca yukarı çıkıyorlardı. Maggie ocakların karalığını ve pisliğini unutmuştu. Aldatıcı şafak sökmüştü. Görünen her şey gri, ıslak ve karaydı. Yirmi yıldan fazla bir süre erkeğini, şimdi onun boşaltmakta olduğu kutuyu doldurabilmek için bu ocağın içine salmıştı. Ne de olsa Gillon'un gümüşleriydi bunlar.

«Eve gelmeni istiyorum senin,» dedi Rob Roy'a. «Buralarda tek başına yaşaman doğru değil.»

«Öteberim var.»

«Arabayı yollar aldırırız.»

Rob Roy düşündü. Anasına baktı. Bir değişme vardı, biliyordu. Artık kötü bir şey olmayacaktı.

«Olur,» dedi. «Gelirim.»

«Bugün gel ama. Olur mu, Rob?»

«Heya, bugün. Üşüyorsun sen.»

Maggie titriyordu. Üşümemişti, ama neden titrediğini bilmiyordu.

«Birini yitirdim, şimdi ötekini geri istiyorum,» dedi. «Bunu anlayabiliyor musun? Bencillik mi acaba bu Rob?»

Rob gülümsedi.

«Heya, elbette. Bütün analar öyle herhalde.»

Maggie'nin duyup duymadığım bilmiyordu.

«Çünkü birbirimize destek olmalıyız şimdi,» dedi Maggie.

«Evet.»

«Çünkü başka bir şeyimiz kalmadı. Yalnız bizleriz geride kalan.»

Oğlunun elini tuttu. Daha önce hiç yapmamıştı bunu.

Colliers Walk'ı çıktılar. Sıraevlerin üstünden sis kalkmaya başlıyor, kasaba canlanıyordu. Rob kendisini, o güne kadar hiç olmadığı biçimde yakın duydu anasına. Maggie hâlâ biraz uzaktı —biliyordu Rob— ama arası kapanmayacak

bir uzaklık değildi bu. Bir şey olmuştu ve bu olan onların yararınaydı. Göz ucuyla anasına baktı ve onun yüzünün çok uzun bir süreden beri ilk kez sakin olduğunu gördü. Onun, yapamadığı bir şeyi yapacağı, yani uyuyabileceği, uzun uzun uyuyabileceği, uyandığı zaman da daha iyi kalkacağı gibi bir duygu vardı içinde. Yolda teker teker ötekilerle buluşmaya başladılar. Hiç biri ne bir şey sordu, ne de bir şey söyledi analarına. Kadının aklı başka bir yerdeydi, ama bunun kötü olmadığını, en kötünün geçmekte olduğunu ya da geçtiğini biliyorlardı şimdi.

Maggie; Jem ve kasa hakkında kimseye bir şey söylememeye; bunların, gizlice taşıyacağı, gene sapıtmak üzere olduğunu anladığı zaman baş vuracağı, Gillon'un o gece kalbini parçalarcasına, beynini çıkarırcasına çekip boynundan koparacağı anahtarın yerine koyacağı birer uyarma madalyası olmasına karar verdi. Kalbinin ve başının, ikisinin de geçeceğini biliyordu. Böylesi belki de daha iyi olmuştu. Zaman gösterecekti.

Bütün Cameronların hep birlikte tepeye doğru çıkmaları biraz şaşırtıcı oldu, çünkü madenciler aşağıya, işbaşı yapmaya iniyorlar ve Cameronların yüzlerine bakmaya utaniyorlardı. Maggie:

«Merhaba deyin onlara, selam verin, bırakın artık yakalarını,» dedi oğullarına. «Kağıtları imzalamış olsalar bile iyi insanlardır onlar. Herkes Cameron olamaz.»

17

CAMERON - FARQUHAR DURUŞMASI, Cameronların ve Pitmungo halkının hayallerinden bile geçiremeyecekleri bir yol izledi.

Fyffe Lord'u adi bir cani gibi getirilmedi kontluk yüksek memurunun yargıçlık ettiği mahkemeye. Onu, şirketin Cowdenbeath'deki satış bürosu avukatı, dava metnini ancak

duruşma sabahı incelemiş olan James Riddell adında küçük bir memur temsil etti.

Bay Riddel, Gillon'a:

«Mahkeme dışında bir anlaşmaya varıp bizi bütün bu sıkıcı işlerden kurtarmak istemez misin?» dedi. «Sana elli İngiliz lirası verip masrafları karşılayacağız. Yargıç Finletter'in hükmedeceğinden daha çoktur bu, inan.»

«Ben mahkemeyi tercih ederim,» dedi Gillon. «Adaletin yerine getirildiğini ve bir örnek teşkil ettiğini görmek istiyorum.»

«Sen madenci olacağına avukat olmalıydın,» dedi Bay Riddell.

Yargıç Finletter içmişti. Mahkeme salonunu alkol kokusu bürüdü. Yargıç, içmesini duruşma sırasında da sürdürdü. Bardak da, sürahi de koyu renk camdandı. O bakımdan ne içildiği belli olmuyor, sadece tahmin ediliyordu. Ama mahkeme salonu, gündeliklerin ödendiği gecelerdeki Kolej gibi kokuyordu. Gillon üzgündü. Bay MacDonald duruşmaya gelmemişti. Mahkeme koridorunda çırpınıp duruyordu:

«Avukatım, aman Tanrım, Bay MacDonald nerede? Nasıl yalnız bırakır beni?»

Mübaşire sordu, sonra hafifçe gülümseyen Bay Riddell'e sordu, daha sonra da kendisiyle birlikte Pitmungo'dan gelmiş olanlarla Cowdenbeath sokaklarına çıkarak Bay MacDonald'ı aramaya başladılar.

«Onun geleceğine gerçekten inanıyor muydun?» diye sordu Bay Selkirk.

«Heya, elbette,» dedi Gillon.

«Onun umurunda mı senin alacağın tazminat? Öğreneceğin daha çok şey var senin.»

Gillon şaşırdı.

«Dayanışma bozulduktan sonra sana ihtiyaçları kalmadı artık.»

Gillon mahkeme salonuna döndüğünde duruşması için çağrı yapılıyordu.

«Benim avukatım yok efendim,» dedi.

«Kraliçenin İngilizcesini konuşabiliyorsun, değil mi?»

«Evet efendim.»

«O zaman sen de avukat sayılırsın. Anlat bakalım, nasıl oldu bu iş?»

Gillon anlatmaya başladı:

«Ben bacamda...»

«Madenci değil misin sen?»

«Biz çalıştığımız yere baca ya da bölme deriz efendim.»

«Sen bölme de. Karıştırmayalım işi. Su...»

Gillon en ince ayrıntılarıyla, kazmanın nasıl kömür duvarından geçip omuzuna gömüldüğünü anlattı. Konuyla ilgilenen yargıç:

«Oldukça korkunç bir şey bu,» dedi.

İnsanın başına tavanın çökmesinden pek farklı değil diye de dikkati çekti.

Çağırılan Bay Brothcock, Gillon'un o bölmede olmaması gerektiğini savunmaya çalıştı. Yargıç:

«Neden?» diye sordu. «Orada olmamasını gerektiren nedenleri kanıtlayacak deliller var mı elinde?»

«Hayır efendim, kesin bir delilim yok. Ocağın idare âmiri olarak durumu bilirim de.»

Mahkeme salonundaki Cameronlar, Bay Selkirk, Cowdenbeath'e gelmiş olan bazı Yirmi Birler kahkahayı bastılar. Gülmekte, hep bir ağızdan gülmekte inkar edilemeyecek bir gerçeği belirtme hali vardır.

«O günden önce son ne zaman inmiştin ocağa?» diye sordu Yargıç.

Ne akıllıca, işin ruhuna inen ne doğru bir soru diye düşündü Gillon. Bir yasalar memleketinde adaletin yürüyüş biçiminden yüreklendi.

«Efendim,» dedi Brothcock. «Efendim...»

«Unutmayın,» dedi Yargıç. «Mahkemede yalancı şahitliğin cezasını unutmayın. Eğer bilmiyorsanız katip size okusun.»

Okudular. Beş yıl hapis ya da beş yüz İngiliz lirası para cezası.

«Görevim her gün ocağa inmemi gerektirmez. Sayın Yargıç.»

Yine kahkahalar duyuldu. Yargıç, ortaya söyler gibi:

«Onlara gülmemelerini söyleyebilirim,» dedi. «Ama bu kahkahaların bir değeri var. Ne zaman?»

Brothcock'un suratı hırstan kıpkırmızı oldu. Parmağını şakağına dayadı ve mahkeme salonunun tavanına baktı. Yargıç:

«Anladığıma göre ocaklarla pek ilginiz yok,» dedi.

«Sayın Yargıcım,» dedi Bay Riddell. «İnsanın beden yapısı böyle... böyle...»

«Domuz gibi olursa,» dedi Selkirk.

«İtiraz ediyorum Sayın Yargıcım.»

«İtirazınız kabul edilmiştir. Nasıl bir beden yapısı? Daha iyi bir kelime düşünebiliyor musunuz?»

Ağır kelimesi üzerinde anlaştılar. Brothcock:

«Yirmi yıl önce,» dedi.

«Kaç madenciniz var?»

«Sekiz yüz kadar efendim.»

«Bunların hepsinin yeraltında her zaman nerede olduklarını bilir misiniz?»

«Evet efendim.»

«Su ver,» dedi Yargıç, katibe.

Bir iki dakika sonra bir bölmenin temizlenmesi ve kömür duvarından öbür bölmeye geçme konusu ele alındı. Madenci öbür bölmeye gidiyor, boş olup olmadığına bakıyor, parçalanacak duvara bir işaret koyuyor, sonra geri dönüp duvardan parça çıkararak öbür bölmeye geçiyordu. Davalı yerinde şimdi Elphinstone vardı. Yargıç ona sordu:

«Öbür bölmeyi kontrol ettiniz mi?»

«Oh, hayır efendim, kontrol etmedik efendim, hiç bir şekilde.»

«Bir 'hayır' yeter. Parça çıkardınız mı?»

«Hayır çıkarmadık. Duvarı yıkmaktan söz edildi. Ben yıkacaktım —oh Tanrı'm, korkunç bir şeydi bu,— kazmam duvarı delip bu zavallı adamın omuzuna saplandı. Elbette ben, hemen...»

Yargıç, Gillon'a:

«Üst yanını dinlemek ister misin?» diye sordu.

«Hayır efendim, unutmayı tercih ederim.»

«Siz çıkabilirsiniz efendim.»

«Çıkabilir miyim? Ben mi? Bu kadar mıydı? Edinburgh'dan buraya bunun... bunun için mi geldim?»

«Yapacağınızı yapmışsınız, yetmez mi?»

Elphinstone dışarı çıkmak üzere sıralar arasından yürürken Gillon'a:

«Çok üzgünüm,» dedi. «Ne kadar üzgün olduğumu anlatamam sana. Bir daha ocağa inmek mi? Tanrı göstermesin.»

Yargıç Gillon'a:

«Ne kadar tazminat istiyorsun?» diye sordu.

«Dört yüz İngiliz lirası efendim.»

«Gülünç» dedi Riddell.

«Onlar kaça anlaşmak istediler?»

«Kırk İngiliz lirası efendim.»

«Gülünç,» dedi Yargıç.

«Daha bu sabah elli teklif ettik, Sayın Yargıç,» dedi Riddell.

«Suçlu olduğunuzu kabul ediyorsunuz demek?» Odaya geçin.»

Gillon'a gömleğini çıkarttırdılar. Yaraya ve sakatlanmış kola baktılar. Gillon:

«Para önemli efendim,» dedi. «Ama benim istediğim, bir insanın, gördüğü zarar için dava açabilme hakkını ve tazminatını patronun keyfine göre değil yasalara göre alabileceğini göstermek.»

«Hımmm. Sen bir avukatsın. Korkunç bir görünüşü var bu yaranın. O siyahlıklar ne yaradaki?»

«Kanı durdurmak için yaraya kömür tozu basarlar efendim.»

«Of of of. Su! İnsanlar ne diye direnirler ocağa inmekte bilmem ki.»

«Açlık iyi bir öğretmendir Sayın Yargıcım.»

Bu söz Yargıç'ın hoşuna gitti ve mahkeme salonuna döndüler. Yargıç:

«Düşüncelerini iyi dile getirdin,» dedi. «Bir madenci olarak düşüncelerini iyi dile getiriyorsun. Çoğu buraya gelir ve kem küm edip durur. Dertleri nedir, ne isterler bir türlü anlaşılmaz. Sen tezini savundun.»

«Bir de sarı-köpek sözleşmesi var efendim.»

Yargıç'ın yorgun ve üzgün bir hali vardı. Brothcock'u yargıç kürsüsünün önüne çağırdı. İdare amirinin durmadan başını sallayarak «evet efendim» dediğini duydular. Brothcock sonra dönüp dışarı çıktı.

«O da bitti,» dedi Yargıç. «O sarı-köpek meselesi de bitti. Neredendin sen, bir daha söyle bakayım.»

«Pitmungo'dan efendim.»

«Ben hiç gitmedim oraya. İskoçya'nın kara çukuru orası olmalı. Tazminat yüz kırk İngiliz lirası.»

Mahkeme salonundakiler derin bir soluk aldılar. En iyimserliğinin bile umulduğundan fazlaydı bu. Riddell:

«Kararı temyiz etmek niyetinde olduğumu bildirmek isterim, Sayın Yargıç'ım,» dedi.

«Temyiz mi? Neyi temyiz edeceksiniz? Bu mahkemeye başka bir dava getirip kazanmak istiyor musunuz?»

«Evet Sayın Yargıç'ım.»

«O zaman sizin yerinizde olsam davacının çekini hazırlar ve temyiz etmeyi de aklımdan çıkarırım. Temyizi sevmem ben.»

Kırmızı yüzlü bir kimseye göre çok tatlı bir gülümsemeyle ekledi:

«Ben su severim. Su!»

Katip koşarak geldi.

Kalabalık, mahkeme salonunu boşaltmaya başladı. Yargıç ortadan:

«Pitmungo,» dedi. «Sevmedim bu adı. Ey Tanrım, kimbilir ne felaket bir yerdir. Kim var sırada?»

18

MAHKEMEDEN SONRA HİÇ BİR YOL kalmadı buradan gitmekten gayri. Bu muhakkaktı. Örnek teşkil edilmişti. Şimdi bunun bedelini ödeyeceklerdi. Yasa, madencinin ocağa dönmesini sağlayabilirdi, ama orada yapacağı işin niteliğini değil. Yaşanmaya değmez bir hayat olabilirdi bu. Gitme vakti gelmişti.

Andrew, biletleri alması için Glasgow'a gönderildi. Tam ona göre bir işti bu. İnsanın içi rahat olurdu. En iyi gemide, yatılacak en iyi yerleri, en uygun şartlarla onun sağlayabileceğinden herkes emindi. Sonra İskoçya'ya hoşça kal denecekti. Cameronlar için artık bir gelecek yoktu orada.

Gitme vakti gelmişti. At ve araba hâlâ duruyordu. Glasgow'a vardıkları zaman orada satacaktı onları Andrew. Götürebilecekleri şeyleri arabaya yükledikleri zaman, bütün o yıllardan elde kalanın azlığı şaşırtıcı olacaktı. Gitmek için bundan daha iyi bir neden olur muydu? Yitirecekleri ne vardı?

Geride bırakacakları da neydi sanki? Bir masa, bir kap dolabı, hiç de rahat olmayan birkaç yatak. Satın alamayacakları bir ev, Jemmie'nin çıplak yattığı ve hızla çürüdüğü mezarlıktaki toprak parçası. İki ailenin ortaklaşa yüz yıla yakın bir süre yeraltında çalışıp, Andrew'nün hesaplarına göre Pitmungo'dan Calcütta'ya bir tünel açarak, ya da Londra kentini üç gün üç gece aydınlatacak kadar kömür kazdıktan sonra elde hiç bir şey kalmamıştı hemen hemen.

Birisinin yitirilen gençliği, başka birisinin yitirilen hayatı, bir de birisinin yitirilen aşkı dışında üzüntü duyulacak, göz yaşı dökülecek hiç bir şey.

Tek üzüldükleri ve davranışlarını dikkatle izledikleri Sam'dı. Yerine getirmesi gereken verilmiş sözleri vardı. O korkutucu karamsarlık yeniden gelmişti üstüne. Ama Sam plan yaparken derin derin düşünen Andrew'di. Amerika için biletleri alıp Glasgow'dan döndüğünden beri, uğrayacağı kayıp gittikçe dayanılmaz bir hal almaya başlamıştı. Kendilerini ebediyen İskoçya'dan alıp götürecek geminin tahta güvertelerine ayak basmış olduğu için ayrılık duygusu en çok onda kendini gösteriyordu. Ne kadar gerçekçi olmaya çalışırlarsa çalışsınlar, ayrılık ötekiler için hâlâ bir hayalden öteye geçemiyordu. Andrew için bu bir gerçek ve bir sondu. Arabayı yükleyecekleri günden önceki pazar akşamı sebze çorbalarını içip ekmeklerini yedikten sonra —çok budalaca bir şey yaptığının bilinci içinde, ama hayatında ilk kez olarak umursamadan— kızıyla konuşmak için Walter Bone'dan izin istemek üzere onların evine gitti.

«İzin senin,» dedi Bay Bone. «Her zaman da konuşabilirsin, ama bilmem o seninle konuşmak isteyecek mi?»

Ama kız istedi ve Terrace boyunca yürüyüp, ağaçların arasından bile Pitmungo'yu görebilecekleri fidanlığa çıktılar. Yürüdükleri süre konuşmadılar, durdukları zaman da Andrew lafa nasıl başlayacağına hâlâ karar verememişti. Kız sabırlıydı. Bir şey söylemeye zorlanmıyordu Andrew. Sonunda kendisini konuya götürecek bir yol buldu. Pitmungo tepelerinin kara yamaçlarını ve kasvetli sıraevleri işaret ederek:

«Bunlar yeterli mi senin için,» diye sordu.

Aynı şeyi anası da sık sık söylerdi.

«Heya, yeterli,» dedi kız, ama onun ne demek istediğini anlamamıştı.

«Burada büyümek, yaşamak ve burada ölmek? Daha iyi hiç bir şey istememek?»

«Daha iyi bir şey isterdim galiba, bilmem ki, hiç düşünmedim. Ne söylemek istiyorsun sen?»

«Söylemek istediğim... geveleyip durduğum. Of!..»

Ceketinin cebinden, kırmızı «NEW YORK» yazısının altında, okyanus seferi yapan koca bir gemi resmi bulunan bir vapur bileti çıkardı. Alyson bileti inceledi:

«Ne kadar güzel.»

Bileti Andrew'e geri verdi, ama o almadı.

«Senin bu,» dedi.

Sonra eklemek gereğini duydu:

«Eğer istersen.»

«Eğer istersem benim ne demek?»

«Ne söyledimse.»

«Ne **söyledin** peki?»

«Bileti alabileceğini söyledim. İstersen senin olabilir dedim.»

«Neden ama?»

Gerçekten şaşırmıştı kız.

«İnsan neden yapsın böyle bir şey?»

Andrew bu soruyu en iyi nasıl cevaplayacağını düşündü:

«Çünkü o insan senin kendisiyle birlikte Amerika'ya gitmeni istiyor,» dedi.

«Kim o?»

«Oh Alyson. **Ben**.»

Kız gülmeye başladı. Nazik bir kızdı ve gülmek istememişti, ama olmuştu bir kez. Andrew kıpkırmızı kesildi, ne yapacağını bilemeden donup kaldı.

«Neden istiyorsun bunu?»

Andrew söylemek istedi, ama kelimeler gülünç bir **hal** aldı ağzında. **Çünkü seni seviyorum.** Sonunda söyledi ve söylerken, korktuğu gibi bir hal aldı kelimeler. Ne var ki kız duymuş, bu gülünçlük, istemeden yine gülmek zorunda bırakmıştı onu.

«Oh Andrew, sen beni sevmiyorsun. Gerçekten sevmiyorsun. O sırrı söylemedin bana, hayır, senin için önce ailen geliyor. Beni sevmiş olsaydın söylerdin Andrew, ama yeterince sevmedin, bunu sen de biliyorsun. Beni gerçekten sevseydin, babamdan izin almazdın sevdiğini söylemek için. Düpedüz söylerdin.»

Seviyorum, ama sen bilmiyorsun, seviyorum, diye içinden geçirdi Andrew.

«Amerika'ya gitmem için bir biletle beni kandırmaya çalışmazdın, Andrew. Bana aşkınla sahip olabilirdin. New York biletiyle değil.»

«Seni kandırmaya çalışmadım,» dedi Andrew.

Bunu bağırarak söylemişti. Kız onun sakinleşmesini bekledi. Vadi ışıklanıyordu. Bu ışıklar bazan iç ısıtıcı ve keyifli görünürdü, ama şimdi dumanlı vadide kirli birer portakal renginleydi.

Lord Fyffe No: 1'deki tambur dönüyor, aşağı bir kafes indiriyordu. Andrew bu durumda bir gariplik sezdi. Pazar geceleri kafes indirilmezdi ocağa. Birisi gizlice iniyor olmalıydı. Tambur çok yavaş, hiç ses çıkarmadan dönüyor, kafes kayıp gidiyordu aşağı doğru. Dikkatli bakılmazsa döndüğü bile görülmeyecekti tamburun. Andrew korktu, ama yapabileceği hiç bir şey yoktu.

Fidanlıkta azıcık yürüdüler. Andrew; Sam'ın yapmakta olduğu şeyin korkusundan ya da Alyson'u yitirdiği için ağlayacağından çekiniyordu ama gözlerinden yaş gelmedi.

Sık yapraklı elma ağaçlarının altındaki karanlığa girdikleri ve gölgeler yüzünü gizlediği zaman:

«Ama biliyorsun,» dedi Andrew.

«Neyi?»

«Seni sevdiğimi.»

«Görüyor musun Andrew? Ne kadar güç söylüyorsun bunu. Kimseyi sevemezsin demiyorum sana. Aileni ve Sarah'ı evet. Jemmie'yi de elbette. Ne düşünüyorum biliyor musun?»

Elini Andrew'in elinden çekti:

«Sen bir Cameron'dan başka kimseyi gerçekten sevemezsin.»

Oturduğu yerden kalktı. Karanlıkta onun yüzünü göremeyen Andrew, Alyson'un:

«Hayır, ben senin gibi birisiyle evlenemem,» diyen sesini duydu.

Genç kız bu sözlerle bir gerçeği belirtmek istemişti. Onu kırmak değil.

«Artık ben dönüyorum. Öpmek ister misin beni?»

«Jemmie'nin ölürken söylediği sözleri hatırlattın bana. Hiç bir kızı öpmemişti ve bunun ne biçim bir şey olduğunu merak ediyordu.»

«İstemiyorsan zararı yok.»

«Galiba istemiyorum. Güzel bir şey olmaz bu şimdi.»

Alyson ağaçların örtüsü dışında duruyor, Andrew onun ne kadar güzel olduğunu yeniden görebiliyordu. Kızın haklı olabileceğini düşündü, onu bu yüzden istemişti, Pitmungo'daki en güzel şey olduğu için.

«Hoşça kal öyleyse Andrew,» dedi Alyson. «Amerika'da talihin açık olsun.»

Ve patika boyunca sırtı inmeye başladı.

«Seni hiç bir zaman unutmayacağım, Alyson.»

«Ben de seni,» dedi Alyson.

Kız gidinceye kadar kımıldamadan oturdu Andrew. Dünyada en çok istediği şeyin Jemmie'yle yer değiştirmek olduğunu düşünerek fidanlıkta kaldı, sonra kalktı, birden cebine vurdu ve bilet kartonunun sertliğini duyunca rahat bir soluk aldı. Bone'lerin evine giderek bileti geri istemek çok ayıp olurdu.

Gece yarısından çok sonra fidanlıktan çıkarak Terrace'a indi. Gürültü etmeden eve girip üst kata çıktı. Kalbi sıkışır gibi oldu. Sam odada yoktu. Yatağının üstünde kitabı duruyordu. **Dağlık Bölgenin Boşaltılması** Sam'ın tehlikeli kitabı. Onu delirten kitap. Sayfaları açıktı. Andrew kitabı alarak, açık sayfaları okumak için, ötekileri uyandırmadan alt kata indi. Parçadaki satırların altları kırmızı ve siyah mürekkeple çizilmiş, üstlerine yazılar karalanmış, çorbaya dönmüştü satırlar. Andrew okudu:

> İskoçya'nın Dağlık Bölgesi'nde gelişen Kelt karakterinin yabancısı değiliz. Dağlılar bir sınıra kadar dünyanın en yumuşak başlı, sabırlı, dayanıklı insanlarıdır; ama o sınır bir kez aşıldı mı bu dayanıklılık sona erer ve bu kuzu gibi insan kızgın bir arslan halini alır. Kınından sıyrılmış kılıç karşısında o ruh canlanır, çılgına döner; önünü ve ardını düşünmeden düşmana saldırdığında onu hiç bir şekilde kontrol altına almak olanağı kalmaz. Dağlık Bölgelerimizin düşmanlarının haberleri olsun.

Sam bu satırların altındaki sayfa boşluğuna, kağıdı delen bir hırsla şunları karalamıştı: **Damarlarındaki kan neyi emrediyorsa onu yap.**

Sam, sırtındaki maden giysileri tepeden tırnağa ocak pisliğine batmış olarak eve döndüğü zaman şafak sökmek üzereydi. Andrew:

«Nerdeydin?» diye sordu.

Sam'ın sakin bir hali vardı, ama bilinmezdi ki. Kara yüzündeki dişleri pırıl pırıl yanıyordu.

«Ocağa allahaısmarladık dedim.»

«Ne yaptın ocağa?»

«Hiç.»

«Bilmek hakkımız. Eğer aklımdan geçeni yaptınsa, içimizden birkaçının sonu olur bu.»

Sam umursamaz göründü. Eski Sam'dı yine, kendine güvenen, biraz kendini beğenmiş, biraz şakacı Sam, ama Andrew bu halin bir şeyi, daha özel bazı duyguları gizlemek için olduğu kanısındaydı.

Sam, yıkanma teknesi ve ocak giysilerini yıkamak için su hazırladı.

«Sana bir şey söyleyeceğim,» dedi. «Bana inanmanı istiyorum. Kimsenin bu kasabadan gitmesi önlenmeyecek, bizi kimse Glasgow'da vapurdan indirmeyecek. Neyin var bilmiyorum, ama hasta gibisin. Yatakcığına girip biraz uyusan.»

Yatıp uyumaktan başka yapacak hiç bir şey olmadığını gören Andrew odasına çıkmak üzere merdivene doğru yürüdüğü sırada Sam sırtına dokundu:

«Andrew!»

«Efendim.»

«Uyumadan önce güzel bir kitap okumak ister misin?»

Hep o Sam. Yoksa yanılıyor muydu? Ağlamak için tam zamanı diye düşündü, Andrew yattığı zaman ve kendini ağlamaya zorladı. Sam için; buradaki hayatın onu ne hale soktuğu, neler yapmaya itelediği için; sonra Jem için; her şeyin kapkara bir renge büründüğü doğum yeri için ağlamaya zorladı kendini. Daha sonra kendisi ve Alyson Bone için ağlamaya zorladı; gün doğup ocaklara gitmek üzere Ter-

race'da toplanmaya başlayan madencilerin seslerini duyuncaya kadar zorladı. Yirmi Birler o sabah işbaşı yapacaklardı. Andrew onların savaşının bittiğini ve kazanıldığını, geriye sadece Cameronların kaldığını düşündü. Her şey ne kadar üzücüydü ve uyumadan önce gözlerinden bir, iki damla yaş getirmeyi başardı.

Arabayı yüklemek bir saat bile sürmedi. Yola çıkmaya hazırdılar. Erkeklerin yüzlerce metre yeraltında, kadınların da evlerin arka taraflarında günlük işlerine gömüldükleri bir kömür kasabasından ayrılışın en üzücü yanlarından biri —ya da mutlu, yoruma bağlıydı bu— sizi uğurlayacak kimsenin olmamasıydı. Sabah saat sekizden az önce Tosh-Mungo Terrace'daki 1 no'lu evin kapısını kapattılar ve arabaya koşulu midilli Brothcock'u dehlediler. kendileri de arabanın ardında olmak üzere Tosh-Mungo Terrace'dan aşağı yola düzüldüler. Birkaç kişi onları uğurlamak üzere evlerinin önüne çıkmıştı, ama onların da alışılagelmiş «Talihiniz açık olsun» ve «Hayırlı Yolculuklar» dan başka söyleyecekleri bir şey yoktu. Aslında Pitmungo seviniyordu onların gidişine. Ortak anılarında bir yara olmuşlardı ve bu yara iyileşecekti artık.

Kimse buradan başka bir yere gitmeyi düşünmüş olmadığı, için, onların gidişini kıskanan olmamıştı. Bu insanlar, altındaki kömür gibi sımsıkı yapışmışlardı Pitmungo'ya. Sara ne halt ettiyse hiç bir belirtisi yoktu bunun ya da gerçekten bir halt karıştırmış olabileceğinin. Ama Colliers Walk'ta onları bir sürpriz bekliyordu. Sarah'la Sandy Bone oradaydılar. Sandy:

«Biz de sizle gelmek istiyoruz,» dedi. «Daha fazla kalamayacağız burada. Bizi de yanınıza alacak paranız var mı? İleride öderiz.»

Andrew cebindeki fazla bileti elledi. Amma işti ha. Bilet yine bir Bone tarafından kullanılacaktı sonunda, ama kendisinin değil de kız kardeşinin sevgilisi tarafından. Maggie ona:

«Paramız yeter mi?» diye sordu.

Andrew, Sarah'ın yüzünde Alyson'u görerek bir an düşündü, kafasında hesap yaptı ve başını sallayıp paranın yeteceğini belirtti.

«Sandy'nin arabaya binmesine yardım edin,» dedi Maggie.

Maggie'ye o gece her ne olmuşsa, ondaki değişikliğin laftan ibaret olmadığına akılları yattı. Walter Bone'un oğlu için Amerika'ya bilet satın alıyorlardı.

«Daha önce neden sormadınız?» dedi Sam.

«Bilmiyorum,» dedi Sandy. «Korktuk galiba.»

Ve kaynanasına baktı. Andrew ona:

«Bundan sonra, eskisi gibi korkmanıza gerek olmayacağını sanıyorum,» dedi.

Yeniden yola düzüldüler. Hemen hemen hiç kimse yoktu Walk'ta ve hemen hemen hiç kimse çıkmadı sıraevlerden. Ömürlerinin bir bölümünü yeraltında geçirmiş olan bu insanların buradan kurtulmak düşlerinin gerçekleşmesi onları mutlu kılmalıydı.

Amerika'ya gidiyorlardı.

Ama hiç hesapta olmayan bir üzüntüye kapıldılar. Kendilerinden çok şey bırakıyorlardı bu karanlık yerde. Gillon:

«Mezarlık yoluyla gideriz diye düşünmüştüm, ama, arabanın geçebileceğini sanmıyorum,» dedi.

Jem'in mezarının ayak ucuna bir İskoç çam dalı dikmişlerdi. Onların adına bu dal söyleyecekti gerekeni Jem'e. Hoşuna gidecekti Jem'in bu. Böylece asıl yoldan, şimdi kovaları boşaltma aygıtının yapılmış olduğu Spor Alanı'ndan, alttaki eski sıraevlerden, Maggie'nin yıllarca önce kuzeye, Strathnairn'e gitmek üzere yola çıktığı, Drumlarla birlikte yaşadıkları, çocukların doğup maden kasabalarında çok kısa süren çocukluklarını geçirdikleri Madenciler sıraevlerinden geçtiler. Gillon:

«Buraya gelişimizden biraz farklı oluyor gidişimiz,» dedi Maggie'ye. «Önümüzü kesen kimse yok kapıda.»

«O gün kırdan inerken elimi tutmuştun, hatırlıyor musun?»

«Oh, heya.»

«İstersen yine tutabilirsin.»

«O günkü gibi korkuyor musun yine?»

«Evet, heya. Korkuyorum.»

«Ben de,» dedi Gillon.

Pitmungo'da kimse el ele tutuşmazdı, ama onlar tutuştular; Rotten Row'la Wet Row'dan; sabah sabah içki içen, vardiya sonu kalmış hazırlık ekibinden birkaç kişinin başlarıyla

onları selamladığı Kolej meyhanesi'nin; en iyi öğrencileri yeni yurtlarına gitmek üzere yola düştükleri sırada, Bay Selkirk'in uykuda olduğu Sanayi İşçileri Okuma Odası'nın; Gillon'un, bir kuşak önce, ilk kez ocağın karanlıkları içine indirildiği Lady Jane No 2'nin önünden el ele tutuşmuş olarak geçtiler. Maggie:

«Burada geçen yıllar boşuna harcanmış sayılır mı acaba?» diye sordu.

«Bilmem ki,» dedi Gillon. «O da bir hayattı. Nasıl geçmiş olursa olsun, bir hayat boşuna harcanmış sayılır mı?»

«Daha bilmiyorum,» dedi. Maggie.

Nehir boyundaki Aşağı Yol'a vardıklarında sağ ileride Brumbie Hall göründü. Ama Brothcock'un oturduğu arkadaki eve Maggie'nin bakmak istememesi gibi Gillon da oraya bakmak istemedi. Her şeye rağmen ikisi için de iyi olmuştu o evlere gitmeleri, ama edindikleri tecrübeler, hatırlamak istenmeyecek kadar acılığını koruyordu henüz. Çevrelerine bakmadan yollarını sürdürdüler. Gillon sonunda Pitmungo'ya bir kez daha bakmak için başını arkaya çevirdiği zaman Pitmungo gözden kaybolmuştu.

«Bu işaretin ne olduğunu biliyorsunuz, değil mi?» diye sordu Sandy Bone. «Artık Cowdenbeath sınırları içindeyiz. Bunun ne demek olduğunu biliyor musunuz? Özgürüz. **Özgürüz.**»

Hepsinin en mutlusu oydu.

19

GLASGOW'A KADAR ÇOK GÜÇ GEÇTİ yolculuk, her gün yağmur yağdı, üstleri hep ıslaktı ve bir seferinde yakalandıkları müthiş bir dolu fırtınasının buz tutmuş iri iri tanelerinden kaçınmak için arabanın altına sığınmak zorunda kaldılar, soğuk iliklerine kadar işledi. Her gün biraz daha çingenelere benzeyerek, sonunda kente ulaştılar

ve vapurun yola çıkmasından iki gün önce Clydebank'a vardılar. Yiyecek bir şey istememeleri şartıyla vapura binmelerine izin verildi. Yolculuğu yapacakları gemi, fazladan yüklenmiş arpa çuvalları gibi birkaç da yolcu almaya elverişli **Clunie Castle** adında büyük bir tahıl taşıma vapuruydu.

Gillon yeniden doğmuş gibi oldu denizi bulunca, Yeri burasıydı onun. Daha önceki yıllar bir yabancı gibi yaşamış, şimdi kendi dünyasına doğmuştu. Ailesi artık onun yönetimi altındaydı, çünkü bu dünya onun kendi dünyasıydı ve bu dünyada nasıl davranacağını biliyordu. Bir gemici:

«Amerika'ya ha?» dedi. «Sizin yerinizde olsam hiç de sevinmem buna. Ben neden buradayım dersiniz? Orası da burası kadar açlık çekiyor.»

Ama hiç birinin cesareti kırılmadı bu sözlerle. Yeni bir heyecan sarmaya başlıyordu hepsini. Bu heyecanı belirtmelerini engelleyen tek şey, içlerinde bu yolculuğu en çok yapmak istemiş insanın Pitmungo'nun kömür ve çamurunda yatmakta oluşuydu.

Andrew haksızlık olduğunu düşündü bunun. Tanrı dürüst değildi. O'na inanmakta devam etmeyi isteyip istemediğini bilmiyordu. Devamlı Sam'ı ve acaba polis geliyor mu diye limana, rıhtıma inen yolları kolluyordu. İçinde hep bu korku olduğu halde o da heyecan duymaya başlamıştı. Fazla iki biletin parasını karşılayacak kadar iyi bir fiata satmıştı atı ve arabayı. Artık olayları olduğu gibi karşıladığı halde Maggie için de sevindirici olmuştu bu savaş.

Suların yükseldiğini ve limandaki akıntıları fark eden Gillon, ne zaman yola çıkacaklarını anladı.

«Bir saata kalmaz demir alırlar ve yola çıkarız,» dedi ailesi kişilerine ve dediği gibi de oldu. İlan edilmiş olan saatta büyük çapa limanın bataklık çamurundan çekilince, bütün aile gurur duydu babalarıyla. Demir almış olan **Clunie Castle** tornistanla palamur yerinden ayrıldı, boğuk sesli düdüğüyle ayrılışını kente duyurdu. yağlı Clyde'e doğru süzüldü, ağır ağır kayarak Clydesi'deyi geçti ve başını denize çevirdi.

Maggie de içlerinde olmak üzere hepsi heyecan içindeydiler. Gemicilerin iş gördüğü bölgenin ardındaki küçük güvertede toplanmışlardı. Bir daha hiç göremeyecekleri yabancılara el salladılar, yaklaşıp gözden kaybolan nehir kasabalarını seyrettiler. Vapur ucuz kömür yakıyor ve bacadan çıkan kükürtlü dumanlar üstlerine iniyordu. Bir gemici:

«Nasıl dayanıyorsunuz bu dumana?» diye sordu. «Açık denize çıkmadan önce kimse gelmez olduğunuz yere.»

«Bu dumanın çıktığı kömürü biz kazdık arkadaş,» dedi Sam. «Ekmeğimize onu katık ettik.»

«Bu bizim alınyazımız,» dedi Rob Roy. «Pitmungo'yu da birlikte götürüyoruz.»

Öğleyin Firth of Clyde'deydiler ve açık denizden ilk haberi orada aldılar. Bu da heyecanlandırdı onları, biraz da korkuttu. Zaman zaman kıyıyı yitiriyorlardı. Körfezde rüzgar daha güçlüydü, bacadan çıkan dumanlar üstlerine inmiyor, başlarının üstünden geçip gidiyordu. Daha iyiydi böyle.

Gillon aileyi uyardı:

«Şimdi daha dikkatli bakın. Çünkü eski İskoçya'dan son görüntüler bunlar.»

Yurtlarından kopmakta olduklarının bilincine hâlâ varamamışlardı. İçinde anlayabilecekleri ve kendilerini anlayacak insanların olduğu küçük kasabalarla İskoçya göründüğü sürece aradaki bağ kopmuş sayılmazdı. Kara bir süre görünmedi. Her şeyin sonunun geldiğini sanarak üzüldüler. Çünkü çok çabuk gelmişti bu son. Ama öğleden sonra sağ yanlarında kırlık ve ağaçlık, büyük otlaklarla kaplı, yamaçlarını gebe inekler gibi bulut kümelerinin sıyırıp geçtiği Arran adası göründü. İskoçyalarına yeniden kavuştukları için keyifle bağırıştılar.

«Bir daha böyle topraklar göremeyeceksiniz,» dedi Gillon.

Herkes farketti bu sesteki gururu.

«Dağlık Bölge topraklarıdır bu.»

«Geldiğiniz yer de buraya mı benzer?» diye sordu Sandy Bone.

Gillon onayladı.

«Oradan göçmenize ne yol açtı?» diye sordu Rob Roy. «Pitmungo uğruna nasıl bırakılır böyle bir yer?»

Hepsi bakışlarını adaya çevirinceye kadar bekledi Gillon, sonra Maggie'ye baktı. Kadın gülümsüyordu. Bir ara bulutlar güneşi örttü ve Strathnairn çevresindeki denizin her zaman olduğu gibi koyu yeşim taşı yeşili bir renk aldı sular. Gillon:

«İskoçya'dan göreceğimiz son parça bu,» dedi Emily'ye.

«Bana ne?» dedi Emily.

«Üzgün değil misin?»

Emily düşündürüyordu onu.

«Umarım ki gittiğimiz yer daha iyidir. Okula gitmek istiyorum ben. Amerika'da okula gidebilir miyim?»

Çocukların Amerika'da ne yaptıkları konusunda bir bilgisi yoktu Gillon'un, ama «Heya, Emily,» dedi. «Gidersin.»

Bu gibi konularda uzman olan Rob Roy'a göre, bir deniz yolculuğunda ikram edilen kuzu yahnisinin en kötüsünü yedikten sonra yeniden güverteye çıktıkları zaman Arron kaybolmuştu ve görünürlerde yalnız deniz vardı. Andrew:

«Eee, İskoçya artık arkada kaldı,» dedi Sam'a. «Lord Fyffe'de ne yaptın söyle bakayım.»

«Söyledim ya.»

«İnanmıyorum sana. Eve ne halde geldiğini gördüm. Yangın, değil mi? Ocakta bir şey bıraktın.»

Sam cevap vermedi.

«Hani o asit gibi şeylerden, içinde olduğu kabı eritip kara barutu ateşliyor. Ocak yanıyor şimdi, değil mi?»

Sam yine bir şey söylemedi.

«Hey Tanrım. Okuduğun kitapları gördüm senin.»

Sam sonunda Andrew'e döndü:

«Heya, yangın çıkaracaktım,» dedi. «Öyle yapmak istedim ama yapamadım, anlıyor musun? Berbat ettim bir çuval inciri. Hey Tanrım.»

Andrew heyecanlandı:

«Kutuyu bırakmadın öyleyse?»

Sam olumsuz anlamda başını salladı. Andrew kardeşini hiç bu kadar üzgün görmemişti. Jem'in ölümünden sonra bile.

«Bırakmak istedim. Bir şey önledi.»

«Evet, ama doğrusu buydu Sam, anlamıyor musun? Bir Cameron yapamazdı bunu. Ocağı ateşe vermek! Oradaki insanları öldürebilirdin, Sam. Yüzlerce kişi işsiz kalırdı. Darmadağın olurdu aileler. Bunu yapamazdın.»

«Jem olsa yapardı,» dedi Sam. «Ocağa iner ve adaleti yerine getirirdi.»

Andrew durmadan olumsuz anlamda başını sallıyordu. Andrew'in haklı olduğunu anlamaya başladığı için Sam yavaş yavaş yatıştı:

«Bıktım, usandım Cameron olmaktan,» dedi. «Sen de bunu anlayabiliyor musun?»

«Heya. Yalnız bir şey var. Cameron olmamak için hiç bir şey gelmez elinden.»

Hava kapatmazsa İskoçya kıyılarını son bir kez daha görebileceklerini umuyordu Gillon ve suların karardığı, güneşin son ışıklarının vurduğu dik kıyılarıyla üstlerine doğru gelen koca bir gemi gibi Kintyre'nin ayağı çıktı sudan. Gillon:

«İskoçya'ya son çağrı,» diye seslendi aşağıya ve bütün aile güverteye geldi. Görülecek fazla bir şey yoktu, ama sonuydu bu, en sonu, o bakımdan önemliydi. Dik kayaların dibinde bir balıkçı köyü belirdi ve kaptan düdük çaldı. Belki dinsel bir tören, bir selamdı bu İskoçya'nın son parçasına, ötelere açılmadan önce. Gillon ürperdi:

«Ailenizin bir parolası olduğunu biliyor muydunuz?» dedi aileye.

Hepsi kendilerinden uzaklaşmakta olan İskoçya'ya bakıyorlardı, ama kulakları babalarındaydı.

Gillon parolayı önce İskoçya Keltlerinin dilinde söyledi ve bunu ezberletmek için babasının onunla nasıl uğraştığını hatırlayarak, hâlâ unutmamış olduğu için sevindi. Parolanın ne anlama geldiğini öğretmemişler, sadece bir papağan gibi tekrarlatıp durmuşlardı.

Chlanna nan con thigibh a so's gheibh sibh féoil

Hepsi yine gururlandılar babalarıyla.

«Köpeklerin oğulları, buraya gelin ve etinizi alın.»

Bu parola hem bir anlam ifade etmedi onlara, hem de bir şeyler anlatır gibi oldu. Etleri olmuştu ama yitirmişlerdi, şimdi yeniden elde etmeye gidiyorlardı.

«Bunu daha önce neden söylemedin hiç?» diye sordu Maggie.

«Bir gerek duymadım.»

Maggie paroladan etkilenmişti ve kelimeleri birçok kez tekrar etti. En çok etkilenen de Sandy Bone oldu.

«Ben bir Cameron olmak istiyorum,» dedi.

Bir şey anlamadılar.

«Soyadımı değiştirmek istiyorum. Nasılsa yarı Cameron olacak çocuklarım.»

Şaşırtıcı ve hoşa gidici bir şeydi bu. İnsan nasıl istemezdi başka birinin kendi soyadını almasını?»

«Köpeklerin oğlu olmak istiyorsun sen öyleyse?» dedi Sam.

«Heya, öyle olmak istiyorum.»

«İstiyorsan oldun demektir,» dedi Gillon.

Bu sırada Kintyre gözden kaybolmuş, doğuda kara bir gölge halinde kalmıştı, ama hâlâ oradaydı. Kuzey Kanalı'ndan ayrılıp açık denize giriyorlardı. Mull of Kintyre açıklarında deniz sertti. Gillon açık denizin teknenin altında hareketlenişini duyuyor, tahıl yükü bu hareketlenmeyle hafif hafif kayarak vapurun yalpalamasına neden oluyordu. Gillon:

«Seni deniz tutmayacak mı?» dedi Maggie'ye. «Strathnairn'in denizi kadar sert bir deniz bu.»

Oğlanlar ve kızlar sıralarını savmışlardı. İan sabahtan beri küçük bir hayvan gibi kıvrılmış yatıyordu.

«Deniz tutması gençler ve kanları kaynayanlar içindir,» dedi Maggie. «Hastalanacak kadar içlerinde canlılık olanlar içindir. Deniz tutmayacak kadar yaşlandım ben. Geçti benden.»

Gillon bu sözleri iyi niyetle karşıladı önce, bir şey demedi Maggie'ye, ama sonra kızdığını farkederek şaşırdı. Karısını, ailenin geri kalanlarından çekip ayırarak, «Ne demek geçti,» dedi. «Çok çabuk bırakıyorsun kendini. Sakın vaktinden önce ölmeye kalkma. Sadece kırk yaşındasın sen, kırk bile değil. Böyle konuşmaya **hakkın** yok. **Bana** borçlu olduğun yıllar var.»

Mull burnundaki fener yanmıştı. İskoçya'yı görememekle birlikte ondan bir parıltı görüyorlardı.

«Oh, ne kadar korkmuştum o gece,» dedi Maggie birden. «Drysdale'nin motorunun ışığı üstümüzden geçtiği zaman.»

Gillon şaşırdı:

«Gerçek mi? Korkmuş muydun? Hiç söylemedin bana.»

«Boğulacağımı sandım.»

«Hiç söylemedin bana.»

«Evet, söylemedim.»

Kendileri için çok derin anlamı olan, kelimelerle anlatılamayacak bir şeye değindiklerini biliyorlardı.

«Sana söylemeliydim,» dedi Maggie. «Şimdi anlıyorum bunu. Ama o zaman anlayıp anlamadığımı bilmiyorum.»

«Ben de korkmuştum.»

«Biliyorum.»

«Birbirimize yardımcı olurduk.»

«Biliyorum.»

Fenerin ışığı ilk gördüklerinden daha güçlüydü ve denizi her tarayışında, bir pervanenin kanatları arasından geçer gibi yumuşak, esrarlı bir ışık tozu serpercesine geminin üstünden geçiyordu. Gillon:

«Canlılığını yitirmiş olmana gelince,» dedi. «Çok canlılık borçlusun sen daha.»

«Kime?»

Gillon küpeşte boyunca sıralanmış, arkadaki fenere bakan çocukları gösterdi.

«Onlar başlarının çaresine bakabilirler artık,» dedi Maggie.

Ona içini dökmüş olmaktan ötürü yine kızan Gillon, canını acıtırcasına Maggie'nin bileğini kavradı.

«Oh, Maggie. Bana borçlusun, bana.»

Çocuklardan bazıları babalarına bakmak için başlarını çevirdiler, sonra yine denize döndüler. Ama Rob Roy yanlarına geldi.

«Bitti,» dedi. «Yoksulluk ülkesi İskoçya güle güle. İyi günler bizi bekliyor.»

Ceketinin cebinden bir şişe çıkardı.

İskoç viskisine de güle güle.»

Şişeyi küpeştenin üstünden denize attı ve ana-babasına baktı.

«Güzel bir davranış bu Rob, iyi oynadın.»

«Oyun değil.»

«Zaman gösterecek,» dedi anası.

«Heya. Zaman daima gösterir.»

Ötekiler de yanlarına geldiler. Önlerinde uzanan deniz simsiyahtı, tam geceydi şimdi ve aşağı inmek vakti gelmişti. Uzun bir gün geçirmişlerdi. İyi geceler dilediler. Sarah ağlıyordu, ama ötekiler hiç bir özel heyecan göstermediler anayurtlarını arkada bıraktıkları için. Hamaklarına girmeden önce kağıt oynamak için yemek salonuna indiler. Gillon, Maggie'nin elini tutmak istedi, küpeşte tirizi boyunca uzandığında onun elini bulamadı, başını çevirdiği zaman gitmiş olduğunu gördü ve acı dolu bir üzüntü duydu. Aşağıya, onun yanına gitmeyecekti. Küpeşteye dayanarak geminin bordala-

rına çarpan ve yıldız yıldız parçalanan fosforlu dalgalara baktı. Sonra onun merdiveni çıktığını duydu, görmek güçtü, hiç bir fener yakılmamıştı, davranışı gördüğünü sandı, sonra dalganın parıltılarına çarpan şeyi ve yeniden kapanmadan önce suyun hızlı köpüklenişini gördüğünden emin oldu.

«Ne yaptın?» diye sordu. «Attığın neydi?»

«Biliyorsun.»

Gillon düşünmeye çalıştı ama hiç bir şey gelmedi aklına.

«Oh Tanrım. Kasa adam, kasa.»

Gillon, onunla ilk karşılaştığı gün olduğu gibi söyleyecek hiç bir şey bulamadı. Maggie'nin yaptığı fedakârlık, söyleyeceği şeyleri çok ötesine geçmişti. Sonunda Maggie:

«Bak ne düşünüyorum,» dedi.

Gillon denize baktı. Bir şey söylemeye çalışan insanın yüzüne bakmamanın daha iyi olacağını düşünmüştü.

«Düşündüm, mutlu olabileceğimi sanıyorum,» dedi Maggie. «Ama bilmem ki. Hiç denemedim daha önce.»

İleride Hebrides'in olduğunu biliyordu Gillon, ama görmeyi çok istemiş olduğu bu adaları ne yazık ki göremeyecekti şimdi.

«Bir dene,» dedi Maggie'ye.

«Evet, deneyebilirim.»

Gillon'u kendisine bakmaya zorladı:

«Ama çok değişemem, biliyorsun. Anlıyor musun bunu Gillon?»

«Heya, anlıyorum.»

O sırada Kintyre'nin korunmasından çıkmışlardı. Önlerinde Atlas Okyanusu'yla onun sonundaki Amerika'dan başka hiç bir şey yoktu. İskoçya bitmişti; İskoçya arkalarında kalmıştı.

«Ama deneyebilirim,» dedi Maggie ve parmağını Gillon'un eli üstünde gezdirdi; sonra yatmak üzere aşağı indi.

OCAK

robert

crichton

Kasabanın Sırrı ile tanıdığımız Robert Crichton, bu kez, bir ailenin yaşamını konu aldığı **The Camerons/Ocak**'la çıkıyor karşımıza. Bir kömür kasabası, madende çalışan insanlar, kölelik anlayışının egemen olduğu bir düzen, insanca yaşama özlemi... Bütün bunların ustaca yansıtıldığı bir büyük roman **Ocak.**

30 LİRA

e yayınları

ARDIŞ MATBAASI 22 04 72
Filmler Ebru Grafik 27 28 77